image
not
available

Monſieur Jacques Ribard, rue Morand,
1 Juin 1778. à Rouen.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT
04661

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

AULI

GELLII

NOCTES ATTICAE

CUM

NOTIS

ET

EMENDATIONI-
BUS

JOANNIS FREDERICI
GRONOVII.

LUGD. BATAVORUM,

Apud IOANNEM DE VIVIÉ,

M DC LXXXVIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Perillustribus, Splendidissimis & Amplissimis Viris

Academiæ Lugduno-Batavæ

CURATORIBUS

D. DANIELI VAN WYNGAERDEN, BARONI DE WYNGAERDEN, BENTHUYSEN, RUYBROECK, DOMINO DE WERCKENDAM, MOERMOND, RENESSE, ZUYDLAND, NOORDWELLE, &c.

D. HIERONYMO VAN BEVERNINGH JC. THEILINGÆ TOPARCHÆ.

D. CONRADO VAN BEUNINGEN JC.

Digitized by Google

Eorumque Collegis,

Reipublicæ Lugdunensis

CONSULIBUS

D. JACOBO VAN DER MAES.

D. JOANNI VAN VESANE-VELT JC.

D. JOANNI VAN BANCHEM.

D. CORNELIO PAETS JC.

Ac Prudentissimo Viro

D. PETRO BURGERSDICIO J.C. & Illustr. DD. Curat. à Secretis.

IACOBUS GRONOVIUS S.P.D.

Quas chartas non absurda domestici & studii & ingenii industria politas producere me respectus utilitatis publicę compellit, iis ut ipse præfarer, eamque præfationem ad vos mitterem, mandat mihi & inculcat tum re-

cor-

cordatio ejus, quem hæ lucubrationes meæ cum patrem nominamus, ac voluntatis ejus conjectura, tum præsens ratio. Si enim passim velut inspirantibus musis recte ab viris doctis legimus laudes gratesque reddi iis, qui bene volentes fecerunt; quæ poterit esse invidia, si quicquid Gronoviani nominis supersumus, in corde, in lingua geramus illam ultra xx annos almam fautricem nostram Minervam Lugduno-Batavam, hoc est, Benignissimos ejus conservandæ & exornandæ Curatores? Erat quidem ea patris moderatio, ut satis amplam lautamque laboris mercedem sibi reddi & bene secum agi putaverit, dum in illa primi loci sui mediocritate, in reducto isto amæni ad Isalam secessus museo robur experiri ac sedulitatis fidem mereri permitteretur. Negari tamen nequit, quin & multum referat, utrum Romæ an in municipio honorem geras, & optimus quisque celebritatis luce gaudeat. Sic certe pro magnitudine theatri, cui per splendidam istam mutationem commissus fuit, accrevit ejus sollertia seque ferventius intendit, ut enitesceret loquendo & scribendo. Quanto enim fervore ille istam speciosæ juventutis subolem quotidianis diatribis deterrere conatus fuit ab Tantalea calamitate? quot non

inficianda ſpecimina ſucceſſuum ejus in hoc inſtituto allegare poſſem? Quam ille inſudavit ut ab eo diſcerent etiam qui longe abſunt, vel his ſcediis illud docentibus? Quod dum glorioſius fortaſſis recenſeo, agnoſcite beneficium veſtrum, veſtri in bonas literas & hujus loci ſplendorem muneris unius donum. Veſtri enim collegii & deceſſorum veſtrorum id judicium fuit, ut ille potiſſimus videretur, qui huc inducendus eſſet; ac quem velut legitimum veſtræ Minervæ ἱερόδουλον, liberalitate publica in honorem Græcarum Latinarumque artium proſequi poſſent ita ut erogationis ratio conſtaret, licet peregrinum deligendum cenſuerunt, & honorato iſto otio coronandum. Ob hoc igitur ſolum permittite, ut quod ſæpe & ille & ego tacentes fecimus & ſancte usque faciam, quodque unum illi reſiduum conditio humana fecit, ipſius nomine Vobis gratias agam, ut ſic ne mortuus quidem ab agnoſcendo favore veſtro ceſſet. Sed hîc intelligo non licere mihi ſimplice gratiarum vice defungi. Non enim vivus modo per Vos tulit bonæ conſcientiæ fructum; ſed dum ſic ſub mandatu veſtro mundum univerſum & has regiones metatur, genium hujus urbis humanitatiſque ac miſericordiæ dotem venerans & adorans,

rans, quum ſic gubernante Dei providentia inter Wiſmariam, Hamburgum, Daventriamque & aliam urbem eorum, quos propinquitate ſanguinis attingebat, diviſa eſſent oſſa; hujus dico urbis terram elegit, cujus pietati exuvias ſuas crederet. Ut propius ſtimulum, qui me urit, ſignificem; hanc electionem tunc exercuit, quum ſuſpicioſum tempus admoneret eum naturæ ac conditionis ſuæ. In hujus diſcriminis ſententia firmus manſit, dum hæc ipſa exarandi conſilium cepit, ac me ut qualiacunque ad hanc rem adjumenta circumſpicerem, in peregrinationem miſit; immo hæc tunc ſcripſit, quum prævidebat non procul abeſſe, quando & hæc, & quidquid habebat humani, erat exuturus, quem mentis paternæ habitum fidemque fatetur hæc ipſa manus ejus, exceptionem DEI VOLENTIS præfari diligens. Quæ quum ſic acta fuerint; quum hic ad reſtituendum Gellium labor memoriam meam ita retroagat ad cogitationem paternæ vitæ & actionis, patimini, Illuſtres Viri, ut Vobis præſidentibus, Deo Benefactori, qui per conſilia Veſtra operatus hæc omnia direxit, non modo propter vitæ non pœnitendæ finitum in hoc labore curſum, ſed propter ipſam quoque hanc præſentem

 cinc-

cineris paterni quietem dicam AMEN; & quum ſuo nequeat, filii ore utatur ad reddendas in æternum & Deo & Vobis laudes grateſque. Hic locus quum tantum non exigere videatur, ut mirificam benignitatis veſtræ propagationem in me juſto examine contempler, putans tamen melius eſſe, ut cummaximè ſanctitate præcedentium acquieſcam, enitar poſthac ſedulo, quod huc uſque eniſus ſum, ut mentis meæ veritas in Vobis & loci mei ſtudiis colendis appareat. Deus ter Opt. Max. faciat æternos pacem paciſque miniſtros. In Lugduno veſtra. Idibus Julii CIƆIƆCLXXXVII.

PRAE-

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Maxima rei literariæ commoda evenisse ex inspectione codicum ante inventos typos scriptorum, atque adeo hos solos esse, qui, quum alia quædam parvi adiumenti loco haberi debeant, consumment liberalium studiorum apicem, quum multis aliis deprehensum est documentis, tum præcipue manifestat hic Gellius. Qui licet compluribus vicibus in edendo sit repetitus, tamen qualis fuerit, hic novus labor probabit; qui quidem non aliam æque ob causam necessarius fuit, quam quod vel plane non consulti fuerint codices antiqui, vel quorum ea copia fuit, ab iis non nisi negligenter ac male, aut ipsi ab peritia Latinæ linguæ non satis validos se exhibuerunt, aut ab ipsis codicibus misere decepti. Sed præcipue Gellius in exemplo est, ut non tam contendamus inspicere codices scriptos, qui omnium fere auctorum complures passim occurrunt, satis vitiosi; verum id agatur, ut maxime attendatur optimis. Nam quum unaquæque Gellii editio, sive Italicas sive Gallicas intuear, crepet singularem ac studiosam curam, qua ad libros veteres itum est; qualis tamen fuit Gellius, antequam publice innotesceret pretium codicis, cujus custodiam cælo placuit scriniis Regiis apud Gallos

com-

commendare? Non ipsius voluminis ordo salvus, quin caput pedibus subiiceretur instar portenti; non Latinitatis, cujus fuit diligentissimus hic auctor, ratio certa: ipsa Græca perquam vel lubrica vel ignorata vel accisa. Hæc omnia ut post tantam fluctuationem stabilirentur vel in melius redigerentur, unius istius membranæ indicio & auxilio primum contigit. Nec vero id contigit temere. Nam quum ab tot insignibus viris ea scrinia fuerint frequentata, nemo quidquam ea in re advertit aut advertere voluit præter unum illum heroicum prorsus virum Claudium Salmasium. Ille est, qui & laborem primum ei impendit, & ut erat sagacissimæ perspicaciæ, grandem vulgatarum editionum mendam primus traduxit ac publicavit restitutionem & membranæ ejus pretium. Hinc incensi alii diligenter eandem consuluerunt; qualis post Salmasium fuit Bourdelotius integra ejus collatione instituta: immo & post illum Lambecius, qui licet præ se ferat factum esse, ut aliud quid in bibliotheca quærenti Auli Gellii codex manu scriptus in manus sibi inciderit, non opinor tamen ita temerarium istum casum obventurum fuisse, nisi ab Salmasio fuisset irritatus, & velut υδρόπαστον *oculorum ejus fuissent prolegomena Plinianarum castigationum. Neque enim potest quidquam ab hac Salmasii gloria per qualemcunque decerpi,*

pi, nec patitur tale quid ἀφθονία musarum. Sed neque fastidium Gasparis Scioppii deterrere parentem meum potuit, quin consuetudine Gellii vehementer oblectaretur; & persusoria Lambecii opera acrius eum instigavit, ut ad collationem codicis Regii pervenire conaretur. Quæ tacita vota satis felici eventu cesserunt, quum nancisceretur ipsum Salmasii exemplar, cui hic varias illas lectiones commiserat; eo usque adigente illum venustate hujus scriptoris, ut anno LI gratificatus fuerit Ludovico Elsevirio recensionem & undique secus nitidam, & ad exemplar Regium digestam, & ita emendatam, ut priorum nulli decedere cogatur. Propterea hanc in paucis annis divenditam secutæ sunt tum aliæ, tum ea ipsa, quam collega ejus, veluti veritus grandem famæ suæ jacturam, nisi selectis novisque commentariis (sic vocantur in præfatione, ut vocarunt alii, quum sit stupida non sane optimarum, immo nec ignotarum annotationum conspurcatio) oneraretur quoque Gellius, ut reliqui Latini scriptores ita in his locis jactati. Quem in medio conatu mortuum excepit alius hilo non melior; qui quum non veritus fuerit in eadem præfatione testari, nonnullis in locis ab ista editione ipsum discessisse veterum (sic jactat) & meliorum codicum ductu cujus rei in notis ubique ratio reddita sit, nequeo hinc abire, quin iste discessus & ratio quæ red-

redditur, quam sit illustris ac prægnans, exponatur planæ luci, ubi quidem ego observavi. Nempe IX, 12 *in verbis Catonis occurrit* fabulosus, *ut edidit pater, quum ante ipsum exstiterit* famulosus. *Id primus ex collectoribus nescire se fatetur, an vitio typothetæ contigerit. Sic scilicet melius fuit illi scribere, quam rogare collegam, quem vivus quotidie videbat. Pergit bis testari se scribere* famosus. *Potuerat ita saltem honestus esse, ut fateretur non id suum esse, sed jam in Gryphiana anni* 1539 *& Parisiensi anni* 1584 *occupasse margines: immo & ab H. Stephano in Parisina anni* 1536, *qua ille usus fuit & postea Bourdelotius, & ab Salmasio ex Nonio sic annotatum est. Sed ut vocabuli* famosus *bonitatem agnosco: ita quum MSSti omnes habeant vocem quadrisyllabicam, non ita temere mutari debere in trisyllabicam merito statuit cum aliis pater. Immo quod isti collectores ita hic hærent, non alia causa fuit, quam quod quum ei negotio impares prorsus essent, voluerint tamen procudere Gellium. Antequam enim tale opus suscipiatur, debebant fuisse frequentiores in legendis doctorum hominum scriptis, nec illis quotidianis tantum & ad centones suendos ab isto vilissimo genere usurpari solitis, sed etiam remotiora & ista paucorum hominum evolvisse. Ut autem suspiciosus dicitur pro suspecto; cur sic fabulosus non potest dici non tam pro*

eo

eo qui fabulas concinnat, quam qui in fabulas & illas non benignas venit; quæ ſententia ſane huc congruit? an famoſus ſic dicatur, jam non diſputo. Poſthac autem ne quis habeat pro vitio typothetæ, ſciat eſſe Chriſtophori Coleri in Parergis 20. *cap.* 72. *Rurſus quum excepisſet hanc ignobilem operam ſucceſſor*, XIII, 30, *quum veteres codices omnes habeant de vino* efficere nigrum virus *vel* viris, *notat iſte omnino legendum cum vet. ed. Veneta* A. „ CIƆIƆIX *& Aldina* A. CIƆIƆXV, *item Aſcen-* „ *ſiana, quod & Moſellanus vidit*, vires, „ *& male in vet. edit. Rom. quod & H. Ste-* „ *phanus & Vir Doctiſſimus in ultima quam* „ *procuravit editione retinuere* virus. *Mani-* „ *feſta ſatis condemnatio, & judicium dignum, cui cathedra Profeſſoria crederetur. Cauſa ſententiæ eſt, quod identidem* θρεπτικὸν οἶνον *nigrum vocent deipnoſophiſtæ apud Athenæum: non ſecus ac ſi omnis* θρέψις *eat in vires, & non in ſaginam quoque ac adipem. Quid autem? an iſte tam abrupte judicium exercens ſic pronunciaſſet, ſi aut legiſſet aut meminiſſet apud Tertullianum* in ipſo ultimo voluptatis æſtu, quo genitale virus expellitur, nonne aliquid de anima ſentimus exire *&c? Quanto autem mendacio, ſed dubio, eum uti non puduit, quum ad lib.* XVI *cap.* 4 *notat in H. Stephani editione legitur* „ Feriæve devicales, *niſi mendum ſit pro* de- „ nicales,

„ nicales, *quod tamen vocabuli monstrum aliæ*
„ *editiones post Stephanicam retinuere. Certe*
paterna editio post Stephanicam omnibus ad
manum est, nec ullam literam illic aberrâsse
patet. Futilitas ejus hominis patentior est in
capite sequente, ubi dicit vett. codd. quorum
lectionem hic revocandam duxerit sapiens sci-
licet ille hac in re vir, sic habere quum dex-
tra sinistraque inter januam tectaque *&c.*
Et in hoc ipso primum fingit, quum in MSS.
ipse viderim τὸ inter *nullibi esse. Quum ad-*
„ *didisset de Stephanica, pergit. unde & Vir*
„ *Doctus in postrema sua editione fecerat*
„ cum dextra sinistraque januarum tecta
„ *&c. Haud multo melius scilicet quam Ste-*
phanica, quam vix sensum admittere antea
dixerat. Hoc nimirum & faciendum nuper
fuit, & nunc plorat res literaria, quod ad il-
lum accessus ultra non detur ad quærendum
quid altero melius. Sed & in his quoties men-
titur? Non enim ex Stephanica sic fecit vir
doctus ille (quæ sane non fuit habita unquam
tantæ auctoritatis, ut inde ansa corrigendi ab
eo saltem arriperetur) sed ex MSS. Tum non
vir doctus fecerat, sed alii doctissimi viri
præierant virum doctum, qui credidit illos
bene correxisse & ex arbitratu veterum libro-
rum. Nec culpa viri docti fuit, si fatui &
indocti isti coacervatores non bene legerint
bonos libros. Est autem Salmasii de modo
Usura-

usurarum cap. XV. *Nec melior est, quum loquitur mox de* consistione:*nam in veteribus codd. & quidem MSS. ipse ita legi. Sed tam in his rebus miser ille cæcutiit, quam in Latinitate, quum* XVI, 8 *non concoquat illud adeo Gellianum & optimi vere temporis Latinum,* sui magis admonendi quam aliorum docendi gratia,*vocans insolitum loquendi morem,&melius fore* alios: *æque ut* XVII,21 *ait melius forte ab lectore lectum iri* quod contra suum edictum pugnaverat, *quam* dictum, *quod aliter plane docent optimi Liviani MSS. Nam quid ego de correptis hinc inde laceris membris, quorum plerumque auctor supprimitur, dicam? Itaque merito deridens pater & ipsum primum operis ejus inceptorem, quam alterum successorem, id tantum agebat, ut codicis Regii collationem adipisceretur accuratissimam; eo usque laborem, quem Gellio tacitus promiserat, rejiciens. Cujus voti compos fieri non potuit, nisi postquam me illuc vela dare jussit, præcipue monitum, ut tam Parisiis, quam si quid alibi Gellianum deprehenderem, sedulo inspicerem. Nam & ipse interea amicos ad partes vocans, ab Clarissimo Joanne Scheffero impetraverat, ut patet, exemplaris antiqui usum, qualem ante aliquot annos ab Ill. Bern. Rottendorffio etiam obtinuerat. Ego autem id religiose observavi in omnibus locis, quæ vivente ipso secutus fui; & sic observasse*

me gaudeo, ut hanc ſaltem lætitiam pater piiſſimus ex me haberet. Unde & Oxonii in collegii Lincolnienſis exemplari perluſtrando diligens ipſe fui; & ſimulatque abſolvi potuit, operam ipſi transmiſſam verbis lætis ac benignis proſequutus, nunc rebus oſtendit non eam fuiſſe parvi ab eo æſtimatam. Quum vero Pariſiis jam eſſem, in hæc verba mihi ſignificavit deſiderium ſuum. Tres habeo collationes Gellii Regii doctorum hominum manibus factas. hi omnes ſatis me docent præfationem in eo exemplari eſſe, quod olim poſtremi libri ultimum caput ponebatur: & huic præfationi ſubiici lemmata capitum per omnes XX *libros. Sed quid ſequatur ea lemmata, & unde incipiat contextus auctoris, quaſi de compacto ſilent. Suſpicor autem prima duo capita libri primi in eo volumine deeſſe; quando nihil a quoquam ibi varietatis notatum video, quum tamen habeant dignos vindice nodos. Codex a lib.* I *ad* VI *uſque pertinet; ſed tam, ut dixi, a principio, quam in fine aliquid deſiderari cenſeo. quod accurate cognoſcas velim, & a quo capite, quibus capitis ejus verbis & literis incipiat, quove capite libri* VI[ti] *quibuſve verbis & literis ejus capitis finiatur, mihi perſcribas. Ad quæ omnia quum attendiſſem, & Gellium iſto pacto collatum miſiſſem, ita conditionem ejus libri concepit ſignavitque in fronte exemplaris,*

ris, quo uti solebat. Regius liber primum „
habet Julii Cæsaris bellum Gallicum. Dein- „
de Incipit Liber AGellii noctium Attica- „
rum. Hinc quæ in editis erat pars ultimi „
capitis libri postremi. Mox lemmata capi- „
tum libri primi usque ad ΙΘ de Sibyllinis. „
Græcis enim literis numerus ad singula lem- „
mata notatur. Post illud ΙΘ apparet DE- „
EST, & spatium columnæ (nam in eas divi- „
sæ paginæ) dimidiatæ vacuum. In summo „
sequentis columnæ prima sunt: ΔΕΙΚΥΕΕΠωC „
(quod est in secundo editorum capite) usque „
ad ΜΕΤΑΠΕΛΛΨΗΤΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΙΝ. „
Quibus hæret continenter: Hic autem Chi- „
lo præstabilis homo. Desiderantur igitur „
totum caput primum: & secundum usque ad „
τὸ Δείκνυε πῶς εἴωθας in verbis Arriani: „
quæque horum sequuntur post μεταπέμψηται „
κατηγορούμενον: & capitis tertii principium, „
quod Guil. Cantero debemus. De Canteria- „
no tamen habet Hic autem, quod in vulgatis „
antea deerat. Quintum librum excipit se- „
ptimus: post hunc lemmata sexti, deque ipso „
capita tria integra, quartum usque ad τὸ ad- „
versus ictus solis. in quibus finitur pag. 203 „
collationis, quam mihi misit filius. Hinc er-
go progredienti inter varia fastidia in adhi-
bendo quibuscunque varietatibus judicio; vi-
tæ simul & hujus operæ filum ei ruptum est,
postquam hæc, quæ vides, in mundum rede-

 gisset.

gisset. Si recognoscere hæc ipsa scripta, si examine altero collationem percensere licuisset, non potest esse dubium, quin & hæc ipsa pinguiora elaboratioraque fuisses habiturus, & uberiores etiam in Gellio emendationes. Restat enim bona pars, sed nobis non licuit nunc ea vestigia premere; qui hoc curasse pro tempore satis censuimus, si hæc ab vermibus & situ liberarentur, & hactenus per paternum laborem Gellio prodessemus: id etiam satis operose nobis injungentes, ut nec typorum lapsus pulchritudinem editionis hujus minuerent; quod res ipsa fatebitur. Spatium a patre relictum vacuum & Veiovis nummo destinatum, eo gemino replevimus. In quo ut nihil fieret, nisi quod pater ipse vidisset, Parisiensem familiarum Romanarum Vrsini editionem (sed quæ non exacte retulit auctorem) usurpandam sculptori dedi, qua ille admodum licenter usus est, præsertim in vertice Cæsiani. Sed nos scimus ab Italis & Gallis mundo præberi ectypos potius multos, quam veros & rem suam exacte referentes, vel his nummis id probantibus, qui tam Cæsiano quam Liciniano præbent diadema satis clarum, & Vrsini editio id quoque expressit aliquo modo, sed Parisina plane omisit. Sed multa alia in his ipsis animadvertenda restant, de quibus alibi.

Cæterum quum hæc sit vera historia Gellii;

ki; quum viri probi & eruditi tantum statuerint pretium codici illi Regio, & vel Salmasio vel communi studiorum causæ vel Gellio tantopere gratulati fuerint inventionem ejus; facile patior ab hoc publico plausu abesse caput illud abbaticorum & equestrium κοβάλων, *virum plane sui prænominis ac nominis, ideoque his solis appellandum Raphaelem Fabrettum, meum lepidissimum* κινάδιον. *Quippe quum ejus literarum humaniorum culturam obiter dixissem me agnoscere vel ex usu* τοῦ meridionalis, *in Iasithei Apologemate (dignissimo Fabrettina Italia scripto) paginas fere quatuor impendit ad ambitiose ostentandum partim* τὸ συῶδες, *partim* τὸ λελυσσηκὸς τῆς ψυχῆς. *Legas modo oportet, ac penitus patebit. Sed & ut ratio culturæ humaniorum literarum in ipso palam constaret, quo modo esset deducta; scribit in optimis codicibus tam impressis ut Gryphii, Stephani, „ Aldi, Caballi, Ravani, Veneti, quam etiam „ MSS. ut in Vaticano num. 3453 & sex Me- „ diceis pluteo 54* meridionalem ventum *se* „ *legere. Glorientur oportet illi tam sano sani Fabretti testimonio, ac reviviscant fruentes laude hac ad mathematicam regulam edita. Hæc scilicet sunt optima, hæc ad veritatem & culturam illam Fabrettinam sufficientia, & quidem electissima. Nam ideo noluit sex ipsos codices Vaticanos & septimum Mediola-*

lanensem aut numero huic addere aut legere; Petro Servio & Lambecio notos; quia non sunt judice Fabretto ex optimis, aut forsan præferunt meridialem. *Atqui exemplar Mediolanense signavit Lambecius ferri omnium optimum & antiquissimum. Sed non est, quod cedat quadratus ac* στερεὸς *Fabrettus. Quid enim cederet? Immo sic ille pergit, ut crediderit primum dissensisse Salmasium, & ex eo novissimam Leidensem Petri Lesseri (sic enim mathematicus vir auferendam lineolam censuit; idque eodem jure facit, quo Pricæus citatur commentator Arnobii lib.* III *adv. gent. in Columna Trajana p.* 79) *impressionem cum notis variorum. Utique enim hoc unum exemplar deerat ad stipandam in Fabretto impressionem istius culturæ, (cui accedens in Columna Trajana Petronius Hadrianidis* 193 *ac Montanus ad Cæsarem pag.* 194 *&* 214 *&* 227 *negari nequit; quin culturam istam absolvant) quod ideo magnopere debet illi commendari & gratum esse, utpote unde didicerit Salmasium dissensisse. Nam cur legeret ipsa Salmasiana scripta, quem Notæ variorum satis instruunt? Sed quid horridius aut insanius est illo quod sequitur? non jam ineptiens sed pro nefario ,, conscelerat oque dicens, Salmasius lectionem ,, istam ex incerto quodam optimo, quem vo- ,, cat, libro Vtopianæ, ut puto, bibliothecæ*

,, no-

novavit. Talem sive Neapolis sive Roma, potuisti exspuere calumniam? ab tanto calumniatore nunc ista erudita olim terra teritur? Et vobis, Superiores, quorum permissu editum se in cauda adulatur istud apologema, tam ferrea sedet ira, ut tale quid apud vos liceat, & istos tantos manes impudentissima hac falsitate arcessi patiamini? Certe in hac parte non id meritus fuit Salmasius. Non Fabrettus vester is est, quem imprudentem (bene enim de eo sentio) sic errori traderetis auferendum. Sed neque quum vos utique optima velitis judicio Fabretti possidere, invidete ita, ut nolitis aliqua magis optima extra Alpes vestras custodiri. Licuerit de me effundere quæ voluit; ego ista non sine risu cognovi & libenter relego, quoniam sunt Fabrettina vera, & prorsus paria illis, quæ olim faciebant

. . equites Asiani
Quæque & Cappadoces faciunt equitesque Bithyni.

Neque potui alia exspectare; quippe quum jam in eadem Columna Trajana pag. 323 *de me inceperat mentiri, quasi qui collegerim notas Tan. Fabri, quum eas Faber manu sua scriptas miserit patri tunc, quum ego nondum scriberem nisi* aliqualiter Fabrettine. *Quod ad rem, Lapponensis equidem ego, piaculæ*

cula hujus calumniæ exigenda aliis relinquens, progrediar potius ex Salmasii Utopianæ (itane loquetur iste judicialis morio de Regia Parisina?) bibliothecæ codice tractare & existimare Gellium, quam ex illis sive Romanis sive quibuscunque Italiæ optimis Fabrettinè codicibus; tam de hoc meridionalis *quam aliis omnibus mihi ad liquidum satisfacturus, ubi libuerit; neque enim huic avernali & tam tetrico Salmasianæ veritatis, mei ventris, crumenæ ac laboris in adolescentia, rerum verborumque sycophantæ, sed nimis indocto, arbitrium diei meæ disponendæ dabo.*

Restabant alia; & præsertim quod in hoc ævo tantis follibus jactant divini isti viri, an genius scriptoris per has notas minus cognoscatur, quam per illas auctorum comparationes sine ulla prorsus historiâ & firmitate commissas. Sed liceat tandem bona fide ferias inchoare: illa suum tempus ferent. Vale, & paginam istam 203 *respondere scito libri* VI *capiti quarto.*

IN
AULI GELLII
NOCTES ATTICAS
LIBRO COMMENTARIO
LUCULENTO
per
JOHANNEM FREDERICUM GRONOVIUM
clarissimum ac celeberrimum virum
Illustratas
à
JACOBO GRONOVIO JOH. FR. F.
magni parentis hærede dignissimo
editas ac divulgatas.

Quas tu scripsisti Noctes, doctissime Gelli,
Attica queîs tellus nomen habere dedit,
Mentis & ingenii radiis dum illustrat acuti,
Judiciique sui lumine, Gronovius,
Illum opere in medio mersit fatalibus umbris,
Inplicuitque suis ferrea Nox tenebris.
Non tulit, & nigro Genitorem educit ab orco
Filius, illustri nil Genitore minor.
Noctibus ille tuis, Gelli, lucemque diemque
Reddidit, antiquum restituitque jubar:
Utque Pater Gnato vitam dedit ante, Parenti
Sic vitam Gnatus, cumque Parente sibi.
Accipe, Posteritas, sacros utriusque labores.
Illud, doctrinæ est; hoc, pietatis opus.

P. FRANCIUS.

Ad manes Incomparabilis Viri,

JOH: FREDERICI GRONOVII,

Cum lucubrationes ejus doctissimas in A. GELLIUM ederet non minor Patre Filius JACOBUS, Elegidion.

Ingens umbra viri, quem doctus suspicit orbis,
Et vocat Alciden turba novena suum.
Inachiæ columen gentis, Latiique ruentis,
Ereptus vivis flebilis umbra jaces!
Sic erat in fatis. Tenebras dum noctibus AULI
Discutis, æternum nox subeunda fuit!
Non juvat insano nimis indulgere dolori,
Planctibus immodicis sat lacrymisque datum.
Cæruleis tamen hæc vittis, atrisque cupressi
[Sic mandat pietas] cincta stat ara comis.
Vinum, lacque novum, flores, sacrumque cruorem
Inferiis dederas dona sacranda tuis.
Hæc tibi jam libat gnatus, quo dignior alter
Dotibus ingenii, nec pietate fuit.
Herculis invicti virtus successit Atlanti,
Et, quem tu tuleras, sustinet ille polum.
Testis es, & meritis amborum LEIDA triumphas,
Grataque GRONOVIOS tollis ad astra tuos.
Ossa colis sancti patris, patremque renatum
Suspicis in gnato, munere læta Dei.
Hoc tua Nestoreis Academia gaudeat annis!
At ne quis noceat, baccare cinge caput.
Summa petit livor. *Sic te quoque maxime JANE*
Dente Theonino Zoilus impetiit.
Vana sed invidiâ major molimina rides:
Nam tua non possunt non placuisse bonis.
Hoc labor extremus sibi spondet, ut ultima desit
Addere quam vetuit Parca sinistra, manus.
Hanc tamen à summo fas est sperare JACOBO
Dispare fatorum sorte, sed arte pari.

Interea hanc patria pietatem respice mente,
Quodque unum superest, accipe triste vale.

S. MUNCKERUS.

Viro Clarissimo

JACOBO GRONOVIO.

QUUM delassatam recreent nunc otia mentem,
Incipiatque mihi mollior ire dies;
Ecce libet rursus sacris servire Camænis,
Castraque Pegasidum semper amata sequi.
Dumque memor vestri tempus traduco favoris,
Accendis flammas, magne Vir, ipse meas;
Qui Latias Grajasque Deas, tua numina, honoras
Impiger, & multâ relligione colis:
Hæresque ingenii dives decorisque paterni
Inscribis cœlo teque tuumque Patrem;
Qui nunc laudatur volitatque per ora virorum,
Quos vigor ingenii fervidus intus agit:
Qui, licet abreptus fragili sit corpore nobis,
Vivit, & est famæ conditor ipse suæ;
Cujus tu vim confirmas celeresque volatus,
Dum pius in Batavos, dum pius inque Patrem es.
Progreditur non infaustâ sic GELLIUS aurâ,
Et quodcunque tuâ construis ipse manu.
Quam bene, quod cœlum tibi vires sufficit illas,
Queis confirmatus barbara castra premis;
Eruis atque alto quicquid veneranda vetustas
Possidet oppressum temporis invidiâ.
Ah, quoties, cum tu sævo confringere morbo,
Ipse cado in luctus, ipse dolore gemo!
Ah, quoties, cum te tibi reddidit hora benigna,
Redditus ipse mihi gaudia lætus ago!
Salve Musarum verissima gloria; Salve,
Salve, Phœbei gloria luxque chori.
Sique tibi cordi est nostri pius ignis amoris,
Accipe, quod vili dat tibi charta manu.

Non

Non noſtrum meliora dare eſt. pia tura cremamus,
Pauca licet. noſtrum non meliora dare eſt.
Ergo ſalus quoque noſtra placet? fauſta illa. valemus.
Cura mihi Muſa eſt, meque amor iſte rapit.
Quem monitis augere, Virum doctiſſime, fidis
(Nec potes id certè diſſimulare) ſoles.
Hoc mihi Leida dedit, te feliciſſima Leida.
Ah ſine fortunæ me meminiſſe meæ!
Illic, Pœonias dum luſtro pervigil artes,
Non mihi parvus honos te coluiſſe fuit;
Et vidiſſe tuæ miracula maxima mentis,
Quâ tibi doctorum ſcrinia cuncta patent;
Et tibi devinctas artes vero ore fateri;
Quod nec poſteritas ipſa negare velit.
Quid memorem emiſſos ſtudiorum in commoda libros?
Oppleta eſt ſcriptis Belgica terra tuis.
Belgica nec tantum plena eſt: non ulla valebit
Ignorans tellus nominis eſſe tui.
Te duce Romanos datur obſervare magiſtros,
Auſpiciiſque tuis Græcia tota patet.
Amotâ jam nube patet, dociliqué juventæ
Non decepturo tramite pandit iter.
Acceptum fer Leida tuum clariſſima honorem
GRONOVIO nato GRONOVIOQUE patri.
Hic colit aërias ſedes, atque otia ducit,
Otia non illi tempore nota ſuo.
Ille patrem magnum ſequitur jam paſſibus æquis,
Perque ſuas dotes nobile nomen habet.
O ſecli decus! ô patriæ virtutis imago!
O dudum magnis annumerate viris!
Perge tuas ô virtutes diffundere latè.
Invidiam ſcriptis perge domare tuis.
Nec celes magni, quæ reſtant, ſcripta Parentis.
Non ſunt tam divæ ſcripta premenda manûs.
In ſcriptis ſupereſt nobis: & creſceret ipſis,
Si poſſet tanti creſcere fama viri.

D. van HOOGSTRATEN.

A. GELLII
IN
NOCTES ATTICAS
PRAEFATIO.

Iucundiora alia reperiri queunt. ipſe autem ad hoc ſcripſi, ut liberis quoque meis paratæ iſtiuſmodi remiſſiones eſſent: quando animus eorum interſtitione aliqua negotiorum data, laxari indulgerique potuiſſet. uſi autem ſumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. nam proinde ut librum quemque in manus ceperam ſeu Græcum ſeu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita, quæ libitum erat, cujus generis cumque erant, indiſtinčte atque promiſcè annotabam: eaque mihi ad ſubſidium memoriæ, quaſi quoddam litterarum penus, recondebam; ut, quando uſus veniſſet, aut rei aut verbi, cujus me fortè repens oblivio tenuiſſet, & libri, ex quibus ea ſumſeram, non adeſſent; facile inde nobis inventu atque depromptu foret. facta igitur eſt in his quoque commentariis eadem rerum diſparilitas, quæ fuit in illis annotationibus priſtinis: quas breviter & indigeſte & inconditè eruditionibus, tractationibus, lectionibuſque variis, feceramus. Sed quoniam, longinquis, per hiemem, noctibus, in agro, ſicu-

ti dixi, terræ Atticæ commentationes haſce ludere ac facere exorſi ſumus; iccirco eas inſcripſimus, *Noctium Atticarum*, nihil imitati feſtivitates inſcriptionum, quas plerique alii utriuſque linguæ ſcriptores in id genus libris fecerunt. nam quia variam & miſcellam & quaſi confuſaneam doctrinam conquiſierant; eò titulos quoque ad eam ſententiam exquiſitiſſimos indiderunt. namque alii *Muſarum* inſcripſerunt; alii S*ilvarum*; ille Πέπλον, hic Κέρας Ἀμαλθείας; alius Κηρία, partim Λειμῶνας, quidam *Lectionis ſuæ*; alius *Antiquarum lectionum*; atque alius Ἀνθηρῶν; & item alius Εὑρημάτων. Sunt etiam, qui Λύχνους inſcripſerunt: ſunt item, qui Στρωματεῖς: ſunt adeò, qui Πανδέκτας & Ἑλικῶνα & Προβλήματα & Ἐγχειρίδια & Παραξιφίδας. Eſt qui *memoriales* titulum fecerit. eſt qui Πραγματικὰ & Πάρεργα & Διδασκαλικά. eſt item qui *hiſtoriæ naturalis*. eſt qui Παντοδαπῆς ἱστορίας. eſt præterea qui *Pratum*; eſt itidem qui Πάγκαρπον; eſt qui Τόπων ſcripſit: ſunt item multi qui *Conjectanea*; neque item non ſunt, qui indices libris ſuis fecerunt aut *epiſtolarum moralium* aut *epiſtolicarum quæſtionum* aut *confuſarum*; & quædam alia inſcripta nimis lepida, multaſque prorſum concinnitates redolentia. Nos verò, ut captus noſter eſt, incurioſè & immediatè ac propè etiam ſubruſticè ex ipſo loco ac tempore hibernarum vigiliarum, *At-*

 ticas

ticas Noctes, inſcripſimus; tanquam cæteris omnibus in ipſius quoque inſcriptionis laude cedentes, quantum ceſſimus in cura & elegantia ſcriptionis. Sed ne conſilium quidem in excerpendis notandiſque rebus idem mihi, quod pleriſque iſtis, fuit. namque illi omnes, & eorum maximè Græci, multa & varia lectitantes, in quas res cumque inciderent alba, ut dicitur, linea ſine cura diſcriminis, ſolam copiam ſectati converrebant: quibus in legendis antè animus ſenio aut tædio languebit; quam unum alterumve repereris, quod ſit aut voluptati legere, aut cultui legiſſe, aut uſui meminiſſe. Ego verò, quum illud Heracliti Epheſii viri ſummè nobilis verbum cordi haberem, quod profectò ita eſt: Πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει. *** ipſe quidem volvendis tranſeundiſque multis admodum voluminibus, per omnia ſemper negotiorum intervalla, in quibus furari otium potui, exercitus defeſſuſque ſum: ſed modica ex iis, eaque ſola accepi, quæ aut ingenia promta expeditaque ad honeſtæ eruditionis cupidinem utiliumque artium contemplationem celeri facilique compendio ducerent, aut homines aliis jam vitæ negotiis occupatos à turpi certè agreſtique rerum atque verborum imperitiâ vindicarent. Quæ erunt autem in his commentariis pauca quædam ſcrupuloſa & anxia, vel ex grammatica, vel ex dialectica, vel etiam ex geometria, quæque

 erunt

erunt item paucula remotiora ſuper augurio jure & pontificio; non oportet ea defugere quaſi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia. non enim fecimus altos nimis & obſcuros in his rebus quæſtionum ſinus: ſed primitias quaſdam & quaſi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ virum civiliter eruditum neque audiſſe umquam neque attigiſſe, ſi non inutile, at quidem certè indecorum eſt. ab his igitur, ſi cui fortè nonnumquam tempus voluptaſque erit lucubratiunculas iſtas cognoſcere, petitum impetratumque volumus; ut in legendo, quæ pridem ſcierint, non aſpernentur quaſi nota invulgataque. nam & quid tam remotum in litteris eſt, quin id tamen compluſculi ſciant? & ſatis hoc blandum eſt, non eſſe hæc neque in ſcholis decantata neque in commentariis protrita. quæ porro nova ſibi ignotaque offenderint; æquum eſſe puto ut ſine vano obtrectatu conſiderent, an minutæ iſtæ admonitiones pauxillulæ nequaquam tamen ſint vel ad alendum ſtudium inhoneſtæ, vel ad oblectandum frigidæ fovendumque animum: ſed ejus ſeminis generiſque ſint, ex quo facilè adoleſcant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio ſollertior, aut ſermo incorruptior, aut delectantior in otio, aut in ludo liberalior. quæ autem parum plana videbuntur, aut minus plena inſtructaque; petimus, inquam, ut ea

non

non docendi magis, quam admonendi gratia ſcripta exiſtiment: & quaſi demonſtratione veſtigiorum contenti perſequantur ea poſt, ſi libebit, vel libris repertis vel magiſtris. quæ verò putaverint reprehendenda; his, ſi audebunt, ſuccenſeant, unde ea nos accepimus. ſed enim, quæ aliter apud alium ſcripta legerit, ne jam ſtatim temerè obſtrepant: ſed tractationes rerum & auctoritates hominum penſitent quos illi quoſve nos ſequuti ſumus. Erit autem id longè optimum, ut, qui in lectitando, ſcribendo, commentando, numquam voluptates, numquam labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt, neque ullis inter ejuſdem Muſæ æmulos certationibus diſceptationibuſque percunctando, ſcribendo, elimati ſunt; ſed intemperiarum negotiorumque pleni ſunt, abeant à Noctibus his procul, atque alia ſibi oblectamenta quærant. vetus adagium eſt, Nihil cum fidibus graculo, nihil cum amaracino ſui. Atque etiam, quò ſit quorumdam malè doctorum hominum ſcævitas & invidentia irritatior, mutuabor ex Ariſtophanis choro anapæſta pauca; & quam ille, homo feſtiviſſimus, fabulæ ſuæ ſpectandæ legem dedit, eamdem ego commentariis his legendis dabo; ut ea ne attingat néve adeat profeſtum & profanum vulgus, à ludo Muſico diverſum. Verſus legis datæ hi ſunt:

Εὐφημεῖν χρὴ κἀξίστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χοροῖσιν,
Ὅστις ἄπειρος τῶνδε λόγων, ἢ γνώμῃ μὴ καθαρεύει
Ἢ γενναίων ὄργια μουσῶν, μήτ' ἴδε πω, μήτ' ἐχόρευσε.

Volumina commentariorum ad hunc diem viginti jam facta ſunt. quantum autem vitæ mihi deinceps deûm voluntate erit, quantumque à tuenda re familiari procurandóque cultu liberorum meorum dabitur otium: ea omnia ſubſiciva & ſubſecundaria tempora ad colligendas hujuſcemodi memoriarum diſceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum, diis bene juvantibus, cum ipſius vitæ, quantuli quique fuerint, progreſſibus, neque longiora mihi dari ſpatia vivendi volo, quàm dum ero ad hanc quoque facultatem ſcribendi commentandique idoneus. Capita rerum; quæ cuique commentario inſunt, expoſuimus hîc univerſa: ut jam ſtatim declaretur, quid quove in libro quæri invenirique poſſit.

IN-

INDEX CAPITUM.

Commentario primo hæc insunt.

Caput I.

Digitized by Google

Digitized by Google

Commentario secundo hæc insunt.

Commentario tertio hæc insunt.

8 *Lit-*

pau-

Commentario quarto hæc insunt.

7 De

10 Quod

Commentario quinto hæc insunt.

Commentario sexto hæc insunt.

Commentario septimo hæc insunt.

2 De

Commentario octavo hæc insunt.

Commentario nono hæc insunt.

12 De

Commentario decimo hæc insunt.

Digitized by Google

Commentario undecimo hæc insunt.

Commentario duodecimo hæc insunt.

Commentario tertiodecimo hæc insunt.

les

ex

Commentario quartodecimo hæc insunt.

Com-

Commentario quintodecimo hæc insunt.

Commentario sextodecimo hæc insunt.

Com-

Commentario septimodecimo hæc insunt.

Digitized by Google

Commentario octavodecimo hæc insunt.

Commentario nonodecimo hæc insunt.

Commentario vigesimo hæc insunt.

9 *Qua-*

AULI GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Quali proportione; quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, quum vitam inter homines viveret.

PLUTARCHUS in libro, quî de Herculis quali inter homines fuerit animi corporisque ingenio & virtutibus, conscripsit, scitè subtiliterque ratiocinatum Pythagoram philosophum dicit, in reperienda modulandaque status longitudinisque ejus præstantia. Nam quum ferè constaret, curriculum stadii, quod est *Pisæ* ad Jovis Olympii, Herculem pedibus suis metatum, idque fecisse longum pedes sexcentos; cætera quoque stadia in terra Græcia, ab aliis postea instituta, pedum quidem esse numero sexcentûm, sed tamen aliquantulum breviora: facilè intellexerit, modum spatiumque plantæ Herculis, ratione proportionis habita, tanto fuisse quàm aliorum procerius, quanto Olympicum stadium longius esset quàm cætera. Comprehensa autem mensura Herculani pedis, quanta longinquitas corporis ei mensuræ conve-

conveniret, secundùm naturalem membrorum omnium inter se competentiam, modificatus est: atque ita id colligit, quod erat consequens; tanto fuisse Herculem corpore excelsiorem quàm alios, quanto Olympicum stadium cæteris pari numero factis anteiret.

CAP. II.

Ab Herode Attico Cl. V. tempestivè deprompta in quendam jactabundum & gloriosum adolescentem, specie tantùm philosophiæ sectatorem, verba Epicteti Stoici, quibus festiviter à vero Stoico sejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent.

HErodes Atticus, vir & Græca facundia & consulari honore præditus, arcessebat sæpe nos, quum apud magistros Athenis essemus, in villas ei urbi proximas, me & Cl. V. Servilianum, compluresque alios nostrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenii cultum concesserant. Atque ibi tunc, quum essemus apud eum in villa, cui nomen est Cephisia, & æstu anni & sidere autumni flagrantissimo; propulsabamus caloris incommoda lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & mollibus ædium posticum refrigerantibus, lavacris nitidis & abundis & collucentibus, totiusque villæ venustate aquis undique canoris atque avibus personante. Erat ibidem nobiscum simul adolescens philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ, sed loquacior impendio & promptior. Is plerumque in convivio, sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atque immodica de philosophiæ doctrinis intempestivè atque insubidè disserebat, præque se uno cæteros omneis linguæ Atticæ principes, gentemque omnem togatam, totumque nomen Latinum, rudes esse & agrestes prædicabat: atque interea vocabulis haud facilè cognitis syllogismorum captionumque dialecticarum

carum laqueis ſtrepebat, *κυριεύοντας, ἡσυχάζοντας καὶ σωρείτας*, aliosque id genus gryphos neminem poſſe dicens niſi ſe diſſolvere: rem vero ethicam, naturamque humani ingenii, virtutumque origines, officiaque earum confinitima aut contraria, morborum vitiorumque fraudes, animorumque labes ac peſtilentias, aſſeverabat nulli eſſe magis ea omnia explorata, comperta, mediataque quam ſibi. cruciatibus autem doloribuſque corporis & periculis mortem minitantibus habitum ſtatumque vitæ beatæ, quem ſe eſſe adeptum putabat, neque lædi, neque imminui exiſtimabat; ac ne oris quoque & vultus ſerenitatem Stoici hominis unquam ulla poſſe ægritudine obnubilari. Has ille inaneis quum flaret glorias, jamque omnes finem cuperent, verbiſque ejus defatigati pertæduiſſent: tum Herodes Græca, ut hujus plurimus mos fuit, oratione utens, Permitte, inquit, philoſophorum ampliſſime, quoniam reſpondere nos tibi non quimus, quos idiotas & rudes vocas, recitari ex libro, quid de hujuſcemodi magniloquentia veſtra ſenſerit dixeritque Epictetus, Stoicorum vel maximus; juſſitque proferri diſſertationum Epicteti digeſtarum ab Arriano ſecundum librum: in quo ille venerandus ſenex juvenes, qui ſe Stoicos appellabant, neque frugis neque operæ probæ, ſe in theorematis tantùm nugalibus & puerilium iſagogarum commentationibus oblectantes, objurgatione juſta inceſſivit. Lecta igitur ſunt ex libro, qui prolatus eſt, ea quæ addidit. Quibus verbis Epictetus ſeverè ſimul ac feſtiviter ſejunxit atque diviſit à vero atque ſincero Stoico, qui eſſet proculdubio *ἀκώλυτος, ἀνεξβίαστος, ἀπαρεμπόδιστος, ἐλεύθερος, εὔπορος, εὐδαίμων*, vulgus aliud nebulonum hominum, qui ſe Stoicos nuncuparent; atraque verborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium jacta ſanctiſſimæ diſciplinæ nomen ementirentur.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Ἄκουε.

Ἰλιόθεν μὲ φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν. Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ κακά, τὰ δ' ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῶν. κακὰ δὲ, κακίαι, καὶ τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, ὑγίεια, ζωή, θάνατος, ἡδονή, πόνος. πόθεν οἶδας; οὕτως Ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς. τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν, ἢ ὅτι Διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ Χρύσιππος, ἢ Κλεάνθης; βεβασάνικας οὖν αὐτὸ καὶ δόγμα σαυτοῦ πεποίησαι, δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως, ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγάσαντί σοι ἐάν τις κακόσχολος παραστὰς εἴπῃ, λέγε μοι τοὺς θεούς, ἃ πρώην ἔλεγες, μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι. μή τι κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις αὐτῷ; τί ἡμῖν καὶ σοί, ἄνθρωπε; ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ θέλων παίζεις. ἂν δέ σε ὁ Καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον, μέμνησαι τῆς διαιρέσεως. ἄν τις σοὶ εἰσιόντι καὶ ὠχριῶντι ἅμα καὶ τρέμοντι προσελθὼν εἴπῃ, τί τρέμεις ἄνθρωπε; περὶ τίνος σοί ἐστιν ὁ λόγος; μή τι ἔσω ὁ Καῖσαρ ἀρετὴν καὶ κακίαν τοῖς εἰσερχομένοις δίδωσι; τί μοι ἐμπαίζεις καὶ σὺ πρὸς τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; ὅμως φιλόσοφε εἰπέ μοι τί τρέμεις; οὐχὶ θάνατός ἐστι τὸ κινδυνευόμενον, ἢ δεσμωτήριον, ἢ πόνος τοῦ σώματος, ἢ φυγή, ἢ ἀδοξία; τί γὰρ ἄλλο; μή τι κακία; μή τι μετέχον κακίας; σὺ οὖν τίνα πρὸς ταῦτα ἔλεγες; τί ἐμοὶ καὶ σοὶ ἄνθρωπε; ἀρκεῖ ἐμοὶ τὰ ἐμὰ κακά. καὶ καλῶς λέγεις, ἀρκεῖ γὰρ σοὶ τὰ σὰ κακά, ἡ ἀγέννεια, ἡ δειλία, ἡ ἀλαζονεία, ἣν ἀλαζονεύου ἐν τῇ σχολῇ καθήμενος. τί τοῖς ἀλλοτρίοις ἐκαλλωπίζου; τί Στωικὸν ἔλεγες σεαυτόν; τηρεῖτε οὕτως ἑαυτοὺς ἐν οἷς πράσσετε, καὶ εὑρήσετε, τίνος ἐστὲ αἱρέσεως. τοὺς πλείστους ὑμῶν Ἐπικουρείους εὑρήσετε, ὀλίγους τινὰς Περιπατητικούς, καὶ τούτους ἐκλελυμένους. His ille auditis insolentissimus adolescens obticuit, tamquam si ea omnia non ab Epicteto in quosdam alios, sed ab Herode in eum dicta essent.

CAP. III.

Quòd Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit; quòdque est circumspectè & anxiè considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit: notataque ibi & relata quæ Theophrastus & M. Cicero super ea re scripserunt.

LAcedæmonium Chilonem, unum ex illo inclyto numero sapientium, scriptum est in libris eorum qui vitas resque gestas clarorum hominum memoriæ mandaverunt, quum die vitæ suæ postremo cum inibi mors occuparet, ad circumstantes amicos sic loquutum. Dicta mea, inquit, factaque in ætate longa pleraque omnia fuisse non pœnitenda, forsitan vos etiam sciatis. Ego certè in hoc quidem tempore non fallo me, nihil esse quicquam commissum à me, cujus memoria rei aliquid pariat ægritudinis: nisi profectò illud unum sit, quod rectène an perperam fecerim, nondum mihi planè liquet. Super amici capite judex cum duobus aliis fui. lex ita fuit, uti eum hominem condemnari necesse esset. Aut amicus igitur capitali perdendus, aut adhibenda fraus legi fuit. Multa cum animo meo ad casum tam ancipitem medendum consultanti visum est id quod feci, præ hoc quod erant alia, toleratu facilius. Tacitus ad condemnandum sententiam tuli: his, qui simul judicabant, ut absolverent, persuasi. sic mihi & judicis & amici officium in re tanta salvum fuit. sed hanc capio ex eo facto molestiam, quòd metuo ne à perfidia & culpa non abhorreat, in eadem re eodemque tempore, inque communi negotio, quod mihi optimum factu duxerim, diversum ejus aliis suasisse. Hic autem Chilo, præstabilis homo sapientia, quonam usque debuerit contra legem contraque jus pro amico progredi, dubitavit; eaque res in fine quoque vitæ ipso animum

ejus anxit. & alii deinceps multi philoſophiæ ſectatores, ut in libris eorum ſcriptum eſt, ſatis anquiſitè ſatiſque ſollicitè quæſierunt, ut verbis quæ ſcripta ſunt, ipſis utar, *εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου, καὶ ποῖα.* Ea verba ſignificant, quæſiſſe eos, an nonnunquam contra jus contrave morem faciendum pro amico ſit, & in qualibus, & in quibus cauſis, & quemnam aduſque modum. Super hac quæſtione cùm ab aliis, ſicuti dixi, multis, tum vel diligentiſsimè à Theophraſto diſputatur, viro in philoſophia Peripatetica modeſtiſſimo doctiſſimoque. Eaque diſputatio ſcripta eſt, ſi rectè meminimus, in libro ejus de amicitia primo. Eum librum M. Cicero videtur legiſſe, quum ipſe quoque librum de amicitia componeret. & cetera quidem, quæ ſumenda à Theophraſto exiſtimavit, ut ingenium facundiaque ejus fuit, ſumſit & tranſpoſuit commodiſſimè aptiſſimeque: hunc autem locum, de quo ſatis quæſitum eſſe dixi, omnium rerum aliarum difficillimum ſtrictim atque curſim tranſgreſſus: neque ea, quæ à Theophraſto penſim atque enucleatè ſcripta ſunt, exſecutus eſt; ſed, anxietate illa & quaſi moroſitate diſputationis prætermiſſa, genus ipſum rei tantùm paucis verbis notavit. ea verba Ciceronis, ſi recenſere quis vellet, appoſui. *His igitur finibus utendum eſſe arbitror, ut, quum emendati mores amicorum ſunt, tum ſit inter eos omnium rerum, conſiliorum, voluntatum, ſine ulla exceptione communitas: ut etiam ſi qua fortuna acciderit, ut minus juſtæ voluntates amicorum adjuvandæ ſint, in quibus eorum aut caput agatur aut fama, declinandum de via ſit, modò ne ſumma turpitudo ſequatur; eſt enim quatenus amicitiæ venia dari poſſit. Quum agetur*, inquit, *aut caput amici, aut fama, declinandum eſt de via*, ut etiam iniquam voluntatem illius adjutemus. ſed cujuſmodi declinatio iſta eſſe debeat, qualiſque ad adjuvandum digreſſio, & in quanta voluntatis

amici

amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert scire me, in hujusmodi periculis amicorum, si non magna me turpitudo sequutura est, de via recta esse declinandum, nisi id quoque me docuerit, quam putet magnam turpitudinem, & quum decessero de via, quousque degredi debeam? *Est enim*, inquit, *quatenus dari amicitiæ venia possit.* hoc immo ipsum est, quod maximè discendum est; quodque ab his, qui docent, minimè dicitur, quatenus quoque fine dari amicitiæ venia debeat. Chilo ille sapiens, de quo paulo ante dixi, conservandi amici caussâ de via declinavit, sed video quousque progressus est; falsum enim pro amici salute consilium dedit. id ipsum tamen in fine quoque vitæ, an jure posset reprehendi culparìque, dubitavit. *Contra patriam*, inquit Cicero, *arma pro amico sumenda non sunt.* hoc profectò nemo ignoravit, etiam priusquam Theognis, ut Lucilius ait, nasceretur. Sed id quæro, id desidero: quum pro amico contra jus & contrà quam licet, salva tamen libertate atque pace, faciendum est; & quum de via, sicut ipse ait, declinandum est: quid & quantum, & in quali caussa, & quonam usque id fieri debeat. Pericles ille Atheniensis, egregius vir ingenio, bonisque omnibus disciplinis ornatus, in una quidem specie, sed planiùs tamen, quid existimaret professus est. nam quum amicus eum rogaret ut pro re caussaque ejus falsum dejeraret, his ad eum verbis usus est: Δεῖ μὲ συμπεράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν. Theophrastus autem, quo dixi libro anquisitiùs quidem super hac re ipsa & exactiùs pressiusque quàm Cicero disserit, sed is quoque in docendo non de unoquoque facto singillatim existimat, neque certis exemplorum documentis, sed generibus rerum summatim universimque utitur, ad hunc ferme modum: Parva, inquit, & tenuis vel turpitudo, vel infamia subeunda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest, rependitur quippe & compensatur leve da-

minum delibatæ honestatis majore alia gravioreque in adjuvando amico honestate: minimaque illa labes & quasi lacuna famæ munimentis partarum amico utilitatum solidatur. neque nominibus, inquit, moveri nos oportet, quòd paria genere ipso non sunt honestas meæ famæ & rei amici utilitas. ponderibus hæc enim potestatibusque præsentibus, non vocabulorum appellationibus neque dignitatibus generum dijudicanda sunt. nam quum in rebus aut paribus, aut non longè secus, utilitas amici & honestas nostra consistit, honestas procul dubio præponderat: quum verò amici utilitas nimio est amplior; honestatis autem nostræ in re non gravi levis jactura est: tunc, quod utile amico est, id pretium illo, quod honestum nobis est, fit plenius: sicuti magnum pondus æris parva lamina auri fit preciosius. Verba adeo ipsa Theophrasti super ea re adscripsi, οὐδ᾽ εἴπου τούτῳ τῷ γένει τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὁπηοῦν ἂν ᾖ μέρος, τούτου, πρὸς τὸ τηλίκον θατέρου συγκρινόμενον, αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ᾽ οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλίκον τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ τηλίκον χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον, πλέον δόξει. ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. Favorinus quoque philosophus hujuscemodi indulgentiam gratiæ tempestivius, laxato paulum remissoque subtili justitiæ examine, his verbis definivit, ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτ᾽ ἐστὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. post deinde idem Theophrastus ad hanc fermè sententiam disseruit: Has tamen, inquit, & parvitates rerum & magnitudines, atque has omnes officiorum existimationes alia nonnunquam momenta extrinsecus atque aliæ quasi appendices personarum & causarum & temporum, & circumstantiæ ipsius necessitates, quas includere in præcepta difficile est, moderantur & regunt & quasi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc taliaque Theophrastus cautè & sollicitè & religiosè, causa disserendi

ma-

rigis disputandique diligentia, quàm cum decernendi sententia atque fiducia, disseruit. quoniam profectò causis scientiæ, corporum varietates, disceptationumque differentiam ignorantes, directum atque perpetuum distinctumque in rebus singulis præceptum, quod ego nos in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt. Ejus autem Chilonis, à quo disputatiunculæ hujus initium fecimus, quum alia quædam sunt monita utilia atque prudentia, tum id maximè exploratæ utilitatis est, quod duas ferocissimas affectiones amoris atque odii intra modum tantum coërcuit, *Hac*, inquit, *fini ames, tamquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tamquam fortasse post amaturus.* Super hoc eodem Chilone Plutarchus philosophus in libro περὶ ψυχῆς primo ita scripsit, Χείλων ὁ παλαιὸς, ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπιπλέκεσθαι φιλίαις καὶ ἀπεχθείας.

CAP. IV.

Quàm tenuiter curioseque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.

Antonius Julianus rhetor perquam fuit honesti atque amœni ingenii; doctrina quoque illa utiliore ac delectabili; veterumque elegantiarum cura & memoria multa fuit: ad hoc, scripta pleraque omnia antiquiora tam curiosè spectabat, aut virtutes pensitabat, aut vitia rimabatur, ut judicium esse factum examussim diceres. Is Julianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullii, qua pro Cn. Plancio dixit, ita existimavit. Sed verba prius, de quibus ab eo judicium factum est, ipsa ponam. *Quamquam dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ: nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, æs retinet alienum:*

minum delibatæ honestatis majore alia gravioreque in adjuvando amico honestate: minimaque illa labes & quasi lacuna famæ munimentis partarum amico utilitatum solidatur. neque nominibus, inquit, moveri nos oportet, quòd paria genere ipso non sunt honestas meæ famæ & rei amici utilitas. ponderibus hæc enim potestatibusque præsentibus, non vocabulorum appellationibus neque dignitatibus generum dijudicanda sunt. nam quum in rebus aut paribus, aut non longè secus utilitas amici & honestas nostra consistit, honestas proculdubio præponderat: quum verò amici utilitas nimio est amplior; honestatis autem nostræ in re non gravi levis jactura est: tunc, quod utile amico est, id præ illo, quod honestum nobis est, fit plenius: sicuti magnum pondus æris parva lamina auri fit preciosius. Verba adeo ipsa Theophrasti super ea re adscripsi. οὐκ εἰ δή τι τούτῳ τῷ γένει τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὁποσονοῦν μέρος τούτου, πρὸς τὸ τηλικοῦτον θατέρου συγκρινόμενον, αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ᾽ οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλικοῦτον τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ τηλικοῦτον χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον, πλεῖον δόξει, ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. Favorinus quoque philosophus hujuscemodi indulgentiam gratiæ tempestivius, laxato paulum remissoque subtili justitiæ examine, his verbis definivit, ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτ᾽ ἔστιν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. post deinde idem Theophrastus ad hanc fermè sententiam disseruit: Has tamen, inquit, & parvitates rerum & magnitudines, atque has omnes officiorum existimationes alia nonnunquam momenta extrinsecus atque aliæ quasi appendices personarum & causarum & temporum, & circumstantiæ ipsius necessitates, quas includere in præcepta difficile est, moderantur & regunt & quasi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc taliaque Theophrastus cautè & sollicitè & religiosè, causa differendi

ma-

magis disputandique diligentia, quàm dum decernendi sententia atque fiducia, differuit. quoniam profectò causas scientiæ, corporum varietates, disceptationumque differentiam ignorantes, directum atque perpetuum distinctumque in rebus singulis præceptum, quod ego nos in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt. Ejus autem Chilonis, à quo disputatiunculæ hujus initium fecimus, quum alia quædam sunt monita utilia atque prudentia, tum id maximè exploratæ utilitatis est, quod duas ferocissimas affectiones amoris atque odii intra modum tantum coërcuit, *Hac, inquit, fini ames, tamquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tamquam fortasse post amaturus.* Super hoc eodem Chilone Plutarchus philosophus in libro περὶ ψυχῆς primo ita scripsit, Χείλων ὁ παλαιὸς, ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει· νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεμπλέκεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

CAP. IV.

Quàm tenuiter curioseque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.

Antonius Julianus rhetor perquam fuit honesti atque amœni ingenii; doctrina quoque illa utiliore ac delectabili; veterumque elegantiarum cura & memoria multa fuit: ad hoc, scripta pleraque omnia antiquiora tam curiosè spectabat, aut virtutes pensitabat, aut vitia rimabatur, ut judicium esse factum examussim diceres. Is Julianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullii, qua pro Cn. Plancio dixit, ita existimavit. Sed verba prius, de quibus ab eo judicium factum est, ipsa ponam. *Quamquam dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ: nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, æs retinet alienum:*

gratiam autem & qui refert, habet; & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Neque ego nunc Plancio desinam debere, si hoc solvero: nec minus ei redderem voluntate ipsa, si hoc molestiæ non accidisset. Crispum sanè, inquit, agmen orationis rotundumque, ac modulo ipso numerorum venustum, sed quod cum venia legendum sit verbi paulùm ideo immutati, ut sententiæ fides salva esset. namque debitio gratiæ & pecuniæ collata verbum utrobique servare posset. ita enim rectè opposita inter sese gratiæ pecuniæque debitio videbitur, si & pecunia quidem deberi dicatur & gratia, sed quid eveniat in pecunia debita solutâve, quid contrà in gratia debita redditâve, debitionis verbo utrimque servato differatur. Cicero autem, inquit, quum gratiæ pecuniæque debitionem dissimilem esse dixisset, ejusque sententiæ rationem redderet, verbum *debet* in pecunia ponit; in gratia subjicit, *habet*, pro *debet*: ita enim dicit, *Gratiam autem & qui refert, habet; & qui habet, in eo ipso quod habet, refert.* sed id verbum, cum proposita comparatione non satis convenit. debitio enim gratiæ, non habitio, cum pecunia confertur: atque ideò consequens quidem fuerat sic dicere: *& qui debet, in eo ipso quod debet, refert.* quod absurdum & nimis coactum foret, si nondum redditam gratiam eo ipso redditam diceret, quia debetur. immutavit ergo, inquit, & subdidit verbum ei verbo, quod omiserat, finitimum; ut videretur & sensum debitionis collatæ non reliquisse, & concinnitatem sententiæ retinuisse. Ad hunc modum Julianus enodabat dijudicabatque veterum scriptorum sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.

CAP.

CAP. V.

Quod Demoſthenes rhetor cultu corporis atque veſtitu probris obnoxio, infamique munditia fuit: quodque item Hortenſius orator ob ejuſmodi munditias geſtumque in agendo hiſtrionicum Dionyſiæ ſaltatriculæ cognomento compellatus eſt.

DEmoſthenem tradunt veſtitu ſincero & cultu corporis nitido venuſtoque & nimis accurato fuiſſe. hinc etiam κομψὴ illa χλανὶς καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι ab æmulis adverſariiſque probro data. hinc etiam turpibus indigniſque in eum verbis non temperatum, quin parum vir, ore quoque polluto, diceretur. Ad eundem modum Hortenſius omnibus fermè oratoribus ætatis ſuæ, niſi M. Tullio, clarior, quòd multa munditia & circumſpectè compoſitèque indutus & amictus eſſet, manuſque ejus inter agendum forent argutæ admodum & geſtuoſæ, maledictis compellationibuſque probroſis jactatus eſt; multaque in eum, quaſi in hiſtrionem, in ipſis cauſis atque judiciis dicta ſunt. Sed quum L. Torquatus ſubagreſti homo ingenio & infeſtivo, gravius acerbiuſque apud conſilium judicum, quum de cauſa Sullæ quæreretur, non jam hiſtrionem eum eſſe diceret, ſed geſticulariam Dionyſiamque eum notiſſimæ ſaltatriculæ nomine appellaret: tum voce molli atque demiſſa Hortenſius, *Dionyſia*, inquit, *Dionyſia malo equidem eſſe, qam quod tu, Torquate*, ἄμουσος, ἀναφρόδιτος, ἀπροσδιόνυσος.

CAP.

CAP. VI.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, quum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaque oratio quam ob causam reprehensa, & quem contra in modum defensa sit.

Multis & eruditis viris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici, gravis ac diserti viri, quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoribus, quum eum ad matrimonia capessenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit, *Si sine uxore, Quirites, possemus esse, omnes ea molestia careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut, nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo modo vivi possit; saluti perpetuæ potius, quàm brevi voluptati consulendum.* Videbatur quibusdam, Metellum censorem, cui consilium esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse neque de molestia incommodisque perpetuis rei uxoriæ confiteri; neque adhortari magis, quàm dissuadere, absterrereque: sed contrà in illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerumque esse in matrimoniis molestias asseveraret, &, si quæ tamen accidere non nunquam viderentur, parvas & leves facilesque esse toleratu diceret; majoribusque eas emolumentis & voluptatibus oblitterari: easdemque ipsas neque omnibus, neque naturæ vitio, sed quorundam maritorum culpa & injustitia evenire. Titus autem Castricius rectè atque condignè Metellum esse loquutum existimabat. Aliter, inquit, censor loqui debet, aliter rhetor. rhetori concessum est sententiis uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis, si modò verisimiles sunt & possunt ad movendos hominum animos qualicumque astu irrepere. præterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum atque inpugnatum relinquat. Sed enim Metellum, inquit, sancti-

ctum virum, illa gravitate & fide præditum, cum tanta honorum atque vitæ dignitate, apud populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod verum sibi esse atque omnibus videbatur: præsertim quum super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia & communi pervulgatoque vitæ usu comprehenderetur. De molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus, eaque confessione fidem sedulitatis veritatisque commeritus; tum denique facilè & procliviter, quod fuit rerum omnium validissimum atque verissimum, persuasit, civitatem salvam esse sine matrimoniorum frequentatione non posse. Hoc quoque aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimavimus assidua lectione, non hercle minus, quàm quæ à gravissimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt, *Di immortales plurimum possunt; sed non plus velle nobis debent, quàm parentes. at parentes, si pergimus errare, suis bonis nos exheredant. Quid ergo nos à dis immortalibus diutius exspectemus, nisi errationibus finem faciamus? His demum deos propitios esse æquum est, qui sibi adversarii non sunt. di immortales virtutem approbare, non adhibere debent.*

CAP. VII.

In hisce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc sibi rem sperant præsidio futurum, *neque mendam esse nec vitium: errareque istos, qui bonos violant libros,* & futuram *scribunt: atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probè scriptum perperam mutatur: & adspersa pauca de modulis numerisque orationis, quos Cicero avidè sectatus est.*

IN oratione Ciceronis quinta in Verrem, in libro spectatæ fidei Tironiana cura atque disciplina facto, ita scriptum fuit, *Homines tenues obscuro loco nati navigant:*

gant: adeunt ad ea loca, quæ numquam ante adierant; ubi neque noti essent, quo venerunt; neque semper cum cognitoribus esse possunt. Hac una tamen fiducia civitatis, non modo apud nostros magistratus, qui & legum & existimationis periculo continentur, neque apud civeis solum Romanos, qui & sermonis & juris & multarum rerum societate juncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed quocumque venerint hanc sibi rem præsidio sperant futurum. Videbatur compluribus in extremo verbo menda esse. debuisse enim scribi non *futurum*, sed *futuram*: neque dubitabant quin liber emendandus esset, ne, ut in Plauti comœdia mœchus, (sic enim mendæ suæ illudebant) ita in Ciceronis oratione solœcismus esset manifestarius. Aderat fortè ibi amicus noster, homo lectione multa exercitus; cui pleraque omnia veterum litterarum quæsita, meditata, evigilataque erant: is libro inspecto ait nullum esse in eo verbo neque mendum neque vitium: Ciceronem probè ac venustè loquutum. nam *futurum*, inquit, non refertur ad *rem*, sicut legentibus temerè & incuriosè videtur; neque pro participio positum est: sed verbum est indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, neque numeris neque generibus præserviens, sed liberum undique & impromiscuum est, quali C. Gracchus verbo usus est in oratione, cujus titulus est, *De Quinto Popilio circum conciliabula*, in qua ita scriptum est, *Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos* inquit *dicturum*, & non *dicturos*. Videturne ea ratione positum esse apud Gracchum, *dicturum*, qua est apud Ciceronem, *futurum*? sicut in Græca oratione, sine ulla vitii suspicione, omnibus numeris generibusque sine discrimine attribuuntur hujuscemodi verba ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, & similia. In Q. quoque Quadrigarii tertio annali libro verba hæc esse dixit, *Dum ii conciderentur; hostium copias ibi occupatas futurum.* In duodevicesimo annali ejusdem Quadrigarii principium libri sic scriptum,

ptum, *Si pro tua bonitate & nostra voluntate tibi valetudo suppetit; est quod speremus deos bonis bene facturum.* Item in Valerii Antiatis quarto & vicesimo simili modo scriptum: *Si hæ res divinæ factæ riteque perlitatæ essent, haruspices dixerunt omnia ex sententia processurum esse.* Plautus etiam in Casina, quum de puella loqueretur, *occisurum* dixit, non *occisuram*, his verbis,

Etiamne habet Casina gladium? habet, sed duos,
Quibus, altero te occisurum ait, altero villicum.

Item Laberius in Gemellis,

Non putant, inquit, *hoc eam facturum.* Non ergo isti omnes solœcismus quid esset ignoraverunt. sed & Gracchus, *dicturum*, & Quadrigarius, *futurum* & *benefacturum*, & Plautus, *occisurum*, & Antias, *processurum*; & Laberius, *facturum*, indefinito modo dixerunt. qui modus neque in numeros, neque in personas, neque in genera, neque in tempora distrahitur, sed omnia isthæc una eademque declinatione complectitur. sicuti M. Cicero dixit, *futurum*, non virili genere neque neutro (solœcismus enim foret planè,) sed verbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in ejusdem M. Tullii Ciceronis oratione, quæ est de imperio Cn. Pompeji, ita scriptum esse, à Cicerone dicebat, atque ipse ita lectitabat: *Quum vestros portus, atque eos portus, quibus vitam ac spiritum ducitis in prædonum fuisse potestatem sciatis.* Neque solœcismum esse ajebat *in potestatem fuisse*, ut vulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa & proba contendebat, qua & Græci ita uterentur: & Plautus verborum Latinorum elegantissimus in Amphitryone dixit, *Numero mihi in mentem fuit.* non, ut dici solitum est, *in mente.* Sed enim præter Plautum, cujus ille in præsenti exemplo usus est, multam nos quoque apud veteres scriptores loquutionum talium copiam offendimus; atque his vulgo annotamentis inspersimus.

Ut

Ut rationem iſtam miſſam faciamus & autoritates: ſonus tamen & poſitura ipſa verborum ſatis declarant, id potius ἐπιμέλεια τῶν λέξεων modulamentiſque orationis M. Tullii conveniſſe, ut, quoniam utrumvis dici Latinè poſſet, *poteſtatem* dicere mallet, non *poteſtate.* illud enim ſic compoſitum jucundius ad aurem completiuſque; inſuavius hoc imperfectiuſque eſt, ſi modo ita explorata aure homo ſit, non ſurda nec jacenti; ſicuti eſt hercle, quòd *explicavit* dicere maluit, quàm *explicuit*: quod eſſe jam uſitatius cœperat. Verba ſunt hæc ipſius ex oratione, quam de imperio Cn. Pompeii habuit: *Teſtis eſt Sicilia, quam multis undique cinctam periculis non terrore belli, ſed conſilii celeritate explicavit.* at ſi, *explicuit*, diceret, imperfecto & debili numero verborum ſonus clauderet.

CAP. VIII.

Hiſtoria in libris Sotionis philoſophi reperta ſuper Laide meretrice & Demoſthene rhetore.

SOtion ex Peripatetica diſciplina haud ſanè ignobilis vir fuit. Is librum multæ variæque hiſtoriæ refertum compoſuit; eumque inſcripſit, Κέρας ἀμαλθείας. ea vox hoc fermè valet, tamquam ſi dicas, *cornucopia*. In eo libro ſuper Demoſthene rhetore & Laïde meretrice hiſtoria hæc ſcripta eſt: Lais, inquit, Corinthia ob elegantiam venuſtatemque formæ grandem pecuniam demerebat: conventuſque ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, niſi qui dabat, quod popoſcerat. poſcebat autem illa nimium quantum. hinc ait natum eſſe illud frequens apud Græcos adagium οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. quòd fruſtra iret Corinthum ad Laïdem qui non quiret dare quod poſceretur. Ad hanc ille Demoſthenes clanculum adit; &, ut ſibi ſui copiam faceret, petit: at

Laïs μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον poposcit. hoc facit nummi nostratis denariûm decem millia. Tali petulantia mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus expavidusque Demosthenes avertit; & discedens, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt, οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

CAP. IX.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ; quantumque temporis imperatum observatumque sit dicendi simul ac tacendi.

ORdo atque ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis ejus, recipiendi instituendique discipulos hujuscemodi fuisse traditur. Jam à principio adolescentes qui sese ad discendum obtulerant, ἐφυσιογνωμόνει. Id verbum significat, mores naturasque hominum, conjectatione quadam de oris & vultus ingenio, deque totius corporis filo atque habitu, sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo idoneusque fuerat, recipi in disciplinam statim jubebat, & tempus certum tacere; non omnes idem, sed aliud aliis tempus pro æstimato captu sollertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab aliis, audiebat; neque percunctari, si parum intellexerat, neque commentari, quæ audierat, fas erat. sed non minus quisquam tacuit quàm biennium. Hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi audiendique ἀκουστικοί. Ast ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere audireque, atque esse jam cœperant silentio eruditi, cui erat nomen ἐχεμυθία: tum verba facere & quærere, quæque audissent scribere, & quæ ipsi opinarentur expromere potestas erat. Hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοί: ab his scilicet artibus, quas jam discere atque meditari inceptaverant: quoniam Geometriam &

Gnomonicam, Musicam, ceterasque item disciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vulgus autem, quos gentilicio vocabulo Chaldæos dicere oportet, mathematicos dicit. exinde his scientiæ studiis ornati ad perspicienda mundi opera & principia naturæ procedebant: ac tunc denique nominabantur φυσικοί. Hæc eadem super Pythagora noster Taurus quum dixisset; Nunc autem, inquit, isti qui repentè pedibus illotis ad philosophos devertunt, non est hoc satis, quod sunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι; sed legem etiam dant, qua philosophari discant. alius ait; hoc me primùm doce. item alius: hoc volo, inquit, discere, istud nolo. hic à symposio Platonis incipere gestit propter Alcibiadis comissationem, ille à Phædro propter Lysiæ orationem. Est etiam, inquit, prô Jupiter! qui Platonem legere postulet, non vitæ ornandæ, sed linguæ orationisque comendæ gratia, nec ut modestior fiat, sed ut lepidior. Hæc Taurus dicere solitus novicios philosophorum sectatores cum veteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quoque non prætereundum est, quòd omnes simul, qui à Pythagora in cohortem illam disciplinarum recepti erant, quod quisque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant; & coibatur societas inseparabilis, tamquam illud fuerit antiquum consortium, quod re atque verbo appellabatur κοινόβιον.

CAP. X.

Quibus verbis compellaverit Favorinus philosophus adolescentem caſcè nimis & vetuſtè loquentem.

FAvorinus philosophus adolescenti veterum verborum cupidissimo, & plerasque voces nimis priscas & ignotissimas in quotidianis communibusque sermonibus expromenti, Curius, inquit, & Fabricius, & Co-

runca-

runcanius antiquiſſimi viri noſtri, & his antiquiores Horatii illi trigemini, planè ac dilucidè cum ſuis fabulati ſunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelaſgorum, qui primi incoluiſſe Italiam dicuntur, ſed ætatis ſuæ verbis locuti ſunt. tu autem, proinde quaſi cum matre Evandri nunc loquare, ſermone abhinc multis annis jam deſito uteris, quod ſcire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne, homo inepte, ut quod vis abunde conſequaris, taceres? ſed antiquitatem tibi placere ais, quòd honeſta & bona & ſobria & modeſta ſit. vive ergo moribus præteritis; loquere verbis præſentibus: atque id, quod à C. Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ viro, in primo de Analogia libro, ſcriptum eſt, habe ſemper in memoria atque in pectore, ut tamquam ſcopulum, ſic fugias inſolens verbum.

Cap. XI.

Quod Thucydides hiſtoriæ ſcriptor inclytus Lacedæmonios in acie non tuba, ſed tibiis eſſe uſos dicit: verbaque ejus ſuper ea re poſita: quodque Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuiſſe tradit: atque inibi quædam notata de Gracchi fiſtula concionatoria.

AUctor hiſtoriæ Græcæ graviſſimus Thucydides Lacedæmonios ſummos bellatores non cornuum tubarumve ſignis, ſed tibiarum modulis in præliis uſos eſſe refert: non prorſus ex aliquo ritu religionum, neque rei divinæ gratia, neque etiam ut excitarentur atque evibrarentur animi, quod cornua & litui moliuntur; ſed contrà, ut moderatiores modulatioreſque fierent; quod tibicinis numeris temperatur. nihil adeò in congrediendis hoſtibus atque in principiis præliorum ad ſalutem virtutemque aptius rati, quàm ſi permulcti ſonis mitioribus non immodicè ferocirent. Quum procinctæ igitur claſſes erant, & inſtructæ acies, cœptum-

Digitized by Google

que in hoſtem progredi; tibicines inter exercitum poſiti canere incœptabant. ea ibi præcentione tranquilla & delectabili atque adeò venerabili, ad quandam quaſi militaris muſicæ diſciplinam vis & impetus militum, ne ſparſi diſpalatique proruerent, cohibebatur. Sed ipſius illius egregii ſcriptoris uti verbis licet, quæ & dignitate & fide graviora ſunt. καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν. Ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως καὶ ὀργῇ χωροῦντες; Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν, νόμῳ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ θείου χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις. ὅπερ φιλεῖ μεγάλα στρατόπεδα ποιεῖν ἐν ταῖς προσόδοις.

Cretenſes quoque prœlia ingredi ſolitos memoriæ datum eſt præcinente ac præmoderante cithara greſſibus. Halyattes autem rex terræ Lydiæ, more atque luxu barbarico præditus, quum bellum Mileſiis faceret, ut Herodotus in hiſtoriis tradit, concinentes fiſtulatores & fidicines, atque feminas etiam tibicinas, in exercitu atque in procinctu habuit, laſcivientium delicias conviviorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam indipiſci ait non fidicularum tibiarumque concentu, ſed mentium animorumque conſpiratu tacito nitibundos.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί,
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν.

Quid ille vult ardentiſſimus clamor militum Romanorum, quem in congreſſibus prœliorum fieri ſolitum ſcriptores annalium memoravere? contrane inſtitutum fiebat antiquæ diſciplinæ tam probabile? an tum etiam gradu clementi & ſilentio eſt opus, quum ad hoſtem itur in conſpectu longinquo procul diſtantem? quum verò propè ad manus ventum eſt, tum jam è propinquo hoſtis & impetu propulſandus & clamore terrendus eſt? Ecce autem, per tibicinia Laconica, tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem venit, quam C. Graccho cum populo agenti præiſſe ac præmonſtraſſe modu-

los

los ferunt. ſed nequaquam ſic eſt, ut à vulgo dicitur, canere tibia ſolitum, qui ponè eum loquentem ſtaret, variiſque modis tum demulcere animum actionemque ejus, tum intendere. quid enim foret iſta re ineptius, ſi, ut planipedi ſaltanti, ita Graccho concionanti numeros & modos & frequentamenta quædam varia tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, ſtetiſſe in circumſtantibus dicunt occultius, qui fiſtula brevi ſenſim graviuſculum ſonum inſpiraret ad deprimendum ſedandumque impetum vocis ejus. effervescente namque impulſu & inſtinctu extraneo naturalis illa Gracchi vehementia indiguiſſe, non, opinor, exiſtimanda eſt. Marcus tamen Cicero fiſtulatorem iſtum utrique rei adhibitum eſſe à Graccho putat; ut ſonis tum placidis tum citatis aut demiſſam jacentemque orationem ejus erigeret, aut ferocientem ſævientemque cohiberet. verba ipſius Ciceronis appoſui: *Itaque idem Gracchus, quod potes audire, Catule, ex Licinio cliente tuo litterato homine, quem ſervum ſibi habuit ille ad manum, cum eburnea ſolitus eſt habere fiſtula, qui ſtaret poſt ipſum occultè quum concionaretur, peritum hominem; qui inflaret celeriter eum ſonum, qui illum aut remiſſum excitaret, aut à contentione revocaret.* Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælii, inſtitutum eſſe à Lacedæmoniis, Ariſtoteles in libris problematum ſcripſit; quo manifeſtior fieret exploratiorque militum ſecuritas & alacritas. nam diffidentiæ, inquit, & timori cum ingreſſione hujuſcemodi minimè convenit: & mœſti atque formidantes ab hac tam intrepida ac tam decora incedendi modulatione alieni ſunt. verba pauca Ariſtotelis ſuper ea re appoſui. διὰ τί ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνουσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

CAP. XII.

Virgo Vestæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu, quibusque cærimoniis & religionibus, & quo nomine à Pontifice Maximo capiatur: & quo statim jure esse incipiat simulatque capta est: quodque, ut Labeo dicit, nec illa intestato cuiquam, nec ei intestatæ quisquam jure hæres est.

QUi de Vestali virgine capienda scripserunt, quorum diligentissimè scripsit Labeo Antistius, minorem quàm annos VI, majorem quàm annos X, natam, negaverunt capi fas esse. item quæ non sit patrima & matrima. item quæ lingua debili sensuve aurium diminuta aliave qua corporis labe insignita sit: item quæ ipsa aut cujus pater emancipatus sit; etiamsi vivo patre in avi potestate sit: item cujus parentes alter ambove servitutem servierunt, aut in negotiis sordidis diversantur. sed eam, cujus soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri ajunt. item cujus pater flamen, aut augur, aut XV-vir S. F. aut qui VII-vir epulonum, aut Salius est. Sponsæ quoque pontificis & tibicinis sacrorum filiæ vacatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Atejus scriptum reliquit, neque ejus legendam filiam qui domicilium in Italia non haberet, & excusandam ejus qui liberos treis haberet. Virgo autem Vestalis simul est capta atque in atrium Vestæ deducta & pontificibus tradita; eo statim tempore sine emancipatione ac sine capitis minutione è patris potestate exit, & jus testamenti faciundi adipiscitur. De more autem rituque capiundæ virginis litteræ quidem antiquiores non exstant, nisi, quæ capta prima est, à Numa rege esse captam. Sed Papiam legem invenimus; qua cavetur, ut pontificis maximi arbitratu virgines è populo viginti legantur: sortitioque in concione ex eo numero fiat; &, cujus

cujus virginis ducta erit, ut eam pontifex maximus capiat, eaque Vestæ fiat. sed ea sortitio ex lege Papia non necessaria nunc videri solet. nam, si quis honesto loco natus adeat Pontificem max. atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cujus dumtaxat salvis religionum observationibus ratio haberi possit, gratia Papiæ legis per senatum fit. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia pontificis maximi manu prehensa ab eo parente, in cujus potestate est, veluti bello capta abducitur. In libro primo Fabii Pictoris, quæ verba pontificem maximum dicere oporteat, quum virginem capit, scriptum est. Ea verba hæc sunt: SACERDOTEM. VESTALEM. QUAE. SACRA. FACIAT. QUAE. JOUS. SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPOLO. ROMANO. QUIRITIUM. UTEI. QUAE. OPTIMA. LEGE. FOVIT. ITA. TE. AMATA. CAPIO.

Plerique autem capi virginem solam debere dici putant. sed flamines quoque Diales, item pontifices & augures capi dicebantur. L. Sulla rerum gestarum libro II ita scripsit: *P. Cornelius, cui primum cognomen Sullæ impositum est, flamen Dialis captus.* M. Cato de Lusitanis, quum Ser. Galbam accusavit: *Tamen dicunt deficere voluisse. Ego me nunc volo jus pontificium optimè scire. jamne ea causa pontifex capiar? Si volo augurium optimè tenere, ecquis me ob eam rem augurem capiat?* Præterea in commentariis Labeonis, quæ ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est: *Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato, neque intestata quisquam: sed bona ejus in publicum redigi ajunt. id quo jure fiat, quæritur.* Amata inter capiendum à Pontifice max. appellatur, quoniam, quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.

CAP. XIII.

Quæsitum in philosophia, quidnam foret in recepto mandato rectius, idne omnino facere quod mandatum est, nonnunquam etiam contra, si id speres ei, qui mandavit, utilius fore. superque ea quæstione exposita diversa sententiæ.

IN officiis capiendis, censendis judicandisque quæ Græcè καθήκοντα philosophi appellant, quæri solet an negotio tibi dato & quid omnino faceres definito, contrà quid facere debeas, si eo facto videri possit res eventura prosperiùs, exque utilitate ejus, qui id tibi negotium mandavit; anceps quæstio & in utramque partem à prudentibus viris arbitrata est. sunt enim non pauci qui sententiam suam una in parte defixerint, &, re semel statuta deliberataque ab eo, cujus negotium id pontificiumque esset, nequaquam putaverint contra dictum ejus esse faciendum, etiam si repentinus aliquis casus rem commodiùs agi posse polliceretur; ne, si spes fefellisset, culpa imparentiæ & pœna indeprecabilis subeunda esset: si res fortè melius vertisset; diis quidem gratia habenda, sed exemplum tamen intromissum videretur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta corrumperentur. Alii existimaverunt incommoda priùs, quæ metuenda essent si res gesta aliter foret quàm imperatum est, cum emolumento spei pensitanda esse: &, si ea leviora minoraque; utilitas autem contrà gravior & amplior spe quantum potest firma ostenderetur: tum posse adversum mandata fieri censuerunt; ne optata divinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur. neque timendum exemplum non parendi crediderunt, rationes hujuscemodi dumtaxat non adessent. cumprimis autem respiciendum putaverunt ingenium naturamque illius, cuja res præceptumque esset; ne fe-

rox,

rox, durus, indomitus, inexorabilisque sit; qualia fuerunt Postumiana imperia & Manliana. nam si tali præceptori ratio reddenda sit, nihil faciendum esse monuerunt aliter, quàm præceptum est. Instructius deliberatiusque fore arbitramur theorematium hoc de mandatis hujuscemodi obsequendis, si exemplum quoque P. Crassi Muciani clari ac inlustris viri apposuerimus. Is Crassus à Sempronio Asellione & plerisque aliis historiæ Romanæ scriptoribus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua; quòd esset ditissimus, quòd nobilissimus, quòd eloquentissimus, quòd jurisconsultissimus, quòd pontifex maximus. Is, quum in consulatu obtineret Asiam provinciam, & circumsidere oppugnareque Leucas oppidum pararet, opusque esset firma atque procera trabe, quî arietem faceret, quo muros ejus oppidi quateret: scripsit ad magistrum architectonem Elatensium sociorum amicorumque populi Romani, ut ex malis duobus, quos apud eos vidisset, uter major esset eum mittendum curaret. tum magister architecton, comperto quamobrem malum desideraret, non, uti jussus erat, majorem, sed, quem esse magis idoneum aptioremque faciendo arieti, faciliorem que portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum vocari jussit; & quum interrogasset cur non, quem jusserat, misisset, causis rationibusque quas dictitabat spretis, vestimenta detrahi imperavit, virgisque multum cæcidit; corrumpi atque dissolvi officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere jussus est, non obsequio debito, sed consilio non desiderato respondeat.

CAP. XIV.

Quid dixerit feceritque C. Fabricius magna vir gloria magnisque rebus gestis, sed familiæ pecuniæque inops; quum ei Samnites tamquam indigenti grave aurum donarent.

JUlius Higinus, in libro de vita, rebusque illustrium virorum sexto, legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabricium Imperatorem populi Romani venisse, & memoratis multis magnisque rebus, quæ benè ac benivolè post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam, orasseque uti acciperet utereturque: atque id facere Samnites dixisse, quòd viderent multa ad splendorem domus atque victus defieri; neque pro magnitudine dignitateque lautum paratum esse: tum Fabricium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os & ad gulam, atque inde porrò ad ventrem imum deduxisse; & legatis ita respondisse; dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum: propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab iis, quibus eam sciret usui esse, non accipere.

CAP. XV.

Quàm importunum vitium sit plenumque odii futilis inanisque loquacitas, & quàm multis in locis à principibus utriusque linguæ viris detestatiòne justa culpata sit.

QUi sunt leves & futiles & importuni locutores, quique nullo rerum pondere innixi verbis humidis & lapsantibus diffluunt; eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore: linguam autem debere ajunt non esse liberam nec vagam, sed vinclis

vinclis de pectore imo ac de corde aptis moveri & quaſi gubernari. Sed enim videas quoſdam ſic ſcatere verbis ſine ullo judicii negotio cum ſecuritate multa & profunda, ut loquentes plerumque videantur loqui ſeſe neſcire. Ulyſſem contrà Homerus virum ſapienti facundia præditum, vocem mittere ait non ex ore ſed ex pectore: quod ſcilicet non ad ſonum magis habitumque vocis, quàm ad ſententiarum penitus conceptarum altitudinem pertineret: petulantiæque verborum coërcendæ vallum eſſe oppoſitum dentium luculentè dixerit, ut loquendi temeritas non cordis tantùm cuſtodia atque vigilia cohibeatur, ſed & quibuſdam quaſi excubiis in ore poſitis ſæpiatur. Homerica, de quibus ſuprà dixi, hæc ſunt:

Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει.

Τέκνον ἐμὸν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων;

M. Tullii quoque verba poſui, quibus ſtultam & inanem dicendi copiam graviter & vere deteſtatus eſt. *Dummodo*, inquit, *hoc conſtet, neque infantiam ejus qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat, neque inſcitiam illius cui res non ſuppetat, verba non deſint, eſſe laudanda. quorum ſi alterum ſit optandum, malim equidem indiſertam prudentiam, quam ſtultam loquacitatem.* Item in libro de oratore primo verba hæc poſuit. *Quid enim eſt tam furioſum, quam verborum vel optimorum atque ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubjecta ſententia nec ſcientia?* Cum primis autem M. Cato atrociſſimus hujuſcemodi vitii inſectator eſt; namque in oratione quæ inſcripta eſt, SI. SE. COELIUS. TRIB. PLEB. APPELLASSET. *Nunquam*, inquit, *tacet, quem morbus tenet loquendi, tamquam veternoſum bibendi atque dormiendi. quod ſi non conveniatis, cum convocari jubet; ita eſt cupidus orationis, ut conducat, qui auſcultet: itaque auditis, non auſcultatis, tanquam pharmacopolam: nam ejus verba audiuntur; verum ei ſe nemo*

com-

committit, si æger est. Idem Cato in eadem oratione eidem M. Cœlio Trib. pleb. vilitatem opprobrans non loquendi tantum, verum etiam tacendi, *Frusto*, inquit, *panis conduci potest, vel uti taceat, vel uti loquatur.* neque non meritò Homerus unum ex omnibus Thersiten, ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον appellat: modo verba illius multa, & ἄκοσμα strepentium sine modo graculorum similia esse dicit. quid enim est aliud ἀμετροεπὴς κολῳᾶ? Eupolidis quoque versus de id genus hominibus consignatissimè factus est, λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. quod Sallustius noster imitari volens, *loquax*, inquit, *magis, quam facundus.* Quapropter Hesiodus poëtarum prudentissimus, linguam non vulgandam, sed recondendam esse dicit, proinde ut thesaurum: ejusque esse in promendo gratiam plurimam, si modesta & parca & modulata sit,

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς. πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Epicharmium quoque illud non inscitè se habet,

Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profectò hoc sumtum est;

Qui quum loqui non posset, tacere non poterat.

Favorinum ego audivi dicere versus istos Euripidi, ἀχαλίνων στομάτων, ἀνόμου τ' ἀφροσύνας τὸ τέλος δυστυχία, non de iis tantùm factos accipi debere, qui impia aut illicita dicerent; sed vel maxime de hominibus quoque posse dici stulta & immodica blaterantibus; quorum lingua tam prodiga infrenisque sit, ut fluat semper æstuetque colluvione verborum teterrima: quod genus homines à Græcis significantissimo vocabulo κάλους appellatos. Valerium Probum Grammaticum illustrem, ex familiari ejus docto viro comperi, Sallustianum illud, *Satis eloquentiæ, sapientiæ parum*, brevi antequam vita decederet, sic legere cœpisse, & sic à Sallustio relictum affirmasse; *Satis loquentiæ, sapientiæ parum*, quòd *lo-*

quentia novatori verborum Salluſtio maximè congrueret, *eloquentia* cum inſipientia minimè conveniret. Hujuſcemodi autem loquacitatem verborumque turbam magnitudine inani vaſtam facetiſſimus poëta Ariſtophanes inſignibus vocabulis denotavit in his verſibus:

Ἄνθρωπον ἀγελοποιὸν αὐθαδόστομον,
ἔχοντ' ἀχάλινον, ἀκρατὲς, ἀπύλωτον στόμα.
ἀπεριλάλητον, κομποφακελορρήμονα.

Neque minus inſigniter veteres quoque noſtri hoc genus homines in verba projectos locutulejos, & blatterones, & lingulacas dixerunt.

CAP. XVI.

Quòd verba iſthæc Quadrigarii ex Annali tertio, ibi mille hominum occiditur, *non licentia neque de poëtarum figura, ſed ratione certa & proba grammaticæ diſciplina dicta ſunt.*

QUadrigarius in tertio Annalium ita ſcripſit: *Ibi occiditur mille hominum. Occiditur*, inquit, non, *occiduntur.* Item Lucilius in tertio Satyrarum;

Ad portam mille, à porta eſt ſex inde Salernum.

mille, inquit, *eſt*, non, *mille ſunt.* Varro in octavodecimo Humanarum: *Ad Romuli initium plus mille & centum annorum eſt.* M. Cato in 1 Originum, *Inde eſt fermè mille paſſuum.* M. Cicero in ſexta in Antonium, *Itane Janus medius in L. Antonii clientela eſt? quis unquam in illo Jano inventus eſt, qui L. Antonio mille nummûm ferret expenſum?* In his atque multis aliis, *mille*, numero ſingulari dictum eſt. neque hoc, ut quidam putant, vetuſtati conceſſum eſt, aut per figurarum concinnitatem admiſſum eſt: ſed ſic videtur ratio poſcere. *mille* enim non pro eo ponitur, quod Græcè χίλιοι dicitur, ſed quod χιλιάς. & ſicuti una χιλιὰς & duæ χιλιάδες; ita *unum mille* & *duo millia* certa atque directa ratione dicitur,

dicitur. quamobrem id quoque rectè & probabiliter dici ſolitum, *mille denariûm in arca eſt*, & *mille equitum in exercitu eſt*. Lucilius autem, præter quod ſupra poſui, alio quoque in loco id manifeſtius demonſtrat. nam in libro quintodecimo ita dicit,

Hunc milli paſſûm qui vicerit atque duobus,
Campanus ſonipes ſubcurſor nullus ſequetur
Majore ſpatio; ac diverſus videbitur ire.

Item alio in libro nono:

Tu milli nummûm potes uno quærere centum.

Milli paſſûm dixit, pro *mille paſſibus*, & *uno milli nummûm*, pro *unis mille nummis*; aperteque oſtendit *mille* & vocabulum eſſe & ſingulari numero dici, ejuſque plurativum eſſe *millia*, & caſum etiam capere ablativum; neque cæteros caſus requiri oportere, quum ſint alia pleraque vocabula, quæ in ſingulos tantùm caſus, quædam etiam quæ in nullum declinentur. Quapropter nihil jam dubium eſt, quin M. Cicero in oratione, quam ſcripſit pro Milone, ita ſcriptum reliquerit: *Ante fundum Clodii, quo in fundo, propter inſanas illas ſubſtructiones, facile mille hominum verſabatur valentium*: non *verſabantur*, quod in libris minus accuratè ſcriptis eſt: alia enim ratione *mille hominum*, alia *mille homines*, dicendum eſt.

CAP. XVII.

Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi quid M. Varro in quadam Satyra de officio mariti ſcripſerit.

XAnthippe Socratis philoſophi uxor moroſa admodum fuiſſe fertur & jurgioſa: irarumque & moleſtiarum muliebrium per diem perque noctem ſatagebat. Has ejus intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogavit Socratem, quænam ratio eſſet, cur mulie-

mulierem tam acerbam domo non exigeret. Quoniam, inquit Socrates, quum illam domi talem perpetior, insuesco & exerceor, ut ceterorum quoque foris petulantiam & injuriam faciliùs feram. Secundùm hanc sententiam quoque Varro in Satira Menippea, quam de officio mariti scripsit; *Vitium*, inquit, *uxoris aut tollendum, aut ferendum est. qui tollit vitium, uxorem commodiorem præstat. qui fert, sese meliorem facit.* Hæc verba Varronis, *tollere* & *ferre*, lepidè quidem composita sunt: sed *tollere*, apparet dictum pro, *corrigere*. Id etiam apparet, ejusmodi vitium uxoris, si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse; quod ferri scilicet à viro honestè potest. vitia enim flagitiis leviora sunt.

CAP. XVIII.

Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum, L. Ælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας differentem falsa reprehenderit: quodque idem Varro in eodem libro furis ἔτυμον dicit falsum.

IN quartodecimoHumanarum libroM.Varro doctissimum tunc civitatis hominem L. Ælium errasse ostendit; quod vocabulum Græcum vetus traductum in linguam Romanam, proinde atque si primitùs Latinè fictum esset, resolverit in voces Latinas ratione etymologicâ falsa. verba ipsa super ea re Varronis posuimus. *In quo L. Ælius noster litteris ornatissimus memoria nostra erravit aliquotiens. nam aliquot verborum antiquorum Græcorum, proinde atque essent propria nostra, reddidit causas falsas. non enim leporem dicimus, ut ait, quod est levipes: sed quod est vocabulum antiquum Græcum. multa enim vetera illorum ignorantur, quòd, pro iis, aliis nunc vocabulis utantur; & illorum esse plerique ignorent Græcum, quod nunc nominant Ἕλληνα; puteum*

quod

quod vocant φρέαρ; *leporem, quod* λαγωὸν *dicunt. in quo non modò Ælii ingenium non reprehendo; sed industriam laudo. successum enim fortuna, experientiam laus sequitur.* Hæc Varro in primore libro scripsit de ratione vocabulorum scitissimè, de usu utriusque linguæ peritissimè, de ipso Ælio clementissimè. Sed in posteriore ejus libri parte dicit, *furem* ex eo dictum, quòd veteres Romani furvum atrum appellaverint; & fures per noctem, quæ atra sit, facilius furentur. nonne sic videtur Varro de fure errasse, tanquam Ælius de lepore? nam quod à Græcis nunc κλέπτης dicitur, antiquiore Græca lingua, φῶρ, est dictum. hinc per affinitatem litterarum, qui φῶρ Græcè, Latinè fur est. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam; an contrà aptius & cohærentius putarit furem à furvo, id est nigro, appellari; in hac re de viro tam excellentis doctrinæ non meum judicium est.

CAP. XIX.

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege.

IN antiquis annalibus memoria super libris Sibyllinis hæc prodita est. Anus hospita atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adiit, novem libros ferens, quos esse dicebat divina oracula: eos velle venundare. Tarquinius precium percunctatus est: mulier nimium immensum poposcit. rex, quasi anus ætate desiperet, derisit. tum illa foculum coram cum igni apposuit, & tris libros ex novem deussit; &, ecquid reliquos sex eodem precio emere vellet, regem interrogavit. sed enim Tarquinius id multò risit magis; dixitque anum jam procul dubio delirare. mulier ibidem statim tris libros alios exussit; atque idipsum denuo placidè interrogavit, an tris reliquos eodem precio emat. Tarquinius

ore

ore jam ſerio, atque attentiore animo fit. eam conſtantiam confidentiamque non inſuper habendam intelligit: libros tris reliquos mercatur nihilo minore precio quàm quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digreſſam poſtea nuſquam loci viſam conſtitit. Libri tres in ſacrarium conditi Sibyllini appellati. ad eos, quaſi ad oraculum, xv viri adeunt, quum dii immortales publicè conſulendi ſunt.

CAP. XX.

Quid geometræ dicant ſchemata, quibuſque omnia iſta Latinis vocabulis appellentur.

FIgurarum, quæ σχήματα geometræ appellant, genera ſunt duo; planum & ſolidum. hæc ipſi vocant ἐπίπεδον καὶ στερεόν. *Planum* eſt, quod in duas partis ſolùm lineas habet, qua latum eſt & qua longum: qualia ſunt triquetra & quadrata, quæ in area fiunt, ſine altitudine. *Solidum* eſt, quando non longitudines modò & latitudines planas numeri linearum efficiunt, ſed etiam extollunt altitudinem: quales ſunt fermè metæ triangulæ, quas pyramidas appellant: vel qualia ſunt quadrata undique, quæ κύβους illi, nos quadrantalia dicimus. κύβος enim eſt figura ex omni latere quadrata: *quales ſunt*, inquit M. Varro, *teſſeræ, quibus in alveolo luditur: ex quo ipſæ quoque appellatæ κύβοι.* in numeris etiam ſimiliter κύβος dicitur, quum omne latus ejuſdem numeri æqualiter in ſeſe ſolvitur: ſicuti fit quum ter terna dicuntur: atque idem ipſe numerus triplicatur. Hujus numeri cubum Pythagoras vim habere lunaris circuli dixit: quòd & luna orbem ſuum luſtret ſeptem & viginti diebus: qui numerus ternio, qui Græcè dicitur τριάς, tantumdem efficiat in cubo. *Linea* autem à noſtris dicitur, quam γραμμὴν Græci vocant. eam M. Varro ita definit. *Linea eſt*, inquit, *longitudo quædam ſine latitudine.* Euclides

autem brevius, prætermissa altitudine, γραμμὴ, inquit, est μῆκος ἀπλατές: quod exprimere uno Latino verbo non queas, nisi audeas dicere *illatabile*.

Cap. XXI.

Quod Julius Higinus affirmatissimè contenderit legisse se librum P. Virgilii domesticum, in quo scriptum esset: & ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror, *non, quod vulgus legeret,* sensu torquebit amaro.

VErsus istos ex Georgicis Virgilii plerique omnes sic legunt.

At sapor indicium faciet manifestus: & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus, in commentariis, quæ in Virgilium fecit, confirmat & perseverat non hoc à Virgilio relictum; sed quod ipse invenerit in libro, qui fuerit ex domo atque familia Virgilii,

—— & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.

Neque id soli Higino, sed doctis quibusdam etiam viris complacitum. quoniam videtur absurdè dici; *sapor sensu amaro torquet*: quum ipse, inquiunt, sapor sensus sit, non alium in semet ipso sensum habeat: ac proinde sit quasi dicatur; *sensus sensu amaro torquet.* Sed enim quum Favorinus Higini commentarium legisset; atque ei statim displicita esset insolentia & insuavitas illius, *sensu torquebit amaro*; risit, & , Jovem lapidem, inquit, quod sanctissimum jusjurandum est habitum, paratus sum ego jurare Virgilium hoc nunquam scripsisse, sed Higinum ego dicere verum arbitror. Non enim primus finxit hoc verbum Virgilius insolenter: sed in carminibus Lucretii inventum est: nec est aspernatus auctoritatem poëtæ inge-

nio

nio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretii hæc sunt;

— dilutaque contra
Quum tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non verba autem sola, sed versus propè totos & locos quoque Lucretii plurimos sectatum esse Virgilium videmus.

CAP. XXII.

An, qui causas defendit, rectè Latineque dicat superesse se ei, quod defendit, & superesse, propriè quid sit.

IRroboravit inveteravitque falsa atque aliena verbi significatio ejus, quod dicitur; *hic illi superest*; quum dicendum est, *advocatum esse quem cuipiam*, causamque ejus defendere. atque id dicitur, non in compitis tantùm, neque in plebe vulgaria, sed in foro, in comitio, apud tribunalia. qui integrè autem loquuti sunt, magnam partem, *superesse*, ita dixerunt, ut eo verbo significarent superfluere & supervacare atque esse supra necessarium modum. itaque M. Varro in Satira, quæ inscripta est, *Nescis quid vesper serus vehat*, *superfuisse* dicit immodicè & intempestivè fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt: *In convivio legi nec omnia debent, & ea potißimum quæ simul sunt βιωφελῆ, & delectent potius: ut id quoque videatur non defuisse magis quam superfuisse.* Memini ego prætoris docti hominis tribunali me forte assistere, atque ibi advocatum non incelebrem sic postulare, ut extra causam diceret, remque quæ agebatur, non attingeret. tunc prætorem ei, cuja res erat, dixisse, advocatum eum non habere: & quum is, qui verba faciebat, reclamasset, *ego illi V. Cl. supersum*, respondisse prætorem festiviter; *tu planè superes, non ades.* M. autem Cicero in libro, qui inscriptus est de jure civili in artem redigendo, verba hæc posuit: *Nec verò scientia*

juris majoribus suis Q. Ælius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit. in quo loco, *superfuit*, significare videtur, *supra fuit* & *præstitit*, superavitque majores suos doctrina sua superfluenti, tum & nimis abundanti. disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoque de Rep. secundo id ipsum verbum Ciceronis non temere transeundum. Verba ex eo libro hæc sunt: *Non gravarer, Læli, nisi & hos velle putarem, & ipse cuperem te quoque aliquam partem hujus nostri sermonis attingere: præsertim quum heri ipse dixeris, te nobis etiam superfuturum. verum, si id quidem fieri non potest, ne desis omnes te rogamus.* Exquisitè igitur & compertè Julius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, *superesse* non simplici ratione dici tam Latinè, quàm Græcè: Græcos περιεῖναι in utramque partem ponere; vel quòd supervacaneum esset, ac non necessarium, vel quòd abundans nimis & affluens & exsuperans. Sic quoque nostros veteres *superesse* aliàs dixisse, pro superfluenti & supervacuo neque admodùm necessario, ita ut suprà posuimus Varronem dicere: aliàs ita, ut Cicero dixit, pro eo quòd copia quidem & facultate ceteris anteiret, supra modum tamen & largius prolixiusque flueret, quàm esset satis. Qui dicit ergo se superesse ei, quem defendit, nihil istorum vult dicere: sed nescio quid aliud indictum inscitumque dicit. At ne Virgilii quidem poterit auctoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit:

Primus ego in patriam mecum, modò vita supersit.

hoc enim in loco Virgilius ἀκυρωτέρῳ verbo usus videtur; quòd *supersit* dixit pro longinquius diutiusque adsit. Illud contra ejusdem Virgilii est aliquanto probabilius:

Florentisque secant herbas, fluviosque ministrant,
Farraque, ne blando nequeant superesse labori.

significat enim supra laborem esse, neque opprimi à labore,

bore. An autem *supereſſe* dixerint veteres pro reſtare & perficiendæ rei deeſſe quærebamus. nam Salluſtius in ſignificatione iſta non *supereſſe*, ſed *superare* dicit. verba ejus in Jugurtha hæc ſunt: *Is plerumque ſeorſum à rege exercitum ductare, & omnis res exſequi ſolitus erat, quæ Jugurthæ feſſo aut majoribus aſtricto ſuperaverant.* Sed invenimus in tertio Ennii annalium in hoc verſu:

Inde ſibi memorat unum ſupereſſe laborem.

Id eſt, reliquum eſſe & reſtare. quod quidem diviſe pronunciandum eſt, ut non una pars orationis eſſe videatur, ſed duæ. Cicero autem in ſecunda Antonianarum, quod eſt reliquum, non *ſupereſſe*, ſed *reſtare* dicit. Præter hæc, *ſupereſſe*, invenimus dictum pro *ſuperſtitem eſſe*. ita enim ſcriptum eſt in libro epiſtolarum M. Ciceronis ad Plancum, in epiſtola Aſinii Pollionis ad Ciceronem verbis his, *Nam neque deeſſe reip. volo, neque ſupereſſe.* per quod ſignificat, ſi reſpublica emoriatur & pereat, nolle ſe vivere. in Plauti autem Aſinaria manifeſtius id ipſum ſcriptum eſt in iis verſibus, qui ſunt ejus comœdiæ primi,

Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ ſoſpitem & ſuperſtitem.

Cavenda igitur eſt non improprietas ſolùm verbi, ſed etiam pravitas omnis; ſi quis ſenior advocatus adoleſcenti ſe ſupereſſe dicat.

CAP. XXIII.

Quis fuerit Papirius Prætextatus: quæve iſtius cauſa cognomenti ſit: hiſtoriaque iſta omnis ſuper eodem Papirio cognitu jucunda.

HIſtoria de Papirio Prætextato dicta ſcriptaque eſt à M. Catone in oratione, qua uſus eſt ad milites contra Galbam, cum multa quidem venuſtate atque luce atque munditia verborum. ea Catonis verba huic prorſus

ſus commentario indidiſſem, ſi libri copia fuiſſet id temporis, quum hæc dictavi. Quòd ſi non virtutes dignitateſque verborum, ſed rem ipſam ſcire quæris; fermè ad hunc modum eſt. Mos antea ſenatoribus Romæ fuit in curiam cum prætextatis filiis introire. Quum in ſenatu res major quæpiam conſultata, eaque in diem poſterum prolata eſt; placuitque, ut hanc rem, ſuper qua tractaviſſent, ne quis enunciaret prius quàm decreta eſſet: mater Papirii pueri, qui cum parente ſuo in curia fuerat, percunctatur filium, quidnam in ſenatu Patres egiſſent. Puer reſpondit tacendum eſſe, neque id dici licere. mulier fit audiendi cupidior. ſecretum rei & ſilentium deberi puer affirmans animum ejus ad inquirendum everberat. quærit igitur compreſſius violentiuſque. tum puer, matre urgente, lepidi atque feſtivi mendacii conſilium capit. actum in ſenatu dixit, utrum videretur utilius magiſque è republica eſſe, unuſne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta eſſet. hoc illa ut audivit, animo compaveſcit: domo trepidans egreditur: ad ceteras matronas defert quod audierat. perveniunt ad ſenatum poſtera die matrumſamilias caterva: lacrymantes atque obſecrantes orant una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes in curiam, quæ illa mulierum intemperies & quid ſibi poſtulatio iſthæc vellet, mirabantur. puer Papirius in medium curiæ progreſſus, quid mater audire inſtitiſſet, quid ipſe matri dixiſſet, rem, ſicuti fuerat, denarrat. ſenatus fidem atque ingenium pueri deoſculatus conſultum facit, uti poſthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, niſi ille unus Papirius: eique puero poſtea cognomentum, honoris gratia, inditum Prætextatus, ob loquendi tacendique in ætate prætextata prudentiam.

CAP. XXIV.

Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Nævii, Plauti, Pacuvii, quæ, facta ab ipsis, sepulchris ipsorum incisa sunt.

TRium poëtarum illustrium epigrammata, Cn. Nævii, M. Plauti, M. Pacuvii, quæ ipsi fecerunt & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia & venustatis, scribenda in his commentariis esse duxi. Epigramma Nævii plenum superbiæ Campanæ: quod testimonium esse justum potuisset, nisi ab ipso dictum esset;

Mortalis immortalis flere si foret fas,
Flerent divæ Camœnæ Nævium poëtam.
Itaque postquam est Orcino traditus thesauro,
Oblitei sunt Romæ loquier Latina lingua.

Epigramma Plauti, quod dubitassemus an Plauti foret, nisi a M. Varrone positum fuisset in libro de poëtis primo;

Postquam morte datu'st Plautus, comœdia luget;
Scena est deserta. dein Risus, Ludu', Iocusque,
Et numeri innumeri simul omnes collacrumarunt.

Epigramma Pacuvii verecundissimum & purissimum, dignumque ejus elegantissima gravitate.

Adolescens, tamen etsi properas, hoc te saxum rogat,
Utei ad se adspicias: deinde quod scriptu-st legas.
Hic sunt poëtæ Marcei Pacuviei sita
Ossa. hoc volebam nescius ne esses. vale.

CAP. XXV.

Quibus verbis M. Varro inducias deſinierit: quæſitumque inibi curioſius, quænam ratio ſit vocabuli induciarum.

DUobus modis M. Varro in libro Humanarum, qui eſt *de bello & pace*, *Induciæ* quid ſint definit. *Induciæ*, inquit, *ſunt pax caſtrenſis paucorum dierum* item alio in loco, *Induciæ*, inquit, *ſunt belli feriæ*. Sed lepidæ magis atque jucundæ brevitatis utraque definitio, quàm plena aut proba eſſe videtur. nam neque pax eſt induciæ (bellum enim manet, pugna ceſſat.) neque in ſolis caſtris, neque paucorum tantùm dierum induciæ ſunt. quid enim dicemus, ſi induciis in menſium aliquot factis in oppida ex caſtris concedatur? nonne tum quoque induciæ ſunt? aut rurſus quid eſſe dicemus, quod in primo annali Quadrigarii ſcriptum eſt, C. Pontium Samnitem à dictatore Romano ſex horarum inducias poſtulaſſe, ſi induciæ paucorum tantum dierum appellandæ ſunt? Belli autem ferias feſtivè magis dixit quàm apertè atque definitè. Græci autem ſignificantiùs conſignantiuſque ceſſationem iſtam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera ſonitus vaſtioris, & ſubjuncta lenioris. nam quòd eo tempore non pugnetur & manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profectò non id fuit Varroni negotium, ut inducias ſuperſtitiosè definiret, & legibus rationibuſque omnibus definitionum inſerviret. ſatis enim viſum eſt, ejuſmodi facere demonſtrationem, quod genus Græci τύπους magis & ὑπογραφὰς, quam ὁρισμοὺς vocant. Induciarum autem vocabulum qua ſit ratione factum, jam diu eſt quod quærimus. Sed ex multis quę jam audivimus vel legimus, probabilius id, quod dicam, videtur. *Inducias* ſic dictas arbitramur, quaſi tu dicas *inde uti jam*. Pactum induciarum hujuſmodi eſt, ut in diem certum non pugnetur, nihilque

nihilque incommodi detur: sed ex eo die postea uti jam omnia belli jure agantur. quòd dicitur dies certus præfinitus, pactumque fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi venit inde uti jam pugnetur: iccirco ex iis quibus dixi, vocibus, quasi per quemdam coitum & copulam nomen induciarum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit, *Induciæ*, inquit, *dicuntur, quum hostes inter sese utrimque utroque alter ad alterum impunè & sine pugna ineunt. Inde ab eo*, inquit, *nomen esse factum videtur, quasi initia, hoc est, initus atque introitus.* Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterii, ne cui harum Noctium æmulo eo tantùm nomine elegantius id videretur, tamquam id nos originem verbi requirentes fugisset.

CAP. XXVI.

Quem in modum mihi Taurus Philosophus responderit percunctanti, an sapiens irasceretur.

INterrogavi in diatriba Taurum an sapiens irasceretur. dabat enim sæpe post quotidianas lectiones quærendi quod quis vellet potestatem. is quum graviter & copiosè de morbo affectuve iræ disseruisset, quæ & in veterum libris & in ipsius commentariis exposita sunt: convertit ad me, qui interrogaveram, &, Hæc ego, inquit, super irascendo sentio. sed &, quid Plutarchus noster vir doctissimus ac prudentissimus senserit, non ab re est, ut id quoque audias. Plutarchus, inquit, servo suo, nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusque philosophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob nescio quod delictum, cædique eum loro jussit. cœperat verberari, obloquebatur non meruisse ut vapulet, nihil mali, nihil sceleris admisisse. postremò vociferari inter vapulandum incipit: neque jam querimonias aut gemitus ejulatusque facere, sed verba seria &

objurgatoria: Non ita esse Plutarchum ut deceret, philosophum irasci turpe esse: sæpe eum de malo iracundiæ edissertavisse; librum quoque περὶ ἀοργησίας pulcherrimum conscripsisse; iis omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam convenire, quòd provolutus effususque in iram plurimis se plagis mulcaret. Tum Plutarchus lente & leniter, Quid autem, inquit, verbero, nunc ego tibi irasci videor? ex vultune meo, an ex voce, an ex colore, an etiam ex verbis correptum esse me ira intelligis? mihi quidem neque oculi opinor truces sunt, neque os turbidum; neque immaniter clamo; neque in spumam ruboremve effervesco: neque pudenda dico aut pœnitenda: neque omnino trepido ira & gestio. hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solent; & simul ad eum, qui cædebat, conversus, interim, inquit, dum ego atque hic disputamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit. non idem esse existimavit ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν, aliudque esse non iracundum animum, aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam ut aliorum omnium, quos Latini philosophi affectus vel affectiones, Græci πάθη appellant: ita hujus quoque motus animi, qui quum est ulciscendi causa sævior, ira dicitur, non priuationem esse utilem censuit, quam Græci στέρησιν dicunt, sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque ejusdem viri patientia.

INTER labores voluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ vices firmandi, id quoque accepimus Socratem facere insuevisse. Stare solitus Socrates dicitur, pertinaci statu, perdius atque pernox à summo lucis ortu ad Solem alterum orientem, inconnivens, immobilis, iisdem in vestigiis, & ore atque oculis eumdem in locum directis cogitabundus, tamquam quodam secessu mentis atque animi facto à corpore. Quam rem quum Favorinus, de fortitudine ejus viri ut pleraque disserens, attigisset, πολλάκις, inquit, ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων. Temperantia quoque eum fuisse tanta traditum est, ut omnia ferè vitæ suæ tempora valetudine inoffensa vixerit. in illius etiam pestilentiæ vastitate, quæ, in belli Peloponnesiaci principiis ipsam Atheniensium civitatem internecino genere morbi depopulata est, is parcendi moderandique rationibus dicitur & à voluptatum labe cavisse, & salubritates corporis retinuisse: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

CAP. II.

Quæ ratio observatioque officiorum esse debeat inter patres filiosque in discumbendo sedendoque, atque in id genus rebus domi forisque, si filii magistratus sunt & patres privati: superque ea re Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex historia Romana petitum.

AD philosophum Taurum Athenas, visendi cognoscendique ejus gratia, venerat V. Cl. præses Cretæ

Cretæ provinciæ: & cum eo simul ejusdem præsidis pater. Taurus, sectatoribus commodùm dimissis, sedebat pro cubiculi sui foribus, & cum assistentibus nobis sermocinabatur. Introivit provinciæ præses & cum eo pater. assurrexit placidè Taurus: & post mutuam salutationem resedit. allata mox una sella est, quæ in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, apposita est. invitavit Taurus patrem præsidis ut sederet. atque ille ait: Sedeat hic potius, qui populi Romani magistratus est. Absque præjudicio, inquit Taurus, tu interea sede, dum inspicimus quærimusque utrum conveniat, tene potius sedere qui pater es, an filium qui magistratus est. &, quum pater assedisset, appositumque esset aliud filio quoque ejus sedile, verba super ea re Taurus facit cum summa, di boni! honorum atque officiorum perpensatione. Eorum verborum sententia hæc fuit: In publicis locis atque muneribus atque actionibus patrum jura cum filiorum, qui in magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum & connivere: sed quum extra rempub. in domestica re atque vita sedeatur, ambuletur, in convivio quoque familiari discumbatur, tum inter filium magistratum & patrem privatum publicos honores cessare: naturales & genuinos exoriri. hoc igitur, inquit, quòd ad me venistis, quòd colloquimur nunc, quòd de officiis disceptamus, privata actio est. itaque utere apud me iis honoribus prius, quibus domi quoque vestræ te uti priorem decet. Hæc atque alia in eandem sententiam Taurus graviter simul & comiter disseruit. Quid autem super hujuscemodi patris atque filii officio apud Claudium legerimus, non ab re visum est ut adscriberemus. posuimus igitur verba ipsa Quadrigarii ex annali ejus sexto transcripta: *Deinde facti consules Sempronius Gracchus iterum, Q. Fabius Maximus filius ejus, qui priore anno erat consul. ei consuli pater proconsul obviam in equo vehens venit, neque descendere*

ſcendere voluit, quòd pater erat: & , quòd inter eos ſciebant maxima concordia convenire, lictores non auſi ſunt deſcendere jubere. Ubi juxtà venit; tum conſul ait, Deſcendere jube. quod poſteaquam lictor ille, qui apparebat, cito intellexit, Maximum proconſulem deſcendere juſſit. Fabius imperio paret: & filium collaudavit, quum imperium, quod populi eſſet, retineret.

CAP. III.

Qua ratione verbis quibuſdam vocabuliſque veteres immiſerint, h, *litteræ ſpiritum.*

H Litteram, ſive illam ſpiritum magis quàm litteram dici oportet, inſerebant eam veteres noſtri pleriſque vocibus verborum firmandis roborandiſque, ut ſonus earum eſſe viridior vegetiorque; atque id videntur feciſſe ſtudio & exemplo linguæ Atticæ. ſatis enim notum eſt Atticos ἰχθὺν, ἱερὸν, multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum, inſpirantis primæ litteræ dixiſſe. ſic lachrymas, ſic ſepulchrum, ſic ahenum, ſic vehemens, ſic inchoare, ſic helluari, ſic hallucinari, ſic honera, ſic honuſtum dixerunt. In his enim verbis omnibus litteræ ſeu ſpiritus iſtius nulla ratio viſa eſt, niſi ut firmitas & vigor vocis, quaſi quibuſdam nervis additis, intenderetur. Sed quoniam, *aheni*, quoque exemplo uſi ſumus, venit nobis in memoriam Fidum Optatum multi nominis Romæ grammaticum oſtendiſſe mihi librum Æneidos ſecundum, mirandæ vetuſtatis, emptum in Sigillariis x x aureis, quem ipſius Virgilii fuiſſe credebat: in quo duo iſti verſus quum ita ſcripti forent,

Veſtibulum ante ipſum primoque in limine Pyrrhus
Exſultat telis & luce coruſcus aëna,

additam ſupra vidimus, *h*, literam, & , *ahena*, factum.

ctum. Sic in illo quoque Virgilii versu in optimis libris scriptum invenimus:

Aut foliis undam tepidi dispumat aheni.

CAP. IV.

Quam ob causam Gabius Bassus genus quoddam judicii divinationem appellari scripsit: & quam alii causam esse ejusdem vocabuli dixerint.

QUum de constituendo accusatore quæritur, judiciumque super ea re redditur, cuinam potissimum ex duobus pluribusve accusatio subscriptiove in reum permittatur; ea res atque judicum cognitio, *divinatio*, appellatur. id vocabulum quam ob causam ita factum sit, quæri solet. Gabius Bassus in tertio librorum quos de origine vocabulorum composuit, *Divinatio*, inquit, *judicium appellatur: quoniam divinet quodammodo judex oporteat, quam sententiam sese ferre par sit.* Nimis quidem est in verbis Gabii Bassi ratio imperfecta vel magis inops & jejuna. sed videtur eum significare velle, iccirco dici divinationem; quòd in aliis quidem causis judex ea quæ didicit, quæque argumentis vel testibus demonstrata sunt, sequi solet: in hac autem re, quum eligendus accusator est, parva admodum & exilia sunt, quibus moveri judex possit; & propterea, quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi divinandum est. Hoc Bassus. Sed alii quidem *divinationem* esse appellatam putant, quoniam quum accusator & reus duæ res quasi cognatæ conjunctæque sint, neque utra sine altera constare possit: in hoc tamen genere causæ reus quidem jam est, sed accusator nondum est: & iccirco, quod adhuc usque deest & latet, divinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

CAP. V.

Quàm lepidè designatèque dixerit Favorinus Philosophus, quid intersit inter Platonis & Lysiæ orationem.

FAvorinus de Lysia & Platone solitus est dicere, Si ex Platonis, inquit, oratione verbum aliquod demas mutesve, atque id commodissimè facias, de elegantia tantum detraxeris: si ex Lysiæ, de sententia.

CAP. VI.

Quibus verbis ignaviter & abjectè Virgilius usus esse dicatur; & quid iis, qui id improbè dicunt, respondeatur.

NOnnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Annæus, haud sanè indocti neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium composuerunt, reprehendunt quasi incuriosè & abjectè verbum positum in his versibus:

Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

vexasse enim putant verbum esse leve, & tenuis ac parvi incommodi, nec tantæ atrocitati congruere, quum homines repentè à bellua immanissima rapti laniatique sint. Item aliud hujuscemodi reprehendunt,

—— Quis aut Eurysthea durum
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

illaudati parum idoneum esse verbum dicunt: neque id satis esse ad faciendum scelerati hominis detestationem, qui quod hospites omnium gentium immolare solitus fuit, non laude indignus, sed detestatione, exsecrationeque totius generis humani dignus esset. Item aliud verbum culpaverunt,

Per

Per tunicam squallentem auro latus haurit apertum:
tamquam si non convenerit dicere, *auro squallentem*: quoniam nitoribus splendoribusque auri squalloris illuvies sit contraria. Sed de verbo, *vexasse*, ita responderi posse credo. *Vexasse* grave verbum est: factumque ab eo videtur, quod est *vehere*. in quo inest jam vis quædam alieni arbitrii. non enim sui potens est, qui vehitur. *Vexare* autem, quod ex eo inclinatum est, vi atque motu proculdubio vastiore est. nam qui fertur & raptatur atque huc atque illuc distrahitur, is vexari propriè dicitur. sicuti *taxare* pressius crebriusque est, quàm *tangere*; unde proculdubio id inclinatum est: & *jactare* multo fusius largiusque est quàm *jacere*; unde id verbum traductum est: & *quassare*, quam *quatere* gravius violentiusque est. Non igitur quia vulgo dici solet vexatum esse quem fumo aut vento aut pulvere, propterea debet vis vera atque natura verbi deperire: quæ à veteribus, qui propriè aut signate loquuti sunt, ita ut decuit, conservata est. M. Catonis verba sunt ex oratione, quam de Achæis scripsit, *Quumque Hannibal terram Italiam laceraret atque vexaret. Vexatam* Italiam dixit Cato ab Hannibale, quandò nullum calamitatis aut sævitiæ aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpessa sit. M. Tullius IV in Verrem: *Quæ ab isto sic spoliata atque direpta est, ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem & consuetudinis jura retineret, sed ut à barbaris prædonibus vexata esse videatur. De illaudato* autem duo videntur responderi posse. unum est ejusmodi: nemo quisquam tam efflictis est moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid quod laudari queat. unde hic antiquissimus versus vicem proverbii celebratus est: Πολλάκι γὰρ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. sed enim qui omni in re atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus est: isque omnium pessimus deterrimusque est. sicuti omnis

culpæ

culpæ privatio inculpatum facit. inculpatus autem instar est absolutæ virtutis; illaudatus igitur quoque finis est extremæ malitiæ. Itaque Homerus non virtutibus appellandis, sed vitiis detrahendis laudare ampliter solet. hoc enim est:

Η῎νδα μάνλις ἀμύμων.

Τὼ δ' ὀυκ ἄκοντε πετέσθlω.

& item illud:

Ε'νθ' ὀυκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Α'γαμέμνονα δῖον.

Οὐδὲ καταπλώσσοντ', οὐδ' ὀυκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam voluptatem detractionem privationemque omnis doloris definivit his verbis; ὅρ☉ τῦ μεγέθυς τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τῦ ἀλγῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem Virgilius *inamabilem* dixit Stygiam paludem. nam sicut *illaudatum* κτ laudis σέρησιν, ita *inamabilem*, κτ amoris σέρησιν detestatus est. Altero modo *illaudatus* ita defenditur. *laudare* significat prisca lingua nominare appellareque. sic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod est nominari. *illaudatus* enim est quasi *illaudabilis*, qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est. sicuti quondam à communi concilio Asiæ decretum est, uti nomen ejus, qui templum Dianæ Ephesiæ incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex iis, quæ reprehensa sunt; quòd *tunicam squallentem auro* dixit. id autem significat copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. squallere enim dictum est à squamarum crebritate asperitateque; quæ in serpentium pisciumque coriis visuntur. quam rem & alii, & hic quidem poëta locis aliquot demonstrat:

Quem pellis, inquit, *ahenis*
In plumam squamis auro conserta tegebat.

Et alio loco,

Jamque adeò rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis.

Accius in Pelopidis ita ſcribit,

Ejus ſerpentis ſquamæ ſquallido auro & purpura prætextæ.

Quicquid igitur nimis inculcatum obſitumque aliqua re erat, ut incuteret viſentibus facie nova horrorem, id *ſquallere* dicebatur. ſic in corporibus incultis ſquamoſiſque alta congeries ſordium ſquallor appellatur. cujus ſignificationis multo aſſiduoque uſu totum id verbum ita contaminatum eſt, ut jam ſquallor de re alia nulla, quàm de ſolis inquinamentis dici cœperit.

CAP. VII.

De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philoſophiæ libris, in quibus ſcriptum quæſitumque eſt, an ſemper omnibuſque patris juſſis obſequendum ſit.

Quæri ſolitum eſt in philoſophorum diſceptationibus, an ſemper inque omnibus juſſis patri parendum ſit. Super ea re Græci, noſtrique, qui de officiis ſcripſerunt, tres ſententias eſſe, quæ ſpectandæ conſiderandæque ſint, tradiderunt: eaſque ſubtiliſſimè dijudicaverunt. Earum una eſt, omnibus quæ pater imperat parendum. altera eſt, in quibuſdam parendum, quibuſdam non obſequendum. tertia eſt, nihil neceſſum eſſe patri obſequi & parere. Hæc ſententia, quoniam primore adſpectu nimis infamis eſt, ſuper ea prius, quæ dicta ſunt, dicemus. Aut rectè, inquiunt, imperat pater, aut perperam. ſi rectè imperat; non quia imperat parendum, ſed, quoniam id fieri jus eſt, faciendum eſt. ſi perperam; nequaquam ſcilicet faciendum, quod fieri non oportet. deinde ita concludunt, nunquam eſt igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque iſtam ſententiam probari accepimus: argutiola quippe hæc, ſicuti mox oſtendemus, frivola & inanis eſt. neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera & proba videri poteſt;

teſt; omnia eſſe, quæ pater juſſerit, parendum. quid enim? ſi proditionem patriæ, ſi matris necem, ſi alia quædam imperarit turpia aut impia. Media igitur ſententia optima atque tutiſſima viſa eſt; quædam eſſe parendum, quædam non obſequendum. ſed ea tamen, quæ obſequi non oportet, leniter & verecundè ac ſine deteſtatione nimia ſineque opprobatione acerba reprehenſionis declinanda ſenſim & relinquenda eſſe dicunt, quàm reſpuenda. concluſio vero illa, qua colligitur, ſicuti ſupradictum eſt, nihil patri parendum, imperfecta eſt, refutarique ac dilui ſic poteſt. Omnia, quæ in rebus humanis fiunt, ſicut docti cenſuerunt, aut honeſta ſunt aut turpia. quæ ſua vi recta aut honeſta ſunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, ſive imperet pater, ſive non imperet. ſed quæ his contraria, quæque turpia & omninò iniqua ſunt; ea ne ſi imperet quidem: quæ verò in medio ſunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα, tum μέσα appellantur, ut in militiam ire, rus colere, honores capeſſere, cauſas defendere, uxorem ducere, uti juſſum proficiſci, uti accerſitum venire; quoniam & hæc & his ſimilia per ſeſe ipſa neque honeſta ſunt neque turpia, ſed, proinde ut à nobis aguntur, ita ipſis actionibus aut probanda fiunt ac reprehendenda: propterea in ejuſmodi omnium rerum generibus patri parendum eſſe cenſent; veluti ſi uxorem ducere imperet aut cauſas pro reis dicere. quod enim utrumque in genere ipſo per ſeſe neque honeſtum neque turpe eſt; iccirco, ſi pater jubeat, obſequendum eſt. quid enim? ſi imperet uxorem ducere infamem, propudioſam, criminoſam; aut pro reo Catilina aliquo, aut Tubulo, aut P. Clodio cauſam dicere. non ſcilicet parendum; quoniam accedente aliquo turpitudinis numero deſinunt eſſe per ſeſe hæc media atque indifferentia. Non ergo integra eſt propoſitio dicenda; aut honeſta ſunt, quæ imperat pater, aut turpia: neque ὑγιὲς νόμιμον

διεζευγμένον videri potest. deest enim disjunctioni isti tertium: aut neque honesta sunt neque turpia. quod si additur, potest ita concludi: nonnunquam est igitur patri parendum.

CAP. VIII.

Quod parum æqua reprehensio Epicuri à Plutarcho peracta sit in syllogismi disciplina.

PLutarchus secundo librorum, quos de Homero composuit, imperfectè atque præposterè atque inscitè syllogismo esse usum Epicurum dicit: verbaque ipsa Epicuri ponit: ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. nam prætermisit, inquit, quod in prima parte sumere debuit: ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. tum deinde eodem ipso, quòd omiserat, quasi posito concessoque ad confirmandum aliud utitur. progredi autem hic, inquit, syllogismus, nisi illo priùs posito, non potest. Verè hoc quidem Plutarchus de forma & ordine syllogismi scripsit. nam si, ut in disciplinis traditur, ita colligere & ratiocinari velis, sic dici oportet. ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus, cuicuimodi homo est, non inscitia videtur partem illam syllogismi prætermisisse. neque id ei negotium fuit syllogismum, tamquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus & cum suis finibus dicere. & profectò, quia separatio animi & corporis in morte evidens est, non est ratus necessariam esse ejus admonitionem, quòd omnibus prorsus erat obvium. sicuti etiam quòd conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio: nam id quoque non imperitè factum quis non videt? apud Platonem quoque multis in locis reperias syllogismos repudiato conversoque ordine isto, qui in docendo traditur,

tur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

CAP. IX.

Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum insectatus sit.

IN eodem libro idem Plutarchus eumdem Epicurum reprehendit, quòd verbo usus sit parum proprio & alienæ significationis. ita enim scripsit Epicurus: ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. non, inquit, παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, sed παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ dicere oportuit. detractio enim significanda est doloris, inquit, non dolentis. Nimis minutè ac propè etiam subfrigidè Plutarchus in Epicuro accusando λέξεις τηρεῖ. has enim curas vocum verborumque elegantias non modò non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.

CAP. X.

Quid sint favissæ Capitolinæ: & quid super eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti rescripserit.

SErvius Sulpicius juris civilis auctor, vir bene litteratus, scripsit ad M. Varronem; rogavitque, ut rescriberet, quid significaret verbum, quod in censoriis libris scriptum esset. id erat verbum, *favissæ Capitolinæ*. Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quòd Q. Catulus curator restituendi Capitolii dixisset; Voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in ædem conscenderetur, suggestusque pro fastigii magnitudine altior fieret: sed facere id non quisse, quoniam favissæ impedissent. id esse cellas quasdam & cisternas, quæ in area sub terra essent; ubi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam religiosa è donis consecratis. ac deinde eadem epistola ne-

gat quidem se in litteris invenisse, cur savissæ dictæ sint: sed Q. Valerium Soranum solitum dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos *flavissas* dixisse: quòd in eos non rude æs argentumque, sed flata signataque pecunia conderetur. Conjectare igitur se detractam esse ex eo verbo secundam literam, & *favissas* esse dictas cellas quasdam & specus, quibus æditui Capitolini uterentur ad custodiendum res veteres religiosas.

CAP. XI.

De Siccio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna.

L. Siccium Dentatum, qui trib. plebi fuit, Sp. Tarpejo, A. Haterio consulibus, scriptum est in libris annalibus, plus, quam credi debeat, strenuum bellatorem fuisse, nomenque ei factum ob ingentem fortitudinem: appellatumque esse Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum & XX præliis; cicatricem aversam nullam, adversas quinque & XL tulisse; coronis esse donatus aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, civicis XIV. torquibus tribus & LXXX. armillis plus centum LX. hastis duodeviginti. phaleris item donatus est quinquies viciesque. Spolia (militaria dona) habuit multijuga: in his provocatoria pleraque, triumphavit cum imperatoribus suis triumphos novem.

CAP. XII.

Considerata perpensaque lex quædam Solonis speciem habens primorem iniquæ injustæque legis, sed ad usum emolumentumque salubritatis penitus reperta.

IN legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasque latas ab eo Athenienses, ut sempiternæ manerent, pœnis & religionibus

bus ſanxerant, legem eſſe Ariſtoteles refert ſcriptam ad hanc ſententiam: Si ob diſcordiam diſſenſionemque ſeditio atque diſceſſio populi in duas partis fieret, & ob eam cauſam irritatis animis utrimque arma caperentur, pugnareturque, tum qui, in eo tempore in eoque caſu civilis diſcordiæ, non alterutræ parti ſeſe adjunxerit, ſed ſolitarius ſeparatuſque à communi malo civitatis ſeceſſerit, is domo, patria, fortuniſque omnibus careto: exſul extorriſque eſto. Quum hanc legem Solonis ſingulari ſapientia præditi legiſſemus; tenuit nos gravis quædam in principio admiratio, requirentes quam ob cauſam dignos eſſe pœna exiſtimaverit, qui ſe procul à ſeditione & civili pugna removiſſent. Tum, qui penitus atque altè uſum ac ſententiam legis inſpexerat, non ad augendam ſed ad deſinendam ſeditionem legem hanc eſſe dicebat, & res prorſum ſe ſic habet: nam ſi boni omnes, qui in principio coërcendæ ſeditioni impares fuerint, populumque partitum & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diviſi ſeſe adjunxerint: tum eveniet, ut quum ſocii partis ſeorſum utriuſque fuerint, eæque partes ab iis, ut majoris auctoritatis viris temperari ac regi cœperint, concordia per eos potiſſimùm reſtitui conciliarique poſſit: dum & ſuos, apud quos ſunt, regunt atque mitificant, & adverſarios ſanatos magis cupiunt quàm perditos. Hoc idem Favorinus philoſophus inter fratres quoque aut amicos diſſidentes oportere fieri cenſebat: ut, qui in medio ſunt utriuſque partis benevoli, ſi in concordia annitenda parum auctoritatis quaſi ambigui amici habuerint, tum alteri in alteram partem diſcedant: ac per id meritum viam ſibi ad utriuſque concordiam mœniant. Nunc autem pleraque, inquit, pars utriuſque amici, quaſi probè faciant, duo litigantes deſtituunt & relinquunt; deduntque eos advocatis malevolis aut avaris, qui lites animaſque eorum inflamment, aut odii ſtudio, aut lucri.

CAP. XIII.

Liberos *in multitudinis numero etiam unum filium filiamve veteres dixisse.*

ANtiqui oratores, historiæque aut carminum scriptores, etiam unum filium filiamve *liberos* multitudinis numero appellarunt. id quoque nos quum in complurium veterum libris scriptum aliquotiens advertimus, nunc quoque in libro Sempronii Asellionis rerum gestarum quinto, ita positum esse offendimus. Is Asellio sub P. Scipione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit: resque eas, quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. ejus verba de Tiberio Graccho tribuno plebi, quo in tempore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: *Nam Gracchus domo quum proficisceretur, nunquam minus terna aut quaterna milia hominum sequebantur.* atque inde infrà de eodem Graccho ita scripsit: *Orare cœpit, ut se defenderent liberosque suos: eum quem virilis sexus tum in eo tempore habebat, produci jussit, populoque commendavit propè flens.*

CAP. XIV.

Quòd M. Cato in libro, qui inscriptus est, CONTRA TIBERIUM EXSULEM, stitisses vadimonium, *per,* i, *litteram dicit, non,* stetisses: *ejusque verbi ratio reddita.*

IN libro vetere M. Catonis, qui inscribitur, CONTRA TIBERIUM EXSULEM, scriptum quidem sic erat, *Quid si vadimonium capite obvoluto stitisses?* Rectè quidem ille *stitisses* scripsit: sed falsi & audaces emendatores, *e*, scripto per libros *stetisses* fecerunt, tamquam *stitisses* vanum & nihili verbum esset. quin potius ipsi nequàm & nihili sunt, qui ignorant, *stitisses*, dictum

tum à Catone, quoniam *sisteretur vadimonium*, non *staretur*.

CAP. XV.

Quòd antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt ampli honores, & cur postea ad maritos & patres iidem isti honores delati sint: atque ibi quædam de capite legis Juliæ septimo.

APud antiquissimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præstantior honos tribui quàm ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur, ad deûm prope & parentum vicem. atque in omni loco, inque omni specie honoris, priores potioresque habiti. à convivio quoque, ut scriptum est in antiquitatibus, seniores à minoribus domum deducebantur: eumque morem accepisse Romanos à Lacedæmoniis traditum est: apud quos, Lycurgi legibus, major rerum omnium honos majori ætati habebatur. Sed postquam suboles civitati necessaria visa est: & ad prolem populi frequentandam, præmiis atque invitamentis usus fuit: tum antelati quibusdam in rebus, qui uxorem quique liberos haberent, senioribus neque liberos neque uxores habentibus. sic capite septimo legis Juliæ priori ex consulibus fasces sumendi potestas fit, non qui pluris annos natus est, sed qui pluris liberos quàm collega aut in sua potestate habet, aut bello amisit. sed si par utrique numerus liberorum est, maritus, aut qui in numero maritorum est, præfertur. si verò ambo & mariti & patres totidem liberorum sunt, tum ille pristinus honos instauratur: & qui major natu est, prior fasces sumit. Super his autem, qui aut cælibes ambo sunt, aut parem numerum filiorum habent, aut mariti sunt & liberos non habent, nihil scriptum in lege de ætate est. solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi men-

ſis collegis concedere aut longè ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut ſecundum conſulatum ineuntibus.

CAP. XVI.

Quod Cæſellius Vindex à Sulpicio Apollinari reprehenſus eſt in ſenſus Virgiliani enarratione.

VIrgilii verſus ſunt è libro ſexto:

Ille, vides, pura juvenis qui nititur haſta,
Proxima ſorte tenet lucis loca. primus ad auras
Ætherias Italo commiſtus ſanguine ſurget
Silvius Albanum nomen, tua poſtuma proles;
Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx
Educet ſilvis regem regumque parentem,
Unde genus longa noſtrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquàm convenire,

Tua poſtuma proles, &,
Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx
Educet ſilvis regem.

nam ſi hic Silvius, ita ut in omnium fermè annalium monumentis ſcriptum eſt, poſt mortem patris natus eſt, ob eamque cauſam prænomen ei Poſtumo fuit: qua ratione ſubjectum eſt?

Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx
Educet ſilvis.

Hæc enim verba ſignificare videri poſſunt, Ænea vivo ac jam ſene, natum ei Silvium & educatum. Itaque hanc ſententiam eſſe verborum iſtorum Cæſellius opinatus in commentario lectionum antiquarum, *Poſtuma*, inquit, *proles non eum ſignificat, qui patre mortuo, ſed qui poſtremo loco natus eſt. ſicuti Silvius; qui Ænea jam ſene, tardo ſeroque partu eſt editus.* Sed hujus hiſtoriæ auctorem nullum idoneum nominat. Silvium autem poſt Æneæ mortem, ſicuti diximus, natum multi tradiderunt.

idcirco

idcirco Apollinaris Sulpicius inter cætera, in quibus Cæsellium reprehendit, hoc quoque ejus quasi erratum animadvertit: errorisque istius hanc esse causam dixit, quod scriptum ita sit: *Quem tibi longævo. longævo*, inquit, non *seni* (significatio enim esset contra historiæ fidem) sed in longum jam ævum perpetuum recepto immortalique facto. Anchises enim, qui hæc dicit ad filium, sciebat eum, quum hominum vita discessisset, immortalem atque indigetem futurum, & longo perpetuoque ævo potiturum. Hoc sanè Apollinaris argutè. sed aliud tamen est longum ævum, aliud perpetuum. neque dii longævi appellantur, sed immortales.

CAP. XVII.

Cujusmodi naturam esse quarumdam præpositionum M. Cicero animadverterit: disceptatumque ibi super eo ipso, quod Cicero observaverat.

OBservatè curioseque animadvertit M. Tullius *in* & *con* præpositiones verbis aut vocabulis præpositas tunc produci atque protendi, quum litteræ sequerentur, quæ primæ sunt in *sapiente* atque *felice*: in aliis autem omnibus correptè pronunciari. Verba Ciceronis hæc sunt; *Quid verò hoc elegantius, quod non sit natura, sed quodam instituto? indoctus dicimus brevi prima littera, insanus producta: inhumanus brevi, infelix longa. &, ne multis, quibus in verbis ea prima littera sunt, quæ in sapiente atque felice, productè dicuntur: in cæteris vero omnibus breviter. itemque composuit, concrepuit, confecit: consule veritatem: reprehendet. refer ad auris: probabunt. quære cur ita? se dicent juvari. voluptati autem aurium morigerari debet oratio.* Manifesta quidem ratio suavitatis est in his vocibus, de quibus Cicero loquutus est. sed quid dicemus de præpositione, *pro?* quæ, quum produci & corripi soleat, observationem hanc tamen

men M. Tullii aſpernata eſt. non enim ſemper producitur quum ſequitur ea littera, quæ prima eſt in verbo *felix*: quam Cicero hanc habere vim ſignificat, ut propter eam rem, *in* & *con* præpoſitiones producantur. nam *proficiſci* & *profundere* & *profugere* & *profanum* & *profeſtum* correptè dicimus; *proferre* autem & *profligare* & *proficere* productè. Cur igitur ea littera, quam Cicero productionis cauſam facere obſervavit, non in omnibus conſimilibus eandem vim aut rationis aut ſuavitatis tenet; ſed aliam vocem produci facit, aliam corripi? neque verò, *con*, particula tum ſolùm producitur, quum ea littera, de qua Cicero dicit, inſequitur. nam & Cato & Salluſtius, *fœnoribus*, inquiunt, *coopertus eſt*. Præterea *coligatus* & *conexus* productè dicuntur. ſed tamen videri poteſt in iis, quæ poſui, ob eam cauſam particula hæc produci, quoniam eliditur ex eâ *n* littera. nam detrimentum litteræ productione ſyllabæ compenſatur. quod quidem etiam in eo ſervatur quod eſt, *cogo*. neque repugnat quod, *coëgi*, correptè dicimus; non enim ſalva συναιρέσει dicitur à verbo, quod eſt, *cogo*.

CAP. XVIII.

Quòd Phædon Socraticus ſervus fuit, quodque item alii compluſculi ſervitutem ſervierunt.

PHædon Elidenſis ex cohorte illa Socratica fuit: Socratique & Platoni per fuit familiaris. ejus nomini Plato illum librum divinum de immortalitate animæ dedit. Is Phædon ſervus fuit forma atque ingenio liberali, &, ut quidam ſcripſerunt, à lenone domino puer ad merendum coactus. Eum Cebes Socraticus hortante Socrate emiſſe dicitur, habuiſſeque in philoſophiæ diſciplinis. atque is poſtea philoſophus illuſtris fuit; ſermoneſque ejus de Socrate admodum elegantes leguntur.

Alii quoque non pauci servi fuerunt qui pòst philosophi clari extiterunt. ex quibus ille Menippus fuit, cujus libros M. Varro in Satiris æmulatus est, quas alii cynicas, ipse appellat Menippeas. Sed & Theophrasti Peripatetici servus Pompylus, & Zenonis Stoici servus, qui Perseus vocatus est, & Epicuri, cui nomen Mys fuit, philosophi non incelebres vixerunt. Diogenes etiam Cynicus servitutem servivit: sed is ex libertate in servitutem venum iërat; quem quum emere vellet Xeniades Corinthius, & quid is artificii novisset percunctatus; Novi, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. tum Xeniades responsum ejus demiratus emit & manumisit; filiosque suos ei tradens, Accipe, inquit, liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili, quòd is quoque servus fuit, recentior est memoria, quàm ut scribi quasi oblitteratum debuerit. Ejus Epicteti etiam de se scripti duo versus feruntur: ex quibus latenter intelligas non omnes omnimodis diis exosos esse, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit pervenire curiositas.

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

CAP. XIX.

Rescire *verbum quid sit, & quam habeat veram atque propriam significationem.*

VErbum *rescire*, observavimus vim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum verborum, quibus eadem præpositio, *re*, imponitur, neque ut, *rescribere*, *relegere*, *restituere*, dicimus; itidem, *rescire*. nam qui factum aliquod occultius aut inopinatum insperatumque cognoscit, is dicitur proprie *rescire*. cur autem in hoc uno verbo, *re*, particula hujus senten-

tiæ

tiæ vim habeat, equidem adhuc quæro. aliter enim dictum esse, *rescivi*, aut *rescire*, apud eos, qui diligenter loquuti sunt, nondum invenimus, quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionemve usu venerint. Quanquam ipsum *scire* de omnibus communiter rebus dicatur vel adversis vel prosperis vel exspectatis. Nævius in Triphallo ita scripsit:

Si unquam quicquam filium rescivero
Argentum amoris causa sumpse mutuum:
Extemplo illo te ducam, ubi non despuas.

Claudius Quadrigarius in primo annali: *Ea Lucani ubi resciverunt, sibi per fallacias verba data esse.* idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi & inopinata verbo isto ita utitur: *Id ubi rescivorunt propinqui obsidum, quos Pontio traditos supra demonstravimus, eorum parentes cum propinquis capillo passo in viam provolarunt.* M. Cato in quarto Originum: *Deinde Dictator jubet postridie magistrum equitum arcessi. Mittam te, si vis, cum equitibus. Serò est, inquit magister equitum: jam rescivere.*

CAP. XX.

Quæ vulgo dicuntur vivaria, *id vocabulum veteres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum.*

VIvaria, quæ nunc dicuntur sæpta quædam loca, in quibus feræ vivæ pascuntur, M. Varro in libro de re rustica tertio dicit *leporaria* appellari. Verba Varronis subjeci: *Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ solent pasci. Leporaria te accipere volo, non ea quæ tritavi nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed omnia sæpta afficta ædificia villæ quæ sunt,*

& habent inclusa animalia quæ pascuntur. is item infrà in eodem libro ita scribit: *Quum emisti fundum Tusculanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi.* *Vivaria* quæ nunc vulgus dicit, sunt quos παραδείσους Græci appellant: quæ autem *leporaria* Varro dicit, haud usquam memini apud vetustiores scriptum: sed quòd apud Scipionem omnium ætatis suæ purissimè loquutum legimus *roboraria*; aliquot Romæ doctos viros dicere audivi id significare, quod nos *vivaria* dicimus: appellataque esse à tabulis roboreis, quibus sæpta essent: quod genus sæptorum vidimus in Italia locis plerisque. Verba ex oratione ejus contra Claudium Asellum quinta hæc sunt: *Ubi agros optimè cultos & villas expolitissimas vidisset, in his regionibus excelsissimo locorum murum statuere ajebat: inde corrigere viam, aliis per vineas medias, aliis per roborarium atque piscinam, aliis per villam.* Lacus verò & stagna, quæ piscibus vivis coërcentur clausa, suo atque proprio nomine *piscinas* nominaverunt. *Apiaria* quoque vulgus dicit loca, in quibus siti sint alvei apum: sed neminem eorum fermè, qui incorruptè loquuti sunt, aut scripsisse memini aut dixisse. Marcus autem Varro de re rustica tertio, μελισσῶνας, inquit, *ita facere oportet, quæ quidam mellaria appellant.* sed hoc verbum, quo Varro usus est, Græcum est: nam μελισσῶνες ita dicuntur, ut ἀμπελῶνες & δαφνῶνες.

CAP. XXI.

Super eo sidere, quod Græci ἅμαξαν, nos septemtriones vocamus: ac de utriusque vocabuli ratione & origine.

AB Ægina in Piræum complusculi earundem disciplinarum sectatores Græci Romanique homines eadem in navi tramittebamus. nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cælumque liquidè serenum. sedebamus ergo in puppi simul universi, & lucentia sidera considerabamus

siderabamus. tum quispiam ex iis, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἅμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης, & quænam major ἄρκτος, & quæ minor, cur ita appellata, & quam in partem procedentis noctis spatio moverentur, & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, quum & quædam alia non occidant; scitè ista omnia ac peritè disserebat. Hic ego ad nostros juvenes convertor, &, Quid, inquam, vos opici dicitis mihi? quare quod ἅμαξαν Græci vocant, nos *septemtriones* vocamus? non enim satis est, quod septem stellas videmus; sed quid hoc totum, quod *septemtriones* dicimus, significet, scire, inquam, id prolixius volo. Tum quispiam ex iis, qui se ad litteras memoriasque veteres dediderant, Vulgus, inquit, grammaticorum *septemtriones* à solo numero stellarum dictum putat. *triones* enim per sese nihil significare ajunt, sed vocabuli esse supplementum: sicut in eo quod *quinquatrus* dicimus, quod quinque ab idibus dierum numerus sit; *atrus* nihil significet: sed ego quidem cum L. Ælio & M. Varrone sentio, qui *triones* rustico certo vocabulo boves appellatos scribunt, quasi quosdam *terriones*, hoc est, arandæ colendæque terræ idoneos. itaque hoc sidus, quod à figura posituraque ipsa, quia simile plaustri videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt, nostri quoque veteres à bobus junctis *septemtriones* appellarunt, id est, à septem stellis, ex quibus quasi juncti *triones* figurantur. præter hanc, inquit, opinionem id quoque Varro addit, dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ *triones* appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæque inter sese faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusque visum est. intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma esse triquetra videretur.

CAP. XXII.

De vento Japyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibusque, accepta è Favorini sermonibus.

APud mensam Favorini in convivio familiari legi solitum erat aut vetus carmen melici poëtæ, aut historia partim Græcæ linguæ, aliàs Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino *Japyx* ventus. quæsitum est, quis hic ventus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis vocabuli ratio esset: atque etiam petebamus, ut super cæterorum nominibus regionibusque ipse nos docere vellet, quia vulgo neque de appellationibus eorum, neque de finibus, neque de numero conveniret. Tum Favorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notum est, limites regionesque esse cœli quatuor, *exortum*, *occasum*, *meridiem*, *septemtrionem*. *exortus* & *occasus* mobilia & varia sunt: *meridies septemtrionesque* statu perpetuo stant & manent. oritur enim sol non indidem semper; sed aut *æquinoctialis oriens* dicitur, quum in circulo currit, qui appellatur ἰσημέρινος, aut ἰσημερινός; aut *solstitialis*, aut *brumalis*, quæ sunt θερειναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί. item cadit sol non in eundem semper locum. fit enim similiter *occasus* ejus aut *æquinoctialis*, aut *solstitialis*, aut *brumalis*. qui ventus igitur ab oriente verno, id est, æquinoctiali venit, nominatur *Eurus*, ficto vocabulo, ut isti ἐτυμολογικοὶ ajunt ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. is alio quoque a Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis *Subsolanus* cognominatur. sed qui ab æstiva & solstitiali orientis meta venit, Latinè *Aquilo*, *Boreas* Græcè dicitur: eumque propterea quidam dicunt ab Homero αἰθρηγενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς; quoniam sit violenti flatus & sonori. tertium ventum, qui ab oriente hiberno spirat, *Vulturnum* Romani vocant. eum

plerique Græci mixto nomine, quod inter *Notum* & *Eurum* sit, εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres venti orientales, *Aquilo*, *Vulturnus*, *Eurus*, quorum medius *Eurus* est. his oppositi & contrarii sunt alii tres occidui; *Caurus*, quem solent Græci ἀργέστην vocare; is adversus Aquilonem flat: item alter *Favonius*, qui Græcè vocatur ζέφυρος; is adversus *Eurum* flat: tertius Africus, qui Græce vocatur λίψ; is adversus *Vulturnum* flat. eæ duæ regiones cœli *orientis occidentisque* inter sese adversæ sex habere ventos videntur. meridies autem, quoniam certo atque fixo limite est, unum meridialem ventum habet: is Latinè *Auster*, Græcè νότος nominatur, quoniam est nebulosus atque humectus: νοτὶς enim Græcè *humor* nominatur. *Septemtriones* autem habent ob eandem causam unum. is objectus directusque in Austrum, Latinè *Septemtrionarius*, Græce ἀπαρκτίας appellatus. ex his octo ventis alii quatuor detrahunt ventos; atque id facere se dicunt Homero auctore qui solos quatuor ventos noverit, *Eurum*, *Austrum*, *Aquilonem*, *Favonium*, versus Homeri sunt:

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαὴς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

à quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominavimus, oriente scilicet atque occidente latioribus atque simplicibus, non tripertitis. Partim autem sunt, qui pro octo duodecim faciunt: inter hos quatuor, in media loca inserentes, cum meridie septemtriones: eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt inter primores duos apud orientem occidentemque. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium ventorum, quæ incolæ in suis quisque regionibus fecerunt, aut locorum vocabulis in quibus colunt, aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum vocabulum acciderat. nostri namque Galli ventum ex sua terra flantem, quem sævissimum patiuntur, *Circium* appellant, à turbine, opinor, ejus ac

vertigi-

vertigine. Japygiæ ipſius ore proficiſcentem quaſi finibus Apuli eodem, quo ipſi ſunt, nomine Japygem dicunt. eum eſſe propemodum *Caurum* exiſtimo: nam eſt occidentalis; & videtur adverſus *Eurum* flare. itaque Virgilius Cleopatram è nauali prœlio in Ægyptum fugientem vento Japyge ferri ait. Equum quoque Apulum, eodem quo ventum vocabulo, *Japygem* appellavit. eſt etiam ventus nomine *Cæcias*, quem Ariſtoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat, ſed ut ad ſeſe vocet, ex quo verſum iſtum proverbialem factum ait:

— κακὰ
ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ Καικίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, ſunt alii plurifariam venti commentitii ſuæ quiſque regionis indigenæ; ut eſt Horatianus quoque ille *Atabulus*, quos ipſe quoque exſequuturus fui; addidiſſemque eos, qui *Eteſiæ* & *Prodromi* appellantur, qui certo tempore anni, quum canis oritur, ex alia atque alia parte cœli ſpirant; rationeſque omnium vocabulorum, quia plus paulò adbibi, effudiſſem, niſi multa jam prorſus omnibus vobis reticentibus verba feciſſem, quaſi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. in convivio autem frequenti loqui ſolum unum neque honeſtum eſt, inquit, neque commodum. Hæc nobis Favorinus in eo, quo dixi, tempore apud menſam ſuam ſumma cum elegantia verborum, totiuſque ſermonis comitate atque gratia denarravit. Sed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, *Circium* appellari; M. Cato tertio libro Originum eum ventum *Cercium* dicit, non *Circium*. nam quum de Hiſpanis ſcriberet, qui citra Hiberum colunt, verba hæc poſuit: *Sunt in his regionibus ferrariæ, argenti-fodinæ pulcherrimæ, mons ex ſale mero magnus: quantum demas, tantum adcreſcit. ventus Cercius, quum loquare, buccam implet: armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit.* Quod ſuprà autem

 dixi,

dixi, etesias ex alia atque alia cœli parte flare, haud scio an sequutus opinionem multorum temerè dixerim. P. Nigidii in secundo librorum, quos de vento composuit, verba hæc sunt: *Etesiæ & Austri anniversarii secundo Sole flant.* considerandum igitur est quid sit *secundo Sole.*

CAP. XXIII.

Consultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdia Menandri & Cæcilii, quæ Plocium *inscripta est.*

COmœdias lectitamus nostrorum poëtarum sumtas ac versas de Græcis, Menandro ac Posidio aut Apollodoro aut Alexide & quibusdam item aliis comicis. atqui quum legimus eas, nihil sane displicent, quin lepidè quoque & venustè scriptæ videantur, prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. at enim si conferas & componas Græca ipsa, unde illa venerunt, ac singula consideratè atque aptè junctis & alternis lectionibus committas, oppidò quàm jacere atque sordere incipiunt, quæ Latina sunt; ita Græcarum, quas æmulari nequiverunt, facetiis atque luminibus obsolescunt. Nuper adeo usus hujus rei nobis venit. Cæcilii Plocium legebamus: haudquaquam mihi & qui aderant displicebat. Libitum est Menandri quoquè Plocium legere, à quo istam comœdiam verterat. sed enim postquam in manus Menander venit, à principio statim, di boni! quantum stupere atque frigere, quantumque mutare à Menandro Cæcilius visus est? Diomedis hercle arma & Glauci non dispari magis pretio existimata sunt. accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super uxore divite atque deformi querebatur, quod ancillam suam, non inscito puellam ministerio, & facie non inliberali, coactus erat venundare suspectam uxori quasi pellicem: nihil dicam ego quantum differat versus utriusque eximius;

mius: ſit ſatis aliis ad judicium faciendum exponi. Menander ſic:

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἴν' ἐπίκληρος ἡ μέλλειν καθευδήσειν
Κατειργάσαται μέγα καὶ περιβόητον ἔργον
Ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
Ἵν' ἀποβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης πρόσωπον.
Ἥ γ' εὔγνωστος εἶχέ με γυνὴ δέσποινα,
Καὶ τὴν ὄψιν ὢν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
Τί τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγὸν
Οἴμοι Κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ, καὶ δέκα τάλαντα;
Γυναῖον οὖσα πηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα
Εἴπως ἀνυπόστατον. Δία τὸν ὀλύμπιον,
Καὶ Ἀθηνᾶν, οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτικὸν δὲ
Λόγου τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' ἀντεισαγάγοι.

Cæcilius autem ſic:

SEN. *Is demum miſer eſt, qui ærumnam ſuam nequit*
Occultare. MA. *Ferè ita me uxor forma & factis facit.*
Si taceam; tamen indicium eſt. quæ, niſi dotem, omnia
Quæ nolis, habet; qui ſapit, de me diſcet. qui, quaſi
Ad hoſtes captus, liberè ſervio, ſalva urbe atque arce.
Quæ mihi quidquid placet: eo privatu' vin' me ſervatum?
Dum ejus mortem inhio, egomet vivo mortuus
Inter vivos. ea me, clam ſe, cum mea ancilla ait
Conſuetum. id me arguit. ita plorando, orando,
Inſtando atque objurgando me obtudit, uti eam
Venumdarem. nunc credo inter ſuas æqualis
Et cognatas ſermonem ſerit: Quæ voſtrum fuit
Integra ætatula, quæ hoc itidem a viro
Impetrarit ſuo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum privarem virum?
Hæc erunt concilia hodie. differor ſermone miſer.

Præter venuſtatem autem rerum atque verborum in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem ſoleo animum attendere; quòd quæ Menander præclarè &

 appoſitè,

apposite & facete scripsit, ea Cæcilius nequaquam potuit, ne quidem conatus est, enarrare; sed quasi minimè probanda prætermisit; & alia nescio quæ mimica inculcavit, & illud Menandri de vita hominum media sumtum simplex & verum & delectabile, nescio quo pacto, omisit. idem enim ille maritus senex cum altero sene vicino colloquens, & uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait:

Ἔχω δ' ἐπίκληρον, λαμία· οὐκ εἴρηκά σοι.
Τοῦτ' οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας καὶ τῶν ἀγρῶν,
Καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἀφ' ὅλων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον. ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ,
Υἱῷ, πολὺ μᾶλλον θυγατρί, πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις,
Εὖ οἶδα.

Cæcilius verò hoc in loco ridiculus magis quam personæ isti, quam tractabat, aptus atque conveniens videri maluit. sic enim hæc corrupit:

SE. *Sed tua morosane uxor quæso est?* MA. *Quam? rogas?*
SE. *Qui tandem:* MA. *Tædet mentionis, quæ mihi,*
Ubi domum adveni ac sedi, extemplo savium
Dat jejuna anima. SE. *Nihil peccat de savio.*
Ut devomas volt quod foris potaveris.

Quid de illo quoque loco in utraque comœdia posito existimari debeat manifestum est. cujus loci hæc fermè sententia: Filia hominis pauperis in pervigilio vitiata est. ea res clam patre fuit: & habebatur pro virgine. ex eo vitio gravida mensibus exactis parturit. servus bonæ frugi, quum pro foribus domus staret, & propinquare partum herili filiæ, atque omnino vitium esse oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ in puerperio enitentis: timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet. hi omnes motus ejus, affectionesque animi, in Græca quidem comœdia mirabiliter acres & illustres: apud Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum di-

gnitate atque gratia vacua ſunt. Poſt, ubi idem ſervus percunctando quod acciderat repperit, has apud Menandrum voces facit:

Ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅςις ὢν πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιςός ἐς' ἀνὴρ,
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει,
Εἰ μήτε ἀνατύχοιεν εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου,
Ἐπαμφιέσασθαι δύναται τούτοις χρήμασιν,
Ἀλλ' ἐν ἀνακαλύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ
Χειμαζόμενον, ζητῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος
Ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλγῶν, ἅπαντας νουθετῶ.

Ad horum autem ſinceritatem veritatemque verborum an adſpiraverit Cæcilius conſideremus. verſus ſunt hi Cæcilii trunca quædam ex Menandro dicentis, & conſarcinantis verba tragici tumoris:

—— Is demum infortunatus eſt homo
Pauper, qui educit in egeſtate liberos:
Fortuna & res eſt ut continuo pareat.
Nam opulento famam facilè occultat factio.

Itaque, ut ſuprà dixi, quum hæc Cæcilii verba ſeorſum lego, neutiquam videntur ingrata ignavaque: quum autem Græca comparo & contendo, non puto Cæcilium ſequi debuiſſe quod aſſequi nequiret.

CAP. XXIV.

De veteri parſimonia, deque antiquis legibus ſumptuariis.

PArſimonia apud veteres Romanos & victus atque cœnarum tenuitas non domeſtica ſolum obſervatione ac diſciplina, ſed publica quoque animadverſione, legumque complurium ſanctionibus, cuſtodita eſt. Legi adeò nuper in Capitonis Atei conjectaneis ſenatus decretum vetus C. Fannio & M. Valerio Meſſala Coſſ. factum; in quo jubentur principes civitatis, qui ludis

Megalensibus antiquo ritu mutitarent, id est, mutua inter sese dominia agitarent, jurare apud Consules verbis conceptis, non amplius in singulas cœnas sumtus esse facturos, quàm centenos vicenosque æris, præter olus & far & vinum; neque vino alienigena, sed patrio, usuros; neque argenti in convivio plus pondo, quàm libras centum illaturos. Sed post id senatusconsultum lex Fannia lata est, quæ ludis Romanis, item ludis plebejis & Saturnalibus, & aliis quibusdam diebus, in singulos dies centenos æris insumi concessit, decemque aliis diebus in singulis mensibus tricenos; cæteris autem omnibus diebus denos. hanc Lucilius poëta legem signat, quum dicit:

— *Fanni centussisque misellos.*

in quo erraverunt quidam commentariorum in Lucilium scriptores, quòd putaverunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos. centum enim æris Fannius constituit, sicuti suprà dixi, festis quibusdam diebus, eosque ipsos dies nominavit. aliorum autem dierum omnium in singulos dies sumtus inclusit intra æris aliàs tricenos, aliàs denos. Lex deinde Licinia rogata est; quæ quum certis diebus, sicuti Fannia, centenos æris impendi permisisset, nuptiis ducenos indulsit; cæterisque diebus statuit æris tricenos; quùm & carnis aridæ & salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit: si quicquam esset natum è terra, vite, arbore; promiscè atque indefinitè largita est. Hujus legis Lævius poëta meminit in Erotopægniis. Verba Lævii hæc sunt, quibus significat hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnamque ita, ut lex Licinia sanxisset, pomis oleribusque instructam.

Lex Licinia, inquit, *introducitur:*
Lux liquida hœdo redditur.

Lucilius quoque legis istius meminit in his verbis: *Legem vitemus Licini.* Postea L. Sulla dictator, quum legibus

gibus iſtis ſitu atque ſenio oblitteratis plerique in patrimoniis amplis helluarentur, & familiam pecuniamque ſuam prandiorum gurgitibus proluiſſent, legem ad populum tulit; qua cautum eſt ut kalendis, idibus, noniſque, diebus ludorum, & feriis quibuſdam ſollemnibus ſeſtertios tricenos in cœnam inſumere jus poteſtaſque eſſet; ceteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternos. Præter has leges Æmiliam quoque legem invenimus; qua lege non ſumtus cœnarum, ſed ciborum genus & modus præfinitus eſt. Lex deinde Antia præter ſumtum æris id etiam ſanxit, ut, qui magiſtratus eſſet, magiſtratumve capturus eſſet, ne quò ad cœnam, niſi ad certas perſonas, itaret. Poſtremò lex Iulia ad populum pervenit Cæſare Auguſto imperante: qua profeſtis quidem diebus ducenti finiuntur; kalendis, idibus, nonis, & aliis quibuſdam feſtivis trecenti; nuptiis autem & repotiis H S. mille. Eſſe etiam dicit Capito Atejus edictum, Divine Auguſti, an Tiberii Cæſaris, non ſatis commemini: quo edicto per dierum varias ſollemnitates à trecentis H S. aduſque duo milia ſumtus cœnarum propagatus eſt; ut his ſaltem finibus luxuriæ efferveſcentis æſtus coërceretur.

Cap. XXV.

Quid Græci ἀναλογίαν, quid contrà ἀνωμαλίαν vocent.

IN Latino ſermone, ſicut in Græco, alii ἀναλογίαν ſequendam putaverunt, alii ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία eſt ſimilium ſimilis declinatio, quam quidem Latinè proportionem vocant. Ἀνωμαλία eſt inæqualitas declinationum conſuetudinem ſequens. Duo autem Græci Grammatici illuſtres Ariſtarchus & Crates ſumma ope, ille Ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defenſitavit. M. Varronis ad Ciceronem de lingua Latina liber octavus nullam eſſe obſervationem ſimilium docet, inque omnibus pæ-

nè verbis consuetudinem dominari ostendit. *Sicuti quum dicimus*, inquit, *lupus lupi*, *probus probi*, *& lepus leporis: item paro paravi*, *lavo lavi*, *pungo pupugi*, *tundo tutudi*, *& pingo pinxi. quumque*, inquit, *à cœno & prandeo & poto*, *& cœnatus sum*, *& pransus sum*, *& potus sum dicamus: & ab adstringor tamen & extergeor & lavor*, *adstrinxi & extersi & lavi dicimus. item quum dicamus ab Osco*, *Tusco*, *Græco*; *Oscè*, *Tuscè*, *Græcè: à Gallo tamen & à Mauro Gallicè & Mauricè dicimus. item à probus probè*, *à doctus doctè*, *sed à rarus non dicitur rarè*, *sed alii rarò dicunt*, *alii rarenter.* Idem M. Varro in eodem libro. *Sentior*, inquit, *nemo dicit*, *& id per se nihil est: assentior tamen fere omnes dicunt. Sisenna unus assentio in senatu dicebat: & eum postea multi secuti neque tamen vincere consuetudinem potuerunt.* sed idem Varro in aliis libris, multa pro ἀναλογίᾳ tuenda scripsit. Sunt igitur hi tamquam loci quidam communes contra ἀναλογίαν dicere, & item rursus pro ἀναλογίᾳ.

CAP. XXVI.

Sermones M. Frontonis & Favorini philosophi de generibus colorum, vocabulisque eorum Græcis & Latinis: atque inibi color spadix cujusmodi sit.

FAvorinus philosophus, quum ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum viseret, voluit me quoque ad eum secum ire. ac deinde, quum ibi apud Frontonem plerisque viris doctis præsentibus sermones de coloribus vocabulisque eorum agitarentur, quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura sunt, inquit Favorinus, in sensibus oculorum, quàm in verbis vocibusque colorum discrimina. nam, ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti & rufi & virides colores singula quidem vocabula, multas autem species differentes habent. Atque eam vocum inopiam in lingua magis Latina video, quàm in

in Græca. quippe qui rufus color, à rubore quidem appellatus est: sed quum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, aliter crocum; has singulas rufi varietates Latina oratio singulis propriisque vocabulis non demonstrat, omniaque ista significat una ruboris appellatione, quum tamen ex ipsis rebus vocabula colorum mutuetur, & igneum aliquid dicit & flammeum & sanguineum & croceum & ostrinum & aureum. Russus enim color & ruber nihil à colore rufi differunt: neque proprietates ejus omnes declarant, ξανθὸς autem & ἐρυθρὸς & πυῤῥὸς & φοῖνιξ habere quasdam distantias coloris rufi videntur vel augentes eum, vel remittentes, vel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad Favorinum; Non inficias, inquit, imus, quin lingua Græca, quam tu videre legisse, prolixior fusiorque sit, quàm nostra. sed in iis tamen coloribus, quibus modò dixisti, denominandis, non proinde inopes sumus, ut tibi videmur.] non enim hæc sunt sola vocabula rufum colorem demonstrantia, quæ tu modò dixisti, *russus* & *ruber*; sed alia quoque habemus plura, quàm quæ producta abs te Græca sunt: fulvus enim & flavus & rubidus & phœniceus & rutilus & luteus & spadix appellationes sunt rufi coloris, aut acuentes eum quasi incendentes, aut cum colore viridi miscentes, aut nigro infuscantes, aut virenti sensim albo illuminantes. nam phœniceus, quem tu Græce φοινικὸν dixisti, noster est, & rutilus, & spadix phœnicei συνώνυμος, qui factus Græcè noster est. exuberantiam splendoremque significat ruboris; quales sunt fructus palmæ arboris non admodum sole incocti, unde spadicis & phœnicei nomen est. spadica enim Dorici vocant avulsum è palma termitem cum fructu. fulvus autem videtur de rufo atque viridi mixtus in aliis plus viridis, in aliis plus rufi habere: sicut poëta verborum diligentissimus, *fulvam aquilam* dicit & *jaspidem*, *fulvos galeros*,

galeros, *fulvum aurum*, & *arenam fulvam*, & *fulvum leonem*. sic Q. Ennius in annalibus *ære fulvo* dixit. *flavus* contrà videtur ex viridi & rufo & albo concretus, sic *flaventes comæ*, &, quod mirari quosdam video, *frondes olearum* à Virgilio dicuntur *flavæ*. sic multo antè Pacuvius *aquam flavam* dixit, & *flavum pulverem*. cujus versus, quoniam sunt jucundissimi, libens commemini:

Cedo tamen pedem lymphis flavis: flavum ut pulverem
Manibus isdem, quibus Ulyssi sæpè permulsi, abluam;
Lassitudinemque minuam manuum mollitudine.

Rubidus autem est rufus atrior & nigrore multo mixtus; *luteus* contrà rufus color est delutior; unde ei quoque nomen esse factum videtur. Non ergo, inquit, mi Favorine, species rufi coloris plures apud Græcos, quàm apud nos nominantur. Sed ne viridis quidem color pluribus ab illis, quam à nobis vocabulis dicitur. neque non potuit Virgilius, colorem equi significare viridem volens, cæruleum magis dicere equum quàm glaucum: sed maluit verbo uti notiore Græco, quàm inusitato Latino. Nostris autem Latinis veteribus cæsia dicta est, quæ à Græcis γλαυκῶπις, ut Nigidius ait, de colore cæli, quasi cælia. Postquam hæc Fronto dixit, tum Favorinus scientiam rerum uberem, verborumque ejus elegantiam exosculatus, Absque te, inquit, uno forsitan lingua profectò Græca longè anteisset: sed tu, mi Fronto, quod in versu Homerico est, id facis;

Καί νίκην ἐπ' ἀρείῃ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Sed quum omnia libens audivi, quæ peritissimè dixisti, tum maximè quòd varietatem flavi coloris enarrasti, fecistique ut intelligerem verba illa ex annali quartodecimo Ennii amœnissima, quæ minimè intelligebam;

Verrunt extemplò placidè mare marmore flavo,
Cæruleum spumat mare conferta rate pulsum.

non enim videbatur cæruleum mare cum marmore flavo convenire. Sed quum sit ita ut dixisti, flavus color viridi

di & albo mixtus, pulcherrimè prorſus ſpumas virentis maris flavum marmor appellavit.

CAP. XXVII.

Quid T. Caſtricius exiſtimaverit ſuper Salluſtii verbis & Demoſthenis; quibus alter Philippum deſcripſit, alter Sertorium.

VErba ſunt hæc gravia atque illuſtria de rege Philippo Demoſthenis: ἑώρων δὲ αὐτὸν Φίλιππον, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅ, τι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. Hæc æmulari volens Salluſtius de Sertorio duce in hiſtoriis ita ſcripſit: *Magna gloria tribunus militum in Hiſpania T. Didio imperatore, magno uſu, bello Marſico, paratu militum & armorum fuit: multaque tum ductu ejus curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam ſcriptorum celata ſunt: quæ eminus facie ſua oſtentabat, aliquot advorſis cicatricibus & effoſſo oculo. quo ille dehoneſtamento corporis maxime lætabatur: neque illis anxius, quia reliqua glorioſiùs retinebat.* De utriuſque his verbis T. Caſtricius quum penſitaret, Nonne, inquit, ultra naturæ modum humanæ eſt dehoneſtamento corporis lætari? ſiquidem lætitia dicitur exſultatio quædam animi cum gaudio efferventiore rerum expetitarum. quanto illud ſincerius & humanis magis rationibus conveniens? πᾶν ὅ, τι ἂν βουληθῇ μέρος, ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον. Quibus verbis, inquit, oſtenditur Philippus non, ut Sertorius, corporis dehoneſtamento lætus, quod eſt, inquit, inſolens & immodicum; ſed, præ ſtudio laudis & honoris, jacturarum damnorumque corporis contemptor, qui ſingulos artus ſuos for-

tunæ producendos daret quæstu atque compendio gloriarum.

CAP. XXVIII.

Non esse compertum cui deo rem divinam fieri oporteat; quum terra movet.

QUænam esse causa videatur, quamobrem terræ tremores fiant, non modò his communibus hominum sensibus opinionibusque compertum non est, sed ne inter physicas quidem philosophias satis constitit, ventorumne vi accidant specus hiatusque terræ subeuntium, an aquarum subter in terrarum cavis undantium fluctibus pulsibusque, ita uti videntur existimasse antiquissimi Græcorum; qui Neptunum ἐννοσιγαῖον καὶ σεισίχθονα appellaverunt; an cujus aliæ rei causa, alteriusve dei vi ac numine, nondum etiam, sicut diximus, pro certo creditum. propterea veteres Romani, quum in omnibus aliis vitæ officiis, tum in constituendis religionibus, atque in diis immortalibus animadvertendis; castissimi cautissimique, ubi terram movisse senserant, nunciatumve erat, ferias ejus rei causâ edicto imperabant; sed dei nomen, ita uti solet, cui servari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant; ne, alium pro alio nominando, falsa religione populum alligarent. eas ferias si quis polluisset, piaculoque ob hanc rem opus esset, hostiam, SI. DEO. SI. DEAE. immolabat. idque ita ex decreto pontificum observatum esse M. Varro dicit: quoniam & qua vi & per quem deorum dearumve terra tremeret incertum esset. sed de Lunæ motibus solisque defectibus, non minus in ejus rei causa reperienda sese exercuerunt. quippe M. Cato, vir in cognoscendis rebus multi studii, incerta tamen & incuriosa super ea re opinatus est. Verba Catonis ex Originum quarto hæc sunt: *Non libet scribere quod in tabula apud*

apud pontificem maximum est, quotiens annona cara; quotiens Luna aut Solis lumini caligo aut quid obstiterit. usque adeo parvifecit rationes veras Solis & Lunæ deficientium vel scire vel dicere.

CAP. XXIX.

Apologus Æsopi Phrygis memoratu non inutilis.

ÆSopus ille è Phrygia fabulator haud immeritò sapiens existimatus est; quum quæ utilia monitu suasuque erant, non severè, non imperiosè præcepit & censuit, ut philosophis mos est, sed festivos delectabilesque apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animadversas, in mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit. velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepidè atque jucunde præmonet, spem fiduciamque rerum, quas efficere quis possit, haud umquam in alio, sed in semet ipso habendam. Avicula, inquit, est parva. nomen est cassita. habitat nidulaturque in segetibus, id ferme temporis, ut appetit messis, pullis jam jam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè congesserat tempestiviores. propterea frumentis flavescentibus pulli etiam tunc involucres erant. Quum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut, siquid ibi rei novæ fieret diceretur ve, animadverterent; idque uti sibi, ubi redisset, nunciarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem vocat: & Videsne, inquit, hæc ematuruisse, & manus jam postulare? iccirco die crastini, ubi primùm diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque mutuam dent, & messem hanc nobis adjuvent. Hæc ubi ille dixit, discessit. atque, ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orareque matrem ut statim jam properet, atque alium in locum sese adsportet: nam dominus, inquiunt, misit qui amicos rogaret, uti luce oriente veniant & metant.

mater

mater jubet eos à metu otiosos esse. si enim dominus, inquit, messem ad amicos rejicit, crastino seges non metetur. neque necesse est, hodie uti vos auferam. die igitur postero mater in pabulum volat. dominus, quos rogaverat, operitur. sol fervit, & fit nihil: & amici nulli erant. tum ille rursùm ad filium, Amici isti, inquit, magnam partem cessatores sunt. quàm potius imus, & cognatos affinesque & vicinos nostros oramus, ut assint cras tempori ad metendum? itidem hoc pulli pavefacti matri nunciant. mater hortatur ut tum quoque sine metu ac sine cura sint: cognatos affinesque nullos fermè tam esse obsequibiles, ut ad laborem capessendum nihil contentur, & statim dicto obediant. vos modò, inquit, advertite, si modò quid denuò dicetur. Alia luce orta avis in pastum profecta est. cognati & affines operam quam dare rogati sunt supersederunt. ad postremum igitur dominus filio, Valeant, inquit, amici cum propinquis. afferes prima luce falces duas, unam egomet mihi & tu tibi capies alteram; & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audivit; Tempus, inquit, est cedendi & abeundi. fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. in ipso enim jam vertitur, cuja est res; non in alio, unde petitur. atque ita cassita nidum migravit. seges à domino demessa est. Hæc quidem est Æsopi fabula de amicorum & propinquorum levi plerumque & inani fiducia. sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent, quàm ut in nobis tantùm ipsis nitamur; alia autem omnia, quæ extra nos, extraque nostrum animum sunt, neque pro nostris neque pro nobis ducamus. Hunc Æsopi apologum Q. Ennius in satiris scitè admodum & venustè versibus quadratis composuit: quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæ pretium esse herclè puto.

Hos

Hoc erit tibi argumentum semper in promtu situm;
Néquid exspectes amicos, quod tute agere possies.

CAP. XXX.

Quid observatum sit in undarum motibus, qui in mari alio atque alio modo fiunt, Austris flantibus Aquilonibusque.

HOc sæpenumero in undarum motu observatum est, quas Aquilones venti, quique ex eadem cœli regione aër fluit, quasve faciunt in mari Austri atque Africi. nam fluctus qui flante Aquilone maximi & crebrissimi excitantur, simul ac ventus posuit, sternuntur & conflaccescunt; & mox fluctus esse desinunt. at non idem fit flante Austro vel Africo: quibus jam nihil spirantibus undæ tamen factæ diutius tument, & à vento quidem jamdudum tranquillæ sunt; sed mare est etiam atque etiam undabundum. Ejus rei causa esse conjectatur, quòd venti à septemtrionibus ex altiore cæli parte in mare incidentes deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur, undasque faciunt non prorsus impulsas, sed vi intus commotas, quæ tantisper erutæ volvuntur, dum illius infusi desuper spiritus vis manet. Austri verò & Africi ad meridianum orbis circulum atque ad partem axis infimam depressi, inferiores & humiles, per suprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus quàm eruunt: & idcirco non desuper læsæ, sed propulsæ in adversum aquæ etiam desistente flatu retinent aliquantisper de pristino pulsu impetum. id autem ipsum, quod dicimus, ex illis quoque Homericis versibus, si quis non incuriosè legat, adminiculari potest: nam de Austri flatibus ita scripsit;

Ἔνθα νότος πόντοιο κλυδῶνα εἰς λάαν ὤθει.

Contrà autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo;

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων·

ab Aquilonibus enim, qui alti superniqne sunt, fluctus excitatos quasi per prona volvi dicit: ab Austris autem iis, qui humiliores sunt, majore vi quadam propelli rursum atque subjici. id enim significat verbum λάαν ὤθει; sicut in alio loco λάαν ἄνω ὤθει. Id quoque à peritissimis rerum philosophis observatum est, Austris spirantibus mare fieri glaucum & cæruleum, Aquilonibus obscurius atriusque: cujus rei causam, quum Aristotelis libros problematum percerpsimus, notavi. *Cur Austro spirante mare cæruleum fiat; Aquilone obscurius atriusque? An propterea quòd Aquilo minus mare perturbat; omne autem, quod tranquillius est, atrum esse videtur?*

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Quæsitum ac tractatum, quam ob causam Sallustius avaritiam dixerit non animum modo virilem, sed corpus quoque ipsum effeminare.

HIeme jam discedente apud balneas Sitias in area sub calido sole cum Favorino philosopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Sallustii, quem in manu amici conspectum legi jusserat. quumque hæc verba ex eo libro lecta essent; *Avaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupivit. ea quasi venenis malis imbuta corpus animumque virilem effeminat: semper infinita & insatiabilis est: neque copia neque inopia minuitur.* Tum Favorinus me adspiciens, Quo, inquit, pacto corpus hominis avaritia effeminat? quid enim istuc sit quod animum virilem ab ea effeminari dixit, videor ferme assequi. sed, quonam modo corpus quoque hominis effeminet, nondum repperio. Et ego, inquam, longè

longè jamdiu in eo ipſo quærendo fui, ac, niſi tu occupaſſes, ultro te hoc rogaſſem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus; atque inibi quiſpiam de ſectatoribus Favorini, qui videbatur eſſe in litteris veterator, Valerium, inquit, Probum audivi hoc dicere; uſum eſſe Salluſtium circumloquutione quadam poëtica, &, quum dicere vellet hominem avaritia corrumpi, corpus & animum dixiſſe, quæ duæ res hominem demonſtrarent: namque homo ex anima & corpore eſt. Nunquam, inquit Favorinus, quod equidem ſcio, tam importuna tamque audaci argutia fuit noſter Probus, ut Salluſtium vel *ſubtiliſſimum* brevitatis artificem periphraſin poëtarum facere diceret. Erat tum nobiſcum in eodem ambulacro homo quiſpiam ſanè doctus. Is quoque à Favorino rogatus, & quid haberet ſuper ea re dicere, hujuſcemodi verbis uſus eſt. Quos, inquit, avaritia minuit & corrumpit, quique ſeſe in quærenda undique pecunia dediderunt, eos pleroſque tali genere vitæ occupatos videmus; ut, ſicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque virilis, exercendique corporis ſtudium relictui ſit: negotiis ſe plerumque umbraticis & ſellulariis quæſtibus intentos habent; in quibus omnis eorum vigor animi corporiſque elangueſcit, &, quod Salluſtius ait, effeminatur. Tum Favorinus legi denuo verba eadem Salluſtii jubet; atque, ubi lecta ſunt, Quid igitur dicemus, inquit, quòd multos videre eſt pecuniæ cupidos, & eoſdem tamen corpore eſſe vegeto & valenti? tum ille ita reſpondit, non herclè inſcitè, Quiſquis eſt, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen eſt benè habito ac ſtrenuo, aliarum quoque rerum vel ſtudio vel exercitio eum teneri neceſſarium eſt; atque in ſeſe colendo non æquè eſſe parcum. nam ſi avaritia ſola ſumma omnes hominis partes affectioneſque occupet, & ſi ad incuriam uſque corporis graſſetur, ut per illam unam neque virtutis, neque virium, neque corporis, neque animi cura

 adſit:

adsit; tum denique is verè dici potest effeminato esse & animo & corpore, qui neque sese, neque aliud curet, nisi pecuniam. Tum Favorinus, Aut hoc, inquit, quod dixisti probabile est, aut Sallustius odio avaritiæ plus, quàm potuit, eam criminatus est.

CAP. II.

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextam, postve eam nati sunt: atque inibi de temporibus terminisque dierum qui civiles nominantur, & usquequaque gentium variè observantur: & præterea quid Q. Mucius scripserit super ea muliere quàm maritus non jure usurpavisset, quia rationem civilis anni non habuerit.

QUæri solitum est, qui noctis hora tertia, quartave, sive qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellarique debeat, isne quem nox ea consequuta est, an qui dies noctem consequutus est. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus scripsit, *Homines*, inquit, *qui ex media nocte ad proximam mediam noctem in his horis vigintiquatuor nati sunt, una die nati dicuntur.* Quibus verbis ita videtur dierum observationem divisisse, ut, qui post solem occasum ante mediam noctem natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit: contrà verò, qui in sex noctis horis posterioribus nascatur, eo die videri natum qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter observare idem Varro in eodem libro scripsit: eosque à sole occaso ad solem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem esse dicere; Babylonios porrò aliter; à sole enim exorto ad exortum ejusdem incipientem totum id spatium unius diei nomine appellare: multos verò in terra Umbria unum & eumdem diem esse dicere à meridie ad insequentem meridiem. *Quod quidem*, inquit, *nimis absurdum est. nam qui kalendis hora sexta natus est apud*

Umbros,

Umbros, dies ejus natalis videri debebit & kalendarum dimidiatus, & qui est post kalendas dies ante horam ejusdem diei sextam. Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies singulos annumerare à media nocte usque ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea, quæ inter noctem fiunt, diebus addicuntur, non noctibus. quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eam noctem illucescit. ad hoc, ritus quoque & mos auspicandi eandem esse observationem docet. nam magistratus, quando una die eis auspicandum est, & id super quo auspicaverunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post meridiem sole magno; auspicatique esse & egisse ex eodem die dicuntur. Præterea tribuni plebei, quos nullum diem abesse Roma licet, quum post mediam noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam sequentem revertuntur, non dicuntur afuisse unum diem; quando ante horam noctis sextam regressi parte aliqua illius in urbe Roma sunt. Quintum quoque Mucium jurisconsultum dicere solitum legi, non esse usurpatam mulierem, quæ kalendis Januariis apud virum causa matrimonii esse cœpisset, & ante diem quartum kalendas Januarias sequentis usurpatum isset. non enim posse impleri trinoctium, quod abesse à viro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex kalendis. Isthæc autem omnia de dierum temporibus & finibus ad observationem disciplinamque juris antiqui pertinentia quum in libris veterum inveniremus, non dubitabamus, quin Virgilius quoque id ipsum ostenderit, non expositè atque apertè, sed, ut hominem decuit poëticas res agentem, recondita & quasi operta veteris ritus significatione.

—— *Torquet*, inquit, *medios nox humida cursus:*

Et me sævus equis oriens afflavit anhelis.

his enim versibus oblique sicuti dixi, admonere voluit diem, quem Romani civilem appellaverint, à sexta noctis hora oriri.

CAP. III.

De noscendis explorandisque Plauti comœdiis, quoniam promisce vera atque falsa nomine ejus inscripta feruntur: atque inibi quod Plautus in pistrino, & Navius in carcere fabulas scriptitarint.

VErum esse comperior, quod quosdam bene litteratos homines dicere audivi, qui plerasque Plauti comœdias curiosè atque contentè lectitaverunt, non indicibus Ælii nec Sedigiti nec Claudii nec Aurelii nec Accii nec Manilii super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, sed ipsi Plauto moribusque ingenii atque linguæ ejus. hac enim indicii norma Varronem quoque esse usum videmus. nam præter illas unam & viginti, quæ Varronianæ vocantur, quas iccirco à ceteris segregavit, quoniam dubiosæ non erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur; quasdam item alias probavit adductus stylo atque facetia sermonis Plauto congruentis: easque jam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicavit; sicuti istam quam nuperrimè legebamus, cui est nomen, *Bœotia*. nam quum in illis una & viginti non sit, & esse Aquilii dicatur: nihil tamen Varro dubitavit quin Plauti foret; neque alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitaverit, si vel hos solos versus ex ea fabula cognoverit: qui quoniam sunt, ut de illius more dicam, Plautinissimi, propterea & meminimus eos & descripsimus. parasitus ibi esuriens hæc dicit:

Ut illum di perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeò primus statuit hic solarium.
Qui mihi comminuit misero articulatim diem,

Nam

Nam me puero uterus erat solarium
Multo omnium istorum optumum & verissimum,
Ubi ubi iste monebat esse, nisi quum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non est, nisi Soli lubet.
Itaque adeo jam oppletum est oppidum solariis.
Major pars populi aridi reptant fame.

Favorinus quoque noster, quum Nervolariam Plauti legerem, quæ inter incertas est habita, & audisset ex ea comœdia versum hunc,

Sratea, scrupeda, strativola, sordida:

delectatus faceta verborum antiquitate meretricum vitia atque deformitates significantium, Vel unus hercle, inquit, hic versus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoque ipsi nuperrimè quum legeremus *Fretum* (nomen id est comœdiæ, quam Plauti esse quidam non putant) haud quicquam dubitavimus quin Plauti foret, & omnium maxime genuina. ex qua duos hos versus exscripsimus, ut historiam quæreremus oraculi arietini.

—— *nunc illud est*
Quod arietinum responsum magnis ludis dicitur:
Peribo, si non fecero: si faxo, vapulabo.

Marcus autem Varro in libro de comœdiis Plautinis primo Accii verba hæc ponit: *Nam nec Gemini, nec Leones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compressa, nec Bœotia unquam fuit, neque adeò ἄγροικος, neque Commorientes, sed M. Aquilii.* In eodem libro Varronis id quoque scriptum est, Plautium fuisse quempiam poëtam comœdiarum, cujus quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent, acceptas esse quasi Plautinas, quum essent non à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Feruntur autem sub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque triginta. sed homo eruditissimus L. Ælius quinque & viginti esse ejus solas existimavit. non tamen dubium est, quin istæ & quæ scriptæ à Plauto non videntur,

dentur, & nomini ejus addicuntur, veterum poëtarum fuerint, & ab eo retractatæ & expolitæ sint; ac propterea resipiant dictum Plautinum. Sedenim Saturionem & Addictum & tertiam quandam, cujus nunc mihi nomen non suppetit, in pistrino eum scripsisse Varro & plerique alii memoriæ tradiderunt, quum pecunia omni, quam in operis artificum scenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops Romam redisset; & ob quærendum victum ad circumagendas molas, quæ trusatiles appellantur, operam pistori locasset: sicuti de Nævio quoque accepimus fabulas eum in carcere duas scripsisse, Hariolum & Leontem; quum ob assiduam maledicentiam & probra in principes civitatis de Græcorum poëtarum more dicta, in vincula Romæ à triumviris conjectus esset. unde post à tribunis plebei exemptus est, quum in iis, quas supra dixi, fabulis delicta sua & petulantias dictorum, quibus multos ante læserat, diluisset.

CAP. IV.

Quod P. Africano & aliis tunc viris nobilibus ante ætatem senectam barbam & genas radere moris fuit.

IN libris, quos de vita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptum esse animadvertimus P. Scipioni Pauli f. postquam de Pœnis triumphaverat, censorque fuerat, eidem diem dictum esse ad populum à Claudio Asello tribuno plebei, cui equum in censura ademerat: eumque, quum esset reus, neque barbam desisse radi, neque non candida veste uti, neque fuisse cultu solito reorum. Sed, quum in eo tempore Scipionem minorem quadraginta annorum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum esset, mirabamur. comperimus autem cæteros quoque in isdem temporibus nobiles viros barbam in ejusmodi ætate rasitavisse: iccircoque plerasque

rasque imagines veterum non admodùm ſenum ſed in medio ætatis ita factas videmus.

CAP. V.

Delitiarum vitium & mollicies oculorum & corporis ab Arceſilao philoſopho cuidam opprobata acerbè ſimul & feſtiviter.

PLutarchus refert Arceſilaum philoſophum vehementi verbo uſum eſſe de quodam nimis delicato divite; qui incorruptus tamen & caſtus & perinteger dicebatur. nam quum vocem ejus infractam capillumque arte compoſitum & oculos ludibundos atque illecebræ voluptatiſque plenos videret: Nihil intereſt, inquit, quibus membris cinædi ſitis, poſterioribus an prioribus.

CAP. VI.

De vi atque natura palmæ arboris; quod lignum ex ea ponderibus impoſitis renitatur.

PEr hercle rem mirandam Ariſtoteles in ſeptimo Problematum & Plutarchus in octavo Sympoſiacorum dicit. Si ſuper palmæ, inquit, arboris lignum magna pondera imponas, ac tam graviter urgeas oneresque, ut magnitudo oneris ſuſtineri non queat; non deorſum palma cedit nec intra flectitur, ſed adverſus pondus reſurgit, & ſurſum nititur recurvaturque. propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam ſignum eſſe placuit victoriæ; quoniam ingenium ejuſmodi ligni eſt, ut urgentibus opprimentibuſque non cedat.

CAP. VII.

Historia ex annalibus sumta de Q. Cædicio tribuno militum: verbaque ex Originibus M. Catonis apposita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiparat.

PUlchrum, dii boni! facinus Græcarumque facundiarum magniloquentia condignum, M. Cato in libris Originum de Q. Cædicio tribuno militum scriptum reliquit. id profectò est ad hanc fermè sententiam. Imperator Pœnus in terra Sicilia, bello Karthaginiensi primo, obviam Romano exercitui progreditur, colles locosque idoneos prior occupat. milites Romani, uti res nata est, in locum insinuant fraudi & perniciei obnoxium. tribunus ad consulem venit: ostendit exitium de loci importunitate & hostium circumstantia. Maturum censeo, inquit, si rem servare vis, faciundum, ut quadringentos aliquot milites ad verrucam illam (sic ènim M. Cato locum editum asperumque appellat) ire jubeas; eamque uti occupent imperes horterisque. hostes profectò ubi id viderint, fortissimus quisque & promtissimus ad occursandum pugnandumque in eos prævertentur; unoque illo negotio sese alligabunt: atque illi omnes quadringenti proculdubio obtruncabuntur. tu interea, occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. alia nisi hæc, salutis via nulla est. consul tribuno respondit, consilium quidem fidum atque providens sibi viderier: sed istos, inquit, milites quadringentos ad eum locum in hostium cuneos quisnam erit qui ducat? Si alium, inquit tribunus, neminem reperis; me licet ad hoc periculum utare. ego hanc tibi & reipublicæ animam do. consul tribuno gratias laudesque egit. tribunus & quadringenti ad moriendum proficiscuntur. hostes eorum audaciam demiran-

mirantur: quorſum ire pergant, in exſpectando ſunt. ſed ubi apparuit ad eandem verrucam occupandam iter intendere; mittit adverſum illos Imperator Karthaginienſis peditatum equitatumque, quos in exercitu viros habuit ſtrenuiſſimos. Romani milites circumveniuntur; circumventi repugnant. fit prælium diu anceps. tandem ſuperat multitudo. quadringenti omnes tum unà perfoſſi gladiis, aut miſſilibus operti cadunt. conſul interibi dum ea pugna fit, ſe in locos tutos atque editos ſubducit. Sed quod illi tribuno duci militum quadringentorum divinitus in eo prælio uſus venit, non jam noſtris ſed ipſius Catonis verbis ſubjecimus. verba Catonis: *Dii immortales tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedere. nam ita evenit: quum ſaucius multifariam ibi factus eſſet; tum vulnus capiti nullum evenit: cumque inter mortuos defatigatum vulneribus ægreque ſpirantem, quòd ſanguem defluxerat, cognovere, eum ſuſtulere. iſque convaluit: ſæpeque poſt illa operam reipublicæ fortem atque ſtrenuam perhibuit: illoque facto, quod illos milites ſubduxit, exercitum cæterum ſervavit. Sed idem benefactum in quo loco ponas, nimium intereſt. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui ſimile apud Thermopylas fecit. propter ejus virtutes omnis Græcia gloriam atque gratiam præcipuam claritudinis inclutiſſimæ decoravere monimentis, ſignis, ſtatuis, elogiis, hiſtoriis, aliiſque rebus gratiſſimum id ejus factum habuere. at tribuno militum parva laus pro factis relicta, qui idem fecerat, atque rem ſervaverat.* Hanc Q. Cædicii virtutem M. Cato tali ſuo teſtimonio decoravit. Claudius autem Quadrigarius, annali tertio, non Cædicio nomen fuiſſe refert, ſed Valerio.

CAP.

CAP. VIII.

Littera eximia consulum C. Fabricii & Æmilii ad regem Pyrrhum à Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam data.

QUum Pyrrhus rex in terra Italia esset, & unam atque alteram pugnam prosperè pugnasset, satisque agerent Romani, & pleraque Italia ad regem descivisset: tum Ambraciensis quispiam Timochares, regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium consulem furtim venit, ac præmium petivit; &, si de præmio conveniret, promisit regem venenis necare: idque facile esse factu, quoniam filii sui pocula in convivio regi ministrarent. eam rem Fabricius ad senatum scripsit. senatus legatos ad regem misit; mandavitque ut de Timochare nihil proderent, sed monerent uti rex circumspectiùs ageret, atque à proximorum insidiis salutem tutaretur. hoc ita, uti diximus, in Valerii Antiatis historia scriptum est. Quadrigarius autem in libro tertio non Timocharem sed Niciam adisse ad consulem scripsit; neque legatos à senatu missos sed à consulibus, & regem populo Romano laudes atque gratias scripsisse, captivosque omnes, quos tum habuerit, restituisse & reddidisse. consules tum fuerunt C. Fabricius & Q. Æmilius. Litteras, quas ad regem Pyrrhum super ea causa miserunt, Claudius Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo: *Consules Romani salutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis injuriis continuo animo strenui, commoti inimiciter tecum bellare studemus. sed communis exempli & fidei visum est, uti te salvum velimus; ut esset quem vincere possimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui sibi precium à nobis peteret, si te clam interfecisset. id nos negavimus velle; neve ob eam rem quicquam commodi exspectaret: & simul visum est, ut te certiorem faceremus;*

ne quid ejusmodi, si accidisset, nostro consilio civitates putarent factum. & quòd nobis non placet precio aut præmio aut dolis pugnare. tu, nisi caves, jacebis.

CAP. IX.

Quis & cujusmodi fuerit, qui in proverbio fertur, equus Sejanus, & qualis color equorum sit qui spadices vocantur: deque istius vocabuli ratione.

GAbius Bassus in commentariis suis, item Julius Modestus in secundo quæstionum confusarum historiam de equo Sejano tradunt dignam memoria atque admiratione. Cn. Sejum quempiam scribunt fuisse; eumque habuisse equum natum Argis in terra Græcia: de quo fama constans esset, tamquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuissent; quos Hercules Diomede occiso è Thracia Argos perduxisset. Eum equum fuisse dicunt magnitudine invisitata, cervice ardua, colore phœniceo, flora & comanti juba; omnibusque aliis equorum laudibus quoque longè præstitisse: sed eumdem equum tali fuisse fato sive fortuna ferunt, ut, quisquis haberet eum possideretque, ut is cum omni domo, familia, fortunisque omnibus suis ad internecionem deperiret. itaque primum illum Cn. Sejum dominum ejus à M. Antonio, qui postea III VIR. R. P. C. fuit, capitis damnatum miserando supplicio affectum esse: eodem tempore Cornelium Dolabellam consulem, in Syriam proficiscentem fama istius equi adductum Argos devertisse; cupidineque habendi ejus exarsisse; emisseque HS. centum milibus: sed ipsum quoque Dolabellam in Syria bello civili obsessum atque interfectum esse: mox eumdem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Cassium, qui Dolabellam obsederat, abduxisse. eum Cassium postea satis notum est victis partibus fusoque exercitu suo miseram mortem oppetiisse;

petiisse: deinde Antonium post interitum Cassii, parta victoria, equum illum nobilem Cassii requisisse; &, quum eo potitus esset, ipsum quoque postea victum atque desertum detestabili exitio interisse. hinc proverbium de hominibus calamitosis ortum, dicique solitum; *ille homo habet equum Sejanum.* Eadem sententia est illius quoque veteris proverbii, quod ita dictum accepimus, *aurum Tholosanum.* nam quum oppidum Tholosanum in terra Gallia Q. Cæpio consul diripuisset, multumque auri in ejus oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabilique exitu periit. Hunc equum Gabius Bassus vidisse se Argis refert haud credibili pulchritudine, vigoreque & colore exuberantissimo. quem colorem nos, sicuti dixi, phœniceum, Græcè partim φοίνικα, alii σπάδικα appellant: quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu avulsus spadix dicitur.

Cap. X.

Quod est quædam septenarii numeri vis & facultas, in multis naturæ rebus animadversa; de qua M. Varro in Hebdomadibus disserit copiose.

M. Varro in primo librorum, qui inscribuntur *Hebdomades vel de Imaginibus*, septenarii numeri, quem Græci ἑβδομάδα appellant, virtutes potestatesque multas variasque dicit. *is namque numerus*, inquit, *septentriones majores minoresque facit in cœlo, item vergilias, quas πλειάδας vocant. facit etiam stellas, quas alii erraticas, P. Nigidius errones appellat.* circulos quoque ait in cœlo circum longitudinem axis septem esse; è quîs duos minimos, qui axem extimum tangunt, πόλους appellari dicit; sed eos in sphæra, quæ κρικωτὴ vocatur, propter brevitatem non inesse. Atque neque ipse Zodiacus septenario numero caret. nam in septimo signo fit solsti-

ſolſtitium à bruma; in ſeptimo bruma à ſolſtitio. in ſeptimo æquinoctium ab æquinoctio. dies deinde illos, quibus halcyones hieme anni in aqua nidulantur, eos quoque ſeptem eſſe dicit. præterea ſcribit lunæ curriculum confici integris quater ſeptenis diebus. *nam duodetriceſimo luna*, inquit, *ex quo veſtigio profecta eſt, eodem redit*: auctoremque opinionis hujus Ariſtidem eſſe Samium: in qua re non id ſolùm animadverti debere dicit, quod quater ſeptenis, id eſt, octo & viginti diebus conficeret iter luna ſuum; ſed quòd is numerus ſeptenarius, ſi ab uno profectus dum ad ſemetipſum progreditur, omnes, per quos progreſſus eſt, numeros comprehendat, ipſumque ſe addat, facit numerum octo & viginti: quot dies ſunt curriculi lunaris. ad homines quoque naſcendos vim numeri iſtius porrigi pertinereque ait: *nam quum in uterum*, inquit, *mulieris genitale ſemen datum eſt; primis ſeptem diebus conglobatur coagulaturque, fitque ad capiendum figuram idoneum. poſt deinde quarta hebdomade, quod ejus virile ſecus futurum eſt, caput & ſpinam, quæ eſt in dorſo, informatur. ſeptima autem fere hebdomade, id eſt, nono & quadrageſimo die totus*, inquit, *homo in utero abſolvitur.* Illam quoque vim numeri hujus obſervatam refert, quòd ante menſem ſeptimum neque maſculus neque femina ſalubriter ac ſecundùm naturam naſci poteſt; & quod hi, qui juſtiſſimè in utero ſunt, poſt ducentos octuaginta dies, poſtquam ſunt concepti, quadrageſima denique hebdomade ita naſcuntur. pericula quoque vitæ fortunarumque hominum, quos climacteras Chaldæi appellant, graviſſimos quoſque fieri affirmat ſeptenariis. præter hoc modum eſſe dicit ſummum adoleſcendi humani corporis ſeptem pedes. quod eſſe magis verum arbitramur, quàm quod Herodotus, homo fabulator, in primo hiſtoriarum, inventum eſſe ſub terra ſcripſit Oreſti corpus cubita longitudinis habens ſeptem; quæ faciunt pedes duodecim

&

& quadrantem: nisi si, ut Homerus opinatus est, vastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum, & nunc quasi jam mundo senescente, rerum atque hominum decrementa sunt. dentes quoque & in primis septem mensibus & septenos ex utraque parte gigni ait, & cadere annis septimis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis. venas etiam in hominibus, vel potiùs arterias; medicos musicos dicere ait numero moveri septenario: quod ipsi appellant, τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarii numeri. discrimina etiam periculorum in morbis majore vi fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarii: eosque dies omnium maximè, ita ut medici appellant, κριτικοὺς ἢ κρισίμους cuique videri primam hebdomadam & secundam & tertiam. Nec non id etiam est ad vim facultatesque ejus numeri augendas, quod, quibus inedia mori consilium est, septimo demum die mortem oppetunt. Hæc Varro de numero septenario scripsit admodum conquisite. sed alia quoque ibidem congerit frigidiuscula; veluti septem opera esse in orbe terrarum miranda, & sapientes item veteres septem fuisse, & curricula ludorum circensium solemnia septem esse, ad oppugnandas Thebas duces septem delectos. tum ibi addit se quoque jam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse, & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse: ex quibus aliquammultos, quum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis non comparuisse.

CAP.

CAP. XI.

Quibus & quâm frivolis argumentis Accius in Didascalicis utatur: quibus docere nititur Hesiodum esse quam Homerum natu antiquiorem.

SUper ætate Homeri atque Hesiodi non consentitur. alii Homerum quàm Hesiodum majorem natù fuisse scripserunt; in quîs Philochorus, & Xenophanes. alii minorem; in quîs L. Accius poëta & Ephorus historiæ scriptor. Marcus autem Varro, in primo de imaginibus, uter natus prior sit parum constare dicit; sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem vixerint; idque ex epigrammate ostendi, quod in tripode scriptum est, qui in monte Helicone ab Hesiodo positus traditur. Accius autem in primo Didascalico levibus admodùm argumentis utitur, per quæ ostendit Hesiodum natu priorem. *Quod Homerus*, inquit, *quum in principio carminis Achillem esse filium Pelei diceret, quis esset Peleus non addidit. quam rem procul*, inquit, *dubio dixisset, nisi ab Hesiodo jam dictum videretur. de Cyclope itidem*, inquit, *vel maximè quòd unoculus fuit, rem tam insignem non præterisset, nisi æque prioris Hesiodi carminibus vulgatum esset.* De patria quoque Homeri multo maximè dissensum est. alii Colophonium, alii Smyrnæum, sunt qui Atheniensem, sunt qui Ægyptium dicant fuisse, Aristoteles tradit ex insula Jò natum. M. Varro in libro de Imaginibus primò, Homeri imagini hoc epigramma apposuit:

Capella Homeri candida hac tumulum indicat,
Quod hac Iëta mortuo faciunt sacra.
Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου.
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφὼν, Σαλαμὶν, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

CAP. XII.

Largum atque avidum bibendi à P. Nigidio doctissimo viro novo & propemodum absurdo vocabulo bibosum *dictum.*

BIbendi avidum P. Nigidius in commentariis grammaticis *bibacem* & *bibosum* dicit. *bibacem* ego, ut *edacem* à plerisque aliis dictum lego. *bibosum* dictum etiam nusquam reperi, nisi apud Laberium; neque aliud est quod simili inclinatu dicatur. non enim simile est, ut, *vinosus*, aut *vitiosus*, ceteraque, quæ hoc modo dicuntur: quoniam à vocabulis, non à verbis, inclinata sunt. Laberius in mimo (vel primo) qui Salinator inscriptus est, verbo hoc ita utitur.

Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.

CAP. XIII.

Quod Demosthenes etiam tum adolescens, quum Platonis philosophi discipulus foret, audito fortè Callistrato rhetore in concione populi destitit à Platone, & sectatus est Callistratum.

HErmippus hoc scriptum reliquit, Demosthenem admodum adolescentem ventitare in Academiam, Platonemque audire solitum. atque is, inquit, Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, quum ad Platonem pergeret, complurisque populos concurrentis videret; percontatur ejus rei causam, cognoscitque currere eos auditum Callistratum. is Callistratus Athenis orator in republica fuit. illi δημαγωγὺς appellant. visum est paulum devertere, experirique an ad digna auditu tanto properatum studio foret. venit, inquit, atque audit Callistratum nobilem illam τὴν περὶ Ὠρωπῦ δίκην dicentem: atque ita motus & demulctus & captus est, ut

ut Callistratum jam inde sectari cœperit; Academiam cum Platone reliquerit.

CAP. XIV.

Dimidium librum legi, *aut*, dimidiam fabulam audivi, *aliaque ejuscemodi qui dicat, vitiosè dicere, ejusque vitii causas reddere M. Varronem: nec quemquam veterum iisce verbis ita usum esse.*

DImidium *librum legi*, aut *dimidiam fabulam audivi*, vel quid aliud hujuscemodi, malè ac vitiosè dici existimat Varro; *oportet enim*, inquit, *dicere dimidiatum librum, non dimidium. &, dimidiatam fabulam, non dimidiam. contra autem si è sextario hemina fusa est, dimidium, non dimidiatum sextarium fusum dicendum est. & qui ex mille nummûm, quod ei debebatur, quingentos recepit, non dimidiatum recepisse dicemus, sed dimidium. at si scyphus*, inquit, *argenteus mihi cum alio communis in duas partes disjectus sit; dimidiatum eum dicere esse scyphum debeo, non dimidium: argenti autem, quod in eo scypho inest, dimidium meum esse, non dimidiatum.* Disserit ac dividit subtilissimè, quid *dimidium dimidiato* intersit. & Q. Ennium scienter hoc in annalibus dixisse ait:

Sicuti siquis ferat vas vini dimidiatum.

sicuti pars, quæ deest ei vasi, non *dimidiata* dicenda est, sed *dimidia.* Omnis autem disputationis ejus, quam subtiliter quidem, sed subobscurè explicat, summa hæc est, *Dimidiatum* est quasi *dismediatum*, & in partis duas pares divisum. *dimidiatum* ergo nisi ipsum quod divisum est dici haud convenit. *dimidium* verò est non quod ipsum *dimidiatum* est, sed quæ ex *dimidiato* pars altera est. quum igitur partem libri dimidiam legisse volumus dicere, aut partem dimidiam fabulæ audisse: si *dimidiam fabulam*, aut *dimidium librum* dicimus, peccamus. to-

tum enim ipsum quod *dimidiatum* atque divisum est, *dimidium* dicis. itaque Lucilius eadem sequutus,

Uno oculo, inquit, *pedibusque duobus dimidiatus*
Ut porcus.

& alio loco:

Quid ni? & scruta quidem ut vendat scrutarius laudat.
Præfractam strigilem, oleam improbus dimidiatam.

Jam in vicesimo manifestiùs *dimidiam horam* dicere studiosè fugit: sed pro, *dimidia*, *dimidium* ponit in hisce versibus:

Tempestate sua atque eodem uno tempore & hora
Dimidio, tribus confectis dumtaxat eamdem
Et quartam.

nam quum obvium proximumque esset dicere:

—— *& hora*
Dimidia tribus confectis:

vigilate atque attente verbum non probum mutavit. per quod satis apparet ne *horam* quidem *dimidiam* rectè dici, sed vel *dimidiatam horam*, vel *dimidiam partem horæ*. propterea Plautus in Bacchidibus *dimidium auri* dicit, non, *dimidiatum aurum*. item in Aulularia *dimidium obsonii*, non *dimidiatum obsonium* in hoc versu:

Ei adeò obsonii hinc jussit dimidium dari.

In Menæchmis autem *dimidiatum diem*, non, *dimidium* in hoc versu:

Dies quidem jam ad umbilicum dimidiatus mortuu-st.

M. Cato in libro, quem de agricultura conscripsit: *Semen cupressi serito crebrum, ita uti linum seri solet. eo crebro terram insternito, dimidiatum digitum. jam id bene tabula aut pedibus aut manibus complanato. dimidiatum* autem, inquit, *digitum*, non, *dimidium*. nam digiti quidem *dimidium*, digitum autem *dimidiatum* dici oportet. Item M. Cato de Carthaginiensibus ita scripsit: *Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemque circumposuerunt. ita interfecerunt.* neque quisquam

omnium,

omnium, qui probè locuti sunt, his verbis secus, quàm dixi, usus est.

Cap. XV.

Exstare in litteris perque hominum memorias traditum, quòd repentè multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & vim magni novique motus non sustinente.

Cognito repentè insperato gaudio expirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycritam nobilem feminam Naxo insula. Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate jam edita, quum in certamine poëtarum præter spem vicisset, & lætissime gauderet, inter illud gaudium repentè mortuus est. De Rhodio etiam Diagora celebrata historia est, is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unum pugilem, alterum pancratiasten, tertium luctatorem; eosque omnes vidit vincere coronarique eodem Olympiæ die: & quum ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis, saviarentur, quumque populus gratulabundus flores undique in eum jaceret: ibi in stadio, inspectante populo, in osculis atque in manibus filiorum animam efflavit. Præterea in nostris annalibus scriptum legimus, quà tempestate apud Cannas exercitus populi Romani cæsus est, anum matrem nuncio de morte filii allato, luctu atque mærore affectam esse. sed is nuncius non verus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediit. anus repentè filio viso, copia atque turba & quasi ruina incidentis inopinati gaudii oppressa exanimataque est.

CAP. XVI.

Temporis varietas in puerperiis mulierum quænam sit & à medicis & à philosophis tradita: atque inibi poëtarum quoque veterum super eadem re opiniones: multaque alia auditu atque memoratu digna, verbaque ipsa Hippocratis medeci ex libro illius sumta, qui inscriptus est περὶ τροφῆς.

ET medici & philosophi illustres de tempore humani partus quæsiverunt: πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος. & multa opinio est, eaque jam pro vero recepta, postquam mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquam octavo, sæpe nono, sæpius numero decimo mense: eumque esse hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. idque Plautum veterem poëtam dicere videmus in comœdia Cistellaria his verbis:

—— tum illa quam compresserat,
Decimo post mense exacto hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poëta vetustior, humanarum opinionum vel peritissimus. Versus ejus super ea re de fabula Plocio posui,

Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.

Sed noster Cæcilius, quum faceret eodem nomine & ejusdem argumenti comœdiam, ac pleraque à Menandro sumeret; in mensibus tamen genitalibus nominandis, non prætermisit octavum, quem præterierat Menander. Cæcilii versus hicce sunt:

Insoletne mulier decimo mense parere?
Pol nono, etiam septimo, atque octavo.

eam rem Cæcilium non inconsideratè dixisse, neque temere à Menandro atque à multorum opinionibus descivisse M. Varro uti credamus facit. nam mense nonnunquam octavo editum esse partum in libro quartodecimo rerum

rerum divinarum ſcriptum reliquit. quo in libro etiam undecimo menſe aliquando naſci poſſe hominem dicit: ejuſque ſententiæ, tam de octavo quàm de undecimo menſe, Ariſtotelem laudat auctorem. Sed hujus de menſe octavo diſſenſionis cauſa cognoſci poteſt in libro Hippocratis, qui inſcriptus eſt περὶ τροφῆς, ex quo libro verba hæc ſunt: ἔςι δὲ καὶ οὐκ ἔςιν ὀκτάμηνος γένεσις. id tam obſcurè atque præcisè tamque adversè dictum Sabinus medicus, qui Hippocratem commodiſſimè commentatus eſt, his verbis enarravit: ἔςι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα, μετὰ τὴν ἔκτρωσιν. οὐκ ἔςι δὲ, ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔςιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔςι. Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepiſſe hujuſcemodi quaſi monſtruoſas raritates; ſed nono menſe aut decimo, neque præter hos aliis partionem mulieris ſecundùm naturam fieri exiſtimaſſe: iccircoque eos nomina Fatis tribus feciſſe à pariendo & à nono atque decimo menſe. nam *Parca*, inquit, *immutata littera una à partu nominata: item Nona & Decima à partus tempeſtivi tempore*, Cæſellius autem Vindex in lectionibus ſuis antiquis, *Tria*, inquit, *nomina Parcarum ſunt, Nona, Decima, Morta*, & verſum hunc Livii antiquiſſimi poëtæ ponit ex Ὀδυσσείᾳ:

Quando dies adveniet, quem profata Morta eſt?

ſed homo minimè malus Cæſellius, *Mortam*, quaſi nomen accepit, quum accipere quaſi Mœram deberet. Præterea ego de partu humano, præterquam quæ ſcripta in libris legi, hoc quoque veniſſe uſu Romæ comperi. Feminam bonis atque honeſtis moribus, non ambigua pudicitia, in undecimo menſe, poſt mariti mortem, peperiſſe; factumque eſſe negotium propter rationem temporis, quaſi marito mortuo poſtea concepiſſet, quoniam decemviri in decem menſibus gigni hominem, non in undecimo ſcripſiſſent: ſed Divum Hadrianum, cauſa cognita, decreviſſe in undecimo

quoque mense partum edi posse: idque ipsum ejus rei decretum nos legimus. in eo decreto Hadrianus id statuere se dicit requisitis veterum philosophorum & medicorum sententiis. Hodie quoque in satira M. Varronis quæ inscribitur, *testamentum*, legimus verba hæc: *Si quis mihi filius unus pluresve in decem mensibus genuntur; ei si erunt* ὄνοι λύρας, *exheredes sunto: quod siquis undecimo mense*, κατ' Ἀριστοτέλη, *natus est; Accio idem quod Titio jus esto apud me.* Per hoc vetus proverbium Varro significat, sicuti vulgo dici solitum erat de rebus inter se nihil distantibus, *idem Accii quod Titii*: ita pari eodemque jure esse in decem mensibus natos & in undecim. quod si ita; neque ultra decimum mensem fœtura mulierum protolli potest: quæri oportet, cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ à se recens compressæ:

Χαῖρε γυνὴ φιλότητι. περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκν' ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
Ἀθανάτων.

Id quum ergo ad compluris grammaticos attulissem; partim eorum disputabant Homeri quoque ætate, sicuti Romuli, annum fuisse non duodecim mensium, sed decem. alii convenisse Neptuno majestatique ejus dicebant, ut longiore tempore fœtus ex eo grandesceret. alii alia quædam nugalia. Sed Favorinus mihi ait περιπλομένου ἐνιαυτοῦ non confecto esse anno sed affecto. in qua re usus est verbo non vulgariæ significationis. *affecta* enim, sicuti M. Cicero & veterum elegantissimi locuti sunt, ea propriè dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proximè finem progressa deductave erant. hoc verbum ad hanc sententiam in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de provinciis consularibus. Hippocrates autem in eo libro de quo suprà scripsi, quum & numerum dierum, quibus conceptum in utero coagulum conformatur, & tempus ipsius partionis nono aut decimo mense definisset, neque id tamen semper eadem esse

fini

fini dixiſſet; ſed aliàs ocius fieri, alias ſerius, hiſce ad poſtremum verbis uſus eſt. *γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω καὶ ἐλάσσω καὶ ὅλου μετὰ μέρος καὶ εἰπομένου δὲ καὶ πλείω πλειόνων, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων.* quibus verbis ſignificat quod aliquando ociùs fieret, non multo tamen fieri ociùs; neque, quod ſerius, multo ſerius. Memini ego Romæ accurate hoc atque ſolicitè quæſitum, negotio non rei tunc parvæ poſtulante, an octavo menſe infans ex utero vivus editus & ſtatim mortuus jus trium liberorum ſupplevisſet; quum abortio quibuſdam, non partus, videretur menſis octavi intempeſtivitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu ac de undecimo menſe diximus quæ cognoveramus; viſum eſt non prætereundum, quod in Plinii Secundi libro ſeptimo naturalis hiſtoriæ legimus. id autem quia extra fidem eſſe videri poteſt, verba ipſius Plinii poſuimus: *Maſſurius auctor eſt, L. Papirium prætorem, ſecundo herede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, quum mater partum ſe tredecim menſibus tuliſſe diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi ſtatum ei videretur.* in eodem libro Plinii Secundi verba hæc ſcripta ſunt: *Oſcitatio in nixu lethalis eſt, ſicut ſternuiſſe a coitu abortivum.*

CAP. XVII.

Id quoque eſſe à graviſſimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Plato Philolai Pythagorici, Ariſtoteles pauculos Speuſippi philoſophi, mercati ſunt preciis fidem non capientibus.

Memoriæ mandatum eſt Platonem philoſophum tenui admodum pecunia familiari fuiſſe; atque cum tamen tris Philolai Pythagorici libros decem millibus denariûm mercatum. id ei pretium donaſſe quidam ſcripſerunt amicum ejus Dionem Syracuſanum. Ariſtotelem quoque traditum libros pauculos Speuſippi philo-

 ſophi,

ſophi, poſt mortem ejus, emiſſe talentis Atticis tribus. ea ſumma fit numi noſtri HS. duo & ſeptuaginta. Timon amarulentus librum maledicentiſſimum conſcripſit, qui σίλλος inſcribitur. in eo libro Platonem philoſophum, quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuiſſe, contumelioſè appellat, quòd impenſo pretio librum Pythagoricæ diſciplinæ emiſſet, exque eo Timæum nobilem illum dialogum concinnaſſet. Verſus ſuper ea re Timonis hi ſunt:

Καὶ σὺ Πλάτων. καὶ γάρ σε μαθητείης πόθος ἔσχε.
Πολλῶν δ' ἀργυρείων ὀλίγην ἠλλάξαο βίβλον.
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

CAP. XVIII.

Quid ſint pedarii ſenatores, *& quam ob cauſam ita appellati: quamque habeant originem verba hac ex edicto tralatitio conſulum:* SENATORES. QUIBUS. QUE IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE LICET.

NOn pauci ſunt qui opinantur *pedarios ſenatores* appellatos, qui ſententiam in ſenatu non verbis dicerent, ſed in alienam ſententiam pedibus irent. Quid igitur? quum ſenatuſconſultum per diſceſſionem fiebat nonne univerſi ſenatores ſententiam pedibus ferebant atque hæc etiam vocabuli iſtius ratio dicitur, quam Gabius Baſſus in commentariis ſuis ſcriptam reliquit. ſenatores enim dicit in veterum ætate, qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru ſolitos honoris gratia in curiam vehi. in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent quæ ob eam cauſam *curulis* appellaretur: ſed eos ſenatores, qui magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus itaviſſe in curiam: propterea ſenatores nondum majoribus honoribus functos *pedarios* nominatos. Marcus autem Varro in ſatira Menippea, quæ Ἱπποκύων inſcripta

pta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos: videturque eos significare, qui nondum à censoribus in senatum lecti erant, senatores quidem non erant; sed quia honoribus populi usi quidem erant, in senatum veniebant & sententiæ jus habebant. nam & curulibus magigistratibus functi, qui nondum à censoribus in senatum lecti erant, senatores non erant: & quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias, sed, quas principes dixerant, in eas discedebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoque consules, quum senatores in curiam vocant, servandæ consuetudinis causa tralatitio utuntur. Verba edicti hæc sunt: SENATORES. QUIBUS. Q. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET. versum quoque Laberii, in quo id vocabulum positum est, notari jussimus, quem legimus in mimo, qui *Scriptura* inscriptus est:

Caput sine lingua pedaria sententia est. Hoc vocabulum à plerisque barbarè dici animadvertimus. nam pro *pedariis pedaneos* appellant.

CAP. XIX.

Qua ratione Gabius Bassus scripserit parcum hominem *appellatum, & quam ejus vocabuli causam putarit: & contra, quem in modum, quibusque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluserit.*

APud cœnam Favorini philosophi quum discubitum fuerat, cœptusque erat apponi cibus: servus assistens mensæ ejus legere inceptabat, aut Græcarum quid litterarum aut nostratium: velut eo die, quo affui ego, legebatur Gabii Bassi eruditi viri liber de origine verborum & vocabulorum, in quo ita scriptum fuit: *Parcus composito vocabulo dictus est, quasi par arca: quoniam sicut in arca omnia reconduntur, ejusque custodia servantur & continentur; ita homo tenax parvoque contentus omnia cu-*

stodita

stodita & recondita habet sicuti arca. quam ob causam parcus, quasi par arca nominatus est; tum Favorinus ubi hæc audivit, Superstitiosè, inquit, & nimis molestè atque odiosè confabricatus commolitusque magis est originem vocabuli Gabius iste Bassus quam enarravit. nam, si licet res dicere commentitias, cur non probabilius videatur ut accipiamus *parcum* ob eam causam dictum, quòd pecuniam consumi atque impendi arceat & prohibeat, quasi *pecuniarcus*. Quin potius, quod simplicius, inquit, veriusque est id dicimus. *Parcus* enim neque ab arca, neque ab arcendo, sed ab eo quod est *parum*, & *parvum*, denominatus est.

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Sermo quidam Favorini philosophi cum grammatico jactantiore factus in Socraticum modum: atque inibi in sermone dictum quibus verbis penus *a Q. Scævola definita sit.*

IN vestibulo ædium Palatinarum omnis ferè ordinum multitudo opperientes salutationem Cæsaris cònstiterant. atque ibi, in circulo doctorum hominum, Favorino philosopho præsente, ostentabat quispiam grammaticæ rei doctor scholica quædam nugalia, de generibus & casibus vocabulorum disserens, cum arduis superciliis vocisque & vultus gravitate composita, tanquam interpres & arbiter Sibyllæ oraculorum: tum adspiciens ad Favorinum, quamquam ei etiam nondum satis notus esset, *Penus quoque*, inquit, *variis generibus dictum & varie declinatum est. nam & hoc penus & hæc penus, & hujus peni & peneris & peniteris & penoris veteres dictaverunt.*

mundum

mundum quoque muliebrem Lucilius in Satirarum sextodecimo non virili genere, ut ceteri, sed neutro appellavit his versibus:

Legavit quidam uxori mundum omne penumque.
Quid mundum; quid non? nam quis dijudicet isthuc?

atque omnium horum & testimoniis & exemplis constrepebat. quumque nimis odiosè sibi placeret, intercessit placidè Favorinus; &, jam bone, inquit, magister, quicquid est nomen tibi, abundè multa docuisti; quæ quidem ignorabamus, & scire haud sanè postulabamus. quid enim refert mea, ejusque quicum loquor, quo genere *penum* dicam aut in quas extremas litteras declinem, si nemo id non nimis barbarè fecerit? sed hoc planè indigeo addiscere, quid sit *penus*, & quo sensu id vocabulum dicatur, ne rem cotidiani usus, tamquam qui in venalibus Latinè loqui tentant, alia, quam oportet, voce appellem. Quæris, inquit, rem minimè obscuram. quis adeò ignorat *penum* esse vinum & triticum & oleum & lentem & fabam atque hujuscemodi cætera? Etiamne, inquit Favorinus, milium & panicum & glans & ordeum *penus* est? sunt enim propemodum hæc quoque ejusmodi. cùmque ille reticens hæreret: Nolo, inquit, hoc jam labores, an ista, quæ dixi, *penus* appellentur. sed potesne mihi, non speciem aliquam de penu dicere, sed definire genere proposito & differentiis appositis quid sit *penus*? Quæ genera & quas differentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, inquit Favorinus, planè dictam postulas, quod est difficillimum, dici planius. nam hoc quidem pervulgatum est, definitionem ex genere & differentia consistere. sed si item mihi præmandere, quod ajunt, postulas; faciam sanè id quoque honoris tui habendi gratia. atque deinde ita exorsus est. Si, inquit, ego te nunc rogem, uti mihi dicas & quasi circumscribas verbis, quid *homo* sit; non, opinor, respondeas hominem esse te atque me.

hoc

hoc enim, quis homo ſit, oſtendere eſt; non, quid homo ſit, dicere. ſed ſi, inquam, peterem ut ipſum illud, quod homo eſt, definires, tum profecto mihi diceres, hominem eſſe mortale animal rationis & ſcientiæ capiens; vel quo alio modo diceres, ut eum à cæteris animalibus omnibus ſeparares. proinde igitur nunc te rogo, ut, quid ſit *penus*, dicas, non ut aliquid ex *penu* nomines. Tum ille oſtentator voce jam molli atque demiſſa, Philoſophias, inquit, ego non didici nec diſcere appetivi; &, ſi ignoro an ordeum ex *penu* ſit, aut quibus verbis *penus* definiatur, non ea re litteras quoque alias neſcio. Scire, inquit ridens jam Favorinus, quid *penus* ſit, non ex noſtra magis eſt philoſophia quàm grammatica tua. meminiſti enim credo quæri ſolitum, quid Virgilius dixerit, *penum inſtruere* vel *longam* vel *longo ordine*. utrumque enim profecto ſcis legi ſolitum, ſed, ut faciam æquiore animo ut ſis; ne illi quidem veteris juris magiſtri, qui Sapientes appellati ſunt, definiſſe ſatis rectè exiſtimantur quid ſit *penus*. nam Q. Scævolam, ad demonſtrandum *penum*, his verbis uſum audio: *Penus eſt*, inquit, *quod eſculentum aut poculentum eſt. quod enim ipſius patris familias, liberorum patris familias ejuſque familiæ, quæ circum eum aut liberos ejus eſt & opus eorum facit, cauſa paratum eſt*, *ut Mucius ait*, *penus videri debet. nam quæ ad edendum bibendumque in dies ſingulos prandii aut cœnæ cauſſa parantur*, *penus non ſunt: ſed ea potius, quæ hujuſce generis longæ uſionis gratia contrahuntur & reconduntur*, *ex eo quod non in promtu ſint*, *ſed intus & penitus habeantur*, *penus dicta ſunt*. hæc ego, inquit, quum philoſophiæ me dediſſem, non inſuper tamen habui diſcere: quoniam civibus Romanis Latinè loquentibus rem non ſuo vocabulo demonſtrare non minus turpe eſſet, quàm hominem non ſuo nomine appellare. Sic Favorinus ſermones in genus communes à rebus parvis & frigidis abducebat ad

ea,

ea, quæ esset magis utile audire ac discere, non allata extrinsecus, non per ostentationem, sed indidem nata acceptaque. Præterea de penu adscribendum hoc etiam putavi, Servium Sulpicium in reprehensis Scævolæ capitibus scripsisse, Seio Ælio placuisse non quæ esui tantùm & potui forent, sed tus quoque & cereos in *penu* esse; quodque esset ejus ferme rei causa comparatum. Massurius autem Sabinus, in libro juris civilis secundo, etiam quod jumentorum causa apparatum esset, quibus dominus uteretur, *penori* attributum dicit. Ligna quoque & virgas & carbones, quibus conficeretur *penus*, quibusdam ait videri esse in *penu*. ex his autem, quæ promercalia & usuaria in locis iisdem essent, ea sola esse *penoris* putat, quæ sint usui annuo.

CAP. II.

Quid differat morbus & vitium, & quam vim habeant vocabula ista in edicto ædilium; & an eunuchus & steriles mulieres redhiberi possint, diversaque super ea re sententia.

IN edicto ædilium curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum est, scriptum sic fuit: TITULUS. SERVORUM. SINGULORUM. UTEI. SCRIPTUS. SIT. COERATO. ITA. UTEI. INTELLEGI. RECTE. POSSIT. QUID. MORBI. VITII. VE. QUOI. Q. SIT. QUIS. FUGITIVUS. ERRO. VE. SIT. NOXA. VE. SOLUTUS. NON. SIT. propterea quæsierunt jureconsulti veteres, quod *mancipium morbosum* quodve *vitiosum* rectè diceretur; quantumque *morbus* à *vitio* differret. Cæcilius Sabinus, in libro quem de edicto ædilium curulium composuit, Labeonem refert, quid esset *morbus*, hisce verbis definisse. *Morbus est habitus cujusque corporis contra naturam, qui usum ejus facit deteriorem.* sed *morbum*

alias

alias in toto corpore accidere dicit, aliàs in parte corporis. totius corporis *morbum* esse, veluti phthisis aut febris; partis autem, veluti cæcitas aut pedis debilitas. *balbus autem*, inquit, *& atypus vitiosi magis quàm morbosi sunt: ut equus mordax, calcitro, vitiosus non morbosus est. sed cui morbus est, id etiam vitiosum est. neque id tamen contra fit. potest enim, qui vitiosus est, non morbosus esse. quamobrem, quum de homine morboso ageretur, nequaquam*, inquit, *ita diceretur*: QUANTI. OB. ID. VITIUM. MINORIS. ERIT. De eunucho quidem quæsitum est, an contra edictum ædilium videretur venundatus, si ignorasset emtor eum eunuchum esse. Labeonem respondisse ajunt, redhiberi posse quasi morbosum: sues autem feminas, si steriles essent, & venum issent, ex edicto ædilium posse agi Labeonem scripsisse. De sterili autem muliere, si nativa sterilitate sit, Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt. nam quum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam, putasset necesse: *non oportere* ajunt Trebatium ei edicto apposuisse, *si ea mulier a principio genitali sterilitate esset*. at si valetudo ejus offendisset, exque ea vitium factum esset, ut concipere fœtus non posset; tum sanam non videri, & esse in causa redhibitionis. De myope quoque, qui *luscitiosus* Latinè appellatur, & περὶ νωδοῦ dissensum est: alii enim redhiberi omnimodis debere, alii contra, nisi id vitium morbo contractum esset. eum verò, cui dens deesset, Servius redhiberi posse respondit: Labeo in causa esse redhibendi negavit. *nam & magna*, inquit, *pars dente aliquo carent: neque eo magis plerique homines morbosi sunt. & absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines; quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur*. Non prætereundum est, id quoque in libris veterum jurisperitorum scriptum esse *morbum* & *vitium* distare: quòd *vitium* perpetuum, *morbus* cum accessu discessuque sit. sed hoc si ita est; neque cæcus neque eunuchus

nuchus morbosus est, contra Labeonis, quàm suprà dixi, sententiam. Verba Massurii Sabini apposui ex libro juris civilis secundo: *Furiosus mutusve, cuive quod membrum lacerum læsumque est, aut obest quominus ipse aptus sit, morbosi sunt. qui non longe videt, tam sanus est, quam qui tardius currit.*

CAP. III.

Quòd nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid sit propriè pellex: quæque ejus vocabuli ratio sit.

MEmoriæ traditum est, quingentis ferè annis post Romam conditam, nullas rei uxoriæ neque actiones neque cautiones in urbe Romana aut in Latio fuisse: quia profectò nihil desiderabantur, nullis etiam tunc matrimoniis divertentibus. Servius quoque Sulpicius in libro, quem composuit de dotibus, tùm primùm cautiones rei uxoriæ necessarias esse visas scripsit, quum Sp. Carvilius, cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis divortium cum uxore fecit; quia liberi ex ea, corporis vitio, non gignerentur, anno urbis conditæ IↃXXIII M. Attilio P. Valerio COSS. atque is Carvilius traditur uxorem, quam dimisit, egregiè dilexisse, carissimamque morum ejus gratia habuisse; sed jurisjurandi religionem animo atque amori prævertisse; quòd jurare à censoribus coactus erat uxorem se liberûm quærendorum gratia habiturum. *Pellicem* autem appellatam, probrosamque habitam eam, quæ juncta consuetaque esset cum eo, in cujus manu mancipioque alia matrimonii causa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus: PELLEX. ASAM. JUNONIS. NE. TAGITO. SI. TAGET. JUNONI. CRINIBOUS. DEMISSIS. ARNUM. FEMINAM. CAIDITO. pellex au-

tem quasi πύλαξ, id est, quasi πυλακίς: ut pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum est.

CAP. IV.

Quid Servius Sulpicius in libro, qui est de dotibus, scripserit de jure atque more veterum sponsaliorum.

SPonsalia in ea parte Italiæ, quæ *Latium* appellatur, hoc more atque jure solita fieri scripsit Servius Sulpicius in libro, quem scripsit de dotibus: *Qui uxorem*, inquit, *ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri. qui daturus erat, itidem spondebat daturum. is contractus stipulationum sponsionumque dicebatur sponsalia. tum, quæ promissa erat, sponsa appellabatur; qui spoponderat ductu-rum, sponsus. sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur; qui stipulabatur ex sponsu agebat, judices cognoscebant. judex, quamobrem data acceptave non esset uxor, quærebat. si nihil justa causa videbatur; litem pecunia æstimabat: quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum, qui spoponderat aut qui stipulatus erat, condemnabat.* hoc jus sponsaliorum observatum dicit Servius ad id tempus, quo civitas universo Latio, lege Julia, data est. hæc eadem Neratius scripsit in libro, quem de nuptiis composuit.

CAP. V.

Historia narrata de perfidia haruspicum Etruscorum: quodque ob eam rem versus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est; Malum consilium consultori pessimum est.

STatua Romæ in comitio posita Horatii Coclitis fortissimi viri de cœlo tacta est. ob id fulgur piaculis luendum, haruspices ex Etruria acciti, inimico atque hostili

hostili in populum Romanum animo, instituerant eam rem contrariis religionibus procurare. atque illam statuam suaserunt in inferiorem locum perperàm transponi, quem sol oppositu circum undique aliarum ædium nunquam illustraret. quod quum ita fieri persuasissent, delati ad populum proditique sunt; &, quum de perfidia confessi essent, necati sunt: constititque eam statuam, proinde ut veræ rationes pòst compertæ monebant, in locum editum subducendam, atque ita in area Volcani sublimiori loco statuendam: eaque res benè & prosperè reipubl. cessit. tunc igitur, quòd in Etruscos haruspices malè consulentes animadversum vindicatumque fuerat, versus hic scitè factus cantatusque esse à pueris urbe tota fertur.

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de haruspicibus ac de versu isto senario scripta est in Annalibus Maximis libro undecimo, & in Verrii Flacci libro primo rerum memoria dignarum. videtur autem hic versus de Græco illo Hesiodi versu expressus:

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

CAP. VI.

Verba veteris S. C. in quo decretum est hostiis majoribus expiandum, quòd in sacrario hastæ Martiæ movissent: atque inibi enarratum quid sint hostiæ succidaneæ: *quid item* tempora præcidanea: *quòdque Capito Atejus ferias quasdam* præcidaneas *appellavit.*

UT *terram movisse* nunciari solet; eaque res procuratur: ita in veteribus memoriis scriptum legimus, nunciatum esse senatui, in sacrario, in regia, hastas Martias movisse. ejus rei causa senatusconsultum factum est M. Antonio A. Postumio coss. ejusque ex-

emplum hoc est: QUOD. C. JULIUS. L. F. PONTIFEX. NUNCIAVIT. IN. SACRARIO. IN. REGIA. HASTAS. MARTIAS. MOVISSE. DE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT. UTI. M. ANTONIUS. CONSUL. HOSTIIS. MAJORIBUS. JOVI. ET. MARTI. ET. CAETERIS. DIS. QUIBUS. VIDERETUR. PLACANDIS. UTI. PROCURASSET. SATIS. HABENDUM. CENSUERUNT. SI. QUID. SUCCIDANEIS. OPUS. ESSET. ROBIGUS. ACCEDERET. Quòd *succidaneas hostias* senatus appellavit, quæri solet quid verbum id significet. in Plauti quoque comœdia, quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso verbo requiri audio in his versibus:

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,
Ut meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?

Succidaneæ autem *hostiæ* dicuntur, *e*, littera per morem compositi vocabuli in, *i*, litteram commutata. nam quasi *succadaneæ* appellatæ: quoniam, si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur. quæ, quasi prioribus jam cæsis, luendi piaculi gratia, subdebantur & succidebantur: ob id *succidaneæ* nominatæ, littera, *i*, scilicet tractim pronunciata. audio enim quosdam eam litteram in hac voce barbare corripere. Eadem autem ratione verbi *præcidaneæ* quoque hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solemnia pridie cæduntur. *porca* etiam *præcidanea* appellata, quam piaculi gratia, ante fruges novas captas immolari Cereri mos fuit, siqui familiam funestam aut non purgaverant, aut aliter eam rem, quàm oportuerat, procuraverant. Sed porcam & hostias quasdam præcidaneas, sicuti dixi, appellari, vulgo notum est: *ferias præcidaneas* dici, id, opinor, à vulgo remotum est. Propterea verba Ateii Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio jure composuit, scripsi. *Tib. Coruncanio pontifici maximo*

feriæ præcidaneæ in atrum diem inauguratæ sunt. collegium decrevit non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.

CAP. VII.

De epistola Valerii Probi grammatici ad Marcellum scripta super accentu nominum quorumdam Pœnicorum.

VAlerius Probus grammaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit. is *Hannibalem* & *Hasdrubalem* & *Hamilcarem* ita pronunciabat, ut penultimam circumflecteret; ut testis est epistola ejus scripta ad Marcellum, in qua Plautum & Ennium multosque alios veteres eo modo pronunciasse affirmat. solius tamen Ennii versum unum ponit, ex libro, qui *Scipio* inscribitur. eum versum quadrato numero factum subjecimus: in quo, nisi tertia syllaba de Hannibalis nomine circumflexa ponatur, numerus claudus est. versus Ennii, quem dixit, ita est:

Qui propter Hannibalis copias considerant.

CAP. VIII.

Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit: quem quum odisset inimicusque esset, designandum tamen consulem curavit.

FAbricius Luscinus magna gloria vir magnisque rebus gestis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem strenuus & bellator bonus, militarique disciplina peritus admodum fuit; sed furax homo & avaritia acri erat. hunc Fabricius non probabat, neque amico utebatur, osusque eum morum causa fuit. Sed quum in temporibus reipubl. difficillimis consules creandi forent, & is Rufinus peteret consulatum, competitoresque ejus essent imbelles quidam & futiles: summa ope adnisus est

Fabricius, uti Rufino consulatus deferretur. eam rem plerisque ammirantibus, quòd hominem avarum, cui esset inimicissimus, creari consulem peteret, quem hostiliter oderat: Fabricius inquit, *Nihil est quod miremini; si malui compilari quam venire.* Hunc Rufinum postea bis consulatu & dictatura functum censor Fabricius senatu movit, ob luxuriæ notam; quòd decem pondo libras argenti facti haberet. id autem, quod supra scripsi, Fabricium de Cornelio Rufino ita, ut in pleraque historia est, dixisse, M. Cicero non aliis à Fabricio, sed ipsi Rufino gratias agenti, quòd ejus gratias dedignatus consul esset, dictum esse refert in libro secundo de Oratore. Verba Ciceronis hæc sunt: *Arguta etiam significatio est, quum parva re & sæpe verbo res obscura & latens illustratur: ut quum C. Fabricio P. Cornelius homo, ut existimatur, avarus & furax, sed egregiè fortis & bonus imperator gratias ageret, quod se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & gravi: Nihil est quo mihi gratias agas*, inquit, *si malui compilari quam venire.*

CAP. IX.

Quid significet propriè, religiosus, *& in quæ diverticula significatio vocabuli istius flexa sit, & verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus super ea re sumta.*

Nigidius Figulus, homo, ut ego arbitror, juxta M. Varronem doctissimus, in undecimo commentariorum grammaticorum refert versum ex antiquo carmine memoria hercle dignum,

Religentem esse oportet; religiosum nefas.

Cujus autem id carmen sit, non scribit. atque in eodem loco Nigidius, *Hoc*, inquit, *inclinamentum semper hujuscemodi verborum, ut vinosus, mulierosus, religiosus, nummosus, signat copiam quamdam immodicam rei, super*

per quæ dicitur. quocirca religiosus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligaverat, eaque res vitio assignabatur. Sed præter ista, quæ Nigidius dicit, alio quodam diverticulo significationis *religiosus* pro casto atque observanti cohibentique sese certis legibus finibusque dici cœptus. simili autem modo illa quoque vocabula, ab eadem profecta origine, diversum significare videntur, *religiosi dies*, & *religiosa delubra*. *religiosi* enim *dies* dicuntur tristi omine infames impeditique: in quibus & res divinas facere & rem quampiam novam exordiri temperandum est. quos multitudo imperitorum pravè & perperam *nefastos* appellant. itaque M. Cicero in libro epistolarum nono ad Atticum, *Majores*, inquit, *nostri funestiorem diem esse voluerunt Aliensis pugnæ, quàm urbis captæ; quòd hoc malum ex illo. itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus.* idem tamen M. Tullius in oratione de accusatore constituendo, *religiosa delubra* dicit, non ominosa nec tristia, sed majestatis venerationisque plena. Massurius autem Sabinus, in commentariis quos de indigenis composuit, *Religiosum*, inquit, *est quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum à nobis est. verbum à relinquendo dictum, tamquam cærimonia à carendo.* Secundùm hanc Sabini interpretationem templa quidem ac delubra, quia horum cumulus in vituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodesta est, *religiosa* sunt, quæ non vulgo ac temere, sed cum castitate cærimoniaque adeunda & reverenda & reformidanda sunt magis quàm invulganda. sed dies *religiosi* dicti, quos ex contraria caussa, propter ominis diritatem, relinquimus. iccirco ait Terentius in Heautontimorumeno:

Tum, quod dem ei, rectè est. nam, nihil esse mihi,
relligio est dicere.

Quòd si, ut ait Nigidius, omnia istiusmodi inclinamenta nimium ac præter modum significant, & iccirco

in culpas cadunt, ut, *vinosus*, *mulierosus*, *verbosus*, *morosus*, *famosus*: cur *ingeniosus*, *formosus* & *officiosus* & *speciosus*, quæ pariter ab ingenio & forma & officio inclinata sunt; cur etiam *disciplinosus*, *consiliosus*, *victoriosus*, quæ M. Cato ita effiguravit; cur item *facundiosa*, quod Sempronius Asellio tertio decimo rerum gestarum ita scripsit, *Facta sua spectari oportere; dicta non, si minus facundiosa essent*: cur, inquam, ista omnia nunquam in culpam, sed in laudem dicuntur; quamquam hæc quoque incrementum sui nimium demonstrent? an propterea, quia illis quidem, quæ suprà posuit, adhibendus est modus quidam necessarius? nam & *gratia*, si nimia quidem atque immodica, & *mores*, si multi atque varii, & *verba*, si perpetua atque infrunita & obtundentia, & *fama*, si magna & inquieta & invidiosa sit, neque laudabilia neque utilia sunt. *ingenium* autem & *officium* & *forma* & *disciplina* & *consilium* & *victoria* & *facundia*, sicut ipsæ virtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur, sed quanto majora auctioraque sint, etiam tanto laudatiora sunt.

CAP. X.

Quid observatum de ordine rogandarum sententiarum in senatu, jurgiorumque in senatu C. Cæsaris Consulis & M. Catonis diem dicendo eximentis.

ANte legem, quæ nunc de senatu habendo observatur, ordo rogandi sententias varius fuit. aliàs primus rogabatur, qui à censoribus princeps in senatum lectus fuerat; aliàs qui designati consules erant. quidam è consulibus studio aut necessitudine aliqua adducti, quem iis visum erat, honoris gratia, extra ordinem sententiam primum rogabant. Observatum tamen est, quum extra ordinem fieret, ne quis quemquam ex alio quàm ex consulari loco sententiam primum rogaret. C. Cæ-

sar

ſar in conſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit, quatuor ſolos extra ordinem rogaſſe ſententiam dicitur. ex iis quatuor principem rogabat M. Craſſum. ſed, poſtquam filiam Cn. Pompejo deſponderat, primum cœperat Pompejum rogare. ejus rei rationem reddidiſſe eum ſenatui Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refert: itaque ſe ex patrono ſuo audiſſe ſcribit. id ipſum Capito Atejus in libro, quem de officio ſenatorio compoſuit, ſcriptum reliquit. in eodem libro Capitonis id quoque ſcriptum eſt. *Cajus*, inquit, *Cæſar conſul M. Catonem ſententiam rogavit. Cato rem quam conſulebatur, quoniam non è rep. videbatur, perfici nolebat. ejus rei gratia ducendæ, longa oratione utebatur; eximebatque dicendo diem. erat enim jus ſenatori, ut, ſententiam rogatus, diceret antè quicquid vellet alii rei & quoad vellet. Cæſar conſul viatorem vocavit; eumque, quum finem non faceret, prehendi loquentem & in carcerem duci juſſit. ſenatus conſurrexit: proſequebatur Catonem in carcerem. hac*, inquit, *invidia facta Cæſar deſtitit, & mitti Catonem juſſit.*

CAP. XI.

Quæ qualiaque ſint, quæ Ariſtoxenus, quaſi magis comperta, de Pythagora memoriæ commendavit, & quæ item Plutarchus eumdem in modum de eodem Pythagora ſcripſit.

OPinio vetus falſa occupavit & convaluit, Pythagoram philoſophum non eſitaviſſe ex animalibus; item abſtinuiſſe fabulo, quem κύαμον Græci appellant. ex hac opinione Callimachus poëta ſcripſit:

Καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνιῶντος ἐδεστῶν
Κἀγὼ Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadem item opinione M. Cicero in libro de divinatione primo, hæc verba poſuit; *Jubet igitur Plato ſic ad ſomnum proficiſci corporibus affectis, ut nihil ſit quod*

errorem animis perturbationemque afferat. ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba vescerentur; quod habet inflationem magnam is cibus tranquillitatem mentis quaerentibus contrariam. hæc quidem M. Cicero. Sed Aristoxenus musicus vir litterarum veterum diligentissimus, Aristotelis philosophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quàm fabis. quoniam is cibus & subduceret sensim alvum & lævigaret. Verba ista Aristoxeni subscripsi: Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. Porculis quoque minusculis & hœdis tenerioribus victitasse idem Aristoxenus refert. quam rem videtur cognovisse ex Xenophilo Pythagorico familiari suo, & ex quibusdam aliis natu majoribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. ac de animalibus Alexis etiam poëta in comœdia, quæ Pythagoræ vita inscribitur, docet. videtur autem de κυάμῳ non esitato causam erroris fuisse, quia in Empedocli carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, versus hic invenitur:

Δειλοί, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι.

opinati enim sunt plerique κύαμον legumentum vulgo dici. sed qui diligentius anquisitiusque carmina Empedocli arbitrati sunt, κυάμους hoc in loco testiculos significare dicunt; eosque more Pythagoræ opertè atque symbolicè κυάμους appellatos, quia sint εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν; & genituræ humanæ vim præbeant, iccircoque in Empedocli versu isto non à fabulo edendo, sed à rei venereæ proluvio voluisse homines deducere. Plutarchus quoque homo in disciplinis gravi auctoritate in primo librorum quos de Homero composuit Aristotelem philosophum scripsit eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse; quòd non abstinuerunt edundis animalibus, nisi pauca carne quadam. verba ipsa Plutarchi, quoniam

res

res inopinata est, subscripsi: Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς Πυθαγορικοὺς χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Ἀκαλύφη autem est animal marinum, quod urtica appellatur. sed & piscibus nonnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus in Symposiacis dicit: Pythagoram verò ipsum sicuti celebre est Euphorbum primo se fuisse dictitasse; ita hæc remotiora sunt his, quæ Clearchus & Dicæarchus memoriæ tradiderunt, fuisse eum postea Pyrandrum, deinde Callicleam, deinde feminam pulchra facie meretricem, cui nomen fuerat Alce.

CAP. XII.

Notæ & animadversiones censoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.

SI quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumque indiligenter curabat, ac neque araverat, neque purgaverat; sive quis arborem suam vineamque habuerat derelictui, non id sine pœna fuit: sed erat opus censorium, censoresque ærarium faciebant. item si quis eques Romanus equum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, *impolitiæ* notabatur. id verbum significat quasi si tu dicas, *incuriæ*: cujus rei utriusque auctoritates sunt: & M. Cato id sæpe numero attestatus est.

CAP. XIII.

Quòd incentiones quædam tibiarum certo modo factæ ischiacis mederi possint.

PRoditum hoc plerisque est & memoriæ mandatum; ischiaci quum maximè doleant, tum, si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. ego nuperrimè in libro Theophrasti scriptum inveni viperarum morsibus tibicinem scitè modulateque adhibitum mederi. refert

fert etiam idem Democriti liber, qui inſcribitur περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν. in quo docet plurimis hominum morbis medicinam fuiſſe incentiones tibiarum. tanta prorſus eſt affinitas corporibus hominum mentibuſque; & propterea quoque vitiis aut medelis animorum & corporum.

CAP. XIV.

Narratur hiſtoria de Hoſtilio Mancino ædili & Mamilia meretrice; verbaque decreti tribunorum ad quos à Mamilia provocatum eſt.

QUum librum nonum Atei Capitonis Conlectaneorum legeremus, qui inſcriptus eſt *de judiciis publicis*; decretum tribunorum viſum eſt gravitatis antiquæ plenum. propterea id meminimus; idque ob hanc cauſam & in hanc ſententiam ſcriptum eſt. A. Hoſtilius Mancinus ædilis curulis fuit, is Mamiliæ meretrici diem ad populum dixit, quòd de tabulato ejus noctu lapide ictus eſſet, vulnuſque ex lapide oſtendebat. Mamilia ad tribunos plebei provocavit. apud eos dixit comiſſatorem Mancinum ad ædes ſuas veniſſe; eum ſibi fas recipere non fuiſſe in æde ſua; ſed quum vi irrumperet, lapidibus depulſum. tribuni decreverunt ædilem ex eo loco jure dejectum, quo eum venire cum coronario non decuiſſet: propterea, ne cum populo ædilis ageret, interceſſerunt.

CAP. XV.

Defenſa à culpa ſententia ex hiſtoria Salluſtii, quam inimici ejus cum inſectatione malignè reprehenderint.

ELegantia orationis Salluſtii verborumque facundia & novandi ſtudium cum multa prorſus invidia fuit: multique non mediocri ingenio viri conati ſunt reprehendere

hendere pleraque & obtrectare. in quibus plura inſcitè aut malignè vellicant: nonnulla tamen videri poſſunt non indigna reprehenſione. quale illud in Catilinæ hiſtoria repertum eſt; quod habeat eam ſpeciem, quaſi parum attentè dictum. Verba Salluſtii hæc ſunt. *Ac mihi quidem, tametſi haudquaquam par gloria ſequatur ſcriptorem & auctorem rerum, tamen inprimis arduum videtur res geſtas ſcribere. primùm, quod facta dictis exæquanda ſunt: dein, quòd plerique, quæ delicta reprehenderis, malivolentia & invidia dicta putant. ubi de magna virtute atque gloria bonorum memores; quæ ſibi quiſque facilia factu putat, æquo animo accipit: ſupra, veluti ficta pro falſis ducit.* Propoſuit, inquiunt, dicturum cauſas, quamobrem videatur eſſe arduum, res geſtas ſcribere: atque ibi non primum cauſam, ſed querelas dicit. non enim cauſa videri debet, cur hiſtoriæ opus arduum ſit, quod ii, qui legunt, aut inique interpretantur quæ ſcripta ſunt, aut vera eſſe non credunt. obnoxiam quippe & objectam falſis exiſtimationibus eam rem dicendam magis ajunt quàm arduam. quia, quod arduum eſt, ſui operis difficultate eſt arduum, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi malivoli reprehenſores dicunt; ſed, *arduum*, Salluſtius non pro difficili tantùm, ſed pro eo quoque ponit, quod Græci δυχερὲς aut χαλεπὸν appellant: quod eſt tum difficile tum moleſtum quoque & incommodum & intractabile. quorum verborum ſignificatio à ſententia Salluſtii ſuprà ſcripta non abhorret.

CAP.

CAP. XVI.

De vocabulis quibusdam a Varrone & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam cum exemplis veterum relata.

M. Varronem & P. Nigidium, viros Romani generis disertissimos, comperimus non aliter locutos esse & scripsisse, quàm *senatuis*, & *domuis*, & *fluctuis*: qui est patrius casus, ab eo quod est, *senatus*, *domus*, & *fluctus*. hinc *senatui*, *domui*, *fluctui*, cæteraque his consimilia pariter dixisse. Terentii quoque comici versus in libris veteribus itidem scriptus est:

Ejus anuis, opinor, causa, quæ est mortua.

Hanc eorum auctoritatem quidam è veteribus grammaticis ratione etiam firmare voluerunt, quòd omnis dativus singularis littera finitus, *i*, si non similis est genitivi singularis, littera addita genitivum singularem facit. ut, *patri patris*, *duci ducis*, *cædi cædis*. Quum igitur, inquiunt, in casu dandi, *huic senatui*, dicamus; genitivus ex eo singularis *senatuis* est,& non *senatus*. Sed non omnes concedunt in casu dativo *senatui* magis dicendum, quàm *senatu*. sicut Lucilius in eodem casu, *victu* & *anu*, dicit, non, *victui* & *anui*, in hisce versibus,

Quod sumptum atque epulas victu præponis honesto.

& alio in loco

Anu noceo, inquit,

Virgilius quoque in casu dandi, *aspectu*, dicit, non *aspectui*.

—— *Teque aspectu ne subtrahe nostro.*

& in Georgicis:

Quòd nec concubitu indulgent.

Cajus etiam Cæsar gravis auctor linguæ Latinæ in Anticatone, *Unius*, inquit, *arrogantiæ superbiæque dominatuque.*

minatuque. item in Dolabellam actionis III. *ibi isti quorum in ædibus fanisque posita & honori erant & ornatu.* in libris quoque analogicis omnia istiusmodi sine, *i*, littera dicenda censet.

CAP. XVII.

De natura quarumdam particularum, quæ præposita verbis intendi atque produci barbarè atque inscitè videntur, exemplis rationibusque plusculis disceptatum.

LUcilii ex undecimo versus sunt:
Scipiadæ magno improbus objiciebat Asellus,
Lustrum, illo censore, malum infelixque fuisse.
objiciebat, *o*, littera producta multos legere audio; idque eo facere dicunt, ut ratio numeri salva sit. idem infra:

—— & jam
Conjicere in versus dictum præconis volebam
GranI.

in hoc quoque prima verbi præpositio ob eandem caussam producitur. item quintodecimo.

Subjicit hinc humilem, & suffercitus posteriorem.

subjicit, *u*, littera longa legunt; quia primam syllabam brevem esse in versu heroico non convenit. item apud Plautum in Epidico, *con*, syllabam productam pronunciant,

Age nunc jam, orna te Epidice & pallium in collum conjice.

Apud Virgilium quoque, *subjicit*, verbum produci à plerisque audio.

—— etiam Parnasia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.

Sed neque, *ob*, neque, *sub*, præpositio producendi habent naturam; neque item, *con*; nisi quum eam litteræ sequuntur, quæ in verbis, *constituit*, &, *confecit*, secundùm

secundùm eam primæ sunt, vel quum eliditur ex ea, *n* littera: sicut Sallustius, *Facinoribus*, inquit, *coopertus*. in his autem, quæ suprà posui, & metrum esse integrum potest, & præpositiones istæ possunt non barbarè protendi: secunda enim littera in his verbis per duo *ii*, non per unum scribenda est. nam verbum istud, cui suprà dictæ particulæ præposita sunt, non *icio* est sed *iacio*, & præteritum non *icit* facit sed *iecit*. idque ubi compositum est ex *a* littera, *a* in *i* mutatur; sicuti fit in verbis *insilio* & *incipio*: atque ita vim consonantis capit. & idcirco ea syllaba productius latiusque paulò pronunciata priorem syllabam brevem esse non patitur; sed reddit eam positu longam; propterea que & numerus in versu & ratio in pronunciatu manet. hæc, quæ diximus, eò etiam conducunt, ut, quod apud Virgilium in sexto positum invenimus.

Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram
Iniice:

sic esse, *iniice*, ut supra dixi, & legendum & scribendum sciamus: nisi quis tam indocilis est, ut in hoc quoque verbo, *in* præpositionem metri causa protendat: quærimus igitur in *obicibus*, *o*, littera qua ratione intendatur, quum id vocabulum factum sit à verbo, *obicio*; & nequaquam simile sit, quod à verbo *moveo motus*, *o*, littera longa dicitur. Equidem memini Sulpicium Apollinarem, virum præstanti litterarum scientia, *obices* & *obicibus*, *o*, littera correpta dicere; in Virgilio quoque sic eum legere;

—— *qua vi maria alta tumescant*
Obicibus ruptis.

sed ita, ut diximus, *i*, litteram quæ in vocabulo quoque gemina esse debet, paullo uberius largiusque pronunciabat. congruens igitur est, ut *subices* etiam, quod proinde ut *obices* compositum est, *u*, littera brevi dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur,

subices

subices pro aëre alto ponit, qui cœlo subjectus est, in his versibus:

Per ego deûm sublimes subices, humidus
Unde oritur imber sonitu sævo & spiritus.

plerosque homines tamen legere audias, *u*, littera producta. id ipsum autem verbum M. Cato sub alia præpositione dicit, in oratione, quam de consulatu suo habuit. *Ita hos*, inquit, *fert ventus ad priorem Pyrenæum quos projicit in altum.* & Pacuvius item in Chryse: *promontorium, cujus linguam in altum projicit.*

CAP. XVIII.

De Africano superiore sumta quædam ex annalibus memoratu dignissima.

SCipio Africanus antiquior quanta virtutum gloria præstiterit, quàm fuerit altus animo atque magnificus, & qua sui conscientia nixus; pluribus rebus quæ dixerit quæque fecerit declaratum est. ex quibus sunt hæc duo exempla ejus fiduciæ atque exsuperantiæ ingentis. Quum M. Nævius tribunus plebei accusaret eum ad populum; diceretque à rege Antiocho accepisse pecuniam, ut conditionibus gratiosis ac mollibus pax cum eo populi Romani nomine fieret; & quædam item alia crimini daret indigna tali viro: tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas vitæ suæ atque gloria postulabat, *Memoria*, inquit, *Quirites, repeto diem esse hodiernum, quo Hannibalem Pœnum imperio nostro inimicissimum, magno prælio vici in terra Africa: pacemque & victoriam vobis peperi insperabilem. non igitur simus adversum deos ingrati: sed censeo relinquamus nebulonem hunc; eamus nunc protinus Jovi optimo maximo gratulatum.* id quum dixisset, avertit, & ire in Capitolium cœpit. tum concio universa, quæ ad sententiam de Scipione ferendam convenerat, relicto tribuno, Scipionem in Capitolium

comitata, atque inde ad ædes ejus, cum lætitia & gratulatione sollemni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ videtur habita eo die à Scipione, &, qui dicunt eam non veram, non eunt inficias, quin hæc quidem verba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est factum ejus præclarum, Pœtilii quidam tribuni plebei à Marco, ut ajunt, Catone inimico Scipionis comparati in eum atque immissi desiderabant in senatu instantissimè, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæque, quæ eo in bello capta erat; rationem redderet. fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo imperatori in ea provincia legatus. ibi Scipio exsurgit; & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ omnisque prædæ. Illi tum ut palam recitaretur, & ad ærarium deferretur. sed enim id jam non faciam, inquit, nec me ipse afficiam contumelia. eumque librum statim coram discidit suis manibus, & concerpsit; ægrè passus, quòd cui salus imperii ac reip. accepta ferri deberet, rationem pecuniæ prædaticiæ posceretur.

CAP. XIX.

Quid M. Varro in logistorico scripserit de moderando victu puerorum impubium.

PUeros impuberes compertum est, si plurimo cibo nimioque somno uterentur, hebetiores fieri, veterni usque aut eluci tarditatem, corporaque eorum improcera fieri, minusque adolescere. idem plerique alii medicorum philosophorumque, & M. Varro in logistorico scripsit; quæ inscripta est *Capys aut de liberis educandis.*

CAP.

CAP. XX.

Notati à censoribus, qui audientibus iis dixerant joca quædam intempestiviter: ac de ejus nota deliberatum, qui steterat fortè apud eos oscitabundus.

INter censorias severitates tria hæc exempla in litteris sunt castigatissimæ disciplinæ. unum est hujusmodi. Censor adigebat de uxoribus sollemne jusjurandum. verba ita erant concepta: UT. TU. EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. UXOREM. HABES. qui jurabat, cavillator quidam & canalicula & nimis ridicularius fuit. is locum esse sibi joci dicendi ratus, quum ita, uti mos erat, censor dixisset; ET. TU. EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. UXOREM. HABES? *Habeo equidem*, inquit, *uxorem*, *sed non ex animi tui sententia.* tum censor eum, quòd intempestivè lascivisset, in ærarios retulit; causamque hanc joci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera severitas ejusdem sectæ disciplinæque est. Deliberatum est de nota ejus, qui ad censores ab amico advocatus est, &, in jure stans, clarè nimis ac sonorè oscitavit. atque inibi prope ut plecteretur fuit; tamquam illud indicium vagi animi foret & allucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis. sed quum ille dejerasset invitissimum sese ac repugnantem oscitatione victum, tenerique eo vitio quod *oscedo* appellatur; tum notæ jam destinatæ exemtus est. P. Scipio Africanus Pauli F. utramque historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, quum ad majorum mores populum hortaretur. Item aliud refert Sabinus Massurius in septimo memoriali severè factum, *Censores*, inquit, *P. Scipio Nasica & M. Popillius quum equitum censum agerent; equum nimis strigosum & malè habitum, sed equitem ejus uberrimum & habitissimum viderunt. Et cur, inquiunt, ita est, ut tu sis quam equus curatior?*

quoniam, inquit, ego me curo; equum Statius meus servus: visum est parum reverens esse responsum. relatusque in ærarios, ut mos est. Statius autem servile nomen fuit. plerique apud veteres servi eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille comœdiarum poëta inclutus servus fuit: & propterea nomen habuit *Statius.* sed postea versum est quasi in cognomentum; appellatusque *Cæcilius Statius.*

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

Quòd Musonius philosophus reprehendit improbavitque laudari philosophum disserentem à vociferantibus & in laudando gestientibus.

MUsonium philosophum solitum dicere accepimus: quum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, objurgat, aliudve quid disciplinarum disserit; tum, qui audiunt, si summo & soluto pectore obvias vulgatasque laudes effutiunt, si clamitant etiam, si vocum ejus festivitatibus, si modulis verborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis moventur, exagitantur, & gestiunt; tum scias & qui dicit & qui audit frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere. animus is, inquit, audientis philosophum, si, quæ dicuntur, utilia ac salubria sunt & errorum atque vitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuséque laudandi non habet: quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, inter ipsam philosophi orationem & perhorrescat necesse est & pudeat tacitus & pœniteat & gaudeat & admiretur. varios adeò vultus disparilesque sensus gerat, proinde ut eum conscientiamque ejus affecerit utrarumque animi partium aut sincera-

ſincerarum aut ægrarum philoſophi pertrectatio. præterea dicebat magnam laudem non abeſſe ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima eſt, non parere verba ſed ſilentium: iccirco, inquit, poëtarum ſapientiſſimus auditores illos Ulyxi labores ſuos illuſtriſſimè narrantis, ubi loquendi finis factus, non exſultare nec ſtrepere nec vociferari facit, ſed conſuluiſſe univerſos dicit, quaſi attonitos & obſtupidos delenimentis aurium ad origines uſque vocis permanentibus.

CAP. II.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalas appellatus eſt.

EQuus Alexandri regis & capite & nomine *Bucephalas* fuit. emptum Cares ſcripſit talentis tredecim & regi Philippo donatum: æris noſtri ſumma eſt H S. CCCXII. Super hoc equo dignum memoria viſum; quòd, ubi ornatus erat armatuſque ad prœlium, haud umquam inſcendi ſeſe ab alio niſi à rege paſſus ſit. Id etiam de iſto equo memoratum eſt; quod, quum in eo inſidens Alexander, bello Indico, & facinora faciens fortia, in hoſtium cuneum non ſatis ſibi providens immiſiſſet, conjectis undique in Alexandrum telis vulneribus altè in cervice atque in latere equus perfoſſus eſt: moribundus tamen ac prope jam exſanguis è mediis hoſtibus regem vivaciſſimo curſu retulit: atque, ubi eum extra tela extulerat, illico concidit, & domini jam ſuperſtitis ſecurus, quaſi cum ſenſus humani ſolatio, animam exſpiravit. tum rex Alexander, parta ejus belli victoria, oppidum in iiſdem locis condidit; atque, ob equi honores, Bucephalon appellavit.

CAP. III.

Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ litteras adeundi.

PRotagoram, virum in studiis doctrinarum egregium, cujus nomen Plato libro illi suo incluto inscripsit, adolescentem ajunt, victus quærendi gratia, in mercedem missum; vecturasque onerum corpore suo factitavisse. quod genus Græci βασταζοντας vocant; Latinè *bajulos* appellamus. is de proximo rure in Abderam oppidum, cujus popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo brevi circumdatos portabat. tum fortè Democritus civitatis ejusdem civis, homo ante alios virtutis & philosophiæ gratia venerandus, quum egrederetur extra urbem, videt eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam incohibili facilè atque expeditè incedentem: & propè accedit; & vincturam posituramque ligni scitè peritèque factam considerat; petitque ut paulum acquiescat. quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit, atque itidem Democritus acervum illum & quasi orbem caudicum, brevi vinculo comprehensum, ratione quadam quasi geometrica librari contine-rique animadvertit; interrogavit quis id lignum ita composuisset: &, quum ille à se compositum dixisset, desideravit uti solveret, ac denuo in modum eumdem collocaret. at postquam ille solvit, ac similiter composuit: tum Democritus, animi aciem sollertiamque hominis non docti demiratus, Mi adolescens, inquit, quum ingenium benefaciendi habeas, sunt majora melioraque quæ facere mecum possis: abduxitque eum statim, secumque habuit, & sumtum ministravit, & philosophias docuit, & esse eum fecit, quantus postea fuit. is tamen Protagoras insincerus quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum fuit. pecuniam quippe ingentem quum à discipu-

à discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quanam verborum industria causa infirmior, fieret fortior. quam rem Græcè ita dicebat, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

CAP. IV.

De verbo, duoetvicesimo, *quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris scriptum est.*

APud Sigillaria forte in libraria ego & Julius Paulus vir memoria nostra doctissimus consederamus: atque ibi expositi erant Fabii annales, bonæ atque sinceræ vetustatis libri, quos venditor sine mendis esse contendebat. Grammaticus autem quispiam de nobilioribus, ab emtore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unum in libro mendum dicebat, sed contra librarius in quodvis pignus vocabat, ni in una nuspiam littera delictum esset. ostendebat grammaticus ita scriptum in libro quarto: *Quapropter tum primum ex plebe alter consul factus est, duoetvicesimo anno, postquam Romam Galli ceperunt.* non, inquit, *duoetvicesimo*, sed, *duodevicesimo* scribi oportuit. quid enim est, *duoetvicesimo?* alio quoque loco hic ita scripsit, *mortuus est anno duoetvicesimo. rex fuit annos viginti & unum.*

CAP. V.

Cujuscemodi joco cavillatus sit Antiochum regem Pœnus Hannibal.

IN libris veterum memoriarum scriptum est Hannibalem Karthaginiensem apud regem Antiochum facetissimè cavillatum esse. ea cavillatio hujuscemodi fuit. Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturus comparaverat: convertebatque exercitum insignibus argenteis & aureis florentem,

rentem. inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus; equitatumque frenis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgentem. atque ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem adſpicit: &, Putaſne, inquit, conferri poſſe, ac ſatis eſſe credis Romanis hæc omnia? tum Pœnus eludens ignaviam imbelliamque militum ejus pretioſe armatorum; Satis planè, inquit, ſatis eſſe credo Romanis hæc omnia, etiamſi avariſſimi ſunt. Nihil prorſus neque tam lepidè neque tam acerbè dici poteſt. rex de numero exercitus ſui ac de æquiparatione æſtimanda quæſierat: reſpondit Hannibal de præda.

CAP. VI.

De coronis militaribus; quæ ſit earum triumphalis, *quæ* obſidionalis, *quæ* civica, *quæ* muralis, *quæ* caſtrenſis, *quæ* navalis, *quæ* ovalis, *quæ* oleaginea.

Militares coronæ multifariæ ſunt, quarum quæ nobiliſſimæ ſunt, has fermè eſſe accepimus, *triumphalem*, *obſidionalem*, *civicam*, *muralem*, *caſtrenſem*, *navalem*. eſt ea quoque corona quæ *ovalis* dicitur. eſt item poſtrema *oleaginea*, qua uti ſolent qui in prœlio non fuerunt, ſed triumphum procurant. *Triumphales* coronæ ſunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. id vulgo dicitur *aurum coronarium*. hæ antiquitus è lauru erant, poſt fieri ex auro cœptæ. *Obſidionalis* eſt, quam ii, qui liberati ſunt obſidione, dant ei duci, qui liberavit. ea corona graminea eſt: obſervarique ſolitum, ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum eſſet, intra quem clauſi erant, qui obſidebantur. Hanc coronam gramineam ſenatus populuſque Romanus Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum ſecundo, quòd urbem Romanam obſidione hoſtium liberaſſet.

vasset. *Civica* corona appellatur, quam civis civi à quo servatus est in prœlio testem vitæ salutisque perceptæ dat. ea fit è fronde querna, quoniam cibus victusque antiquissimus quernus capi solitus sit: etiam ex ilice; quod genus superiori proximum est, sicut scriptum est in quadam comœdia Cæcilii:

Advehuntur, inquit, *cum ilignea corona & chlamyde. Di vostram fidem!*

Massurius autem Sabinus, in undecimo librorum memorialium, civicam coronam tum dari solitam dicit, quum is, qui civem servaverat, eodem tempore etiam hostem occiderat; neque locum in ea pugna reliquerat: aliter jus civicæ coronæ negat concessum: Tiberium tamen Cæsarem consultum, an civicam coronam capere posset, qui civem in prœlio servasset & hostes ibidem duos interfecisset, sed locum, in quo pugnabat, non retinuisset, eoque loco hostes potiti essent; rescripsisse dicit eum quoque civica dignum videri; quòd appareret tam iniquo loco civem ab eo servatum, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiverit. hac corona civica L. Gellius vir censorius in senatu Ciceronem consulem donari è republica censuit; quod ejus opera esset atrocissima illa Catilinæ conjuratio detecta vindicataque. *Muralis* est corona, qua donatur ab imperatore qui primus murum subiit, inque oppidum hostium per vim escendit. idcirco quasi muri pinnis decorata est. *Castrensis* est corona, qua donat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introivit. ea corona insigne valli habet. *Navalis* est, qua donari solet, maritimo prœlio, qui primus in hostium navem armatus vi transiluit. ea quasi navium rostris insignita est. & *muralis* autem & *castrensis* & *navalis* fieri ex auro solent. *ovalis* verò corona myrtea est: ea utebantur imperatores, qui ovantes introibant urbem. ovandi autem ac non triumphandi causa est, quum aut bella non ritè indicta, neque cum justo hoste

gesta sunt; aut hostium nomen humile & non idoneum est, ut servorum piratarumque: aut, deditione repente facta, impulverea, ut dici solet, incruentaque victoria obvenit. cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quòd non Martius, sed quasi Venerius quidam triumphus foret. Hanc myrteam coronam M. Crassus, quam bello fugitivorum confecto ovans rediret, insolenter aspernatus est: senatusque consultum faciendum per gratiam curavit, ut lauro, non myrto, coronaretur. M. Cato objecit M. Fulvio Nobiliori, quòd milites per ambitionem coronis de causis levissimis donasset. de qua re verba ipsa apposui Catonis. *Nam principio quis vidit corona donari quemquam, quum oppidum captum non esset: aut castra hostium non incensa essent?* Fulvius autem, in quem hoc à Catone dictum est, coronis donaverat milites, quia vallum curaverant, aut quia puteum strenuè foderant. Prætereundum non est, quod ad ovationes attinet; super quo dissensisse veteres scriptores scio. partim enim scripserunt, qui ovaret introire solitum equo vehentem: at Sabinus Massurius pedibus ingredi ovantes dicit, sequentibus eos non militibus sed universo senatu.

CAP. VII.

Personæ *vocabulum quàm lepidè interpretatus sit, quamque esse vocis ejus originem dixerit Gabius Bassus.*

LEpidè mehercules & scitè Gabius Bassus in libris, quos de origine vocabulorum composuit, unde appellata *persona* sit interpretatur: à *personando* enim id vocabulum factum esse conjectat. *Nam caput*, inquit, *& os cooperimento personæ tectum undique, tantum vocis emittendæ via pervium, quoniam non vaga neque diffusa est, in unum tantummodò exitum collectam coactamque*

que vocem, & magis claros canorosque sonitus facit. quoniam igitur indumentum illud oris clarescere & resonare vocem facit; ob eam causam persona dicta est, o, littera, propter vocabuli formam, productiore.

CAP. VIII.

Defensus error à Virgilii versibus, quos arguerat Julius Higinus grammaticus: & ibidem quid sit lituus; *déque etymologia vocis ejus.*

IPse Quirinali lituo parvaque sedebat
Succinctus trabea: lævaque ancile gerebat.
in his versibus errasse Virgilium Higinus scripsit, tanquam non animadverterit deesse aliquid hisce verbis:
Ipse Quirinali lituo.
nam, si nihil, inquit, deesse animadvertimus, videtur ita dictum ut fiat, *lituo & trabea succinctus*, quod est, inquit, absurdissimum, quippe quum *lituus* sit virga brevis, in parte, qua robustior est, incurva; qua augures utuntur: quonammodo *lituo succinctus* videri potest? immo ipse Higinus parum animadvertit sic hoc esse dictum, ut pleraque dici per defectionem solent, veluti quum dicitur, *M. Cicero homo magna eloquentia*, & *Q. Roscius histrio summa venustate*. non plenum hoc utrumque, non perfectum est: sed enim pro pleno atque perfecto auditur. ut Virgilius alio in loco dixit:
Victorem Buten immani corpore,
id est, corpus immane habentem. & item alibi:
In medium geminos immani pondere cæstus
Projecit.
ac similiter:
—— domus sanie dapibusque cruentis,
Intus opaca, ingens.
sic igitur id quoque videri dictum debet, *Picus Quirinali lituo erat*: sicuti dicimus, *statua grandi capite erat. est* autem,

autem, *erat*, & *fuit*, plerumque absunt, cum elegantia, sine detrimento sententiæ. Et, quoniam facta *litui* mentio est, non prætermittendum est, quod posse quæri animadvertimus, utrum lituus auguralis à tuba, quæ *lituus* appellatur, an tuba à lituo augurum *lituus* dicta sit. utrumque enim pari forma & pariter incurvum est. sed si, ut quidam putant, tuba à sonitu lituus appellata est ex illo Homerico versu, Λίγξε βιός; necesse est ita accipi ut virga auguralis à tubæ similitudine *lituus* vocetur. utitur autem vocabulo isto Virgilius & pro tuba:

Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

CAP. IX.

Historia de Crœsi filio sumta ex Herodoti libris.

Filius Crœsi regis, quum jam per ætatem fari posset, infans erat, &, quum jam multum adolevisset, item nihil fari quibat, mutus adeò & elinguis diu habitus est. quum verò in patrem ejus bello magno victum, & urbe, in qua erat, capta, hostis gladio deducto regem esse ignorans invaderet; diduxit adolescens os clamare nitens, eoque nisu & impetu spiritus vitium nodumque linguæ rupit, planeque & articulatè elocutus est, clamans in hostem, ne rex Crœsus occideretur. tum & hostis gladium reduxit, & rex vita donatus est, & adolescens loqui prorsum deinceps incœpit. Herodotus in historiis hujus memoriæ scriptor est: ejusque verba sunt, quæ prima dixisse filium Crœsi refert: Ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον. Sed & quispiam Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, quum antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse. nam quum in sacro certamine sortitio inter ipsos & adversarios non bona fide fieret; & sortem nominis falsam subjici animadvertisset: repente in eum, qui id faciebat, sese videre,

quid

quid faceret, magnum inclamavit. atque is oris vinculo solutus, per omne inde vitæ tempus, non turbidè neque adhæsè locutus est.

CAP. X.

De argumentis quæ Græcè ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici possunt.

INter vitia argumentorum longè maximum esse vitium videtur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. ea quidam ex nostris non Hercules nimis absurdè *reciproca* appellaverunt. id autem vitium accidit hoc modo. Quum argumentum propositum referri contrà convertique potest in eum à quo dictum est: & utrumque pariter valet: quale est pervulgatum illud, quo Protagoram sophistarum acerrimum usum esse ferunt adversus Euathlum discipulum suum. lis namque inter eos & controversia super pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescens dives eloquentiæ discendæ causarumque orandi cupiens fuit. is in disciplinam Protagoræ sese dedit, daturumque promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiverat, dimidiumque ejus jam tunc dedit statim prius quàm disceret: pepigitque ut reliquum dimidium daret, quo primo die causam apud judices orasset & vicisset. postea quum diutule auditor assectatorque Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abundè promovisset, causas tamen non reciperet: tempusque jam longum transcurreret: & facere id videretur ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. petere instituit ex pacto mercedem: litem cum Euathlo contestatur. & quum ad judices, conjiciendæ consistendæque causæ gratia, venissent: tum Protagoras sic exorsus est, Disce, inquit, stultissime adolescens, utroque id modo fore ut reddas quod peto. sive contra te pronunciatum

tum erit, ſive pro te. nam, ſi contra te lis data erit, merces mihi ex ſententia debebitur, quia ego vicero: ſin verò ſecundùm te judicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. ad ea reſpondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni iſſe obviam, ſi verba non ipſe facerem, atque alio patrono uterer. ſed majus mihi in iſta victoria prolubium eſt, quum te non in cauſa tantùm ſed in argumento quoque iſto vinco. Diſce igitur tu quoque, magiſter ſapientiſſime, utroque modo fieri, uti non reddam quod petis: ſive contra me pronunciatum erit, ſive pro me. nam, ſi judices pro cauſa mea ſenſerint, nihil tibi ex ſententia debebitur, quia ego vicero. ſin contra me pronunciaverint, nihil tibi ex pacto debebo, quia nòn vicero. Tum judices dubioſum hoc inexplicabileque eſſe, quod utrimque dicebatur, rati, ne ſententia ſua, utramcumque in partem dicta eſſet, ipſa ſeſe reſcinderet, rem injudicatam reliquerunt, cauſamque in diem longiſſimam diſtulerunt. ſic ab adoleſcente diſcipulo magiſter diſciplinæ eloquentiæ inclutus ſuo ſibi argumento confutatus eſt, & captionis verſutè excogitatæ fruſtratus fuit.

CAP. XI.

Biantis de re uxoria ſyllogiſmum non videri poſſe ἀντιστρέφοντα.

Exiſtimavit quidam etiam illud Biantis, viri ſapientis ac nobilis, reſponſum conſimile eſſe atque eſt Protagorion illud, de quo dixi modò, antiſtrephon. nam quum rogatus eſſet à quodam Bias, deberetne uxorem ducere, an vitam vivere cælibem. ἤτοι, inquit, καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχρὰν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθόν. οὐ ληπτέον ἄρα. Hic autem hoc reſponſum convertunt: εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινήν.

ποινήν. εἰ δ᾽ αἰσχρὰν, οὐχ ἕξω κοινήν. γαμητέον ἄρα. ſed minime hoc eſſe videtur ἀντιστρέφον, quoniam ex altero latere converſum frigidius eſt infirmiuſque. nam Bias propoſuit non eſſe ducendam uxorem propter alterutrum incommodum, quod neceſſariò patiendum erit ei qui duxerit. qui convertit autem, non ab ſe defendit incommodum quod adeſt: ſed carere ſe altero dicit quod non adeſt. ſatis eſt autem tuendæ ſententiæ, quam Bias dixit; quòd eum, qui duxit uxorem, pati neceſſe eſt ex duobus incommodis alterum, ut aut κοινὴν habeat aut ποινήν. ſed Favorinus noſter, quum facta eſſet forte mentio ſyllogiſmi iſtius, quo Bias uſus eſt, cujus prima πρότασις eſt, ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν; non ratum id neque juſtum disjunctum eſſe ait: quoniam non neceſſarium eſt alterum ex duobus, quæ disjunguntur, verum eſſe. quod in proloquio disjunctivo neceſſarium eſt. eminentia enim quadam ſignificari formarum turpes & pulchræ videntur. eſt autem, inquit, tertium quoque inter duo iſta, quæ disjunguntur: cujus rationem proſpectumque Bias non habuit. inter enim pulcherrimam feminam & deformiſſimam media quædam forma eſt; quæ à nimiæ pulchritudinis periculo & à ſummo deformitatis odio vacat. qualis à Q. Ennio in Menalippa perquam eleganti vocabulo, *ſtata*, dicitur; quæ neque κοινὴ futura ſit, neque ποινή. quam formam modicam & modeſtam Favorinus non mehercle inſcitè appellabat uxoriam. Ennius autem in iſta, quam dixi, tragœdia, eas ferè feminas ait incolumi pudicitia eſſe, quæ ſtata forma forent.

CAP. XII.

De nominibus deorum populi Romani Dijovis & Vejovis.

IN antiquis ſpectionibus nomina hæc deorum ineſſe animadvertimus, *Dijovis & Vejovis*. Eſt autem etiam ædes

ædes Vejovis Romæ inter arcem & Capitolium. Eorum nominum rationem esse hanc comperi: *Jovem* Latini veteres à Juvando appellavere, eumdemque alio vocabulo juncto patrem dixerunt. nam quod est in elisis aut immutatis quibusdam litteris Jupiter, id plenum atque integrum est *Iovispater.* sic & *Neptunuspater* conjunctè dictus est, & *Saturnuspater* & *Januspater*, & *Marspater.* hoc enim est, *Marspiter.* item Jovis *Diespater* appellatus est, id est, diei & lucis pater. iccircoque simili nomine *Dijovis* dictus est, & Lucetius: quòd nos die & luce quasi vita ipsa afficeret & juvaret. *Lucetium* autem *Jovem* Cn. Nævius in libris belli Pœnici appellat. Quum Jovem igitur & Dijovem à juvando nominassent: eum quoque contrà deum, qui non juvandi potestatem sed vim nocendi haberet (nam deos quosdam ut prodessent celebrabant, quosdam ne obessent placabant) *Væjovem* appellaverunt demta atque detracta juvandi facultate. *Ve* enim particula, quæ, in aliis atque aliis vocabulis variatim per has duas litteras, cum *a*, littera media immissa dicitur, duplicem significatum eumdemque inter sese diversum capit. nam & augendæ rei & minuendæ valet, sicuti aliæ particulæ plurimæ; propter quod accidit, ut quædam vocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint & utroqueversum dicantur: veluti *vescum*, *vehemens* & *vegrande*; de quibus alio in loco, uberiore tractatu facto, admonuimus: *vesani* autem & *vecordes* ex una tantùm parte, quæ privativa est, quam Græci στερητικὸν μόριον dicunt. Simulachrum igitur dei *Vejovis*, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sunt videlicet paratæ ad nocendum. quapropter eum deum plerique Apollinem esse dixerunt; immolaturque illi, ritu humano, capra: ejusque animalis figmentum juxta simulachrum stat. propterea Virgilium quoque ajunt, multæ antiquitatis hominem sine ostentationis odio peritum, numina læva

in Georgicis quoque deprecari, significantem quandam vim esse hujuscemodi deorum in lædendo magis quàm in juvando potentem. Versus Virgilii hi sunt:

In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.

In istis autem dis, quos placari oportet uti mala à nobis vel à frugibus natis amoveantur, *Averruncus* quoque habetur & *Robigus*.

CAP. XIII.

De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani observato.

SEniorum hominum & Romæ nobilium, atque in morum disciplinarumque veterum doctrina memoriaque præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & audiente me, de gradu atque ordine officiorum. quumque quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusque facere oporteret, si necesse esset in opera danda faciundoque officio alios aliis anteferre; non constabat. Conveniebat autem facilè constabatque, ex moribus populi Romani, primum juxta parentes locum tenere pupillos debere fidei tutelæque nostræ creditos; secundùm eos proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidem patrociniumque nostrum dediderunt; tum in tertio loco esse hospites; postea esse cognatos affinesque. Hujus moris observationisque multa sunt testimonia documentaque in antiquitatibus perscripta. ex quibus unum hoc interim, de clientibus cognatisque, quod præ manibus est, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud censores in Lentulum, ita scripsit: *Quod majores sanctius habuere defendi pupillos, quàm clientem non fallere, adversus cognatos pro cliente testatur. testimonium adversum clientem nemo dicit: patrem primum, deinde patronum proximum nomen habere.* Massurius autem

Sabinus, in libro juris civilis tertio, antiquiorem locum hospiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: *In officiis apud majores ita observatum est, primùm tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini. de qua causa feminæ viris potiores sunt habitæ, pupillarique tutela muliebris prælata: etiam adversus quem affuissent, ejus filii tutores relicti in eadem causa pupillo aderant.* Firmum atque clarum isti testimonium rei perhibet auctoritas C. Cæsaris pontificis maximi: qui in oratione, quam pro Bithynis dixit, hoc principio usus est, *Vel pro hospitio regis Nicomedis, vel pro horum necessitate quorum res agitur, defugere hoc munus M. V. non potui. nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur: neque clientes sine summa infamia deseri possunt: quibus etiam à propinquis nostris opem ferre instituimus.*

CAP. XIV.

Quòd Appion doctus homo, qui Plistonices appellatus est, vidisse se Romæ scripsit recognitionem inter se mutuam ex vetere notitia hominis & leonis.

APpion, qui Plistonices appellatus est, litteris homo multis præditus, rerumque Græcarum plurima atque varia scientia fuit. ejus libri non incelebres feruntur, quibus omnium fermè, quæ mirifica in Ægypto visuntur audiunturque, historia comprehenditur. sed in his quæ audivisse vel legisse sese dicit, fortasse à vitio studioque ostentationis fit loquacior. est enim sanequàm in prædicandis doctrinis suis venditator. hoc autem, quod in libro Ægyptiacorum quinto scripsit, neque audisse neque legisse, sed ipsum sese in urbe Romana vidisse oculis suis confirmat. In circo maximo, inquit, venationis amplissimæ pugna populo dabatur: ejus rei, Romæ quum forte essem, spectator, inquit, fui. mul-

tæ ibi ſævientes feræ, magnitudines beſtiarum excellentes: omniumque inuſitata aut forma erat aut ferocia. ſed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterque omnis ceteros unius. is unus leo corporis impetu, & vaſtitudine, terrificoque fremitu & ſonoro,toris comiſque cervicum fluctuantibus animos oculoſque omnium in ſe convertit. introductus erat inter complures cæteros ad pugnam beſtiarum datus ſervus viri conſularis. ei ſervo Androclus nomen fuit. hunc ille leo ubi vidit procul, repente, inquit, quaſi admirans ſtetit: ac deinde ſenſim atque placidè tamquam noſcitabundus ad hominem accedit: tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer & blandè movet; hominiſque ſeſe corpori adjungit; cruraque ejus & manus propè jam exanimati metu, lingua leniter demulcet. homo Androclus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amiſſum animum reciperat: paulatim oculos ad contuendum leonem refert. tum, quaſi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos videres hominem & leonem. ea re prorſus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit, arceſſitumque à Cæſare Androclum, quæſitumque cauſam cur ille atrociſſimus leonum uni pepercıſſet. ibi Androclus rem mirificam narrat atque admirandam. Quum provinciam, inquit, Africam proconſulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis ejus & cotidianis verberibus ad fugam ſūm coactus; &, ut mihi à domino terræ illius præſide tutiores latebræ forent, in camporum & harenarum ſolitudines conceſſi: ac, ſi defuiſſet cibus, conſilium fuit mortem aliquo pacto quærere. tum ſole, inquit, medio rapido & flagrante ſpecum quamdam nactus remotam latebroſamque, in eam me penetro & recondo. neque multò poſt ad eamdem ſpecum venit hic leo, debili uno & cruento pede, gemitus edens & murmura dolorem cruciatumque vulneris com-

miserantia: atque illic primo quidem conspectu advenientis leonis territum sibi & pavefactum animum dixit. sed postquam introgressus, inquit, leo, uti re ipsa apparuit, in habitaculum illud suum vidit me procul delitescentem, mitis & mansuetus accessit: ac sublatum pedem ostendere ac porrigere, quasi opis petendæ gratia, visus est. ibi, inquit, ego stirpem ingentem vestigio pedis ejus hærentem revelli: conceptamque saniem vulnere intimo expressi: accuratiusque, sine magna jam formidine, siccavi penitus atque detersi cruorem. Ille tunc mea opera & medela levatus, pede in manibus meis posito recubuit & quievit. atque, ex eo die, triennium totum ego & leo in eadem specu eodemque victu viximus. nam, quas venabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggerebat. quæ ego, ignis copiam non habens, sole meridiano tosta edebam. sed ubi me, inquit, vitæ illius ferinæ jam pertæsum est, leone in venatum profecto, reliqui specum: &, viam ferme tridui permensus, à militibus visus apprehensusque sum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. is me statim rei capitalis damnandum, dandumque ad bestias curavit. intelligo autem, inquit, hunc quoque leonem, me tunc separato, captum gratiam mihi nunc etiam beneficii & medicinæ referre. Hæc Appion dixisse Androclum tradit: eaque omnia scripta circumlataque tabella populo declarat: atque ideo, cunctis petentibus, dimissum Androclum & pœna solutum, leonemque ei suffragiis populi donatum. postea, inquit, videbamus Androclum & leonem loro tenui revinctum urbe tota circum tabernas ire; donari ære Androclum; floribus spargi leonem; omnes ferè ubique obvios dicere, *Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.*

CAP. XV.

Corpusne sit vox, an ἀσώματον, varias esse philosophorum sententias.

VEtus atque perpetua quæstio inter nobilissimos philosophorum agitata est, corpusne sit vox an incorporeum. hoc enim vocabulum quidam finxerunt proinde quòd Græcè dicitur ἀσώματον. Corpus autem est, quod aut efficiens est, aut patiens. Id Græcè definitur, τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι. quam definitionem significare volens Lucretius ita scripsit:

Tangere enim aut tangi nisi corpus nulla potest res.

alio quoque modo corpus esse Græci dicunt τὸ τριχῆ διαστατόν. sed vocem Stoici corpus esse contendunt. eamque esse dicunt ictum aëra: Plato autem non esse vocem corpus putat. non enim percussus, inquit, aër, sed plaga ipsa atque percussio vox est, οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος, καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγή, καὶ σφοδρά, καὶ πόση γ' ὥστε ἀκουστὴν γενέσθαι. Democritus ac deinde Epicurus ex individuis corporibus vocem constare dicunt, eamque, ut ipsis eorum verbis utar, ῥεῦμα λόγων appellant. Hos aliosque tales argutæ delectabilisque desidiæ aculeos quum audiremus, vel lectitaremus; neque in his scrupulis aut emolumentum aliquod solidum ad rationem vitæ pertinens, aut finem ullum quærendi videremus; Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait:

Philosophandum est paucis. nam omnino haud placet.

CAP. XVI.

De vi oculorum atque videndi rationibus.

DE videndi ratione deque cernendi natura diversas esse opiniones philosophorum animadvertimus. Stoïci causas esse videndi dicunt, radiorum ex oculis in ea quæ videri queunt emissionem, aërisque simul intentionem. Epicurus autem affluere semper ex omnibus corporibus simulchra quædam corporum ipsorum, eaque sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum videndi putat. Plato existimat genus quoddam ignis lucisque de oculis exire: idque conjunctum continuatumque vel cum luce solis vel cum alterius ignis lumine, sua vi & externa nixum, efficere, ut, quæcumque offenderit illustraveritque, cernamus. Sed & hîc neque diutius immorandum: ejusdemque illius Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio utendum est: qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

CAP. XVII.

Quam ob causam dies primi post kalendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus, quasi religiosum plerique vitant.

VErrius Flaccus, in quarto de verborum significatione, dies qui sunt postridie kalendas, nonas, idus, quos vulgus imperitè *nefastos* dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit. *Urbe*, inquit, *a Gallis Senonibus reciperata, L. Atilius in senatu verba fecit, Q. Sulpicium tribunum militum ad Aliam adversus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia postridie idus fecisse: tum exercitum populi Romani occidione occisum,*

occisum, & post diem tertium ejus diei urbem præter Capitolium captam esse: compluresque alii senatores recordari sese dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divina postridie kalendas, nonas, idus, à magistratu populi Romani facta esset, ejus belli proximo deinceps prœlio rem publicam malè gestam esse. tum senatus eam rem ad pontifices rejecit; ipsi, quod videretur, statuerent. pontifices decreverunt nullum his diebus sacrificium rectè futurum. Ante diem quoque quartum kalendas vel nonas vel idus, tamquam ominalem diem plerique vitant. ejus observationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. nihil super ea re scriptum invenimus; nisi quod Q. Claudius annalium quinto cladem pugnæ Cannensis vastissimam factam dicit ante diem quartum nonas Sextilis.

CAP. XVIII.

In quid & quantum differat historia ab annalibus: superque ea re verba posita ex libro rerum gestarum Sempronii Asellionis primo.

Historiam ab annalibus quidam differre eo putant, quod, quum utrumque sit rerum gestarum narratio, earum tamen propriè rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret. eamque esse opinionem quorundam Verrius Flaccus refert, in libro de significatu verborum quarto; ac se quidem dubitare super ea re dicit: posse autem videri putat nonnihil esse rationis in ea opinione, quod historia Græcè significet rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus annales omnino id esse quod historiæ sint; historias non omnino esse id quod annales sint. sicuti, quod est homo, id necessariò animal esse; quod est animal non id necesse est hominem esse: ita historias quidem esse ajunt rerum gestarum vel expositionem vel demonstrationem,

tionem, vel quo alio nomine id dicendum est. annales verò esse quum res gestæ plurium annorum, observato cujusque anni ordine, deinceps componuntur. quum verò non per annos sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea historia Græco vocabulo ἐφημερὶς dicitur, cujus Latinum interpretamentum scriptum est in libro Sempronii Asellionis primo: ex quo libro pluria verba adscripsimus, ut simul ibidem quid ipse inter res gestas & annales esse dixerit ostenderemus: *Verum inter eos*, inquit, *qui annales relinquere voluissent & eos qui res gestas a* Romanis *perscribere conati essent, omnium rerum hoc interfuit. annales libri tantummodò quod factum quoque anno gestumve sit, id demonstrabant. id est eorum quasi qui diarium scribunt, quam Græci ἐφημερίδα vocant. nobis non modò satis esse video quod factum esset id pronunciare, sed etiam quo consilio quaque ratione gesta essent demonstrare.* paulo pòst idem Asellio in eodem libro. *Nam neque alacriores ad rempublicam defendendam, neque segniores ad rem perperam faciundam annales libri commovere quicquam possunt. scribere autem bellum quo initum consule, & quo modo confectum sit, & quis triumphans introïerit, & quæ eo in bello gesta sint iterare: non prædicare autem interea quid senatus decreverit, aut quæ lex rogatiove lata sit, neque quibus consiliis ea gesta sint: id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.*

CAP. XIX.

Quid sit adoptatio, *quid item sit* arrogatio, *quantumque inter se differant; verbaque ejus quæ qualiaque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat.*

QUum in alienam familiam inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per prætorem fit, aut per populum; quod per prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, quum

quum à parente, in cujus potestate sunt, tertia mancipatione in jure ceduntur; atque ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ii, qui, quum sui juris sunt, in alienam sese potestatem tradunt: ejusque rei ipsi actores fiunt. sed arrogationes non temere nec inexploratè committuntur. nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ *curiata* appellantur: ætasque ejus, qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque ejus qui arrogatur ne insidiosè appetita sint, consideratur: jusque jurandum à Q. Mucio pontifice maximo conceptum dicitur quod in arrogando juraretur. sed arrogari non potest nisi jam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi rogationem fit. ejus rogationis verba hæc sunt: VELITIS. JUBEATIS. QUIRITES. UTI. LUCIUS. VALERIUS. LUCIO. TITIO. TAM. JURE. LEGE. Q. FILIUS. SIBI. SIET. QUAM. SI. EX. EO. PATRE. MATRE. Q. FAMILIAS. EJUS. NATUS. ESSET. UTI. Q. EI. VITAE. NECIS. Q. IN. EO. POTESTAS. SIET. UTI. PATRI. ENDO. FILIO. EST. HAEC. ITA. UTI. DIXI. ITA. VOS. QUIRITES. ROGO. Neque pupillus autem, neque mulier, quæ in parentis potestate non est, arrogari possunt. quoniam & cum feminis nulla comitiorum communio est; & tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem potestatemque fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subjiciant. Libertinos verò ab ingenuis adoptari quidem jure posse Massurius Sabinus scripsit, sed id neque permitti dicit, neque permittendum esse umquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptationem in jura ingenuorum invadant; alioquin, si juris ista antiquitas servetur, etiam servus à domino per prætorem dari in adoptionem potest. idquè ait plerosque juris veteris

teris auctores posse fieri scripsisse. Animadvertimus in oratione P. Scipionis, quam censor habuit ad populum de moribus, inter ea, quæ reprehendebat quod contra majorum instituta fierent, id etiam eum culpavisse, quod filius adoptivus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt: *In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre; filium adoptivum tam prodesse, quam si ex se natum habeat; absentes censeri jubere, ut ad censum nemini necesse sit venire.*

CAP. XX.

Quod vocabulum Latinum Solœcismo fecerit Capito Sinnius. quid autem id ipsum appellaverint veteres Latini, quibusque verbis Solœcismum definierit idem Capito Sinnius.

SOlœcismus à Sinnio Capitone ejusdemque ætatis aliis imparilitas appellatus, vetustioribus Latinis stribligo dicebatur, à versura videlicet & pravitate tortuosæ orationis, quasi sterobiligo quædam. quod vitium Sinnius Capito in litteris, quas ad Clodium Tuscum dedit, hisce verbis definit: Solœcismus est, inquit, impar & inconveniens compositura partium orationis. Quum Græcum autem vocabulum sit solœcismus; an Attici homines, qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet. sed nos neque solœcismum, neque barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc invenimus. nam sicut βάρβαρον, ita σολοικὸν dixerunt, nostri quoque antiquiores Solœcum facile, Solœcismum haud scio an umquam dixerint. quod si ita est; neque in Græco neque in Latino solœcismus probè dicitur.

CAP. XXI.

Pluria *qui dicat &* compluria *&* compluries, *non barbarè dicere, sed Latinè.*

PLuria fortè quis dixit ſermocinans vir apprimè doctus, amicus meus; non Herclè ſtudio oſtentandi, neque quo *plura* dicendum non putaret. eſt enim doctrina homo ſeria & ad vitæ officia devincta ac nihil de verbis laborante. ſed, opinor, aſſidua veterum ſcriptorum tractatione inoleverat linguæ illius vox, quam in libris ſæpe offenderat. Aderat, quum ille hoc dixit, reprehenſor audaculus verborum; qui perpauca eademque à vulgo protrita legerat: habebatque nonnullas diſciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudes inchoataſque, partim non probas; eaſque quaſi pulverem ob oculos, quum adortus quemque fuerat, adſpergebat. ſicut tunc amico noſtro, Barbarè, inquit, dixiſti *pluria*. nam neque rationem verbum hoc, neque auctoritatem habet. ibi ille amicus ridens, Amabo te, inquit, vir bone, quia nunc mihi à magis ſeriis rebus otium eſt, velim doceas nos cur *pluria* ſive *compluria* (nihil enim differt) non Latinè ſed barbarè dixerint M. Cato, Q. Claudius, Valerius Antias, L. Ælius, P. Nigidius, M. Varro; quos ſubſcriptores approbatoreſque hujus verbi habemus, præter poëtarum oratorumque veterum multam copiam. Ad quæ ille nimis arroganter, Tibi, inquit, habeas auctoritates iſtas ex Faunorum & Aboriginum ſæculo repetitas: atque huic rationi reſpondeas. nullum enim vocabulum neutrum comparativum, numero plurativo, caſu recto, ante extremam, *a*, habet, *i*, litteram; ſicuti, *meliora*, *majora*, *graviora*. proinde igitur *plura* & non *pluria* dici conſuevit; ne contra formam perpetuam in comparativo, *i*, littera ſit ante extremam, *a*. Tum ille amicus noſter,

quum

quum hominem confidentem pluribus verbis non dignum existimaret, Sinnii, inquit, Capitonis doctissimi viri epistolæ sunt uno in libro multæ, opinor, positæ in templo Pacis. prima epistola scripta est ad Pacuvium Labeonem: cui titulus præscriptus est; PLURIA NON PLURA DICI DEBERE. in ea epistola rationes grammaticas posuit, per quas docet *pluria* Latinum esse, *plura* barbarum. ad Capitonem igitur te dimittimus. ex eo id quoque simul disces, si modò assequi poteris quòd in ea epistola scriptum est, *pluria* sive *plura* absolutum esse sive simplex; non, ut tibi videtur, comparativum. Hujus opinionis Sinnianæ id quoque adjumentum est, quod, *compluries* quum dicimus, non comparativè dicimus. ab eo autem quod est *compluria*, adverbium est factum *compluries*. id quoque quoniam minus usitatum est; versum Plauti subscripsi, ex comœdia, quæ Persa inscribitur,

Quid metuis? Metuo Hercle verò. Sensi ego compluries.

item M. Cato, in quarto Originum, eodem in loco ter hoc verbum posuit: *Compluries eorum milites mercenarii inter sese multi alteri alteros occidere; compluries multi simul ad hostes transfugere, compluries in imperatorem impetum facere.*

LIBER

LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

Quem in modum responderit Chrysippus adversus eos, qui providentiam consistere negaverunt.

* * * homines fecisse dicatur: tantam vim esse ærumnarum & malorum. adversus ea Chrysippus quum in libro περὶ προνοίας quarto dissereret; Nihil est prorsus istis, inquit, imperitius, nihil insubidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent ibidem mala. nam quum bona malis contraria sint; utraque necessarium est, opposita inter sese & quasi mutuo adverso quæque fulta nisu, consistere. nullum adeò contrarium sine contrario altero. quo enim pacto justitiæ sensus esse posset, nisi essent injuriæ? aut quid aliud justitia est, quàm injustitiæ privatio? quid item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignaviæ oppositione? quid continentia nisi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia esset, nisi foret contrà imprudentia? proinde, inquit, homines stulti cur non hoc etiam desiderant ut veritas sit & non sit mendacium? namque itidem sunt bona & mala, felicitas & infortunitas, dolor & voluptas. alterum enim ex altero, sicuti Plato ait, verticibus inter se contrariis deligatum est. sustuleris unum; abstuleris utrumque. Idem Chrysippus in eodem libro tractat consideratque dignumque esse id quæri putat, εἰ αἱ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται. id est, naturane ipsa rerum vel providentia, quæ compagem hanc mundi & genus hominum fecit, morbos quoque & debilitates & ægritudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit. existimat autem non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios. numquam enim hoc convenisse naturæ auctori parentique rerum omnium bonarum,

bonarum. ſed quum multa, inquit, atque magna gigneret pareretque aptiſſima & utiliſſima, alia quoque ſimul agnata ſunt incommoda iis ipſis, quæ faciebat, cohærentia: eaque non per naturam, ſed per ſequelas quaſdam neceſſarias facta dicit, quod ipſe appellat, κατὰ παρακολούθησιν. ſicut, inquit, quum corpora hominum natura fingeret, ratio ſubtilior & utilitas ipſa operis poſtulavit in tenuiſſimis minutiſque oſſiculis caput compingeret. ſed hanc utilitatem rei majoris alia quædam incommoditas extrinſecus conſecuta eſt; ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus offenſionibuſque parvis fragile. proinde morbi quoque & ægritudines partæ ſunt, dum ſalus paritur. ſic Hercle, inquit, dum virtus hominibus per conſilium naturæ gignitur, vitia ibidem per affinitatem nata ſunt.

CAP. II.

Quo itidem modo & vim neceſſitatemque fati conſtituerit, & eſſe tamen in nobis conſilii, judiciique noſtri arbitrium confirmaverit.

FAtum, quod Græci πεπρωμένην, vel εἱμαρμένην vocant, ad hanc ferme ſententiam Chryſippus Stoicæ princeps philoſophiæ definit: *Fatum* eſt, inquit, ſempiterna quædam & indeclinabilis ſeries rerum & catena, volvens ſemetipſa ſeſe & implicans per æternos conſequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque eſt. ipſa autem verba Chryſippi, quantum valui memoria, adſcripſi; ut, ſi cui meum iſtud interpretamentum videbitur eſſe obſcurius, ad ipſius verba animadvertat. In libro enim περὶ προνοίας quarto εἱμαρμένην eſſe dicit φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. aliarum autem opinionum diſciplinarumque auctores huic definitioni ita obſtrepunt. ſi Chry-

Chryſippus, inquiunt, fato putat omnia moveri & regi, nec declinari transſcendique poſſe agmina fati & volumina: peccata quoque hominum & delicta non ſuſtentanda neque condicenda ſunt ipſis voluntatibuſque eorum; ſed neceſſitati cuidam & inſtantiæ, quæ oritur ex fato; omnium quæ ſit rerum domina & arbitra; per quam neceſſe ſit fieri quicquid futurum eſt: & propterea nocentium pœnas legibus iniquè conſtitutas, ſi homines ad maleficia non ſponte veniunt, ſed fato trahuntur. Contra ea Chryſippus tenuiter multa & argutè diſſerit. Sed omnium fere, quæ ſuper ea re ſcripſit, ſententia hujuſcemodi eſt: Quamquam ita ſit, inquit, ut ratione quadam principali neceſſariò coacta atque connexa ſint fato omnia; ingenia tamen ipſa mentium noſtrarum proinde ſunt fato obnoxia, ut proprietas eorum eſt ipſa & qualitas. nam ſi ſunt per naturam primitus ſalubriter utiliterque ficta; omnem illam vim, quæ de fato extrinſecus ingruit, inoffenſiùs tractabiliuſque tranſmittunt. ſin verò ſunt aſpera & inſcita & rudia, nulliſque artium bonarum adminiculis fulta: etiamſi parvo ſive nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur; ſua tamen ſcævitate & voluntario impetu in aſſidua delicta & in errores ruunt. idque ipſum ut ea ratione fiat naturalis illa & neceſſaria rerum conſequentia efficit, quæ fatum vocatur. eſt enim genere ipſo quaſi fatale & conſequens, ut mala ingenia peccatis & erroribus non vacent. hujus deinde rei exemplo non hercle nimis alienè neque illepidè utitur. ſicut, inquit, lapidem cylindrum ſi per ſpatia terræ prona atque deruta jacias, cauſam quidem ei & initium præcipitantiæ feceris; mox tamen ille præceps volvitur, non quia tu id jam facis, ſed quoniam ita ſeſe modus ejus & formæ volubilitas habet: ſic ordo & ratio & neceſſitas fati genera ipſa & principia cauſarum movet; impetus verò conſiliorum mentiumque noſtrarum actioneſque ipſas, voluntas cujuſque propria

pria & animorum ingenia moderantur. Infert deinde verba hæc, his, quæ dixit, congruentia. Διὸ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων οὕτως εἴρηται,

Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήματ' ἔχοντας.

ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν, ἁμαρτανόντων τε καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν. Propterea negat oportere ferri audirique homines aut nequam aut ignavos & nocentes & audaces: qui, quum in culpa & in maleficio revicti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tamquam in aliquod fani asylum; &, quæ pessimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. primus autem Homerus sapientissimus & antiquissimus poëtarum dixit in hisce versibus:

Ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι. οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

itaque M. Cicero in libro, quem de fato conscripsit, quum quæstionem istam diceret obscurissimam esse & implicatissimam, Chrysippum quoque philosophum non expedisse se in ea refert, his verbis: *Chrysippus æstuans laboransque, quonam pacto explicet & fato omnia fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.*

CAP. III.

Historia sumta ex libris Tuberonis de serpente inusitatæ longitudinis.

TUbero in historiis scriptum reliquit, bello primo Panico Attilium Regulum consulem, in Africa, castris apud Bagradam flumen positis, prœlium grande atque acre fecisse adversus unum serpentem illic stabulantem, inusitatæ immanitatis; eumque, magna totius exercitus conflictione, ballistis atque catapultis diu

diu oppugnatum: ejusque interfecti corium longum pedes centum & viginti Romam misisse.

CAP. IV.

Quid idem Tubero novæ historiæ de Attilio Regulo à Karthaginiensibus capto litteris mandaverit; quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit.

QUod satis celebre est de Attilio Regulo, id nuperrimè legimus scriptum in Tuditani libris: Regulum captum, ad ea, quæ in senatu Romæ dixit suadens ne captivi cum Karthaginiensibus permutarentur, id quoque addidisse; venenum sibi Karthaginienses dedisse non præsentarium, sed ejusmodi quod mortem in diem proferret; eo consilio, ut viveret quidem tantisper quoad fieret permutatio; post autem grassante sensim veneno cor tabesceret. Eumdem Regulum Tubero in historiis redisse Karthaginem, novisque exemplorum modis excruciatum à Pœnis dicit. *In atras*, inquit, *& profundas tenebras eum claudebant, ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant & adversus ictus solis oppositum continebant; atque intendere in cœlum oculos cogebant. palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant.* Tuditanus autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum refert. idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli à senatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo destitutos, eademque insomnia cruciatos interisse.

CAP. V.

Quòd Alfenus jurisconsultus in verbis veteribus interpretandis erraverit.

ALfenus jurisconsultus, Servii Sulpicii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus, in libro Digestorum trigesimo & quarto, Conjectaneorum autem secundo, *In fœdere*, inquit, *quod inter populum Romanum & Karthaginienses factum est, scriptum invenitur, ut Karthaginienses quotquot annis populo Romano darent certum pondus argenti puri puti. quæsitumque est quid esset argentum purum putum. respondi ego*, inquit, *esse purum putum valde purum: sicut novum novicium dicimus & proprium propicium, augere atque intendere volentes novi & proprii significationem.* Hoc ubi legimus, mirabamur eamdem affinitatem visam esse Alfeno *puri* & *puti*, quæ sit *novi* & *novicii*. nam si esset *puricium*, tum sanè videretur dici, quasi *novicium*. id etiam mirum fuit, quòd *novicium* per augendi figuram dictum existimavit; quum sit *novicium* non quod magis novum sit, sed quod à *novo* dictum inclinatumque sit. His ergo assentimus, qui *putum* esse dicunt à *putando* dictum; & ob eam causam prima syllaba brevi pronunciant, non longa: uti existimasse Alfenum videtur, qui à *puro* id esse factum scripsit. *putare* autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non necessaria aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere, &, quod esse utile ac sine vitio videretur, relinquere. sic namque arbores & vites, & sic etiam rationes *putari* dictum, verbum quoque ipsum *puto*, quod declarandæ sententiæ nostræ causa dicimus. non signat profectò aliud quàm id agere nos in re dubia obscuraque, ut, decisis amputatisque falsis opinionibus, quod videatur esse verum & integrum & incorruptum, retineamus. Argentum ergo in Karthaginiensi

giniensi fœdere *putum* dictum esse, quasi *exputatum*, excoctumque, omnique aliena materia carens omnibusque ex eo vitiis detractis emaculatum & candefactum. scriptum est autem *purum putum* non in Karthaginiensi solum fœdere, sed tum in multis aliis veterum libris, tum in Q. quoque Ennii tragœdia, quæ inscribitur *Alexander*, & in satira M. Varronis, quæ inscripta est Δὶς παῖδες οἱ γέροντες.

CAP. VI.

Temerè ineptéque reprehensum esse à Julio Higino Vergilium, quòd præpetes *Dædali* pennas *dixit: atque inibi quid sint* aves præpetes, *& quid illæ sint aves, quas Nigidius* inferas *appellavit.*

DÆdalus, *ut fama est, fugiens Minoia regna*
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo.

In his Vergilii versibus reprehendit Higinus, *præpetibus pennis*, quasi impropriè & inscitè dictum. nam *præpetes*, inquit, *aves* ab auguribus appellantur, quæ aut opportunè prævolant, aut idoneas sedes capiunt. non aptè igitur usum verbo augurali existimavit in Dædali volatu nihil ad augurum disciplinam pertinente. sed Higinus nimis Herclè ineptus est, quum quid *præpetes* essent se scire ratus est: Virgilium autem & Cn. Mattium doctum virum ignorasse, qui in septimo Iliadis, Victoriam volucrem, præpetem appellavit hoc versu:

Dum det vincenti præpes Victoria palmam.

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non pennas Dædali præpetes, sed longè diversius, inquit;

—— *Quid*
Brundusium pulchro præcinctum præpete portu:

&, si vim potius naturamque verbi considerasset, neque id solùm quod augures dicerent, inspexisset; veniam

 prorsus

prorſus poëtis daret ſimilitudine ac tranſlatione verborum, non ſignificatione propria utentibus. nam quoniam non ipſæ tantùm aves quæ proſperiùs prævolant, ſed etiam loci, quos capiunt, qui idonei feliceſque ſunt; *præpetes* appellantur; idcirco Dædali pennas *præpetes* dixit: quoniam ex locis in quibus periculum metuebat in loca tutiora pervenerat. *locos* porrò *præpetes* & augures appellant, & Ennius in annalium primo dixit,

Præpetibus hilares ſeſe pulchriſque locis dant.

avibus autem *præpetibus* contrarias aves *inferas* appellari Nigidius Figulus in libro primo augurii privati ita dicit: *Diſcrepat dextra ſiniſtræ; præpes inferæ.* Ex quo eſt conjectare *præpetes* appellatas, quæ altiùs ſublimiùſquè volitent: quum differre à *præpetibus* Nigidius *inferas* dixerit. Adoleſcens ego Romæ, tum quum etiam ad grammaticos itarem, audivi Apollinarem Sulpicium, quem in primis ſectabar, quum de jure augurio quæreretur, & mentio *præpetum avium* facta eſſet, Erucio Claro præfecto urbi dicere; *præpetes* ſibi videri eſſe alites, quas Homerus τανυπτέρυγας appellaverit: quoniam iſtas potiſſimum augures ſpectarent, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ prævolarent. Atque ibi hos Homeri verſus dixit,

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομ' οὐδ' ἀλεγίζω.

CAP. VII.

De Acca Larentia & Caja Tarratia, deque origine ſacerdotii fratrum Arvalium.

ACcæ Larentiæ & Cajæ Tarratiæ, ſive illa Fufetia eſt, nomina in antiquis annalibus celebria ſunt; earum alteræ poſt mortem, Tarratiæ autem vivæ ampliſſimi honores à populo Romano habiti ſunt, & Tarratiam quidem Virginem Veſtæ fuiſſe lex Horatia teſtis

eſt,

est, quæ super ea ad populum lata, qua lege ei plurimi honores fiunt, inter quos jus quoque testimonii dicendi tribuitur, *testabilisque* una omnium feminarum ut sit datur. Id verbum est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII tabulis scriptum. IMPROBUS. INTESTABILIS. Q. ESTO. præterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire ac nubere voluisset, jus ei potestasque exaugurandi atque nubendi facta est, munificentiæ & beneficii gratia, quòd campum Tiberinum sive Martium populo Romano condonasset. sed Acca Larentia corpus in vulgus dabat, pecuniamque emeruerat ex eo quæstu uberem. ea testamento, ut in Antiatis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alii tradiderunt, populum Romanum bonis suis hæredem fecit. ob id meritum à flamine Quirinali sacrificium ei publicè fit: & dies è nomine ejus in fastos additus. Sed Sabinus Massurius in primo Memorialium secutus quosdam historiæ scriptores Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit. *Ea*, inquit, *mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amisit, in illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit; seque & ceteros ejus filios fratres arvales appellavit. ex eo tempore collegium mansit fratrum arvalium numero duodecim. cujus sacerdotii insigne est spicea corona & albæ infulæ.*

CAP. VIII.

Notata quædam de Alexandro & de P. Scipione memoratu digna.

APpion Græcus homo, qui Plistonices est appellatus, facili atque alacri facundia fuit. is quum de Alexandri regis laudibus scriberet. Victi, inquit, hostis uxorem facie incluta mulierem vetuit in conspectum suum deduci, ut eam ne oculis suis quidem contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum videri con-

tinentiorem par sit, Publiumne Africanum superiorem, qui, Karthagine ampla civitate in Hispania expugnata, virginem tempestivam, forma egregia, nobilis viri Hispani filiam captam perductamque ad se patri inviolatam reddidit; an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eamdemque ejusdem sororem prœlio magno captam, quam esse audiebat exsuperanti forma, videre noluit, perducique ad sese prohibuit. Sed hanc utramque declamatiunculam super Alexandro & Scipione celebraverint, quibus abundè & ingenii & otii & verborum est. nos satis habebimus, quod ex historia est, id dicere; Scipionem istum verone an falso incertum, fama tamen, quum esset adolescens, haud sincera fuisse, & propemodum constitisse hosce versus à Cn. Nævio poëta in eum scriptos esse;

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriosè;
Cujus facta viva nunc vigent; qui apud gentes solus
Præstat: eum suus pater cum pallio uno ab amica abduxit.

His ego versibus credo adductum Valerium Antiatem adversum cæteros omnes scriptores de Scipionis moribus sensisse; & eam puellam captivam non redditam patri scripsisse, contrà quàm nos suprà diximus, sed retentam à Scipione atque in deliciis amoribusque ab eo usurpatam.

CAP. IX.

Locus exemtus ex annalibus L. Pisonis historiæ & orationis lepidißimæ.

QUod res videbatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flavium Annii filium ædilem curulem L. Piso in tertio annali scripsit, eaque res perquam purè & venustè narrata à Pisone; locum istum totum huc ex Pisonis annali transposuimus. *Cn.* inquit, *Flavius patre libertino*

bertino natus scriptum faciebat: isque in eo tempore ædili curuli apparebat, quo tempore ædiles subrogantur: eumque pro tribu ædilem curulem renunciaverunt. at ædilis, qui comitia habebat, negat accipere, neque sibi placere, qui scriptum faceret, eum ædilem fieri. Cn. Flavius Annii filius dicitur tabulas posuisse; scriptu sese abdicasse: isque ædilis curulis factus est. idem Cn. Flavius Annii filius dicitur ad collegam venisse visere ægrotum: &, in conclave postquam introivit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant contemnentes eum: assurgere ei nemo voluit. Cn. Flavius Annii filius ædilis id arrisit. sellam curulem jussit sibi afferri, eam in limine apposuit, nequis illorum exire posset: utique ii omnes inviti viderent sese in sella curuli sedentem.

CAP. X.

Historia super Euclide Socratico: cujus exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est ad philosophiam gnaviter sectandam.

PHilosophus Taurus, vir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cum aliis bonis multis salubribusque exemplis hortabatur ad philosophiam capessendam, tum vel maximè ista re animos juvenum expergebat, Euclidem quam dicebat Socraticum factitavisse. *Decreto*, inquit, *suo Athenienses caverant, ut, qui Megaris civis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut ea res ei homini capitalis esset. tanto Athenienses*, inquit, *odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. tum Euclides, qui indidem Megaris erat, quique ante id decretum & esse Athenis & audire Socratem consueverat, postquam id decretum sanxerunt, sub noctem, quum advesperasceret, tunica longa muliebri indutus & pallio versicolore amictus, & caput rica velatus è domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat; ut*

vel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque ejus fieret particeps: rursusque sub lucem milia passuum paulo amplius viginti, eadem veste illa tectus redibat. At nunc, inquit, *videre est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores juvenum divitum; eosque ibi sedere atque opperiri prope ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant.*

CAP. XI.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium gravitatis dignitatisque vitæ decentia.

CUm inquinatissimis hominibus non esse convicio decertandum, neque in maledictis adversus impudentes & improbos velitandum, quia tantisper similis & compar eorum fias, dum paria & consimilia dicas atque audias, non minus ex oratione Q. Metelli Numidici sapientis viri cognosci potest, quàm ex libris & disciplinis philosophorum. Verba hæc sunt Metelli adversus Cn. Manlium tribunum plebei, à quo apud populum in concione lacessitus jactatusque fuerat dictis petulantibus. *Nunc quod ad illum attinet, Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum dictitaverit, quem ego mihi neque amicum recipio, neque inimicum respicio, in eum ego non sum plura dicturus. nam eum indignissimum arbitror, cui à viris bonis benedicatur: tum ne idoneum quidem, cui à probis maledicatur. nam si in eo tempore hujuscemodi homunculum nomines, in quo pœnire non posis; majore honore quam contumelia afficias.*

CAP. XII.

Quòd neque testamentum, *sicuti Servius Sulpicius existimavit: neque* sacellum, *sicuti* C. *Trebatius, duplicia verba sunt, sed à* testatione *alterum productum, alterum à* sacro *diminutum.*

SErvius Sulpicius jureconsultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro de sacris detestandis secundo, qua ratione adductus testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio. nam compositum esse dixit à mentis contestatione. quid igitur *calceamentum*, quid *paludamentum*, quid *pavimentum*, quid *vestimentum*, quid alia mille per hujuscemodi formam producta, etiamne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem videtur Servio, vel si quis alius est qui id prior dixit, falsa quidem sed non abhorrens neque inconcinna quasi mentis quædam in hoc vocabulo significatio. sicut Hercle C. quoque Trebatio eadem concinnitas obrepsit. nam in libro de religionibus secundo, *Sacellum est*, inquit, *locus parvus deo sacratus cum ara.* deinde addit verba hæc: *Sacellum ex duobus verbis arbitror compositum sacri & cellæ; quasi sacra cella.* hoc quidem scripsit Trebatius; sed quis ignorat *sacellum* & simplex verbum esse, & non ex *sacro* & *cella* copulatum, sed ex *sacro* diminutum?

CAP. XIII.

De quæstiunculis apud Taurum philosophum in convivio agitatis, quæ symposiaca vocantur.

FActitatum observatumque hoc Athenis est ab iis, qui erant philosopho Tauro junctiores. quum domum suam nos vocaret, ne omnimo, ut dicitur, immunes & asymboli veniremus, conjectabamus ad cœnulam non cupedias ciborum sed argutias quæstionum.

Unusquisque igitur nostrûm commentus paratusque ibat quod quæreret: eratque initium loquendi, edundi finis. Quærebantur autem non gravia nec reverenda, sed ἐνθυμήματα quædam lepida & minuta & florentem vino animum lacessentia. quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ, quod dicam. Quæsitum est, quando moriens moreretur; quum jam in morte esset, an tum etiam quum in vita foret: & quando surgens surgeret; quum jam staret, an tum etiam quum sederet: &, qui artem disceret, quando artifex fieret; quum jam esset, an tum quum etiam non esset. utrum enim horum dicas; absurdè atque ridiculè dixeris: multoque absurdius esse videbitur, si aut utrumque esse dicas aut neutrum. sed ea omnia quum captiones esse quidam futiles & inanes dicerent: Nolite, inquit Taurus, hæc quasi nugarum aliquem ludum aspernari. gravissimi philosophorum super hac re serio quæsiverunt: & alii moriendi verbum atque momentum manente adhuc vita dici atque fieri putaverunt; alii nihil in eo tempore vitæ reliquerunt; totumque illud, quod mori dicitur, morti vindicaverunt. item de cæteris similibus in diversa tempora & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato, inquit, noster neque vitæ id tempus neque morti dedit; idemque in omni consimilium rerum disceptatione fecit. vidit quippe utrumque esse pugnans: neque posse ex duobus contrariis, altero manente alterum constitui: quæstionemque fieri per diversorum inter sese finium mortis & vitæ cohærentiam: & idcirco peperit ipse expressitque aliud quoddam novum in confinio tempus; quod verbis propriis atque integris τὴν ἐξαίφνης φύσιν appellavit: idque ipsum ita, uti dico, inquit, in libro cui Parmenides titulus est, scriptum ab eo reperietis: τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιόνδε τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἑκάτερον. tales apud Taurum symbolæ, taliaque erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat, τραγήματα.

CAP.

Cap. XIV.

Pœniendis peccatis tres esse rationes à Philosophis attributas, & quamobrem Plato tantum duarum ex his meminerit.

POEniendis peccatis tres esse debere causas existimatum est. una est, quæ, νουθεσία, vel κόλασις, vel παραίνεσις dicitur; quum pœna adhibetur castigandi atque emendandi gratia, ut is, qui fortuito deliquit, attentior fiat correctiorque: altera est, quam ii, qui vocabula ista curiosiùs diviserunt, τιμωρίαν appellant. ea causa animadvertendi est, quum dignitas auctoritasque ejus, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa animadversio contemtum ejus pariat & honorem levet: idcircoque id ei vocabulum à conservatione honoris factum putant. tertia ratio vindicandi est, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur, quum pœnitio propter exemplum est necessaria: ut cæteri similibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. idcirco veteres quoque nostri exempla pro maximis gravissimisque pœnis dicebant. Quando igitur aut spes magna est, ut is, qui peccavit, citra pœnam ipse sese ultro corrigat: aut spes contrà nulla est emendari eum posse & corrigi: aut jacturam dignitatis, in quam peccatum est, metui non necessum est: aut non id peccatum est, cujus exemplo necessario metu succurrendum sit: tum, quicquid ita delictum est, non sanè dignum esse imponendæ pœnæ studium visum est. Has tres ulciscendi rationes & philosophi alii plurifariam & noster Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiàm Platonis composuit, scriptas reliquit. Plato autem ipse verbis apertis duas solas esse pœniendi causas dicit: unam, quam primo loco propter corrigendum: alteram, quam in tertio propter exempli metum posuimus,

mus. Verba sunt hæc Platonis in Gorgia: προσήκει δὲ παντὶ, τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ ἢ βελτίονι γίνεσθαι, καὶ ὀνίνασθαι, ἢ παράδειγμά τι τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι ὁρῶντες πάσχοντα ἃ ἂν πάσχοι, φοβούμενοι βελτίους γίνονται. In hisce verbis facile intelligas τιμωρίαν Platonem dixisse, non ut suprà scripsi quosdam dicere, sed ita ut promiscuè dici solet, pro omni pœnitione. an ne autem quasi omnino parvam & contemtu dignam præterierit pœnæ sumendæ causam propter tuendam læsi hominis auctoritatem, an magis, quasi ei, quam dicebat, rei non necessariam prætermiserit, quum de pœnis, non in vita, neque inter homines, sed post vitæ tempus capiendis scriberet, ego in medium relinquo.

CAP. XV.

De verbo, quiesco, *an* e *littera corripi an produci debeat.*

AMicus noster homo multi studii atque in bonarum disciplinarum opere frequens, verbum, *quiescit*, usitatè, *e*, littera correpta dixit. alter item amicus homo in doctrinis, quasi in præstigiis, mirificus, communiumque vocum respuens nimis & fastidiens, barbarè eum dixisse opinatus est; quoniam producere debuisset non corripere. nam, *quiescit*, ita oportere dici prædicavit, ut, *calescit*, *nitescit*, *stupescit*, atque alia hujuscemodi multa. id etiam addebat, quod, *quies*, *e*, producta, non brevi diceretur. noster autem, qua est omnium rerum verecunda mediocritate, ne si Ælii quidem, Cincii, & Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait contra perpetuam Latinæ linguæ consuetudinem: neque se tam insignitè locuturum, absona inauditaque ut diceret. litteras autem super hac re fecit inter exercitia quædam ludicra: &, *quiesco*, non esse his simile, quæ suprà posui, nec à *quiete* dictum,

sed

ſed ab eo *quietem* ; Græcæque vocis ἔχον καὶ ἔσχον Jonicè à verbo ἔχω ἴσχω & modum & originem verbum illud haberè demonſtravit : rationibuſque haud ſanè frigidis docuit, *quieſco*, *e*, littera longa dici non convenire.

CAP. XVI.

Notatum verbum, deprecor , *à poëta Catullo inuſitatè quidem , ſed aptè poſitum & propriè : deque ratione ejus verbi , exempliſque veterum ſcriptorum.*

EJuſmodi quiſpiam qui tumultuariis & inconditis linguæ exercitationibus ad famam ſe facundiæ permiſerat ; neque orationis Latinæ uſurpationes veras didicerat , quum in Lycio forte veſpera ambularemus , ludo ibi & voluptati nobis fuit. nam quum eſſet verbum , *deprecor* , doctiuſculè poſitum in Catulli carmine ; quia id ignorabat , frigidiſſimos verſus eſſe dicebat , omnium quidem meo judicio venuſtiſſimos , quos ſubſcripſi ;

Lesbia mî dicit ſemper male , nec tacet umquam
De me Lesbia : me diſpeream niſi amat.
Quo ſigno ? quaſi non totidem mox deprecer illi
Aſſiduè : verum diſpeream niſi amo.

deprecor hoc in loco vir bonus ita dictum eſſe putabat ; ut plerumque à vulgo dicitur : quod ſignificat valde precor & oro & ſupplico. in quo , *de* , præpoſitio ad augendum & cumulandum valet. quod ſi ita eſſet ; frigidi ſanè verſus forent. nunc enim contrà omnino eſt. nam , *de* , præpoſitio , quoniam eſt anceps , in uno eodemque verbo diverſitatem ſignificationis capit. ſic enim, *deprecor* , à Catullo dictum eſt , quaſi deteſtor , vel exſecror , vel depello , vel abominor. contrà autem valet , quum Cicero pro P. Sulla ita dicit : *Quam multorum hic vitam à Sulla deprecatus.* item in diſſuaſione legis agrariæ : *Si quid deliquero ; nulla ſunt imagines quæ*

me

me à vobis deprecentur. Sed neque solus Catullus ita isto verbo usus est, pleni adeò sunt libri veterum similis in hoc verbo significationis, ex quibus unum & alterum, quæ suppetierant, apposui. Q. Ennius in Erechtheo non longè secus dixit quàm Catullus:

Quibus nunc, inquit, *ærumna mea libertatem paro,*
Quibus servitutem mea miseria deprecor.

significat abigo & amolior, vel prece adhibita, vel quò alio modo. item Ennius in Ctesiphonte:

Ego quum meæ vitæ parcam; letum inimico deprecor.

Cicero in libro sexto de republica ita scripsit: *Quod quidem eo fuit majus, qui quum causa pari collegæ essent, non modò invidia pari non erant, sed etiam Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabatur.* hic quoque item non est valde precabatur, sed quasi propulsabat & defendebat invidiam. quod Græci propinqua significatione παραιτῦμαι dicunt. Item pro A. Licinio consimiliter Cicero verbo isto útitur. *Quid*, inquit, *huic homini facias? nonne concedas interdum, ut excusatione summæ stultitiæ summæ improbitatis odium deprecetur?* item in Verrem actionis secundæ primo; *Nunc verò quid faciat Hortensius? avaritiæne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumque defendat?* Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quærens veniam quòd & malediceret ei palam, respueretque & recusaret detestareturque assiduè; & tamen eam penitùs deperiret.

CAP. XVII.

Quis omnium primus libros publicè præbuerit legendos; quantusque numerus fuerit Athenis ante clades Persicas librorum in bibliothecis publicorum.

LIbros Athenis disciplinarum liberalium publicè ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus

ſtratus tyrannus: deinceps ſtudioſius accuratiuſque ipſi Athenienſes auxerunt: ſed omnem illam poſtea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipſa præter arcem incenſa abſtulit aſportavitque in Perſas. hos porrò libros univerſos multis poſt tempeſtatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus, referendos Athenas curavit. ingens poſtea numerus librorum in Ægypto à Ptolemæis regibus vel conquiſitus vel confectus eſt ad milia fermè voluminum ſeptingenta: ſed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea civitas, non ſpontè neque opera conſulta, ſed à militibus forte auxiliariis incenſa ſunt.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

Admiranda quædam de P. Africano ſuperiore ex annalibus ſumita.

QUOD de Olympiade Philippi regis uxore Alexandri matre, in hiſtoria Græca ſcriptum eſt; idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus eſt, memoriæ datum eſt. nam & C. Oppius & Julius Higinus, aliique, qui de vita & rebus Africani ſcripſerunt, matrem ejus diu ſterilem exiſtimatam tradunt; Publium quoque Scipionem, cum quo nupta erat, liberos deſperaviſſe. poſtea in cubiculo atque in lecto mulieris, quum abſente marito cubans ſola obdormiſſet, viſum repente juxta eam cubare ingentem anguem; eumque, iis qui viderant territis & clamantibus, elapſum inveniri non quiſſe: idipſum P. Scipionem ad haruſpices retuliſſe: eos, ſacrificio facto, reſpondiſſe fore ut liberi generentur: neque multis diebus poſt, quàm

quàm ille anguis in lecto visus est, mulierem cœpisse concepti fœtus signa atque sensum pati: exinde mense decimo peperisse; natumque esse hunc P. Scipionem Africanum, qui Hannibalem & Karthaginienses in Africa bello Pœnico secundo vicit. Sed & eum impendio magis ex rebus gestis quàm ex illo ostento virum esse virtutis divinæ creditum est. Id etiam dicere haud piget, quod idem illi, quos suprà nominavi, litteris mandaverint Scipionem hunc Africanum solitavisse noctis extremo, prius quàm dilucularet, in Capitolium ventitare, ac jubere aperiri cellam Jovis, atque ibi solùm diu demorari quasi consultantem de republica cum Jove, æditaosque ejus templi sæpe esse demiratos, quòd solùm id temporis in Capitolium ingredientem canes semper in alios sævientes neque latrarent eum neque incurrerent. Has vulgi de Scipione opiniones confirmare atque approbare videbantur dicta factaque ejus pleraque admiranda; ex quibus est unum hujuscemodi. Assidebat oppugnabatque oppidum in Hispania, situ, mœnibus, defensoribus validum & mœnitum, re etiam cibaria copiosum: nullaque ejus potiundi spes erat; & quodam die jus in castris sedens dicebat, atque ex eo loco id oppidum procul videbatur. tum e militibus, qui in jure apud eum stabant, interrogavit quispiam ex more, in quem diem locumque vadimonium promitti juberet. & Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens, Perendie, inquit, sese sistant illo in loco: atque ita factum. die tertio, in quem vadari jusserat, oppidum captum est: eodemque die in arce ejus oppidi jus dixit.

CAP. II.

De Cæsellii Vindicis pudendo errore; quem offendimus in libris ejus, quos inscripsit Antiquarum Lectionum.

TUrpe erratum offendimus in illis celebratissimis commentariis Lectionum antiquarum Cæsellii Vindicis, hominis Herclè pleraque haud indiligentis. quod erratum multos fugit, quamquam multa in Cæsellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. Scripsit autem Cæsellius Q. Ennium in tertiodecimo libro annalium, *cor*, dixisse masculino genere. verba Cæsellii subjecta sunt: *Masculino genere*, cor, *ut multa alia, enunciavit Ennius. nam in tertiodecimo annali, quem cor, dixit.* adscripsit deinde versus Ennii duos:

Hannibal audaci cum pectore dehortatur
Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor?

Antiochus est, qui hoc dicit, Asiæ rex. is admiratur & permovetur, quòd Hannibal Karthaginiensis bellum se facere populo Romano volentem dehortetur. hos autem versus Cæsellius sic accipit, tamquam si Antiochus sic dicat: Hannibal me, ne bellum geram, dehortatur. quod quum facit, æquale cor putat habere me ei. quàm stultum esse me credit, quum id mihi persuadere vult? hoc Cæsellius quidem, sed aliud longe Ennius. nam tres versus sunt, non duo, ad hanc Ennii sententiam pertinentes, ex quibus tertium versum Cæsellius non respexit:

Hannibal audaci cum pectore dehortatur
Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor
Suasorem summum & studiosum robore belli.

horum versuum sensus atque ordo sic opinor est: Hannibal ille audentissimus atque fortissimus, quem ego credidi (hoc enim est *cor meum credidit*: proinde atque diceret, quem ego stultus homo credidi) fore summum

suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetque ne bellum faciam. Cæsellius autem forte ῥαθυμότερον ῥαφῇ ista verborum captus *quem cor* dictum putavit, & *quem* accentu acuto legit, quasi ad cor referatur, non ad Hannibalem. sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus, sic posse defendi *cor* Cæsellii masculinum, ut videatur tertius versus separatim atque divisè legendus, proinde quasi præcisis interruptisque verbis exclamet Antiochus; *suasorem summum!* sed non dignum est eis, qui hoc dixerint, responderi.

CAP. III.

Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit; & quid ad ea, quæ reprehenderat, respondemus.

Civitas Rhodiensis & insulæ oportunitate & operum nobilitate & navigandi sollertia navalibusque victoriis celebrata est. ea Rhodiensis civitas, quum amica atque socia populi Romani foret, Persa tunc Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum populo Romano fuit, amico usa est: connixique sunt Rhodienses, legationibus Romam sæpe missis, id bellum inter eos componere. sed, ubi ista pacificatio perpetrari nequivit, verba à plerisque Rhodiensibus in concionibus eorum ad populum facta sunt, ut, si pax non fieret, Rhodienses regem adversus populum Romanum adjutarent. sed nullum super ea re publicum decretum factum est. At, ubi Perses victus captusque est, Rhodienses pertimuere ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaque erant; legatosque Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur, & fidem consiliumque publicum expurgarent. legati postquam Romam venerunt, & in senatum intromissi

tromissi sunt, verbisque suppliciter pro causa sua factis è curia excesserunt, sententiæ rogari cœptæ; quumque partim senatorum de Rhodiensibus quererentur, maleque eos animatos fuisse dicerent, bellumque eo illis faciundum censerent: tum M. Cato exsurgit, & optimos fidissimosque socios, quorum opibus diripiendis possidendisque non pauci ex summatibus viris intenti infestique erant, defensum conservatumque pergit; orationemque inclutam dicit, quæ & seorsum fertur, inscriptaque est pro Rhodiensibus; & in quinto Originum libro scripta est. Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus sanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum litterarumque veterum indoctus: eoque ab ineunte ætate liberaliter instituto adminiculatore & quasi administro in studiis litterarum Cicero usus est. sed profectò plus ausus est quàm ut tolerari ignoscique possit. namque epistolam conscripsit ad Q. Axium familiarem patroni sui confidenter & nimis calidè, in qua sibimet visus est orationem istam pro Rhodiensibus acri subtilique ingenio & judicio percensuisse. ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensiones ejus quasdam attingere; majore scilicet venia reprehensuri Tironem, quàm tum ille reprehendit Catonem. Culpavit autem primum hoc, quòd Cato inerudité & ἀναγώγως, ut ipse ait, principio nimis insolenti nimisque acri & objurgatorio usus sit: quum vereri sese ostendit, ne Patres, gaudio atque lætitia rerum gestarum prospere de statu mentis suæ deturbati, non satis consiperent; neque ad rectè intelligendum consulendumque essent idonei. *In principiis autem*, inquit, *patroni, qui pro reis dicunt, conciliare sibi & complacare judices debent: sensusque eorum exspectatione causæ suspensos rigentesque honorificis verecundisque sententiis commulcere; non injuriis atque imperiosis minationibus confutare.* ipsum deinde principium apposuit; cujus verba hæc sunt: *Scio solere plerisque*

 hominibus

hominibus rebus secundis atque prolixis atque prosperis animum excellere, superbiam atque ferociam augescere atque crescere; quod mihi nunc magna curæ est, quia hæc res tam secunde processit, ne quid in consulendo adversi eveniat, quod nostras secundas res confutet. neve hæc lætitia nimis luxuriosè eveniat. adversæ res se domant & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitia transvorsum trudere solent à rectè consulendo atque intelligendo. quo majore opere edico suadeoque, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in potestatem nostram redeamus. quæ deinde Cato juxta dicit, *ea*, inquit, *confessionem faciunt non defensionem, neque propulsationem translationemve criminis habent, sed cum pluribus aliis communicationem. quod scilicet nihil ad purgandum est. atque etiam*, inquit, *insuper profitetur Rhodienses, qui accusabantur, quòd adversus populum Romanum regi magis cupierint faverintque, id eos cupisse atque favisse utilitatis suæ gratia: ne Romani, Persa quoque rege victo, ad superbiam ferociamque & immodicum modum insolescerent.* eaque ipsa verba ponit, ita uti infrà scriptum est. *Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare uti depugnatum est: neque regem Persen vicisse, non Rhodienses id modò voluêre, sed multos populos ac multas nationes idem noluisse arbitror. atque haud scio, an partim eorum fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id noluerint evenire: sed enim id metuêre, si nemo esset homo quem vereremur, & quicquid luberet faceremus: ne sub solo imperio nostro in servitute nostra essent. libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror. atque Rhodienses tamen Persen publicè numquam adjuvere. cogitate quanto nos privatim cautius facimus. nam unusquisque nostrûm, si quis adversus rem suam quid fieri arbitratur, summa vi contra nititur, ne adversus eam fiat. quod illi tamen perpessi.* Sed, quod ad principium reprehensum attinet; scire oportuit Tironem defensos esse Rhodienses

dienses à Catone, sed ut à senatore & consulari & censorio viro id, quod optimum esse publicum existimabat, suadente, non ut à patrono causam pro reis dicente. alia namque principia conducunt reos apud judices defendenti, & clementiam misericordiamque undique indaganti; alia, quum senatus de republica consulitur, viro auctoritate præstanti sententiis quorumdam iniquissimis permoto, & pro utilitatibus publicis ac pro salute sociorum graviter ac liberè indignanti simul ac dolenti. quippe rectè & utiliter in disciplinis rhetorum præcipitur judices de capite alieno deque causa ad sese non pertinenti cogniturος, ex qua præter officium judicandi nihil ad eos simul periculi vel emolumenti redundaturum est, conciliandos esse ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter & leniter existimationi salutique ejus qui apud eos accusatus est. at quum dignitas & fides & utilitas omnium communis agitur, ob eamque rem aut suadendum quid ut fiat, aut fieri jam cœpto differendum est: tum qui se in hujusmodi principiis occupat ut benivolos benignosque sibi auditores paret, otiosam operam in non necessariis verbis sumit. jamdudum enim negotia periculaque ipsa rerum communia consiliis eos capiendis conciliant: & ipsi potius sibi exposcunt consultoris benivolentiam. Sed quod ait confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnari uti depugnatum est, neque regem Persen à populo Romano vinci, atque id eum dixisse non Rhodienses modò, sed multas quoque alias nationes voluisse, sed id nihil ad purgandum extenuandumve crimen valere; jam hoc primùm Tiro improbe mentitur. verba ponit Catonis: & aliis tamen eum verbis calumniatur. non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse victoriam esse populi Romani, sed sese arbitrari dixit id eos noluisse: quod erat proculdubio suæ opinionis professio, non Rhodiensium culpæ confessio. in qua re, ut meum quidem judicium est, non culpa tan-

tùm vacat, ſed dignus quoque laude admirationeque eſt, quum & ingenuè & religioſè dicere viſus eſt contra Rhodienſes quod ſentiebat, & parta ſibi veritatis fide ipſũ illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & tranſtulit: ut eos idcirco vel maximè æquum eſſet acceptiores carioreſque fieri populo Romano, quòd quum & utiles illi eſſent & vellent regi eſſe factum, nihil tamen adjuvandi ejus gratia fecerint. Poſtea verba hæc ex eadem oratione ponit: *Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam relinquemus? quod illos dicimus voluiſſe facere, id nos priores facere occupabimus?* hoc, inquit, enthymema nequam & vitioſum eſt. reſponderi enim potuit, occupabimus certè: nam, ſi non occupaverimus, opprimemur, incidendumque erit in inſidias à quibus ante nos non caverimus. rectè, inquit, hoc vitio dat Lucilius poëtæ Euripidi; quod, quum Polyphontes rex propterea ſe interfeciſſe fratrem diceret, quòd ipſe ante conſilium de nece ejus cepiſſet, Merope fratris uxor hiſce eum verbis eluſerit:

Εἰ γάρ σ' ἔμελλεν, ὡς σὺ φῄς, κτείνειν πόσις,
Χρῆν καί σε μέλλειν, ὡς χρόνος δῆθεν παρῆν.

At hoc enim, inquit, plane ſtultitiæ plenum eſt eo conſilio atque ea fini facere nolle aliquid, uti nunquam id facias quod velis. ſed videlicet Tiro animum non advertit non eſſe in omnibus rebus cavendis eamdem cauſam: neque humanæ vitæ negotia & actiones & officia vel occupandi vel differendi, vel etiam ulciſcendi, vel cavendi ſimilia eſſe pugnæ gladiatoriæ. nam gladiatori, compoſito ad pugnandum, pugnæ hæc propoſita ſors eſt, aut occidere ſi occupaverit, aut occumbere ſi ceſſaverit. hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis neceſſitatibus circumſcripta eſt, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam, niſi feceris, pati poſſis. quod tantum aberat à populo Romano occupare,

cupare, ut sæpe etiam in sese factas injurias ulcisci neglexerit. post deinde usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honestis & nimis audacibus, ac non viri ejus, qualis fuit, sed vafris ac fallaciosis, & quasi Græcorum sophistarum sollertiis. nam, *quum objiceretur*, inquit, *Rhodiensibus quod bellum populo Romano facere voluissent, nec negavit pæne, & ignosci poposcit, quia id non fecissent & si maximè voluissent: induxisseque eum dicit quam dialectici epagogen appellant, non rem admodum insidiosam & sophisticam, neque ad veritates magis quam ad captiones repertam: quum conatus sit exemplis decipientibus colligere confirmareque, neminem, qui male facere voluit, plecti æquum esse, nisi, quod factum voluit, etiam fecerit.* verba autem ex ea oratione M. Catonis hæc sunt. *Qui acerrimè adversus eos dicit, ita dicit: hostes voluisse fieri. Et quis tandem est nostrûm, qui quod ad sese attinet, æquum censeat quempiam pœnas dare ob eam rem, quod arguatur male facere voluisse? nemo opinor: nam ego, quod ad me attinet, nolim.* deinde paulo infrà ita dicit. *Quid nunc? & quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat: Si quis illud facere voluerit, mille nummi dimidium familiæ multa esto: Si quis plus quingenta jugera habere voluerit, tanta pœna esto: Si quis majorem pecudum numerum habere voluerit, tantum damni esto; atqui nos omnia plura habere volumus & id nobis impune est.* postea ita dicit. *Sed si honorem non æquum est haberi ob eam rem, quod bene facere voluisse quis dicit, neque fecit tamen: Rhodiensibus male erit, non quod male fecerunt, sed quia voluisse dicuntur?* His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere & conficere dicit Rhodiensibus quoque impune esse debere; quod hostes quidem esse populi Romani voluissent, etsi maximè non fuissent. dissimulari autem non posse ait, quin paria & consimilia non sint plus quingenta jugera habere velle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit, & bellum inju-

ſtum atque impium populo Romano facere velle: neque item inficiari poſſe, quin alia cauſa in præmio ſit, alia in pœnis. nam beneficia, inquit, promiſſa opperiri oportet, neque ante remunerari, quam facta ſint: injurias autem imminentes præcaviſſe juſtum eſt quàm expectaviſſe. ſumma enim profeſſio ſtultitiæ, inquit, eſt non ire obviam ſceleribus cogitatis, ſed manere opperirique, ut, quum admiſſa & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta ſunt infecta fieri non poſſunt, pœniantur. hæc Tiro in Catonem non minus frigide ſane quàm inaniter. Sed enim Cato non nudam neque ſolitariam nec improtectam hanc epagogen facit: ſed multis eam modis præfulcit, multiſque aliis argumentis convelat: &, quia non Rhodienſibus magis quàm reipublicæ conſultabat, nihil ſibi dictu factuque in ea re turpe duxit, quin omnium ſententiarum via ſervatum ire ſocios niteretur. ac primùm ea non incallidè conquiſivit, quæ non jure naturæ aut jure gentium fieri prohibentur, ſed jure legum rei alicujus medendæ aut temporis cauſa juſſarum; ſicut eſt de numero pecoris & de modo agri præfinito aut ejuſmodi aliquo. in quibus rebus quod prohibitum eſt fieri, per leges quidem non licet; velle id tamen facere, ſi liceat, inhoneſtum non eſt. atque eas res contulit ſeorſum, miſcuitque cum eo quod neque facere neque velle per ſeſe honeſtum eſt; tum deinde, ne diſparilitas collationis evidens fieret, pluribus id propugnaculis defenſat; neque tenues iſtas & enucleatas voluntatum in rebus illicitis reprehenſiones, qualia in philoſophorum otio diſputantur, magni facit; ſed id ſolùm ex ſumma ope nititur, ut cauſa Rhodienſium, quorum amicitiam retineri ex republica fuit, aut æqua judicaretur, aut quidem certè ignoſcenda: atque interim neque feciſſe Rhodienſes bellum neque facere voluiſſe dicit; interim autem facta ſola cenſenda dicit atque in judicium vocanda, ſed voluntates

nudas

nudas inanesque neque legibus neque pœnis fieri obnoxias: interdum autem, quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat, & ignoscentias utiles esse rebus humanis docet: ac, nisi ignoscant, metus in republica rerum novarum movet: sed enim contrà, si ignoscatur, conservatum iri ostendit populi Romani magnitudinem. superbiæ quoque crimen, quod tunc præter cetera in senatu Rhodiensibus objectum erat, mirifica & prope divina responsionis figura elusit & eluit. verba adeò ipsa ponemus Catonis: quoniam Tiro ea prætermisit, *Rhodienses superbos esse ajunt, id objectantes quod mihi a liberis meis minimè dici velim. sint sane superbi. quid id ad nos attinet? idne irascimini si quis superbior est quam nos?* nihil prorsus hac compellatione potest neque gravius neque munitius adversus homines superbissimos facta, qui superbiam in sese amarent, in aliis reprehenderent. præterea animadvertere est in tota ista Catonis oratione omnia disciplinarum rhetoricarum arma atque subsidia mota esse: sed non proinde ut in decursibus ludicris aut simulachris prœliorum voluptariis fieri videmus: non, inquam, distinctè nimis nimisque comptè atque modulatè res acta est. sed quasi in ancipiti certamine, quum sparsa acies est, multis locis Marte vario pugnatur: sic in ista tum causa Cato, quum superbia illa Rhodiensium famosissima multorum odio atque invidia flagraret, omnibus promiscè tuendi atque propugnandi modis usus est: & nunc ut optimè meritos commendat: nunc, tanquam si innocentes purgaret, ne bona divitiæque eorum expetantur, objurgat: nunc etiam quasi sit erratum deprecatur: nunc ut necessarios reipublicæ ostentat: nunc clementiæ, nunc mansuetudinis majorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit. eaque omnia distinctiùs numerosiusque ac comptiùs fortassean dici potuerunt: fortiùs atque vividius potuisse dici non videntur. iniquè igitur Tiro Tullius, qui ex omnibus

 facultati-

facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter ſeſe & cohærentibus parvum quippiam nudumque ſumſit, quod obtrectaret: tamquam non dignum M. Catone fuerit, quod delictorum non perpetratorum voluntates tantum non cenſuerit pœniendas. Commodiùs autem erectiuſque de his meis verbis, quibus Tullio Tironi reſpondi modò, exiſtimabit judiciumque faciet, qui & orationem ipſam Catonis totam acceperit in manus, & epiſtolam Tironis ad Axium ſcriptam requirere & legere curaverit. ita enim nos ſinceriùs exploratiuſque vel corrigere poterit vel probare.

CAP. IV.

Cujuſmodi ſervos & quam ob cauſam Cælius Sabinus juris civilis auctor pileatos *venundari ſolitos ſcripſerit, & quæ mancipia ſub corona more majorum venierint; atque id ipſum,* ſub corona, *quid ſit.*

PIleatos ſervos venum ſolitos ire, quorum nomine venditor nihil præſtaret, Cælius Sabinus juriſperitus ſcriptum reliquit. cujus rei cauſam eſſe ait, quod hujuſmodi conditionis mancipia inſignia eſſe in vendundo deberent, ut emtores errare & capi non poſſent; neque lex vendundi opperienda eſſet: ſed oculis jam perciperent, quòdnam eſſet mancipiorum genus. *ſicuti*, inquit, *antiquitus mancipia jure belli capta coronis induta veniebant, & iccirco dicebantur ſub corona venire. namque ut ea corona ſignum erat captivorum venalium, ita pileus impoſitus demonſtrabat ejuſmodi ſervos venum dari, quorum nomine emtori venditor nihil præſtaret.* eſt autem alia rationis hujus opinio, cur dici ſolitum ſit captivos ſub corona venundari, quòd milites, cuſtodiæ cauſa, captivorum venalium greges circumſtarent: eaque circumſtatio militum corona appellata ſit. ſed id magis verum eſſe, quod ſupra dixi, Cato quoque in libro, quem compoſuit

posuit de re militari, docet. verba sunt hæc Catonis: *Ut populus sua opera potius ob rem benè gestam coronatus supplicatum eat, quam re malè gesta coronatus veniat.*

CAP. V.

Historia de Polo histrione memoratu digna.

HIstrio in terra Græcia fuit fama celebri: qui gestus & vocis claritudine & venustate cæteris antestabat. nomen fuisse ajunt Polum. tragœdias poëtarum nobilium scitè atque asseveratè actitavit. is Polus unicè amatum filium morte amisit. eum luctum quum satis visus est eluxisse, rediit ad quæstum artis. in eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus gestare urnam quasi cum Orestis ossibus debebat. Ita compositum fabulæ argumentum est, ut veluti fratris reliquias ferens Electra comploret commisereturque interitum ejus qui per vim exstinctus existimatur. igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus ossa atque urnam à sepulchro tulit filii, & quasi Oresti amplexus opplevit omnia non simulachris neque imitamentis, sed luctu atque lamentis veris & spirantibus. itaque quum agi fabula videretur, dolor accitus est.

CAP. VI.

Quid de quorumdam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.

EX quinque his sensibus quos animantibus natura tribuit, visu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos Græci ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν appellant, quædam animalium alia alio carent; & aut cæca natura gignuntur, aut inora inauritave. nullum autem gigni animal Aristoteles dicit, quod aut gustus sensu careat aut tactus. verba ex libro ejus, quem περὶ μνή-

μης

μης composuit, hæc sunt: τὴν ἢ ἀφὴν καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῆ ζώων.

CAP. VII.

An, affatim, quasi admodum prima acuta pronunciandum sit, & quædam itidem non incuriose tractata super aliarum vocum accentibus.

ANnianus poëta, præter ingenii amœnitates litterarum quoque veterum & rationum in litteris oppido quam peritus fuit: & sermocinabatur mira quadam & scita suavitate. is *affatim*, ut *admodum*, prima acuta non media pronunciabat; atque ita veteres locutos censebat. itaque se audiente Probum Grammaticum hos versus in Plauti Cistellaria legisse dicit:

Potin' es tu homo facinus facere strenuum?
Aliorum est affatim qui faciant. sane ego
Me volo fortem perluberier virum.

causamque esse huic accentui dicebat, quòd *affatim* non essent duæ partes orationis; sed utraque pars in unam vocem coaluisset; sicuti in eo quoque, quod *exadversum* dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat; quoniam una non duæ essent orationis partes: atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his versibus:

In quo hæc discebat ludo exadversum loco
Tonstrina erat quædam.

addebat etiam quod, *ad*, præverbium tum fermè acueretur, quum significaret ἐπίτασιν quàm intentionem nos dicimus, sicuti *adfabre* & *admodum* & *adprobe* dicuntur. cætera quidem satis commode Annianus. sed hanc particulam, *ad*, quam semper, quum intentionem significaret, acui putavit. non id perpetuum videtur: nam &, *adpotus* quum dicimus & *adprimus* & *adprime* intentio his in verbis demonstratur; neque tamen, *ad*

particula

particula satis commode accentu acuto pronunciatur. *adprobus* tamen, quod significat *valde probus*, non inficias eo, quin prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur TRIUMPHUS, vocabulo isto utitur:

Hierocles hospes est mihi adolescens adprobus.

num igitur in istis vocibus, quas non acui diximus, ea causa est quod syllaba insequitur natura longior, quæ non ferme patitur acui priorem in vocabulis syllabarum plurium quam duarum? *Adprimum* autem *longe primum* L. Livius in Odyssea dicit in hoc versu:

Ibidemque vir summus adprimus Patroclus.

idem Livius in Odyssea *præmodum* dicit, quasi *admodum*. *Parcentes*, inquit, *præmodum*. quod significat *supra modum*, dictumque est quasi *præter modum*: in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

CAP. VIII.

Res ultra fidem tradita super amatore delfino & puero amato.

DElfinos Venerios esse & amasios non modò historiæ veteres, sed recentes quoque memoriæ declarant. nam & sub Cæsaribus, in Puteolano mari, ut Appion scriptum reliquit, & aliquot sæculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantissimi quidam delfinorum cogniti compertique sunt: neque ii amaverunt, quod sunt ipsi genus; sed pueros forma liberali in naviculis forte aut in vadis litorum conspectos miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi Appionis eruditi viri ex Ægyptiacorum libro quinto: quibus delfini amantis & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, aurigationes refert; eaque omnia sese ipsum multosque alios vidisse dicit. καὶ αὐτὸς δὲ εἶδον περὶ Δικαιαρχίαν δελφῖνα ἐ-

ρῶντα

ρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπτοημένον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων, καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων, ἵνα μὴ τὸ ποθούμενον χρῶτα ἀμύξῃ, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἐξεχεῖτο δὲ ἄρα ἡ Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία θεάσασθαι ἰχθὺν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος. Ad hæc adjicit rem non minus mirandam. Postea, inquit, idem ille puer delfino amœnus morbo affectus obiit suum diem. at ille amans, ubi sæpe ad litus solitum adnavit, & puer qui in primo vado adventum ejus opperiri consueverat, nusquam fuit, desiderio tabuit exanimatusque est; & in littore jacens, inventus ab his qui rem cognoverant, in sui pueri sepulchro humatus est.

CAP. IX.

Peposci & memordi, pepugi, & spepondi, & cecurri *plerosque veterum dixisse, non uti postea receptum est dicere, per,* o, *aut per* u, *litteram in prima syllaba positam, sed per,* e, *atque id Græcæ rationis exemplo dixisse: præterea notatum, quòd viri non indocti neque ignobiles, a verbo* descendo, *non* descendi, *sed* descendidi *dixerunt.*

Poposci, *momordi, pupugi, cucurri*, probabiliter dici videntur: atque ita nunc omnes fermè doctiores hujuscemodi verbis utuntur. sed Q. Ennius in Satiris, *memorderit*, dixit, per, *e*, litteram, non *momorderit*, *Meum*, inquit, *non est; at si me canis momorderit.* Item Laberius in Gallis: *De integro patrimonio meo centum milia nummûm memordi.* Item idem Laberius in Coloratore: *Itaque levi pruna percoctus simul sub dentes mulieris veni, bis ter memordit.* item P. Nigidius de animalibus libro secundo: *Serpens si memordit, gallina deligitur & opponitur.* item Plautus in Aulularia: *admemordit hominem.* sed idem Plautus in Trigeminis,

non

non *pramordisse* neque *pramemordisse* dixit, sed *pramorsisse*.

Ni fugissem, inquit, *medium, credo, premorsisset.* Item Atta in Conciliatrice: *Ursum se memordisse autumat.* *Peposci* quoque non *poposci* Valerius Antias libro Annalium quadragesimo quinto scriptum reliquit. *Denique Licinius tribunus plebei perduellionis ei diem dixit. & comitiis diem a Q. Martio pratore peposcit.* *Pepugero* æquè Atta in Ædilitia dicit: *Sed si pepugero metuet.* Ælium quoque Tuberonem libro ad C. Oppium scripto *occecurrerit* dixisse Probus annotavit, & hæc ejus verba apposuit. *Si generalis species occecurrit.* Idem Probus Valerium Antiatem libro historiarum duodecimo *speponderant* scripsisse annotavit; verbaque ejus hæc posuit: *Tib. Gracchus, qui quæstor C. Mancino in Hispania fuerat, & ceteri qui pacem speponderant.* Ratio dictionum hæc esse videri potest: quoniam Græci in quadam specie præteriti temporis, quod *παρακείμενον* appellant, secundam verbi litteram in, *e*, plerumque vertunt, γράφω γέγραφα, ποιῶ πεποίηκα. λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λύω λέλυκα. Sic ergo *mordeo memordi. posco peposci, tendo tetendi, tango tetigi, pungo pepugi, spondeo spepondi, curro cecurri, tollo tetuli* facit. sic & M. Tullius & C. Cæsar *mordeo memordi, pungo pepugi, spondeo spespondi*, dixerunt. Præterea inveni à verbo *scindo* simili ratione non *sciderat* sed *sesciderat* dictum esse. L. Attius in Sotadicorum libro primo *sesciderat* dixit. Verba hæc sunt: *Non ergo aquila ita, uti prædicant, scesciderat pectus.* Ennius quoque & Valerius Antias, in libro historiarum septuagesimo quinto, verba hæc scripsit: *Deinde funere locato ad forum descendidit.* Laberius quoque in Catulario ita scripsit:

Ego mirabar quomodo mammæ mihi descendiderant.

CAP.

CAP. X.

Ususcapio & copulate & recto vocabuli casu dicitur; ita pignoriscapio *conjuncte & eadem vocabuli forma dictum est.*

UT hæc *ususcapio* dicitur copulato vocabulo, *a*, littera in eo tractim pronunciata; ita *pignoriscapio* junctæ sunt partes, & producte dicebatur. verba Catonis sunt ex primo epistolicarum quæstionum: *Pignoriscapio ob æs militare, quod æs à tribuno ærario miles accipere debebat, vocabulum seorsum fit.* per quod satis dilucet hanc *capionem* posse dici, quasi hanc *captionem*, & in usu & in pignore.

CAP. XI.

Neque levitatem *neque* nequitiam *ea significatione esse, qua in vulgi sermonibus dicantur.*

LEvitatem plerumque nunc pro inconstantia & mutabilitate dici audio, & *nequitiam* pro sollertia astutiaque. sed veterum hominum qui proprie atque integre locuti sunt, *leves* dixerunt, quos vulgò nunc viles & nullo honore dignos dicimus; & *levitatem* appellaverunt proinde quasi *vilitatem*; & *nequam* hominem nulli rei neque frugis bonæ; quod genus Græci ferè ἄσωτον ἢ ἀκόλαστον ἢ ἀχρεῖον ἢ ἄχρηστον ἢ κακότροπον ἢ μιαρὸν dicunt. Qui exempla horum verborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inveniet ea in M. Tullii secunda Antonianarum. nam quum genus quoddam sordidissimum vitæ atque victus M. Antonii idem demonstraturus esset, quod in caupona delitesceret, quòd ad vesperum perpotaret, quòd ore involuto iter faceret ne cognosceretur; hæc & alia ejusmodi quum in eum dicturus esset, *Videte*, inquit, *hominis levitatem.*

tamquam prorſus iſta dedecora hoc vitio in homine notarentur. at poſteà, quum in eundem Antonium probra quædam alia ludibrioſa & turpia ingeſſiſſet, ad extremum hoc addidit: *O hominem nequam? nihil enim magis propriè poſſum dicere.* Sed ex eo loco M. Tullii verba compluſcula libuit ponere. *At videte levitatem hominis. quum hora diei decima ferè ad Saxa rubra veniſſet, delituit in quadam cauponula: atque ibi ſe occulens perpotavit ad veſperum: inde ciſio celeriter ad urbem advectus domum venit ore involuto. janitor, Quis tu? A Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cujus cauſa venerat, deducitur: eique epiſtolam tradit. quam illa quum legeret flens (erat enim ſcripta amatoriè: caput autem litterarum hoc erat; ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum: omnem ſe amorem abjeciſſe illius, atque in hanc transfudiſſe) quum mulier fleret uberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum invaſit. O hominem nequam! nihil enim magis propriè poſſum dicere. ergo ut te catamitum, nec opinato quum oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpiceret; idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbaſti?* conſimiliter Q. quoque Claudius in primo annalium, *nequitiam* appellavit luxum vitæ prodigum effuſumque in hiſce verbis: *Perſuadenti cuidam adoleſcenti Lucano, qui apprimè ſummo genere gnatus erat, ſed luxuria & nequitia pecuniam magnam conſumſerat.* M. Varro in libris de lingua Latina. *Ut ex non & volo,* inquit, *nolo fit: ſic ex ne & quicquam, media extrita ſyllaba, compoſitum eſt, nequam.* P. Africanus pro ſe contra Tib. Aſellum de multa ad populum: *Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus ſunt? malitia atque nequitia. utrum defendis, malitiam, an nequitiam, an utrumque ſimul? ſi nequitiam defendere vis; licet, ſed tu in uno ſcorto majorem pecuniam abſumſiſti, quàm quanti omne inſtrumentum fundi Sabini in cenſum dedicaviſti. Ni hoc ita eſt, qui ſpondet mille*

 nummûm?

nummûm? sed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti atque absumsisti in flagitiis. ni hoc ita est, qui spondet mille nummûm? non vis nequitiam. age malitiam saltem defendas. sed tu verbis conceptis conjuravisti sciens sciente animo tuo: ni hoc ita est, qui spondet mille nummûm?

CAP. XII.

De tunicis chiridotis: quòd earum usum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.

TUnicis uti virum prolixis ultra brachia & usque in primores manus ac propè in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. eas tunicas Græco vocabulo nostri chiridotas appellaverunt. feminisque solis vestem longè lateque diffusam decoram existimaverunt, ad ulnas cruraque adversus oculos protegenda. Viri autem Romani primò quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt: postea substrictas & breves tunicas citra humerum desinentes habebant, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli F. vir omnibus bonis artibus atque omni virtute præditus, P. Sulpicio Gallo, homini delicato, inter pleraque alia quæ objectabat id quoque probro dedit: quod tunicis uteretur manus totas operientibus. verba sunt hæc Scipionis: *Nam qui cotidie unguentatus adversum speculum ornetur, cujus supercilia radantur, qui barba volsa feminibusque subvolsis ambulet, qui in conviviis adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica interior accubuerit, qui non modò vinosus sed virosus quoque sit: eumne quisquam dubitet, quin idem fecerit quod cinædi facere solent?* Virgilius quoque tunicas hujusmodi, quasi femineas ac probrosas criminatur:

> *Et tunicæ*, inquit, *manicas, & habent redimicula mitræ.*

Quin

Quintus quoque Ennius Karthaginienſium tunicatam juventutem, non videtur ſine probro dixiſſe.

CAP. XIII.

Quem claſſicum *dicat M. Cato, quem* infra claſſem.

CLaſſici dicebantur non omnes qui in claſſibus erant, ſed primæ tantùm claſſis homines, qui centum & viginti quinque milia æris ampliuſve cenſi erant. *infra claſſem* autem appellabantur ſecundæ claſſis cæterarumque omnium claſſium, qui minore ſumma æris, quàm ſuprà dixi, cenſebantur. Hoc eò ſtrictim notavi, quoniam in M. Catonis oratione, qua Voconiam legem ſuaſit, quæri ſolet quid ſit *claſſicus*, quid *infra claſſem*.

CAP. XIV.

De tribus dicendi generibus: ac de tribus philoſophis qui ab Athenienſibus ad ſenatum Romanum legati miſſi ſunt.

ET in carmine & in ſoluta oratione genera dicendi probabilia ſunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας vocant, nominaque eis fecerunt apponi, ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. nos, quem primum poſuimus, *uberem* vocamus, ſecundum *gracilem*, tertium *mediocrem*. *uberi* dignitas atque amplitudo eſt: *gracili* venuſtas & ſubtilitas: *medius* in confinio eſt utriuſque modi particeps. His ſingulis orationis virtutibus vitia agnata ſunt pari numero: quæ earum modum & habitum ſimulacris falſis ementiuntur. ſic plerumque ſufflati atque tumidi fallunt pro uberibus, ſqualentes & jejuni dicti pro gracilibus, incerti & ambigui pro mediocribus. Verà autem & propria hujuſcemodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro eſſe dicit ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium. Sed ea ipſa genera dicendi jam

antiquitus tradita ab Homero ſunt tria in tribus, magnificum in Ulyxe & ubertum, ſubtile in Menelao & cohibitum, mixtum moderatumque in Neſtore. Animadverſa eadem tripertita varietas eſt in tribus philoſophis, quos Athenienſes Romam ad ſenatum pop. Q. R. legaverant impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant propter Oropi vaſtationem. ea multa fuerat talentûm ferè quingentûm. erant iſti philoſophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus: & in ſenatum quidem introducti interprete uſi ſunt C. Acilio ſenatore; ſed ante ipſi ſeorſum quoque quiſque oſtentandi gratia magno conventu hominum diſſertaverunt. tum admirationi fuiſſe ajunt Rutilius & Polybius philoſophorum trium ſui cujuſque generis facundiam. violenta, inquiunt, & rapida Carneades dicebat, ſcita & teretia Critolaus, modeſta Diogenes & ſobria. unumquodque autem genus, ut diximus, quam caſtè pudicèque ornatur, fit illuſtrius: quum fucatur atque prælinitur, fit præſtigioſum.

CAP. XV.

Quam ſeverè moribus majorum in fures vindicatum ſit, & quid ſcripſerit Mucius Scævola ſuper eo quod ſervandum datum commodatumve eſſet.

LAbeo, in libro de duodecim tabulis ſecundo, acria & ſevera judicia de furtis habita eſſe apud veteres ſcripſit: idque Brutum ſolitum dicere, furti damnatum eſſe, qui jumentum aliorſum duxerat quàm quò utendum acceperat; item qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat. itaque Q. Scævola in librorum, quos de jure civili compoſuit, ſextodecimo verba hæc poſuit: *Quod cui ſervandum datum eſt, ſi id uſus eſt: ſive, quod utendum acceperit, ad aliam rem atque acceperit, uſus eſt: furti ſe obligavit.*

CAP.

CAP. XVI.

Locus exſcriptus ex ſatira M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inſcripta eſt, de peregrinis ciborum generibus: & appoſiti verſus Euripidi, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutavit.

Varro in Satira, quam περὶ ἐδεσμάτων inſcripſit, lepidè admodum & ſcitè factis verſibus cœnarum ciborumque exquiſitas delitias comprehendit. nam pleraque id genus, quæ helluones iſti terra & mari conquirunt, expoſuit, incluſitque in numeros ſenarios. & ipſos quidem verſus, cui otium erit, in libro, quo dixi, poſitos legat. genera autem nominaque edulium & domicilia ciborum omnibus aliis præſtantia, quæ profunda ingluvies veſtigavit, quæ Varro opprobrans exſecutus eſt, hæc ſunt fermè, quantum nobis memoriæ eſt. Pavus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hædus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, muræna Tarteſſia, aſelli Peſſinuntii, oſtrea Tarentina, pectunculus Chius, elops Rhodius, ſcari Cilices, nuces Thaſiæ, palma Ægyptia, glans Hiberica. hanc autem peragrantis gulæ & in ſuccos inſuetos inquirentis induſtriam atque has undique vorſum indagines cupediarum majore deteſtatione dignas cenſebimus, ſi verſus Euripidi recordemur, quibus utebatur ſæpiſſime Chryſippus philoſophus, tamquam edendi irritationes quaſdam repertas eſſe, non per uſum vitæ neceſſarium, ſed per luxum animi parata atque facilia faſtidientis, per improbam ſatietatis laſciviam. verſus Euripidi adſcribendos putavi:

Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι, πλὴν δυεῖν μόνον,
Δημητρὸς ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου;
Ἅπερ πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν,
Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή, τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

CAP. XVII.

Sermo habitus cum grammatico insolentiarum & imperitiarum pleno de significatione vocabuli, quod est obnoxius; deque ejus vocis origine.

PErcunctabar Romæ quempiam grammaticum primæ in docendo celebritatis, non herclè experiundi vel tentandi gratia, sed discendi magis studio & cupidine, quid significaret *obnoxius*, quæque ejus vocabuli origo ac ratio esset. atque ille adspicit me illudens levitatem quæstionis parvitatemque: Obscuram, inquit, sanè rem quæris, multaque prorsus vigilia indagandam. quis adeò tam linguæ Latinæ ignarus est, qui nesciat eum dici *obnoxium*, cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari & noceri potest ei, qui habeat aliquem noxæ, id est, culpæ suæ conscium? Quin potius, inquit, hæc mittis nugalia, & affers ea quæ digna quæri tractarique sint. Tum verò ego permotus agendum jam obliquè, ut cum homine stulto, existimavi: Et cætera, inquam, vir doctissime, & graviora remotioràque si discere & scire debuero, quando mihi usus venerit, tum quæram ex te atque discam: sed enim quia dixi sæpe *obnoxius*, & quid dicerem nescivi; didici ex te & scire nunc cœpi, quod non ego omnium solus, ut tibi sum visus, ignoravi; sed, ut res est, Plautus homo linguæ atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps, quid esset *obnoxius*, nescivit. versus enim est Sticho illius ita scriptus:

Nunc ego herclè perii planè, non obnoxiè.

quod minimè congruit cum ista, quam me docuisti, significatione. composuit enim Plautus tamquam duo inter se contraria *plane* & *obnoxie*; quod à tua significatione longè abest. at ille grammaticus satis ridiculè, quasi *obnoxius & obnoxiè*, non declinatione sola, sed re

atque

atque sententiâ differrent, Ego, inquit, dixi quid esset *obnoxius*, non quid *obnoxiè*. At tunc ego admirans insolentis hominis inscitiam, Mittamus, inquam, sicuti vis, quod Plautus *obnoxiè* dixit, si id esse nimis remotum putas: atque illud quoque prætermittamus, quod Sallustius in Catilina scribit, *Minari etiam ferro ni sibi obnoxia foret*: &, quod videtur notius pervulgatiusque esse, id me doce, versus enim Virgilii sunt notissimi;

Nam neque tunc astris acies obtusa videri;
Nec fratris radiis obnoxia surgere luna,

quod tu ais, *culpa sua conscium*; alio quoque locò Virgilius verbo isto utitur, à tua sententia diversè his versibus:

—— juvat arva videre
Non rastris hominum, non ulli obnoxia cura.

cura enim prodesse arvis solet, non nocere; quod tu de *obnoxio* dixisti. jam verò illud etiam Q. Ennii quo pacto congruere tecum potest, quod scribit in *Phœnice* in hisce versibus?

Sed virum vera virtute vivere animatum addecet,
Fortiterque innoxium vacare adversus adversarios,
Ea liberta'st, qui pectus purum & firmum gestitat,
Alia res obnoxia nocte in obscura latent.

at ille oscitans & allucinanti similis, Nunc, inquit, mihi operæ non est. quum otium erit, revises ad me atque disces quid in verbo isto & Virgilius & Sallustius & Plautus & Ennius senserint. & nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est. Siquis autem volet non originem solam verbi istius, sed significationem quoque ejus varietatemque recensere; ut hoc etiam Plautinum spectet, adscripsi versus ex Asinaria:

Maxumas opimitates gaudio effertißimas
Suis heris ille una mecum pariet gnatoque & patri;
Adeò ut ætatem ambo ambobus nobis sint obnoxii

 Nostro

"*Nostro devincti beneficio.*

Qua verò ille grammaticus finitione usus est, ea videtur in verbo tam multiplici unam tantummodò usurpationem ejus notasse: quæ quidem congruit cum significatu, quo Cæcilius usus est in Chrysio in his versibus:

—— Quamquam ego mercede huc conductus tua
Advenio, ne tibi me esse ob eam rem obnoxium
Reare: audibis malè si malè dixis mihi.

CAP. XVIII.

De observata custoditaque apud Romanos jurisjurandi sanctimonia: atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam dejurio ab iis accepto legavit.

Jusjurandum apud Romanos inviolatè sanctéque habitum servatumque id & moribus legibusque multis ostenditur; & hoc, quod dicemus, rei non tenue argumentum esse potest. Prœlio Cannensi Hannibal Karthaginiensium imperator ex captivis nostris electos decem Romam misit, mandavitque eis pactusque est, ut, si populo Romano videretur, permutatio fieret captivorum; & pro iis, quos alteri plures acciperent, dari argenti pondo libram S. Hos priusquam proficiscerentur, jusjurandum adegit, redituros esse in castra Pœnica, si Romani captivos non permutarent. veniunt Romam decem captivi. mandatum Pœni imperatoris in senatu exponunt. permutatio senatui non placita. parentes, cognati, affinesque captivorum amplexi eos, postliminiò in patriam redisse dicebant, statumque eorum integrum incolumemque esse: ac, ne ad hostes redire vellent, orabant. tum octo ex iis postliminium justum non esse sibi responderunt; quoniam dejurio vincti forent; statimque, uti jurati erant, ad Hannibalem profecti sunt. duo reliqui Romæ manserunt; solutosque esse sese ac liberatos religione dicebant; quoniam, quum egressi

egressi castra hostium fuissent, commenticio consilio regressi eodem die, tamquam si ob aliquam fortuitam caussam issent, atque ita jurejurando satisfacto rursum injurati abissent. hæc eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis existimata est, ut contemti vulgo dispretique sint, censoresque eos postea omnium notarum & damnis & ignominiis affecerint, quoniam, quod facturos dejuraverant, non fecissent. Cornelius autem Nepos, in libro exemplorum quinto, id quoque litteris mandavit, multis in senatu placuisse, ut ii, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur, sed eam sententiam numero plurium, quibus id non videretur, superatam: eos tamen, qui ad Hannibalem non redissent, usque adeò intestabiles invisosque fuisse, ut tædium vitæ ceperint, necemque sibi consciverint.

Cap. XIX.

Historia ex annalibus sumta de Tib. Sempronio Graccho patre Gracchorum tribuno plebei: atque inibi tribunicia decreta cum ipsis verbis relata.

PUlchrum atque liberale atque magnanimum factum Tib. Sempronii Gracchi in exemplis repositum est. id exemplum hujuscemodi est. L. Scipioni Asiatico P. Scipionis Africani superioris fratri C. Minucius Augurinus tribunus plebei multam irrogavit: cumque ob eam causam prædes poscebat. Scipio Africanus fratris nomine ad collegium tribunorum provocabat; petebatque ut virum consularem triumphalemque à collegæ vi defenderent. octo tribuni, cognita causa, decreverunt. cjus decreti verba, quæ posui, ex annalium monumentis exscripta sunt. QUOD. P. SCIPIO. AFRICANUS. POSTULAVIT. PRO. L. SCIPIONE. ASIATICO. FRATRE. QUUM. CONTRA. LEGES. CONTRA. Q. MOREM. MAJO-

RUM. TRIBUNUS. PLEBEI. HOMINIBUS. ACCITIS. PER. VIM. INAUSPICATO. SENTENTIAM. DE. EO. TULERIT. MULTAM. Q. NULLO. EXEMPLO. IRROGARIT. PRAEDES. Q. OB. EAM. REM. DARE. COGAT. AUT. SI. NON. DET. IN. VINCULA. DUCI. JUBEAT UT. EUM. A. COLLEGAE. VI. PROHIBEAMUS. ET. QUOD. CONTRA. COLLEGA. POSTULAVIT. NE. SIBI. INTERCEDAMUS. QUO. MINUS. SUAPTE. POTESTATE. UTI. LICEAT. D. E. R. NOSTRUM. SENTENTIA. OMNIUM. DATA. EST. SI. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. COLLEGAE. ARBITRATU. PRAEDES. DABIT. COLLEGAE. NE. EUM. IN. VINCULA. DUCAT. INTERCEDEMUS. SI. EJUS. ARBITRATU. PRAEDES. NON. DABIT. QUO. MINUS. COLLEGA. SUA. POTESTATE. UTATUR. NON. INTERCEDEMUS. Post hoc decretum, quum Augurinus tribunus plebei L. Scipionem prædes non dantem prehendi & in carcerem duci jussisset; tum Tib. Sempronius Gracchus trib. pl. pater Tiberii atque Gaji Gracchorum, quum P. Scipioni Africano inimicus gravis ob plerasque in republica dissensiones esset, juravit palam in amicitiam inque gratiam se cum P. Africano non redisse; atque ita decretum ex tabula recitavit. ejus decreti verba hæc sunt: CUM. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. TRIUMPHANS. HOSTIUM. DUCES. IN. CARCEREM. CONJECTAVERIT. ALIENUM. VIDETUR. ESSE. DIGNITATE. REIPUBLICAE. IN. EUM. LOCUM. IMPERATOREM. POPULI. ROMANI. DUCI. IN. QUEM. LOCUM. AB. EO. CONJECTI. SUNT. DUCES. HOSTIUM. ITA. Q. L. CORNELIUM. SCIPIONEM. ASIATICUM. A. COLLEGAE. VI. PROHIBEO. Valerius autem Antias. contra hanc decretorum memoriam, contraque auctoritates veterum annalium, post Africani mortem intercessionem istam pro Scipione Asiatico factam esse à Tib. Graccho dixit: neque multam irrogatam Scipioni; sed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pe-

cuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemtum.

CAP. XX.

Quod Virgilius ob aquam à Nolanis sibi non permissam sustulit è versu suo, Nola, *& posuit,* Ora: *atque ibi quædam alia de consonantia litterarum jucunda.*

SCriptum in quodam commentario reperi versus istos à Virgilio ita primùm esse recitatos atque editos:

Talem dives arat Capua & vicina Vesevo
Nola jugo:

postea Virgilium petiisse à Nolanis aquam uti duceret in propinquum rus; Nolanos beneficium petitum non fecisse: poëtam offensum nomen urbis eorum, quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, *oraque* pro *Nola* mutasse: atque ità reliquisse:

— *& vicina Vesevo.*
Ora jugo.

ea res verane an falsa sit non laboro, quin tamen melius suaviusque ad auris sit, quàm *Nola*, *Ora*, dubium id non est. nam vocalis in priore versu extrema eademque in sequenti prima canoro simul atque jucundo hiatu tractim sonat. est adeò invenire apud nobiles poëtas hujuscemodi suavitatis multa, quæ apparet navata esse, non fortuita: sed præter cæteros omnis apud Homerum plurima. uno quippe in loco tales tamque hiantes sonitus in assiduis vocibus pluris facit.

Ἡ δ᾽ ἑτέρη θέρεϊ προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ
Ἢ χιόνι ψυχρῇ ἢ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ.

atque item alio loco:

Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

Catullus quoque elegantissimus poëtarum in hisce versibus:

Minister vetuli puer falerni

Ingere

Inger mî calices amariores,
Ut lex Postumiæ jubet magistræ
Ebriosa acina ebriosioris;

quum, *ebrioso*, dicere posset, &, quod erat usitatius, *acinum* in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici suavitatem, *ebriosa*, dixit propter consequentis litteræ concentum. qui *ebrios* autem Catullum dixisse putant aut *ebriosos* (nam id quoque temere scriptum invenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.

CAP. XXI.

Quoad vivet, &, quoad morietur, *cur id ipsum temporis significent, quum ex duobus sint facta contrariis.*

QUoad vivet quum dicitur, item *quoad morietur*, videntur quidem duæ res dici contrariæ; sed idem atque unum tempus utraque verba demonstrant. item quum dicitur *quoad senatus habebitur*, & *quoad senatus dimittetur*; tametsi *haberi* atque *dimitti* contraria sunt, unum atque id ipsum tamen utroque in verbo ostenditur. tempora enim duo quum inter se opposita sunt atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio misceatur, non refert, utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis locus ipse confinis demonstretur.

CAP. XXII.

Quòd censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis & præpinguibus; quæsitumque utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit.

NImis pingui homini & corpulento censores equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus,

uus. non enim pœna id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. tamen Cato in oratione, quam *de sacrificio commisso* scripsit, objicit hanc rem criminosius, uti magis videri possit cum ignominia fuisse. quod si ita accipias: id profectò existimandum est, non omnino inculpatum neque indesidem visum esse, cujus corpus in tam immodicum modum luxuriasset exuberassetque.

LIBER OCTAVUS.

Commentario octavo hæc insunt.

CAPUT I.

Hesterna noctu, *recténe an cum vitio dicatur: & quænam super istis verbis grammatica traditio sit: item quòd decemviri in* XII *tabulis* nox *pro* noctu *dixerint.*

CAP. II.

Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ usurpentur quidem à Græcis, sed sunt adulterina & barbara: quæ item a me totidem acceperit, quæ ex medio communique usu Latinè loquentium minimè Latina sint, neque in veterum libris reperiantur.

CAP. III.

Quem in modum & quàm severè increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se & assiduè oscitantem.

CAP. IV.

Quòd Herodotus scriptor historiæ memoratissimus parùm verè dixerit unam solamque pinum arborum omnium cæsam numquam denuo ex isdem radicibus pullulare, & quòd

& quòd idem de aqua pluviali & nive rem non satis exploratam pro comperta posuerit.

CAP. V.

Quid illud sit quod Virgilius cœlum stare pulvere, *& quod Lucilius* pectus sentibus stare *dixit.*

CAP. VI.

Quum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minimè utile esse: superque ea re & sermo Tauri expositus, & verba ex Theophrasti libro sumta: & quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ senserit cum ipsius verbis additum.

CAP. VII.

Ex Aristotelis libro, qui περὶ τῆς μνήμης *inscriptus est, cognita acceptaque de natura & habitu memoriæ: atque inibi alia quædam de exuberantia aut interitu ejus lecta auditaque.*

CAP. VIII.

Quid mihi usu venerit interpretari & quasi effingere volenti locos quosdam Platonicos Latina oratione.

CAP. IX.

Quòd Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facundissimus verba pauca ad populum Atheniensem facturus deturbatus verecundia obticuerit, quodque idem hoc Demostheni apud Philippum regem verba facienti evenerit.

CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusine disceptatio cum grammatico quodam præstigioso tempora verborum & meditamenta puerilia ignorante; remotarum autem quæstionum

num

num nebulas & formidines capiendis imperitorum animis ostentante.

CAP. XI.

Quam festive responderit Xanthippæ uxori Socrates petenti ut per Dionysia largiore sumtu cænitarent.

CAP. XII.

Quid significet in veterum libris scriptum, plerique omnes; *& quòd ea verba accepta à Græcis videntur.*

CAP. XIII.

Quopsones *quod homines Afri dicunt, non esse verbum Pœnicum, sed Græcum.*

CAP. XIV.

Lepidissima altercatio Favorini philosophi adversus quemdam intempestivum de ambiguitate verborum disserentem, atque inibi verba quædam ex Nævio poëta & Cn. Gellio non usitate collocata: atque ibidem a P. Nigidio origines vocabulorum exploratæ.

CAP. XV.

Quibus modis ignominiatus tractatusque sit a C. Cæsare Laberius poëta: atque inibi appositi versus super eadem re ejusdem Laberii.

LIBER NONUS.

CAPUT I.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodevicesimo annali scripserit rectiores certioresque ictus fieri si sursum quid mittas, quam si deorsum.

Q. Claudius in undevicesimo annali, quum oppidum à Metello proconsule oppugnari, contra ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit; *Sagittarius cum funditore utrimque summo studio spargunt fortissimè. sed sagittam atque lapidem deorsum an sursum mittas hoc interest. nam neutrum potest deorsum versum recte mitti, sed sursum utrumque optime. quare milites Metelli sauciabantur multo minus, &, quod maxime opus erat, a pinnis hostis defendebant facillime.* Percunctabar ego Antonium Julianum rhetorem cur hoc ita usu venisset, quod Quadrigarius dixisset, ut contigui magis directioresque ictus fiant, si vel lapidem vel sagittam sursum versus jacias quàm deorsum: quum proclivior faciliorque jactus sit ex supernis in infima, quam ex infimis in superna. tum Julianus comprobato genere quæstionis, *Quod de sagitta*, inquit, *& lapide dixit, hoc de omni fere missili telo dici potest. facilior autem jactus est, sicuti dixisti, si desuper jacias si quid jacere tantum velis, non ferire; sed quum modus & impetus jactus impetrandus dirigendusque est, tum, si in prona jacias, moderatio atque ratio mittentis præcipitantia ipsa & pondere cadentis teli corrumpitur. at si in editiora mittas, &, ad percutiendum superne aliquid, manum & oculos conlinees, quo modus a te datus tulerit, eo telum ibit, quod jeceris.* Ad hanc fermè sententiam Julianus super istis Q. Claudii verbis nobiscum sermocinatus est.

Quod

Quod autem ait idem Q. Claudius: *à pinnis hostis defendebant facillimè*; animadvertendum est, usum esse eum verbo *defendebant*, non ex vulgari consuetudine, sed admodum propriè & Latinè. nam *defendere*, & *offendere*, inter sese adversa sunt, quorum alterum significat, ἐμποδὼν ἔχειν, alterum, ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι, quod hoc in loco in Q. Claudio dicitur.

CAP. II.

Quibus verbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habitumque philosophi ementientem.

AD Herodem Atticum, consularem virum ingenioque amœno & Græca facundia celebrem, adiit, nobis præsentibus, palliatus quispiam & crinitus, barbaque propè ad pubem usque porrecta; ac petiit æs sibi dari εἰς ἄρτους. tum Herodes interrogat quis homo esset. atque ille, vultu sonituque vocis objurgatorio, philosophum sese esse dicit; & mirari quoque addit, cur quærendum putasset quod videret. Video, inquit Herodes, barbam & pallium; philosophum nondum video. quæso autem te, cum bona venia dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum noscitemus? interibi quum aliquot ex his, qui cum Herode erant, erraticum hominem esse dicerent & nulli rei, incolamque esse sordentium ganearum; ac, nisi accipiat quod petit, convicio turpi solitum incessere: ibi Herodes, *Demus*, inquit, *huic aliquid æris, cuicuimodi est; tamquam homines, non tamquam homini.* & jussit dari precium panis triginta dierum. tum nos adspiciens qui eum sectabamur, *Musonius*, inquit, *æruscanti cuipiam id genus, & philosophum sese ostentanti dari jussit mille nummûm, &, quum plerique dicerent nebulonem esse hominem, malum & maliciosum, nulla re bona*

dignum: tum Musonium subridentem dixisse ajunt; ἄξιος οὖν ἐστιν ἀργυρίου. *sed hoc potius*, inquit, *dolori mihi & ægritudini est, quòd istiusmodi animalia spurca atque probra nomen usurpant sanctissimum, & philosophi appellantur. majores autem mei Athenienses nomina juvenum fortissimorum Harmodii & Aristogitonis, qui libertatis recipe-randæ gratia Hippiam tyrannum interficere adorsi erant, ne umquam servis indere liceret, decreto publico sanxerunt. quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ devota servili contagio pollui. cur ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exsordescere? simili autem*, inquit, *exemplo ex contraria specie antiquos Romanorum audio prænomina patriciorum quorumdam malè de republica meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse ne cui ejusdem gentis patricio inderentur: ut vocabula quoque eorum defamata atque demortua cum ipsis viderentur.*

Cap. III.

Epistola Philippi Regis ad Aristotelem philosophum super Alexandro recens nato.

PHilippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cujus virtute industriaque Macetæ locupletissimo imperio aucti gentium nationumque multarum potiri cœperant, & cujus vim atque arma toti Græciæ cavenda metuendaque inclutæ illæ Demosthenis orationes concionesque vocificant. is Philippus, quum in omni fere tempore negotiis belli victoriisque affectus exercitusque esset; à liberali tamen Musa & à studiis humanitatis nunquam abfuit, quin lepide comiterque pleraque & faceret & diceret. feruntur adeò libri epistolarum ejus munditiæ & venustatis & prudentiæ plenarum. velut sunt illæ litteræ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nunciavit. ea epistola, quoniam curæ diligentiæque

gentiæque in liberorum diſciplinas hortamentum eſt, exſcribenda viſa eſt ad commovendos parentum animos. exponenda igitur eſt ad hanc ferme ſententiam. Philippus Ariſtoteli ſalutem dicit. Filium mihi genitum ſcito. quod equidem dîs habeo gratiam: non proinde quia natus eſt, quàm pro eo quòd eum naſci contigit temporibus vitæ tuæ. ſpero enim fore, ut eductus eruditusque abs te dignus exſiſtat & nobis & rerum iſtarum ſusceptione. ipſius autem Philippi verba hæc ſunt: *Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. Ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ παιδός, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γάρ, αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.*

CAP. IV.

De barbararum gentium prodigioſis miraculis, deque diris & exitioſis faſcinationibus, atque inibi de feminis repente verſis in mares.

QUum è Græcia in Italiam rediremus, & Brunduſium iremus; egreſſique è navi in terram in portu illo incluto ſpatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum, ſed admodum ſcito vocabulo, *præpetem*, appellavit; faſces librorum venalium expoſitos vidimus. atque ego avidè ſtatim pergo ad libros. erant autem iſti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, incredulæ; ſcriptores veteres non parvæ auctoritatis, Ariſteas Proconneſius & Iſigonus Nicæenſis & Cteſias & Oneſicritus & Polyſtephanus & Hegeſias. ipſa autem volumina ex diutino ſitu ſquallebant, & habitu adſpectuque tætro erant. acceſſi tamen, percunctatuſque precium ſum: &, adductus mira atque inſperata vilitate, libros plurimos ære pauco emo; eoſque omnes duabus proximis noctibus curſim tranſeo: atque

in legendo carpsi exinde quædam & notavi mirabilia & scriptoribus fere nostris intentata; eaque his commentariis adspersi: ut, qui eos lectitabit, is ne rudis omnino & ἀνήκοος in istiusmodi rerum auditiones reperiatur. erant igitur in illis libris scripta hujuscemodi: Scythas illos penitissimos, qui sub ipsis septemtrionibus ætatem agunt, corporibus hominum vesci ejusque victus alimento vitam ducere & ἀνθρωποφάγους nominari: item esse homines sub eadem regione cœli unum oculum in frontis medio habentes, qui appellantur Arimaspi; qua fuisse facie Cyclopas poëtæ ferunt: alios item esse homines, apud eamdem cœli plagam, singulariæ velocitatis; vestigia pedum habentes retro porrecta, non, ut cæterorum hominum, prospectantia: præterea traditum esse memoratumque in ultima quadam terra, quæ Albania dicitur, gigni homines, qui in pueritia canescant, & plus cernant oculis per noctem, quàm inter diem: item esse compertum & creditum, Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluvium longè colunt, cibum capere semper diebus tertiis, medio abstinere. id etiam in isdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in libro Plinii Secundi naturalis historiæ septimo legi; esse quasdam in terra Africa hominum familias voce atque lingua effascinantium. qui si impensiùs forte laudaverint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas; emoriantur repente hæc omnia nulli aliæ causæ obnoxia: oculis quoque exitialem fascinationem fieri in isdem libris scriptum est: traditurque esse homines in Illyriis, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint; eosque ipsos mares feminasque, qui visu tam nocenti sunt, pupulas in singulis oculis binas habere. item esse in montibus terræ Indiæ homines caninis capitibus & latrantibus; eosque vesci avium & ferarum venatibus: atque esse item alia apud ultimas orientis

terras

terras miracula homines, qui monocoli appellantur, ſingulis cruribus ſaltuatim currentes, vivaciſſimæ pernicitatis: quoſdam etiam eſſe nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. jam verò egreditur omnem modum admirationis, quòd idem illi ſcriptores gentem eſſe ajunt apud extrema Indiæ, corporibus hirtis & avium ritu plumantibus, nullo cibatu veſcentem, ſed ſpiritu florum naribus hauſto victitantem: Pygmæos quoque haud longè ab his naſci; quorum qui longiſſimi ſint, non longiores eſſe quàm pedes duo & quadrantem. Hæc atque alia iſtiuſmodi plura legimus. ſed, quum ea ſcriberemus, tenuit nos non idoneæ ſcripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque uſum vitæ pertinentis. libitum tamen eſt in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus vir in temporibus ætatis ſuæ, ingenii dignitatiſque gratia, auctoritate magna præditus, non audiſſe neque legiſſe, ſed ſcire ſeſe atque vidiſſe in libro naturalis hiſtoriæ ſeptimo ſcripſit. Verba igitur, quæ infra poſui, ipſius ſunt, ex eo libro ſumta: quæ profectò faciunt ut neque reſpuenda, neque ridenda ſit notiſſima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena. *Ex feminis*, inquit, *mutari in mares non eſt fabuloſum. invenimus in annalibus Q. Licinio Craſſo Caſſio Longino Conſulibus, C. Aſinii puerum factum ex virgine ſub parentibus; juſſuque haruſpicum deportatum in inſulam deſertam. Licinius Mucianus prodidit viſum eſſe a ſe Argis Areſcontem, cui nomen Areſcuſæ fuiſſet; nupſiſſe etiam; mox barbam & virilitatem proveniſſe uxoremque duxiſſe: ejuſdem ſortis & Smyrnæ puerum a ſe viſum. ipſe in Africa vidi mutatum in marem, die nuptiarum L. Coſſicium civem Thyſdritanum: vivebatque quum proderem hæc.* Idem Plinius eodem in libro verba hæc ſcripſit: *Gignuntur homines utriuſque ſexus; quos hermaphroditos vocamus, olim androgynos vocatos & in prodigiis habitos, nunc verò in deliciis.*

CAP. V.

Diversæ nobilium philosophorum sententiæ de genere ac natura voluptatis; verbaque Hieroclis philosophi quibus decreta Epicuri insectatus est.

DE voluptate veteres philosophi diversas sententias dixerunt. Epicurus voluptatem summum bonum esse ponit; eam tamen ita definit, σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα. Antisthenes Socraticus summum malum dicit. ejus namque hoc verbum est: μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην. Speusippus vetusque omnis academia voluptatem & dolorem duo mala dicunt esse opposita inter sese; bonum autem esse quod utriusque medium foret. Zeno censuit voluptatem esse indifferens, id est, neutrum, neque bonum neque malum; quod ipse Græco vocabulo ἀδιάφορον appellavit. Critolaus Peripateticus & malum esse voluptatem ait, & multa alia mala parere ex sese, injurias, desidias, obliviones, ignavias. Plato ante hos omnis ita variè & multiformiter de voluptate disseruit; ut cunctæ istæ sententiæ, quas suprà posui, videantur ex sermonum ejus fontibus profluxisse; nam proinde unaquaque utitur, ut & ipsius voluptatis natura fert, quæ est multiplex, & causarum, quas tractat, rerumque, quas efficere vult, ratio desiderat. Taurus autem noster, quotiens facta mentio Epicuri esset; in ore atque in lingua habebat verba hæc Hieroclis Stoici viri sancti & gravis: ἡδονὴ τέλος πόρνης δόγμα· οὐκ ἔστιν πρόνοια, οὐδὲ πόρνης δόγμα.

Cap. VI.

Verbum, quod est ab ago, *frequentativum, in prima syllaba quonam sit modulo pronunciandum.*

AB eo quod est, *ago*, &, *egi*, verba sunt quæ appellant grammatici frequentativa, *actito*, &, *actitavi*. hæc quosdam non sanè indoctos viros audio ita pronunciare, ut primam in his litteram corripiant: rationemque dicunt, quoniam in verbo principali, quod est *ago*, prima littera breviter pronunciatur. cur igitur ab eo quod est *edo*, & *ungo*, in quibus verbis prima littera breviter dicitur, *esito*, & *unctito*, quæ sunt eorum frequentativa, prima littera longa promimus? & contrà, *dictito*, ab eo verbo quod est, *dico*, correptè dicimus? num ergo potius *actito* & *actitavi* producenda sunt? quoniam frequentativa fermè omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis ex his verbis unde ea profecta sunt in eadem syllaba pronunciantur, sicut *lego*, *lectus*, *lectito*, facit; *ungo*, *unctus*, *unctito*; *scribo*, *scriptus*, *scriptito*; *moveo*, *motus*, *motito*: *pendeo*, *pensus*, *pensito*; *edo*, *esus*, *esito*: *dico* autem, *dictus*, *dictito* facit: *gero*, *gestus*, *gestito*: *veho*, *vectus*, *vectito*: *rapio*, *raptus*, *raptito*: *capio*, *captus*, *captito*: *facio*, *factus*, *factito*. sic igitur, *actito*, productè in prima syllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod est, *ago*, & *actus*.

Cap. VII.

De conversione foliorum in arbore olea, brumali & solstitiali die, deque fidibus iis temporibus ictu alieno sonantibus.

VUlgo & scriptum & creditum est folia olearum arborum brumali & solstitiali die converti; & quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam supra

fieri atque exponi ad oculos & ad ſolem. quod nobis quoque ſemel atque iterum experiri volentibus ita eſſe propemodum viſum eſt. ſed de fidibus rarius dictu & mirabilius eſt. quam rem & alii docti viri & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ hiſtoriæ primo ſatis compertam eſſe, ſatiſque ſuper ea conſtare affirmat; nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias ſonare.

CAP. VIII.

Neceſſum eſſe, qui multa habeat, multis indigere, deque ea re Favorini philoſophi cum brevitate eleganti ſententia.

VErum eſt profectò, quod obſervato rerum uſu ſapientes viri dixerunt, multis egere, qui multa habeat; magnamque indigentiam naſci non ex inopia magna, ſed ex magna copia. multa enim deſiderari ad multa, quæ habeas, tuenda. quiſquis igitur multa habens cavere atque proſpicere velit ne quid egeat, neve quid deſit, jactura opus eſſe non quæſtu; & minus habendum eſſe ut minus deſit. Hanc ſententiam memini à Favorino inter ingentes omnium clamores detornatam incluſamque verbis his pauciſſimis: τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι. οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ὧν ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

CAP. IX.

Quis modus ſit verba vertendi in Græcas ſententias, deque his Homeri verſibus, quos Virgilius vertiſſe aut bene aptéque aut improſpere exiſtimatus eſt.

QUando ex poëmatis Græcis vertendæ, imitandæque ſunt inſignes ſententiæ, non ſemper ajunt enitendum ut omnia omnino verba in eum, in quem dicta

ſunt,

ſunt, modum vertamus. perdunt enim grâtiâm pleraque, ſi quaſi invita & recuſantia violentius transferantur. ſcitè ergo & conſideratè Virgilius, quum aut Homeri aut Heſiodi aut Apollonii aut Parthenii aut Callimachi aut Theocriti aut quorumdam aliorum locos effingeret, partim reliquit, alia expreſſit. Sicuti nuperrimè apud menſam quum legerentur utraque ſimul Bucolica Theocriti & Virgilii, animadvertimus reliquiſſe Virgilium, quod Græcum quidem mirè quàm ſuave eſt, verti autem neque debuit neque potuit. ſed enim quod ſubſtituit, pro eo quod omiſerat, non abeſt, quin jucundius lepidiuſque ſit:

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελῶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.
Malo me Galatea petit, laſciva puella:
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.

illud quoque alio in loco animadvertimus cautè omiſſum, quod eſt in Græco verſu dulciſſimum.

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκε τὰς αἶγας,
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε. καὶ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν Λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ.

quo enim pacto diceret, τὸ καλὸν πεφιλαμένε, verba herclè non tranſlaticia, ſed cujuſdam nativæ dulcedinis. hoc igitur reliquit, & cetera vertit non infeſtiviter: niſi quòd caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellavit. auctore enim M. Varrone is demum Latinè caper dicitur, qui excaſtratus eſt.

Tityre dum redeo, brevis eſt via, paſce capellas:
Et potum paſtas age Tityre: & inter agendum,
Occurſare capro (cornu ferit ille) caveto.

Et quoniam de transferendis ſententiis loquor, memini audiſſe me ex Valerii Probi diſcipulis, docti hominis & in intelligendis penſitandiſque veteribus ſcriptis bene callidi, ſolitum eum dicere, nihil quicquam tam improſperè Virgilium ex Homero vertiſſe, quàm

 verſus

versus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

Οἵη δ᾽ Ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος ἰοχέαιρα
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον,
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι.
Τῇ δέ θ᾽ ἅμα νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
Ἀγρονόμοι παίζουσι. γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.
Πασάων δ᾽ ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
Ῥεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται. καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero, gradiensque deas supereminet omnes,
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Primum omnium id visum esse dicebant Probo, quòd apud Homerum quidem virgo Nausicaa ludibunda inter familiares puellas in locis solis rectè atque commodè confertur cum Diana venante in jugis montium inter agrestes deas; nequaquam autem conveniens Virgilium fecisse, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios Principes, cultu atque incessu serio, *instans operi*, sicut ipse ait, *regnisque futuris*, nihil ejus similitudinis capere posset, quæ lusibus atque venatibus Dianæ congruit; tum postea quod Homerus studia atque oblectamenta in venando Dianæ honestè apertéque dicit; Virgilius autem, quum de venatu deæ nihil dixisset, pharetram tantùm facit eam ferre in humero, tamquam si onus & sarcinam: atque illud impense Probum esse demiratum in Virgilio dicebant, quod Homerica quidem Λητὼ gaudium gaudeat genuinum & intimum, atque in ipso penetrali cordis & animæ vigens (siquidem non aliud est γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ) ipse autem imitari hoc volens gaudia fecerit pigra & levia & cunctantia & quasi in summo pectore supernantia. nescire enim sese quid significaret aliud,

pertentant.

pertentant. præter iſta omnia, florem ipſius totius loci Virgilium videri omiſiſſe; quòd hunc Homeri verſum exiguè ſecutus ſit.

Ῥεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται. καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

quando nulla major cumulatiorque pulchritudinis laus dici potuerit, quàm quòd una inter omnis pulchras excelleret, una facile ex omnibus noſceretur.

CAP. X.

Quòd Annæus Cornutus verſus Virgilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudicè opertéque dixit, reprehenſione ſpurca & odioſa inquinavit.

ANnianus pöeta & plerique cum eo ejuſdem Muſæ viri ſummis aſſiduiſque laudibus hos Virgilii verſus ferebant; quibus Volcanum & Venerem junctos mixtoſque jure conjugii, rem lege naturæ operiendam, verecunda quadam tralatione verborum quum oſtenderet demonſtraretque, protexit. ſic enim ſcripſit:

—— ea verba locutus
Optatos dedit amplexus; placidumque petivit
Conjugis infuſus gremio per membra ſoporem.

minus autem difficile eſſe arbitrabantur in iſtiuſmodi re dicenda verbis uti uno atque altero brevi tenuique eam ſigno demonſtrantibus, ſicuti Homerus dixit:

Παρθενίην ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμὸν, & ἔργα φιλοτήσια.

Τὸν μὲν ἄρ᾽ ἐν τρήτοισι καθεύδουσ᾽ ἐν λεχέεσσιν.

tot verò & tam evidentibus ac tamen non prætextatis, ſed puris honeſtiſque verbis venerandum illud concubii pudici ſecretum neminem quemquam alium dixiſſe. ſed Annæus Cornutus, homo ſanè pleraque alia non indoctus neque imprudens, in ſecundo tamen

men librorum, quos de figuris ſententiarum compoſuit, egregiam totius iſtius verecundiæ laudem inſulſa nimis & odioſa ſcrutatione violavit. nam quum genus hoc figuræ probaſſet, & ſatis circumſpectè factos eſſe verſus dixiſſet; *membra* tamen, inquit, paulo incautiùs nominavit.

CAP. XI.

De Valerio Corvino; & unde Corvinus.

DE M. Valerio, qui Corvinus appellatus eſt ob auxilium propugnationemque corvi alitis, haud quiſquam eſt nobilium ſcriptorum, qui ſecus dixerit. ea res prorſus admiranda ſic profectò eſt in libris annalibus memorata. Adoleſcens tali genere editus, Furio & Appio conſulibus fit tribunus militaris. atque in eo tempore copiæ Gallorum ingentes agrum Pomptinum inſederant: inſtruebanturque acies à conſulibus de vi ac multitudine hoſtium ſatis agentibus. dux interea Gallorum, vaſta & ardua proceritate, armiſque auro præfulgentibus, grandia ingrediens & manu telum reciprocans incedebat: perque contemtum & ſuperbiam circumſpiciens deſpicienſque omnia venire jubet & congredi, ſi quis pugnare ſecum ex omni Romano exercitu auderet. tum Valerius tribunus, cæteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius à conſulibus ut in Gallum tam immaniter arrogantem pugnare ſeſe permitterent, progreditur intrepidè modeſtéque obviam: & congrediuntur, & conſiſtunt, & conſerebantur jam manus; atque ibi vis quædam divina fit. corvus repentè improviſus advolat, & ſuper galeam tribnni inſiſtit, atque inde in adverſarii os atque oculos pugnare incipit. inſilibat, obturbabat, ungibus manum laniabat, & proſpectum alis arcebat; atque, ubi ſatis ſævierat, revolabat in galeam tribuni. ſic tribunus, ſpectante

ctante utroque exercitu, & ſua virtute niſus & opera alitis propugnatus, ducem hoſtium ferociſſimum vicit interfecitque; atque ob hanc cauſam cognomen habuit *Corvinus*. id factum eſt anno quadringenteſimo quinto poſt Romam conditam. Statuam Corvino iſti divus Auguſtus in foro ſuo ſtatuendam curavit. in ejus ſtatuæ capite corvi ſimulachrum eſt rei pugnæque, quam diximus, monumentum.

CAP. XII.

De verbis quæ in utramque partem significatione reciproca & adversa dicuntur.

UT *formidoloſus* dici poteſt & qui formidat & qui formidatur; ut *invidioſus*, & qui invidet & cui invidetur; ut *ſuſpicioſus*, & qui ſuſpicatur & qui ſuſpectus eſt; ut *ambitioſus*, & qui ambit & qui ambitur; ut item *gratioſus*, & qui adhibet gratias & qui admittit; ut *laborioſus*, & qui laborat & qui labori eſt; ut pleraque alia hujuſcemodi in utramque partem dicuntur: ita *infeſtus* ancipiti quoque ſignificatione eſt. nam & is *infeſtus* appellatur, qui malum infert cuipiam; & contrà, cui aliunde impendet malum, is quoque *infeſtus* dicitur. ſed quod prius poſui, profectò exemplis non indiget. ſic adeò multi loquuntur, ut *infeſtum* dicant inimicum atque adverſum. alterum autem illud ignorabilius obſcuriuſque eſt. quis enim è medio facile dixerit, *infeſtum* eſſe, cui alter infeſtus eſt? & veteres plerique ita dixerunt; & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Plancio ſcripſit, vocabulo hoc ſic uſus eſt: *Dolebam*, inquit, *judices, & acerbè ferebam, ſi hujus ſalus ob eam ipſam cauſam eſſet infeſtior, quod is meam ſalutem atque vitam ſua benivolentia, præſidio cuſtodiáque texiſſet.* Nos igitur de origine & ratione verbi quærebamus, atque ita in Nigidianis ſcriptum invenimus. *Infeſtum à feſtinan-*

do

do dictum. nam qui instat, inquit, *alicui*, *eumque properans urget*, *opprimereque eum studet festinatque*; *aut contrà de alicujus periculo & exitio festinatur: is uterque infestus dicitur*, *ab instantia atque imminentia fraudis*, *quam vel facturus cuipiam vel passurus est*. Ne quis autem de *suspicioso*, quod suprà posuimus, & de *formidoloso* in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat; inveniet de *suspicioso* apud M. Catonem de re Floria, ita scriptum: *Sed nisi qui palam corpore pecuniam quæreret*, *aut se lenoni locavisset*, *& si fabulosus & suspiciosus fuisset*; *vim in corpus liberum non æquum censuere afferri*. *suspiciosum* enim Cato hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. *Formidolosum* autem, qui formidatur, Sallustius in Catilina ita dicit. *Igitur talibus viris non labos insolitus*, *non locus ullus asper aut arduus erat*, *non armatus hostis formidolosus*. Item C. Calvus in poëmatis, *laboriosus*, dicit, non, ut vulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

Durum, inquit, *rus fugis & laboriosum*.

Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus,

Æcastor, inquit, *multum somniculosum*: & Cinna in poëmatis;

Somniculosam ut Pœnus aspidem Psyllus.

Metus æquè & *injuria*, atque alia quædam id genus, sic utroqueversum dici possunt. nam *metus* hostium rectè dicitur, & quum timent hostes & quum timentur. itaque Sallustius in historia prima, *metum Pompeji* dixit, non quod Pompejus metueret (quod est usitatius) sed quòd metueretur. Verba hæc Sallustii sunt: *Id bellum excitabat metus Pompeji victoris Hiempsalem in regnum restituentis*. Item alio in loco: *Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit*. *Injurias* itidem dicimus tam illorum qui patiuntur, quàm qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inventu. illud

etiam

etiam dictum à Virgilio eamdem habet formam communicatæ ultrò & citrò significationis:

—— *Et vulnere*, inquit, *tardus Ulyxi.*

quum diceret vulnus, non quod accepisset Ulyxes, sed quod dedisset. *Nescius* quoque dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. sed super eo *qui nescit* frequens hujus vocabuli usus est: infrequens autem de eo est, *quod nescitur. ignarus* æquè utroquevorsum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente:

Quæ in locis nesciis nescia spe sumus. Sallustius:
More humanæ cupidinis ignara visundi. Virgilius:
—— *Ignarum Laurens habet ora Mimanta.*

CAP. XIII.

Verba ex historia Claudii Quadrigarii, quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis & hostis Galli provocatoris pugnam depinxit.

T. Manlius summo loco natus adpriméque nobilis fuit. ei Manlio cognomentum factum est Torquato. causam cognomenti fuisse accepimus torquis ex auro induvias, quam ex hoste, quem occiderat, detractam induit: sed quid hostis & quod genus & quàm formidandæ vastitatis, & quantum insolens provocator, & cuimodi fuerit pugna decertatum, Q. Claudius primo annalium purissimè atque illustrissimè simplicique & incomta orationis antiquæ suavitate descripsit. quem locum ex eo libro Favorinus philosophus quum legeret, non minoribus quati afficique animum suum motibus pulsibusque dicebat, quàm si ipse coram depugnantes eos spectaret. Verba Q. Claudii, quibus pugna ista depicta est, adscripsi. *Quum interim Gallus quidam nudus, præter scutum & gladios duos, torque atque armillis decoratus processit: qui & viribus & magnitudine & adolescen-*

adolescentia simulque virtute cæteris antistabat. is maximè prœlio commoto atque utrisque summo studio pugnantibus manu significare cœpit, utrinque quiescerent pugnæ. facta pausa est. extemplò silentio facto cum voce maxima conclamat, si qui secum depugnare vellet, uti prodiret. nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies. deindè Gallus irridere atque linguam exertare. id subitò perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato, tantum flagitium civitati accidere, ex tanto exercitu neminem prodire. is, ut dico, processit: neque passus est virtutem Romanam ab Gallo turpiter spoliari, scuto pedestri & gladio Hispanico cinctus contra Gallum constitit. metu magno ea congressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectante, facta est. ita, ut ante dixi, constiterunt: Gallus sua disciplina scuto projecto cantabundus: Manlius animo magis quàm arte confisus, scutum scuto percussit, atque statum Galli conturbavit. dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet, Manlius iterum scutum scuto percutit, atque de loco hominem iterum dejecit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit: dein continuo humerum dexterum eodem concessu incidit, neque recessit usquam, donec subvertit, ne Gallus impetum icti haberet. ubi eum evertit, caput præcidit: torquem detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum imponit, quo ex facto ipse posterique ejus Torquati sunt cognominati. Ab hoc T. Manlio, cujus hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia & aspera & immitia Manliana dicta sunt: quoniam postea, bello adversum Latinos quum esset consul, filium suum securi percussit; qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret interdicto, hostem, à quo provocatus fuerat, occiderat.

CAP.

CAP. XIV.

Quòd idem Quadrigarius, hujus facies, *patrio casu probè & Latinè dixit, & quædam alia apposita de similium vocabulorum declinationibus.*

QUod autem suprà scriptum est in Q. Claudii verbis, *propter magnitudinem atque immanitatem facies*; id nos aliquot veteribus libris inspectis exploravimus; atque ita esse, ut scriptum est, comperimus. sic enim pleraque ætas veterum declinavit, *hæc facies*, *hujus facies*, quod nunc propter rationem grammaticam *faciei* dicitur. corruptos autem quosdam libros reperi, in quibus, *faciei*, scriptum est, illo, quod ante scriptum erat, oblitterato. Meminimus & in Tiburti bibliotheca invenire nos in eodem Claudii libro scriptum utrumque, *facies* & *facii*. sed, *facies*, in ordine scriptum fuit, & contrà per *ii* geminum, *facii*. neque id abesse à quadam consuetudine prisca existimavimus. nam & ab eo quod est *hic dies* tam *hujus dii*, & ab eo quod est *hæc fames* tam *hujus famii* dixerunt. Q. Ennius in sextodecimo annali *dies* scripsit pro *diei* in hoc versu:

Postrema longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoque affirmat Cæsellius in oratione, quam pro P. Sestio fecit, *dies* scripsisse, pro *diei*. quod ego impensa opera conquisitis veteribus libris plusculis ita, ut Cæsellius ait, scriptum inveni. verba sunt hæc Marci Tullii, *Equites verò daturos illius dies pœnas*. quocirca factum herclè est, ut facile iis credam, qui scripserunt idiographum librum Virgilii sese inspexisse, in quo ita scriptum est:

Libra dies somnique pares ubi fecerit horas.

id est, *Libra diei somnique*. sed sicut hoc in loco *dies* à Virgilio scriptum videtur; ita in illo versu nihil dubium est, quin *dii* scripserit pro, *diei*:

Munera lætitiamque dii ——

quod imperitiores, *dei*, legunt ab insolentia scilicet vocis istius abhorrentes. sic autem *dies dii* à veteribus declinatum est;ut,*fames fami*, *pernicies pernicii*, *progenies progenii*, *luxuries luxurii*, *acies acii*. Marcus enim Cato in oratione, quam de bello Karthaginiensi composuit, ita scripsit: *Pueri atque mulieres extrudebantur fami causa.* Lucilius in quintodecimo: *Rugosum atque fami plenum.* Sisenna in historiarum libro sexto. *Romanos inferendæ pernicii causa venisse*. Pacuvius in Paullo:

Pater supreme nostræ progenii patris.

Cn. Matius in Iliadis XXI.

Altera pars acii vitassent fluminis undas.

idem Matius in tertio & vicesimo.

An maneat specii simulachrum in morte silentum.

C. Gracchus de legibus promulgatis; *Ea luxurii causa ajunt institui.* & ibidem infrà ita scriptum est: *Non est ea luxuries, quæ necessario parentur vitæ causa.* per quod apparet eum, ab eo quod est *luxuries*, *luxurii* patrio casu dixisse. Marcus quoque Tullius in oratione, qua Sex. Roscium defendit, *pernicii*, scriptum reliquit. verba hæc sunt. *Quorum nihil pernicii causa divino consilio, sed vi ipsa & magnitudine rerum factum putamus.* aut *facies* ergo in casu patrio, aut *facii* Quadrigarium scripsisse existimandum est. *facie* autem in nullo veteri libro scriptum reperi. In casu autem dandi, qui purissimè locuti sunt, non *faciei*, uti nunc dicitur, sed *facie* dixerunt. Lucilius in Satiris:

Primum, inquit, *facie quod honestatis accedit.*

Idem Lucilius in libro septimo:

Qui te diligat, ætatis facieque tuæ se
Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.

sunt tamen non pauci qui utrubique *facii* legant. sed C. Cæsar in libro de analogia secundo, *hujus die* & *hujus specie*,

ſpecie, dicendum putat. ego quoque in Jugurtha Salluſtii ſummæ fidei & reverendæ vetuſtatis libro, *die*, caſu patrio ſcriptum inveni. verba hæc ita erant: *Vix decima parte die reliqua.* non enim puto argutiolam iſtam recipiendam, ut, *die*, dictum quaſi, *ex die*, exiſtimemus.

CAP. XV.

De genere controverſiæ, quod Græcè ἄπορον appellatur.

CUm Antonio Juliano rhetore, per feriarum tempus æſtivarum, decedere ex urbis æſtu volentes Neapolim conceſſeramus. atque ibi erat adoleſcens tunc quiſpiam ex ditioribus, cum utriuſque linguæ magiſtris meditans & exercens ad cauſas Romæ orandas, eloquentiæ Latinæ facultatem. atque is rogat Julianum uti ſeſe audiat declamantem. it auditum Julianus, imuſque nos cum eo. ſimul introit adoleſcens; & præfatur arrogantius & elatius quàm ætati ejus decebat; ac deinde jubet exponi controverſias. aderat ibi nobiſcum Juliani ſectator, juvenis promtus, & proficiens, & offendens jam in eo quòd ille apud Juliani aures in præcipiti ſtare & ſubitaria dictione periculum ſui facere audebat. exponit igitur tentamenti gratia controverſiam parum conſiſtentem, quod genus Græci ἄπορον vocant; Latinè autem id non nimis incommodè *inexplicabile* dici poteſt. ea controverſia fuit hujuſcemodi: *De reo ſeptẽ judices cognoſcant, eaque ſententia ſit rata, quam plures in eo numero dixerint. Quum ſeptem judices cognoviſſent; duo cenſuerunt reum exſilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite pœniendum. petitur ad ſupplicium ex ſententia triũ judicũ: & contradicit.* hac ille audita nec conſiderata, neque aliis, ut proponerentur, exſpectatis, incipit ſtatim mira celeritate in eamdem hanc controverſiam principia neſcio quæ dicere, & involucra ſenſuum verborumque volumina vocumque turbas fundere; cæteris omnibus ex cohorte

ejus, qui audire eum soliti erant, clamore magno exsultantibus; Juliano autem malè ac miserè rubente & sudante. sed ubi deblateratis versuum multis milibus finem aliquando fecit, egressique inde sumus; amici familiaresque ejus Julianum prosecuti quidnam existimaret percunctati sunt. atque ibi Julianus festivissimè, *Nolite quærere, inquit, quid sentiam: adolescens hic sine controversia disertus est.*

CAP. XVI.

Quòd Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque vitium argumenti, quod ἀντιστρέφον Græci dicunt.

PLinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. is libros reliquit, quos *Studiosorum* inscripsit; haud medius fidius usquequaque aspernandos. in his libris multa variè ad oblectandas eruditorum hominum auris ponit. refert etiam plerasque sententias, quas, in declamandis controversiis, lepidè argutéque dictas putat. sicut hanc quoque sententiam ponit ex hujuscemodi controversia. *Vir fortis præmio, quod optaverit, donetur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorem in matrimonium & accepit. is deinde, cuja uxor fuerat, fortiter fecit. repetit eamdem. contradicitur.* Eleganter, inquit, & probabiliter ex parte posterioris viri fortis uxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: *Si placet lex, redde: si non placet, redde.* Fugit autem Plinium sententiolam istam, quam putavit esse argutissimam, vitio non carere, quod Græcè ἀντιστρέφον dicitur. & est vitium insidiosum & sub falsa lemmatis specie latens. nihilo enim minus converti ex contrario idipsum adversus eumdem potest: atque ita à priore illo viro forti dici. *Si placet lex, non reddo: si non placet, non reddo.*

LIBER DECIMUS.

CAPUT I.

Tertiumne consul *an* tertio *dici oporteat* : *& quonam modo Cn. Pompejus , quum in theatro , quod erat dedicaturus , honores suos inscriberet , quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitaverit.*

FAmiliari meo cuipiam litteras Athenis Romam misi. in his scriptum fuit me illi jam *tertium* scripsisse. is ad me rescripsit, petivitque ut rationem redderem , cur *tertium* , ac non *tertio* scripsissem. Id etiam adscripsit , ut eâdem, quid super illo quoque mihi videretur , facerem se certiorem ; *tertiumne consul* & *quartum* , an *tertio* & *quarto* dicendum esset : quoniam Romæ doctum virum dicere audisset *tertio* & *quarto consul* , non *tertium quartum*que : idque in principio libri Cœlium scripsisse ; & Q. Claudium in libro undevicesimo, C. Marium creatum septimò consulem , dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius , quam verba M. Varronis hominis , opinor , quàm fuit Claudius cum Cælio , doctioris. quibus verbis utrumque de quo ad me scripserat, decideretur. nam & Varro satis apertè quid dici oporteret edocuit ; & ego adversus eum , qui doctus esse dicebatur , litem meam facere absens nolui. Verba M. Varronis , ex libro disciplinarum IV. hæc sunt : *Aliud est quarto prætorem fieri & quartum : quod quarto locum adsignificat ac tres ante factos : quartum tempus adsignificat & ter ante factum. igitur Ennius recte , quòd scripsit :*

Quintus pater quartum fit consul :

& Pompejus timidè : quod in theatro , ne adscriberet , consul tertium aut tertio , extremas litteras non scripsit.

 Quod

Quod de Pompejo Varro breviter & subobscurè dixit, Tiro Tullius Ciceronis libertus in epistola quadam enarratius scripsit ad hunc ferme modum: *Quum Pompejus*, inquit, *ædem Victoriæ dedicaturus foret, cujus gradus vicem theatri essent, nomenque ejus & honores inscriberentur; quæri cœptum est, utrum* consul tertio *inscribendum esset, an* tertium. *eam rem Pompejus exquisitissimè retulit ad doctissimos civitatis. quumque dissentiretur, & pars* tertio, *alii* tertium *scribendum contenderent: rogavit*, inquit, *Ciceronem Pompejus, ut, quod ei rectius videretur, scribi juberet: tum Ciceronem judicare de viris doctis veritum esse; ne, quorum opiniones improbasset, ipsos videretur improbasse. persuasit igitur Pompejo, ut neque* tertium *neque* tertio *scriberetur: sed ad secundum usque* T *fierent litteræ: ut verbo non perscripto res quidem demonstraretur: sed dictio tamen ambigua verbi lateret.* Id autem quod & Varro & Tiro dixerunt; in eodem nunc theatro non est ita scriptum. nam quum multis annis postea scena, quæ prociderat, refecta esset; numerus tertii consulatus, non, uti initio, primoribus litteris, sed tribus tantùm lineolis incisis significatus est. In M. autem Catonis quarta Origine ita scriptum est, *Carthaginienses sextum de fœdere decessere.* id verbum significat quinquies antè eos fecisse contra fœdus, & tum sextum. Græci quoque in significandis hujuscemodi rerum numeris, τρίτον καὶ τέταρτον dicunt: quod congruit cum eo quod Latinè dicitur, *tertium quartumque.*

Cap. II.

Quid Aristoteles de numero puerperii memoriæ mandaverit.

ARistoteles philosophus memoriæ tradidit mulierem in Ægypto uno partu quinque enixam pueros; eumque esse finem dixit multijugæ hominum partionis; neque

neque plures unquam ſimul genitos compertum. hunc autem eſſe numerum ait rariſſimum. ſed &, divo Auguſto imperante, qui temporum ejus hiſtoriam ſcripſerunt, ancillam Cæſaris Auguſti in agro Laurente peperiſſe quinque pueros dicunt; eoſque pauculos dies vixiſſe: matrem quoque eorum, non multo poſt quàm peperit, mortuam; monumentumque ei factum, juſſu Auguſti, in via Laurentina; inque eo ſcriptum eſſe numerum puerperii ejus, de quo diximus.

CAP. III.

Locorum quorundam illuſtrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi & M. Ciceronis & M. Catonis.

FOrtis ac vehemens orator exiſtimatur eſſe C. Gracchus. nemo id negat. ſed quod nonnullis videtur ſeverior, acrior, ampliorque eſſe M. Tullio; ferri id quî poteſt? Legebamus adeo nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Marium & quoſdam ex municipiis Italicis honeſtos viros virgis per injuriam cæſos à magiſtratibus populi Romani, quanta maxima invidia poteſt, conqueritur. Verba hæc ſunt, quæ ſuper ea re fecit. *Nuper Teanum Sidicinum conſul venit; uxor edixit ſe in balneis virilibus lavari velle. quæſtori Sidicino à M. Mario datum eſt negotium, uti balneis exigerentur qui lavabantur. uxor renunciat viro parum citò ſibi balneas traditas eſſe, & parum lautas fuiſſe; idcirco palus deſtitutus eſt in foro: eoque adductus ſuæ civitatis nobiliſſimus homo M. Marius. veſtimenta detracta ſunt, virgis cæſus eſt. Caleni, ubi id audierunt, edixerunt, nequis in balneis laviſſe vellet, quum magiſtratus Romanus ibi eſſet. Ferentini ob eamdem cauſam prætor noſter quæſtores arripi juſſit, alter ſe de muro dejecit: alter prehenſus & virgis cæſus eſt.* in tam atroci re, ac tàm miſera atque mœſta injuriæ pu-

blicæ contestatione, & quid est quod aut ampliter insigniterque, aut lacrymosè atque miseranter, aut multa copiosaque invidia, gravique & penetrabili querimonia dixerit? brevitas sanè & venustas & mundities orationis est, qualis haberi fermè in comœdiarum festivitatibus solet. Item Gracchus alio in loco ita dicit; *Quanta libido quantaque intemperantia sit hominum adulescentium, unum exemplum vobis ostendam. his annis paucis ex Asia missus est, qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adulescens pro legoto. is in lectica ferebatur. ei obviam bubulcus de plebe Venusina advenit, & per jocum, quum ignoraret qui ferretur, rogavit, num mortuum ferrent. ubi id audivit; lecticam jussit deponi: struppis, quibus lectica deligata erat, usque adeò verberari jussit, dum animam efflavit.* Hæc quidem oratio super tam violento atque crudeli facinore nihil profectò abest à cotidianis sermonibus. At, quum in simili causa, apud M. Tullium cives Romani innocentes viri, contra jus contraque leges, virgis cæduntur aut supplicio extremo necantur, quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subjectio? quod & quale invidiæ atque acerbitatis fretum effervescit? animum herclè meum, quum illa M. Ciceronis lego, imago quædam & sonus verborum & vocum & ejulationum circumplectitur. Velut sunt ista quæ de C. Verre dicit: quæ nos, ut in præsens potuimus, quantum memoria suppeditabat, adscripsimus. *Ipse inflammatus scelere & furore in forum venit. ardebant oculi. toto ex ore crudelitas eminebat. exspectabant omnes, quò tandem progressurus aut quidnam acturus esset: quum repente hominem proripi atque foro medio nudari ac deligari & virgas expediri jubet.* Jam hæc medius fidius sola verba, *nudari ac deligari & virgas expediri jubet*, tanti motus horrorisque sunt, ut non narrari, quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus videas. Gracchus autem non querentis neque implorantis,

tis, ſed nunciantis vicem, *Palus*, inquit, *in foro destitutus eſt. veſtimenta detracta ſunt, virgis caſus eſt.* ſed enim M. Cicero præclarè, cum diutina repræſentatione, non *caſus eſt*, ſed *cædebatur*, inquit, *virgis in medio foro Meſſanæ civis Romanus: quum intereà nullus gemitus, nulla vox illius miſeri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, niſi hæc: Civis Romanus ſum. hac commemoratione civitatis omnia verbera depulſurum, cruciatumque a corpore dejecturum arbitrabatur.* comploratonem deinde tam acerbæ rei,& odium in Verrem deteſtationemque apud civis Romanos incensè atque acriter atque inflammanter facit, quum hæc dicit: *ô nomen dulce libertatis! ô jus eximium noſtræ civitatis! ô lex Porcia legeſque Semproniæ! ô graviter deſiderata & aliquando reddita plebi Romanæ tribunicia poteſtas! huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani faſces ac ſecuris haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? quid quum ignes ardenteſque laminæ cæterique cruciatus admovebantur? ſi te acerba illius imploratio & vox miſerabilis non leniebat: ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemituque maximo commovebare?* hæc M. Tullius atrociter, graviter, copiosè aptéque miſeratus eſt. ſed ſi quis eſt tam agreſti aure ac tam hiſpida, quem lux iſta & amœnitas orationis, verborumque modificatio parum delectat; amat autem priora idcirco, quòd incompta & brevia & non operoſa, ſed nativa quadam ſuavitate ſunt, quodque in his umbra & color quaſi opacæ vetuſtatis eſt: is, ſi quid judicii habet, conſideret in cauſa pari M. Catonis, hominis antiquioris, orationem: ad cujus vim & copiam Gracchus nec adſpiravit. intelliget, opinor, Catonem contentum eloquentia ætatis ſuæ non fuiſſe; & id jam tum facere voluiſſe, quod Cicero poſtea perfecit. In eo namque libro, qui *de falſis pugnis* inſcriptus eſt,

 ita

ita de Q. Thermo conqueſtus eſt: *Dixit a decemviris parum ſibi bene cibaria curata eſſe. juſſit veſtimenta detrahi, atque flagro cadi. decemviros Bruttiani verberavere. videre multi mortales. quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc ſervitutem ferre poteſt? nemo hoc rex auſus eſt facere; eane fieri bonis bono genere gnatis boni conſulitis? ubi ſocietas? ubi fides majorum? inſignitas injurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas, per dedecus atque maximam contumeliam, inſpectantibus popularibus ſuis atque multis mortalibus, te facere auſum eſſe? ſed quantum luctum, quantum gemitum, quid lacrumarum, quantum fletum factum audivi? ſervi injurias nimis agre ferunt. quid illos bono genere gnatos, magna virtute praditos, opinamini animi habuiſſe atque habituros dum viverent?* Quod Cato dixit, *Bruttiani verberavere*; ne qui fortaſſe de *Bruttianis* requirat, id ſignificat. Quum Hannibal Pœnus cum exercitu in Italia eſſet, & aliquot pugnas populus Romanus adverſas pugnaviſſet; primi totius Italiæ Bruttii ad Hannibalem deſciverunt. id Romani ægrè paſſi, poſtquam Hannibal Italia deceſſit ſuperatique Pœni ſunt, Bruttios ignominiæ cauſa non milites ſcribebant, nec pro ſociis habebant, ſed magiſtratibus in provincias euntibus parere & præminiſtrare, ſervorum vicem, juſſerunt. itaque hi ſequebantur magiſtratus, tamquam in ſcenicis fabulis qui dicebantur lorarii; &, quos erant juſſi, vinciebant aut verberabant. quod autem ex Bruttiis erant, appellati ſunt *Bruttiani*.

CAP. IV.

Quod P. *Nigidius argutiſſime docuit nomina non poſitiva eſſe, ſed naturalia.*

NOmina verbaque non poſitu fortuito, ſed quadam vi ratione naturæ facta eſſe P. Nigidius in grammaticis

maticis commentariis docet; rem sanè in philosophiæ dissertationibus celebrem. quæri enim solitum apud philosophos, φύσει τὰ ὀνόματα sint, ἢ θέσει. in eam rem multa argumenta dicit, cur videri possint verba esse naturalia magis quàm arbitraria. ex quibus hoc visum est lepidum & festivum. *Vos*, inquit, *quum dicimus: motu quodam oris conveniente cum ipsius verbi demonstratione utimur, & labias sensim primores emovemus, ac spiritum atque animam porrò versum & ad eos, quibuscum sermocinamur, intendimus. at contrà quum dicimus, nos; neque profuso intentoque flatu vocis, neque projectis labris pronunciamus: sed & spiritum & labias quasi intra nosmetipsos coërcemus. hoc fit idem & in eo quod dicimus, tu & ego, & tibi & mihi. nam situti, quum adnuimus & abnuimus, motus quidam ille vel capitis vel oculorum a natura rei, quam significat, non abhorret: ita in his vocibus quasi gestus quidam oris & spiritus naturalis est. eadem ratio est in Græcis quoque vocibus, quam esse in nostris animadvertimus.*

CAP. V.

Avarus *simplexne vocabulum sit, an compositum & duplex, sicut P. Nigidio videtur.*

A*Varus* non simplex vocabulum, sed junctum copulatumque esse Nigidius dicit in commentariorum undetricesimo. *Avarus enim*, inquit, *appellatur qui avidus æris est. sed in ea copula*, e, inquit, *littera detrita est. item locupletem dictum* ait *ex compositis vocibus, qui pleraque loca, hoc est, qui multas possessiones teneret.* sed probabilius id firmiusque est, quod de *locuplete* dixit. nam de *avaro* ambigitur. cur enim non videri possit ab uno solùm verbo inclinatum, quod est *aveo*; eademque fictura, qua est *amarus?* de quo nihil dici potest, quin duplex non sit.

CAP.

CAP. VI.

Multam dictam esse ab Ædilibus plebei Appii Cæci filiæ mulieri nobili, quòd locuta esset petulantius.

NOn in facta modò, sed in voces etiam petulantiores publicè Romæ vindicatum est. ita enim debere esse visa est Romanæ disciplinæ dignitas inviolabilis. Appii namque illius Cæci filia à ludis, quos spectaverat, exiens, turbâ undique confluentis fluctuantisque populi jactata est: atque inde egressa quum se malè habitam diceret; *Quid me nunc factum esset*, inquit, *quantoque artius pressiusque conflictata essem, si P. Claudius frater meus navali prœlio classem navium cum ingenti civium numero non perdidisset? certè quidem majore nunc copia populi oppressa intercidissem. sed utinam*, inquit, *reviviscat frater, aliamque classem in Siciliam ducat: atque istam multitudinem perditum eat, quæ me malè nunc miseram convexavit.* Ob hæc mulieris verba tam improba ac tam incivilia, C. Fundanus & Tib. Sempronius Ædiles plebei multam dixerunt ei æris gravis viginti quinque milia. id factum esse dicit Capito Atejus in commentario de judiciis publicis, bello Pœnico primo, Fabio Licino & Otacilio Crasso consulibus.

CAP. VII.

Fluminum, quæ ultra imperium Romanum fluunt primæ magnitudine esse Nilum, secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem memini scribere.

OMnium fluminum quæ in maria, qua imperium Romanum est, fluunt, quam Græci τὴν εἴσω θάλασσαν appellant, maximum esse Nilum consentitur: proxima magnitudine esse Histrum scripsit Sallustius. Varro autem quum de parte orbis, quæ Europa dicitur, disse-

differeret, in tribus primis ejus terræ fluminibus Rhodanum esse ponit. per quod videtur eum facere Histro æmulum. Histrus enim quoque in Europa fluit.

CAP. VIII.

Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuisse sanguinis dimißionem, & quanam esse videatur causa hujuscemodi castigationis.

FUit hæc quoque antiquitus militaris animadversio; jubere ignominiæ causa militi venam solvi & sanguinem dimitti; cujus rei ratio in litteris veteribus, quas equidem invenire potui, non extant. sed opinor factum hoc primitùs in militibus stupentis animi atque à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna quàm medicina videretur. posteà tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinem; quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent.

CAP. IX.

Quibus modis quoque habitu acies Romana instrui solita sit; quæque earum instructionum sint vocabula.

VOcabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet, *frons*, *subsidia*, *cuneus*, *orbis*, *globus*, *forfices*, *serra*, *alæ*, *turres*. hæc & quædam item alia invenire est in libris eorum, qui de militari disciplina scripserunt. tralata autem sunt ab ipsis rebus, quæ ita propriè nominantur: earumque rerum in acie instruenda sui cujusque vocabuli imagines ostenduntur.

CAP.

CAP. X.

Quæ ejus rei causa sit, quod & Græci veteres & Romani annulum in eo digito gestaverunt, qui est in manu sinistra minimo proximus.

VEteres Græcos annulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus. Romanos quoque homines ajunt sic plerumque annulis usitatos. causam esse hujus rei Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit: quod insectis apertisque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, repertum est nervum quemdam tenuissimum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire: propterea non inscitum visum esse eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur.

CAP. XI.

Verbum, maturè, *quid significet, quæque vocis ejus ratio sit; & quòd eo verbo vulgus hominum impropriè utitur: atque inibi quòd* præcox *declinatum* præcocis *facit, non* præcoquis.

MAturè nunc significat *propere* & *cito*, contra ipsius verbi sententiam. aliud enim est *mature*, quàm quod dicitur *propere.* propterea P. Nigidius homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius, *Mature*, inquit, *est quod neque citius est neque serius: sed medium quiddam & temperatum est.* bene atque propriè Nigidius. nam & in frugibus & in pomis *matura* dicuntur, quæ neque cruda & immitia sunt, neque caduca & decocta, sed tempore suo adulta maturaque. quoniam autem id, quod non segniter fiebat, *mature* fieri dicebatur,

tur, progressa plurimum verbi significatio est; & non jam quod non segnius, sed quod festinatius fit id fieri *mature* dicitur; quando ea, quæ præter sui temporis modum properata sunt, *immatura* verius dicantur. Illud verò Nigidianum rei atque verbi temperamentum divus Augustus duobus Græcis verbis elegantissimè exprimebat. namque & dicere in sermonibus & scribere in epistolis solitum esse ajunt, σπεῦδε βραδέως. per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas & diligentiæ tarditas. ex quibus duobus contrariis fit *maturitas*. Virgilius quoque, si quis animum attendat, duo ista verba *properare* & *maturare* tamquam planè contraria scitissime separavit in hisce versibus:

Frigidus agricolam siquando continet imber,
Multa forent, quæ mox cælo properanda sereno,
Maturare datur.

elegantissimè ista duo verba divisit. namque in præparatu rei rusticæ per tempestates pluvias, quoniam otium est, maturari potest: per serenas, quoniam tempus instat, properari necessum est. Quum significandum autem est coactius quid factum & festinatius, tum rectius *præmature* factum id dicitur, quam *mature*. sicut Afranius dixit in togata, cui titulus nomen est:

Appetis dominatum demens præmature præcocem.

in quo versu animadvertendum est, quod *præcocem* inquit, non *præcoquem*. est enim casus ejus rectus non *præcoquis*, sed *præcox*.

CAP. XII.

De portentis fabularum quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert: ibidem de simulacro volucri columbæ.

LIbrum esse Democriti nobilissimi philosophorum de vi & natura chamæleontis; cumque se legisse

Plinius

Plinius Secundus in naturalis historiæ vicesimo octavo refert; multaque vana atque intoleranda auribus deinde quasi à Democrito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inviti meminimus, quia pertæsum est. Accipitrem avium rapidissimum à chamæleonte humi reptante, & si eum forte supervolet, detrahi & cadere vi quadam in terram; cæterisque avibus laniandum sponte sua objicere sese & dedere. Item aliud ultra humanam fidem. caput & collum chamæleontis si uratur ligno, quod appellatur *robur*, imbres & tonitrus fieri derepente; idque ipsum usu venire, si jecur ejusdem animalis in summis tegulis uratur. Item aliud, quod herclè an ponerem dubitavi, ita est deridiculæ vanitatis: nisi idcirco plane posui, quòd oportuit nos dicere quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, quia pleraque capiuntur & ad perniciem elabuntur ingenia maximè sollertia, eaque potissimum, quæ discendi cupidiora sunt. sed redeo ad Plinium. sinistrum pedem ait chamæleontis ferro ex igni calefacto torreri cum herba, quæ appellatur eodem nomine chamæleontis, & utrumque macerari unguento, colligique in modum pastilli, atque in vas mitti ligneum, & eum, qui id vas ferat, etiam si is in medio palam versetur, à nullo videri posse. His portentis atque præstigiis à Plinio Secundo scriptis non dignum esse cognomen Democriti puto. Vel illud quale est, quod idem Plinius in decimo libro Democritum scripsisse asseverat? aves quasdam esse certis vocabulis; & earum avium confuso sanguine gigni serpentem; eum si quis ederit, linguas avium & colloquia interpretaturum. Multa autem videntur ab hominibus istis malè sollertibus hujuscemodi commenta in Democriti nomen data nobilitatis auctoritatisque ejus perfugio utentibus. Sed id quod Archytam Pythagoricum commentum esse atque fecisse traditur, neque minus admirabile neque tamen vanum æquè videri debet. nam & plerique nobilium

ſium Græcorum & Favorinus philoſophus memoriarum veterum exſequentiſſimus affirmatiſſimè ſcripſerunt, ſimulachrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam diſciplinaque mechanica factum volaſſe. ita erat ſcilicet libramentis ſuſpenſum & aura ſpiritus incluſa atque occulta concitum. Libet herclè, ſuper re tam abhorrenti à fide, ipſius Favorini verba ponere: Ἀρχύτας Ταραντῖνος, φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὤν, ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην, πετομένην. ἥτις εἴποτε καθίσειεν, οὐκέτι ἀνίστατο μέχρι γὰρ τούτου.

CAP. XIII.

Cum partim hominum, *qua ratione veteres dixerint.*

P*Artim hominum venerunt*, plerumque dicitur quod ſignificat *pars hominum venit*, id eſt, quidam homines. nam *partim*, hoc in loco adverbium eſt: neque in caſus inclinatur, ſicuti *cum partim hominum*, dici poteſt, id eſt, cum quibuſdam hominibus, & quaſi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione de re Floria ita ſcripſit: *Ibi pro ſcorto fuit, in cubiculum ſurrectitavit è convivio, cum partim illorum jam ſæpe ad eumdem modum erat.* Imperitiores autem *cum parti* legunt, tamquam declinatum ſit quaſi vocabulum, non dictum quaſi adverbium. ſed Q. Claudius in viceſimo primo annali inſolentius paulo hac figura eſt ita uſus. *Enim cum partim copiis hominum adoleſcentem placentem ſibi.* itemque Claudii in viceſimo tertio annali verba hæc ſunt: *Sed idcirco me feciſſe, quod utrum negligentia partim magiſtratuum, an avaritia, an calamitate populi Romani eveniſſe dicam neſcio.*

CAP. XIV.

Injuria mihi factum itur, *quali verborum ordine Cato dixerit.*

AUdio, *illi injuriam factum iri*, audio *contumeliam dictum iri*, vulgo quoque ita dici, vulgo & istam esse verborum figuram jam in medio loquendi usu: idcircoque exemplis supersedeo. sed *contumelia illi*, vel *injuria factum itur*, paulo est remotius: exemplum igitur ponemus. M. Cato pro se contra C. Cassium. *Atque evenit ita, Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi per hujusce petulantiam factum itur, rei quoque publicæ medius fidius miserear, Quirites.* sicut autem, *contumeliam factum iri*, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat; ita *contumelia mihi factum itur*, casu tantùm immutato idem dicit.

CAP. XV.

De flaminis Dialis deque flaminicæ cærimoniis: verbaque ex edicto prætoris apposita, quibus dicit non coacturum se ad jurandum, neque virgines Vestæ neque Dialem.

CÆrimoniæ impositæ flamini Diali multæ, item castus multiplices, quos in libris, qui de sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabii Pictoris librorum primo scriptos legimus. unde hæc fermè sunt, quæ commeminimus. *Equo Dialem flaminem vehi religio est: classem procinctam extra pomœrium*, id est, *exercitum armatum, videre. idcirco rarenter flamen Dialis creatus consul est, quum bella consulibus mandabantur. item jurare Dialem fas numquam est. item annulo uti nisi pervio cassoque fas non est. ignem è flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi in sacrum efferri jus non est. vinctum, si ædes ejus introierit, solvi necessum est: & vincula per impluvium*

pluvium in tegulas subduci, atque inde foras in viam demitti. nodum in apice neque in cinctu neque alia in parte ullum habet. si quis ad verberandum ducatur, si ad pedes ejus supplex procubuerit, eo die verberari piaculum est. capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonset. capram & carnem incoctam & ederam & fabam neque tangere Diali mos est neque nominare. propagines è vitibus altius prætentos non succidet, pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet; & de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud ejus lecti fulcrum capsulam esse cum strue atque ferro oportet. unguium Dialis & capilli segmina subter arborem felicem terra operiuntur. Dialis cotidie festatus est. sine apice sub divo esse licitum non est: sub tecto uti liceret, non pridem à pontificibus constitutum. Massurius Sabinus scripsit, & alia talia quædam remissa: gratiamque aliquot cærimoniarum factam dicit. *farinam fermento imbutam attingere ei fas non est. tunicam intimam, nisi in locis tectis, non exuit, ne sub cœlo, tamquam sub oculis Jovis, nudus sit. super flaminem Dialem in convivio, nisi rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit. uxorem si amisit, flaminio decedit. matrimonium flaminis nisi morte dirimi non est jus. locum, in quo bustum est, numquam ingreditur. mortuum numquam attingit. funus tamen exsequi non est religio. Eædem ferme cærimoniæ sunt, quas flaminicas Diales seorsum ajunt observitare. veluti est; quòd venenato operitur, & quòd in rica surculum de arbore felici habet: & quòd scalas, nisi quæ Græcæ appellantur, eas escendere ei plus tribus gradibus religiosum est: atque etiam quum it ad Argeos quòd neque comit caput neque capillum depectit.* Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali & de sacerdote Vestæ adscripsi. SACERDOTEM. VESTALEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN. OMNI. MEA. JURISDICTIONE. JURARE. NON. COGAM. Verba M. Varronis ex secundo

cundo rerum divinarum super flamine Diali hæc sunt. *Is solus album habet galerum; vel quòd maximus est, vel quòd Jovi immolata hostia alba fieri oporteat.*

CAP. XVI.

Quos errores Julius Higinus in sexto Virgilii animadverterit in historia Romana erratos.

REprehendit Higinus Virgilium, correcturumque eum fuisse existimat, quòd in libro sexto scriptum est. Palinurus est apud inferos petens ab Ænea ut suum corpus requirendum & sepeliendum curet. is hoc dicit.

Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Iniice, namque potes, portusque require Velinos.

quo, inquit, modo aut Palinurus novisse & nominare potuit portus Velinos, aut Æneas ex eo nomine locum invenire, quum Velia oppidum, à quo portum, qui in eo loco est, Velinum dixit, Servio Tullio Romæ regnante, post annum amplius sexcentesimum, quàm Æneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano & eo nomine appellatum est? nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto ex terra Phocide fugati sunt, alii Veliam, partim Massiliam condiderunt. inscitissimè igitur petit ut Æneas portum Velinum requirat, quum id nomen eo tempore fuerit nusquam gentium. neque simile, inquit, illud videri debet, quod est in primo carmine;

Italiam fato profugus Lavinaque venit
Litora.

& æquè in sexto libro:

Chalcidicaque levis tandem superadstitit arce.

quoniam poëtæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse postea scire potuit: sicut Virgilius scivit de Lavinio oppido & de colonia Chalcidicensi. sed Palinurus qui potuit, inquit, scire

ſcire ea quæ poſt annos ſexcentos facta ſunt? niſi quis eum divinaſſe apud inferos putat, proinde ut animæ defunctorum ſolent. ſed & ſi ita accipias, quamquam non ita dicitur, Æneas tamen, qui non divinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum, cui nomen tunc, ſicuti diximus, nullum uſquam fuit? item hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum eſſe Virgilium putat, niſi mors occupaſſet. nam quum Theſea, inquit, inter eos nominaſſet, qui ad inferos adiiſſent ac rediſſent; dixiſſetque,

—— Quid Theſea, magnum
Quid memorem Alciden? & mi genus ab Jove ſummo eſt.

poſtea tamen infert;

—— ſedet, æternumque ſedebit
Infelix Theſeus.

qui autem, inquit, fieri poteſt, ut æternum apud inferos ſedeat, quem ſupra cum iis commemorat, qui deſcenderint illuc, atque inde rurſum euaſerint: præſertim quum ita ſit fabula de Theſeo, atque ſi Hercules eum evellerit de petra & in lucem ad ſuperos eduxerit. Item in his verſibus erraſſe Virgilium dixit;

Eruet ille Argos Agamemnoniaſque Mycenas,
Ipſumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Vltus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.

confudit, inquit, & perſonas diverſas & tempora. nam neque eodem tempore neque per eoſdem homines cum Achæis & cum Pyrrho bellatum eſt. Pyrrhus enim, quem dicit Æaciden, de Epiro in Italiam tranſgreſſus cum Romanis depugnavit adverſus M. Curium in eo bello ducem: Argium autem bellum, id eſt, Achaïcum, multis poſt annis à L. Mummio Imperatore geſtum eſt. poteſt, inquit, igitur medius eximi verſus, qui de Pyrrho importunè immiſſus eſt; quem Virgilius proculdubio exemturus,, inquit, fuit.

CAP. XVII.

Quam ob causam & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese privaverit. super ea re versus Laberii purè admodum & venustè facti.

DEmocritum philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptum est, virum præter alios venerandum, auctoritateque antiqua præditum, luminibus oculorum sua sponte se privasse; quia existimaret cogitationes commentationesque animi sui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores fore, si eas videndi illecebris & oculorum impedimentis liberasset. Id factum ejus modumque ipsum, quo cæcitatem facile sollertia subtilissima conscivit, Laberius poëta in mimo, quem scripsit Restionem, versibus quidem satis mundè atque graphicè factis descripsit; sed causam voluntariæ cæcitatis finxit aliam: vertitque in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter. est enim persona, quæ hæc apud Laberium dicit, divitis avari & parci sumtum plurimum asotiamque adolescentis viri deplorantis. Versus Laberiani sunt:

Democritus Abderites physicus philosophus
Clypeum constituit contra exortum Hyperionis,
Oculos effodere ut posset splendore æreo.
Ita radiis solis aciem effodit luminis,
Malis bene esse ne videret civibus.
Sic ego fulgentis splendorem pecuniæ
Volo elucificare exitum ætati meæ;
Ne in re bona esse videam nequam filium.

CAP.

Cap. XVIII.

Historia de Artemisia, déque eo certamine quod apud Mausoli sepulchrum a scriptoribus inclutis decertatum est.

ARtemisia Mausolum virum amasse fertur supra omnis amorum fabulas, ultraque affectionis humanæ fidem. Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ; ut quidam Græcarum historiarum scriptores, provinciæ Græciæ præfectus. satrapen Græci vocant. is Mausolus ubi fato perfunctus inter lamenta & manus uxoris funere magnifico sepultus est; Artemisia luctu atque desiderio mariti flagrans uxor ossa cineremque ejus mixta odoribus contusaque in faciem pulveris aquæ indidit, ebibitque: multaque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. molita quoque est ingenti impetu operis, conservandæ mariti memoriæ, sepulchrum illud memoratissimum, dignatumque numerari inter septem omnium terrarum spectacula. id monumentum Artemisia quum Dis Manibus Mausoli dicaret; ἀγῶνα, laudibus ejus dicundis, facit; ponitque præmia pecuniæ aliarumque rerum bonarum amplissima. ad eas laudes decertandas venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua præstabili Theopompus, Theodectes, Naucrites sunt etiam qui Isocratem ipsum cum iis certavisse memoriæ mandaverint. sed eo certamine vicisse Theopompum judicatum est. is fuit Isocratis discipulus. exstat nunc quoque Theodecti tragœdia, quæ inscribitur, Mausolus: in qua eum magis quàm in prosa placuisse Higinus in exemplis refert,

CAP. XIX.

Non purgari neque lavari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, similitudo.

INcessebat quempiam Taurus philosophus severa atque vehementi objurgatione adolescentem à rhetoribus & à facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum. quod factum quidem esse ab eo diceret inhonestè & improbè. At ille non ibat inficias fecisse, sed id solitum esse fieri defendebat; turpitudinemque delicti exemplorum usu & consuetudinis venia deprecabatur. atque ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior, Homo, inquit, stulte & nihili; si te à malis exemplis auctoritates & rationes philosophiæ non adducunt, ne illius quidem Demosthenis vestri sententiæ tibi in mentem venit? quæ, quia lepidis & venustis vocum modis vincta est, quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. nam si me, inquit, non fallit, quod quidem in primore pueritia legerim, verba hæc sunt Demosthenis, adversus eum, qui, ut tu nunc facis, peccatum suum peccatis alienis exemtum purgatumque ibat. σὺ δὲ μὴ λέγε, ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις. ἀλλ' ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων προηλῶ, σὺ τάδ' οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως, ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Sic Taurus omni suasionum admonitionumque genere utens sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæque indolis ducebat.

CAP. XX.

Quid sit rogatio, *quid* lex, *quid* plebiscitum, *quid* privilegium, *& quantum ista omnia differant.*

QUæri audio, quid *lex* sit, quid *plebiscitum*, quid *rogatio*, quid *privilegium*. Atejus Capito publici privatique juris peritissimus, quid *lex* esset, hisce verbis definivit. *Lex*, inquit, *est generale jussum populi aut plebis rogante magistratu.* Ea definitio si probè facta est; neque de imperio Cn. Pompeji, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodii quæstio, neque alia id genus populi plebisve jussa, *leges* vocari possunt. non sunt enim generalia jussa; neque de universis civibus, sed de singulis concepta: quocirca privilegia potius vocari debent. quia veteres *priva* dixerunt, quæ nos *singula* dicimus. quo verbo Lucilius in primo satirarum libro usus est.

—— abdomina thynni

Advenientibus priva dabo cephalæaque carne.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo divisit: quoniam in populo omnis pars civitatis omnesque ejus ordines contineantur. plebes verò ea dicitur, in qua gentes civium patriciæ non insunt. *plebiscitum* igitur est, secundùm eum Capitonem, lex quam plebes, non populus, accipit. sed totius hujus rei jurisque, sive quum populus, sive quum plebes rogatur, sive quod ad universos pertinet, caput ipsum & origo & quasi fons *rogatio* est. ista enim omnia vocabula censentur *rogationis* principali genere & nomine continenturque. nam, nisi populus aut plebes rogetur, nullum plebis aut populi jussum fieri potest. Sed quamquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum istorum differentiam esse animadvertimus. nam & *plebiscita* & *privilegia* translato nomine *leges* appellaverunt;

laverunt; eademque omnia confuso & indistincto vocabulo *rogationes* dixerunt. Sallustius quoque proprietatum in verbis retinentissimus consuetudini concessit; & *privilegium*, quod de Cn. Pompeji reditu ferebatur, *legem* appellavit. verba ex secunda ejus historia hæc sunt. *Nam Sullam consulem de reditu ejus legem ferentem ex composito T R. P L. C. Herennius prohibuerat.*

CAP. XXI.

Quam ob causam M. Cicero his omnino verbis novissime, *&* novissimus, *uti observantissimè vitarit.*

NOn paucis verbis, quorum frequens usus est nunc & fuit, M. Ciceronem noluisse uti manifestum est, quòd ea non probaret. velut est & *novissimus* & *novissime.* nam quum & M. Cato & Sallustius & alii quoque ætatis ejusdem verbo isto promiscè usitati sint; multi etiam non indocti viri in libris id suis scripserint: abstinuisse eo tamen tamquam non Latino videtur. quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat L. Ælius Stilo ut novo & improbo verbo uti vitaverat. propterea quid M. quoque Varro de ista voce existimaverit, verbis ipsius ex libro de lingua Latina ad Ciceronem sexta demonstrandum putavi: *Quod extremum*, inquit, *dicebatur, dici novissimum cœptum vulgo. quod mea memoria ut Ælius, sic senes alii, quod nimium novum verbum esset, vitabant. cujus origo ut à vetere vetustius ac veterrimum, sic à novo declinatum novius & novissimum.*

CAP.

CAP. XXII.

Locus exemtus ex Platonis libro, qui inſcribitur Gorgias, *de falſæ philoſophiæ probris: quibus philoſophos temerè inceſſunt, qui emolumenta veræ philoſophiæ ignorant.*

PLato veritatis homo amiciſſimus, ejuſque omnibus exhibendæ promtiſſimus, quæ omnino dici poſſint in deſides iſtos ignavoſque, qui obtento philoſophiæ nomine inutile otium & linguæ vitæque tenebras ſequuntur, ex perſona quidem non gravi, neque idonea, verè tamen ingenueque dixit. nam & ſi Callicles, quem dicere hæc facit, veræ philoſophiæ ignarus, inhoneſta indignaque in philoſophos confert: proinde tamen accipienda ſunt quæ dicuntur, ut nos ſenſim moveri intelligamus, ne ipſi quoque culpationes hujuſcemodi mereamur, neve inerti inanique deſidia cultum & ſtudium philoſophiæ mentiamur. Verba ipſa ſuper hac re Platonis ex libro, qui appellatur Gorgias, ſcripſi; quoniam vertere ea conſilium non fuit: quum ad proprietates eorum nequaquam poſſit Latina oratio adſpirare, ac multo minus etiam mea. φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν, ὦ Σώκρατες, χαρίεν, ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ, καὶ πόῤῥω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι τὸν μέλλοντα καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. καὶ τῶν ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων. καὶ συλλήβδην, τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἰς τινὰ ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε, οἶμαι, οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς

ὑμετέρας

ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ Εὐριπίδου.

Λαμπρός τε ἐστὶν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ' ἐπείγεται·
Νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος
Ιν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν.

ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τοῦτο. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. ἀλλ' οἶμαι, τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν, ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος ἔτι φιλοσοφῇ, καταγέλαστον, ὦ Σώκρατες, τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι, οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι. καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι. ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται, καὶ ἄνανδρον, καὶ πληγῶν ἄξιον. ταυτὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. παρὰ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλευθέριόν τινα εἶναι τοῦτον τὸν ἄνθρωπον. τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα, ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ, οὔτε γενναίου πράγματος. ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι, ὦ Σώκρατες, οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον, ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι, φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων, ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα, ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ, ὦ Σώκρατες, πρὸς σε ἐπιεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος

πρὸς

πρὸς τὸ Ἀμφίονα ὁ Εὐριπίδε, ὥσπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ᾽ ἄττα ἐπέρχεται πρός σε λέγειν, οἷά περ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφόν. ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρεπὴς μορφώμαλι. καὶ οὔτ᾽ ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖο ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ᾽ εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις. οὔθ᾽ ὑπὲρ ἄλλου νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο. καί τοι, ὦ φίλε Σώκρατες (καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς. εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ) οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας; νῦν γὰρ εἴ τις σοῦ λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ᾽ ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅ, τι χρήσαιο σαυτῷ, ἀλλ᾽ ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις; καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς, κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν, εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτο ἐστὶν, ὦ Σώκρατες, εἴ τις εὐφυᾶ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν, μηδ᾽ ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν. ἀτεχνῶς δὲ ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει. τὸν δὲ τοιοῦτον (εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι ἔξεστιν) ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ᾽ ὦ ἀγαθὲ ἐμοὶ πείθου. παῦσαι δ᾽ ἐλέγχων. πραγμάτων δ᾽ εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ᾽ ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας.

Ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις.

ζηλῶν οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ᾽ οἷς ἐστὶ καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixit, non proba, sed cum sensu tamen intelligentiæque communis fide, & cum quadam indissimulabili veritate disseruit; non de illa scilicet philosophia, quæ virtutum omnium disciplina est, quæque in publicis simul & privatis officiis excellit, civitatesque & rempublicam, si nihil prohibeat,

hibeat, constanter & fortiter & peritè administrat; sed de ista futili atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promovente: in qua id genus homines consenescunt malè feriati, quos philosophos esse & vulgus putat, & is putabat, ex cujus persona hæc dicta sunt.

CAP. XXIII.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu & moribus: atque inibi, quòd fuerit jus marito in adulterio uxorem deprehensam necare.

QUi de victu atque cultu populi Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio ætatem abstemias egisse, hoc est, vino semper, quod temetum prisca lingua appellatur, abstinuisse dicunt: institutumque ut cognatis osculum ferrent reprehendendi caussa, ut odor indicium faceret si bibissent. bibere autem solitas ferunt loream, passam, murinam, & quæ id genus sapiant, potu dulcia. atque hæc quidem, in his, quibus dixi, libris pervolgata sunt. sed M. Cato non solùm existimatas, sed multatas quoque à judice mulieres refert non minus, si vinum in se, quàm si probrum & adulterium admisissent. Verba M. Catonis adscripsi, ex oratione quæ inscribitur, DE DOTE. in qua id quòque scriptum est, in adulterio uxores deprehensas jus fuisse mariti necare. *Vir*, inquit, *quum divortium fecit, mulieri judex pro censore est. imperium, quod videtur, habet. si quid perversè tetrèque factum est à muliere, multatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* De jure autem occidendi ita scriptum. *In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine judicio impune necares. illa te, si adulterares, digito non auderet contingere: neque jus est.*

CAP. XXIV.

Die pristini, die crastini & die quarti, & die quinti, *qui elegantius locuti sunt, non ut ea vulgo dicuntur nunc.*

DIe *quarto* & *die quinto*, quod Græci εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio; & qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur: sed M. Tullii ætas ac supra eam non, opinor, ita dixerunt. *die quinte* enim & *die quinti* pro adverbio copulatè dictum est, & secunda in eo syllaba correpta. Divus etiam Augustus linguæ Latinæ non nescius, munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariam significatione ista dierum non aliter usus est. is autem erit, perpetuæ veterum consuetudinis demonstrandæ gratia verba sollemnia prætoris ponere: quibus more majorum ferias concipere solet, quæ appellantur compitalia. ea verba hæc sunt: DIE. NONI. POPOLO. ROMANO. QUIRITIBUS. COMPITALIA. ERUNT. QUANDO. CONCEPTA. FUERINT. NEFAS. *die noni* prætor dicit, non *die nono*. Neque prætor solum, sed pleraque omnis vetustas sic locuta est. Venit ecce illius versus Pomponiani in mentem, qui est ex Atellana, quæ Mævia scribitur:

Dies hic sextus, quum nihil egi: die quarte moriar fame.

suppetit etiam Cælianum illud ex libro historiarum secundo: *Si vis mihi equitatum dare, & ipse cum cætero exercitu me sequi; die quinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœna sit cocta.* & historiam autem & verbum hoc sumsit Cælius ex Origine M. Catonis; in quo ita scriptum est: *Igitur dictatorem Karthaginiensium magister equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum. die quinti in Capitolium tibi cœna cocta erit.* Extremam istius

vocis

vocis syllabam tum per *e*, tum per *i*, scriptam legi. nam sanè quàm consuetum iis veteribus fuerit litteris his plerumque uti indifferenter; sicuti *præfiscini* & *præfiscine*, *proclivi* & *proclive*. atque alia item multa hoc genus variè dixerunt: *die pristini* quoque eodem modo dicebatur: quod significabat *die pristino*, id est priore: quod vulgo *pridie* dicitur, converso compositionis ordine, quasi *pristino die*. atque item simili figura *die crastini* dicebatur. id erat, *crastino die*. sacerdotes quoque populi Romani quum condicunt in diem tertium, diem perendini dicunt, sed ut plerique *die pristini*. ita M. Cato in oratione contra Furium *die proximi* dixit. *quarto* autem Cn. Matius, homo impensè doctus, in mimiambis pro eo dicit, quod *nudiusquartus* nos dicimus; in his versibus:

Nuper die quarto ut recordor, & certè
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit, ut *die quarto* quidem de præterito dicamus: *die* autem *quarte* de futuro.

CAP. XXV.

Telorum & jaculorum gladiorumque atque inibi navium quoque vocabula, quæ scripta in veterum libris reperiuntur.

TElorum, jaculorum, gladiorumque vocabula, quæ in historiis veteribus scripta sunt, item navigiorum genera & nomina, libitum fortè nobis est sedentibus in rheda conquirere: iisque vicem aliarum ineptiarum vacantem stupentemque animum occupare: quæ tum igitur suppetierant, hæc sunt: *hasta*, *pilum*, *phalarica*, *semiphalarica*, *soliferrea*, *gesa*, *lancea*, *spari*, *rumices*, *trifaces*, *tragulæ*, *frameæ*, *mesanculæ*, *cateiæ*, *rumpiæ*, *scorpii*, *sibynæ*, *sicilices*, *veruta*, *enses*, *sicæ*, *machæræ*, *spatæ*, *lingulæ*, *pugiones*, *clunacula*. de lingula,

gula, quoniam est minus frequens, admonendum existimo, lingulam veteres dixisse gladiolum oblongum in speciem linguæ factum, cujus meminit Nævius in tragœdia Hesiona. Versum Nævii apposui:

> *Sine mihi gerere morem videar, haud lingua, verum lingula.*

Item *rumpia* genus teli est Thracæ nationis: positumque hoc vocabulum in Q. Ennii annalium quartodecimo. Navium autem, quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt: *gauli*, *corbitæ*, *caudicæ*, *longæ*, *hippagines*, *cercuri*, *celoces*, vel, ut Græci dicunt, *celetes*, *lembi*, *oriæ*, *lenunculi*, *actuariæ*, quas Græci ἱστιοκώπους vocant vel ἐπακτρίδας, *prosumiæ*, vel *gescoretæ*, vel *horiolæ*, *stlatæ*, *scaphæ*, *pontones*, *acatiæ*, *hemioliæ*, *phaseli*, *parones*, *myoparones*, *lintres*, *caupuli*, *camaræ*, *placidæ*, *cydarum*, *ratariæ*, *catascopium*.

CAP. XXVI.

Inscitè ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quòd transfretationem transgressum *dixerit, &* transgressos *qui* transfretassent.

Asinio Pollioni in quadam epistola, quam ad Plancum scripsit, & quibusdam aliis C. Sallustii iniquis dignum nota visum est, quòd in primo historiarum maris transitum transmissumque navibus factum, *transgressum* appellavit; eosque, qui fretum transmiserant, quos *transfretasse* dici solitum est, *transgressos* dixit. Verba ipsa Sallustii posuit; *Itaque Sertorius levi præsidio relicto in Mauritania nactus obscuram noctem, æstu secundo furtim aut celeritate vitare prœlium in transgressu conatus est.* ac deinde infra ita scripsit: *Transgressos omnis recipit mons præceptus à Lusitanis.* hoc igitur & minus propriè & nullo gravi auctore dictum ajunt. nam *transgressus*, inquit, à transgrediendo dicitur, idque ipsum ab

ingressu & à pedum gradu appellatum. idcirco verbum, *transgredi*, convenire non putavit neque volantibus neque serpentibus neque navigantibus: sed his solis qui gradiuntur & pedibus iter emetiuntur. propterea negant apud scriptorem idoneum aut navium *transgressum* reperiri posse, aut pro tranfretatione *transgressum*. Sed quæro ego, cur non, sicuti *cursus* navium rectè dici solent, ita *transgressus* etiam navibus factus dici possit? præsertim quum brevitas tam angusti freti, qui terram Africam Hispaniamque interfluit, elegantissimè transgressionis vocabulo quasi paucorum graduum spatium definita sit. Qui auctoritatem autem requirunt, & negant dictum ingredi transgredive in navigantibus; volo uti respondeant, quantum existiment interesse, ingredi atque ambulare. Atqui Cato in libro de re rustica, *Fundus*, inquit, *eo in loco habendus est, ut & oppidum propè amplum sit, & mare aut amnis, qua naves ambulant.* Appetitas porro hujuscemodi translationes habitasque esse pro honestamentis orationis, Lucretius quoque testimonium in hac eadem voce dicit. in quarto enim libro clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit, quod est nimio confidentius, quàm illud de navibus Sallustianum. versus Lucretii hi sunt:

Præterea radit vox fauces sæpe; facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

propterea Sallustius in eodem libro non eos solùm, qui navibus veherentur, sed & scaphas quoque nantes progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui. *Earum alia paulumum progressa nimio simul & incerto onere, quum pavor corpora agitaverat, deprimebantur.*

CAP.

CAP. XXVII.

Historia de populo Romano deque populo Pœnico, quòd pari propemodum vigore fuerint æmuli.

IN litteris veteribus memoria exſtat, quòd par fuit quondam vigor & acritudo amplitudoque populi Romani atque Pœni, neque immerito æſtimatum. nam cum aliis quidem populis de uniuſcujuſque reipublicæ, cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum. ejus rei ſpecimen eſt in illo utriuſque populi verbo factum; quod Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Karthaginienſes epiſtolam, ubi ſcriptum fuit populum Romanum miſiſſe ad eos haſtam & caduceum ſigna duo belli aut pacis: ex quîs utrum vellent eligerent; quod elegiſſent, id unum ut eſſe miſſum exiſtimarent. Karthaginienſes reſponderunt neutrum ſeſe eligere: ſed poſſe qui attuliſſent utrum mallent relinquere; quod reliquiſſent, id ſibi pro lecto futurum. Marcus autem Varro non haſtam ipſam neque ipſum caduceum miſſa dicit, ſed duas teſſerulas: in quarum altera caduceum, in altera haſtæ ſimulachra fuerunt inciſa.

CAP. XXVIII.

De ætatum finibus pueritiæ, juventæ, ſenectæ, *ex Tuberonis hiſtoria ſumtum.*

C. Tubero hiſtoriarum primo ſcripſit Servium Tullium, regem populi Romani, quum illas quinque claſſes juniorum, cenſus faciendi gratia, inſtitueret, pueros eſſe exiſtimaſſe, qui minores eſſent annis ſeptemdecim: atque inde ab anno ſeptimodecimo, quòd idoneos jam eſſe reipublicæ arbitraretur, milites ſcripſiſſe: eoſque ad annum quadrageſimum ſextum juniores, ſupraque eum annum ſeniores appellaſſe. Eam rem pro-

praeterea notavit, ut discrimina quæ fuerint judicio moribusque majorum pueritiæ, juventæ, senectæ, ex ista censione Servii Tullii prudentissimi regis noscerentur.

CAP. XXIX.

Quod particula, atque, *non complexiva tantùm sit, sed vim habeat plusculam variamque.*

ATque particula, à grammaticis quidem conjunctio esse dicitur connexiva: & plerumque sanè conjungit verba & connectit: sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas, nisi in veterum litterarum tractatione atque cura exercitis. nam & pro adverbio valet, quum dicimus; *aliter ego feci atque tu*: significat enim *aliter quam tu*, & gemina si fiet, auget intenditque rem, de qua agitur: ut animadvertimus in Q. Ennii annalibus, nisi memoria in hoc versu labor:

Atque atque accedit muros Romana juventus.

Cui significationi contrarium est, quod itidem à veteribus dictum est *déque*. & præterea pro alio quoque adverbio dicitur, id est, *statim*. quod in his Virgilii versibus existimatur obscurè & insequenter particula ista posita esse.

—— —— sic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter quàm qui adverso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.

LIBER.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT I.

De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa quæ suprema appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria. & quibus verbis antiquitus multa minima dici solita sit.

TIMAEUS in historiis, quas oratione Græca de rebus populi Romani composuit; & M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum terram Italiam de Græco vocabulo appellatam scripserunt; quoniam boves Græca vetere lingua ἰταλοὶ vocitati sunt, quorum in Italia magna copia fuerit: bucetaque in ea terra gigni pascique solita sint complurima. conjectare autem possumus ob eandem causam, quòd Italia tunc esset armentosissima, multam, quæ appellatur *suprema*, institutam in singulos duarum ovium, boum triginta: pro copia scilicet boum, proque ovium penuria. sed quum ejusmodi multa pecoris armentique à magistratibus dicta erat, addicebantur boves ovesque aliàs precii parvi, alias majoris: eaque res faciebat inæqualem multæ pœnitionem. idcirco postea lege Ateria constituti sunt in oves singulas æris deni, in boves æris centeni. *Minima* autem multa est ovis unius. *Suprema* multa est ejus numeri, cujus diximus: ultra quem multam dicere in singulos jus non est; & propterea *suprema* appellatur, id est, summa & maxima. quando igitur nunc quoque à magistratibus populi Romani more majorum multa dicitur vel minima vel suprema, observari solet, ut *oves* genere virili appellentur: atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: *M. Terentius quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego*

ei unum ovem multam dico. ac nisi eo genere diceretur, negaverunt justam videri multam. Vocabulum autem ipsum *multa* idem M. Varro in uno & vicesimo rerum humanarum non Latinum, sed Sabinum esse dicit; idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis orti. sed turba grammaticorum novitia κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, hoc quoque dici tradiderunt. Quum autem usus & mos sermonum is sit, ut ita & nunc loquamur, ut plerique veterum locuti sunt, *multam dixit*, & *multa dicta est*: non esse ab re putavi notare, quod M. Cato aliter dixit. nam in quarto Originum, verba hæc sunt: *Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum ivit, ei multam facit.* potest autem videri consulta elegantia mutasse verbum, quum in castris & in exercitu multa fieret; non in comitio nec ad populum diceretur.

CAP. II.

Quod eligantia *apud antiquiores non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.*

ELigans homo non dicebatur cum laude: sed id ferè verbum ad ætatem M. Catonis vitii, non laudis, fuit. est namque hoc animadvertere, cùm in quibusdam aliis, tum in libro Catonis, qui inscriptus est, Carmen de moribus. Ex quo libro verba hæc sunt, *Avaritiam omnia vitia habere putabant; sumtuosus, cupidus, eligans, vitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur.* ex quibus verbis apparet *eligantem* dictum antiquitus, non ob ingenii eligantiam, sed qui nimis lecto amœnoque cultu victuque esset. postea *eligans* reprehendi quidem desiit: sed laude nulla dignabantur, nisi cujus eligantia erat moderatissima. Sic M. Tullius L. Crasso & Q. Scævolæ non meram eligantiam, sed multam parsimoniam istam

laudi

laudi dedit. *Craſſus*, inquit, *erat parciſsimus eligantium; Scævola parcorum eligantiſsimus.* præterea ex eodem libro Catonis hæc etiam ſparſim & intercisè commeminimus. *Veſtiri*, inquit, *in foro honeſtè mos erat: domi quod ſatis erat. equos carius quàm coquos emebant. poëticæ artis honos non erat. ſi qui in ea re ſtudebat, aut ſeſe ad convivia applicabat, graſſator vocabatur.* Illa quoque ex eodem libro præclaræ veritatis ſententia eſt: *Nam vita*, inquit, *humana propè uti ferrum eſt; ſi exerceas, conteritur: ſi non exerceas, tamen rubigo interficit. item homines exercendo videmus conteri. ſi nihil exerceas; inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitio.*

CAP. III.

Qualis quantaque ſit, pro, *particulæ varietas deque exemplis ejus varietatis.*

QUando ab arbitriis negotiiſque otium eſt, & motandi corporis gratia aut ſpatiamur aut vectamur: quærere nonnunquam apud memetipſum ſoleo res ejuſmodi, parvas quidem minutaſque & hominibus non bene eruditis aſpernabiles; ſed ad veterum ſcripta penitus noſcenda & ad ſcientiam linguæ Latinæ cumprimis neceſſarias: velut eſt, quod fortè nuper in Præneſtino receſſu veſpertina ambulatione ſolus ambulans conſiderabam; quantaque eſſet particularum quarumdam in oratione Latina varietas. quod genus eſt præpoſitio *pro*. aliter enim dici videbam, *pontifices pro collegio decreviſſe*; aliter, *quempiam teſtem introductum pro teſtimonio dixiſſe:* aliter M. Catonem in Originum quarto, *prælium factum depugnatumque pro caſtris*, ſcripſiſſe: & item in quinto, *urbis inſulaſque omnis pro agro Illyrio eſſe:* aliter etiam dici, *pro æde Caſtoris:* aliter, *pro roſtris:* aliter, *pro tribunali:* aliter *pro concione:* atque

aliter, *tribunum plebis pro potestate intercessisse.* sed has omnis dictiones, qui aut omnino similes & pares, aut usquequaque diversas existimaret, errare arbitrabar. nam varietatem istam ejusdem quidem fontis & capitis, non ejusdem tamen esse finis putabam. Quod profectò facilè intelliget, si quis adhibeat ad meditationem suam intentionem, & habeat veteris orationis usum atque notitiam celebriorem.

CAP. IV.

Quem in modum Q. Ennius versus Euripidi æmulatus sit.

EUripidi versus sunt in Hecuba, verbis, sententia, brevitate insignes illustresque. Hecuba est ad Uiyxem dicens:

> Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
> Πείσει· λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,
> Κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Hos versus Q. Ennius, quum eam tragœdiam verteret, non sanè incommodè æmulatus est. versus totidem Enniani hi sunt:

> *Hæc tu etsi perversè dices, facile Achivos flexeris.*
> *Nam quum opulenti loquuntur pariter atque ignobiles,*
> *Eadem dicta, eademque oratio æqua non æque valet.*

bene, sicuti dixi, Ennius: sed ignobiles tamen & opulenti, ἀντὶ ἀδοξούντων & δοκούντων satisfacere sententiæ non videntur. nam neque omnes iguobiles ἀδοξοῦσι; neque omnes opulenti εὐδοξοῦσι.

CAP. V.

De Pyrrhoniis philoſophis quædam, déque Academicis ſtrictim notata, déque inter eos differentia.

QUos Pyrrhonios philoſophos vocamus, ii Græco cognomento σκεπτικοὶ appellantur. id ferme ſignificat quaſi quæſitores & conſideratores: nihil enim decernunt, nihil conſtituunt, ſed in quærendo ſemper conſiderandoque ſunt, quidnam ſit omnium rerum de quo decerni conſtituique poſſit. ac ne videre quoque planè quicquam neque audire ſeſe putant; ſed ita pati affici que quaſi videant vel audiant. eaque ipſa, quæ affectiones iſtas in ſeſe efficiant, qualia & cujuſmodi ſint, cunctantur atque inſiſtunt, omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confuſiſque ſignis veri atque falſi ita inprenſibilem videri ajunt; ut quiſquis homo eſt non præceps neque judicii ſui prodigus, his uti verbis debeat, quibus auctorem philoſophiæ iſtius Pyrrhonem eſſe uſum tradunt: οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως. judicia enim rei cujuſque & ſinceras proprietates negant poſſe noſci & percipi, idque ipſum docere atque oſtendere multis modis conantur, ſuper qua re Favorinus quoque ſubtiliſſimè argutiſſiméque decem libros compoſuit, quos πυῤῥωνείων τρόπων inſcribit. Vetus autem quæſtio & à multis ſcriptoribus Græcis tractata eſt, in quid & quantum Pyrrhonicos & Academicos philoſophos interſit. utrique enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ, dicuntur; quoniam utrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant. ſed ex omnibus rebus proinde viſa fieri dicunt, quas φαντασίας appellant: non ut rerum ipſarum natura eſt, ſed affectio animi corporiſve eſt eorum, ad quos ea viſa perveniunt. Itaque omnes omnino res, quæ ſenſus omnium movent, τῶν πρός τι eſſe dicunt. id verbum ſignificat, nihil eſſe quicquam quod

ex sese constet, nec quod habeat vim propriam & naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri; taliaque videri esse, qualis sit eorum species dum videntur, qualiaque apud sensus nostros, quò pervenerunt, creantur; non apud sese, unde profecta sunt. Quum hæc autem consimiliter tam Pyrrhonii dicant quàm Academici; differre tamen inter sese & propter alia quædam, & vel maximè propterea existimati sunt, quòd Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonii ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verum videtur.

CAP. VI.

Quòd mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Castorem.

IN veteribus scriptis neque mulieres Romanæ per Herculem dejurant, neque viri per Castorem. sed cur illæ non juraverint Herculem, non obscurum est. nam Herculaneo sacrificio abstinent. Cur autem viri Castorem jurantes non appellaverint, non facilè dictu est. Nusquam igitur scriptum invenire est apud idoneos quidem scriptores, aut *mehercle* feminam dicere, aut *mecastor* virum. *Ædepol* autem, quod jusjurandum per Pollucem est, & viro & feminæ commune est. Sed M. Varro asseverat antiquissimos viros neque per Castorem neque per Pollucem dejurare solitos; sed id jusjurandum fuisse tantùm feminarum ex initiis Eleusiniis acceptum: paulatim tamen, inscitia antiquitatis, viros dicere *ædepol* cœpisse; factumque esse ita dicendi morem: sed *mecastor* à viro dici, in nullo vetere scripto inveniri.

CAP. VII.

Verbis antiquißimis relictisque jam & desitis minimè utendum.

VErbis uti aut nimis obsoletis exculcatisque, aut insolentibus novitatisque duræ & illepidæ, par esse delictum videtur: sed molestius equidem culpatiusque esse arbitror, verba nova, incognita, inaudita dicere, quam invulgata & sordentia. Nova autem videri dico etiam ea, quæ sunt inusitata & desita, tametsi sunt vetusta. Est adeò id vitium plerumque seræ eruditionis, quam Græci ὀψιμαθίαν appellant; ut, quod numquam didiceris, diu ignoraveris, quum id scire aliquando cœperis, magnifacias quo in loco cumque & quacumque in re dicere: veluti Romæ, nobis præsentibus, vetus celebratusque homo in causis, sed repentina & quasi tumultuaria doctrina præditus, quum apud præfectum urbi verba faceret, & dicere vellet inopia quendam miseroque victu vivere & furfureum panem esitare, vinumque eructum & fœtidum potare. *Hic*, inquit, *eques Romanus apludam edit, & floces bibit.* Adspexerunt omnes qui aderant alius alium, primo tristiores turbato & requirente voltu, quidnam illud utriusque verbi foret; pòst inde, quasi nescio quid Tuscè aut Gallicè dixisset, universi riserunt. Legerat autem ille *apludam* veteres rusticos frumenti furfurem dixisse; idque à Plauto in comœdia, si ea Plauti est, quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item *floces* audierat prisca voce significare vini fæcem è vinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis: idque apud Cæcilium in Polumenis legerat, eaque sibi duo verba ad orationum ornamenta servaverat. Alter quoque à lectionibus id genus paucis apirocalus, quum adversarius caussam differri postularet, *Rogo prætor*, inquit, *subveni, succurre: quonam usque nos bovinator* hic

hic demoratur? Atque id voce magna ter quaterque inclamavit; *bovinator est.* Commurmuratio fieri cœpta est à plerisque, qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus. At ille jactans & gestiens, Non enim Lucilium, inquit, legistis, qui tergiversatorem *bovinatorem* dicit. Est autem in Lucilii undecimo versus hic:

Est tricosus, bovinatorque ore improbus duro.

CAP. VIII.

Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino: qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, venia sibi ante ejus imperitiæ petita, composuit.

JUstè venustéque admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Græca scriptitavit. In ejus historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succensere sibi convenire, si quid in his libris parum compositè aut minus eleganter scriptum foret. nam sum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. Græca oratio à nobis alienissima est. ideoque veniam gratiamque malæ existimationis, si quid esset erratum, postulavit. Eam quum legisset M. Cato; Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quàm culpa vacare. nam petere veniam solemus, aut quum imprudentes erravimus, aut quum compulsi peccavimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod, priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelii Nepotis de illustribus viris.

Cap. IX.

Historia de legatis Mileti & Demosthene rhetore in libris Critolai reperta.

CRitolaus scripsit legatos Mileto publicæ rei causa venisse Athenas, fortasse an auxilii petendi gratia; tum qui pro sese verba facerent, quos visum erat advocavisse; advocatos, uti erat mandatum, verba pro Milesiis ad populum fecisse: Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos, neque ex republica id esse contendisse: rem in posterum diem prolatam; legatos ad Demosthenem venisse; magnoque opere orasse, uti contra ne diceret: eum pecuniam petivisse: & quantam petiverat abstulisse: postridie, quum res agi denuò cœpta esset, Demosthenem lana multa collum cervicesque circumvolutum ad populum prodisse, & dixisse se synanchen pati: eò contra Milesios loqui non quire: tum è populo unum exclamasse, non synanchen, quod Demosthenes pateretur, sed argyranchen esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id postea concelavit: quin gloriæ quoque hoc sibi assignavit. nam quum interrogasset Aristodemum actorem fabularum quantum mercedis, uti ageret, accepisset: & Aristodemus talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem.

Cap. X.

Quòd C. Gracchus in oratione sua historiam supra scriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata.

QUod in capite superiore à Critolao scriptum esse diximus super Demosthene; id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam dissuasit, in Demadem contulit

contulit verbis hisce: *Nam, vos, Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti, & si quæritis; neminem nostrûm invenietis sine pretio huc prodire. omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus: neque ullius rei caussa quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat. ego ipse, qui apud vos verba facio, uti vectigalia vestra augeatis, quo faciliùs vestra commoda & remp. administrare possitis, non gratis prodeo: verùm peto à vobis non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem. qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à vobis, verùm à* Nicomede *pecuniam. qui suadent ut accipiatis, hi quoque petunt non a vobis bonam existimationem, verùm a Mithridate rei familiaris suæ precium & præmium. qui autem ex eodem loco atque ordine placent, hi vel acerrimi sunt: nam ab omnibus precium accipiunt, & omnis fallunt. Vos, quum putatis eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonam existimationem. Legationes autem a regibus, quum putant eos sua causa reticere, sumtus atque pecunias maximas præbent: uti in terra Græcia, quo in tempore tragœdus gloriæ sibi ducebat, talentum magnum ob unam fabulam datum esse: homo eloquentissimus civitatis suæ* Demades *ei respondisse dicitur: Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum acquisivisti? ego, ut tacerem, decem talenta a Rege accepi. Idem nunc isti precia maxima ob tacendum accipiunt.*

CAP. XI.

Verba P. Nigidii, *quibus differre dicit* mentiri *&* mendacium dicere.

VErba sunt hæc ipsa P. Nigidii, hominis in studiis bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenii doctrinarumque nomine summè reveritus est. *Inter mendacium dicere & mentiri distat. qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur: qui mendacium*

dacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: *Qui mentitur*, inquit, *fallit, quantum in se est:* item hoc quoque super eadem re dicit: *Vir bonus*, inquit, *præstare debet, ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem, alterum non.* Variè mehercle & lepidè Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atque aliud diceret, disparavit.

CAP. XII.

Quòd Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit; Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.

CHrysippus ait omne verbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo vel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit, *Nullum*, inquit, *verbum est ambiguum: nec quisquam ambiguum dicit aut sentit; nec aliud dici videri debet, quam quod se dicere sentit is, qui dicit. at quum ego*, inquit, *aliter sensi, tu aliud accepisti, obscurè magis dictum quam ambiguè videri potest. ambigui enim verbi natura illa esse debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret. nemo autem duo vel plura dicit, qui se sentit unum dicere.*

CAP. XIII.

Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit, quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit.

APud T. Castricium disciplinæ rhetoricæ doctorem, gravi atque firmo judicio virum, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. in ejus orationis principio collocata verba sunt accuratiùs modulatiusque, quam veterum oratorum consuetudo fert. ea verba sicuti dixi composita hæc sunt: *Quæ vos*

cupidè

cupidè per hosce annos appetistis atque voluistis, ea si temerè repudiaritis, abesse nonpotest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temerè repudiasse dicamini. Cursus igitur hic & sonus rotundæ volubilisque sententiæ eximiè nos & unicè delectabat, tanto id magis, quòd jam tunc C. Graccho viro illustri & severo ejusmodi compositionem fuisse cordi videbamus. sed enim, quum eadem ipsa verba sæpius petentibus nobis lectitarentur, admoniti à Castricio sumus ut consideraremus, quæ vis quodve emolumentum ejus sententiæ foret; neque pateremur ut aures nostræ cadentis aptè orationis modis eblanditæ animum quoque nobis voluptate inani perfunderent. quumque nos admonitione ista attentiores fecisset; Inspicite, inquit, penitus, quid efficiant verba hæc; dicatque mihi quæso aliquis vestrûm, an sit ulla hujusce sententiæ aut gravitas aut gratia: *Quæ vos cupidè per hosce annos appetistis atque voluistis; ea temerè si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temerè repudiasse dicamini.* Cui enim omnium hominum in mentem non venit id profectò usu venire, ut quod cupidè appetieris, cupidè appetisse, &, quod temerè repudiaveris, temerè repudiasse dicaris? at si opinor, inquit, ita scriptum esset: *Quæ vos per hosce annos appetistis atque voluistis, ea nunc si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.* si, inquit, ita diceretur, gravior scilicet solidiorque fieret sententia; & acciperet aliquid justæ in audiendo exspectationis. nunc autem verba hæc, *cupide* & *temere*, in quibus verbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantùm dicuntur; sed supra quoque nondum desiderata ponuntur: &, quæ nasci oririque ex ipsa rei conceptione debebant, ante omnino, quam res postulat, dicuntur. nam qui ita dicit; si hoc feceris, cupidè fecisse diceris: rem dicit sensus alicu-

alicujus ratione collectam & confectam. qui vero ita dicit ; si cupidè feceris, cupidè fecisse diceris : non longè secus dicit, atque si diceret, si cupidè feceris, cupidè feceris. Hæc ego, inquit, admonui, non ut C. Graccho vitio darem (dii enim mentem meliorem mihi! nam, si quicquam in tam fortis facundiæ viro vitii vel erroris esse dici potest, id omne & auctoritas ejus exhausit, & vetustas consumpsit) sed uti caveretis, ne vos facilè perstringeret modulatus aliquis currentis facundiæ sonitus: atque ut vim ipsam rerum virtutemque verborum prius pensitaretis : &, si quidem gravis atque integra & sincera sententia diceretur, tum, si ita videretur, gressibus quoque ipsis orationis & gestibus plauderetis: si verò frigidi & leves & futiles sensus in verba aptè numeroseque posita includerentur, non esse id secus crederetis, quàm cum homines insigni deformitate ad facienda ridicula imitantur histriones & gestiunt.

Cap. XIV.

Sobria & pulcherrima Romuli regis responsio circa vini usum.

SImplicissima suavitate & rei & orationis L. Piso Frugi usus est in primo annali, quum de Romuli regis vita atque victu scriberet: ea verba, quæ scripsit, hæc sunt: *Eumdem Romulum dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. ei dicunt: Romule, si istuc omnes homines faciant, vinum vilius sit. is respondit: imo verò carum, si quantum quisque volet, bibat: nam ego bibi quantum volui.*

CAP. XV.

De ludibundo & errabundo, *atque id genus verborum productionibus: & quòd Laberius sic* amorabundam *dixit, ut dicitur* ludibunda & errabunda: *atque inibi, quòd Sisenna per hujuscemodi verbum nova figura usus est.*

LAberius in *lacu Averno* mulierem amantem verbo inusitatiùs facto, *amorabundam* dixit. id verbum Cæsellius Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura scriptum dixit, qua *ludibunda*, *ridibunda*, & *errabunda* dicitur, *ludens* & *ridens* & *errans*. Terentius autem Scaurus, divi Hadriani temporibus grammaticus vel nobilissimus, inter alia quæ de Cæsellii erroribus composuit, in hoc quoque verbo errasse eum scripsit; quòd idem esse putaverit, *ludens* & *ludibunda*, *ridens* & *ridibunda*, *errans* & *errabunda*. *nam ludibunda*, inquit, *& ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem vel ridentem vel errantem agit aut simulat.* Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cæsellium in eo reprehenderet, non herclè reperiebamus. non est enim dubium, quin hæc genere ipso dumtaxat idem significent, quod ea demonstrant, à quibus producuntur. quid esset autem ludentem agere vel imitari, non intelligere videri maluimus, quàm insimulare eum tanquam ipsum minùs intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cæsellii criminantem, & hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit, an quid & quantulum differret à *ludibundo ludens*, & *ridibundo ridens*, & *errabundo errans*, cæteraque eorum similia; an à principalibus verbis paulum aliquid distarent, & quam omnino vim haberet particula hæc extrema ejusmodi vocabulis addita. hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in *vinolento* &

to & *lutulento* & *turbulento* vacuane & inanis sit ista hæc productio; cujusmodi sunt, quæ παραγωγὰς Græci dicunt; an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Quum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quòd Sisenna in quarto historiarum ejusdem figuræ verbo ita usus est: *Populabundus*, inquit, *agros ad oppidum pervenit*. quod scilicet significat, quum agros popularetur; non, ut Scaurus in consimilibus verbis ait, quum populantem ageret vel quum imitaretur. Sed inquirentibus nobis, quænam ratio & origo esset hujuscemodi figuræ, *populabundus*, & *errabundus*, & *lætabundus*, & *ludibundus*, multorumque aliorum id genus verborum, εὐεπιβόλως herclè, Apollinaris noster sibi videri ait, particulam istam postremam, in quam verba talia exeunt, vim & copiam & quasi abundantiam rei, cujus id verbum esset, demonstrare; ut *lætabundus* is dicatur qui abundè lætus sit, & *errabundus* qui longo atque abundanti errore sit: cæteraque omnia ex ea figura ita dici ostendit, ut productio hæc & extremitas largam & fluentem vim & copiam declararet.

CAP. XVI.

Quòd Græcorum quorundam verborum, difficillima est in Latinam linguam mutatio, velut quod Græcè dicitur πολυπραγμοσύνη.

ADjecimus sæpe animum ad vocabula rerum non paucissima, quæ neque singulis verbis, ut à Græcis, neque, si maximè pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucidè tamque aptè demonstrari Latina oratione possunt, quàm Græci ea dicunt privis vocibus. Nuper etiam quum allatus esset ad nos Plutarchi liber, & ejus libri indicem legissemus, qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης: percunctanti cuipiam, qui & litterarum & vocum Græ-

carum expers fuit, cujusnam liber, & qua de re scriptus esset: nomen quidem scriptoris statim diximus; rem, de qua scriptum fuit, dicturi hæsimus. ac tum quidem primò, quia non satis commodè opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse de negotiositate, aliud institui apud me exquirere, quod, ut dicitur, verbum de verbo expressum esset. nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me: aut, si etiam vellem fingere, quod non insigniter asperum absurdumque esset, si ex multitudine & negotio verbum unum compingerem: sicuti *multijuga* dicimus & *multicolora* & *multiformia*. sed non minus illepidè ita diceretur, quàm si interpretari voce una velis πολυφιλίαν, aut πολυτροπίαν, aut πολυσαρκίαν. quamobrem quum diutulè tacitus in cogitando fuissem, respondi tandem, non videri mihi significari eam rem posse uno nomine: & idcirco juncta oratione, quid vellet Græcum id verbum, pararam dicere. ad multas igitur res adgressio, earumque omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam, Græcè dicitur, de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus verbis meis inchoatis & inconditis adductus, virtutem esse πολυπραγμοσύνην, Hortatur, inquit, nos profectò nescio quis hic Plutarchus ad negotia capessenda & ad res obeundas plurimas cum industria & celeritate: nomenque ipsius virtutis, de qua loquuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommodè præscripsit. minimè, inquam, vero. neque enim ista omnino virtus est, cujus Græco nomine argumentum hoc libri demonstratur: neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere sentio aut Plutarchus facit. deterret enim nos hoc quidem in libro, quàm potest maximè, à varia promiscaque & non necessaria rerum cujuscemodi plurimarum & cogitatione & petitione. sed hujus, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obscurissimè dicere,

cere, quod à Græcis perfectiſſimè uno verbo & planiſſimè dicitur.

CAP. XVII.

Quid ſignificet in veteribus prætorum edictis, quòd flumina retanda publicè redemta habent.

EDicta veterum prætorum, ſedentibus forte nobis in bibliotheca templi Trajani, & aliud quid requirentibus, quum in manus incidiſſent, legere atque cognoſcere libitum eſt. Tum in quodam edicto antiquiore ita ſcriptum invenimus; QUI. FLUMINA. RETANDA. PUBLICE. REDEMTA. HABENT. SI. QUIS. EORUM. AD. ME. EDUCTUS. FUERIT. QUI. DICATUR. QUOD. EUM. EX. LEGE. LOCATIONIS. FACERE. OPORTUERIT. NON. FECISSE. *Retanda* igitur quid eſſet quærebatur. dixit ibi quiſpiam nobiſcum ſedens amicus meus, in libro ſe Gavii de origine vocabulorum ſeptimo legiſſe *retas* vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alveis eorum exſtarent, appellataſque eſſe à retibus, quòd prætereuntes naves impedirent & quaſi irretirent: idcircoque ſeſe arbitrari *retanda* flumina locari ſolita eſſe, id eſt, purganda: ne quid aut moræ aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.

CAP. XVIII.

Qua pœna Draco Athenienſis in legibus, quas populo Athenienſi ſcripſit, fures affecerit, & qua poſtea Solon, & qua item X-viri noſtri, qui XII tabulas ſcripſerunt. atque inibi adſcriptum, quod apud Ægyptios furta licita & permiſſa ſunt, apud Lacedæmonios autem cum ſtudio quoque affectata & pro exercitio utili celebrata: ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoriâ ſententia.

DRaco Athenienſis vir bonus multaque eſſe prudentia exiſtimatus eſt: juriſque divini & humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienſes uterentur,

primus omnium tulit: in illis legibus furem, cujus modi cumque furti, supplicio capitis pœniendum esse, & alia pleraque nimis severè censuit sanxitque. Ejus igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores, non decreto jussoque, sed tacito illiteratoque Atheniensium consensu oblitteratæ sunt. Postea legibus aliis mitioribus à Solone compositis usi sunt. is Solo ex septem illis inclutis sapientibus fuit. is sua lege in fures, non, ut Draco antea, mortis, sed dupli pœna vindicandum existimavit. Decemviri autem nostri, qui post reges exactos leges, quibus populus Romanus uteretur, in duodecim tabulis scripserunt, neque pari severitate in pœniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem, qui manifestò furto prensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut, cum faceret furtum, nox esset, aut interdiu telo se, quum prenderetur, defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus liberos verberari addicique jusserunt ei, cui factum furtum esset, si modò id luci fecissent, neque se telo defendissent: servos item furti manifesti prensos verberibus affici & è saxo præcipitari, sed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri. ea quoque furta, quæ per lancem liciumque concepta essent, proinde ac si manifesta forent, vindicaverunt. Sed nunc à lege illa decemvirali discessum est. nam si qui super manifesto furto jure & ordine experiri velit, actio in quadruplum datur. *Manifestum* autem *furtum est*, ut ait Massurius, *quod deprehenditur dum fit; faciendi finis est, quum perlatum est, quo ferri cœperat.* furti concepti, item oblati, tripli pœna est. sed quod sit *oblatum*, quod *conceptum* & pleraque alia ad eam rem, ex egregiis veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu neque injucunda, qui legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus est *de furtis*. in quo id quoque scriptum est, quod volgo inopinatum est, non hominum

tantùm

tantùm neque rerum moventium, quæ efferri occultè & surripi possunt, sed fundi quoque & ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui, fundo, quem conduxerat, vendito, possessione ejus dominum intervertisset; atque id etiam, quod magis inopinabile est, Sabinus dicit furem esse hominis judicatum, qui, quum fugitivus præter oculos forte domini iret, obtentu togæ, tanquam se amiciens ne videretur à domino, obstitisset. Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro Aristonis jureconsulti, haudquaquam indocti viri: apud veteres Ægyptios, quod genus hominum constat & in artibus reperiendis sollertes exstitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita & impœnita. Apud Lacedæmonios quoque, sobrios illos & acres viros, cujus rei non adeò ut Ægyptiis fides longinqua est, non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias condiderunt, jus atque usum fuisse furandi dicunt, idque à juventute eorum, non ob turpia lucra, neque ad sumtum libidini præbendum, comparandamve opulentiam, sed pro exercitio disciplinaque rei bellicæ factitatum: quòd & furandi sollertia & assuetudo acueret firmaretque animos adolescentium & ad insidiarum astus & ad vigilandi tolerantiam & obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus dividunda scripsit, vehementiùs & illustribus verbis de impunitate peculatus atque licentia conqueritur. ea verba, quoniam nobis impensè placuerunt, adscripsimus. *Fures*, inquit, *privatorum furtorum in nervo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura.* Quàm castè autem ac religiose à prudentissimis viris quid esset *furtum* definitum sit, prætereundum non puto: ne quis eum solum furem esse putet, qui occulte tollit, aut clam surripit. Verba sunt Sabini ex

libro juris civilis secundo: *Qui alienam rem attrectavit, quum id se invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.* Item alio capite. *Qui alienum jacens lucri faciundi causa sustulit, furti obstringitur, sive scit cujus sit, sive nescit.* Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi, Sabinus scripsit de rebus furti faciendi caussa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundùm ea, quæ supra scripsi, furtum sine ulla quoque attrectatione fieri posse, sola mente atque animo, ut furtum fiat, annitente. quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui servo suo, uti furtum faceret, imperavit.

LIBER DUODECIMUS.

CAPUT I.

Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili feminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

NUnciatum quondam est Favorino philosopho, nobis præsentibus, uxorem auditoris sectatorisque sui paululum ante enixam, auctumque eum esse nato filio. Eamus, inquit, & puerperam visum & patri gratulatum. Is erat loci senatorii ex familia nobiliore. Imus unà, qui tum aderamus: prosecutique eum sumus ad domum quò pergebat; & cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominem congratulatusque assedit; atque ubi percunctatus est, quàm diutinum puerperium & quàm laboriosi nixus fuissent: puellamque defessam labore ac vigilia somnum capere cognovit; fabulari instituit prolixiùs. Et nihil, inquit, dubito, quin filium lacte suo nutritura sit. Sed quum mater puellæ parcendum esse ei diceret, adhibendasque

pucro

puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tulisset, munus quoque nutricationis grave ac difficile accederet: Oro te, inquit, mulier, sine eam totam integram esse matrem filii sui. quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, ac statim ab sese abjecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid, quod non videret: non alere nunc suo lacte quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas naturam feminis mammarum ubera quasi quosdam nævulos venustiores, non liberûm alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? sic enim, quod à vobis scilicet abest, pleræque illæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem, arefacere & exstinguere cum periculo quoque aversi corruptique lactis laborant; tamquam pulchritudinis sibi insignia devenustet. quod quidem faciunt eadem vecordia, qua quibusdam commenticiis fraudibus nituntur, ut fetus quoque ipsi in corpore suo concepti aboriantur; ne æquor illud ventris irrugetur, ac de gravitate oneris & labore partus fatiscat. quod quum sit publica detestatione communique odio dignum, in ipsis hominem primordiis, dum fingitur, dum animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum ire: quantulum hinc abest, jam perfectum, jam genitum, jam filium proprii atque consueti atque cogniti sanguinis alimonia privare? Sed nihil interest, (hoc enim dicitur,) dum alatur & vivat, cujus id lacte fiat. cur igitur iste, qui hoc dicit, si in capessendis naturæ sensibus tam obsurduit, non id quoque nihil interesse putat, cujus in corpore cujusque ex sanguine concretus homo & coalitus sit? an quia spiritu multo & calore exalbuit, non idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? nonne hac quoque in re sollertia naturæ evidens est; quod postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit,
 adven-

adventante jam partus tempore, in supernas se partis profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præstò est, & recens natis notum & familiarem victum offert? Quamobrem non frustrà creditum est, sicuti valeat ad fingendas corporis atque animi similitudines vis & natura seminis, non secus ad eamdem rem lactis quoque ingenia & proprietates valere; neque in hominibus id solùm, sed in pecudibus quoque animadversum. nam si ovium lacte hœdi aut caprarum agni alantur: constat fermè in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. in arboribus etiam & frugibus major plerumque vis & potestas est, ad earum indolem vel detrectandam vel augendam, aquarum atque terrarum quæ alunt, quàm ipsius quod jacitur seminis. ac sæpè videas arborem lætam & nitentem in locum alium transpositam, deterioris terræ succo, deperisse. Quæ, malùm, igitur ratio est, nobilitatem istam nati modò hominis, corpusque & animum bene ingeniatis primordiis inchoatum insitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quam ad præbendum lactem adhibebitis, aut serva aut servilis est, ut plerumque solet, externæ atque barbaræ nationis, si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. nam plerumque sine discrimine, quæcumque id temporis lactens est, adhiberi solet. Patimurne igitur infantem hunc nostrum pernicioso contagio infici; & spiritum ducere in animum atque in corpus suum ex corpore & animo deterrimo? id herclè ipsum est, quod sæpenumerò miramur quosdam pudicarum mulierum liberos parentum suorum neque corporibus neque animis similes exsistere. Scitè igitur & peritè noster Maro, quod, quum versus illos Homeri consectaretur,

—— οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δὲ σ' ἔτικτε θάλ[...]
Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶ ἀπ[...]

non partionem solam, tamquam ille quem sequebatur, sed alituram quoque feram & sævam criminatus est: addidit enim hos de suo;

Hyrcanæque admôrunt ubera tigres.

quoniam videlicet in moribus inolescendis magnam ferè partem ingenium altricis & natura lactis tenet: quæ jam à principio imbuta paterni seminis concretione, ex matris etiam corpore & animo recentem indolem configurat. & præter hæc autem, quis illud etiam negligere aspernarique possit, quòd quæ partus suos deserunt ablegantque à sese, & aliis nutriendos dedunt, vinculum illud coagulumque animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura consociat, interscindunt, aut certè quidem diluunt, deteruntque. nam ubi infantis aliorsum dati facta ex oculis amolitio est, vigor ille maternæ flagrantiæ sensim atque paulatim restinguitur: omnisque impatientissimæ sollicitudinis strepitus consilescit. neque multo minor amandati ad nutricem aliam filii, quàm morte amissi oblivio est. ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, occupatur; & proinde, ut in expositis usu venit, matris quæ genuit neque sensum ullum neque desiderium capit. ac propterea oblitteratis & abolitis nativæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem videntur, magnam fere partem non naturalis ille amor est, sed civilis & opinabilis. Hæc Favorinum dicentem audivi Græca oratione: cujus sententias, communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli. amœnitates verò & copias ubertatesque verborum Latina omnis facundia vix quidem indipisci potuerit; mea tenuitas nequaquam.

Cap

CAP. II.

Quòd Annæus Seneca judicans de Q. Ennio, déque M. Tullio, levi futilique judicio fuit.

DE Annæo Seneca partim existimant ut de scriptore minimè utili, cujus libros attingere nullum pretium operæ sit: quòd oratio ejus vulgaris videatur & protrita; res atque sententiæ aut ut inepto inanique impetu sint; aut ut levi & quasi dicaci argutia; eruditio autem vernacula & plebeja, nihilque ex veterum scriptis habens neque gratiæ neque dignitatis. alii verò elegantiæ quidem in verbis parum esse non inficias eunt, sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt, & in vitiis morum objurgandis severitatem gravitatemque non invenustam. Mihi de omni ejus ingenio deque omni scripto judicium censuramque facere non necessum est: sed quod de M. Cicerone & Q. Ennio & P. Virgilio judicavit, ea res cuimodi sit, ad considerandum ponemus. in libro enim vicesimosecundo Epistolarum moralium, quas ad Lucilium composuit, deridiculos versus Q. Ennium de Cethego antiquo viro fecisse hos dicit:

—— *Dictus ollis popularibus olim*
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, & suada medulla.

ac deinde scribit de eisdem versibus verba hæc: *Admiror eloquentissimos viros & deditos Ennio pro optimis ridicula laudasse. Cicero certè inter bonos ejus versus & hoc refert.* atque id etiam de Cicerone dicit: *Non miror,* inquit, *fuisse qui hos versus scriberet; quum fuerit qui laudaret: nisi forte Cicero summus orator agebat causam suam, & volebat hos versus videri bonos.* postea hoc etiam addidit insulsissimè: *Apud ipsum quoque,* inquit, *Ciceronem invenies etiam in prosa oratione quædam; ex quibus intelligas illum*

illum non perdidisse operam, quòd Ennium legit. ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendat, quasi Enniana; quòd ita scripserit in libris de republica: *Ut Menelao Laconi quadam fuit suaviloquens jucunditas*, & quod alio in loco dixerit, *breviloquentiam in dicendo colat.* atque ibi homo nugator Ciceronis errores deprecatur: &, *Non fuit*, inquit, *Ciceronis hoc vitium, sed temporis. necesse erat hæc dici, quum illa legerentur.* deinde adscribit Ciceronem hæc ipsa interposuisse ad effugiendam infamiam nimis lasciviæ orationis & nitidæ. De Virgilio quoque eodem in loco verba hæc ponit: *Virgilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam versus & enormes & aliquid supra mensuram trahentes interposuit, quam ut Ennianus populus agnosceret in novo carmine aliquid antiquitatis.* Sed jam verborum Senecæ piget. hæc tamen & inepti & insubidi hominis joca non præteribo. *Quidam sunt*, inquit, *tam magni sensus Q. Ennii, ut, licet scripti sint inter hircosos, possint tamen inter unguentatos placere.* &, quum reprehendisset versus quos suprà de Cethego posuimus, *Qui hujuscemodi*, inquit, *versus amant, liqueat tibi eosdem admirari & Soterici lectos.* Dignus sanè Seneca videatur lectione ac studio adolescentium, qui honorem coloremque veteris orationis Soterici lectis compararit, quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis jam contemtisque. audias tamen commemorari ac referri pauca quædam, quæ idem ipse Seneca bene dixerit. quale est illud, quod in hominem avarum & avidum & pecuniæ sitientem dixit. *Quid enim refert quantum habeas? multo illud plus est quod non habes.* bene hoc sanè, bene. sed adolescentium indolem non tam juvant quæ bene dicta sunt, quàm inficiunt quæ pessimè; multoque magis, si & plura tanto quæ deteriora sunt, & quædam in his non pro enthymemate aliquo rei parvæ ac simplicis, sed in re ancipite pro consilio dicuntur.

CAP.

CAP. III.

Lictoris *vocabulum qua ratione conceptum ortumque sit, & super eo diversæ sententiæ Valgii Rufi & Tullii Ciceronis.*

VAlgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, lictorem dicit à ligando appellatum esse. quod, quum magistratus P. R. virgis quempiam verberari jussissent, crura ejus & manus ligari vincirique à viatore solita sint; isque, qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus: utiturque ad eam rem testimonio M. Tullii, verbaque ejus refert ex oratione, quæ dicta est pro C. Rabirio. *Lictor*, inquit, *colliga manus.* Hæc ita Valgius. & nos sanè cum illo sentimus. sed Tiro Tullius M. Ciceronis libertus *lictorem* vel à *limo* vel à *licio* dictum scripsit. *licio enim transverso, quod limum appellatur, qui magistratibus*, inquit, *præministrabant, cincti erant.* Si quis autem est, qui propterea putat probabilius esse, quod Tiro dixit, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo verbo, quod est ligo, correpta est, nihil ad rem istuc pertinet. nam sicut à ligando lictor, & à legendo lector, & à vivendo victor, & tuendo tutor, & struendo structor, productis quæ corripiebantur vocalibus dicta sunt.

CAP. IV.

Versus accepti ex Ennii septimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium, comitasque hominis minoris erga amicum superiorem.

DEscriptum definitumque est à Q. Ennio, in annali septimo, graphicè admodum scitèque, sub historia Gemini Servilii, viri nobilis, quo ingenio, qua comitate,

mitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumque veterum ac novorum scientia, quantaque servandi tuendique secreti religione, qualibus denique ad mœniendas vitæ molestias fomentis, levamentis, solatiis, amicum esse conveniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego versus non minus frequenti assiduoque memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officiis decreta. ad hoc color quidam vetustatis in his versibus tam reverendus est, suavitas tam impromisca tamque à fuco omni remota est, ut, mea quidem sententia, pro antiquis sacratisque amicitiæ legibus observandi, tenendi, colendique sint. quapropter adscribendos eos existimavi, si quis jam statim desideraret.

Haece loquutus vocat, quicum bene sæpe libenter
Mensam sermonesque suos rerumque suarum
Comiter impertit: magnam cum lassus diei
Partem fuisset, de summis rebus gerundis,
Consilio, indu foro lato, sanctoque senatu,
Cui res audacter magnas parvasque jocumque
Eloqueretur; cuncta malusque & quæ bona dictu
Evomeret si qui vellet, tutoque locaret.
Quo cum multa volup, ac gaudia clamque palamque.
Ingenium cui nulla malum sententia suadet,
Ut faceret facinus levis, haud malus, doctus, fidelis,
Suavis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquens in tempore, commodus, verbûm
Paucûm, multa tenens antiqua sepulta, vetustas
Quæ facit, & mores veteresque novosque tenentem.
Multarum veterum legum Divumque hominumque
Prudentem; qui dicta loquive tacereve posset,
Hunc inter pugnas compellat Servilius sic.

L. Ælium Stilonem dicere solitum ferunt Q. Ennium de semetipso hæc scripsisse; picturamque istam morum & ingenii ipsius Ennii factam esse.

CAP.

CAP. V.

Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta.

QUum Delphos ad Pythia conventumque totius fermè Græciæ visendum philosophus Taurus iret; nosque ei comites essemus; inque eo itinere Lebadiam venissemus, quod est oppidum antiquum in terra Bœotia: affertur ibi ad Taurum, amicum ejus quempiam nobilem in Stoica disciplina philosophum ægra valetudine oppressum decumbere. tunc omisso itinere, quod alioquin maturandum erat, & relictis vehiculis, pergit eum properè videre: nosque de more quem in locum cumque iret sequuti sumus. & ubi ad ædes, in quîs ille ægrotus erat, pervenîmus; videmus hominem doloribus cruciatibusque alvi, quod Græci colon dicunt, & febri simul adrapida afflictari; gemitusque ex eo compressos erumpere; spiritusque & anhelitus è pectore ejus evadere, non dolorem magis indicantes, quàm pugnam adversum dolorem. Post deinde quum Taurus & medicos accersisset, colloquutusque de facienda medela esset; & eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiæ, quam videbat, perhibito stabilisset; egressique inde ad vehicula & ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, non sanè jucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes compugnantesque philosophum & dolorem. faciebat vis illa & natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumque membrorum; faciebat contrà ratio & natura animi, quod erat æquè suum: perpetiebatur & cohibebat coërcebatque intra sese violentias effrenati doloris. nullos ejulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem voces indecoras edebat: signa tamen quædam, sicut vidistis, exsistebant virtutis & corporis de possessione hominis pugnantium.

Tum

Tum è ſectatoribus Tauri juvenis in diſciplinis philoſophiæ non ignavus, Si tanta, inquit, doloris acerbitas eſt, ut contra voluntatem contraque judicium animi nitatur, invitumque hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi ſævientis, cur dolor apud Stoïcos indifferens eſſe dicitur, non malum? cur deinde aut Stoïcus homo cogi aliquid poteſt, aut dolor cogere, quum & dolorem Stoïci nihil cogere, & ſapientem nihil cogi poſſe dicant? Ad ea Taurus vultu jam propemodum lætiore, (delectatus enim videbatur illecebra quæſtionis) Si jam amicus, inquit, hic noſter meliùs valeret, gemitus ejuſmodi neceſſarios à calumnia defendiſſet, & hanc, opinor, tibi quæſtionem diſſolviſſet: me autem ſcis cum Stoïcis non bene convenire, vel cum Stoïca potiùs diſciplina. eſt enim pleraque & ſibi & nobis incongruens: ſicut libro, quem ſuper ea re compoſuimus, declaratur. ſed, ut tibi à me mos geratur, dicam ego indoctiùs, ut ajunt, & apertiùs: quæ fuiſſe dicturum puto ſinuoſiùs atque ſollertiùs, ſi quis nunc adeſſet Stoicorum. noſti enim, credo, verbum illud vetus & pervulgatum, ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε. Atque hinc exorſus de dolore atque de gemitu Stoïci ægrotantis ita diſſeruit; Natura, inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis inolevitque in ipſis ſtatim principiis, quibus nati ſumus, amorem noſtri & caritatem; ita prorſus, ut nihil quicquam eſſet carius penſiuſque nobis, quàm noſmet ipſi. atque hoc eſſe fundamentum rata eſt conſervandæ hominum perpetuitatis, ſi unuſquiſque noſtrum, ſimulatque editus in lucem foret, harum prius rerum ſenſum affectionemque caperet. quæ à veteribus philoſophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata ſunt; ut omnibus ſcilicet corporis ſui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. poſtea per incrementa ætatis exorta è ſeminibus ſuis ratio eſt & utendi conſilii reputatio, & honeſtatis utilitatiſque veræ

contemplatio, subtiliorque & exploratior commodorum delectus: atque ita præ cæteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas; ac, si ei retinendæ obtinendæve incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemtum est. neque aliud esse verè & simpliciter bonum nisi honestum, aliud quicquam malum nisi quod turpe esset, existimatum est. reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neque honesta essent neque turpia, neque bona esse neque mala decretum est. productiones tamen & relationes suis quæque momentis distinctæ divisæque sunt, quæ προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα ipsi vocant; propterea voluptas quoque & dolor, quod ad finem ipsum bene beateque vivendi pertinet, & in mediis relicta, & neque in bonis neque in malis judicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris voluptatisque, ante consilii & rationis exortum, recens natus homo imbutus est; & voluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem quasi ab gravi quodam inimico abjunctus alienatusque est: iccirco affectiones istas primitus penitusque inditas ratio post addita convellere ab stirpe atque exstinguere vix potest. pugnat autem cum his semper: exsultantis eas opprimit obteritque, & parêre sibi atque obedire cogit. itaque vidistis philosophum ratione decreti sui nixum cum petulantia morbi dolorisque exsultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neque, ut plerique dolentes solent, hejulantem atque lamentantem, ac miserum sese & infelicem appellantem, sed acres tantum anhelitus & robustos gemitus edentem, signa atque indicia non victi neque oppressi à dolore, sed vincere eum atque opprimere enitentis. Sed haud scio, inquit, an dicat aliquis ipsum illud quòd pugnat, quòd gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere & pugnare? quia enim omnia, quæ non sunt mala, molestia quoque omni non carent; sed sunt pleraque noxa quidem magna & pernicie privata,

quia

quia non ſunt turpia; contra naturæ tamen manſuetudinem lenitatemque oppoſita ſunt, & infeſta, per obſcuram quandam & neceſſariam ipſius naturæ conſequentiam. hæc ergo vir ſapiens tolerare & cunctari poteſt; non admittere omnino in ſenſum ſui non poteſt. ἀναλγησία enim atque ἀπάθεια non meo tantùm, inquit, ſed quorundam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, ſicuti Panætii gravis atque docti viri judicio improbata abjectaque eſt. Sed cur contra voluntatem ſuam gemitus facere cogitur philoſophus Stoïcus, quem nihil cogi poſſe dicunt? nihil ſanè poteſt cogi vir ſapiens, quum eſt rationi obtinendæ locus. quum verò natura cogit, ratio quoque à natura data cogitur. quære etiam, ſi videtur, cur alicujus manu ob oculos ſuos repentè agitata invitus conniveat; cur fulgente cœlo à luminis jactu non ſua ſponte & caput & oculos declinet; cur tonitru vehementius facto ſenſim paveſcat; cur ſternumentis quatiatur; cur aut in ardoribus ſolis æſtuet, aut in pruinis immanibus obrigeſcat. Hæc etenim, & pleraque alia non voluntas nec conſilium nec ratio moderatur; ſed naturæ neceſſitatiſque decreta ſunt. fortitudo autem non ea eſt, quæ contra naturam, monſtri vicem, nititur, ultràque modum ejus egreditur, aut ſtupore animi aut immanitate aut quadam miſera & neceſſaria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuiſſe accepimus ferum quemdam in ludo Cæſaris gladiatorem; qui, quum vulnera ejus à medicis exſecabantur, ridere ſolitus fuit: ſed ea vera & proba fortitudo eſt, quam majores noſtri ſcientiam eſſe dixerunt rerum tolerandarum & non tolerandarum. per quod apparet eſſe quædam intolerabilia, quibus fortes viri aut obeundis abhorreant, aut ſuſtinendis. Quum hæc Taurus dixiſſet, videreturque in eamdem rem plura etiam dicturus, perventum eſt ad vehicula, & conſcendimus.

CAP. VI.

De ænigmate.

QUæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidam è nostris veteribus scirpos appellaverunt: quale est, quod nuper invenimus per herclè antiquum, perque lepidum, tribus versibus senariis compositum ænigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentium conjecturas in requirendo acueremus. Versus tres hi sunt:

Semel minusne, an bis minus, non sat scio:
An utrumque eorum, ut quondam audivi dicier,
Jovi ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud sese quærere, inveniet quid sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum libro secundo.

CAP. VII.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem veneficii confitentemque ad Areopagitas rejecerit.

AD Cn. Dolabellam proconsulari imperio provinciam Asiam obtinentem deducta mulier Smyrnæa est. eadem mulier virum & filium eodem tempore venenis clam datis vita interfecerat: atque id fecisse se confitebatur; dicebatque habuisse se faciendi causam, quoniam idem illi maritus & filius alterum filium mulieris ex viro priore genitum adolescentem optimum & innocentissimum exceptum insidiis occidissent. idque ita esse factum controversia non erat. Dolabella retulit ad consilium. nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat; quòd confessum veneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impœnitum videbatur, & digna tamen pœna in homines sceleratos vindicatum fuisset. Dolabella eam rem

Athenas

Athenas ad Areopagitas, ut ad judices graviores exercitatioresque, rejecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, & ipsam, quæ accusabatur, centesimo anno adesse jusserunt. sic neque absolutum mulieris veneficium est, quod per leges non licuit; neque nocens damnata pœnitaque, quæ digna venia fuit. Scripta hęc historia est in libro Valerii Maximi factorum & dictorum memorabilium octavo.

CAP. VIII.

Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ.

P. Africanus superior & Tib. Gracchus, Tib. & C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, honorum atque vitæ dignitate illustres viri dissenserunt sæpenumerò de republica: & ea, sive qua alia re, non amici fuerunt. ea simultas quum diu mansisset, & solemni die Jovi libaretur, atque ob id sacrificium senatus in Capitolio epularetur; fors fuit, ut apud eamdem mensam duo illi junctim locarentur. tum, quasi dis immortalibus arbitris in convivio Jovis optimi maximi dexteras eorum conducentibus, repentè amicissimi facti: neque solùm amicitia incepta, sed affinitas simul instituta. nam P. Scipio filiam virginem habens jam viro maturam, ibi tunc eodem in loco despondit eam Tib. Graccho; quem probaverat elegeratque exploratissimo judicii tempore, dum inimicus est. Æmilius quoque Lepidus & Fulvius Flaccus nobili genere amplissimisque honoribus & summo loco in civitate præditi; odio inter sese gravi & simultate diutina conflictati sunt. postea populus eos simul censores facit. atque illi, ubi voce præconis renunciati sunt, ibidem in campo statim, nondum dimissa concione, ultro uterque & pari voluntate conjuncti complexique sunt: exque eo die & in ipsa censura & postea jugi concordia fidissimè amplissiméque vixerunt.

CAP. IX.

Quæ dicantur vocabula ancipitia, & quòd honoris *quoque vocabulum ancipiti ſententia fuerit.*

EST plurifariam videre atque animadvertere in veteribus ſcriptis pleraque vocabula, quæ nunc in ſermonibus volgi unam certamque rem demonſtrent, ita fuiſſe media & communia, ut ſignificare & capere poſſent duas inter ſe res contrarias; ex quibus quædam ſatis nota ſunt, ut *tempeſtas*, *valetudo*, *facinus*, *dolus*, *gratia*, *induſtria.* hæc enim fere jam volgatum eſt ancipitia eſſe, & utroque verſus dici poſſe. *periculum* etiam, & *venenum*, & *contagium*, non, uti nunc dicuntur, pro malis tantùm dicta eſſe, multum exemplorum hujuſmodi reperias. ſed *honorem* quoque mediam vocem fuiſſe, & ita appellatum, ut etiam *malus honos* diceretur, & ſignificaret *injuriam*, id profecto rariſſimum eſt. Quintus autem Metellus Numidicus in oratione, quam de triumpho ſuo dixit, his verbis uſus eſt: *Qua in re quanto universi me unum antiſtatis; tanto vobis quam mihi majorem injuriam atque contumeliam facit, Quirites: & quanto probi injuriam facilius accipiunt, quàm alteri tradunt; tanto ille vobis quàm mihi pejorem honorem habuit: nam me injuriam ferre, vos facere vult, Quirites: ut hîc conqueſtio, iſtic vituperatio relinquatur. honorem*, inquit, *pejorem vobis habuit, quàm mihi.* cujus verbi ſententia eſt, quam ipſe quoque ſupra dicit: *majore vos affecit injuria & contumelia quàm me.* Præter hujus autem verbi notionem adſcribendam eſſe hanc ſententiam ex oratione Q. Metelli exiſtimavi, ut definiremus Socratis eſſe decretum, Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν, ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι.

CAP. X.

Quòd æditumus verbum Latinum sit.

AEDitumus verbum Latinum est & vetus, ea formâ dictum, qua *finitimus* & *legitimus*. sed pro eo à plerisque nunc *æditũus* dicitur nova & commentitia usurpatione; quasi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, præter agrestes quosdam & indomitos certatores, qui nisi auctoritatibus adhibitis non comprimuntur. M. Varro, in libro secundo ad Marcellum de Latino sermone, *æditumum* dici oportere censet magis quàm *æditũum*; quòd alterum sit recenti novitate fictum, alterum antiquâ origine incorruptum. Lævius quoque, ut opinor, in Protesilaodamia *claustritumum* dixit, qui claustris januæ præesset; eadem scilicet figura, qua *æditumum* dici videbat qui ædibus præest. In Verrem M. Tullii in exemplaribus fidelissimis ita inveni scriptum, *æditumi custodesque maturè sentiunt.* in libris autem hoc vulgariis, *æditui*, scriptum est. Pomponii fabula Atellana est, quæ ita inscripta est, *Æditumus*, in qua hic versus est:

Qui postquam tibi appareo atque æditumor in templo tuo.

Titus autem Lucretius in carmine suo, pro, *æditũis*, *æditũentes* appellat.

CAP. XI.

Errare istos, qui spe & fiducia latendi peccent; quum latebra peccati perpetua nulla sit: & super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophocli poëtæ sententia.

PHilosophum nomine Peregrinum, cui postea cognomentum Proteus factum est, virum gravem atque constantem vidimus, quum Athenis essemus, di-

versantem in quodam tugurio extra urbem. quumque ad eum frequenter ventitaremus, multa hercle dicere eum utiliter & honestè audivimus. in quibus id fuit, quod præcipuum auditum meminimus. Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eum dii atque homines ignoraturi forent. non enim pœnæ aut infamiæ metu non esse peccandum, sed justi honestique studio & officio. si qui tamen non essent tali ingenio vel disciplina præditi, uti se vi sua ac sponte facilè à peccando tenerent, eos omnis tunc peccare proclivius existimabat, quum latere posse id peccatum putarent, impunitatemque ex ea latebra sperarent. at si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutiùs posse celari, repressiùs pudentiùsque peccabitur. propterea versus istos Sophocli prudentissimi poëtarum in ore esse habendos dicebat:

> Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν, ὡς ὁ πάνθ' ὁρῶν
> Καὶ πάντ' ἀκούων, πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

Alius quidam veterum poëtarum, cujus nomen mihi memoriæ non est, Veritatem Temporis filiam esse dixit.

CAP. XII.

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacii.

HÆc quoque disciplina rhetorica est, callidè & cum astu res criminosas citra periculum confiteri; ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas, & rem facias risu magis dignam quàm crimine. sicut fecisse Ciceronem scriptum est, quum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. nam quum emere vellet in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet; à P. Sulla, qui tum reus erat, mutuum sestertium viciens tacitè

citè accepit. ea res tamen, priusquam emeret, prodita est, & in vulgus exivit: objectumque ei est, quòd pecuniam, domus emendæ causa, à reo accepisset. tum Cicero, inopinata opprobatione permotus, accepisse se negavit, ac domum quoque se emturum negavit, atque adeò, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. sed quum postea emisset, & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis: atque inter ridendum, ἀκοινονόητοι, inquit, homines estis, quum ignoratis prudentis & cauti patrisfamilias esse, quod emere velit, emturum sese negare, propter competitores emtionis.

CAP. XIII.

Intra kalendas *quum dicitur, quid significet, utrum* ante kalendas, *an* kalendis, *an utrumque: atque inibi quid sit in oratione M. Tullii*, intra Oceanum, *&* intra montem Taurum, *& in quadam epistola*, intra modum.

QUum Romæ à Consulibus judex extra ordinem datus pronunciare intra Kalendas jussus essem, Apollinarem Sulpicium doctum hominem percunctatus sum, an his verbis, *intra kalendas*, ipsæ quoque kalendæ tenerentur: dixique ei me videlicet datum, kalendasque mihi prodictas, ut intra eum diem pronunciarem. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quàm ex istis aliquem peritis studiosisque juris, quos adhibere in consilium judicaturi soletis? tum illi ego ita respondi: Si aut de vetere, inquam, jure, aut recepto, aut controverso & ambiguo, aut novo & constituto discendum esset; issem planè sciscitatum ad istos quos dicis. sed quum verborum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit; scævus profectò & cœcus animi forem, si quum haberem tui copiam, issem magis ad alium quàm ad te. Audi igitur, inquit, de ratione verbi quid existimem.

ſed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate vocis diſſeruero, ſed quod in ea re omnium pluriumve conſenſu obſervari cognoveris: non enim verborum tantum communium veræ atque propriæ ſignificationes longiore uſu mutantur; ſed legum quoque ipſarum juſſa conſenſu tacito oblitterantur. Tum deinde diſſeruit, me & pleriſque aliis audientibus, in hunc ferme modum: Quum dies, inquit, ita præfinita eſt, ut judex intra kalendas pronunciet; occupavit jam hæc omnis opinio, non eſſe dubium, quin ante kalendas jure pronuncietur. & id tantùm ambigi video, quod tu quæris, an kalendis quoque jure pronuncietur. ipſum autem verbum ſic proculdubio natum eſt, atque ita ſeſe habet: ut, quum dicitur, *intra kalendas*, non alius accipi dies debeat quam ſolæ kalendæ. nam tres iſtæ voces, *intra*, *ultra*, *citra*, quibus certi locorum fines demonſtrantur, ſingularibus apud veteres ſyllabis appellabantur, *in*, *cis*, *uls*, hæ deinde particulæ, quoniam parvo exiguoque ſonitu obſcurius promebantur, addita eſt tribus omnibus eadem ſyllaba; & quod dicebatur *cis Tiberim*, & *uls Tiberim*, dici cœptum eſt *citra Tiberim*, & *ultra Tiberim*: item quod erat *in*, accedente eadem ſyllaba, *intra* factum eſt. ſunt ergo hæc omnia quaſi contermina junctis inter ſe finibus cohærentia, *intra oppidum*, *ultra oppidum*, *citra oppidum*. ex quibus *intra*, ſicuti dixi, *in* ſignificat. nam qui dicit *intra oppidum*, *intra cubiculum*, *intra ferias*, non dicit aliud quam *in oppido*, *in cubiculo*, *in feriis*. *intra kalendas* igitur non *ante kalendas* eſt, ſed *in kalendis*: id eſt, eo ipſo die quo kalendæ ſunt. itaque, ſecundùm verbi ipſius rationem, qui juſſus eſt *intra kalendas* pronunciare, niſi kalendis pronunciet, contra juſſum vocis facit. nam, ſi ante id fiat, non *intra* pronunciat, ſed *citra*. neſcio quo autem pacto recepta volgò interpretatio eſt abſurdiſſima. ut *intra kalendas* ſignificare videatur etiam *citra kalendas* vel *ante kalendas*: nihil

nihil enim ferme interest. atque insuper dubitatur, an *ante kalendas* quoque pronunciari possit: quando neque ultra neque citra, sed, quod inter hæc medium est, *intra kalendas*, id est *kalendis* pronunciandum sit. sed nimirum consuetudo vicit: quæ quum omnium domina rerum, tum maximè verborum est. Ea omnia quum Apollinaris scitè perquam atque enucleatè disputavisset, tum ego hæc dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priusquam ad te irem, quærere explorareque, quonam modo veteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint. atque ita invenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse. *Est autem modò locus intra Oceanum jam nullus, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido iniquitasque pervaserit.* *intra Oceanum* dicit, contra rationem tuam. non enim vult, opinor, dicere *in Oceano.* terras enim demonstrat omnis, quæ oceano ambiuntur, ad quas è nostris hominibus adiri potest, quæ sunt *citra Oceanum*, non, *in Oceano.* neque enim videri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa oceani dicuntur. Tunc Sulpicius Apollinaris renidens, Non mehercle inargutè, inquit, nec incallidè opposuisti hoc Tullianum. sed Cicero *intra oceanum*, non, ut tu interpretare, *citra oceanum* dixit. Quid enim potest dici *citra oceanum* esse, quum undique oceanus circumscribat omnis terras & ambiat? nam *citra* quod est, id *extra* est. quî autem potest *intra* esse dici quod *extra* est? sed si ex una tantùm parte orbis oceanus foret, *citra oceanum* esse dici posset, vel *ante oceanum*: quum verò omnis terras omnifariam & undiqueversum circumfluat, nihil citra eum est: sed, undarum illius ambitu terris omnibus convallatis, in medio ejus sunt omnia, quæ intra oras ejus inclusa sunt; sicuti herclè sol non citra cœlum vertitur, sed in cœlo & intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris scitè acutéque dicere visus est. sed postea in

libro

bro M. Tullii epistolarum ad Ser. Sulpicium sic dictum esse invenimus *intra modum*, ut *intra kalendas* dicunt, qui dicere *citra kalendas* volunt. verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui: *Sed tamen quoniam effugi ejus offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rempublicam non putare, si perpetuò tacerem; modicè hoc faciam aut etiam intra modum, ut & illius voluntati & meis studiis serviam.* *modicè* dixerat; id est, cum modo æquo & pari; deinde, quasi hoc displiceret & corrigere id vellet *aut etiam intra modum.* per quod ostendit minus sese id facturum esse, quàm quod fieri modicè videretur: id est, non ad ipsum modum, sed retro paululum & citra modum. In oratione etiam, quam pro P. Sestio scripsit, *intra montem Taurum*, sic dicit, ut non significet *in monte Tauro*, sed *usque ad montem Taurum cum ipso monte.* verba sunt hæc ipsius M. Tullii, ex ea, quam dixi, oratione. *Antiochum Magnum illum majores nostri magna belli contentione terra marique superatum intra montem Taurum regnare jusserunt: Asiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is in ea regnaret, condonarunt.* *intra montem*, inquit, *Taurum regnare jusserunt.* quod non proinde est, ut, *intra cubiculum*, dicimus: nisi videri potest id esse *intra montem* quod est *intra regiones* quæ Tauri montis objectu separantur. nam sicuti qui *intra cubiculum* est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoque parietes in cubiculo sunt: ita, qui regnat intra montem Taurum, non solùm in monte Tauro regnat, sed in his etiam regionibus quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur secundùm istam verborum M. Tullii similitudinem, qui jubetur *intra kalendas* pronunciare, is & *ante kalendas*, & *ipsis kalendis* jure pronunciare potest? neque id fit quasi privilegio quodam insitæ consuetudinis, sed certa rationis observatione: quoniam omne tempus, quod kalen-

kalendarum die includitur, intra kalendas esse rectè dicitur.

CAP. XIV.

Saltem *particula quam vim habeat & quam originem.*

SAltem particula quam haberet principem significationem, quæque vocis istius origo esset, quærebamus. ita enim primitùs factam esse apparet, ut non videatur, sicuti quædam supplementa orationis, temerè & inconditè assumta. atque erat qui diceret legisse se in grammaticis commentariis P. Nigidii, *saltem* ex eo dictum, quod esset, si aliter; idque ipsum dici solitum per defectionem: nam plenam esse sententiam, *si aliter non potest.* sed id nos in iisdem commentariis Nigidii, quum eos non, opinor, incuriosè legissemus, nusquam invenimus. Videntur autem verba ista, *si aliter non potest*, à significatione quidem voculæ hujus, de qua quærimus, non aberrare: sed tot verba tamen in paucissimas litteras cludere improbæ cujusdam subtilitatis est. Fuit etiam qui diceret homo in libris atque litteris assiduus, *saltem* sibi dictum videri *u* littera media extrita. *salutem* enim ante dictum, quod nos *saltem* diceremus. nam quum alia quædam petita & non impetrata sunt; tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minimè debeat, dicere; *hoc saltem fieri aut dari oportere:* tamquam salutem postremò petentes, quam impetrari certè & obtineri sit æquissimum. sed hoc itidem non illepidè quidem fictum, nimis tamen esse videtur commenticium; censuimus igitur amplius quærendum.

CAP.

CAP. XV.

Quòd Siſenna in libris hiſtoriarum adverbiis hujuſcemodi ſæpenumero uſus eſt, celatim, vellicatim, ſaltuatim.

QUum lectitaremus hiſtoriam Siſennæ aſſiduè; hujuſcemodi figuræ adverbia in oratione ejus animadvertimus, cuimodi ſunt hæc, *curſim*, *properatim*, *celatim*, *vellicatim*, *ſaltuatim*. ex quibus duo prima, quia ſunt notiora, exemplis non indigebant. reliqua in hiſtoriarum ſexto ſic ſcripta ſunt: *Quam maximè celatim poterat, in inſidiis ſuos diſponit.* item alio in loco: *Nos una æſtate in Aſia & Græcia geſta idcirco literis continentia mandavimus, ne vellicatim aut ſaltuatim ſcribendo lectorum animos impediremus.*

LIBER TERTIUS DECIMUS.

CAPUT I.

Inquiſitio verborum iſtorum M. Tullii curioſior, quæ fuit in primo Antonianarum libro: Multa autem impendere videntur præter naturam etiam, præterque fatum: *tractatumque an idem duo iſta ſignificent*, fatum, *atque* natura, *an diverſum.*

M CICERO in primo Antonianarum ita ſcriptum reliquit: *Hunc igitur ut ſequerer properavi, quem præſentes non ſunt ſequuti: non ut proficerem aliquid; neque enim ſperabam id, nec præſtare poteram; ſed ut ſi quid mihi humanitùs accidiſſet (multa autem impendere videntur præter naturam etiam præterque fatum) hujus diei vocem teſtem reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga*

erga ſe voluntatis. præter naturam, inquit, *præterque fatum.* an utrumque idem valere voluerit, *fatum* atque *naturam*, & duas res καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου poſuerit, an verò diviſerit ſepararitque, ut alios caſus natura ferre videatur, alios fatum, conſiderandum equidem puto: atque id maximè requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitùs poſſe præter fatum: quando ſic ratio & ordo & inſuperabilis quædam neceſſitas fati conſtituitur, ut omnia intra fatum claudenda ſint; niſi illud ſanè Homeri ſequutus eſt:

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον Ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium eſt, quin violentiam & inopinatam mortem ſignificaverit: quæ quidem poteſt rectè videri accidere præter naturam. ſed cur id quoque genus mortis extra fatum poſuerit, neque operis hujus eſt explorare, neque temporis. illud tamen non prætermittendum eſt, quòd Virgilius quoque idipſum quod Cicero de fato opinatus eſt, quum hoc in quarto libro dixit de Eliſa, quæ mortem per vim potita eſt:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

tamquam in faciendo fine vitæ quæ violenta ſunt non videantur è fato venire. Demoſthenis autem, viri prudentia pari atque facundia præditi, verba idem ferè ſignificantia de natura atque fato M. Cicero ſequutus videtur. ita enim ſcriptum eſt in oratione illa egregia, cui titulus eſt, ὑπὲρ στεφάνου. Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγεννῆσθαι νομίζων τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. Quod Cicero fatum atque naturam videtur dixiſſe, id multo ante Demoſthenes τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellavit. Αὐτόματος enim θάνατος, quaſi naturalis & fatalis, nulla extrinſecus vi coactus venit.

CAP

CAP. II.

Super poëtarum Pacuvii & Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.

QUibus otium & ſtudium fuit vitas atque ætates doctorum hominum quærere ac memoriæ tradere, de M. Pacuvio & L. Accio tragicis poëtis hiſtoriam ſcripſerunt hujuſcemodi. Quum Pacuvius, inquiunt, grandi jam ætate & morbo corporis diutino affectus, Tarentum ex urbe Roma conceſſiſſet, Accius tunc haud parvo junior proficiſcens in Aſiam, quum in oppidum veniſſet, devertit ad Pacuvium: comiterque invitatus, pluſculiſque ab eo diebus retentus, tragœdiam ſuam, cui *Atreus* nomen eſt, deſideranti legit. tum Pacuvium dixiſſe ajunt, ſonora quidem eſſe, quæ ſcripſiſſet, & grandia: ſed videri ea tamen ſibi duriora paulum & acerbiora. Ita eſt, inquit Accius, uti dicis. neque id ſanè me pœnitet: meliora enim fore ſpero quæ deinceps ſcribam. nam quod in pomis eſt, itidem, inquit, eſſe ajunt in ingeniis: quæ dura & acerba naſcuntur, pòſt fiunt mitia & jucunda. ſed quæ gignuntur ſtatim vieta & mollia, atque in principio ſunt uvida, non matura mox fiunt, ſed putria. relinquendum igitur viſum eſt in ingenio, quod dies atque ætas mitificet.

CAP. III.

An vocabula hæc, neceſſitudo *&* neceſſitas, *differenti ſignificatione ſint.*

RIſu prorſus atque ludo res digna eſt, quum plerique grammaticorum aſſeverant *neceſſitudinem* & *neceſſitatem* mutare longè, longéque differre: ideo quòd *neceſſitas* ſit vis quæpiam premens & cogens; *neceſſitudo* autem dicatur jus quoddam & vinculum religioſæ conjunctionis;

ctionis; idque unum solitarium significet. sicut autem nihil quicquam interest *suavitudo* dicas an *suavitas*, *sanctitudo* an *sanctitas*, *acerbitudo* an *acerbitas*, *acritudo*, an, quod Accius in Neoptolemo scripsit, *acritas*: ita nihil rationis dici potest, quî *necessitudo* & *necessitas* separentur. itaque in libris veterum vulgo reperias *necessitudinem* dici, pro eo quod necessum est. sed *necessitas* sanè pro jure officioque observantiæ affinitatisque infrequens est: quamquam, qui ob hoc ipsum jus affinitatis familiaritatisve conjuncti sunt, necessarii dicuntur. repperi tamen in oratione C. Cæsaris, qua Plautiam rogationem suasit, *necessitatem* dictam pro *necessitudine*, id est, jure affinitatis. verba hæc sunt: *Equidem mihi videtur pro nostra necessitate non labore, non opera, non industria defuisse.* Hoc ego scripsi de utriusque vocabuli indifferentia, admonitus fortè verbi istius, quum legerem Sempronii Asellionis veteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est; *Nam se patrem suum audisse dicere L. Æmilium Paulum, nimis bonum imperatorem signis collatis non decertare, nisi summa necessitudo aut summa ei occasio data esset.*

CAP. IV.

Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum rescriptio.

IN plerisque monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & paulo antè in libro M. Varronis, qui inscriptus est *Orestes vel de insania*, Olympiadem Philippi uxorem festivissimè rescripsisse legimus Alexandro filio. nam quum is ad matrem ita scripsisset; REX. ALEXANDER. JOVIS. HAMMONIS. FILIUS. OLYMPIADI. MATRI. SALUTEM. DICIT. Olympias rescripsit ad hanc sententiam: *Amabo*, inquit, *mi fili*, *quiescas*:

neque deferas me neque criminere adversum Junonem. malum mihi prorsum illa magnum dabit, quum tu me litteris tuis pellicem illi esse confiteris. Ea mulieris scitæ atque prudentis erga ferocem filium comitas sensim & comiter admonuisse eum visa est, deponendam esse opinionem vanam, quam ille ingentibus victoriis & adulantium blandimentis & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Jove.

CAP. V.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis, deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis.

ARistoteles philosophus annos jam ferè natus duo & sexaginta, corpore ægro affectoque, ac spe vitæ tenui fuit. tunc omnis ejus sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesque, ut ipse deligeret loci sui & magisterii successorem; quo, post summum ejus diem, proinde ut ipso, uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendaque, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in ejus ludo boni multi, sed præcipui duo, Theophrastus & Menedemus. ingenio hi atque doctrinis cæteros præstabant. alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo. Aristoteles respondit, facturum esse quod vellent, quum id sibi foret tempestivum. postea brevi tempore quum idem illi, qui de magistro destinando petierant, præsentes essent; vinum, ait, quod tum biberet, non esse id ex valetudine sua, sed insalubre esse atque asperum; ac propterea quæri debere exoticum vel Rhodium aliquod vel Lesbium. id sibi utrumque ut curarent, petivit; usurumque eo dixit, quod sese magis juvisset. eunt, curant, inveniunt, adferunt. tum Aristoteles Rhodium petit, degustat. Firmum, inquit, hercle vinum & jucundum.

petit

petit mox Lesbium: quo item deguſtato, Utrumque, inquit, oppidò bonum, ſed ἡδίων ὁ Λέσϐιος. id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin, lepidè ſimul & verecundè, ſucceſſorem illa voce ſibi, non vinum delegiſſet. is erat è Lesbo Theophraſtus, ſuavitate homo inſigni linguæ pariter atque vitæ. itaque non diu pòſt, Ariſtotele vitâ defuncto, ad Theophraſtum omnes conceſſerunt.

Cap. VI.

Quid veteres Latini dixerunt quas Græci προσῳδίας *appellant; & item quòd vocabulum* barbariſmi *non uſurpaverint neque Romani antiquiores, neque Attici.*

Quas Græci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti tum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum voculationes appellabant. quod nunc autem barbare quem loqui dicimus, id vitium ſermonis non barbarum eſſe, ſed ruſticum, & cum eo vitio loquentes ruſticè loqui dictitabant. P. Nigidius in commentariis grammaticis, *Ruſticus fit ſermo*, inquit, *ſi adſpires perperam.* itaque id vocabulum quod dicitur vulgo barbariſmus, qui ante Divi Auguſti ætatem purè atque integrè loquuti ſunt an dixerint, nondum equidem inveni.

Cap. VII.

Diverſum de natura leonum dixiſſe Homerum in carminibus, & Herodotum in hiſtoriis.

Leænas inter omnem vitam ſemel parere, eoque uno partu nunquam edere plures quàm unum, Herodotus in tertia hiſtoria ſcriptum reliquit. verba ex eo libro hæc ſunt: ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον

καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. Homerus autem leones (sic enim feminas quoque virili genere appellat, quod grammatici ἐπίκοινον vocant, pluris gignere atque educare catulos dicit. versus, quibus hoc apertè demonstrat, hi sunt:

> Εἱςήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν,
> Ὧι ῥά τε νήπι᾽ ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ
> Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

> Πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥστε λὶς ἠϋγένειος,
> Ὧι ῥά θ᾽ ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσει ἀνὴρ
> Ὕλης ἐκ πυκινῆς:

Ea nos dissensio atque diversitas quum agitaret inclutissimi poëtarum & historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissimè composuit. In quibus, quod super ista re scriptum invenimus, cum ipsius Aristotelis verbis, in his commentariis scribemus. verba Aristotelis hæc sunt ex libro de historia animalium sexto:

Λέων δ᾽ ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικόν, εἴρηται πρότερον. ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ᾽ ἕκαστον μέντοι τὸν ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος. τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ᾽ ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας, ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων ἐστί, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίνεται τόπῳ. ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ Νέσσου ποταμοῦ. τίκτει δὲ ὁ λέων πάνυ μικρά, οὕτως ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ᾽ ἐν Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ᾽ ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ᾽ ὁ ἄρρην λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων

τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν, βαίνει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

CAP. VIII.

Quòd Afranius poëta prudenter & lepidè sapientiam filiam esse Usus & Memoriæ dixit.

EXimiè hoc atque verissimè Afranius poëta de gignenda comparandaque sapientia opinatus est, quòd eam filiam esse Usus & Memoriæ dixit. eo namque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum velit, non libris solis neque disciplinis rhetoricis dialecticisque opus esse; sed oportere eum versari quoque exercerique in rebus cominus noscendis periclitandisque, eaque omnia acta & eventa firmiter meminisse: & proindè sapere ac consulere ex his, quæ pericula ipsa rerum docuerint, non quæ libri tantùm ac magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum, tanquam in mimo aut in somnio, dictitaverint. Versus Afranii sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

Usus me genuit, mater peperit Memoria.
Sophiam vocant me Graij, vos Sapientiam.

Item versus est in eamdem fermè sententiam Pacuvii, quem Macedo philosophus vir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum:

Ego odi homines ignava opera & philosopha sententia.

nihil enim fieri posse indignius neque intolerantius dicebat, quàm quod homines ignavi ac desides, operti barba & pallio, mores & emolumenta philosophiæ in linguæ verborumque artes converterent; & vitia facundissimè accusarent intercutibus ipsi vitiis madentes.

CAP. IX.

Quid Tullius Tiro in commentariis scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum vocabula.

TUllius Tiro M. Ciceronis alumnus & libertus, adjutorque in literis studiorum ejus fuit. is libros compluris de usu atque ratione linguæ Latinæ, item de variis atque promiscis quæstionibus composuit. in his esse præcipui videntur, quos Græco titulo πανδέκτας inscripsit, tamquam omne rerum atque doctrinarum genus continentis. ibi de his stellis, quæ appellantur suculæ, hoc scriptum est: *Adeò*, inquit, *veteres Romani litteras Græcas nesciverunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas, quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quod eas Græci ὑάδας vocant; tamquam id verbum Latinum Græci verbi interpretamentum sit. quia Græcè ὗες, sues Latinè dicantur. sed ὑάδες*, inquit, *οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut nostri opici putaverunt, sed ab eo, quod est ὕειν, appellantur. nam & quum oriuntur & quum occidunt, tempestates pluvias largosque imbres cient. pluere autem & Græca lingua ὕειν dicitur.* Hæc quidem Tiro in Pandectis. sed enim veteres nostri non usque eo rupices & agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco suculas nominarent, quod ὗες Latinè sues dicantur: sed ut quod Græci ὑπὲρ, nos *super* dicimus; quod illi ὕπτιος, nos *supinus*; quod ὑφορβὸς, nos *subulcus*; quod item illi ὕπνος, nos primo *sypnus*, deinde per *y* Græcæ Latinæque literæ cognationem *somnus*: sic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo *syades*, deinde *suculæ* appellatæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, ut Tiro dicit (nullum enim videtur præter eas stellas Tauri caput) sed hæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ locatæque sunt; ut ex earum positu species quædam & simulacrum esse videatur Tauri capitis: sicuti cæteræ

partes

partes & reliqua imago Tauri conformata & quasi depicta est locis regionibusque earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos vergilias vocamus.

CAP. X.

Quod sororis etymon esse dixerit Labeo Antistius & quod fratris Nigidius.

LAbeo Antistius juris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de jure publicè responsitavit; cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam sese atque dialecticam litterasque antiquiores altioresque penetraverat; Latinarumque vocum origines rationesque percalluerat: eaque præcipuè scientia ad enodandos plerosque juris laqueos utebatur. Sunt adeò libri post mortem ejus editi, qui *posteriores* inscribuntur; quorum librorum tres continui tricesimus octavus & tricesimus nonus & quadragesimus pleni sunt id genus rerum ad enarrandam & illustrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit partim lepidè atque argutè reperta; sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus; *Soror*, inquit, *appellata est, quod quasi seorsum nascitur; separaturque ab ea domo in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur.* Fratris autem vocabulum P. Nigidius, homo impensè doctus, non minus arguto subtilique ἐτύμῳ interpretatur, *Frater*, inquit, *est dictus quasi ferè alter.*

CAP. XI.

Quem M. Varro aptum justumque esse numerum convivarum existimarit: ac de mensis secundis & bellariis.

LEpidissimus liber est M. Varronis ex satiris Menippæis, qui inscribitur, NESCIS. QUID. VESPER. SERUS. VEHAT. in quo disserit de apto convivarum numero, deque ipsius convivii habitu cultuque. dicit autem convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, & consistere in novem: ut, cum paucissimi convivæ sunt, non pauciores sint quàm tres; quum plurimi, non plures, quàm novem. *nam multos*, inquit, *esse non convenit, quòd turba plerumque est turbulenta. & Romæ*, inquit, *constat, sed & Athenis, nusquam, aut cubat. Ipsum deinde convivium constat*, inquit, *ex rebus quatuor, & tum denique omnibus suis numeris absolutum est. si belli homunculi collecti sunt, si lectus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. nec loquaces autem*, inquit, *convivas, nec mutos legere oportet. quia eloquentia in foro & apud subsellia, silentium verò non in convivio, sed in cubiculo esse debet.* Sermones igitur id temporis habendos censet non super rebus anxiis aut tortuosis, sed jucundos atque invitabiles & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium nostrum venustius fiat & amœnius. *Quod profectò*, inquit, *eveniet, si de id genus rebus ad communem vitæ usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendis loqui non est otium. dominum autem*, inquit, *convivii esse oportet non tam lautum, quàm sine sordibus: & in convivio legi non omnia debent, sed ea potißimum quæ simul sint βιωφελῆ & delectent.* Neque non de secundis quoque mensis cujusmodi esse eas oportеat

porteat præcipit. his enim verbis utitur : *Bellaria*, inquit, *ea maximè sunt mellita, quæ mellita non sunt. πέμμασιν enim cum πέψει societas infida.* Quod Varro hoc in loco dixit, *bellaria*, ne quis fortè in ista voce hæreat ; significat id vocabulum omne mensæ secundæ genus. nam quæ πέμματα Græci aut τραγήματα dixerunt, ea veteres nostri bellaria appellaverunt. vina quoque dulciora est invenire in comœdiis antiquioribus hoc nomine appellata : dictaque esse ea Liberi.

CAP. XII.

Tribunos plebis prensionem *habere*, vocationem *non habere.*

IN quadam epistola Atei Capitonis scriptum legimus Labeonem Antistium legum atque morum populi Romani jurisque civilis doctum apprimè fuisse. *Sed agitabat*, inquit, *hominem libertas quædam nimia atque vecors ; usque eo ut Divo Augusto jam principe & rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.* ac deinde narrat, quid idem Labeo per viatorem à tribunis plebi vocatus responderit. *Quum à muliere*, inquit, *quadam tribuni plebis adversum eum aditi Gellianum ad eum misissent ut veniret & mulieri responderet : jussit eum, qui missus erat, redire, & tribunis dicere, jus eos non habere neque se neque alium quemquam vocandi ; quoniam moribus majorum tribuni plebis prensionem haberent, vocationem non haberent. posse igitur eos venire & prendi se jubere, sed vocandi absentem jus non habere.* Quum hoc in ea Capitonis epistola legissemus ; idipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno & vicesimo libro enarratiùs scriptum invenimus : verbaque ipsa super ea re Varronis adscripsimus : *In magistratu*, inquit,

habent alii vocationem, alii prensionem, alii neutrum. vocationem; ut consules & ceteri qui habent imperium. prensionem; ut tribuni plebis & alii qui habent viatorem. neque vocationem, neque prensionem; ut quaestores & ceteri, qui neque lictorem habent neque viatorem. qui vocationem habent, idem prendere, tenere, abducere possunt. & haec omnia, sive adsunt quos vocant, sive acciri jusserunt. tribuni plebis vocationem habent nullam. neque minus multi imperiti, proinde atque haberent, ea sunt usi. nam quidam non modò privatum, sed etiam consulem in rostra vocari jusserunt. ego triumvir vocatus à P. Porcio tribuno plebis non ivi auctoribus principibus, & vetus jus tenui. item tribunus quum essem, vocari neminem jussi, neque vocatum à collega parere invitum. Hujus ego juris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror vana tunc fiducia, quum privatus esset, vocatum à tribunis non isse. quae, malum, autem ratio fuit vocantibus nolle obsequi, quos confiteare jus habere prendendi? nam jure prendi qui potest, etiam in vincula duci potest. Sed quaerentibus nobis quam ob causam tribuni, qui haberent summam coërcendi potestatem, jus vocandi non habuerint: quòd tribuni plebis antiquitùs creati videntur non juri dicundo, nec causis querelisque de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis, quibus praesentes fuissent: ut injuria, quae coràm fieret, arceretur: ac propterea jus abnoctandi ademtum: quoniam, ut vim fieri vetarent, assiduitate eorum & praesentium oculis opus erat.

CAP.

CAP. XIII.

Quòd in libris Humanarum M. Varronis scriptum est, ædiles & quæstores populi Romani in jus à privato ad prætorem vocari posse.

QUum ex angulis secretisque librorum ac magistrorum in medium jam hominum & in lucem fori prodissem: quæsitum esse memini in plerisque Romæ stationibus jus publicè docentium aut respondentium, an quæstor populi Romani ad prætorem in jus vocari posset. id autem non ex otiosa quæstione agitabatur: sed usus fortè natæ rei ita erat, ut vocandus esset in jus quæstor. Non pauci igitur existimabant jus vocationis in eum prætori non esse: quoniam magistratus populi Romani proculdubio esset: & neque vocari, neque si venire nollet, capi aut prendi, salva ipsius magistratus majestate, posset. Sed ego, qui tum assiduus in libris M. Varronis fui, quum hoc quæri dubitarique animadvertissem; protuli unum & vicesimum rerum humanarum, in quo ita scriptum fuit: *Qui potestatem neque vocationis populi viritim habent, neque prensionis, eos magistratus à privato in jus quoque vocari est potestas. M. Lævinus ædilis curulis à privato ad prætorem in jus est eductus. nunc stipati servis publicis non modò prendi non possunt, sed etiam ultrò summovent populum.* Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus: suprà autem in eodem libro quæstores neque vocationem habere neque prensionem dicit. utraque igitur libri parte recitata in Varronis omnes sententiam concesserunt; quæstorque in jus ad prætorem vocatus est.

CAP. XIV.

Quid sit pomœrium.

POmœrium quid esset, augures P. R. qui libros de auspiciis scripserunt, istiusmodi sententia definierunt: *Pomœrium est locus intra agrum effatum per totius urbis circuitum ponè muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii.* Antiquissimum autem pomœrium, quod à Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. sed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquotiens prolatum est, & multos editosque collis circumplexum est. habebat autem jus proferendi pomœrii, qui populum R. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, quum cæteri sex intra pomœrium sint, Aventinus solum, quæ pars non longinqua nec infrequens est, extra pomœrium sit: neque id Ser. Tullius rex, neque Sulla, qui proferendi pomœrii titulum quæsivit, neque postea Divus Julius, quum pomœrium proferret, intra effatos urbis fines incluserint. Hujus rei Messala aliquot causas videri scribit. sed præter eas omnes ipse unam probat, quòd in eo monte Remus urbis condendæ gratia auspicaverit, avesque irritas habuerit, superatusque in auspicio à Romulo sit. *iccirco*, inquit, *omnes, qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserunt, quasi avibus obscœnis ominosum.* Sed de Aventino monte prætermittendum non putavi, quod non pridem ego in Elidis grammatici veteris commentario offendi: in quo scriptum erat, Aventinum antea sicuti diximus, extra pomœrium exclusum, pòst auctore Divo Claudio receptum, & intra pomœrii fines observatum.

CAP.

CAP. XV.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, *&* consulem prætoremque *collegas esse; & quædam alia de* auspiciis. *item verba ejusdem Messalæ differentis, aliud esse* ad populum loqui, *aliud* cum populo agere; *& qui magistratus à quibus avocent comitiatum.*

IN edicto consulum, quo edicunt qui dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur ex vetere forma perpetua; NE. QUIS. MAGISTRATUS. MINOR. DE. CAELO. SERVASSE. VELIT. quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. super hac re meis verbis nihil opus fuit: quoniam liber Messalæ auguris de auspiciis primus, quum hoc scriberemus, forte adfuit. propterea ex eo libro, verba ipsius Messalæ subscripsimus. *Patriciorum auspicia in duas sunt divisa potestates. maxima sunt, consulum, prætorum, censorum, neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut ejusdem potestatis: ideo quòd collegæ non sunt censores consulum aut prætorum; prætores consulum sunt. ideoque neque consules aut prætores censoribus, neque censores consulibus aut prætoribus turbant aut retinent auspicia. at censores inter se, rursus prætores consulesque inter se & vitiant & obtinent. prætor, etsi collega consulis est, neque prætorem, neque consulem jure rogare potest, ut quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora servatum est: & ut in commentario tertiodecimo* C. *Tuditani patet, quia imperium minus prætor, majus habet consul: & à minore imperio majus aut major collega rogari jure non potest. prætores nos his temporibus prætore creante veterum auctoritatem sumus sequuti: neque iis comitiis in auspicio fuimus. Censores æquè non eodem rogantur auspicio atque consules & prætores. reliquorum magistratuum minora sunt auspicia: ideo illi*

illi minores, hi majores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus tributis comitiis magistratus; sed justius curiata datur lege. majores centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus verbis Messalæ manifestum fit & qui sint magistratus minores, & quamobrem minores appellentur. sed & collegam esse prætorem consuli docet, quòd eodem auspicio creantur. Majora autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rati sunt quam aliorum. Idem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit: *Consul ab omnibus magistratibus & comitiatum & concionem avocare potest. prætor & comitiatum & concionem usquequaque avocare potest, nisi à consule. minores magistratus nusquam nec comitiatum nec concionem avocare possunt. ea re; qui eorum primus vocat ad comitiatum, is rectè agit: quia bifariam cum populo agi non potest. nec avocare alius alii posset, si concionem habere volunt, uti ne cum populo agant: quamvis multi magistratus simul concionem habere possunt.* Ex his verbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionem habere. nam cum populo agere, est rogare quid populum, quod suffragiis suis aut jubeat aut vetet; concionem autem habere, est verba facere ad populum sine ulla rogatione.

CAP. XVI.

Humanitatem *non id significare quod vulgus putat; sed eo vocabulo, qui sinceriter locuti sunt, magis propriè esse usos.*

QUi verba Latina fecerunt, quique his probè usi sunt, *humanitatem* non id esse voluerunt quod volgus existimat, quodque à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & significat dexteritatem quamdam benevolentiamque erga omnis homines promiscam; sed *humanitatem* appellaverunt id propemodùm, quod Græci παιδείαν vocant;

vocant; nos eruditionem institutionemque in bonas artis dicimus: quas qui sinceriter cupiunt appetuntque, hi sunt vel maximè humanissimi. hujus enim scientiæ cura & disciplina ex universis animantibus uni homini data est; iccircoque humanitas appellata est. sic igitur eo verbo veteres esse usos, & cumprimis M. Varronem Marcumque Tullium, omnes ferme libri declarant. quamobrem satis habui unum interim exemplum promere. itaque verba posui Varronis è libro rerum humanarum primo, cujus principium hoc est: *Praxiteles, qui propter artificium egregium nemini est paulum modo humaniori ignotus. Humaniori*, inquit, non ita, ut volgo dicitur, facili & tractabili & benivolo, tametsi rudis literarum sit, (hoc enim cum sententia nequaquam convenit) sed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem, quid fuerit, & ex libris, & ex historia cognoverit.

CAP. XVII.

Quid apud M. Catonem significent verba hac inter os & offam.

ORatio est M. Catonis Censorii, de ædilibus vitio creatis. ex ea oratione verba hæc sunt: *Nunc ita ajunt, in segetibus, in herbis, bona frumenta esse. nolite ibi nimiam spem habere. sæpe audivi, inter os atque offam multa intervenire posse. verumverò inter offam atque herbam, ibi verò longum intervallum est.* Erucius Clarus, qui præfectus urbi & bis Consul fuit, vir morum & literarum veterum studiosissimus, ad Sulpicium Apollinarem scripsit hominem memoriæ nostræ doctissimum, quærere sese & petere, ut sibi rescriberet, quænam esset eorum verborum sententia. tum Apollinaris, nobis præsentibus, (nam id temporis ego adolescens Romæ sectabar eum discendi gratia,) rescripsit Claro, ut viro erudito, brevissimè;

vetus

vetus esse proverbium *inter os & offam*, idem significans quod Græcus ille παροιμιώδης versus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

CAP. XVIII.

Platonem tribuere Euripidi, Sophocli versum; & inveniri versus verbis isdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poëtas temporibus variis natos.

VErsus est notæ venustatis senarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

eum versum Plato in Theæteto Euripidi esse dicit, quod quidem nos admodum miramur. nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophocli, quæ inscripta est Αἴας ὁ Λοκρός. prior autem natus fuit Sophocles quàm Euripides. sed etiam ille versus non minus notus:

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ,

& in tragœdia Sophocli scriptus est, cui titulus est Φυλείδες, & in Bacchis Euripidi. id quoque animadvertimus apud Æschylum ἐν τῷ πυρφόρῳ Προμηθεῖ, & apud Euripidem in tragœdia, quæ inscripta est Εἰνώ, eumdem esse versum absque paucis syllabis. Æschylus sic:

Σιγῶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγων τὰ καίρια.

Euripides autem sic:

Σιγᾷν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν ἵν' ἀσφαλές.

Fuit autem Æschylus non brevi antiquior.

CAP. XIX.

De genere atque nominibus familiæ Porciæ.

QUum in domus Tiberianæ bibliotheca sederemus ego & Apollinaris Sulpicius, & quidam alii mihi aut illi familiares; prolatus forte liber est ita inscriptus; M. CATONIS. NEPOTIS. tum quæri cœptum

ptum est, quisnam is fuisset *M. Cato Nepos.* atque ibi adolescens quispiam, quod ex ejus sermonibus conjectare potui, non abhorrens à litteris; Hic, inquit, est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis Censorii ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis prætorii viri, qui bello civili Uticæ necem sibi gladio manu sua conscivit. de cujus vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur, *Laus Catonis*: quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis Censorii. ejus igitur, quem Cicero laudavit, pater hic fuit M. Cato: cujus orationes feruntur inscriptæ, M. Catonis Nepotis. Tum Apollinaris, ut mos ejus in reprehendendo fuit, placidè admodum leniterque; Laudo, inquit, te, mi fili, quod in tantula ætate, etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras; auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aspersus es. non unus autem, sed complures M. illius Catonis Censorii nepotes fuerunt, geniti non eodem patre. duos enim M. ille Cato, qui & orator & censor fuit, filios habuit & matribus diversos, & ætatibus longè dispares. nam jam adolescente altero, matre ejus amissa, ipse quoque jam multum senex, Salonii clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium, ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit à Salonio patre matris datum. ex majore autem Catonis filio, qui prætor designatus patre vivo mortuus est, & egregios de juris disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato M. filius, M. nepos. is satis vehemens orator fuit: multasque orationes ad exemplum avi scriptas reliquit, & consul cum Q. Marcio Rege fuit: inque eo consulatu, in Africam profectus, in ea provincia mortem obiit. sed is non ita, ut dixisti, M. Catonis prætorii viri, qui se Uticæ occidit, & quem Cicero laudavit, pater fuit: nec, quia hic nepos Catonis Censorii, ille autem pro-

nepos fuit, propterea necessum est patrem hunc fuisse. hic enim nepos, cujus hæc modò prolata oratio est, filium quidem majorem Catonem habuit: sed non eum qui Uticæ periit; sed qui, quum ædilis curulis & prætor fuisset, in Galliam Narbonensem profectus, ibi vita functus est. ex altero autem viro Censorii filio longè natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi; duo nati sunt L. Cato & M. Cato. is M. Cato tribunus plebis fuit; & præturam petens mortem obiit: exque eo natus est M. Cato prætorius, qui se bello civili Uticæ interemit, de cujus vita laudibusque quum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorii dixit fuisse. videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoque spatio differre. nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit; prognati quoque ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quàm qui à majore fratre ejus geniti erant. hanc temporum differentiam facilè animadvertetis ex hac ipsa oratione quum eam legetis. Hæc Sulpicius Apollinaris audientibus nobis dixit. quæ postea ita esse, uti dixerat, cognovimus; quum & laudationes funebres & librum commentarium de familia Porcia legeremus.

CAP. XX.

Quod a scriptoribus elegantissimis major ratio habita sit sonitus vocum atque verborum jucundioris, quæ a Græcis εὐφωνία dicitur, quam regulæ disciplinæque, quæ a grammaticis reperta est.

INterrogatus est Probus Valerius (quod ex familiari ejus quondam comperi) *hasne urbis*, an *has urbes* & *hanc turrem*, an *hanc turrim*, dici oporteret. *Si aut versum*, inquit, *pangis*, *aut orationem solutam struis*:

atque

atque ea verba tibi dicenda sunt, non finitiones illas prærancidas neque fatutinas grammaticas spectaveris; sed aurem tuam interroga, quo quid loco conveniat dicere. quod illa suaserit, id profecto erit rectissimum. Tum is, qui quæsierat, quonam modo, inquit, vis aurem meam interrogem? & Probum ait respondisse, quo suam Virgilius percunctatus est, qui diversis in locis *urbes* & *urbis* dixit arbitrio consilioque usus auris. nam in primo Georgicōn, quem ego, inquit, librum manu ipsius correctum legi, *urbis* per *i* litteram scripsit, verba è versibus ejus hæc sunt:

—— urbisne invisere Cæsar
Terrarumque velis curam.

verte enim, & muta, ut *urbes* dicas, insubidius nescio quid facies & pinguius. contrà in tertio Æneidos *urbes* dixit per *è* litteram.

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut *urbis* dicas: nimis exilis vox erit & exsanguis. tanta quippe juncturæ differentia est in consonantia vocum proximarum. præterea idem Virgilius *turrim* dicit, non *turrem*, & *securim*, non *securem*,

Turrim in præcipiti stantem. &
Incertam excussit cervice securim.

quæ sunt, opinor, jucundioris gracilitatis, quàm si suo utrumque loco per *e* litteram dicas. At ille, qui interrogaverat, rudis profectò & aure agresti homo, Cur, inquit, aliud alio in loco potius rectiusque esse dicas, non sanè intelligo. Tum Probus jam commotior, Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, *urbis* an *urbes*. nam quum id genus sis, quod video, ut sine jactura tui pecces, nihil perdes, utrum dixeris. His tum verbis Probus & hac fini, hominem dimisit, ut mos ejus fuit erga indociles, propè inclementer. Nos autem aliud quoque postea consimiliter à Virgilio duplici modo scriptum invenimus. nam & *tres*

& *tris* posuit, eodem in loco, ea judicii subtilitate, ut si aliter dixeris mutaverisque, & aliquid tamen auris habeas, sentias suavitatem sonitus claudere. versus ex decimo hi sunt:

Tres quoque Threicios Boreæ de gente suprema,
Et tris quos Idas pater & patria Ismara mittit.

tres illic, *tris* hic. pensicula utrumque & modulare: reperies suo quodque in loco sonare aptissimè. sed in illo quoque itidem Virgilii versu,

Hæc finis Priami fatorum,

simul ut & *hic finis* dicas, durum atque absonum erit, respuentque aures, quod mutaveris. sicut illud contrà ejusdem Virgilii insuavius facias si mutes:

Quem das finem, rex magne, laborum? nam si ita dicas, *Quam das finem*; injucundum nescio quo pacto & laxiorem vocis sonum feceris. Ennius item *rectos cupressos* dixit contra receptum vocabuli genus, hoc versu:

Capitibus nutantis pinos rectosque cupressos.

firmior ei, credo, & viridior sonus esse vocis visus est *rectos* dicere *cupressos*, quàm *rectas*. contrà verò idem Ennius in annali duodevicesimo *aëre fulva* dixit, non *fulvo*; non ob id solùm quòd Homerus ἠέρα βαθεῖαν dicit; sed quod hic sonus, opinor, vocabilior est visus & amœnior. sicuti etiam M. Ciceroni mollius teretiusque visum, in quinta in Verrem, *fretu*, scribere quàm, *freto*; *perangusto*, inquit, *fretu divisa*. erat enim crassius vastiusque, *perangusto freto*, dicere. itidem in secunda, simili usus modulamine, *manifesto peccatu*, inquit, non, *peccato*. hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquissimæ fidei libro Tironiano reperi. verba sunt Ciceronis hæc: *Nemo ita vivebat, ut nulla ejus vitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut quum impudens fuisset in facto, tum impudentior videretur si negaret.* Hujus autem vocis quum elegantior hoc in loco sonus est, tum ratio certa

& pro-

& probata eſt. Hic enim *peccatus*, quaſi *peccatio*, rectè Latinéque dicitur: ſicut, *hic inceſtus*, non qui admiſit, ſed quòd admiſſum eſt, & *tributus* quod *tributum* nos dicimus, à pleriſque veterum dicta ſunt. hic quoque *allegatus* & hic *arbitratus* pro *allegatione* proque *arbitratione* dicuntur. qua ratione ſervata, *arbitratu* & *allegatu meo* dicimus. Sic igitur, *in manifeſto peccatu*, dixit, ut, *in manifeſto inceſtu*, veteres dixerunt. non quin Latinum eſſet, *peccato*, dicere: ſed quia in loco iſto poſitum ſubtilius ad aurem molliuſque eſt. Lucretius æquè auribus ſerviens *funem* feminino genere appellavit, in hiſce verſibus,

Haud, ut opinor, enim mortalia ſacla supernè
Aurea de cœlo demiſit funis in arva.

quum dicere uſitatius manente numero poſſet,

Aureus è cœlo demiſit funis in arva.

Sacerdotes quoque feminas M. Cicero *antiſtitas* dicit, non, ſecundùm grammaticam legem, *antiſtites*. nam quum inſolentias verborum à veteribus dictorum plerumque reſpueret, hujus tamen verbi in ea parte ſonitu delectatus, *Sacerdotes*, inquit, *Cereris atque illius fani antiſtitæ.* uſque adeò in quibuſdam neque rationem verbi neque conſuetudinem, ſed ſolam aurem ſecuti ſunt ſuis verba modulis penſitantem. *Quod qui non ſentiunt*, inquit idem ipſe M. Cicero, quum de numeroſa & apta oratione diſſereret, *quas auris habeant aut quid in his hominis ſimile ſit, neſcio.* illud verò cumprimis apud Homerum veteres grammatici annotaverunt; quòd, quum dixiſſet quodam in loco κολοιῶν τε ψηρῶν τε alio in loco non ψηρῶντε, ſed ψαρῶν dixit.

Τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν,

ſequutus non communem, ſed propriam in quoque vocis ſitu jucunditatem: nam ſi alterum in alterius loco ponas, utrumque feceris ſonitu inſuave.

CAP. XXI.

Verba T. Castricii rhetoris ad discipulos adolescentes de vestitu atque calceatu non decoro.

T. Castricius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi ac docendi, summa vir auctoritate gravitateque, & à Divo Hadriano in mores atque litteras spectatus, quum me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores vidisset die feriato tunicis & lacernis indutos & gallicis calceatos; *Equidem*, inquit, *maluissem vos togatos esse. pigitum est cinctos saltem esse & penulatos. sed si hic vester hujuscemodi vestitus de multo jam usu innoscibilis est, soleatos tamen vos populi Romani senatores per urbis vias ingredi nequaquam decorum est, non hercle vobis minus, quam illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine objectavit:* Hæc me audiente Castricius & quædam alia ad eam rem conducentia Romanè & severè dixit. plerique autem ex iis, qui audiverant, requirebant, cur soleatos dixisset, qui gallicas, non soleas, haberent. sed Castricius profectò scitè atque incorruptè loquutus est. omnia enim fermè id genus quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera prope nuda & teretibus habenis vincta sunt, soleas dixerunt: nonnumquam voce Græca crepidulas. *Gallicas* autem verbum esse opinor novum, non diu ante ætatem M. Ciceronis usurpari cœptum. itaque ab eo ipso positum est in secunda Antonianarum. *Cum Gallicis*, inquit, *& lacerna cucurristi.* neque in ea significatione id apud quemquam alium scriptum lego gravioris dumtaxat auctoritatis scriptorem: sed ut dixi, crepidas & crepidulas prima syllaba correpta id genus calceamentum appellaverunt, quod Græci κρηπῖδας vocant, ejusque calceamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius

pronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo, *Crepidarium*, inquit, *cultellum rogavit a crepidario sutore.*

CAP. XXII.

Comprecationes, quæ ritu Romano fiunt diis, expositæ sunt in libris sacerdotum; inter quas Marti Nerienem tribuunt; & quid Neriene *seu* Nerio *nomen importet.*

COmprecationes deûm immortalium, quæ ritu Romano fiunt, expositæ sunt in libris sacerdotum populi Romani & in plerisque antiquis orationibus. In iis scriptum est, *Luam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Jurites Quirini, Najam Volcani, Heriem Junonis, Molas Martis, Nerienemque Martis.* ex quibus id quod postremum posui, sic plerosque dicere audio, ut primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt νηρεΐδας: sed qui probe loquuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. est enim rectus casus vocabuli ejus, sicut in libris veterum scriptum est, *Nerio.* quamquam M. Varro in satira Menippea, quæ inscribitur σκιαμαχία, non *Nerio* sed *Nerienis* vocativè dicit in his versibus:

Ted Anna Perenna, Panda, te Lato, Pales,
Nerienes, Minerva, Fortuna, ac Ceres.

ex quo nominandi quoque casum eumdem fieri necessum est. sed *Nerio* à veteribus sic declinatur, quasi Anio. nam proinde ut *Anienem*, sic *Nerienem* dixerunt tertia syllaba producta. id autem sive *Nerio* sive *Nerienes* est, Sabinum verbum est, eoque significatur virtus & fortitudo. itaque ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque præstanti fortitudine *Nero* appellatus est. sed id Sabini accepisse à Græcis videntur, qui vincula & firmamenta membrorum *Neura* dicunt. unde nos quoque Latinè *nervos* appellamus. *Ne-*

rio igitur *Martis* vis & potentia & majestas quædam esse Martis demonstratur. Plautus autem in Truculento conjugem esse Nerienem Martis dicit; atque id sub persona militis in hoc versu:

Mars peregrè adveniens salutat Nerienem uxorem suam.

Super ea re audivi non incelebrem hominem dicere, nimis comicè Plautum imperito & incondito militi falsam novamque opinionem tribuisse, ut Nerienem conjugem esse Martis putaret. Sed id peritè magis quàm comicè dictum intelliget, qui leget Cn. Gellii annalem tertium, in quo scriptum est, Hersiliam, cum apud T. Tatium verba faceret pacemque oraret, ita precatam esse; *Neria Martis te obsecro, pacem dare, uti liceat nuptiis propriis & prosperis uti, quod de tui conjugis consilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos sibi, suis posteris, patriæ pararent. De tui*, inquit, *conjugis consilio*, Martem scilicet significans, per quod apparet non esse id poëticè à Plauto dictum; sed eam quoque traditionem fuisse, ut Nerio à quibusdam uxor esse Martis diceretur. Inibi autem animadvertendum est, quòd Gellius *Neria* dicit per *a* litteram, non *Nerio*, neque *Nerienes*. præter Plautum etiam præterque Gellium Licinius Imbrex vetus comœdiarum scriptor in fabula, quæ Neæra inscripta est, ita scripsit:

Nolo ego Neæram te vocent, sed Nerienem;
Quum quidem Marti es in connubium data.

ita se numerus hujusce versus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contrà quàm suprà dictum est, corripienda sit. cujus sonitus quanta apud veteres indifferentia sit, notius est, quàm ut plura in id verba sumenda sint: Ennius autem in primo annali in hoc versu;

Nerienem Mavortis & Herclem,

si, quod minimè solet, numerum servavit; primam syllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne hic quidem

idem prætermittendum puto, cuicuimodi eſt, quod in commentario quodam Servii Claudii ſcriptum invenimus, *Nerio* dictum quaſi *Neirio*, hoc eſt, ſine ira & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur. *ne* enim particula, ut apud Græcos, ita plerumque in Latina quoque lingua privativa eſt.

CAP. XXIII.

M. Catonis conſularis & cenſorii pulcherrima exprobatio contra philoſophantes nomine & non re.

M. Cato, conſularis & cenſorius, publicis jam privatiſque opulentus rebus, villas ſuas inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuiſſe dicit ad annum uſque ætatis ſuæ ſeptuageſimum. atque ibi poſtea his verbis utitur: *Neque mihi*, inquit, *ædificatio, neque vaſum, neque veſtimentum ullum eſt manu precioſum; neque precioſus ſervus neque ancilla eſt. ſi quid eſt*, inquit, *quod utar, utor. ſi non eſt, egeo. ſuum cuique per me uti atque frui licet.* tum deinde addit: *Vitio vertunt, quia multa egeo. at ego illis quia nequeunt egere.* Hæc mera veritas Tuſculani hominis, egere ſe multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus herclè promovet ad exhortandam parſimoniam, ſuſtinendamque inopiam, quam Græcæ iſtorum præſtigiæ philoſophari ſeſe dicentium, umbraſque verborum inanes fingentium; qui ſe nihil habere & nihil tamen egere ac nihil cupere dicunt, quum & habendo & egendo & cupiendo ardeant.

CAP. XXIV.

Quæsitum tractatumque quid sint manubiæ: *atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem significantibus.*

IN fastigiis fori Trajani simulacra sunt sita circumundique inaurata equorum atque signorum militarium: subscriptumque est, EX MANUBIEIS. Quærebat Favorinus, quum in area fori ambularet, & amicum suum consulem opperiretur causas pro tribunali cognoscentem, nosque tunc eum sectaremur: quærebat, inquam, quid nobis videretur significare propriè *manubiarum* illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studiis doctrinæ multi atque celebrati nominis: *Ex manubiis*, inquit, significat *ex præda*; *manubiæ* enim dicuntur præda, quæ manu capta est. Etiamsi, inquit Favorinus, opera mihi princeps & prope omnis in litteris disciplinisque Græcis sumta est: non usque eo tamen infrequens sum vocum Latinarum, quas subsicivo aut tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem vulgariam, quòd esse dicantur manubiæ præda. sed quæro an M. Tullius, verborum homo diligentissimus, in oratione quam dixit de lege agraria kalendis Januariis contra Rullum, inani & illepida geminatione junxerit *manubias* & *prædam*, si duo hæc verba idem significant, neque ulla re aliqua dissident. atque, ut erat Favorinus egregia vel divina quadam memoria, verba ipsa M. Tullii statim dixit. ea nos adscribimus hic, *Prædam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeji sedente imperatore decemviri vendent.* & infrà itidem duo hæc simul junctim posita dixit: *Ex præda, ex manubiis, ex auro coronario.* ac deinde ad eum convertit, qui manubias esse prædam dixerunt: &, Videturne tibi, inquit, utroque in loco M. Cicero

duobus verbis idem, ſicuti tu putas, ſignificantibus ineptè & frigidè eſſe uſus? ac tali loco dignus, quali apud Ariſtophanem facetiſſimum comicorum Euripides Æſchylum inſectatus eſt? quum ait,

> Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.
> Ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ καὶ κατέρχομαι.
> Ἥκω δὲ ταυτὸν ἐστι τῷ κατέρχομαι.
> Νὴ τὸν Δί', ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,
> Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει κάρδοπον.

Nequaquam vero, inquit ille, talia videntur, quale eſt μάκτρα & κάρδοπος; quæ a poëtis vel oratoribus Græcis noſtriſque celebrandæ & ornandæ rei gratia duobus eadem pluribuſve nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Favorinus, valet hæc repetitio inſtauratioque ejuſdem rei ſub alio nomine in *manubiis* & in *præda?* num ornat, ut alioqui ſolet, orationem? num eam modulatiorem aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis cauſſa exaggerationem aliquam ſpecioſam facit? ſicuti in libro ejuſdem M. Tullii, qui de conſtituendo accuſatore eſt, una eademque res pluribus verbis vehementer atque atrociter dicitur: *Sicilia tota, ſi una voce loqueretur, hoc diceret, quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit.* nam quum urbes totas ſemel dixiſſet, ſedes delubraque addidit; quæ ſunt ipſa quoque in urbibus, item in eodem libro ſimili modo. *Siciliam*, inquit, *provinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe, Siculorum civitates vaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur.* Hæc, quid videtur, quum Siciliam provinciam dixerit, atque etiam inſuper civitates addiderit, domos etiam & fana, quæ infrà poſuit, comprehendiſſet, verba hæc item multa atque varia, *depopulatus eſſe, vaſtaſſe, exinaniſſe, ſpoliaſſe*, nonne unam & eamdem vim in ſeſe habent? ſanè. ſed quia cum dignitate orationis & cum gravi verborum copia dicuntur, quamquam

quam eadem ferè ſint & una ſententia cooriantur, plura tamen eſſe exiſtimantur: quoniam & aures & animum ſæpius feriunt. hoc ornatus genus, in crimine uno vocibus multis atque ſævis exſtruendo, ille jam tunc M. Cato antiquiſſimus in orationibus ſuis celebravit. ſicuti in illa, quæ inſcripta eſt, *De decem hominibus*: quum Thermum accuſavit quod decem liberos homines eodem tempore interfeciſſet: hiſce verbis eamdem omnibus rem ſignificantibus uſus eſt. quæ, quoniam ſunt eloquentiæ Latinæ tunc primùm exorientis lumina quædam ſubluſtria, libitum eſt ea mihi ἀπομνημονεύειν. *Tuum nefarium facinus pejore facinore operire poſtulas. ſuccidias humanas facis, tantas trucidationes facis, decem funera facis. decem capita libera interſicis. decem hominibus vitam eripis, indicta cauſa, injudicatis, indemnatis.* item M. Cato in orationis principio, quam dixit in ſenatu pro Rhodienſibus, quum vellet res nimis proſperas dicere, tribus vocabulis idem ſentientibus dixit. verba ejus hæc ſunt: *Scio ſolere pleriſque hominibus in rebus ſecundis atque prolixis atquè proſperis animum excellere, atque ſuperbiam atque ferociam augeſcere.* Itidem Cato, ex Originum ſeptimo, in oratione quam contra Servium Galbam dixit, compluribus vocabulis ſuper eadem re uſus eſt: *Multa me dehortata ſunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, ſenectus, verum enimverò quum tantam rem publicam agier arbitrarer.* ſed ante omnis apud Homerum ejuſdem rei atque ſententiæ luculenta exaggeratio eſt:

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς ἔκ τε κονίης
ἔκ τ' ἀνδροκτασίης ἔκ θ' αἵματος ἔκ τε κυδοιμοῦ;

item in alio verſu.

ὑσμῖναί τε μάχαί τε φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.

nam quum omnia iſta utrubique multa & continua nomina nihil plus demonſtrent quàm prœlium, hujus tamen rei varia facies delectabiliter ac decorè multis variiſque

que verbis depicta est. neque non illa quoque apud eumdem poëtam una in duobus verbis sententia cum egregia ratione repetita est. Idæus enim, quum inter Ajacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos verbis usus est:

Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθε.

in quo versu non oportet videri alterum verbuin, idem quod superius significans, supplendi numeri causa extrinsecus additum & consarcinatum. est enim hoc inane admodum & futile, sed quum in juvenibus gloriæ studio flagrantibus pervicaciam ferociamque & cupidinem pugnæ leniter tamen ac blandè objurgaret: atrocitatem rei & culpam perseverandi bis idem dicendo alio atque alio verbo auxit, inculcavitque, duplexque eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. ne illa quidem ejusdem significationis repetitio ignava & frigida videri debet:

Μνηστῆρες δ᾽ ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
ἤρτυον. ——

quòd bis idem θάνατον καὶ μόρον dixerit. indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamque injustæ necis miranda mortis iteratione defleta est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est, quin intelligat,

Βάσκ᾽ ἴθι οὖλε Ὄνειρε, καὶ
Βάσκ᾽ ἴθ᾽ Ἶρι ταχεῖα,

verba duo idem significantia non frustrà posita esse ἐκ παραλλήλου, ut quidam putant, sed hortamentum esse acre imperatæ celeritatis. Verba quoque illa Marci Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiàm si duræ auris hominibus non placent, non venustatem modò numeris quæsiverunt, sed figuram simulationemque oris pluribus simul vocibus verberaverunt. *Vultus denique*, inquit, *totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudem homines impulit; hic eos quibus erat ignotus decepit, fefellit, induxit.* quid igitur? simile est, inquit, apud eundem

dem *in præda & manubiis?* nihil profectò istiusmodi, nam neque ornatius fit additis manubiis; neque exaggeratius modulatiusve: sed aliud omnino *præda* est, ut in libris rerum verborumque veterum scriptum est, aliud *manubiæ*. nam *præda* dicitur corpora ipsa rerum, quæ capta sunt: *manubiæ* verò appellatæ sunt pecunia à quæstore ex venditione prædæ redacta. utrumque ergo dixit M. Tullius, cumulandæ invidiæ gratia, decemviros ablaturos, persequuturosque & prædam quæ nondum esset venundata, & pecuniam quæ ex venditione prædæ percepta esset. Itaque hæc inscriptio, quam videtis, EX MANUBIEIS, non res corporaque ipsa prædæ demonstrat (nihil enim captum est horum à Trajano ex hostibus;) sed facta esse hæc comparataque ex manubiis, id est, ex pecunia prædaticia declarat. *manubiæ* enim sunt, sicuti jam dixi, non præda, sed pecunia per quæstorem populi Romani ex præda vendita contracta. Quod per quæstorem autem dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario significari. nam cura ærarii à quæstoribus ad præfectos ærarii tralata est. Est tamen non nusquam invenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temerè aut incuriosè *prædam* pro *manubiis*, & *manubias* pro *præda* posuerint: aut tropica quadam figura mutationem vocabuli fecerint. quod facere concessum est scitè id peritéque facientibus. sed enim, qui propriè atque signatè loquuti sunt, sicuti hoc in loco M. Tullius, *manubias* pecuniam dixerunt.

CAP. XXV.

Verba P. Nigidii, *quibus dicit in nomine.* Valeri, *in casu vocandi primam syllabam acuendam esse: & item alia ex ejusdem verbis ad rectam scripturam pertinentia.*

P. Nigidii verba sunt ex commentariorum grammaticorum vicesimoquarto, hominis in disciplinis doctrinarum

ctrinarum omnium præcellentis. *Deinde* inquit; *voculatio qui poterit servari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi an vocandi sint? nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quam prima: deinde novissima dejicitur. at in casu vocandi summo tono est prima; deinde gradatim descendunt.* sic quidem P. Nigidius dici præcipit. sed si quis nunc Valerium appellans, in casu vocandi, secundum id præceptum Nigidii acuerit primam; non aberit quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν acutam dicit: & quem *accentum* nos dicimus, *voculationem* appellat: & *casum interrogandi* eum dicit, quem nunc nos *genitivum* dicimus. id quoque in eodem libro Nigidiano animadvertimus. *Si hujus*, inquit, *amici vel hujus magni scribas; unum, i, facito extremam. sin verò hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante, i, scribendum erit, e, atque id ipsum facies in similibus. item si hujus terrai scribas; i littera sit extrema. si huic terræ; per, e, scribendum est. item qui scribit mei studiosus; per, e, & , i, scribat. at quum mi; tum per i unum scribendum est, non per e: quia dandi casus est.* Hæc nos auctoritate doctissimi hominis adducti, propter eos qui harum quoque rerum scientiam quærunt, non prætermittenda existimavimus.

Cap. XXVI.

De versibus, quos Virgilius sectatus videtur Homeri ac Parthenii.

PArthenii poëtæ versus est:

Γλαύκῳ καὶ Νηρῆϊ καὶ Εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

eum versum Virgilius æmulatus est. Itaque fecit duobus vocabulis venustè immutatis parem:

Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ.

sed illi Homerico non sanè re parem neque similem fecit.

cit. esse enim videtur Homeri simplicior & sincerior, Virgilii autem νεωτερικώτερος, & quodam quasi ferrumine immisso fucatior:

Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

CAP. XXVII.

De sententia Panætii philosophi, quam scripsit in libro de officiis secundo; qua hortatur ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique sint.

LEgebatur Panætii philosophi liber de officiis secundus, ex tribus illis inclutis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est. ibi scriptum est, cùm multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maximè, quòd esse hærereque in animo debet. id autem est ad hanc fermè sententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac sibi suisque esse usui volunt, negotia periculaque ex improviso assidua & prope quotidiana fert. ad ea cavenda atque declinanda proinde esse oportet animo semper promto atque intento, ut sunt athletarum, qui pancratiæ vocantur. nam sicuti illi ad certandum vocati projectis alte brachiis consistunt, caputque & os suum manibus oppositis quasi vallo præmœniunt; membraque eorum omnia, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus atque mens viri prudentis, adversus vim & petulantias injuriarum omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa solidè, expedita, numquàm connivens, nusquam aciem suam flectens, consilia cogitationesque contra fortunæ verbera, contraque insidias iniquorum quasi brachia & manus protendens; ne qua in re adversa & repentina incursio imparatis improtectisque nobis oboriatur.

CAP.

CAP. XXVIII.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus *dixit: ad quid & quantum differret si dixisset*, cum multis hominibus.

VErba sunt Claudii Quadrigarii ex annalium ejus tertiodecimo: *Concione dimissa Metellus in Capitolium venit cum mortalibus multis. inde domum proficiscitur. tota civitas eum reduxit.* Quum is liber eaque verba M. Frontoni, nobis ei ac plerisque aliis assidentibus, legerentur; & cuidam haud sanè viro indocto videretur *multis mortalibus*, pro *hominibus multis*, ineptè frigidéque in historia, nimisque id poëticè dixisse: tum Fronto illi, cui hoc videbatur, Ain' tu, inquit, aliarum homo rerum judicii elegantissimi *mortalibus multis* ineptum tibi videri & frigidum? nihil autem arbitrare causæ fuisse, quòd vir modestus atque puri ac propè quotidiani sermonis *mortalibus* maluit, quàm *hominibus* dicere? eamdémque credis futuram fuisse multitudinis demonstrationem, si *cum multis hominibus*, ac non, *cum multis mortalibus* diceret. Ego quidem, inquit, sic existimo, nisi si me scriptoris istius omnisque antiquæ orationis amor atque veneratio cœco esse judicio facit, longè atque longè esse amplius, prolixius, fortius, in significanda totius propè civitatis multitudine *mortales* quàm *homines* dixisse. namque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atque includi potest, *multi* autem *mortales* nescio quo pacto & quodam sensu inenarrabili omne fere genus, quod in civitate est, & ordinum & ætatium & sexus, comprehendunt. quod scilicet Quadrigarius, ita ut res erat, ingentem atque promiscam multitudinem volens ostendere, *cum multis mortalibus Metellum in Capitolium venisse* dixit, ἐμφατικώτερον, quàm si cum multis hominibus dixisset. Ea

nos omnia, quæ Fronto dixit, quum ita, ut par erat, non approbantes tantum, sed admirantes quoque audiremus, Videte tamen, inquit, ne existimetis semper atque in omni loco, *mortales multos*, pro *multis hominibus*, esse dicendum, ne planè fiat Græcum illùd de Varronis satira proverbium; τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc judicium Frontonis, etiam de parvis minutisque vocabulis, non prætermittendum putavi: ne nos fortè fugeret lateretque subtilior hujuscemodi verborum consideratio.

CAP. XXIX.

Non hactenus esse faciem, *qua vulgò dicitur.*

ANimadvertere est pleraque verborum Latinorum ex ea significatione, in quâ nata sunt, decessisse vel in aliam longè vel in proximam, eamque decessionem factam esse consuetudine & inscitia temerè dicentium, quæ, cuimodi sint, non didicerint. sicuti quidam faciem esse hominis putant os tantùm & oculos & genas, quod Græci πρόσωπον dicunt: quando facies sit forma omnis & modus & factura quædam corporis totius, à faciendo dicta, ut ab aspectu species & à fingendo figura. itaque Pacuvius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, *faciem* dixit *hominis* pro corporis longitudine.

Ætate, inquit, *integra*, *feroci ingenio*, *facie procera virum.*

Non solùm autem in hominum corporibus, sed etiam in rerum cujusquemodi aliarum, facies dicitur. nam montis & cœli & maris facies, si tempestivè dicatur, probè dicitur. Sallustii verba sunt ex historia secunda: *Sardinia in Africo mari facie vestigii humani in Orientem quam in Occidentem latior prominet.* Ecce autem id quoque in mentem venit, quod etiam Plautus in Pœnulo

faciem,

faciem, pro totius corporis colorisque habitu dixit. verba Plauti hæc sunt:

Sed earum nutrix qua sit facie, mihi expedi.
Statura haud magna, corpore aquilo 'st. ipsa ea 'st.
Specie venusta, ore parvo atque oculis pernigris.
Formam quidem hercle verbis depinxti probè.

Præterea memini Quadrigarium in undecimo *faciem* pro statura totiusque corporis figura dixisse.

Cap. XXX.

Quid sit in satira M. Varronis, caninum prandium.

Laudabat venditabatque se nuper quispiam in libraria sedens, homo ineptè gloriosus, tamquam unus esset sub omni cœlo satirarum M. Varronis enarrator; quas partim Cynicas, alii Menippeas appellant. & jaciebat inde quædam non admodum difficilia: ad quæ conjicienda adspirare posse neminem dicebat. Tum fortè eum ego librum ex isdem satiris ferebam, qui ὑδροκύων inscriptus est. propius igitur accessi: &, Nosti, inquam, magister, verbum illud scilicet è Græcia vetus; Musicam, quæ sit abscondita, eam esse nulli rei? oro te legas hos versus pauculos, & proverbii istius, quod in his versibus est, sententiam dicas mihi. lege, inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis; ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego possum, quæ non assequor? indistincta namque fient & confusa quæ legero, & tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus desiderantibusque, accepit à me librum veterem, fidei spectatæ, luculentè scriptum: accepit autem inconstantissimo vultu & mœstissimo. sed quid deinde dicam? non audeo herclè postulare, ut id credatur mihi. pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo deridiculi fuissent:

ita & ſententias intercidebat, & verba corruptè pronunciabat. reddit igitur mihi librum multis jam ridentibus; &, Vides, inquit, oculos meos ægros aſſiduiſque lucubrationibus prope jam perditos? vix ipſos litterarum apices potui comprendere: quum valebo ab oculis, reviſe ad me, & librum iſtum tibi totum legam. Rectè, inquam, ſit oculis magiſter tuis. ſed, in quo illis nihil opus eſt, id rogo te dicas mihi. *caninum prandium* in hoc loco, quem legiſti, quid ſignificat? atque ille egregius nebulo, quaſi difficili quæſtione perterritus, exſurgit ſtatim: & abiens, Non, inquit, parvam rem quæris. talia ego gratis non doceo. Ejus autem loci, in quo id proverbium eſt, verba hæc ſunt: *Non vides apud Mneſtheum ſcribi tria genera eſſe vini, nigrum, album, medium, quod vocant* κιῤῥόν; *novum, vetus, medium: & efficere nigrum virus, album urinam, medium* πέψιν? *novum refrigerare, vetus calefacere, medium eſſe prandium caninum?* quid ſignificet, *prandium caninum*, rem leviculam diu & anxiè quæſivimus: prandium autem abſtemium, in quò nihil vini potatur, caninum dicitur, quoniam canis vino caret. quum igitur medium vinum appellaſſet, quod neque novum eſſet neque vetus, & plerumque homines ita loquantur, ut omne vinum aut novum eſſe dicant aut vetus: nullam vim habere ſignificavit neque novi neque veteris quod medium eſſet; iccirco pro vino non habendum, quia neque refrigeraret, neque calefaceret. *refrigerare* id dicit, quod Græcè ἀναψύξαι dicitur.

LIBER QUARTUS DECIMUS.

CAPUT I.

Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, quì Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusque siderum & stellarum fata se hominum dicturos pollicentur.

ADVERSUM istos, qui sese Chaldæos seu genethliacos appellant, ac de motu deque positu stellarum dicere posse quæ futura sunt profitentur, audivimus quondam Favorinum philosophum Romæ Græcè disserentem egregia atque illustri oratione. exercendine autem anne ostentandi gratia ingenii, an quòd ita serio judicatóque existimaret, non habeo dicere. capita autem locorum argumentorumque, quibus usus est, quod ejus meminisse potui, egressus ibi ex auditione properè annotavi. eaque fuerunt ad hanc fermè sententiam: Disciplinam istam Chaldæorum tantæ vetustatis non esse, quantæ videri volunt: neque eos principes ejus auctoresque esse, quos ipsi ferant: sed id præstigiarum atque offuciarum genus commentos esse homines ærusœatores, & cibum quæstumque ex mendaciis captantes: atque quoniam viderent terrena quædam inter homines sita cœlestium rerum sensu atque ductu moveri; quale est quod oceanus quasi lunæ comes cum ea simul senescit adolescitque; hinc videlicet sibi argumentum ad persuadendum paravisse, ut crederemus omnia rerum humanarum & parva & maxima, tamquam stellis atque sideribus evincta, duci & regi. esse autem nimis quàm ineptum absurdumque; ut, quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicujus, quod ei forte de aquæ ductu cum rivalibus, aut de communi pariete cum vicino apud judicem est, ut exi-

existimemus id negotium quasi habena quadam de cœlo vinctum gubernari, quod & si vi & ratione quapiam divina fieri potest; nequaquā id tamen censebat in tam brevi exiguoque vitæ spatio quantovis hominis ingenio comprehendi posse & percipi; sed conjectari pauca quædam, verbo ipsius utar, παχυμερέστερον nullo scientiæ fundo concepta, sed fusa & vaga & arbitraria: qualis longinqua oculorum acies est per intervalla media caligantium. tolli enim, quod maximè inter deos atque homines differt, si homines quoque res omnis pòst futuras prænoscerent. ipsam deinde siderum stellarumque observationem, quam esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabat liquidè consistere. nam si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant, stellarum motus & vias & discessiones & cœtus intuentes, quid ex iis efficeretur observaverunt; procedat, inquit, hæc sanè disciplina, sed sub ea modò inclinatione cœli, sub qua tunc Chaldæi fuerunt: non enim potest, inquit, ratio Chaldæorum observationis manere, si quis ea uti velit sub diversis cœli regionibus. nam quanta, inquit, partium circulorumque cœli ex devergentia & convexionibus mundi varietas sit, quis non videt? eædem igitur stellæ, per quas omnia divina humanaque ferri agi contendunt, sicuti non usquequaque pruinas aut calores cient; sed mutant & variant, tempestatesque eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas movent: cur non eventa quoque rerum & negotiorum alia efficiunt in Chaldæis, alia in Gætulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconsequens, ipsum quidem corpus & habitum tam profundi aëris sub alio atque alio cœli curvamine non eumdem manere; in hominum autem negotiis stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacumque terra conspexeris. præterea mirabatur id cuiquam pro percepto liquere, stellas istas, quas à Chaldæis & Babyloniis sive Ægy-

ptiis

ptiis obſervatas ferunt, (quas multi *erraticas*, Nigidius *errones* vocat) non eſſe plures quàm volgo dicerentur. poſſe enim fieri exiſtimabat, ut & alii quidam planetes pari poteſtate eſſent, ſine quibus recta atque perpetua obſervatio perfici non quiret; neque tamen cernere homines poſſint, propter exſuperantiam vel ſplendoris vel altitudinis. Nam & quædam, inquit, ſidera è quibuſdam terris conſpiciuntur, earumque terrarum hominibus nota ſunt: ſed eadem ipſa ex alia omni terra non videntur, & ſunt aliis omnino ignotiſſima; atque, ut demus, inquit, & has tantummodò ſtellas, & ex una parte terræ obſervari debuiſſe: quæ tandem finis obſervationis iſtius fuit, & quæ tempora ſatis eſſe viſa ſunt ad percipiendum, quid præmonſtraret aut cœtus ſtellarum, aut circumitus, aut tranſitus? nam ſi iſto modo cœpta fieri obſervatio eſt, ut animadverteretur quo habitu, quaque forma, quaque poſitura ſtellarum aliquis naſceretur: tum deinceps ab ineunte vita, fortuna ejus, & mores, & ingenium, & circumſtantia rerum negotiorumque, & ad poſtremum finis etiam vitæ exſpectaretur: eaque omnia, ut uſu venerant, litteris mandarentur; ac poſtea longis temporibus, quum ipſæ illæ eodem in loco eodemque habitu forent, eadem cæteris quoque eventura exiſtimarentur, qui eodem illo tempore nati fuiſſent; ſi iſto, inquit, modo obſervari cœptum eſt, & ex ea obſervatione compoſita quædam diſciplina eſt, nullo id pacto poteſt procedere. dicant enim quot tandem annis, vel potius quot ſæculis orbis hic obſervationis perfici quiverit. conſtare quidem inter aſtrologos dicebat, ſtellas ipſas, quas *erraticas* dicerent, quæ eſſe omnium rerum fatales viderentur, infinito prope & innumerabili numero annorum ad eumdem locum, quum eodem habitu ſimul omnes profectæ ſunt, regredi; ut neque ullus obſervationis tenor, neque memoriæ ulla effigies litterarum tanto ævo potuerint edu-

 rare.

rare. atque illud etiam cuimodi esset considerandum putabat; quòd aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in utero matris, aliud postea quum in decem mensibus proximis in lucem ederetur. quærebatque, quî conveniret diversam super eodem fieri demonstrationem: si, ut ipsi putarent, alius atque alius earundem stellarum situs atque ductus alias atque alias fortunas daret. sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atque ipso etiam illo maris atque feminæ coitu, jam declarari oportere dicebat, certo quodam & necessario stellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur: ac multo etiam antè, quàm pater ipse atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse jam tunc prospici, quinam olim futuri essent, quos ii creaturi forent, & suprà longè atque longè per infinitum: ut, si disciplina ista fundamento aliquo veritatis nixa est, centesimo usque abhinc sæculo, vel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde jam deinceps, continua significatione, quotiens generis auctores ejusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis qualique fato futurus sit, quisquis hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscujusque stellarum formæ & positionis sortem atque fortunam uni omnino homini certam destinatamque esse: eamque formam, post longissima sæculorum spatia, restitui, si vitæ fortunarumque ejusdem hominis judicia, in tam brevibus intervallis, per singulos majorum ejus gradus, perque infinitum successionum ordinem, tam sæpe ac tam multipliciter eadem ipsa non eadem stellarum facie denotantur? quod si id fieri potest; eaque diversitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gradus, ad significanda eorum hominum, qui post nascentur, exordia: imparilitas hæc turbat observationem, omnisque ratio disciplinæ confunditur. jam verò id minimè ferendum censebat,

censebat, quod non modò casus eventaque quæ evenirent extrinsecus, sed consilia quoque hominum ipsa & arbitria, & varias voluntates appetitionesque & declinationes & fortuitos repentinasque in levissimis rebus animorum impetus recessusque, moveri agitarique desuper è cœlo putarent: tamquam quod forte ire in balneas volueris, ac deinde nolueris, atque id rursum volueris, non ex aliqua dispari variaque animi agitatione, sed necessaria quadam errantium siderum reciprocatione contigerit: ut plane homines non, quod dicitur, λογικὰ ζῶα, sed ludicra & ridenda quædam neurospasta esse videantur, si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt: sed ducentibus stellis & aurigantibus. ac si, inquit, potuisset prædici affirmanter, Pyrrhusne rex, an M. Curius prælio victurus esset: cur tandem non de alea quoque, ac de calculis & alveolo audent dicere, quinam ibi ludentium vincat? an videlicet magna sciunt, parva nesciunt, & minora majoribus imperceptiora sunt? sed si magnitudines rerum sibi vindicant; magisque esse perspicuas, & facilius comprehendi posse dicunt: Volo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mundi contemplatione, præstantis naturæ operibus, in tam parvis atque brevibus negotiis fortunisque hominum magnum putent? atque id velim etiam, inquit, ut respondeant: si tam parvum atque rapidum est momentum temporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli plures simul ad eamdem competentiam nasci non queant: & si iccirco gemini quoque non eadem vitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt; peto, inquit, respondeant, cursum illum temporis transvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere: quum in tam præcipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes. ad

postremum autem, & quid esset, quod adversum hoc dici posset, requirebat; quod homines utriusque sexus omnium ætatium, diversis stellarum motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti sunt, longè distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut opidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent. quod scilicet, inquit, numquam eveniret, si momenta nascendi singulis attributa suas unumquodque leges haberent. quod si quædam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diversis temporibus editorum per stellarum pares quosdam postea conventus, paria nonnulla & consimilia posse dicunt obtingere: cur non aliquando possint omnia quoque paria usu venire; ut exsistant per hujuscemodi stellarum concursiones & similitudines Socratæ simul & Antisthenæ, & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni & morte pari? quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. non igitur hac causa probè uti queunt adversum hominum impares ortus, interitus pares. Illud autem condonare se iis dicebat, quòd non id quoque requireret, si vitæ mortisque hominum rerumque humanarum omnium tempus & ratio & causa in cœlo & apud stellas foret, quid de muscis aut vermiculis aut echinis, multisque aliis minutissimis terra marique animantibus dicerent? an ista quoque isdem, quibus homines, legibus nascerentur, isdemque itidem exstinguerentur: ut aut ranunculis quoque & culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum motibus attributa; aut, si id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea siderum vis in hominibus valeret, deficeret in cæteris. Hæc nos sicca & incondita & propemodum jejuna oratione attigimus. at Favorinus, ut hominis ingenium fuit, aut, quæ est Græcæ facundiæ copia simul & venustas, latius ea & amœni-

mœnius & ſplendidius & profluentius exſequebatur, atque identidem commonebat, ut caveremus, ne qua nobis iſti ſycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quòd viderentur quædam interdum vera effutire aut ſpargere. non enim comprenſa, inquit, neque definita neque percepta dicunt, ſed lubrica atque ambagioſa conjectatione nitentes inter falſa atque vera pedetentim quaſi per tenebras ingredientes eunt: & aut multa tentando incidunt repentè imprudentes in veritatem: aut ipſorum, qui eos conſulunt, multa credulitate ducente perveniunt callidè ad ea quæ vera ſunt: & iccirco videntur in præteritis rebus quàm in futuris veritatem faciliùs imitari. iſta tamen omnia, quæ aut temerè aut aſtutè vera dicant, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea non eſt milleſima. Præter hæc autem, quæ dicentem Favorinum audivimus, multa etiam memini poëtarum veterum teſtimonia, quibus hujuſcemodi ambages fallacioſæ confutantur. ex quibus eſt Pacuvianum illud:

Nam ſi qui, quæ eventura ſunt, provideant;
Æquiparent Jovi.

item Accianum illud;

Nihil, inquit, *credo auguribus, qui aures verbis divitant*
Alienas, ſuas ut auro locupletent domos.

Idem Favorinus, deterrere volens ac depellere adoleſcentes à genethliacis iſtis & quibuſdam aliis id genus, qui prodigioſis artibus futura omnia dicturos ſe pollicentur, nullo pacto adeundos eſſe, conſulendoſque hujuſcemodi argumentis concludebat. Aut adverſa, inquit, eventura dicunt, aut proſpera. ſi dicunt proſpera, & fallunt, miſer fies fruſtra exſpectando. ſi adverſa dicunt, & mentiuntur, miſer fies fruſtra timendo. ſin vera reſpondent, eaque ſunt non proſpera; jam inde ex animo miſer fies, antequam è fato fias. ſi felicia promittunt, eaque eventura ſunt; tum planè duo erunt incommo-

commoda: & exſpectatio te ſpe ſuſpenſum fatigabit, & futurum gaudii fructum ſpes tibi jam præfloraverit. nullo igitur pacto utendum eſt iſtiuſmodi hominibus res futuras præſagientibus.

CAP. II.

Quem in modum diſſeruerit Favorinus *conſultus a me ſuper officio judicis.*

QUo primùm tempore à prætoribus lectus in judices ſum, ut judicia, quæ appellantur privata, ſuſciperem; libros utriuſque linguæ de officio judicis ſcriptos conquiſivi, ut homo adoleſcens à poëtarum fabulis & à rhetorum epilogis ad judicandas lites vocatus, rem judiciariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivæ penuria erat, ex mutis, quod ajunt, magiſtris cognoſcerem. atque in rerum quidem diffiſſionibus comperendinationibuſque, & aliis quibuſdam legitimis ritibus, ex ipſa lege Julia & ex Sabini Maſſurii & quorumdam aliorum juriſperitorum commentariis commoniti & adminiculati ſumus. in his autem, quæ exſiſtere ſolent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diverſarum circumſtantia, nihil quicquam nos hujuſcemodi libri juverunt: nam, etſi conſilia judicibus ex præſentium cauſarum ſtatu capienda ſunt, generalia tamen quædam præmonita & præcepta ſunt, quibus ante cauſam præmœniri judex præpararique ad incertos caſus futurarum difficultatium debeat, ſicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ ſcientiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataque. ſed qui petebat neque tabulis neque teſtibus id factum docebat: & argumentis admodum exilibus nitebatur. ſed eum conſtabat virum eſſe ferme bonum, notæque & expertæ fidei, & vitæ inculpatiſſimæ: multaque & illuſtria exempla probitatis ſinceritatiſque ejus exprome-

expromebantur. illum autem, unde petebatur, hominem eſſe non bonæ rei, vitaque turpi & ſordida, convictumque vulgò in mendaciis, plenumque eſſe perfidiarum & fraudum oſtendebatur. is tamen, cum ſuis multis patronis, clamitabat probari apud me debere pecuniam datam conſuetis modis, *expenſi latione, menſa rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obſignatione, teſtium interceſſione.* ex quibus omnibus ſi nulla re probaretur, dimitti jam ſe oportere, & adverſarium de calumnia damnari. quod de utriuſque autem vita atque factis diceretur, fruſtra id fieri atque dici. rem enim de petenda pecunia apud judicem privatum agi, non apud cenſores de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in conſilium, viri exercitati atque in patrociniis & in operis fori celebres, ſemperque ſe circumundique diſtrahentibus cauſis feſtinantes, non ſedendum diutius, ac nihil eſſe dubium dicebant, quin abſolvendus foret, quem accepiſſe pecuniam nulla probatione ſollemni docebatur. ſed enim ego homines quum conſiderabam, alterum fidei, alterum probri plenum, ſpurciſſimæque vitæ ac deformatiſſimæ, nequaquam adduci potui ad abſolvendum. juſſi igitur diem diffindi, atque inde à ſubſelliis pergo ire ad Favorinum philoſophum, quem in eo tempore Romæ plurimum ſectabar, atque ei de cauſa ac de omnibus quæ apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia: ac peto ut & ipſum illud in quo hærebam, & cætera etiam quæ obſervanda mihi forent in officio judicis, faceret me ut earum rerum eſſem prudentior. tum Favorinus, religione illa cunctationis & ſolicitudinis noſtræ comprobata, id quidem, inquit, ſuper quo nunc deliberas, videri poteſt ſpecie tenui parvaque eſſe; ſed ſi de omni quoque officio judicis præire tibi me vis, nequaquam eſt vel loci hujus vel temporis. eſt enim diſceptatio iſta multijugæ & ſinuoſæ quæſtionis, multaque & anxia cura & circumſpicientia indigens.

gens. namque, ut pauca tibi nunc quæstionum capita attingam; jam omnium primum hoc de judicis officio quæritur, si judex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei, prius quàm agi cœpta aut in judicium deducta sit, ex alio quodam negotio casuque alio quo cognita liquidò & comperta sit; neque id tamen in agenda causa probatur: oporteatne eum secundùm ea, quæ sciens venit, judicare, an secundum ea quæ aguntur. Id etiam, inquit, quæri solet, an deceat atque conveniat judici causa jam cognita, si facultas esse videatur componendi negotii, officio paulisper judicis dilato communis amici & quasi pacificatoris partes recipere. atque illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeatne judex inter cognoscendum ea, quæ dicto quæsitoque opus est, dicere & quærere, etiam si, cujus ea dici quærique interest, neque dicat neque postulet. patrocinari enim prorsus hoc esse ajunt, non judicare. Præter hæc, super ea quoque re dissentitur, an ex usu exque officio sit judicis rem causamque, de qua cognoscit, interloquutionibus suis ita exprimere consignareque, ut ante sententiæ tempus ex his, quæ apud eum in præsens confusè varièque dicuntur, proinde, ut quoquo in loco ac tempore movetur, signa & judicia faciat motus atque sensus sui. nam qui judices, inquit, acres atque celebres videntur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique posse, nisi is, qui judicat, crebris interrogationibus necessariisque interloquutionibus & suos sensus aperiat, & litigantium deprehendat. contrà autem, qui sedatiores & graviores putantur, negant judicem debere ante sententiam, dum causa utrimque agitatur, quotiens aliqua re proposita motus est, totiens significare quid sentiat. eventurum enim ajunt, ut, quia pro varietate propositionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem in causa eodemque

demque in tempore sentire & interloqui videatur. Sed de his, inquit, & cæteris hujuscemodi judicialis officii tractatibus, & nos posthac, quum erit otium, dicere quid sentiamus conabimur, & præcepta Ælii Tuberonis super officio judicis, quæ nuperrimè legi, recensebimus. quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud judicem peti dixisti; suadeo herclè tibi, utare M. Catonis prudentissimi viri consilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit, ita esse à majoribus memoriæ traditum observatumque ait, ut si, quod inter duos actum est, neque tabulis neque testibus planum fieri possit; tum apud judicem, qui de ea re cognosceret, uter ex iis vir melior esset quæreretur: &, si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, ac secundum eum judicaretur. in hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est qui petit, unde petitur deterrimus; & res est inter duos acta sine testibus: eas igitur & credas ei qui petit: condemnesque eum de quo petitur: quoniam, sicuti dicis, duo pares non sunt: & qui petit melior est. Hoc quidem mihi tum Favorinus, ut virum philosophum decuit, suasit: sed majus ego altiusque id esse existimavi, quàm quod meæ ætati & mediocritati conveniret, ut cognovisse & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ, viderer: ut absolverem tamen, inducere in animum non quivi; & propterea juravi mihi non liquere: atque ita judicatu illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cujus commeminit Favorinus, hæc sunt: *Atque ego à majoribus memoria sic accepi: si quis quid alter ab altero peterent, si ambo pares essent, sive boni sive mali essent, quod duo res gessissent uti testes non interessent, illi unde petitur ei potius credendum esse. nunc si sponsionem fecisset Gellius cum Turio,* NI. VIR. MELIOR. ESSET. GELLIUS. QUAM. TURIUS. *nemo, opinor, tam insanus esset,* qui

qui judicaret meliorem esse Gellium quam Turium. si non melior Gellius est Turio, potius oportet credi unde petitur.

CAP. III.

An æmuli offensique inter sese fuerint Xenophon & Plato.

QUi de Xenophontis Platonisque vita & moribus pleraque omnia exquisitissimè scripsere, non abfuisse ab eis motus quosdam tacitos & occultos simultatis æmulationisque mutuæ putaverunt: & ejus rei argumenta quædam conjectatoria ex eorum scriptis protulerunt. Ea sunt profectò hujuscemodi: quòd neque à Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis, neque item contrà ab eo in suis libris Platonis; quamquam uterque, ac maximè Plato, complurium Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, commeminerit. Id etiam esse non sinceræ neque amicæ voluntatis indicium crediderunt, quòd Xenophon incluto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicæ civitatisque administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in volgus exierant, opposuit contra scripsitque diversum regiæ administrationis genus, quod παιδείας Κύρου inscriptum est. eo facto scriptoque ejus usque adeò permotum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro mentione Cyri regis habita, retractandi levandique ejus operis gratia, virum quidem Cyrum gnavum & strenuum fuisse dixerit. παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. hæc enim verba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoque ad ista, quæ dixi, accedere: quòd Xenophon in libris, quos dictorum atque factorum Socratis commentarios composuit, negat Socratem de cœli atque naturæ causis rationibusque umquam disputavisse: ac ne disciplinis quidem cæteras, quæ μαθήματα Græci appellant, quæ ad bene beatéque vivendum non pergerent, aut attigisse

tigisse aut comprobasse: iccircoque turpiter eos mentiri dicit, qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. hoc autem, inquiunt, Xenophon quum scripsit, Platonem videlicet notavit: in cujus libris Socrates de physica & musica & geometria disserit. Sed enim de viris optimis & gravissimis si credendum hoc aut suspicandum fuit, causam equidem esse arbitror non obtrectationis, nec invidiæ, neque de gloria majore parienda certationis: hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium judicio excelluerunt. quæ igitur est opinionis istius ratio? hæc profectò est, æquiperatio ipsa plerumque & parilitas virtutum inter sese consimilium; etiamsi contentionis studium & voluntas abest, speciem tamen æmulationis creat. nam quum ingenia quædam magna duorum pluriumve in ejusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama aut proxima; oritur apud diversos fautores eorum industriæ laudisque æstimandæ contentio. tum postea ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat. cursusque eorum ad eamdem virtutis calcem pergentium, quando est compar vel ambiguus, in æmulandi suspiciones non suo, sed faventium studio delabitur. proinde igitur & Xenophon & Plato Socraticæ amœnitatis duo lumina certare æmularique inter sese existimati sunt: quia de iis apud alios, uter esset exsuperantior, certabatur; & quia duæ eminentiæ, quum simul junctæ in arduum nituntur, simulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

CAP. IV.

Quòd aptè Chrysippus & grafice imaginem Justitiæ modulis coloribusque verborum depinxit.

CONdignè mehercle & condecorè Chrysippus in librorum, qui inscribuntur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, primo,

mo, os & oculos Justitiæ, vultumque ejus severis atque venerandis verborum coloribus depinxit. facit quippe imaginem Justitiæ, fierique solitam esse dicit à pictoribus rhetoribusque antiquioribus, ad hunc fermè modum: *forma atque filo virginali; aspectu vehementi & formidabili; luminibus oculorum acribus: neque humilis neque atrocis, sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitate.* ex imaginis autem istius significatione intelligi voluit, judicem, qui justitiæ antistes est, oportere esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentesque immisericordem atque inexorabilem, erectumque & arduum ac potentem, vi & majestate æquitatis veritatisque terrificum. verba ipsa Chrysippi de justitia scripta hæc sunt:

Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιαφθόρου εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, μηδὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον καὶ ἔντονον καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις προσάντους.

Hæc verba Chrysippi eo etiam magis ponenda existimavi, ut promta ad considerandum judicandumque sint: quoniam legentibus ea nobis delicatiores quidam disciplinarum philosophi Sævitiæ imaginem istam esse, non Justitiæ, dixerunt.

CAP. V.

Lis atque contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu vocativo vocabuli quod est, egregius

DEfessus ego quondam diutina commentatione, laxandi levandique animi gratia, in Agrippæ

campo

campo deambulabam: atque ibi duos fortè grammaticos conspicatus non parvi in urbe Roma nominis, certationi eorum acerrimæ adfui; quum alter in casu vocativo, *vir egregi*, dicendum contenderet, alter *vir egregie*. Ratio autem ejus, qui *egregi* oportere dici censebat, hujuscemodi fuit: Quæcumque, inquit, nomina seu vocabula recto casu numero singulari, *us* syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est, *i*, litera: ea omnia casu vocativo, *i*, littera terminantur, ut *Cœlius Cœli*, *modius modi*, *tertius terti*, *Accius Acci*, *Titius Titi*, & similia omnia. sic igitur *egregius*, quoniam, *us*, syllaba in casu nominandi finitur, eamque syllabam præcedit *i*, litera, habere, debebit in casu vocandi, *i*, literam extremam; & iccirco *egregi*, non *egregie* rectiùs dicetur. nam *divus* & *rivus* & *clivus*, & similia nomina, *us*, syllaba terminantur, sed ea, quæ per duo *u* scribenda est, propter cujus syllabæ sonum declarandum reperta erat nova litera, quæ digamma appellabatur. Hoc ubi ille alter audivit; O, inquit, egregie grammatice, vel, si id mavis, egregiissime, dic, oro te, *inscius* & *impius* & *sobrius* & *ebrius* & *proprius* & *propitius* & *anxius* & *contrarius*, quæ *us* syllaba finiuntur, quibus ante ultimam syllabam, *i* litera est, quem casum vocandi habent? me enim pudor & verecundia tenet pronunciare ea secundum tuam definitionem. sed quum ille paulisper oppositu horum vocabulorum commotus reticuisset, & mox tamen se collegisset; eamdemque illam, quam definierat, regulam retineret & propugnaret; diceretque & *proprium* & *propitium* & *anxium* & *contrarium* itidem in casu vocativo dicendum. ut & *adversarius* & *extrarius* diceretur: *inscium* quoque & *impium* & *ebrium* & *sobrium* insolentius quidem paulo, sed rectius per *i* litteram, non per *e* in casu eodem pronunciandum; eaque inter eos contentio longius duceretur: non arbitratus ego operæ precium esse eadem ista hæc

 diutius

diutius audire, clamantes compugnantesque illos reliqui.

CAP. VI.

Cuimodi sint quæ speciem doctrinarum habeant: sed neque delectent neque utilia sint; atque inibi de vocabulis singularum urbium regionumque immutatis.

HOmo nobis familiaris, in litterarum cultu non ignobilis magnamque ætatis partem in libris versatus, Adjutum, inquit, ornatumque volo ire Noctes tuas. & simul dat mihi librum grandi volumine doctrinis omnigenis, ut ipse dicebat, præscatentem; quem sibi elaboratum esse ait ex multis & variis & remotis lectionibus: ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. accipio cupidus & libens: tamquam si copiæcornum nactus essem: & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. at quæ ibi scripta erant, prò Jupiter, mera miracula! quo nomine fuerit qui primus grammaticus appellatus est; & quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocratæ & cuimodi Homerus fuisse dicat in Ulixis domo λαύρας, quam ob causam Telemachus cubans junctim sibi cubantem Pisistratum non manu attigerit, sed pedis ictu excitarit, & Euryclia Telemachum quo genere claustri incluserit, & quapropter idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit; atque illud etiam scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum Ulixis qui à Scylla rapti laceratique sunt. utrum ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ Ulixes erraverit κατ' Ἀρίσταρχον, an ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα. id etiam istic scriptum fuit, qui sint apud Homerum versus isopsephoe, & quorum ibi nominum παραστιχὶς reperiatur, & quis adeò versus sit qui per singula vocabula singulis syllabis increscat; ac deinde qua ratione dixerit singulas pecudes in singulos annos terna parere, & ex quinque operimentis, quibus Achil-

lis

His clypeus mœnitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium, & prætereà quibus urbibus regionibusque vocabula jam mutata sint, quòd Bœotia ante appellata fuerit Aonia, quòd Ægyptus Aëria, quòd Creta eodem quoque nomine Aëria dicta est, quòd Attice Ἀκτὴ, quòd Corinthus Ephyre, quòd Macedonia Ἠμαθία, quòd Thessalia Αἱμονία, quòd Tyros Sarra, quòd Thracia antè Sithon dicta sit, quòd Seston Ποσειδώνειον. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt. quem quum statim properans redderem, ὄναιό σου, inquam, doctissime virorum, ταύτης τῆς πολυμαθίας; & librum hunc opulentissimum recipe nihil prorsus ad nostras paupertinas litteras congruentem. nam meæ Noctes, quas instructum ornatumque isti, de uno maximè illo versu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat,

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

CAP. VII.

Quòd Marcus Varro Cn. Pompejo consuli primùm designato commentarium dedit, quem appellavit isagogicum, de officio senatus habendi.

CN. Pompejus consul primum cum M. Crasso designatus est. eum magistratum Pompejus quum initurus foret, quoniam, per militiæ tempora, senatus habendi consulendique, rerum etiam expers urbanarum fuit, M. Varronem familiarem suum rogavit, uti commentarium faceret εἰσαγωγικὸν, (sic enim Varro ipse appellat,) ex quo disceret quid facere dicereque deberet, quum senatum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompejo fecerat, perisse Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit: quæ sunt in libro epistolicarum quæstionum quarto, in qui-

bus literis, quoniam quæ ante scripserat non comparebant, docet rursum multa ad eam rem ducentia. primum ibi ponit qui fuerint, per quos more majorum senatus haberi soleret; eosque nominat, *dictatores*, *consulem*, *prætores*, *tribunos plebi*, *interregem*, *præfectum urbi*: neque alii, præter hos, jus fuisse dixit facere senatusconsultum; quotiensque usu venisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum senatus consulendi jus fuisse. addit deinde, extraordinario jure *tribunos* quoque *militares*, qui pro *consulibus* fuissent, item *decemviros*, quibus imperium consulare tum esset, item *triumviros reipublicæ constituendæ* causa creatos jus consulendi senatum habuisse. postea scripsit de intercessionibus: dixitque intercedendi, ne senatusconsultum fieret, jus fuisse iis solis, qui eadem potestate, qua ii, qui senatusconsultum facere vellent, majoreve essent. tum adscripsit de locis, in quibus senatusconsultum fieri jure posset; docuitque confirmavitque, nisi in loco per augures constituto, quòd templum appellaretur, senatusconsultum factum esset, justum id non fuisse. propterea & in curia Hostilia & in Pompeja & post in Julia, quum profana ea loca fuissent, templa esse per augures constituta; ut in iis senatusconsulta more majorum justa fieri possent. inter quæ id quoque scriptum reliquit: non omnis ædes sacras templa esse, ac ne ædem quidem Vestæ templum esse. hæc deinceps dicit, senatusconsultum ante exortum aut post occasum solem factum ratum non fuisse. opus etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore senatusconsultum factum esset. docet deinde inibi multa, quibus diebus habere senatum jus non sit: immolareque hostiam prius auspicarique debere, qui senatum habiturus esset: de rebusque divinis prius quàm humanis ad senatum referendum esse: tum porrò referri oportere aut

infinitè de republica aut de ſingulis rebus finitè: ſenatuſque conſultum fieri duobus modis: aut per diſceſſionem, ſi conſentitur: aut, ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententias exquiſitas: ſingulos autem debere conſuli gradatim; incipique à conſulari gradu. ex quo gradu ſemper quidem antea primum rogari ſolitum, qui princeps in ſenatum lectus eſſet: tum autem, quum hæc ſcriberet, novum morem inſtitutum refert, per ambitionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem rogare vellet qui haberet ſenatum, dum is tamen ex gradu conſulari eſſet. præter hæc de pignore quoque capiendo diſſerit, deque multa dicenda ſenatori, qui, quum in ſenatum venire deberet, non adeſſet. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo ſupra dixi, M. Varro epiſtola ad Oppianum ſcripta exſequutus eſt. Sed quòd ait ſenatuſconſultum duobus modis fieri ſolere, aut conquiſitis ſententiis, aut per diſceſſionem; parum convenire videtur cum eo quod Atejus Capito in conjectaneis ſcriptum reliquit. nam in libro ducenteſimo quinquageſimo nono Tuberonem dicere ait, nullum ſenatuſconſultum fieri poſſe non diſceſſione facta. quia in omnibus ſenatuſconſultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, diſceſſio eſſet neceſſaria: idque ipſe Capito verum eſſe affirmat. ſed de hac omni re alio in loco plenius accuratiuſque nos memini ſcribere.

Cap. VIII.

Quæſitum eſſe diſſenſumque, an præfectus Latinarum cauſa creatus jus ſenatus convocandi conſulendique habeat.

PRæfectum urbi Latinarum cauſa relictum ſenatum habere poſſe Iunius negat, quoniam ne ſenator quidem ſit; neque jus habeat ſententiæ dicendæ, quum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non ſit ſenatoria. Marcus autem Varro in quarto epiſtolicarum quæſtionum, & Atejus

Capito in Conjectaneorum ducentesimo quinquagesimo nono, jus esse præfecto senatus habendi dicunt: deque ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Iunii refert. *nam & tribunis*, inquit, *plebis senatus habendi jus erat, quamquam senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.*

LIBER QUINTUS DECIMUS.

CAPUT I.

Quòd in Q. Claudii annalibus scriptum est, lignum alumine oblitum non ardere.

DECLAMAVERAT Antonius Julianus rhetor præterquam semper aliàs, tum verò nimium quantum delectabiliter & feliciter. sunt enim fermè scholasticæ istæ declamationes ejusdem hominis ejusdemque facundiæ, non ejusdem tamen quotidie felicitatis. nos ergo familiares ejus circumfusi undique eum prosequebamur domum: quum deinde subeuntes montem Cispium conspicimus insulam quandam occupatam igni, multis arduisque tabulatis editam; & propinqua jam omnia flagrare vasto incendio. tum quispiam ibi ex comitibus Juliani, Magni, inquit, reditus urbanorum prædiorum; sed pericula sunt longè maxima. si quid autem posset remedii fore, ut ne tam assiduè domus Romæ arderent, venum herclè dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Julianus lætâ, ut mos ejus fuit, inter fabulandum venustate, Si annalem, inquit, undevicesimum Q. Claudii legisses optimi & sincerissimi scriptoris, docuisset te profectò Archelaus regis Mithridati præfectus, qua medela quaque sollertia ignem defenderes; ut ne ulla tua ædificatio è ligno correpta atque insinuata

ſinuata flammis arderet. Percontatus ego ſum quid eſſet illud mirum Quadrigarii. Repetit: in eo igitur libro ſcriptum inveni; Quum oppugnaret L. Sulla in terra Attica Præeum, & contrà Archelaus regis Mithridati præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia ſtructam, quum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quiſſe, quòd alumine ab Archelao oblita fuiſſet. Verba Quadrigarii ex eo libro hæc ſunt: *Tum Sulla conatus eſt & tempore magno eduxit copias ut Archelai turrim unam, quam ille interpoſuit, ligneam incenderit. venit. acceſſit. ligna ſubdidit. ſubmovit Græcos. ignem admovit. ſatis ſunt diu conati. numquam quiverunt incendere: ita Archelaus omnem materiam obleverat alumine. quod Sulla atque milites mirabantur; &, poſtquam non ſuccendit, reduxit copias.*

CAP. II.

Quòd Plato in libris, quos de legibus compoſuit, largiores lætioreſque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles eſſe exiſtimaverit.

EX inſula Creta quiſpiam ætatem Athenis agens Platonicum ſe eſſe philoſophum dicebat & viderier geſtibat. erat autem nihili homo & nugator, atque in Græcæ facundiæ gloria jactabundus, & præterea vini libidine aduſque ludibria ebrioſus. is in conviviis juvenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ ſollemne nobis fuit, ſimulatque modus epulis factus, & utiles delectabileſque ſermones cœperant; tum ſilentio ad audiendum petito loqui cœptabat; atque id genus vili & incondita verborum caterva hortabatur omnes ad bibendum, idque ſe facere ex decreto Platonico prædicabat; tamquam Plato in libris, quos de legibus compoſuit, laudes ebrietatis copioſiſſimè ſcripſiſſet, utilemque eſſe eam bonis ac fortibus viris cenſuiſſet. ac ſimul inter e-

jusmodi orationem crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat; fomitem esse quemdam dicens & incitabulum ingenii virtutisque, si mens & corpus hominis vino flagraret. Sed enim Plato, in primo & secundo de legibus, non, ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere & imminuere hominum mentes solet, laudavit; sed hanc largiorem paulò jucundioremque vini invitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris & magistris conviviorum sobriis, non improbavit. nam & modicis honestisque inter bibendum remissionibus refici integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimavit, reddique eos sensim lætiores atque ad intentiones rursum capiendas fieri habiliores: & simul, si qui penitus in iis affectionum cupiditatumque errores inessent, quos aliqui pudor reverens concelaret, ea omnia sine gravi periculo, libertate per vinum data, detegi, & ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neque respuendas hujuscemodi exercitationes adversum propulsandam vini violentiam; neque ullum umquam continentem prorsum ac temperantem satis fideliter visum esse, cujus vita virtusque non inter ipsa errorum pericula & in mediis voluptatum illecebris explorata sit. nam cui Libentiæ Gratiæque omnes conviviorum incognitæ sint, quique illarum omnino expers sit; si eum fortè ad participandas ejusmodi voluptates aut voluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deleniri plerumque & capi; neque mentem animumque ejus consistere, sed vi quadam nova ictum labascere. congrediendum igitur censuit & tamquam in acie quadam cum voluptariis rebus, cumque ista vini licentia cominus decernendum: ut adversum eas non fuga simus tuti nec absentia, sed vigore animi & constanti præsentia moderatoque usu temperantiam continentiamque

tueamur,

tueamur, & calefacto simul refotoque animo, si quid in eo vel frigidæ tristitiæ vel torpentis verecundiæ fuerit, deluamus.

CAP. III.

Quid M. Cicero de particula ista senserit scripseritque, quæ præposita est verbis aufugio *&* aufero. *& an in verbo* autumo *eadem ista hæc præpositio esse videri debeat.*

LEgimus librum Ciceronis, qui inscriptus est Orator. in eo libro Cicero, quum dixisset verba hæc, *aufugio*, & *aufero*, composita quidem esse ex præpositione *ab*, & ex verbis, *fugio*, & *fero*; sed eam præpositionem, quo fieret vox pronunciatu audituque lenior, versam mutatamque esse in *au* syllabam; cœptumque esse dici *aufugio* & *aufero*, pro *absugio* & *abfero*: quum hæc, inquam, ita dixisset; tum postea ibidem super eadem particula ita scripsit: *Hæc*, inquit, *præpositio, præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur.* Invenimus autem in commentario Nigidiano verbum, *autumo* compositum ex *ab* præpositione & verbo *æstumo*, dictumque intercisè, *autumo*, quasi *ab æstumo*, quod significaret *totum æstumo*, tamquam *abnumero*. sed, quod sit cum honore multo dictum P. Nigidii hominis eruditissimi, audacius hoc argutiusque esse videtur, quàm verius. *autumo* enim non id solùm significat, sed & *dico* & *opinor* & *censeo*. cum quibus verbis præpositio ista neque cohærentia vocis, neque significatione sententiæ convenit. præterea vir acerrimæ in studio litterarum licentiæ M. Tullius non sola esse hæc duo verba dixisset, si reperiri posset ullum tertium. Sed illud magis inspici quærique dignum est, versane sit & mutata *ab*, præpositio in, *au*, syllabam propter lenitatem vocis, an potius *au*, particula sua sit

 propria

propria origine, & proinde, ut pleræque aliæ præpositiones à Græcis, ita hæc quoque inde accepta sit: sicuti est in illo versu Homeri:

αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν.

CAP. IV.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine; quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est.

IN sermonibus nuper fuit seniorum hominum & eruditorum, multos in vetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines & despicatissimos. Nihil adeò de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt, quæ de Ventidio Basso scripta sunt. cum Picentem fuisse, genere & loco humili; & matrem ejus à Pompejo Strabone Pompeji magni patre bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse; mox triumphante Pompejo Strabone, eum quoque puerum inter cæteros ante currum imperatoris sinu matris vectum esse; post, quum adolevisset, victum sibi ægrè quæsisse, eumque sordidè invenisse comparandis mulis & vehiculis quæ magistratibus, qui sortiti provincias forent, præbenda publicè conduxisse; in isto quæstu notum esse cæpisse C. Cæsari, & cum eo profectum esse in Gallias: tum quia in ea provincia satis naviter versatus esset, deinceps civili bello mandata sibi pleraque impigrè & strenuè fecisset, non modò in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem pervenisse: mox tribunum quoque plebi ac deinde prætorem creatum, atque in eo tempore judicatum esse à senatu hostem cum M. Antonio: post verò conjunctis partibus non pristinam tantùm dignitatem reciperasse, sed & pontificatum ac deinde consulatum quoque adeptum esse: eamque rem tam intoleranter tulisse populum Romanum, qui Ventidium Bassum meminerat curandis

mulis

mulis victitasse, ut vulgò per vias urbis versiculi proscriberentur:

Concurrite omnes augures haruspices:
Portentum inusitatum conflatum est recens,
Nam mulos qui fricabat consul factus est.

Eumdem Bassum Suetonius Tranquillus præpositum esse à M. Antonio provinciis orientalibus, Parthosque in Syriam introrumpentis tribus ab eo prœliis fusos scribit, eumque primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita publico funere sepultum esse

CAP. V.

Verbum profligo *à plerisque dici impropriè insciteque.*

SIcut alia verba pleraque, ignoratione & inscitia improbe dicentium quæ non intelligant, deflexa ac depravata sunt à ratione recta & consuetudine; ita hujus quoque verbi, quod est, *profligo*, significatio versa & corrupta est. nam quum ab affligendo & ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque sit, semperque eo verbo, qui diligenter loquuti sunt, ita usi sint, ut *profligare* dicerent *prodigere* & *deperdere*, *profligatasque* res quasi *profl ictas* & *perditas* appellarint: nunc audio ædificia & templa & alia ferè multa, quæ propè absoluta affectaque sunt, *in profligato esse* dici; ipsaque jam *esse profligata*. Quapropter urbanissimè respondisse prætorem non indoctum virum Barvasculo cuidam ex advocatorum turba Sulpicius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. nam quum ille, inquit, rabula audaculus ita postulasset, verbaque ita fecisset; Omnia, vir clarissime, negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia & velocitate tua profligata sunt; unum id solum relictum est, de quo, rogo, audias: tum prætor satis ridiculè, An illa, inquit,

negotia

negotia de quibus jam cognovisse me dicis, profligata sint, equidem nescio. hoc autem negotium quod in te incidit, proculdubio, sive id audiam sive non audiam, profligatum est. Quod significare autem volunt, qui *profligatum* dicunt; ii qui Latinè loquuti sunt non *profligatum*, sed *adfectum*, dixerunt. sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de provinciis consularibus. ejus verba hæc sunt: *Bellum adfectum videmus, &, vere ut dicam, pene confectum.* item infrà: *Nam ipse Cæsar quid est quòd in ea provincia commorari velit, nisi ut ea, quæ per eum adfecta sunt, perfecta reipublicæ tradat?* idem Cicero in OEconomico. *Quum verò adfecta jam prope æstate uvas à sole mitescere tempus est.*

CAP. VI.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifestum erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore & Ajace.

IN libro M. Tullii, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei, quem errorem esse possit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantùm legerit Ομήρυ τὸ η. quamobrem non tam id mirabamur errasse in ea re M. Tullium: quàm non esse animadversum hoc postea correctumque, vel ab ipso, vel à Tirone liberto ejus, diligentissimo homine, & librorum patroni sui studiosissimo. ita enim scriptum in eo libro est: *Apud eumdem poëtam Ajax cum Hectore congrediens de pugnandi causa agit, ut sepeliatur, si sit fortè victus; declaratque se velle, ut suum tumulum multis etiam post sæculis prætereuntes sic loquantur:*

Hic situs est vitæ jampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hæc aliquis. mea semper gloria vivet.

Hujus

Hujus autem ſententiæ verſus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Ajax apud Homerum dicit, neque Ajax agit ut ſepeliatur; ſed Hector dicit, & Hector de ſepultura agit, priuſquam ſciat, an Ajax ſecum depugnandi cauſa congreſſurus ſit.

CAP. VII.

Obſervatum eſſe in ſenibus, quod annum ferè ætatis tertium & ſexageſimum agant aut laboribus aut interitu, aut clade aliqua inſignitum: atque inibi ſuper eadem obſervatione exemplum appoſitum epiſtola Divi Auguſti ad Cajum filium.

OBſervatum in multa hominum memoria, expertumque eſt in ſenioribus pleriſque omnibus, ſexageſimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis morbique gravioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. propterea, qui rerum verborumque iſtiuſmodi ſtudio tenentur, eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Nocte quoque iſta proxima ſuperiore, quum librum epiſtolarum Divi Auguſti, quas ad Cajum nepotem ſuum ſcripſit, legeremus; duceremurque eligantia orationis neque moroſa neque anxia, ſed facili hercle & ſimplici: idipſum in quadam epiſtola ſuper eodem anno ſcriptum offendimus: ejuſque epiſtolæ exemplum hoc eſt: VIIII. Kalend. Octobr. *Have mi Cai, meus ocellus jucundiſſimus: quem ſemper medius fidius deſidero quum à me abes; ſed præcipuè diebus talibus, qualis eſt hodiernus, oculi mei requirunt meum Cajum: quem, ubicumque hoc die fuiſti, ſpero lætum & benevalentem celebraſſe quartum & ſexageſimum natalem meum. nam, ut vides, κλιμακτῆρα communem ſeniorum omnium tertium & ſexageſimum annum evaſimus. deos autem oro, ut, quantum mihi ſupereſt temporis,*

id ſalvis

id salvis vobis traducere liceat in statu reipublicæ felicissimo ἀνδραγαθησάντων ὑμῶν & διαδεχομένων stationem meam.

CAP. VIII.

Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ obprobratione, quâ usus est quum legem Liciniam de sumtu minuendo suasit.

QUum legeremus orationem veterem Favorini non indiserti viri: quam orationem totam, ut meminisse possemus, odio esse hercle istiusmodi sumtus atque victus, perdidicimus. verba hæc, quæ apposuimus, Favorini sunt: *Præfecti popinæ atque luxuriæ negant cœnam lautam esse, nisi, quum libentissimè edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturietur. is nunc flos cœnæ habetur inter istos, quibus sumtus & fastidium pro facetiis procedit: qui negant ullam avem præter ficedulam totam comesse oportere; cæterarum avium atque altilium, nisi tantùm apponatur ut à clunículis inferiore parte saturi fiant, convivium putant inopia sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere. si pro portione luxuria pergit crescere; quid reliquetur, nisi ut delibari sibi cœnas jubeant, ne edendo defatigentur? quando stratus, auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus quam diis immortalibus adornatur.*

CAP. IX.

Quod Cæcilius poëta frontem *genere virili, non poëticè, sed cum probatione & cum analogia appellavit.*

VEre ac disertè Cæcilius hoc Subditivo scripsit:

Nam hi sunt inimici pessumi fronte hilaro,
Corde tristi: quos neque ut apprendas neque ut mittas scias.

hos

hos ego verſus, quum de quodam iſtiuſmodi homine ſermones eſſent, in circulo fortè juvenum eruditorum dixi. tum de grammaticorum volgo quiſpiam nobiſcum ibi aſſiſtens non ſanè ignobilis, Quanta, inquit, licentia audaciaque Cæcilius hic fuit, quum *fronte hilaro*, non *fronte hilara*, dixit, & tam immanem ſolœciſmum nihil veritus eſt? immo, inquam, potius nos & quàm audaces & quàm licentes ſumus, qui frontem improbè indoctéque non virili genere dicimus, quum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & veterum auctoritas non *hanc*, ſed *hunc frontem* debere dici ſuadeant. quippe M. Cato in quinto Originum ita ſcripſit: *Poſtridie ſignis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus atque alis cum hoſtium legionibus pugnavit.* *recto* quoque *fronte* idem Cato eodem in libro dicit. At ille ſemidoctus grammaticus; Miſſas, inquit, auctoritates facias: quas quidem ut habeas, poſſe fieri puto; ſed rationem dic, quam non habes. atque ego his ejus verbis; ut tum ferebat ætas, irritatior, Audi, inquam, mi magiſter, rationem falſam quidem, ſed quam redarguere falſam eſſe tu non queas. Omnia, inquam, vocabula tribus litteris finita, quibus *frons* finitur, generis maſculini ſunt, ſi in genitivo quoque caſu eadem ſyllaba finiantur: ut, *mons*, *fons*, *pons*, *frons*. at ille contrà renidens, Audi, inquit, diſcipule, plura alia conſimilia, quæ non ſint generis maſculini. petebant ibi omnes ut vel unum ſtatim diceret, ſed quum homo vultum intorqueret, & non hiſceret, & colores mutaret: tum ego interceſſi; &, Vade, inquam, nunc, & habeto ad requirendum triginta dies: poſtquam inveneris, repetes nos. atque ita hominem nulli rei ad indagandum vocabulum, quo reſcinderet finitionem fictam, dimiſimus.

CAP. X.

De voluntario & admirando interitu virginum Milesiarum.

PLutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit, primo, quum de morbis dissereret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Milesii nominis, fere quot tum in ea civitate erant, repentè, sine ulla evidenti causa, voluntatem cepisse obeundæ mortis; ac deinde plurimas vitam suspendio amisisse. id quum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perseverantium medicina adhiberi quiret; decrevisse Milesios, ut virgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, quî essent prævinctæ, efferrentur: post id decretum virgines voluntariam mortem non petisse, pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

CAP. XI.

Verba senatusconsulti, de exigendis urbe Roma philosophis: item verba edicti Censorum, quo improbati & coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant.

C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala coss. senatusconsultum de philosophis & de rhetoribus Latinis factum est. M. POMPONIUS. PRAETOR. SENATUM. CONSULUIT. QUOD. VERBA. FACTA. SUNT. DE. PHILOSOPHIS. ET. DE. RHETORIBUS. DE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT. UTI. M. POMPONIUS. PRAETOR. ANIMADVERTERET. COERARET. Q. UTI. EI. E'. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR. UTI. ROMAE. NE. ESSENT. Aliquot deinde annis post id senatusconsultum Cn. Domitius AEnobarbus & L. Licinius

cinius Crassus Censores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt : RENUNCIATUM. EST. NOBIS. ESSE. HOMINES. QUI. NOVUM. GENUS. DISCIPLINAE. INSTITUERUNT. AD. QUOS. JUVENTUS. IN. LUDUM. CONVENIAT. EOS. SIBI. NOMEN. IMPOSUISSE. LATINOS. RHETORAS. IBI. HOMINES. ADULESCENTULOS. DIES. TOTOS. DESIDERE. MAIORES. NOSTRI. QVAE. LIBEROS. SUOS. DISCERE. ET. QUOS. IN. LUDOS. ITARE. VELLENT. INSTITUERUNT. HAEC. NOVA. QUAE. PRAETER. CONSUETUDINEM. AC. MOREM. MAIORUM. FIUNT. NE. QUE. PLACENT. NEQUE. RECTA. VIDENTUR. QUA. PROPTER. ET. HIS. QUI. EOS. LUDOS. HABENT. ET. HIS. QUI. EO. VENIRE CONSUERUNT. VISUM. EST. FACIUNDUM. UT. OSTENDEREMUS. NOSTRAM. SENTENTIAM. NOBIS. NON. PLACERE. Neque illis solùm temporibus nimis rudibus necdum Græca doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt : verum etiam Domitiano imperante senatusconsulto ejecti, atque urbe & Italia interdicti sunt. qua tempestate Epictetus quoque philosophus propter id senatusconsultum Nicopolin Roma decessit.

Cap. XII.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia ac de pudicitia sua memoratissimus.

C. Gracchus, quum ex Sardinia rediit, orationem ad populum in concione habuit. ea verba hæc sunt : *Versatus sum*, inquit, *in provincia, quomodo ex usu vestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar; nulla apud me fuit popina : neque pueri eximia facie stabant : sed in convivio liberi vestri modestiùs erant, quàm apud principia.* post deinde hæc dicit : *Ita versatus sum in provincia, ut nemo*

poßit verè dicere aſſem aut eo plus in muneribus me accepiſſe ; aut mea opera quemquam ſumtum feciſſe. biennium enim fui in provincia : ſi ulla meretrix domum meam introivit, aut cujuſquam ſervulus propter me ſolicitus eſt , omnium natorum poſtremiſſimum nequiſſimumque exiſtimatote. quum à ſervis eorum tam caſtè me habuerim , inde poteritis conſiderare , quomodo me putetis cum liberis vixiſſe. Atque ibi ex intervallo , Itaque , inquit , *Quirites , quum Romam profectus ſum , Zonas , quas plenas argenti extuli , eas ex provincia inanes retuli. alii vini amphoras quas plenas tulerunt ; eas argento plenas domum reportaverunt.*

CAP. XIII.

De verbis inopinatis, quæ utroque verſum dicuntur, & à grammaticis communia vocantur.

UTor, & *vereor*, & *hortor*, & *conſolor*, communia verba ſunt, ac dici utroque verſus poſſunt : *vereor te* & *vereor abs te*, id eſt, tu me vereris : *utor te* & *utor abs te* , id eſt, tu me uteris. *hortor te* & *hortor abs te* , id eſt, tu me hortaris. *conſolor te* & *conſolor abs te*, id eſt, tu me conſolaris. *teſtor* quoque & *interpretor* ſignificatione reciproca dicuntur. Sunt autem verba hæc omnia ex altera parte inuſitata ; & an dicta ſint in eam quoque partem quæri ſolet. Afranius in Conſobrinis :

Hem iſto parentum eſt vita vilis liberis :
Ubi malunt metui quàm vereri ſe ab ſuis.

hîc *vereri* ex ea parte dictum eſt, quæ eſt non uſitatior. Novius in Ligartaca verbum, quod eſt, *utitur* , ex contraria parte dicit. *Quia ſupellex multa , quæ non utitur , emitur tamen* : id eſt, quæ uſui non eſt. M. Cato in quinta Origine , Exercitum , inquit , *ſuum pranſum paratum cohortatum eduxit foras atque inſtruxit.*

Conſolor

Consolor quoque in partem alteram, præterquam dici solitum est, scriptum invenimus in epistola Q. Metelli: quam quum in exsilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit: *At quum animum*, inquit, *vestrum erga me video, vehementer consolor: fides virtusque vestra mihi ante oculos versatur.* *Testata* itidem & *interpretata* eadem ratione dixit M. Tullius in primo libro de divinatione: ut *testor interpretorque* verba communia videri debeant. Sallustius quoque eodem modo, *Dilargitis proscriptorum bonis*, dicit, tamquam verbum *largior* sit ex verbis communibus. *Veritum* autem, sicut *puditum* & *pigitum*, non personaliter per infinitum modum dictum esse non à vetustioribus tantùm videmus, sed à M. quoque Tullio in secundo de Finibus. *Primum*, inquit, *Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritum in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere.* *Dignor* quoque & *veneror* & *confiteor* & *testor* habita sunt in verbis communibus. sic illa in Virgilio dicta sunt:

Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo, &:
Cursusque dabis venerata secundos.

Confessi autem æris, de quo facta confessio est, in XII tabulis scriptum est, his verbis: AERIS. CONFESSI DEBITI. QUE. JUDICATIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI. SUNTO. item ex isdem tabulis quoque est: QUI. SE. SIERIT. TESTARIER. LIBRIPENS. VE. FUERIT. NI. TESTIMONIUM. FARIATUR. IMPROBUS. INTESTABILIS. QUE. ESTO.

CAP. XIV.

Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Græcis mutuatus est.

APud Q. Metellum Numidicum, in libro accusationis in Valerium Messalam tertio, novè dictum

esse annotavimus. verba ex oratione ejus hæc sunt: *Quum se sciret in tantum crimen venisse, atque socios ad senatum questum flentes venisse, sese pecunias maximas exactos esse. pecunias*, inquit, *maximas exactos*, pro eo quod est, *pecunias à se maximas exactas*. Id nobis videbatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον: id significat, *exegit me pecuniam*. quod si id dici potest, etiam *exactus esse aliqui pecuniam* dici potest; Cæciliusque eadem figura in Hypobolimæo AEschino usus videtur;

Ego illud minus nihilo exigor portorium:

id est; *nihilominus exigitur de me portorium*.

CAP. XV.

Passis velis, *&* passis manibus *dixisse veteres non à verbo suo, quod est* patior; *sed ab alieno, quod est* pandor.

AB eo quod est, *pando*, *passum* veteres dixerunt, non *pansum*, & cum præpositione, *expassum*, non, *expansum*. Cæcilius in Synaristosis:

Heri verò prospexe eumce ex tegulis:
Hæc nunciasse, & flammeum expassum domi.

capillo quoque esse mulier *passo* dicitur, quasi porrecto & expanso; & *passis* manibus & velis *passis* dicimus, quod significat diductis atque distentis. itaque Plautus in Milite glorioso, *a* littera in *e* mutata, per compositi vocabuli morem, *dispessis* dicit, pro eo quod est, *dispassis*:

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundum actutum extra portam.
Dispessis manibus patibulum quum habebis.

CAP.

CAP. XVI.

De novo genere interitus Crotonienſis Milonis.

MIlo Crotonienſis athleta illuſtris, quem in chronicis ſcriptum eſt olympiade quinquageſima coronatum eſſe, exitum habuit vitæ miſerandum & mirandum. quum jam natu grandis artem athleticam deſiſſet, iterque faceret fortè ſolus in locis Italiæ ſilveſtribus: quercum vidit proxime viam patulis in parte media rimis hiantem. tum experiri, credo, etiam tunc volens an ullæ ſibi reliquæ vires adeſſent, immiſſis in cavernas arboris digitis diducere & reſcindere quercum conatus eſt, ac mediam quidem partem diſcidit divellitque. quercus autem in duas diducta partes, quum ille, quaſi perfecto quod erat connixus, manus laxaſſet, ceſſante vi rediit in naturam; manibuſque ejus retentis incluſiſque ſtricta denuo & cohæſa, dilacerandum hominem feris præbuit.

CAP. XVII.

Quam ob cauſam nobiles pueri Athenienſium tibiis canere deſierint, quum patrium iſtum morem canendi haberent.

ALcibiades Athenienſis quum apud avunculum Periclen puer artibus ac diſciplinis liberalibus erudiretur; & arceſſi Pericles Antigenidam tibicinem juſſiſſet, ut eum canere tibiis, quod honeſtiſſimum tum videbatur, doceret: traditas ſibi tibias, quum ad os adhibuiſſet inflaſſetque, pudefactus oris deformitate abjecit infregitque. ea res quum percrebuiſſet; omnium tum Athenienſium conſenſu diſciplina tibiis canendi deſita eſt. ſcriptum hoc eſt in commentario Pamphilæ nono & viceſimo.

CAP. XVIII.

Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæsaris, quam vicit in Pharsalicis campis, nunciata prædictaque est per cujusdam sacerdotis vaticinium eodem ipso die in Italia Patavij.

QUo C. Cæsar & Cn. Pompejus die per civile bellum signis collatis in Thessalia conflixerunt, res accidit Patavii in Transpadana Italia memorari digna. Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotii religionibus venerandus, & castitate vitæ sanctus, repentè mota mente conspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari, ac deinde cedere alios, alios urgere, cædem, fugam, tela volantia, instaurationem pugnæ, impressionem, gemitus, vulnera, proinde ut si ipse in prœlio versaretur, coram videre sese vociferatus est; ac postea subito exclamavit Cæsarem vicisse. Ea Cornelii sacerdotis hariolatio levis tum quidem visa est & vecors: magnæ mox admirationi fuit: quòd non modò pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est, neque prœlii exitus, qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoque pugnandi reciprocæ vices, & ipsa exercituum duorum conflictatio vaticinantis motu atque verbis repræsentata est.

CAP. XIX.

Verba M. Varronis memoria digna, ex satira quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων.

NOn paucissimi sunt, in quos potest convenire id quod M. Varro dicit, in satira quæ inscribitur περὶ ἐδεσμάτων. verba hæc sunt: *Si, quantum operæ sumpsisti ut tuus pistor bonum faceret panem; ejus duodecimam philosophiæ dedisses; ipse bonus jampridem esses factus. nunc, illum qui norunt, volunt emere milibus centum, te, qui novit, nemo centussis.*

CAP.

CAP. XX.

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, vita, moribus, deque ejuſdem fine vitæ.

EUripidis poëtæ matrem Theopompus agreſtia olera vendentem victum quæſiſſe dicit. patri autem ejus nato illo reſponſum eſt à Chaldæis, eum puerum, quum adoleviſſet, victorem in certaminibus fore. id ei puero fatum eſſe. pater interpretatus athletam debere eſſe, roborato exercitatoque filii ſui corpore, Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit. ac primo quidem in certamen per ambiguam ætatem receptus non eſt. pòſt Eleuſinio & Theſæo certamine pugnavit, & coronatus eſt. mox, à corporis cura ad excolendi animi ſtudium tranſgreſſus, auditor fuit phyſici Anaxagoræ & Prodici rhetoris, in morali autem philoſophia Socratis, tragœdiam ſcribere natus annos duodeviginti adortus eſt. Philochorus refert in inſula Salamine ſpeluncam eſſe tetram & horridam, quam nos vidimus; in qua Euripides tragœdias ſcriptitarit. mulieres ferè omnes in majorem modum exoſus fuiſſe dicitur. ſive quòd natura abhorruit à mulierum cœtu, ſive quòd duas ſimul uxores habuerat, quum id decreto ab Athenienſibus facto jus eſſet; quarum matrimonii pertædebat. Ejus odii in mulieres Ariſtophanes quoque meminit, ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις, in his verſibus:

> Νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ καὶ λέγω,
> Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
> Ἄγρια γὰρ ἡμᾶς, ὦ γυναῖκες, δρᾷ κακὰ,
> Ἅτ' ἐν ἀγρίοισι λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.

Alexander autem AEtolus hos de Euripide verſus compoſuit:

Ὁ δ᾽ Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου
Στρυφνὸς μὲν ἐμοί γε ἔοικε προσειπεῖν,
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν οὐδὲ παρ᾽ οἶνον
Μεμαθηκώς, ἀλλ᾽ ὅ, τι καὶ γράψαι, τοῦτ᾽ ἂν
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

is, quum in Macedonia apud Archelaum regem esset, uteretur que eo rex familiariter, rediens nocte ab ejus cœna canibus à quodam æmulo immissis dilaceratus est: & ex his vulneribus mors secuta est. sepulcrum autem ejus & memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent, οὔποτε σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὤλετό που, quod egregius poëta morte obita sepultus in eorum terra foret. quamobrem quum legati ad eos ab Atheniensibus missi petissent, ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri; maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt.

CAP. XXI.

Quod à poëtis Jovis filii prudentissimi humanissimique, Neptuni autem ferocissimi & inhumanissimi traduntur.

PRæstantissimos virtute, prudentia, viribus, Jovis filios poëtæ appellaverunt, ut AEacum & Minoa & Sarpedona; ferocissimos & immanes & alienos ab omni humanitate, tamquam è mari genitos Neptuni filios dixerunt, Cyclopa & Cercyona & Scyrona & Læstrygonas.

CAP. XXII.

Historia de Sertorio duce, deque astu ejus commentitiisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.

SErtorius vir acer, egregiusque dux, & tuendi regendique exercitus peritus fuit. is, in temporibus difficillimis, & mentiebatur ad milites si mendacium prodesset, & literas compositas pro veris legebat, & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat, si quid istæ res eum apud militum animos adjutabant. illud adeò Sertorii nobile est. cerva alba eximiæ pulchritudinis & vivacissimæ celeritatis à Lusitano ei quodam dono data est. hanc sibi oblatam divinitus & instinctam Dianæ numine colloqui secum monereque & docere, quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit: ac, si quid durius videbatur quod imperandum militibus foret, à cerva sese monitum prædicabat. id quum dixerat: universi, tamquam si deo, libentes parebant. Ea cerva quodam die, quum incursio esset hostium nunciata, festinatione ac tumultu consternata in fugam se prorupit, atque in palude proxima delituit; & postea requisita perisse credita est. neque multis diebus post, inventam esse cervam Sertorio nunciatur. tum qui nunciaverat jussit tacere: ac, ne cui palam diceret, interminatus est: præcepitque ut eam postero die repentè in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret: admissis deinde amicis postridie, visum sibi esse ait in quiete cervam, quæ perisset, ad se reverti, &, ut prius consuerat, quod opus esset facto, prædicare. tum Sertorio, quod imperaverat, significante cerva emissa in cubiculum Sertorii introrupit. clamor factus, & orta admiratio est: eaque hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est, ex iis

ex iis nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, quum multis prœliis superatus esset, neminem umquam ab eo descivisse: quamquam id genus hominum esset mobilissimum.

CAP. XXIII.

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores in isdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt, & non nimis longè distantibus fuerunt ætatibus. nam Hellanicus initio belli Peloponnesiaci fuisse quinque & sexaginta annos natus videtur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides quadraginta. scriptum hoc in libro undecimo Pamphilæ.

CAP. XXIV.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis judicarit.

SEdigitus in libro, quem scripsit de poëtis, quid de iis sentiat qui comœdias fecerunt, & quem ex omnibus præstare cæteris putet, ac deinceps quo quemque in loco & honore ponat, his versibus suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant.
Eum meo judicio errorem dissolvam tibi:
Ut contra si quis sentiat nihil sentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico.
Plautus secundus facilè exsuperat cæteros.
Dein Nævius, qui fervet, pretium tertium est.
Si erit, quod quarto; dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto sequitur hoc loco Terentius.

Turpilius

Turpilius ſeptimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco eſſe facilè facio Luſcium.
Decimum addo cauſa antiquitatis Ennium.

CAP. XXV.

De verbis quibuſdam novis, quæ in Cn. Matij mimiambis offenderamus.

CN. Matius vir eruditus in mimiambis ſuis non abſurdè neque abſonè finxit, *recentatur*, pro eo quod Græci dicunt ἀνανεῦται. Verſus, in quibus hoc verbum eſt, hi ſunt:

Jamjam albicaſcit Phœbus & recentatur
Commune lumen hominibus voluptáſque.

Idem Matius in iſdem mimiambis *edulcare* dicit: quod eſt, dulcius reddere, in his verſibus:

Quapropter edulcare convenit vitam;
Curaſque acerbas ſenſibus gubernare.

CAP. XXVI.

Quibus verbis Ariſtoteles philoſophus definierit ſyllogiſmum: ejuſque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

ARiſtoteles quid ſyllogiſmus eſſet his verbis definivit: λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. ejus definitionis non videbatur habere incommodè interpretatio facta hoc modo: *Syllogiſmus eſt oratio, in qua conſenſis quibuſdam & conceſſis, aliud quid, quam quæ conceſſa ſunt, per ea quæ conceſſa ſunt, neceſſario conficitur.*

CAP.

CAP. XXVII.

Quid sint comitia calata, *quid* curiata, *quid* centuriata, *quid* tributa, *quid* concilium; *atque inibi quædam ejusmodi.*

IN libro Lælii Felicis ad Q. Mucium primo scriptum est, Labeonem scribere, *calata comitia* esse, quæ pro collegio pontificum habentur aut regis aut flaminum inaugurandorum causa. eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. curiata per lictorem curiatim calari, id est, convocari: centuriata per cornicinem: iisdem comitiis, quæ calata appellari diximus, & sacrorum detestatio & testamenta fieri solebant. tria enim genera testamentorum fuisse accepimus, unum, quod calatis comitiis in populi concione fieret: alterum in procinctu, quum viri ad prœlium faciendum in aciem vocabantur. tertium per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhiberetur. in eodem Lælii Felicis libro, hæc scripta sunt: *Is qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edicere debet. tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re possunt: ita ne leges quidem propriè, sed plebiscita appellantur quæ tribunis plebis ferentibus accepta sunt: quibus rogationibus antè patricii non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo jure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur.* Item in eodem libro hoc scriptum est: *Quum ex generibus hominum suffragium feratur, curiata comitia esse: quum ex censu & ætate, centuriata: quum ex regionibus & locis, tributa. centuriata autem comitia intra pomœrium fieri fas esse; quia exercitum extra urbem imperari oporteat; intra urbem imperari jus non sit: propterea centuriata in campo Martio haberi, exercitumque imperari præsidii causa solitum: quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.*

CAP.

CAP. XXVIII.

Quòd erravit Cornelius Nepos quum scripsit Ciceronem tres & viginti annos natum causam pro Sex. Roscio dixisse.

CORnelius Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè, amicus familiaris fuit. atque is tamen in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse videtur; quum eum scripsit tres & viginti annos natum primam causam judicii publici egisse, Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. dinumeratis quippe annis à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Consulibus ante diem III nonas Januarias M. Cicero natus est, ad M. Tullium & Cn. Dolabellam, quibus consulibus causam privatam pro Quintio apud Aquilium Gallum judicem dixit, sex & viginti anni reperiuntur. neque dubium est quin post annum, quàm pro Quintio dixerat, Sex. Roscium reum parricidii defenderit, annos jam septem atque viginti natus, L. Sulla Felice Q. Metello Pio consulibus. in qua re etiam Fenestellam errasse Pedianus Asconius animadvertit, quòd eum scripserit sexto vicesimo ætatis anno pro Sex. Roscio dixisse. Longior autem Nepotis quàm Fenestellæ error est, nisi quis vult in animum inducere, studio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium suppressisse: ut M. Cicero orationem florentem dixisse pro Roscio admodum adolescens videretur. illud adeò ab utriusque oratoris studiosis animadversum & scriptum est; quòd Demosthenes & Cicero pari ætate illustrissimas orationes in causis dixerint, alter κατ' ἀνδροτίωνος καὶ κατὰ τιμοκράτους septem & viginti annos natus, alter anno minor pro P. Quintio, septimoque & vicesimo pro Sex. Roscio. vixerunt quoque non nimis numerum annorum diversum,

versum, alter tres & sexaginta annos, Demosthenes sexaginta.

CAP. XXIX.

Quali figura orationis & quam nova L. Piso annalium scriptor usus sit.

DUæ istæ in loquendo figuræ notæ satis usitatæque sunt, *Mihi nomen est Julio* & *mihi nomen est Julii.* tertiam figuram novam hercle reperi apud Pisonem in secundo annalium. verba Pisonis hæc sunt. *L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere*: eumque *orat uti sua voluntate Romam contendat. quia Tarquinium*, inquit, *nomen esset.* hoc proinde est, tamquam si ego dicam, *mihi nomen est Iulium.*

CAP. XXX.

Vehiculum, quod petorritum *appellatur, cujatis linguæ vocabulum sit, Græca an Gallica.*

QUi ab alio genere vitæ detriti jam & retorridi ad litterarum disciplinas seriùs adeunt, si fortè idem sunt garruli natura & subargutuli, oppidò quam fiunt in litterarum ostentatione inepti & frivoli. quod genus profectò ille homo est, qui de *petorritis* nuper argutissimas nugas dixit. nam quum quæreretur *petorritum* quali forma vehiculum cujatisque linguæ vocabulum esset: & faciem vehiculi ementitus est longè alienam falsamque, & vocabulum Græcum esse dixit; atque id significare volucres rotas interpretatus est: commutataque una littera *petorritum* esse dictum volebat, quasi *petorotum.* scriptum etiam hoc esse à Valerio Probo contendit. Ego quum Probi multos admodum commentationum libros anquisierim, neque scriptum in his inveni, nec

nec usquam alioqui Probum scripsisse credo. *petorritum* enim est non ex Græca dimidiatum, sed totum transalpibus. nam est vox Gallica. id scriptum est in libro M. Varronis quartodecimo rerum divinarum. quo in loco Varro, quum de petorrito dixisset, esse id verbum Gallicum; *lanceam* quoque dixit, non Latinum, sed Hispanicum verbum esse.

CAP. XXXI.

Quæ verba legaverint Rhodii ad hostium ducem Demetrium, quum ab eo obsiderentur, super illa incluta Jalysi imagine.

RHodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumque in ea pulcherrimum ornatissimumque, obsidebat oppugnabatque Demetrius dux ætatis suæ inclutus: cui à peritia disciplinaque faciendi obsidii, machinarumque sollertia ad capienda oppida repertarum, cognomentum πολιορκητὴς fuit. tum ibi in obsidione illa ædes quasdam publicè factas, quæ extra urbis muros cum parvo præsidio erant, aggredi & vastare atque absumere igni parabat. in his ædibus erat memoratissima illa imago Jalysi, Protogenis manu facta illustris pictoris: cujus operis pulchritudinem præstantiamque ira percitus Rhodiis invidebat. mittunt Rhodii ad Demetrium legatos, cum his verbis: Quæ, malum, inquiunt, ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio ædium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolumi per victoriam potieris. sin verò nos vincere obsidendo nequiveris; petimus, consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione desita, & imagini & civitati pepercit.

LIBER SEXTUSDECIMUS.

CAPUT I.

Verba Musonii philosophi Græca, digna atque utilia audiri observarique, ejusdemque utilitatis sententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta.

ADOLESCENTULI quum etiamtum in scholis essemus, ἐνθυμημάτιον hoc Græcum, quod apposui, dictum esse à Musonio philosopho audiebamus, & quoniam verè atque luculentè dictum, verbisque est brevibus & rotundis stinctum, perquam libenter memineramus: ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. postea istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ apud equites, positam legimus: quæ etsi laxioribus paulò longioribusque verbis comprehensa est præquam illud Græcum quod diximus, quoniam tamen priore tempore antiquiorque est, venerabilior videri debet. verba ex oratione hæc sunt: *Cogitate cum animis vestris, si quid vos per laborem recte feceritis; labor ille à vobis citò recedet, bene factum à vobis, dum vivitis, non abscedet. sed si qua per voluptatem nequiter feceritis: voluptas citò abibit, nequiter factum illud apud vos semper manebit.*

CAP. II.

Cuimodi sit lex apud dialecticos percontandi disserendique, & quæ sit ejus legis reprehensio.

LEgem esse ajunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur disputeturque, atque ibi quid

rogere ut respondeas : tum ne amplius quid dicas quàm id solum quod & rogatus, aut ajas aut neges, eamque legem qui non servent, & aut plus aut aliter quàm sunt rogati respondeant, existimantur rudes indoctique esse, disputandique morem atque rationem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus procul dubio fieri oportet. indefinitus namque inexplicabilisque sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusque simplicibus fuerit determinatus. sed enim esse quædam videntur, in quibus si breviter & ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. Nam si quis his verbis interroget : postulo uti respondeas, desierisne facere adulterium an non : utrumcumque dialectica lege responderis, sive ajas, sive neges, hærebis in captione; tamquam si te dicas adulterum. sed quod minus est in interrogatione, id est addendum. nam qui facere non desinit, non id necessario etiam fecit; falsa igitur est species istius captionis : & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludique possit eum facere adulterium, qui se negaverit facere desisse. quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius quàm quod interrogati erunt responderint? nam, si ita ego istorum aliquem rogem; Quicquid non perdidisti, habeasne an non habeas, postulo ut ajas aut neges : utrumcumque breviter responderit, capietur. nam si non habere se negaverit, quod non perdidit; colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit. sin verò habere se dixerit; colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit. rectius igitur cautiusque ita respondebitur : quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. sed hujuscemodi responsio non fit ex ea lege, quam diximus. plus enim quàm quod rogatus est respondet. & propterea id quoque ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

CAP. III.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus fortè deerit, ut tolerari aliquantisper inedia posſit & tolerari fames, verbaque ipsa Erasistrati super ea re scripta.

CUm Favorino Romæ dies plerumque totos eramus, tenebatque animos nostros homo fandi dulcissimus. atque eum quoquo iret, quasi ex lingua prorsum ejus capti prosequebamur. ita sermonibus usquequaque amœnissimis demulcebat. tum ad quemdam ægrum quum isset visere, nosque cum eo una introissemus, multaque ad medicos, qui tum fortè istic erant, valetudinis ejus gratia, oratione Græca dixisset: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod, quum antehac semper edundi fuerit appetens, nunc, post imperatam inediam tridui omnis ejus appetitio pristina elanguerit. nam quod Erasistratus scriptum, inquit, reliquit, propemodum verum est: esuritionem faciunt inanes patentesque intestinorum fibræ, & cava intus ventris ac stomachi vacua & hiantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur & connivent; tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntas capiendi ejus desiderandique restinguitur. Scythas quoque, ait eumdem Erasistratum dicere, quum sit usus ut famem longius tolerent, fasciis ventrem strictissimè circumligare. ea ventris compressione esuritionem posse depelli creditum est. Hæc tum Favorinus, multaque istiusmodi alia affabilissimè dicebat. Nos autem postea, quum librum fortè Erasistrati legeremus διαιρέσεων primum, id ipsum in eo libro, quod Favorinum audiebamus dicere, scriptum ostendimus. Verba Erasistrati ad eam rem pertinentia hæc sunt: ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφοδροτέραν ἀσιτίαν. καὶ

γὰρ τοῖς

γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν, ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ. ὕστερον δὲ οὐκέτι. deinde paulum infra, εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ Σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζωνται ἄσιτοι εἶναι, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν, ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης. σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ, διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν. ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει. In eodem libro Erasistratus vim quamdam famis non tolerabilem, quam Græci βούλιμον appellant, in diebus frigidissimis multo faciliùs accidere ait, quàm quum serenum atque placidum est: atque ejus rei causas, cur is morbus in eo plerumque tempore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba quibus id dicit hæc sunt: ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτου καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διά τι ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

CAP. IV.

Quo ritu, quibusque verbis fecialis populi Romani bellum indicere solitus sit his, quibus populus Romanus bellum fieri jusserat: & item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum esset.

Cincius, in libro tertio de re militari, fecialem populi Romani bellum indicentem hostibus, telumque in agrum eorum jacientem hìs verbis uti scripsit: QUOD. POPULUS. HERMUNDULUS. HOMINES. QUE. POPULI. HERMUNDULI. ADVERSUS. POPULUM. ROMANUM. BELLUM. FECERE. DELIQUERUNT. QUE. QUOD. QUE. POPULUS. ROMANUS. CUM. POPULO. HERMUNDULO. HOMINIBUS. QUE. HERMUNDULIS.

BELLUM. JUSSIT. OB. EAM. REM. EGO. POPULUSQUE. ROMANUS. POPULO. HERMUNDULO. HOMINIBUSQUE. HERMUNDULIS. BELLUM. INDICO. FACIO. QUE. Item, in libro ejusdem Cincii de re militari quinto, ita scriptum est. *Quum dilectus antiquitus fieret, & milites scriberentur: jus jurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hac*: IN. MAGISTRATU. C. LAELII. C. FILII. CONSULIS. L. CORNELII. P. FILII. CONSULIS. IN. EXERCITU. DECEMQUE. MILIA. PASSUUM. PROPE. FURTUM. NON. FACIES. DOLO. MALO. SOLUS. NEQUE. CUM. PLURIBUS. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. IN. DIES. SINGULOS. EXTRAQUE. HASTAM. HASTILE. LIGNA. NAPUM. PABULUM. UTREM. FOLLEM. FACULAM. SI. QUID. IBI. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. QUOD. TUUM. NON. ERIT. QUOD. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. ERIT. UTI. TU. AD. C. LAELIUM. C. FILIUM. CONSULEM. L. VE. CORNELIUM. P. FILIUM. CONSULEM. SIVE. QUEM. AD. UTRUM. EORUM. JUS. ERIT. PROFERES. AUT. PROFITEBERE. IN. TRIDUO. PROXIMO. QUICQUID. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. SINE. DOLO. MALO. AUT. DOMINO. SUO. CUJUM. ID. CENSEBIS. ESSE. REDDES. UTI. QUOD. RECTUM. FACTUM. ESSE. VOLES. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent: & ut citanti consuli responderent. deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adessent, his additis exceptionibus; *nisi haramce qua causa erit, funus familiare, feriave denicales, qua non ejus rei causa in eum diem collata sint, quo is eo die minus ibi esset, morbus sonticus, auspiciumve quod sine piaculo præterire non liceat, sacrificiumve anniversarium quod rectè fieri non posset, nisi ipsus eo die ibi sit; vis hostisve, status condictusve dies cum hoste: si cui eorum harumce qua causa erit, tum se postridie quam per eas causas licebit eo die venturum, adjutu-*

futurumque eum, qui eum pagum, vicum, opidumve delegerit. Item in eodem libro verba hæc sunt: *Miles quum die qui prædictus est aberat, neque excusatus erat, infrequens dabatur.* Item in libro sexto hoc scriptum est: *Alæ dictæ exercitus equitum ordines; quòd circum legiones dextra sinistraque tamquam alæ in avium corporibus locabantur. in legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.*

Cap. V.

Vestibulum quid significet; deque ejus vocabuli rationibus.

PLeraque sunt vocabula, quibus volgò utimur, neque tamen liquidò scimus quid ea propriè atque verè significent: sed incompertam & volgariam traditionem rei non exploratæ sequuti videmur magis dicere quod volumus, quàm dicimus. sicuti est *vestibulum*, verbum in sermonibus celebre atque obvium; non omnibus tamen, qui illo facilè utuntur, satis spectatum. animadverti enim quosdam haudquaquam indoctos viros opinari *vestibulum* esse partem domus primorem, quam vulgus atrium vocat. Cæcilius Gallus, in libro de significatione verborum quæ ad jus civile pertinent secundo, *vestibulum esse* dicit, *non ipsis ædibus, neque partem ædium, sed locum ante januam domus vacuum; per quem à via aditus accessusque ad ædis est, quum dextra sinistraque januarum tecta sunt viæ juncta, atque ipsa janua procul a via est area vacanti intersita.* Quæ porrò huic vocabulo ratio sit, quæri multum solet. sed quæ scripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque absurda visa sunt. quod Sulpicium autem Apollinarem memini dicere virum eleganti scientia ornatum, hujuscemodi est. *Ve* particula, sicuti quædam alia, tum intentionem significat, tum minutionem. nam *vetus*, *vehemens*, al-

terum ab ætatis magnitudine compositum elisumque est; alterum à mentis vi atque impetu dicitur. *vescum* autem, quod ex *ve* particula & *esca* copulatum est, utriusque diversæ significationis vim capit. aliter enim Lucretius *vescum salem* dicit ex edendi intentione: aliter Lucilius *vescum* appellat cum edendi fastidio. qui domos igitur amplas antiquitùs faciebant, locum ante januam vacuum relinquebant, qui inter fores domus & viam medius esset. in eo loco, qui dominum ejus domus salutatum venerant, priusquam admitterentur, consistebant: & neque in via stabant, neque intra ædis erant. ab illa ergo grandis loci consistione, & quasi quadam stabulatione, vestibula appellata sunt; spatia, sicut diximus, grandia ante fores ædium relicta: in quibus starent, qui venissent, priusquam in domum intromitterentur. Meminisse autem debemus id vocabulum non semper à veteribus propriè, sed per quasdam translationes, esse dictum: quæ tamen ita sunt factæ, ut ad ista, de qua diximus, proprietate non longè descivecrint: sicut illud in sexto Virgilii:

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus orci,
Luctus & ultrices posuere cubilia curæ.

non enim vestibulum priorem partem domus infernæ esse dicit, quod obrepere potest tamquam si ita dicatur. sed loca duo demonstrat extra orci fores, vestibulum & fauces: ex quibus & vestibulum appellat ante ipsam quasi domum & ante ipsa orci penetralia: fauces autem vocat iter angustum, per quod ad vestibulum adiretur.

CAP.

CAP. VI.

Hostiæ, *quæ dicuntur* bidentes, *quid, & quam ob causam ita appellatæ sunt: superque ea re* P. Nigidii *&* *Julii Higini sententiæ.*

Redeuntes Græcia Brundusium navem advertimus. ibi quispiam linguæ Latinæ litterator Româ à Brundusinis accersitus experiundum sese volgo dabat; imus ad eum nos quoque oblectamenti gratia. erat enim fessus atque languens animus de æstu maris. legebat barbarè inscitèque Virgilii septimum: in quo libro hic versus est;

Centum lanigeras mactabat rite bidentes:

& jubebat rogare se, si quis quid omnium rerum vellet dicere. tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, Docesne, inquam, nos, magister, cur *bidentes* dicantur? *bidentes*, inquit, oves appellatæ: iccircoque *lanigeras* dixit, ut oves planiùs demonstraret. posthac, inquam, videbimus an oves solæ, ut ais, bidentes dicantur: & an Pomponius Atellanarum poëta in Gallis Transalpinis erraverit, quum hoc scripsit:

Mars tibi voveo facturum, si unquam redierit, bidenti verre.

sed nunc ego à te rogavi, ecquam scias esse hujusce vocabuli rationem. atque ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter, Oves, inquit, bidentes dictæ, quòd duos tantùm dentes habeant. Ubi terrarum, quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ovem vidisti? ostentum enim est, & piaculis factis procurandum. tum ille permotus mihi & iratus, Quære, inquit, ea potiùs quæ ex grammatico quærenda sunt. nam de ovium dentibus opiliones percontantur. Facetias nebulonis hominis risi & reliqui. Publius autem Nigidius, in libro quem de extis composuit, bidentes

appellari ait, non oves solas, sed omnes bimas hostias. neque tamen dixit apertius cur *bidentes*: sed, quod ultro existimabamus, id scriptum invenimus in commentariis quibusdam ad jus pontificium pertinentibus, *bidennes* primò dictas, *d* littera immissa, quasi *biennes*: tum longo usu loquendi corruptam vocem esse, & ex *bidennibus bidentes* factum: quoniam id videbatur esse dictu facilius leniusque. Higinus tamen Julius, qui jus pontificium non videtur ignorasse, in quarto librorum, quos de Virgilio fecit, appellari *bidentes* scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. verba illius ipsa posui: *Quæ bidens est*, inquit, *hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex his duo ceteris altiores, per quos appareat ex minore ætate in majorem transcendisse.* Hæc Higini opinio an vera sit, non argumentis, sed oculis judicari potest.

CAP. VII.

Quòd Laberius verba pleraque licentius petulantiusque finxit: quòd multis item verbis utitur, de quibus an sint Latina quæri solet.

Laberius in mimis, quos scriptitavit, oppidò quàm verba finxit prælicenter. nam & *mendicimonium* dicit & *mœchimonium* & *adulterionem adulteritatemque* pro *adulterio*, & *depudicavit* pro *stupravit* & *abluvium* pro *diluvio*, &, quod in mimo ponit, quum *cophinum* scripsit, *manuatus est*, pro *furatus est*, item in *Fullone*, *furem*, *manuarium* appellat:

Manuari, inquit, *pudorem perdidisti.*

multaque alia hujuscemodi novat; neque non obsoleta quoque & maculantia ex sordidiore vulgi usu ponit: quale est in Staminariis,

Tollet bona fide vos Orcus nudas in Catonium.

& *elutriare lintea* & *lavandria* dicit quæ ad lavandum sint

ſint data; & *coitior*, inquit, *in fullonicam. Ecquid properas? ecquid præcurris Caldonia!* item in Reſtione, *calabarriunculos* dicit, quos vulgus *Calabarriones*: item in Compitalibus, *malas malaxavi*. Item in Cacomemmone.

Hic eſt, inquit, *ille gurdus*, *quem ego*
Me abhinc duos menſes ex Africa
Venientem excepiſſe tibi narravi,

item in mimo, qui inſcribitur *Natal*, *cippum* dicit, & *obbam*, & *camellam*, & *pictacium*, & *capitium*; *induis*, inquit, *capitium tunicæ pictacium*. præterea in Anna Perenna *gubernium* pro *gubernatore*, & *planum* pro *ſycophanta*, & *nanum* pro *pumilione* dicit. quamquam *planum* pro *ſycophanta* M. quoque Cicero in oratione ſcriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit. atque item in mimo, qui *Saturnalia* inſcriptus eſt, *botulum* pro *ſarcimine* appellat, & *hominem levennam* pro *levi*. item in Necyomantia, *cocionem* pervulgatè dicit, quem veteres *arulatorem* dixerunt. verba Laberii hæc ſunt: *Duas uxores; hoc herclè plus negotii eſt inquit Cocio; ſed ædilis viderit*. ſed enim in mimo, quem inſcripſit *Alexandream*, eodem quidem modo quo vulgus, ſed probè Latineque uſus eſt Græco vocabulo. emplaſtrum enim dixit ὑδετηρως, non genere feminino, ut iſti novicii ſemidocti. verba ex eo mimo appoſui:

Quid eſt jusjurandum? emplaſtrum æris alieni.

CAP. VIII.

Quid ſignificet, & quid a noſtris appellatum ſit, quod ἀξίωμα dialectici dicunt: & quædam alia, quæ prima in diſciplina dialectica traduntur.

QUum in diſciplinas dialecticas induci atque imbui vellemus; neceſſum fuit adire atque cognoſcere

quas

quas vocant dialectici εἰσαγωγὰς, tum quia in primo περὶ ἀξιωμάτων diſcendum, quas M. Varro aliàs profata, aliàs proloquia appellat, commentarium de proloquiis L. AElii docti hominis, qui magiſter Varronis fuit, ſtudiosè quæſivimus: cumque in Pacis bibliotheca repertum legimus. ſed in eo nihil edocenter, neque ad inſtituendum explanatè ſcriptum eſt: feciſſeque videtur eum librum Ælius ſui magis admonendi, quàm aliorum docendi gratia. redimus igitur neceſſario ad Græcos libros: ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum eſſe his verbis, λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. hoc ego ſuperſedi vertere, quia novis & inconditis vocibus utendum fuit, quas pati aures per inſolentiam vix poſſent. Sed M. Varro, in libro de lingua Latina ad Ciceronem quarto viceſimo, expeditiſſimè ita finit: *Proloquium eſt ſententia, in qua nihil deſideratur.* erit autem planius, quid iſtud ſit, ſi exemplum ejus dixerimus. ἀξίωμα igitur, ſive id proloquium dicere placet, hujuſmodi eſt: *Hannibal Pœnus fuit: Scipio Numantiam delevit: Milo cædis damnatus eſt: neque bonum eſt voluptas neque malum* & omnino quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum ſententia, ut id neceſſe ſit aut verum aut falſum eſſe, id à dialecticis ἀξίωμα appellatum eſt, à M. Varrone, ſicuti dixi, *proloquium*, à M. autem Cicerone *pronunciatum.* quo ille tamen vocabulo tantiſper uti ſe atteſtatus eſt, *quoad melius*, inquit, *invenero.* Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alii noſtrorum *adjunctum*, alii *connexum* dixerunt. id connexum tale eſt: *ſi Plato ambulat, Plato movetur. ſi dies eſt, Sol ſuper terras eſt.* Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel *conjunctum* vel *copulatum* dicimus, quod eſt ejuſcemodi: *P. Scipio Pauli filius & bis conſul fuit, & triumphavit, & cenſura functus eſt, & collega in cenſura L. Mummii fuit.* In omni autem conjuncto ſi unum eſt mendacium, etiam

ſi cæ-

ſi cætera vera ſunt, totum eſſe mendacium dicitur. nam ſi ad ea omnia, quæ de Scipione illo vera dixi, addidero, *& Hannibalem in Africa ſuperavit*, quod eſt falſum: univerſa quoque illa, quæ conjunctè dicta ſunt, propter hoc unum quod falſum acceſſerit, quia ſimul dicentur, vera non erunt. Eſt item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos *disjunctum* dicimus. id hujuſcemodi eſt: *Aut malum eſt voluptas, aut bonum: aut neque bonum, neque malum eſt.* Omnia autem, quæ disjunguntur, pugnantia eſſe inter ſeſe oportet: eorumque oppoſita, (ἀντικείμενα Græci dicunt,) ea quoque ipſa inter ſeſe adverſa eſſe: ex omnibus quæ disjunguntur unum eſſe verum debet, falſa cætera. quòd ſi aut nihil omnium verum, aut omnia pluráve quam unum vera erunt, aut quæ disjuncta ſunt, non pugnabunt, aut quæ oppoſita eorum ſunt, contraria inter ſeſe non erunt; tunc id disjunctum mendacium eſt; & appellatur παραδιεζευγμένον. ſicuti hoc eſt, in quo quæ oppoſita, non ſunt contraria. *Aut curris, aut ambulas, aut ſtas.* nam ipſa quidem inter ſeſe adverſa ſunt: ſed oppoſita eorum non pugnant. *non ambulare* enim & *non ſtare* & *non currere* contraria inter ſeſe non ſunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ ſimul vera eſſe non queunt. poſſis enim ſimul eodemque tempore neque ambulare, neque ſtare, neque currere. ſed hoc breve ex dialectica libamentum dediſſe nunc ſatis erit: atque id ſolùm addendum admonendumque eſt, quòd hujus diſciplinæ ſtudium atque cognitio in principiis quidem tetra & aſpernabilis inſuaviſque eſſe & incivilis videri ſolet: ſed, ubi aliquantum proceſſeris, tum denique & emolumentum ejus in animo tuo dilucebit, & ſequetur quædam diſcendi voluptas inſatiabilis; cui ſane niſi modum feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque mæandris tamquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcas.

CAP.

CAP. IX.

Quid significet verbum in libris veterum creberrime positum, ſuſque deque.

Suſque deque fero aut *ſuſque deque habeo* (his enim omnibus modis dicitur) verbum eſt ex hominum doctorum ſermonibus: in poëmatis quoque & in epiſtolis veterum ſcriptum eſt plurifariam, ſed facilius reperias, qui id verbum oſtentent, quàm qui intelligant. ita plerique noſtrûm, quæ remotiora verba invenimus, dicere ea properamus, non diſcere. Significat autem *ſuſque deque ferre*, animo æquo eſſe, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere & contemnere: & propemodum id valet, quod dicitur Græcè ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es: nunc tu ſuſque deque fers.
Mater familias tua in lecto adverſo ſedet.
Servos ſextantis verbis nefariis utitur.

M. Varro in Siſenna vel de hiſtoria: *Quod ſi non horum omnium ſimilia eſſent principia, ac poſtprincipia, ſuſque deque eſſet.* Lucilius in tertio:

Verum hæc ludus ibi ſuſque omnia deque fuerunt:
Suſque & deque fuere, inquam, omnia ludus jocuſque:
Illud opus durum ut Setinum acceſſimus finem:
Αἰγίλιποι *montes, Ætnæ omnes, aſperi Athones.*

CAP. X.

Quid ſint proletarii, *quid* capitecenſi, *quid item ſit in* XII *tabulis* aſſiduus, *& quæ ejus vocabuli ratio ſit.*

OTium erat quodam die Romæ in foro à negotiis, & læta quædam celebritas feriarum: legebaturque in

in consessu fortè complurium Ennii liber ex annalibus, in eo libro versus hi fuerunt:

Proletarius publicitus scutoque feróque
Ornatur ferro: muros urbemque forumque
Excubiis curant.

tum ibi quæri cœptum est quid esset *proletarius*. atque ego, adspiciens quempiam in eo circulo jus civile callentem familiarem meum, rogabam ut id verbum nobis enarraret. &, quum illi se juris, non rei grammaticæ, peritum esse respondisset: Eò maximè, inquam, te dicere hoc oportet, quando, ut prædicas, peritus juris es. nam Q. Ennius verbum hoc ex duodecim tabulis vestris accepit: in quibus, si rectè commemini, ita scriptum est: ASSIDUO. VINDEX. ASSIDUUS. ESTO. PROLETARIO. QUOI. QUIS. VOLET. VINDEX ESTO. petimus igitur, ne annalem nunc Q. Ennii, sed duodecim tabulas legi arbitrere; & quid sit in ea lege *proletarius*, si vis, interpretere. Egò vero, inquit ille, dicere atque interpretari hoc deberem, si jus Faunorum & Aboriginum didicissem. Sed enim quum *proletarii*, *& asidui*, *& sanates*, *& vades*, *& subvades*, *& vigintiquinque asses*, *& taliones*, *furtorumque quæstio cum lance & licio* evanuerint; omnisque illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumviralium causarum, lege Ebutia lata, consopita sit: studium scientiamque ego præstare debeo juris & legum vocumque earum, quibus utimur. Tum forte quadam Julium Paulum, poëtam memoriæ nostræ doctissimum, prætereuntem conspeximus. is à nobis salutatus rogatusque, uti de sententia deque ratione istius vocabuli nos doceret, Qui in plebe, inquit, Romana tenuissimi pauperrimique erant, neque amplius quàm mille quingentum æris in censum deferebant, *proletarii* appellati sunt. qui verò nullo aut perquam parvo ære censebantur, *capitecensi* vocabantur. extremus autem census capitecensorum æris fuit

CCCLXXX.

CCCLXXX. Sed quoniam res pecuniaque familiaris obsidis vicem pignorisque esse apud rempublicam videbatur; amorisque in patriam fides quædam in ea firmamentumque erat; neque proletarii neque capitecensi milites, nisi in tumultu maximo, scribebantur; quia familia pecuniaque his aut tenuis aut nulla esset. proletariorum tamen ordo honestior aliquanto & re & nomine quàm capitecensorum fuit: nam & asperis reipublicæ temporibus, quum juventutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur: armaque iis sumtu publico præbebantur; & non capitis censione, sed prosperiore vocabulo à munere officioque prolis edendæ appellati sunt. quod, quum re familiari parva minus possent rempublicam juvare, subolis tamen gignendæ copia civitatem frequentarent. Capitecensos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis reipublicæ temporibus, vel potius, ut Sallustius ait, bello Jugurthino, milites scripsisse traditur, quum id factum antè in nulla memoria exstaret. ASSIDUUS, in duodecim tabulis, pro locuplete & facilè facienti dictus aut ab assibus, id est, ære dando, quum id tempora reipublicæ postularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. verba autem Sallustii in historia Jugurthina de C. Mario consule & de capitecensis hæc sunt: *Ipse interea milites scribere, non more majorum nec ex classibus: sed ut lubido cujusque erat, capitecensos plerosque. id factum alii inopia bonorum, alii per ambitionem consulis memorabant, quòd ab eo genere celebratus auctusque erat: & homini potentiam quærenti egentissimus quisque oportunissimus.*

CAP.

CAP. XI.

Historia ex Herodoti libris sumta de Psyllorum interitu; qui in Syrtibus Africanis colebant.

GEns in Italia Marsorum orta esse fertur à Circæ filio: propterea Marsis hominibus, quorum dumtaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permixtæ corruptæque sunt, vi quadam genitali datum est, ut serpentium virulentorum domitores sint, & incentionibus herbarumque succis faciant medelarum miracula. Hac eadem vi præditos esse quosdam videmus, qui *Psylli* vocantur: quorum super nomine & genere quum in veteribus litteris quæsissem; in quarto denique Herodoti libro fabulam de Psyllis hanc invenimus. Psyllos quondam fuisse in terra Africa conterminos Nasamonibus: Austrumque in finibus eorum quodam in tempore perquam validum ac diutinum flavisse: eo flâtu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse: Psyllos re aquaria defectos eam injuriam graviter Austro succensuisse; decretumque fecisse, uti armis sumtis ad Austrum, proinde quasi ad hostem, jure belli, res repetitum proficiscerentur: atque ita profectis ventum Austrum magno spiritus agmine venisse obviam; eosque universos, cum omnibus copiis armisque cumulis montibusque harenarum supervectis, operuisse: eo facto Psyllos ad unum omnis interisse: itaque eorum fines à Nasamonibus occupatos.

CAP. XII.

De his vocabulis quæ Cloatius Verus aut satis commodè, aut nimis absurdè & illepidè ad origines linguæ Græcæ redigit.

CLoatius Verus in libris, quos inscripsit *Verborum à Græcis tractorum*, non pauca herclè dicit curiosè

 & saga-

& sagaciter conquisita, neque non tamen quædam futilia & frivola. *Errare*, inquit, *dictum est*, ἀπὸ τοῦ ἔρρειν; versumque infert Homeri, in quo id verbum est:

> Ἔρρ' ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Item *alucinari* factum scripsit, ex eo quod dicitur Græcè ἀλύειν; unde *elucum* quoque esse dictum putat, *a* littera in *e* versa, tarditatem quamdam animi & stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit. Item *fascinum* appellat, quasi βάσκανον, & *fascinare* esse quasi βασκαίνειν. Commodè hæc sanè omnia & conducenter. Sed in libro quarto, *Fenerator*, inquit, *appellatus est, quasi* φαινεράτωρ, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον, *quoniam id genus hominum speciem ostentent humanitatis, & commodi esse videantur inopibus nummos desiderantibus*: idque dixisse ait Hypsicratem quempiam grammaticum; cujus libri sanè nobiles sunt super his, quæ à Græcis accepta sunt. Sive hoc autem ipse Cloatius sive nescio qui alius nebulo effutivit; nil potest dici insulsius. *fenerator* enim, uti M. Varro in libro tertio de sermone Latino scripsit, *à fenore est nominatus. fenus autem dictum à fetu & quasi à fetura quadam pecuniæ parientis atque increscentis.* iccirco & M. Catonem & ceteros ætatis ejus *feneratorem*, sine *a* littera pronunciasse tradit, sicuti *fetus* ipse & *fecunditas* appellata.

CAP. XIII.

Quid sit municipium, *& quid à* colonia *differat, & quid sint* municipes, *quæque sit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi quòd divus Hadrianus in senatu de jure atque vocabulo* municipum *verba fecit.*

MUnicipes & *municipia*, verba sunt dictu facilia & usu obvia: & neutiquam reperias, qui hæc

dicit,

dicit, quin scire se planè putet quid dicat: sed profecto aliud est, aliud dicitur. quotus enim ferè nostrum est, qui quum ex colonia ex populo Romano sit, non & se *municipem* esse & populares suos *municipes* esse dicat? quod est à ratione & à veritate longè aversum. sic adeò & *municipia* quid & quo jure sint, quantumque à *colonia* differant, ignoramus: existimamusque meliore conditione esse *colonias*, quàm *municipia*. de cujus opinionis tam promiscæ erroribus D. Hadrianus, in oratione quam de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in senatu habuit, peritissimè disseruit: mirarique se ostendit, quòd & ipsi Italicenses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenses nominat, quum suis moribus legibusque uti possent, in jus coloniarum mutare gestiverint. Prænestinos autem refert maximo opere à Tiberio imperatore petisse orasseque, ut ex colonia in municipii statum redigerentur: idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus, sub ipso opido, ex capitali morbo revaluisset. *Municipes* ergo sunt cives Romani ex municipiis, legibus suis & suo jure utentes, muneris tantùm cum populo Romano honorarii participes, à quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus neque ulla populi Romani lege adstricti, ni, inquam, populus eorum fundùs factus est. primos autem municipes sine suffragii jure Cærites esse factos accepimus: concessumque illis, ut civitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent, pro sacris bello Gallico receptis custoditisque. hinc tabulæ Cærites appellatæ, versa vice, in quas censores referri jubebant, quos notæ causa suffragiis privabant. Sed *Coloniarum* alia necessitudo est: non enim veniunt extrinsecus in civitatem, nec suis radicibus nituntur: sed ex civitate quasi propagatæ sunt: & jura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii habent. quæ tamen conditio quum

ſit magis obnoxia & minus libera: potior tamen & præſtabilior exiſtimatur, propter amplitudinem majeſtatemque populi Romani, cujus iſtæ coloniæ quaſi effigies parvæ ſimulacraque eſſe quædam videntur: & ſimul quia obſcura oblitterataque ſunt municipiorũm jura, quibus uti jam per innotitiam non queunt.

CAP. XIV.

Quòd M. Cato differre dixit feſtinare *&* properare; *& quàm incommodè Verrius Flaccus vim verbi quod eſt*, feſtinat, *interpretatus ſit.*

FEſtinare *&* properare idem ſignificare atque in eamdem rem dici videntur. ſed M. Cato id differre exiſtimat: eaque hoc modo diviſa. verba ſunt ipſius ex oratione, quam de ſuis virtutibus habuit: *Aliud eſt properare, aliud feſtinare. qui unum quid maturè tranſigit, is properat: qui multa ſimul incipit, neque perficit, is feſtinat.* Verrius Flaccus rationem dicere volens differentiæ hujus, *Feſtinat*, inquit, *à fando dicitur: quoniam iſti ignaviores, qui nihil perficere poſſunt, plus verborum quam operæ habent*: ſed id nimis coactum atque abſurdum videtur. neque tanti momenti eſſe poteſt prima in utroque verbo littera, ut propter eam unam tam diverſa verba *feſtinare* & *fari* eadem videri debeant. commodius autem propiuſque viſum eſt, *feſtinare*, eſſe quaſi feſſum eſſe. nam qui multis ſimul rebus properandis defeſſus eſt, is jam non properat, ſed feſtinat.

CAP.

CAP. XV.

Quòd Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquit, & quid Theopompus de leporibus.

THeophrastus, philosophorum peritissimus, omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit; Theopompus in Bisaltia lepores bina jecora.

CAP. XVI.

Agrippas *à partus ægri & improsperi vitio appellatos; deque his deabus, quæ vocantur* Prosa *&* Postverta.

QUorum in nascendo non caput, sed pedes primi exstiterant (qui partus difficillimus ægerrimusque habetur) Agrippæ appellati vocabulo ab ægritudine & pedibus conficto. esse autem pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos, sursum pedibus elatis: non ut hominis natura est, sed ut arboris. nam pedes cruraque arboris appellat ramos; caput stirpem atque caudicem. *quando igitur*, inquit, *contra naturam fortè conversi in pedes, brachiis plerumque diductis retineri solent: agriusque tunc mulieres enituntur. hujus periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum una Postverta nominata est, Prosa altera; à recti perversique partus & potestate & nomine.*

CAP. XVII.

Quæ ratio vocabuli sit agri Vaticani.

ET agrum Vaticanum, & ejusdem agri deum præsidem, appellatum acceperamus à vaticiniis, quæ vi atque instinctu ejus dei in eo agro fieri solita essent. sed præter hanc causam M. Varro, in libris divinarum, aliam esse tradit istius nominis rationem. *nam sicut Ajus*,

 inquit,

inquit, *deus appellatus, araque ei ſtatuta eſt, quæ eſt in infima Nova via, quòd in eo loco divinitus vox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus, penes quem eſſent vocis humanæ initia. quoniam pueri, ſimul atque parti ſunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt: idcircoque vagire dicitur exprimente verbo ſonum vocis recentis.*

CAP. XVIII.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur, & item alia quæ κανονικὴ, & tertia itidem quæ dicitur μετρικὴ.

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad auris, κανονικὴ vocatur, qua muſici, ut fundamento artis ſuæ, utuntur. Utraque harum ſpatiis & intervallis linearum & ratione numerorum conſtat. ὀπτικὴ facit multa demiranda id genus, ut in ſpeculo uno imagines unius rei plures appareant: item ut ſpeculum in loco certo poſitum nihil imaginet, aliorſum tranſlatum faciat imagines. Item, ſi rectus ſpeculum ſpectes, imago fiat tua hujuſmodi, ut caput deorſum videatur, pedes ſurſum. reddit etiam cauſas ea diſciplina, cur iſtæ quoque viſiones fallant; ut, quæ in aqua conſpiciuntur, majora ad oculos fiant; quæ procul ab oculis ſunt, minora. κανονικὴ autem longitudines & altitudines vocis emetitur. longior menſura vocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Eſt & alia ſpecies geometriæ, quæ appellatur μετρικὴ: per quam ſyllabarum longarum & brevium & mediocrium junctura & modus congruens cum principiis geometriæ aurium menſura examinatur. *Sed hæc*, inquit M. Varro, *aut omnino non diſcimus: aut prius deſiſtimus, quam intelligamus cur diſcenda ſint. voluptas autem*, inquit, *vel*

vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis exsistit, quum perfectæ absolutæque sunt: in principiis verò ipsis ineptæ & insuaves videntur.

Cap. XIX.

Sumta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione.

CEleri admodum & cohibili oratione, vocumque filo tereti & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione. Vetus, inquit, & nobilis Ario cantator fidibus fuit. is loco & opido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumque habuit artis gratia. is inde à rege proficiscitur terras inclutas Siciliam atque Italiam visere. ubi eò venit, aurisque omnium mentisque in utriusque terræ urbibus demulsit: in quæstibus istic & voluptatibus amoribusque hominum fuit. Is tum posteà, grandi pecunia & re bona multa copiosus, Corinthum instituit redire. navem igitur & navitas, ut notiores amicioresque sibi, Corinthios delegit. sed eo Corinthios homine accepto, navique in altum provecta, prædæ pecuniæque cupidos cepisse consilium de necando Arione. tum illum ibi, pernicie intellecta, pecuniam cæteraque sua ut haberent dedisse: vitam modò sibi ut parcerent oravisse. navitas precum ejus harum commiseritum esse illactenus; ut ei necem afferre per vim suis manibus temperarent; sed imperavisse, ut jam statim coram desiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, spe omni vitæ perdita, id unum postea oravit; ut, prius quàm mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi omnia indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. feros & immanes navitas prolubium tamen

audiendi subit. quod oraverat impetrat. atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansque in summæ puppis foro, carmen, quod orthium dicitur, voce sublatissima cantavit. Ad postrema cantus, cum fidibus ornatuque omni, sicut stabat canebatque, jecit sese procul in profundum. navitæ, haudquaquam dubitantes quin perisset, cursum, quem facere cœperant, tenuerunt. sed novum & mirum & pium facinus contigit. Delphinum repentè inter undas adnavisse, fluitantique sese homini subdidisse, & dorso super fluctus edito vectavisse; incolumique eum corpore & ornatu Tænarum in terram Laconicam devexisse. tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petivisse: talemque Periandro regi qualis delphino vectus fuerat, inopinanti sese obtulisse: eique rem, sicuti acciderat, narravisse. regem isthæc parum credidisse: Arionem, quasi falleret, custodiri jussisse: navitas requisitos, ablegato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in iis locis, unde venissent, super Arione? eos dixisse hominem, quum inde irent, in terra Italia fuisse: eumque illic bene agitare, & studiis delectationibusque urbium florere, atque in gratia pecuniaque magna opulentum fortunatumque esse. tum inter hæc eorum verba Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus se in salum ejaculaverat, exstitisse: navitas stupefactos convictosque ire inficias non quisse: eam fabulam dicere Lesbios & Corinthios: atque esse fabulæ argumentum, quòd simulacra duo ænea ad Tænarum viserentur, delphinus vehens & homo insidens.

LIBER SEPTIMUS DECIMUS.

CAPUT I.

Quòd Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam Ciceronis reprehenderunt ex oratione quam dixit pro M. Cælio: & quid adversus homines stolidissimos pro eadem sententia verè digneque dici possit.

VT QUIDAM fuerunt monstra hominum, qui de diis immortalibus impias falsasque opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigiosi tamque vecordes extiterunt (in quibus sunt Gallus Asinius & Largius Licinius, cujus liber etiam fertur infando titulo, Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum integre atque impropriè atque inconsideratè loquutum. atque alia quidem, quæ reprehenderunt, neque dictu neque auditu digna sunt. sed enim in hoc, in quo sibimet ipsi præter cætera esse visi sunt verborum pensitatores subtilissimi, cedò, quale id sit consideremus. M. Cicero pro M. Cælio ita scripsit: *Nam quod objectum est de pudicitia; quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est: id numquam tam acerbe feret M. Cælius, ut eum pœniteat non deformem esse natum.* non existimant verbo proprio esse usum, quòd ait, *pœniteat*, atque id propè ineptum etiam esse dicunt. nam *pœnitere*, inquiunt, tum dicere solemus, quum, quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra voluntate nostroque consilio facta sunt, ea nobis pòst incipiunt displicere; sententiamque in iis nostram demutamus. neminem autem rectè ita loqui, *pœnitere sese quòd natus sit*, aut *pœnitere quòd mortalis sit*, aut *quòd ex offenso fortè vulneratóque corpore dolorem sentiat*: quando istiusmodi rerum nec consilium sit nostrum nec

arbitrium: sed ea ingratiis nostris vi ac necessitate naturæ nobis accidant. sic hercle, inquiunt, non voluntarium fuit M. Cælio, quali forma nasceretur; cujus eum dixit non pœnitere. tamquam in ea causa res esset, ut rationem caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quam dicunt, verbi hujusce sententia; & *pænitere* nisi in voluntariis rebus non probè dicitur; tametsi antiquiores verbo ipso alio quoque modo usitati sunt; & *pænitet* ab eo quod est *panè* & à *pænuria* dixerunt: sed id aliorsum pertinet, atque alio in loco dicetur. Nunc autem sub hac eadem significatione, quæ volgò nota est, non modò ineptum hoc non est, quod M. Cicero dixit; sed festivissimum adeò & facetissimum est. nam quum adversarii & obtrectatores M. Cælii, quoniam erat pulchro corpore, formam ejus & faciem in suspiciones impudicitiæ accerserent: illudens Cicero tam absurdam criminationem, quòd formam, quam natura fecerat, vitio darent; eodem ipso errore, quem illudebat, sciens usus est: & *non pænitet*, inquit, *M. Cælium non deformem esse natum*: ut vel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobraret adversariis ac per facetias ostentaret: facere eos deridiculum, quod proinde Cælio formam crimini darent, quasi arbitrium ejus fuisset quali forma nasceretur.

CAP. II.

Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo cursim in legendo notata.

QUum librum veteris scriptoris legebamus; conabamur postea memoriæ vegetandæ gratia indipisci animo ac recensere, quæ in eo libro scripta essent in utrasque existimationes, laudis aut culpæ adnotamentis digna: eratque hoc sane quam utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi venisset usus, verborum sententiarumque elegantium recordationes. velut hæc verba, ex

Q. Claudii

Q. Claudii primo annali, quæ meminiſſe potui, notavi; quem librum legimus biduo proximo ſuperiore. *Arma*, inquit, *plerique abjiciunt: atque inermi illatebrant ſeſe.* Ibi *inlatebrant*, verbum poëticum viſum eſt, ſed non abſurdum neque aſperum. *Ea*, inquit, *dum fiunt*, *Latini ſubnixo animo.* *ſubnixo*, quaſi ſublimi & ſuprà nixo, verbum bene ſignificans & non fortuitum: demonſtratque animi altitudinem fiduciamque. quoniam, quibus innitimur, iis quaſi erigimur attollimurque. *Domus*, inquit, *ſuas quemque ire jubet*, *& ſua omnia fruniſci.* *fruniſci* rarius quidem fuit in ætate M. Tullii, ac deinceps infrà rariſſimum: dubitatumque eſt ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret: non modò autem Latinum, ſed jucundius amœniuſque etiam verbum eſt *fruniſcor*, quàm *fruor*, & ut *fatiſcor* à *fateor*: ita *fruniſcor* factum eſt à *fruor*. Q. Metellus Numidicus, qui caſtè puréque lingua uſus Latina videtur, in epiſtola quam exſul ad Domitios miſit, ita ſcripſit: *Illi verò omni jure atque honeſtate interdicti: ego neque aqua neque igni careo: & ſumma gloria fruniſcor.* Novius in Atellana, quæ Parcus inſcripta eſt, hoc verbo ita utitur:

Quod magnopere quæſiverunt, id fruniſci non queunt.
Qui non parſit, apud ſe frunitus eſt.

Et Romani, inquit, *multis armis & magno commeatu prædaque ingenti copiantur.* *copiari* verbum caſtrenſe eſt: nec facilè id reperias apud civilium cauſarum oratores: ex eademque figura eſt, qua *lignantur* & *pabulantur* & *aquantur*. *Sole*, inquit, *occaſo*. *Sole occaſo* non inſuavi venuſtate eſt, ſi quis aurem habeat non ſordidam nec proculcatam. in duodecim autem tabulis verbum hoc ita ſcriptum eſt: ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONICIUNTO. QUOM. PERORANT. AMBO. PRAESENTES. POST. MERIDIEM. PRAESENTI. LITEM. ADDICITO. SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEM-

TEMPESTAS. ESTO. Nos, inquit, *in medium relinquemus*; vulgus *in medio* dicit. nam vitium esse isthuc putant: &, si dicas in medium ponere, id esse soloecum putant. sed probabilius significantiusque sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriose introspiciat. Græcè quoque θεῖναι εἰς μέσον, vitium id non est. *Postquam nunciatum est*, inquit, *ut pugnatum esset in Gallos; id civitas graviter tulit. in Gallos* mundius subtiliusque est, quàm *cum Gallis* aut *contra Gallos*. nam pinguiora hæc absolutioraque sunt. *Simul*, inquit, *forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter pracellebat: ut facilè intelligeretur magnum viaticum ex se atque in se rempublicam evertendam habere. magnum viaticum* pro magna facultate & paratu magno novè positum est: videturque Græcos sequutus, qui ἐφόδιον, à sumtu viæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe ἐφοδίαζον pro eo dicunt, quod est, *institue* & *instrue*. *Nam M.* inquit, *Manlius, quem Capitolium servasse à Gallis supra ostendi, cujusque operam cum M. Furio Dictatore apud Gallos cumprimè fortem atque exsuperabilem respublica sensit, is & genere, & vi, & virtute bellica nemini concedebat. apprimè* crebrius est: *cumprimè* rarius; traductumque ex eo est, quod *cum primis* dicebant, pro eo quod est, *inprimis*. *Nihil sibi*, inquit, *divitias opus esse*. nos *divitiis* dicimus. sed vitium hoc orationis nullum est, ac ne id quidem est, quod figura dici solet. recta enim ista hæc oratio est: & veteres compluscule ita dixerunt. nec ratio dici potest, cur rectius sit *divitiis opus esse*, quàm *divitias*: nisi si qui grammaticorum nova instituta, ut τεμενῶν ἱερῶν, observant. *Nam hæc*, inquit, *maximè versatur deorum iniquitas, quòd deteriores sunt incolumiores: neque optimum quemquam inter nos sinunt diurnare*. inusitatè dixit *diurnare*, pro *diu vivere*. sed ex ea figuratione est, qua dicimus *perennare*. *Cum*

his,

bis, inquit, *consermonabatur*. *sermonari* rusticius videtur, sed rectius; *sermocinari* crebrius est, sed corruptius. *Sese*, inquit, *ne id quoque*, *quod tum suaderet*, *facturum esse*. *ne id quoque*, dixit, pro, *ne id quidem*: infrequens nunc in loquendo, sed in libris veterum creberrimum. *Tanta*, inquit, *sanctitudo fani est*, *ut numquam quisquam violare sit ausus*. *Sanctitas* quoque & *sanctimonia* non minus Latinè dicuntur: sed nescio quid majoris dignitatis est verbum *sanctitudo*: sicuti M. Cato in L. Veturium *duritudinem*, quam *duriciam* dicere gravius putabat. *Qui illius*, inquit, *impudentiam norat & duritudinem*. *Quum tantus*, inquit, *arrabo penes Samnites populi Romani esset*. *arrabonem* dixit *sexcentos obsides*: & id maluit quàm pignus dicere; quoniam vis hujus vocabuli in ea sententia gravior acriorque est. sed nunc arrabo in sordidis verbis haberi cœptus: ac multo videtur sordidius *arra*, quamquam *arra* quoque veteres sæpe dixerint, & compluriens Laberius. *Miserrimas*, inquit, *vitas exegerunt*: *at hic nimiis in otiis*, inquit, *consumtus est*. eligantia utrubique ex multitudine numeri quæsita est. *Cominius*, inquit, *quâ escenderat descendit*, *atque verba Gallis dedit*. Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat: neque eum Galli, qui Capitolium obsidebant, escendentem viderant. sed *verba dedit*, haud secus posuit, quàm si tu dicas, *latuit atque obrepsit*. *Convalles*, inquit, *& arboreta magna erant*. *arboreta*, ignobilius verbum est, *arbusta* celebratius. *Putabant*, inquit, *eos qui foris atque qui in arce erant inter se commutationes & consilia facere*. *commutationes*, id est, collationes communicationesque inusitatè dixit; sed non hercle inscitè nec ineleganter. Hæc ego non pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat mihi, notavi.

CAP. III.

Verba M. Varronis ex libro quinto & vicesimo humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus est Homeri versum.

IN sermonibus fortè, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus, adolescens quispiam non indoctus *sparti* quoque usum in terra Græcia diu incognitum fuisse dixit: multisque post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania advectum. Riserunt hoc ad illudendum ex his, qui ibi aderant, unus atque alter, malè homines litterati; quod genus ἀγοραίους Græci appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legisse Homeri ajebant, cui versus hic fortè deesset:

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum ille prorsum irritatus, Non, inquit, meo libro versus, sed vobis plane magister defuit, si creditis in eo versu *sparta* id significare, quod nos *spartum* dicimus. Majorem illi risum subjiciunt: neque id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset M. Varronis vicesimus quintus humanarum. in quo de isto Homeri verbo à Varrone ita scriptum est: *Ego sparta apud Homerum non plus spartum significare puto, quam σπάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati. in Græcia sparti copia modò cœpit esse ex Hispania: neque ea ipsa facultate usi Liburni. sed hi plerasque naves loris suebant: Græci magis cannabo & stupa cæterisque sativis rebus, à quibus σπάρτα appellabant.* Quod quum ita Varro dicat; dubito hercle an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia voces hujusmodi, quum ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diversitate accentuum separantur.

CAP. IV.

Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, a quo sæpe indignè in certaminibus comœdiarum superatus est: & quòd sæpissimè Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus est.

MEnander à Philemone nequaquam pari scriptore in certaminibus comœdiarum ambitu gratiaque & factionibus sæpenumerò vincebatur. eum quum fortè habuisset obviam, Quæso, inquit, Philemo, bona venia, dic mihi: quum me vincis, non erubescis? Euripidem quoque M. Varro ait, quum quinque, & septuaginta tragœdias scripserit in quinque solis vicisse, quum eum sæpe vincerent aliqui poëtæ ignavissimi. Menandrum autem alii centum octo, partim centum novem comœdias reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratissimi hos de Menandro versus legimus, in libro qui Chronica inscriptus est:

Κηφισιεὺς ὢν ἐκ Διοπείθους πατρὸς
Πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράμαθ' ἓξ
Ἔλιπε πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Ex illis tamen centum & quinque omnibus, solis eum octo vicisse idem Apollodorus eodem in libro scripsit.

CAP. V.

Nequaquam esse verum, quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus videatur M. Ciceronem in libro, quem de amicitia scripsit, vitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse, totumque id consideratiùs tractatum exploratumque.

M. Cicero in dialogo, cui titulus est Lælius vel de amicitia, docere volens, amicitiam non spe

ſpe exſpectationeque utilitatis, neque precii mercedisque cauſa colendam; ſed, quo ipſa per ſeſe plena virtutis honeſtatiſque ſit, expetendam diligendamque eſſe, etiamſi nihil opis nihilque emolumenti ex ea percipi queat: hac ſententia atque his verbis uſus eſt; eaque dicere facit C. Lælium ſapientem virum, qui P. Africani fuerat amiciſſimus. *Quid enim Africanus indigens mei? ne ego quidem illius. ſed ego admiratione quadam virtutis ejus, ille viciſſim opinione fortaſſe nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit. auxit benivolentiam conſuetudo. ſed quamquam utilitates multæ & magnæ conſequutæ ſunt; non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ diligendi profectæ. ut enim benefici liberaleſque ſumus, non ut exigamus gratiam: (neque enim beneficium feneramur ſed natura propenſi ad liberalitatem ſumus,) ſic amicitiam non ſpe mercedis adducti, ſed quòd omnis ejus fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus.* Hoc quum legeretur in cœtu forte hominum doctorum, rhetoricus quidam ſophiſta utriuſque linguæ callens, haud ſane ignobilis, ex iſtis acutulis & minutis doctoribus, qui τεχνικοὶ appellantur, atque in diſſerendo tamen non impiger, uſum eſſe exiſtimabat argumento M. Tullium non probo neque apodictico, ſed ejuſdem quæſtionis, cujus eſſet ea ipſa res, de qua quæretur: verbiſque id vitium Græcis appellabat, quòd accepiſſet ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου. nam *beneficos*, inquit, & *liberales* ſumſit ad confirmandum id quod de amicitia dicebat: quum ipſum illud & ſoleat quæri & debeat, quiſquis liberaliter & benignè facit, qua mente, quove conſilio benignus liberaliſque ſit, utrum quia mutuam gratiam ſperet, & eum, in quem benignus ſit, ad parem gratiam provocet, quod facere plerique omnes videntur; an quia natura ſit benivolus, benignitaſque eum per ſeſe ipſa & liberalitas delectet ſine ulla recipiendæ gratiæ procuratione: quod eſt

omnium

omnium ferme rarissimum. argumenta autem censebat aut probabilia esse debere, aut perspicua & minimè controversa; idque apodixin vocari dicebat, quum ea quæ dubia aut obscura sunt, per ea quæ ambigua non sunt, illustrantur. atque, ut ostenderet beneficos liberalesque, ad id, quod de amicitia quæreretur, quasi argumentum exemplumve sumi non oportere, Eodem, inquit, simulacro, eademque rationis imagine, amicitia invicem pro argumento sumi potest; si quis affirmet homines beneficos liberalesque esse debere, non spe aliqua compendii, sed amore & studio honestatis. poterit enim consimiliter ita dicere. namque, ut amicitiam, non spe utilitatis amplectimur, sic benefici liberalesque non gratiæ reciperandæ studio esse debemus. poterit sanè, inquit, ita dicere: sed neque amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest, quum de utroque pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibusdam videbatur perite & scienter. sed videlicet eum vocabula rerum vera ignoravisse. nam beneficum & liberalem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum esse censent, non eum qui, ut ipse ait, beneficia feneratur; sed qui benignè facit nulla tacita ratione ad utilitates suas redundante. non ergo obscuro neque ambiguo argumento usus est, sed certo atque perspicuo. siquidem qui verè beneficus liberalisque est, qua mente bene aut liberaliter faciat non quæritur. aliis enim longè nominibus appellandus est, si, quum talia faciat, sui potiùs quàm alterius juvandi causa facit. processisset autem argutatori isti fortassean reprehensio, si Cicero ita dixisset: *Ut enim beneficè liberaliterque facimus, non ut exigamus gratiam.* videretur enim beneficè facere etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circumstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam. sed quum beneficos liberalesque dixerit; neque aliusmodi isti sunt quàm cujus esse eos

 suprà

suprà diximus, inlutis, quod ajunt, pedibus & verbis reprehendit doctissimi hominis orationem.

CAP. VI.

Falsum esse, quod Verrius Flaccus in secundo librorum, quos de obscuris M. Catonis composuit, de servo recepticio scriptum reliquit.

M. Cato Voconiam legem suadens verbis hisce usus est: *Principiò vobis mulier magnam dotem attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in viri potestatem non committit. eam pecuniam viro mutuam dat. postea, ubi irata facta est, servum recepticium sectari atque flagitare virum jubet.* Quærebatur, *servus recepticius* quid esset: libri statim quæsiti allatique sunt Verrii Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inventum est, *recepticium servum*, dici nequam & nulli precii; qui, quum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium, receptusque sit. propterea, inquit, servus ejusmodi sectari maritum & flagitare pecuniam jubebatur; ut eo ipso dolor major & contumelia gravior viro fieret, quòd eum servus nihili petendæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem cumque venia, istorum, si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum hoc sit. *recepticius* enim *servus* in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est quàm Verrius scripsit. atque id cuivis facile intellectu est. Res enim proculdubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum tramittebat, ea *recipere* dicebatur. sicuti nunc quoque in venditionibus, quæ excipiuntur neque veneunt. quo verbo Plautus quoque in Trinummo usus est, in hoc versu:

Posticulum hoc recepit quum ædis vendidit.

id est, quum ædis vendidit, particulam quamdam, quæ post eas ædis erat, non vendidit, sed retinuit. Ipse etiam

etiam Cato mulierem demonstrare locupletem volens, *Mulier*, inquit, *& magnam dotem dat, & magnam pecuniam recipit:* hoc est, & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet. ex ea igitur re familiari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam viro mutuam dat. eam pecuniam quum viro fortè irata repetere instituit, apponit flagitatorem *servum recepticium*, hoc est, proprium suum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, sed retinuerat. non enim servo mariti imperare hoc mulierem fas erat, sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, supersedeo: ipsa enim sunt per sese evidentia, & quod à Verrio dicitur, & à nobis. Quod utrum ergo videbitur cuique verius, eo utatur.

Cap. VII.

Verba hæc ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. AETERNA. AUCTORITAS. ESTO. *P. Nigidio & Q. Scævolæ visa esse non minus de præterito, quàm de futuro cavisse.*

Legis veteris Atiniæ verba sunt: QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. Quis aliud putet in hisce verbis, quàm de tempore tantùm futuro legem loqui? sed Q. Scævola patrem suum & Brutum & Manilium viros apprimè doctos quæsisse ait dubitasseque, utrumne in postfacta modò furta lex valeret, an etiam in antefacta. quoniam SUBREPTUM. ERIT. utrumque tempus videretur ostendere, tam præteritum quàm futurum. itaque P. Nigidius civitatis Romanæ doctissimus super dubitatione hac eorum scripsit in tertio vicesimo grammaticorum commentariorum: atque ipse quoque idem putat incertam esse temporis demonstrationem. sed angustè perquam & obscurè disserit; ut signa rerum ponere videas, ad subsidium magis

gis memoriæ ſuæ, quàm ad legentium diſciplinam. Videbatur tamen hoc dicere; verbum *eſſe* & *erit*, quando per ſeſe ponuntur, habent atque retinent tempus ſuum. quum verò præterito jugantur, vim temporis ſui amittunt, & in præteritum contendunt. quum enim dico, *in campo eſt*, *in comitio eſt*, tempus inſtans ſignifico. item quum dico, *in campo erit*, tempus futurum demonſtro. at quum dico, *factum eſt*, *ſcriptum eſt*, *ſubreptum eſt*; quamquam *eſt*, verbum temporis ſit præſentis; confunditur tamen cum præterito, & præſens eſſe deſinit. ſic igitur, inquit, etiam iſtud, quod in lege eſt; ſi dividas ſepareſque duo verba hæc, *ſubreptum*, & *erit*, ut ſic audias *ſubreptum*, tamquam *certamen erit*, aut, *ſacrificium erit*, tum videbitur lex in poſt futurum loqui. ſi verò copulatè permixtéque dictum intelligas, ut *ſubreptum erit*, non duo, ſed unum verbum ſit, idque unita patiendi declinatione ſit: tum hoc verbo non minus præteritum tempus oſtenditur quàm futurum.

CAP. VIII.

In ſermonibus apud menſam Tauri philoſophi quæri agitarique hujuſmodi ſolita; cur oleum ſæpe & facilè, vina rarius congelaſcant, acetum haud fere umquam, & quòd aquæ fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur.

PHiloſophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerumque ad id diei, ubi jam veſperaverat. id enim eſt tempus iſthic cœnandi frequens. ejus cœnæ fundus & fundamentum omne erat aula una lentis Ægyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæſæ. Ea quodam die ubi paratis & expectantibus nobis allata atque impoſita menſæ eſt; puerum jubet Taurus oleum in aulam indere. erat is puer genere Atticus ad annos maxime natus octo, feſtiviſſimis ætatis & gentis argutiis ſcatens. guttum Samium

oretenus imprudens inanem, tamquam si inesset oleum, affert, convertitque eum; &, ut solitum est, circumegit per omnem partem aulæ manum, nullum inde ibat oleum. adspicit puer guttum atrocibus oculis stomachabundus, & concussum vehementiùs iterum in aulam vertit. idque quum omnes sensim atque summissim rideremus, tum puer Græcè, & id quidem perquam Attice, μὴ γελᾶτε, inquit, ἔνι τ' ἔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἴστε οἵα φρίκη περὶ τὸ ὄρθρον γέγονε· τήμερον κεκρυστάλλωται. Verbero, inquit ridens Taurus, nonne is curriculo, atque oleum petis? sed quum puer foras emtum isset; nihil ipse ista mora offensior, Aula, inquit, oleo indiget; &, ut video, intolerandum fervit. cohibeamus manus: atque interea, quoniam puer nunc admonuit solere oleum congelascere, consideremus cur oleum quidem sæpe & facile stet; vina rarenter congelascant. atque adspicit me, & jubet quid sentiam dicere. Tum ego respondi, conjectare me, vinum iccirco minus citò coalescere, quòd semina quædam caldoris in sese haberet; essetque natura ignitius: ob eamque rem dictum esse ab Homero αἴθοπα οἶνον, non, ut alii putarent, propter colorem. Est quidem, inquit Taurus, ita ut dicis; nam ferme convenit, vinum, ubi potum est, calefacere corpora. sed non secus quoque oleum calorificum est: neque minorem vim in corporibus calefactandis habet. ad hoc, si ista hæc, quæ calidiora sunt, difficiliùs gelu coguntur; congruens est, ut, quæ frigidiora sunt, facile cogantur. acetum autem omnium maximè frigorificum est: atque id nunquam tamen concrescit. num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in levitate est? faciliora enim ad coëundum videntur, quæ levatiora levioraque sunt. præterea id quoque ait quæri dignum; cur fluviorum & fontium aquæ gelu durentur, mare omne incongelabile sit: tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor contra omnium fermè, qui hæc quæsiverunt, opinionem, scribit, marè

Bosporicum, quod Cimmerium appellatur, earumque partium mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi & consistere. Dum hæc Taurus: intereà puer venerat & aula deferbuerat: tempusque esse cœperat edendi & tacendi.

CAP. IX.

De notis litterarum, quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deque aliis clandestinis litteris ex vetere historia petitis: & quid scytale *sit* Laconica.

Libri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium & Balbum Cornelium, qui res ejus absentis curabant. in his epistolis, quibusdam in locis inveniuntur litteræ singulariæ sine coagmentis syllabarum; quas tu putes positas inconditè. nam verba ex his litteris confici nulla possunt. erat autem conventum inter eos clandestinum de commutando situ litterarum; ut in scripto quidem alia aliæ locum & nomen teneret, sed in legendo locus cuique suus & potestas restitueretur. quænam verò pro qua scriberetur, ante iis, sicuti dixi, complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeò Probi grammatici commentarius satis curiose factus de occulta litterarum significatione epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonii autem veteres, quum dissimulare & occultare litteras publicè ad imperatores suos missas volebant, ne, si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur; epistolas id genus factas mittebant. surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento ejusdemque longitudinis, derasi atque ornati consimiliter, unus imperatori in bellum proficiscenti dabatur; alterum domi magistratus cum jure atque cum signo habebant. quando usus venerat litterarum secretiorum; circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, volumine rotun-

rotundo & ſimplici; ita ut oræ adjunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur, coirent. litteras deinde in eo loro per tranſverſas juncturarum oras, verſibus à ſummo ad imum proficiſcentibus, inſcribebant: id lorum litteris ita perſcriptis revolutum ex ſurculo imperatori commenti illius conſcio mittebant: reſolutio autem lori litteras truncas atque mutilas reddebat; membraque earum & apices in partes diverſiſſimas ſpargebat. propterea ſi id lorum in manus hoſtium inciderat, nihil quicquam conjectari ex eo ſcripto quibat. ſed ubi ille, ad quem erat miſſum, acceperat; ſurculo compari, quem habebat, capite ad finem proinde ut debere fieri ſciebat, circumplicabat: atque ita litteræ per ambitum eumdem ſurculi coaleſcentes rurſum coibant; integramque & incorruptam epiſtolam & facilem legi præſtabant. hoc genus epiſtolæ Lacedæmonii σκυτάλην appellant. Legebamus id quoque in vetere hiſtoria rerum Pœnicarum, virum indidem quempiam illuſtrem (ſive ille Haſdrubal, ſive quis alius eſt, non retineo) epiſtolam ſcriptam ſuper rebus arcanis hoc modo abſcondiſſe. pugillaria nova nondum etiam cera illita accepiſſe; litteras in lignum incidiſſe; poſtea tabulas, uti ſolitum eſt, cera conleviſſe; eaſque tabulas tamquam non ſcriptas, cui futurum id prædixerat miſiſſe; eum deinde ceram deraſiſſe, litteraſque incolumes ligno inciſas legiſſe. Eſt & alia in monumentis rerum Græcarum profunda quædam & inopinabilis latebra barbarico aſtu excogitata. Hiſtiæus nomine fuit, loco natus in terra Aſia non ignobili. Aſiam tunc tenebat imperio rex Darius. is Hiſtiæus, quum in Perſis apud Darium eſſet, Ariſtagoræ cuipiam res quaſdam occultas nunciare furtivo ſcripto volebat. comminiſcitur opertum hoc litterarum admirandum. ſervo ſuo diu oculos ægros habenti capillum ex capite omni, tamquam medendi gratia, deradit, caputque ejus leve in litterarum formas compungit. his litte-

ris, quæ voluerat, perscripsit. hominem postea, quoad capillus adolesceret, domo continuit. ubi id factum est; ire ad Aristagoram jubet. & quum ad eum, inquit, veneris, mandasse me dicito, ut caput tuum, sicut nuper egomet feci, deradat. servus, ut imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatumque domini affert. atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum, fecit. ita litteræ perlatæ sunt.

CAP. X.

Quid de versibus Virgilii Favorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Ætnæ Pindarum poëtam secutus est: collataque ab eo super eadem re utriusque carmina & dijudicata.

FAvorinum philosophum, quum in hospitis sui Antiatem villam æstu anni concessisset; nosque ad eum videndum Roma venissemus, memini super Pindaro poëta & Virgilio in hunc fere modum disserere. Amici, inquit, familiaresque P. Virgilii in his, quæ de ingenio moribusque ejus memoriæ tradiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se versus more atque ritu ursino. namque, ut illa bestia fetum ederet ineffigiatum informemque, lambendoque id posteà, quod ita edidisset, conformaret & fingeret; proinde ingenii quoque sui partus recentes rudi esse facie & imperfecta: sed deinceps tractando colendoque reddere iis se oris & vultus lineamenta. Hoc virum judicii subtilissimi ingenue atque verè dixisse res, inquit, judicium facit. nam, quæ reliquit perfecta expolitaque, quibusque imposuit census atque delectus sui supremam manum, omni poëticæ venustatis laude florent: sed quæ procrastinata sunt ab eo ut pòst recenserentur, & absolvi, quoniam mors præverterat, nequiverunt, nequaquam poëtarum elegantissimi nomine atque judicio digna sunt. itaque quum morbo oppres-

bo oppressus adventare mortem videret, petivit oravitque à suis amicissimis impense, ut AEneida, quam nondum satis elimasset, abolerent. in his autem, inquit, quæ videntur retractari & corrigi debuisse, is maxime locus est, qui de monte AEtna factus est. nam quum Pindari veteris poëtæ carmen, quod de natura atque flagrantia montis ejus compositum est, æmulari vellet: ejusmodi sententias & verba molitus est, ut Pindaro quoque ipso, qui nimis opima pinguique esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorque sit. atque uti vosmetipsos, inquit, ejus quod dico arbitros faciam, carmen Pindari, quod est super monte AEtna, quantulum est mihi memoriæ, dicam.

> Τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
> του πυρὸς ἁγνόταται
> Ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
> Δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
> Αἴθων', ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
> Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
> αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ.
> Κεῖνο δ' Ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
> Δεινοτάτους ἀναπέμ-
> πει. τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
> σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παρεόν-
> των ἀκοῦσαι.

Audite nunc, inquit, Virgilii versus, quos inchoasse cum verius dixerim, quàm fecisse.

> *Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens*
> *Ipse; sed horrificis juxta tonat AEtna ruinis,*
> *Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,*
> *Turbine fumantem piceo & candente favilla,*
> *Attollitque globos flammarum, & sidera lambit.*
> *Interdum scopulos avulsaque viscera montis*

 Erigit

Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo.

Jam principio, inquit, Pindarus veritati magis obsequutus, id dixit quod res erat, quodque istic usu veniebat, quodque oculis videbatur, interdiu fumare AEtnam, noctu flammigare. Virgilius autem, dum in strepitu sonitúque verborum conquirendo laborat, utrumque tempus nulla discretione facta confundit. atque ille Graecus quidem, fontes imitatus ignis eructare & fluere amnis fumi, & flammarum fulva & tortuosa volumina in plagas maris ferre, quasi quosdam igneos angues, luculente dixit. at hic noster, atram nubem turbine piceo & favilla fumantem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari volens, crasse & immodice congessit: globos quoque flammarum, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter & ἀκύρως transtulit. item quod ait, *sidera lambit*; vacanter hoc etiam, inquit, accumulavit & inaniter. neque non id quoque inenarrabile esse ait, & propemodum insensibile; quòd *nubem atram fumare* dixit *turbine piceo & favilla candente*. non enim fumare, inquit, solent, neqoe atra esse, quae sunt candentia: nisi si *candente* dixit pervolgatè & impropriè pro ferventi favilla, non pro ignea & relucenti. nam *candens* scilicet est à candore dictum, non à calore. quod saxa autem & scopulos eructari & erigi, eosdemque ipsos statim liquefieri & gemere atque glomerari sub auras dixit; hoc, inquit, nec à Pindaro scriptum, nec umquam fando auditum, & omnium, quae monstra dicuntur, monstruosissimum est.

CAP.

CAP. XI.

Quod Plutarchus in libris symposiacis opinionem Platonis de habitu atque natura stomachi fistulæque ejus, quæ τραχεῖα dicitur, adversum Erasistratum medicum tutatus est auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

ET Plutarchus & alii quidam docti viri reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere: quod potum dixit defluere ad pulmonem, eoque satis humectato demanare per eum, quia sit rimosior, & confluere inde in vesicam: errorisque istius fuisse Alcæum ducem, qui in poëmatis suis scriberet:

Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.

ipsum autem Erasistratum dicere duas esse quasi canaliculas quasdam vel fistulas; easque ab oris faucibus proficisci deorsum: per earumque alteram deduci delabique in stomachum esculenta omnia & poculenta; ex eoque ferri in ventriculum, qui Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία: atque ibi subigi digerique: ac deinde aridiora ex his recrementa in alvum convenire, quod Græcè κοιλὸν dicitur, humidiora per renes in vesicam. per alteram autem fistulam, quæ Græcè nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritum à summo ore in pulmonem, atque inde rursum in os & in naris commeare; perque eamdem viam vocis quoque fieri meatum: ac, ne potus cibusque aridior, quem oporteret in stomachum ire, procideret ex ore, laberetur que in eam fistulam, per quam spiritus reciprocatur, eaque offensione intercluderetur animæ via; interpositam esse arte quadam & ope naturæ inde apud duo ista foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττὶς, quasi claustra quædam mobilia, conniventia vicissim & resurgentia: eamque ἐπιγλωττίδα inter edendum bibendumque operiri atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca potuve

potuve incideret in illud quasi æstuantis animæ iter; ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ commœnito. Hæc Erasistratus medicus adversus Platonem. Sed Plutarchus, in libro Symposiacorum, auctorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse: idemque esse opinatos & Philistiona Locrum & Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos & nobiles: atque illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non iccirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fovendo rigandoque utiles necessariosque humores videri) sed appositam quasi moderatricem quamdam arbitramque prohibendi admiscendive, quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretque in stomachi viam: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem, &, quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id neque universum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum sensim paulatimque tramitteret: atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam derivaret.

CAP. XII.

De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Favorino exercendi gratia disputatis.

INfames materias, sive quis mavult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους ὑποθέσεις appellant, & veteres adorti sunt, non sophistæ solum, sed philosophi quoque: & noster Favorinus oppidò quàm libens in eas materias dicebat, vel ingenio expergificando ratus idoneas, vel exercendis argutiis, vel edomandis usu difficultatibus. sicuti quum Thersitæ laudes quæsivit, & quum febrim quartis diebus recurrentem laudavit, lepida sane multa & non facilia inventu in utramque causam dixit. eaque scripta in libris reliquit. sed in febris laudibus

dibus testem etiam Platonem produxit: quem scripsisse ait, qui quartanam passus convaluerit, viresque integras reciperaverit, fidelius constantiusque postea valiturum: atque inibi in iisdem laudibus, non hercle hac sententiola invenuste lusit. versus, inquit, est longo hominum ævo probatus:

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

eo versu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atque alio male. quod quum ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene aut male vice alterna sit: hæc biduo medio intervallata febris, quanto est fortunatior in qua est μία μητρυιά, δύο μητέρες?

CAP. XIII.

Quin, *particula quot qualesque varietates significationis habeat, & quam sæpe in veterum scriptis obscura sit.*

QUin, particula, quam grammatici conjunctionem appellant, variis modis sententiisque connectere orationem videtur. aliter enim dici putatur, quum quasi increpantes vel interrogantes vel exhortantes dicimus: *quin venis? quin legis? quin fugis?* aliter quum ita confirmamus: *Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus.* aliter autem, quum sic componimus, quod quasi priori videtur contrarium: *Non iccircò causas Isocrates non defendit, quin id utile esse & honestum existimarit.* à quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: *Haud eos*, inquit, *eo postremum scribo, quin populi & boni & strenui sient.* In secunda quoque Origine M. Cato non longe secus hac particula usus est. *Neque satis*, inquit, *habuit quòd eam in occulto vitiaverat, quin ejus famam prostitueret.* Præterea animadvertimus Quadrigarium in octavo annalium particula ista usum esse obscurissimè. ipsius verba posuimus. *Romam venit. vix superat quin triumphus decernatur.*

cernatur. item in sexto annali ejusdem verba hæc sunt: *Pene factum est, quin castra relinquerent atque cederent hosti.* Non me autem præterit dicere aliquem posse de summo pectore, nihil esse in his verbis negotii. nam, *quin*, utrubuque positum pro, *ut*; planissimumque esse si ita dicas: *Romam venit, vix superat ut triumphus decernatur.* item alio in loco: *Pene factum est ut castra relinquerent atque cederent hosti.* sed utantur sane, qui tam expediti sunt, perfugiis commutationum in verbis quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt verecundiùs. hanc verò particulam, de qua dicimus, nisi quis didicerit compositam copulatamque esse, neque vim tantùm conjungendi habere, sed certa quadam significatione factam: numquam profectò rationes ac varietates istius comprehensurus est. quod quia longioris dissertationis est, poterit, cui otium est, reperire hoc in P. Nigidii commentariis, quos Grammaticos inscripsit.

CAP. XIV.

Sententiæ ex Publii mimis selectæ lepidiores.

PUblius mimos scriptitavit: dignusque habitus est, qui suppar Laberio judicaretur. C. autem Cæsarem ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores sibi esse Publii quam Laberii mimos prædicaret. hujus Publii sententiæ feruntur pleræque lepidæ, & ad communem sermonum usum commendatissimæ. ex quibus sunt istæ singulis versibus circumscriptæ, quas libitum hercle est adscribere:

Malum est consilium, quod mutari non potest.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod vitari non potest:
Cui plus licet quam par est, plus vult quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo est.

Frugalitas

Frugalitas inserta est rumoris boni.
Heredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
—— improbe
Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo injuriam in vites novam.
Numquam periclum sine periclo vincitur.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars beneficii est, quod petitur si belle neges.

Cap. XV.

Quòd Carneades Academicus elleboro stomachum purgavit scripturus adversus Zenonis Stoici decreta: deque natura medelaque ellebori candidi & nigri.

Carneades Academicus, scripturus adversum Stoici Zenonis libros, superiora corporis elleboro candido purgavit; ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usque animi redundaret, & instantiam vigoremque mentis labefaceret. tanta cura tantoque apparatu sui vir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno, aggressus. Id quum in historia Græca legissem, quod *elleboro candido* scriptum erat, quid esset quæsivi. tum comperi duas species ellebori esse discerniculo coloris insignes, candidi & nigri. eos autem colores non in semine ellebori, neque in virgulis, sed in radice dinosci. candido stomachum & ventrem superiorem vomitionibus purgari; nigro alvum, quæ inferior vocatur, dilui: utriusque hanc esse vim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. esse autem periculum, ne inter causas morborum, omni corporum via patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa vivendi est, exinaniantur: amissoque omni naturalis alimoniæ fundamento homo exhaustus

exhaustus intereat. Sed elleborum sumi posse tutissime in insula Anticyra Plinius Secundus, in libris naturalis historiæ, scripsit: propterea Livium Drusum, qui tribunus plebi fuit, quum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram navigasse, & in ea insula elleborum bibisse ait; atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in venatibus tinguere elleboro sagittas; quod his ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant: sed propter ellebori contagium vulnera ex sagittis facta circumcidere latius dicuntur.

CAP. XVI.

Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamenti sollertia.

ANates Ponticas dicitur edundis vulgò venenis victitare. scriptum etiam à Lenæo Cn. Pompeji liberto, Mithridatem illum Ponti regem medicinæ rei & remediorum id genus sollertem fuisse: solitumque earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venenis valent: eumque sanguinem vel potentissimum esse in ea confectione: ipsum autem regem, assiduo talium medelarum usu, à clandestinis epularum insidiis cavisse: quin & scientem quoque ultro tentandi gratia venenum rabidum & velox sæpenumerò hausisse: atque id tamen sine noxa fuisse. quamobrem postea, quum prœlio victus in ultima regni refugisset, & mori decrevisset, venena violentissima festinandæ necis gratia frustrà expertus suo se ipse gladio transegit. hujus regis antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios vocatur.

CAP. XVII.

Mithridatem Ponti regem quinque & viginti gentium linguis loquutum, Quintumque Ennium tria corda habere sese dixisse, quod tres linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

Q. Ennius tria corda habere sese dicebat, quod loqui Græcè & Oscè & Latinè sciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclutus, qui à Cn. Pompejo bello superatus est, quinque & viginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud umquam per interpretem colloquutus est: sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, proinde lingua & oratione ipsius, non minus scite quam si gentilis ejus esset, locutus est.

CAP. XVIII.

Quod M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum pecuniaque data demissum.

M. Varro in litteris atque vita fide homo multa & gravis, in libro, quem scripsit *Pius aut de pace*, C. Sallustium scriptorem seriæ illius & severæ orationis, in cujus historia notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprensum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit, & quum dedisset pecuniam, dimissum.

CAP. XIX.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris disciplinas philosophiæ studiose tractantibus, & quæ duo verba observanda præceperit omnium rerum longè salubria.

Favorinum ego audivi dicere Epictetum philosophum dixisse, plerosque istos, qui philosophari videntur, philosophos esse hujuscemodi ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν. id significat, factis procul, verbis tenus. jam illud est vehementius quod Arrianus solitum eum dictitare in libris, quos de dissertionibus ejus composuit, scriptum reliquit. Nam quum, inquit, animadverterat hominem pudore amisso, importuna industria, corruptis moribus audacem, confidentem lingua cæteraque omnia præterquam animum procurantem, istiusmodi, inquit, hominem quum viderat studia quoque & disciplinas philosophiæ contrectare & physica adire & meditari dialectica, multaque id genus theoremata suspicari sciscitarique, inclamabat deûm atque hominum fidem, ac plerumque inter clamandum his eum verbis increpabat: ἄνθρωπε, ποῦ βάλλεις; σκέψαι εἰ κεκάθαρται τὸ ἀγγεῖον. ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλῃς, ἀπώλετο. ἢν σαπῇ, ἢ οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτ' ἂν, ἢ τι τούτων χεῖρον. nihil profecto his verbis gravius, nihil verius: quibus declarabat maximus philosophorum litteras atque doctrinas philosophiæ, quum in hominem falsum atque degenerem influxissent, verti, mutari, corrumpi, &, quod ipse κυνικώτερον, urinam fieri, aut si quid est urina spurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Favorino audivimus, solitus dicere est, duo esse vitia multo omnium gravissima ac tæterrima, intolerantiam & incontinentiam; quum aut injurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus neque ferimus; aut à quibus rebus voluptatibusque

nos tenere debemus, non tenemus. itaque, inquit, si quis hæc duo verba cordi habeat, eaque sibi imperando atque observando curet; is erit pleraque impeccabilis, vitamque vivet tranquillissimam. verba duo hæc dicebat ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

CAP. XX.

Verba sumpta ex symposio Platonis numeris coagmentisque verborum scite, modulatè, aptéque exercendi gratia in Latinam orationem versa.

Symposium Platonis apud philosophum Taurum legebatur. verba illa Pausaniæ inter convivas amorem vice sua laudantis: ea verba ita prorsum amavimus, ut meminisse etiam studuerimus. sunt adeò, quæ meminimus, verba hæc: πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρά· οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν ἢ πίνειν ἢ ᾄδειν ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καθ' αὑτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ, αἰσχρόν. οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Hæc verba ubi lecta sunt; atque ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu rhetorisce (sic enim me in principio recens in diatribam acceptum appellitabat, existimans eloquentiæ unius extundendæ gratia Athenas venisse) videsne, inquit, ἐνθύμημα crebrum & coruscum & convexum, brevibusque & rotundis numeris cum quadam æquabili circumactione devinctum? habesne nobis dicere in libris rhetorum vestrorum tam aptè tamque modulatè compositam orationem; sed hos, inquit, tamen numeros censeo videas οὐδὲ πάρεργον. ad ipsa enim Platonis penetralia ipsarumque rerum pondera & dignitates pergendum est; non ad vocularum ejus amœnitatem

 tem

tem nec ad verborum venuſtates deverſitandum. Hæc admonitio Tauri, de orationis Platonicæ modulis, non modò non repreſſit, ſed inſtinxit etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis verbis Latinis affectandam: atque uti quædam animalium parva & vilia ad imitandum ſunt, quas res cumque audierint viderintve, petulantia; proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demiramur, non æmulari quidem; ſed lineas umbraſque facere quæſivimus & auſi ſumus. velut ipſum hoc eſt, quod ex illis iſdem verbis ejus effinximus: *Omne*, inquit, *omnino factum ſic ſeſe habet. neque turpe eſt quantum in eo eſt, neque honeſtum: velut eſt quas facimus nunc ipſi res, bibere, cantare, diſſerere; nihil namque horum ipſum ex ſeſe honeſtum eſt. quale quum fieret modo factum eſt, tale exſtitit. ſi recte honeſtéque factum eſt, tum honeſtum fit: ſin parum rectè, turpe fit. ſic amor non honeſtus omnis neque omnis laude dignus: ſed qui facit nos ut honeſtè amemus.*

CAP. XXI.

Quibus temporibus poſt Romam conditam Græci Romanique illuſtres viri floruerunt ante ſecundum bellum Carthaginenſium.

Ut conſpectum quemdam ætatum antiquiſſimarum, item virorum illuſtrium, qui in his ætatibus nati fuiſſent, haberemus; ne in ſermonibus fortè inconſpectum aliquid, ſuper ætate atque vita clarorum hominum, temerè diceremus: ſicuti ſophiſta ille ἀπαίδευτος, qui publicè nuper diſſerens Carneadem philoſophum à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum & Panætium Stoïcum cum ſuperiore Africano vixiſſe dixit: Ut ab iſtiuſmodi, inquam, temporum ætatumque erroribus caveremus, excerpebamus ex libris, qui chronici appellantur, quibus temporibus floruiſſent Græci ſimul atque Romani viri, qui vel ingenio vel imperio nobiles inſi-

insignesque post conditam Romam fuissent ante secundum bellum Carthaginiensium: easque nunc excerptiones nostras variis diversisque in locis factas cursim digessimus. neque enim id nobis negotium fuit, ut acri atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμὺς componeremus; sed ut Noctes istæ quadamtenus his quoque historiæ flosculis leviter injectis aspergerentur. Satis autem visum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere: ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis conjectura fieri posset. Incipiemus igitur à Solone claro: quoniam de Homero & Hesiodo inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse vel isdem ferè temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem: utrumque tamen ante Romam conditam vixisse Silviis Albæ regnantibus annis post bellum Trojanum, ut Cassius in primo annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta. Solonem ergo accepimus unum ex illo nobili numero sapientum leges scripsisse Atheniensium, Tarquinio Prisco Romæ regnante, anno regni ejus tricesimo tertio. Servio autem Tullio regnante Pisistratus Athenis tyrannus fuit, Solone antè in exilium voluntarium profecto: quoniam id ei prædicenti non creditum est. Postea Pythagoras Samius in Italiam venit, Tarquinii filio regnum obtinente, cui cognomentum Superbus fuit. isdemque temporibus occisus est Athenis ab Harmodio & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippiæ tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hostilio Romæ regnante, jam tum fuisse poëmatis clarum & nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam aut non longè amplius, victos esse ab Athe-

 nien-

nienſibus Perſas memoriæ traditum eſt, pugnam illam inclutam Marathoniam, Miltiade duce: qui poſt eam victoriam damnatus à populo Athenienſi in vinculis publicis mortem obiit. tum Æſchylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. Romæ autem iſtis fermè temporibus tribunos & ædiles tum primum per ſeditionem ſibi plebes creavit, ac non diu pòſt Cn. Marcius Coriolanus, exagitatus vexatuſque à tribunis plebi, ad Vulſcos, qui tum hoſtes erant, à republica deſcivit; bellumque populo Romano fecit. pòſt deinde paucis annis Xerxes rex ab Athenienſibus & pleraque Græcia, Themiſtocle duce, navali prœlio, quod ad Salamina factum eſt, victus fugatuſque eſt. atque inde anno ferè quarto, Menenio Agrippa, M. Horatio Pulvillo conſulibus, bello Vejente, apud fluvium Cremeram, ab his ſex & trecenti patricii Fabii cum familiis ſuis, univerſi ab hoſtibus circumventi perierunt. juxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philoſophiæ naturalis ſtudio floruit. Romæ autem per eas tempeſtates decemviros legibus ſcribundis creatos conſtitit; tabulaſque ab his primo decem conſcriptas, mox alias duas additas. Bellum deinde in terra Græcia maximum Peloponneſiacum, quod Thucydides memoriæ mandavit, cœptum eſt circa annum ferè, poſt conditam Romam, trecenteſimum viceſimum tertium. qua tempeſtate Olus Poſtumius Tubertus dictator Romæ fuit. qui filium ſuum, quod contra ſuum dictum in hoſtem pugnaverat, ſecuri necavit. hoſtes tum populi Romani fuerant Fidenates. itaque inter hæc tempora nobiles celebreſque erant Sophocles ac deinde Euripides tragici poëtæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philoſophus: quibus Socrates Athenienſis natu quidem poſterior fuit; ſed quibuſdam temporibus iſdem vixerunt. jam deinde, Tribunis militaribus conſulari imperio rempublicam Romæ regentibus, ad annum ferè conditæ

ditæ urbis trecenteſimum quadrageſimum ſeptimum triginta illi tyranni præpoſiti ſunt à Lacedæmoniis Athenienſibus; & in Sicilia Dionyſius ſuperior tyrannidem tenuit, paucisque annis pòſt, Socrates Athenis capitis damnatus eſt, & in carcere veneno necatus. ea ferè tempeſtate Romæ M. Furius Camillus dictator fuit, & Vejos cepit. ac pòſt non longo tempore bellum Senonicum fuit. tum Galli Romam præter Capitolium ceperunt. neque multo poſtea Eudoxus aſtrologus in terra Græcia nobilitatus eſt: Lacedæmoniique ab Athenienſibus apud Corinthum ſuperati, duce Phormione: & M. Manlius Romæ, qui Gallos in obſidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, convictus eſt conſilium de regno occupando iniſſe; damnatuſque capitis ſaxo Tarpejo, ut M. Varro ait, præceps datus; út Cornelius autem Nepos ſcriptum reliquit, verberando necatus eſt. eoque ipſo anno, qui erat poſt reciperatam urbem ſeptimus, Ariſtotelem philoſophum natum eſſe memoriæ mandatum eſt. aliquot deinde annis poſt bellum Senonicum, Thebani Lacedæmonios, duce Epaminonda, apud Leuctra ſuperaverunt: ac brevi pòſt tempore, in urbe Roma, lege Licinii Stolonis conſules creari etiam ex plebe cœpti, quum antea jus non eſſet niſi ex patriciis gentibus fieri conſules. Circa annum deinde urbis conditæ quadringenteſimum Philippus Amyntæ filius Alexandri pater regnum Macedoniæ adeptus eſt: inque eo tempore Alexander natus eſt: paucisque inde annis pòſt Plato philoſophus ad Dionyſium Siciliæ tyrannum poſteriorem profectus eſt. poſt inde aliquanto tempore Philippus apud Chæroneam prœlio magno Athenienſes vincit. tum Demoſthenes orator ex eo prœlio ſalutem fuga quæſivit: quumque id ei, quòd fugerat, probrosè objiceretur, verſu illo notiſſimo eluſit:

Ἀνὴρ, inquit, ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

poſtea Philippus ex inſidiis occiditur: & Alexander regnum adeptus ad ſubigendos Perſas in Aſiam atque in Orientem tranſgreſſus eſt. alter autem Alexander, cui cognomentum Moloſſo fuit, in Italiam venit bellum populo Romano facturus. jam enim fama virtuſque felicitatis Romanæ apud exteras gentes eniteſcere incœptabat. ſed prius, quàm bellum faceret, vita deceſſit. Eum Moloſſum, quum in Italiam tranſiret, dixiſſe accepimus, ſe quidem ad Romanos ire quaſi in ἀνδρωνῖτιν; Macedonem iſſe ad Perſas quaſi in γυναικωνῖτιν. poſtea Macedo Alexander pleraque parte orientali ſubacta, quum annos undecim regnaviſſet, obiit mortis diem. neque ita longè pòſt Ariſtoteles philoſophus & pòſt aliquanto Demoſthenes vita functi ſunt: iſdemque fermè tempeſtatibus populus Romanus gravi ac diutino Samnitium bello conflictatus eſt: conſuleſque Tib. Veturius & Sp. Poſtumius in locis iniquis apud Caudium à Samnitibus circumvallati ac ſub jugum miſſi, turpi fœdere facto diſceſſerunt; ob eamque cauſam populi juſſu Samnitibus per feciales dediti recepti non ſunt. Poſt annum deinde urbis conditæ quadringenteſimum ferè & ſeptuageſimum bellum cum rege Pyrrho ſumtum eſt. Ea tempeſtate Epicurus Athenienſis & Zeno Cittienſis philoſophi celebres erant: eodémque tempore C. Fabricius Luſcinus & Q. Æmilius Papus cenſores Romæ fuerunt; & P. Cornelium Rufinum, qui bis conſul & dictator fuerat, ſenatu moverunt: cauſamque iſti notæ ſubſcripſerunt, quod eum comperiſſent argenti facti cœnæ gratia decem pondo libras habere. Anno deinde poſt Romam conditam quadringenteſimo fermè nonageſimo, conſulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Cæci fratre, & M. Fulvio Flacco, bellum adverſum Pœnos primum cœptum eſt. neque diu pòſt Callimachus poëta Cyrenenſis Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus eſt.

annis

annis deinde poſtea paulo pluribus quàm viginti, pace cum Pœnis facta, conſulibus Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, poſt Sophoclis & Euripidis mortem annis plus ferè centum & ſexaginta, poſt Menandri annis circiter quinquaginta duobus. Claudium & Tuditanum Conſules ſequuntur Q. Valerius & C. Manilius: quibus natum eſſe Q. Ennium poëtam M. Varro, in primo de poëtis libro, ſcripſit: eumque, quum ſeptimum & ſexageſimum annum ageret, duodecimum annalem ſcripſiſſe; idque ipſum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde poſt Romam conditam quingenteſimo undeviceſimo Sp. Carvilius Ruga primus Romæ de amicorum ſententia divortium cum uxore fecit, quod ſterilis eſſet, juraſſetque apud cenſores uxorem ſe liberûm quærendorum cauſa habere. eodemque anno C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit; quem M. Varro, in libro de poëtis primo, ſtipendia feciſſe ait bello Pœnico primo; idque ipſum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit. Porcius autem Licinius ſerius poëticam Romæ cœpiſſe dicit in his verſibus:

Pœnico bello ſecundo Muſa pinnato gradu
Intulit ſe bellicoſam in Romuli gentem feram.

ac deinde annis ferè pòſt quindecim bellum adverſus Pœnos ſumptum eſt: atque non nimium longè M. Cato orator in civitate, & Plautus poëta in ſcena floruerunt. iſdemque temporibus Diogenes Stoïcus & Carneades Academicus & Critolaus Peripateticus ab Athenienſibus, ad ſenatum populi Romani, negotii publici gratia, legati ſunt. neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde & Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Accius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. ſed progreſſi longiùs ſumus: quum finem propoſuerimus annotatiunculis iſtis bellum Pœnorum ſecundum. *LI-*

LIBER OCTAVUS DECIMUS.

CAPUT I.

Disputationes à Philosopho Stoïco, & contrà à Peripatetico, arbitro Favorino, factæ; quæsitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque esset in iis quæ dicuntur extranea.

FAMILIARES Favorini erant duo quidam non incelebres in urbe Roma philosophi. eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoïcæ. his quondam ego acriter atque contentè pro suis utrinque decretis propugnantibus, quum essemus una omnes Ostiæ cum Favorino, interfui. ambulabamus autem in littore quum jam advesperasceret, ætate anni novi. atque ibi Stoïcus censebat & vitam beatam hominum virtute animi sola, & miseriam summam malitia sola posse effici, etiam si cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarentur, virtuti deessent, malitiæ adessent. Ille contrà Peripateticus, miseram quidem vitam vitiis animi & malitia sola fieri concedebat: sed ad complendos omnes vitæ beatæ numeros virtutem solam nequaquam satis esse existimabat. quoniam & corporis integritas sanitasque, & honestus modus formæ, & pecunia familiaris, & bona existimatio, cæteraque omnia corporis & fortunæ bona necessaria viderentur perficiendæ beatæ vitæ. Reclamabat hoc in loco Stoïcus, &, tamquam duas ille res diversas poneret, mirabatur; quòd, quum essent malitia & virtus duo contraria, vita misera & beata quoque æquè contraria, non servaret in utrisque vim & naturam contrarii: & ad miseriam quidem vitæ conficiendam satis valere malitiam solam putaret, ad præstandam verò vitam beatam non satis virtutem solam esse

eſſe diceret. atque id maximè diſſidere neque convenire dicebat, quòd, qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici poſſe, ſi virtus ſola abeſſet; idem contrà negaret beatam fieri vitam quum ſola virtus adeſſet: & quem daret haberetque virtuti abſenti honorem, eumdem petenti atque præſenti adimeret. Tum Peripateticus perquam herclè feſtivè, Rogo te, inquit, cum bona venia reſpondeas, an exiſtimes eſſe vini amphoram, quum abeſt ab ea unus congius? Hoc ubi accepit Stoïcus: Minime, inquit, vini amphora dici poteſt, ex qua abeſt congius. hoc ubi accepit Peripateticus, Unus igitur, inquit, congius amphoram facere dici debebit: quoniam, quum deeſt ille unus, non fit vini amphora; & quum acceſſit, fit amphora. quòd ſi id dicere abſurdum eſt, uno congio ſolo fieri amphoram, itidem abſurdum eſt una ſola virtute vitam fieri beatam dicere: quoniam, quum virtus abeſt, beata eſſe vita numquam poteſt. Tum Favorinus adſpiciens Peripateticum, Eſt quidem, inquit, argutiola hæc, qua de congio vini uſus es, expoſita in libris: ſed, ut ſcis, captio magis lepida, quàm probum aut ſimile argumentum videri debet. congius enim, quum deeſt, efficiet quidem ne ſit juſtæ menſuræ amphora: ſed quum accedit & adjicitur, non ille unus facit amphoram, ſed ſupplet. virtus autem, ut iſti dicunt, non acceſſio neque ſupplementum, ſed ſola ipſa vitæ beatæ inſtar eſt: & propterea vitam beatam ipſa ſola una, quum adeſt, facit. Hæc atque alia quædam minuta magis & nodoſa, tamquam apud arbitrum Favorinum, in ſuam uterque ſententiam conferebant. ſed quum jam prima fax noctis, & denſiores eſſe tenebræ cœpiſſent, proſequuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, diſceſſimus.

CAP. II.

Cujusmodi quæstionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare soliti sumus; atque inibi inspersa quædam sophismata & ænigmata oblectatoria.

Saturnalia Athenis agitabamus hilare prorsum & modeste, non, ut dicitur, remittentes animum, (nam remittere, inquit, Musonius, animum, quasi amittere est,) sed demulcentes eum paulũ atque laxantes jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eamdem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam veneramus, quique easdem auditiones eosdemque doctores colebamus. tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium solvendæ quæstionis ponebat librum veteris scriptoris vel Græcum vel Latinum, & coronam e lauro plexam; totidemque res quærebat quot homines istic eramus, quumque eas omnis exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. quæstio igitur soluta corona & præmio donabatur; non soluta autem tramittebatur ad eum, qui sortitò successerat. idque in orbem vice pari servabatur. si nemo dissolvebat quæstionis ejus nodum; præmium ipsum & corona deo, cujus id festum erat, dicabatur. quærebantur autem res hujuscemodi, aut sententia poetæ veteris lepide obscura, non anxie, aut historiæ antiquioris requisitio, aut decreti cujuspiam ex philosophia perperam invulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati rariorisque verbi indagatio, aut tempus item in verbo perspicuo obscurissimum. itaque nuper quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum versuum, qui sunt in satiris Q. Ennii, uno multifariam verbo concinniter implicati. quorum exemplum hoc est:

Nam qui lepidè postulat, alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.

Nam

Nam qui ſeſe fruſtrari quem fruſtra ſentit,
Qui fruſtratur, is fruſtra eſt: ſi non, ille eſt fruſtra.

Secunda quæſtio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, quod Plato in civitate, quam in libris ſuis condidit, κοινὰς τὰς γυναῖκας eſſe cenſuit; & præmia viris fortibus ſummiſque bellatoribus poſuit ſaviationes puerorum & puellarum. Tertio in loco hoc quæſitum eſt, in quibus verbis captionum iſtarum fraus eſſet, & quo pacto diſtingui reſolvique poſſent: *Quod non perdidiſti, habes: cornua non perdidiſti: habes igitur cornua.* item altera captio: *Quod ego ſum, id tu non es: homo igitur tu non es.* Quæſitum id quoque ibi eſt, quæ eſſet hujus quoque ſophiſmatis reſolutio. *Quum mentior & mentiri me dico, mentior an verum dico?* Poſtea quæſtio iſta hæc fuit: *Quam ob cauſam Patricii Megalenſibus mutitare ſoliti ſint, plebes Cerealibus?* Secundum ea quæſitum hoc eſt; verbum *verant*, quod ſignificat *vera dicunt*, quiſnam veterum poëtarum dixerit? Sexta quæſtio fuit, aſphodelum cujuſmodi herba ſit, quod Heſiodus in iſto verſu poſuerit:

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

& quid item Heſiodus ſe dicere ſentiat, quum dimidium plus eſſe toto dicit. Poſtrema quæſtionum omnium hæc fuit; *ſcripſerim, venerim, legerim*, cujus temporis verba ſint, præteriti, an futuri, an utriuſque. Hæc ubi ordine, quo dixi, propoſita, atque, ſingulis ſorte ductis, diſputata explanataque ſunt, libris coroniſque omnes donati ſumus; niſi ob unam quæſtionem, quæ fuit de verbo *verant*. nemo enim tum commeminerat dictum eſſe à Q. Ennio id verbum in tertiodecimo annalium in iſto verſu:

Satin' vates verant ætate in agunda?

Corona igitur hujus quæſtionis deo feriarum iſtarum Saturno data eſt.

CAP.

CAP. III.

Quid Æschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

Æschines vel acerrimus prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt, in oratione illa sæva criminosaque & virulenta, qua Timarchum de impudicitia graviter insigniterque accusavit, nobile & illustre consilium Lacedæmoniis dedisse dicit virum indidem civitatis ejusdem principem virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius de summa republica sua, quidnam esset utile & honestum, deliberabat. tum exsurgit, sententiæ dicendæ gratia, homo quispiam turpitudine pristinæ vitæ defamatissimus; sed lingua tunc atque facundia nimium quantum præstabilis. consilium, quod dabat, quodque oportere fieri suadebat, acceptum ab universis & complacitum est: futurumque erat ex ejus sententia populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonii, ætatis dignitatisque majestate tamquam arbitros & magistros disciplinæ publicæ verebantur, commoto irritatoque animo exsilit: &, Quænam, inquit, Lacedæmonii, ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc & hanc rempublicam salvam inexpugnabilemque esse diutius posse, si hujuscemodi anteactæ vitæ hominibus consiliariis utemur? quòd si proba ista hæc & honesta sententia est; quæso vos, non sinamus eamdem dehonestari turpissimi auctoris contagio. atque ubi hoc dixit, elegit virum fortitudine atque justitia præter alios præstantem, sed inopi lingua & infacundum; jussitque eum, consensu petituque omnium, eamdem illam sententiam diserti viri cuicuimodi posset verbis

bis dicere: ut nulla prioris mentione habita ſcitum atque decretum populi ex ejus unius nomine fieret, quod ipſum denuo dixerat. atque ita, ut ſuaſerat prudentiſſimus ſenex, factum eſt. ſic bona ſententia manſit; turpis auctor mutatus eſt.

CAP. IV.

Quòd Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à ſeſe uno Salluſtii hiſtorias intelligi illuſit, quæſtione propoſita, quid verba iſta apud Salluſtium ſignificarent: perincertum ſtolidior, an vanior.

Quum jam adoleſcentuli Romæ prætextam & puerilem togam mutaſſemus; magiſtroſque jam nobiſmetipſi exploratiores quæreremus: in Sandaliario forte apud librarios fuimus; quum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria noſtra præter alios doctus, jactatorem quempiam & venditatorem Salluſtianæ lectionis irriſit illuſitque genere illo facetiſſimæ diſſimulationis, qua Socrates ad ſophiſtas utebatur. nam quum ille ſe unum & unicum doctorem eſſe enarratoremque Salluſtii diceret, neque primam tantùm cutem ac ſpeciem ſententiarum, ſed ſanguinem quoque ipſum ac medullam verborum ejus eruere atque introſpicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti venerarique ſe doctrinas illius dicens, Per, inquit, magiſter optime, exoptatus mihi nunc venis cum ſanguine & medulla Salluſtii verborum. heſterno enim die quærebatur ex me, quidnam verba ejus hæc in quarto hiſtoriarum libro de Cn. Lentulo ſcripta ſignificent: de quo incertum fuiſſe ait ſtolidiorne eſſet an vanior: eaque ipſa verba, uti ſunt à Salluſtio ſcripta, dixit: *At Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſtolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sulla emtoribus bonorum*

remi-

remiſerat, exigenda promulgavit. quæſitum ergo ex ſe Apollinaris, neque id ſe diſſolvere potuiſſe aſſeverabat, quid eſſet *vanior* & quid *ſtolidior*: quoniam Salluſtius ſic ea ſeparaſſe atque oppoſuiſſe inter ſe videretur, tamquam diverſa ac diſſimilia, nec ejuſdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti ſe doceret ſignificationes utriuſque vocis & origines. Tum ille rictu oris labearumque ductu contemni à ſe oſtendens, & rem de qua quæreretur & hominem ipſum qui quæreret, Priſcorum, inquit, & remotorum ego verborum medullas & ſanguinem, ſicuti dixi, perſpicere & elicere ſoleo: non iſtorum quæ proculcata vulgo & protrita ſunt. ipſo illo quippe Cn. Lentulo ſtolidior eſt & vanior, qui ignorat ejuſdem ſtultitiæ eſſe vanitatem & ſtoliditatem. ſed ubi hoc dixit, media ipſa ſermonum reliquit: & abire cæpit. nos deinde eum tenebamus, urgebamuſque, & cumprimis Apollinaris, ut de vocabulorum iſtorum vel differentia, vel ſi ei ita videretur, ſimilitudine pleniùs apertiuſque diſſereret: & ut ne ſibi invideret diſcere volenti orabat. atque ita ille, ſe jam planè illudi ratus, negotium ſibi eſſe cauſatur, & digreditur. nos autem poſtcà ex Apollinari didicimus *vanos* propriè dici, non, ut vulgus diceret, deſipientes aut hebetes aut ineptos, ſed, ut veterum doctiſſimi dixiſſent, mendaces & infidos & levia inaniaque pro gravibus & veris aſtutiſſime ponentes: ſtolidos autem vocari non tam ſtultos & excordes, quàm tætros & moleſtos & illepidos, quos Græci μοχθηρὺς ϗ φορτικὺς dicerent. etyma quoque harum vocum & origines ſcriptas eſſe dicebat in libris Nigidianis. quos requiſitos ego & repertos cum primarum ſignificationum exemplis, ut commentariis harum Noctium inferrem, notavi, & intuliſſe jam me aliquo in loco commentationibus iſtis exiſtimo.

CAP.

CAP. V.

Quòd Q. Ennius in septimo annali quadrupes eques, *ac non*, quadrupes equus, *ut legunt multi, scriptum reliquit.*

Cum Antonio Juliano rhetore, viro hercle bono & facundiæ florentis, complures adolescentes familiares ejus Puteolis æstivarum ludum & jocum in litteris amœnioribus & in voluptatibus pudicis honestisque agitabamus. atque ibi tunc Juliano nunciatur ἀναγνώστην quemdam, non indoctum hominem, voce admodum scita & canora Ennii annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem quum jam inter ingentes clamores legentem invenissemus (legebat autem librum ex annalibus Ennii septimum) hos eum primùm versus perperam pronunciantem audivimus:

Denique vi magna quadrupes equus atque elephanti
Projiciunt sese.

neque posteà multis versibus additis, celebrantibus eum laudantibusque omnibus, discessit. Tum Julianus egrediens è theatro, Quid vobis, inquit, de hoc anagnosta, & de quadrupede equo videtur? sic enim profectò legit:

Denique vi magna quadrupes equus atque elephanti
Projiciunt sese.

ecquid putatis, si magistrum prælectoremque habuisset alicujus æris, *quadrupes equus* dicturum fuisse, ac non *quadrupes eques?* quod ab Ennio ita scriptum relictumque esse nemo unus litterarum veterum diligens dubitavit. quumque aliquot eorum, qui aderant, *quadrupes equus*, apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent, & mirarentur quidnam esset, *quadrupes eques*; Vellem vos, inquit, optimi juuenes, tam accuratè Q.

Ennium legisse, quàm P. Virgilius legerat: qui hunc ejus versum sequutus in Georgicis suis *equitem* pro *equo* posuit his in versibus:

Fræna Pelethronii Lapithæ gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

in quo loco, *equitem*, si quis modò non inscitè ineptéque argutior sit, nihil potest accipi aliud nisi, *equum*, pleraque enim veterum ætas & hominem equo insidentem & equum qui insideretur *equitem* dixerunt. propterea equitare etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeò vir adprimè linguæ Latinæ sciens *equum equitare* dicit his versibus:

Quis hinc currere equum nos atque equitare videmus,
His equitat curritque: oculis equitare videmus;
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui: & ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, sed ut puræ liquentisque esset *equus*ne an *eques* Ennius scriptum reliquisset: librum summæ atque reverendæ vetustatis, quem ferè constabat Lampadionis manu emendatum, studio precioque multo unius versus inspiciendi gratia conduxi: &, *eques*, non, *equus*, scriptum in eo versu inveni. Hæc tum nobis Julianus & multa alia eruditè simul & affabiliter dixit. sed eadem ipsa post etiam in pervolgatis commentariis scripta offendimus.

CAP.

CAP. VI.

Quòd Ælius Melissus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, *quem quum ederet* cornum *esse* copiæ *dicebat, rem scripsit neque dictu neque auditu dignam: quum differre* matronam *&* matremfamilias *existimavit differentia longè vanissima.*

AElius Melissus in nostra memoria fuit Romæ summi quidem loci inter grammaticos & temporis: sed majore in litteris erat jactantia & σοφιστείᾳ, quàm opera. is præter alia, quæ scripsit compluria, librum composuit, ut tum videbatur quum est editus, doctrinæ inclutæ. ei libro titulus est ingentis cujusdam illecebræ ad legendum scriptus. quippe est, *de loquendi proprietate.* quis adeò existimet loqui se rectè atque propriè posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? ex eo libro hæc verba sunt: *Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, materfamilias: sicuti sus quæ semel peperit, porcetra; quæ sæpius, scropha.* Utrum autem hoc de matrona ac de matrefamilias Melissus excogitaverit ipse & conjectaverit: an scriptum ab alio quo legerit, hariolis profectò est opus. nam de porcetra habet sane auctorem Pomponium in Atellana, quæ hoc eodem vocabulo inscripta est. sed matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit, neque matremfamilias nisi quæ sæpius, nullis veterum scriptorum auctoritatibus confirmari potest. enimverò illud impendio probabilius est, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum viro convenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiam si liberi nondum nati forent: dictamque esse ita à matris nomine non adepto jam, sed cum spe & omine mox apiscendi. unde ipsum quoque matrimonium dicitur, matrem autem familias

appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus, manu mancipioque esset. quoniam non in matrimonium tantùm, sed in familiam quoque mariti & in sui heredis locum venisset.

CAP. VII.

Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem: atque ibi quot significationes capiat concio.

Domitio homini docto celebrique in urbe Roma grammatico; cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat natura intractabilior & morosior. ei Domitio Favorinus noster quum fortè apud fanum Carmentis obviam venisset; atque ego cum Favorino essem: Quæso, inquit, te, magister, dicas mihi, num erravi; quòd, quum vellem δημηγορίας Latinè dicere, conciones dixi? dubito quippe & requiro, an veterum eorum, qui electiùs loquuti sunt, pro verbis & oratione dixerit quis concionem. tum Domitius voce atque vultu atrociore, Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est; quum vos quoque philosophorum illustrissimi nihil jam aliud quàm verba auctoritatesque verborum cordi habeatis. mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. ego enim grammaticus vitæ jam atque morum disciplinas quæro: vos philosophi mera estis, ut M. Cato ait, mortuaria glossaria. namque colligitis lexidia, res tætras & inanes & frivolas, tamquam mulierum voces præficarum. atque utinam, inquit, muti omnes homines essemus! minus improbitas instrumenti haberet. Quumque digressi essemus: Non tempestivè, inquit Favorinus, hunc hominem accessimus. videtur enim mihi ἐπισημαίνεσθαι. scitote, inquit, tamen intemperiem istam, quæ μελαγχολία dicitur, non parvis nec abjectis ingeniis accidere; ἀλλὰ

εἶναι

εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν; & veritates plerumque fortiter dicere, sed respectum non habere μήτε καιροῦ μήτε μέτρου. vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? nónne, si id Antisthenes aut Diogenes dixisset, dignum memoria visum esset? Misit autem paulò post Favorino librum quem promiserat; Verrii, opinor, Flacci erat. in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt: *senatum* dici & pro loco & pro hominibus; *civitatem* & pro loco & pro opido & pro jure quoque omnium & pro hominum multitudine: *tribus* quoque & *decurias* dici & pro loco & pro jure & pro hominibus. *concionem* autem tria significare, locum, & verba, suggestumque unde verba fierent. sicut M. Tullius, in oratione quæ scripta est contra concionem Q. Metelli, *Escendi*, inquit, *in concionem: concursus est populi factus.* sicut idem M. Tullius in Oratore ait: *Conciones sæpe exclamare vidi quum aptè verba cecidissent. etenim exspectant aures ut verbis colligetur sententia.* item significare cœtum populi assistentis, item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur, exempla in eo libro scripta non erant: sed nos postea Favorino desideranti harum omnium significationum monumenta & apud Ciceronem, sicuti suprà scripsi, & apud eligantissimos veterum reperta exhibuimus. Id autem quod potissimum expetebat, *concionem* esse dictam pro verbis & oratione, docui titulo Tulliani libri, qui à M. Cicerone inscriptus est: *Contra concionem Q. Metelli.* quo nihil profecto significatur aliud, quàm ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα & ὁμοιόπτωτα, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia Lucilii quoque versibus declarari.

Ὁμοιοτέλευτα & ἰσοκατάληκτα & πάρισα & ὁμοιόπτωτα, cæteraque hujusmodi scitamenta, quæ isti ἀπειρόκαλοι, qui se Isocratios videri volunt, in collocandis verbis immodicè faciunt & rancidè quàm sint insubida & inertia & puerilia facetissimè hercle significat in quinto Satirarum Lucilius. nam ubi est cum amico conquestus, quod ad se ægrotum non viseret, hæc ibidem addit festiviter:

Quo me habeam pacto, tametsi non quæris docebo:
Quando in eo numero mansti, quo in maxima nunc est
Pars hominum, ut periisse velis, quem nolueris quum
Visere debueris. hoc, NOLUERIS, *&* DEBUERIS, *te*
Si minus delectat quod ἄτεχνον Isocratium est: ὀχληρῶδεςque simul totum ac συμμειρακιῶδες;
Non operam perdo. Si tu hic.

CAP. IX.

Quid significet apud M. Catonem verbum, insecenda, *quodque* insecenda *potius legendum sit, quam quod plerique existimant,* insequenda.

In libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis de Ptolemæo contra Thermum, sic scriptum fuit: *Sed si omnia dolo fecit; omnia avaritiæ atque pecuniæ causâ fecit, ejusmodi scelera, quæ neque insecenda fanda neque legenda audivimus; supplicium pro factis dare oportet. insecenda* quid esset quæri cœptum. Tum, ex his qui ade-

aderant, alter litterator fuit, alter litteras ſciens. hi duo inter ſeſe diſſentiebant, & grammaticus quidem contendebat. *inſequenda* enim ſcribi, inquit, debet, non, *inſecenda.* quoniam *inſequens* ſignificat: dictumque eſt *inſeque*, quaſi, perge dicere & inſequere. itaque ab Ennio ſcriptum in his verſibus:

Inſeque Muſa, manu Romanorum induperator
Quod quiſque in bello geſſit cum rege Philippo.

alter autem ille eruditior nihil mendoſum, ſed rectè atque integrè ſcriptum eſſe perſeverabat: & Velio Longo non homini indocto fidem eſſe habendam; qui in commentario, quod feciſſet de uſu antiquæ loquutionis, ſcripſerit non *inſeque* legendum apud Ennium, ſed *inſece:* ideoque à veteribus, quas narrationes dicimus, *inſectiones* eſſe appellatas: Varronem quoque verſum hunc Plauti de Menæchmis,

Hæc nihilo mihi videntur eſſe ſectius quam ſomnia,

ſic enarraſſe: nihilo magis narranda eſſe quàm ſi ea eſſent ſomnia. hæc illi inter ſe certabant. Ego arbitror & à M. Catone *inſecenda* & à Q. Ennio *inſece* ſcriptum, ſine *u*, littera. offendi enim in bibliotheca Patrenſi librum veræ vetuſtatis Livii Andronici, qui inſcriptus eſt Οδύσσεια, in quo erat verſus primus, cum hoc verbo, ſine *u*, littera.

Virum mihi Camœna inſece verſutum;

factus ex illo Homeri verſu:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.

illi igitur ætatis & fidei magnæ libro credo. nam quod in verſu Plautino eſt, *ſectius quam ſomnia*; nihil in alteram partem plus argumenti habet. Etiamſi veteres autem non *inſeque*, ſed *inſece* dixerunt, credo quia erat levius leviuſque: tamen ejuſdem ſententiæ verbum videtur. nam & *ſequo* & *ſequor* & item *ſecta* & *ſectio* conſuetudine loquendi differunt: ſed qui penitus inſpexerit, origo & ratio utriuſque una eſt. doctores quoque & interpre-

tes vocum Græcarum, Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα. καὶ, ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι; dictum putant, quod Latine *insequedicitur.* namque in altero *u*, geminum, in altero, *p*, esse tralatum dicunt. sed etiam ipsum illud ἔπη, quod significat verba aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι καὶ εἰπεῖν. eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes sermonesque *insectiones* appellitaverunt.

CAP. X.

Errare istos, qui in exploranda febri pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.

In Herodis c. v. villam, quæ est in agro Attico, loco qui appellatur Cephisiæ, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio concesseram. ibi alvo mihi cita & accedente febri rapida decubueram. Eò Calvisius Taurus philosophus & alii quidam sectatores ejus, quum Athenis visendi mei gratia venissent: medicus, qui tum in his locis repertus assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis quibusque intervallis accederet febris decederetque. tum in eo sermone, quum jam me sinceriore corpusculo factum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque idipsum comprehendere, ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός; quod nostris verbis profectò ita dicitur, si attigeris venam illius. Hanc loquendi imperitiam, quòd venam pro arteria dixisset, quum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tamquam in minime utili medico offendissent, atque id murmure & vultu ostenderent: tum ibi Taurus, ut mos ejus fuit, satis leniter. Certi, inquit, sumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, & quid arteria; quod venæ quidem suapte vi immobiles sint, & sanguinis tantùm demittendi gratia explorentur; arteriæ autem motu atque pulsu suo habitum

tum & modum febrium demonſtrent: ſed, ut video, pervolgatè magis quàm inſcitè loquutus es. non enim te ſolum, ſed alios quoque itidem errantes audivi venam pro arteria dicere. fac igitur ut experiamur eligantiorem eſſe te in medendo, quàm in dicendo; & cum diis bene volentibus opera tua ſiſtas hunc nobis ſanum atque validum quam citiſſime. Hoc ego poſtea quum in medico reprehenſum eſſe meminiſſem; exiſtimavi non medico ſoli, ſed omnibus quoque hominibus liberis liberaliterque inſtitutis turpe eſſe, ne ea quidem cognoviſſe ad notitiam corporis noſtri pertinentia, quæ non altiùs occultiuſque remota ſunt; & quæ natura nobis tuendæ valetudinis cauſa & in promtu eſſe & in propatulo voluerit; ac propterea, quantum temporis habui ſubſicivi, medicinæ quoque libros attigi, quos arbitrabar eſſe idoneos ad docendum, & ex his, cùm alia pleraque ab iſto humanitatis uſu non aliena, tum de venis quoque & arteriis didiciſſe videor ad hunc fermè modum: vena eſt conceptaculum ſanguinis, quod ἀγγεῖον medici vocant, mixti confuſique cum ſpiritu naturali; in quo plus ſanguinis eſt, minus ſpiritus. arteria eſt conceptaculum ſpiritus naturalis mixti confuſique cum ſanguine: in quo plus ſpiritus eſt, minus ſanguinis. σφυγμὸς autem eſt intentio motus & remiſſio in corde & in arteria naturalis non arbitraria. à medicis autem veteribus oratione Græca ita definitus eſt: σφυγμός ἐστιν διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας.

CAP. XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inſcitè à Caſellio Vindice reprehenſa, verſuſque ipſi, in quibus ea verba ſunt, ſubſcripti.

Non hercle idem ſentio cum Cæſellio Vindice grammatico, ut mea opinio eſt, haud quaquam inerudito: verùm hoc tamen petulanter inſcitéque, quod

Furium veterem poëtam dedecorasse linguam Latinam scripsit hujuscemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem neque abhorrere à poëtica facultate visa sunt, neque dictu profatuque ipso tætræ aut insuaves esse: sicuti sunt quædam alia ab illustribus poëtis ficta durè & rancidè. Quæ reprehendit autem Cæsellius Furiana, hæc sunt: quod terram in lutum versam *lutescere* dixerit; & tenebras in noctis modum factas *noctescere*; & pristinas reciperare vires *virescere*; & quod ventus mare cæruleum crispicans nitefacit, *purpurat* dixerit: & opulentum fieri *opulescere*. Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc verba sunt, subdidi:

Sanguine diluitur tellus. Cava terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi. virescunt vulnere vires.
Hic fulica levis volitat super æquora classis:
Spiritus Eurorum viridis quum purpurat undas,
Quo magis in patriis possint opulescere campis.

CAP. XII.

Morem istum veteribus nostris fuisse, verba patiendi *mutare ac vertere in* agendi *modum.*

Id quoque habitum est in oratione facienda eligantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde hæc vice inter se mutua verterent. Juventius in comœdia:

Pallium, inquit, *face ut splendeat.*

nonne hoc impendio venustius gratiusque est, quàm si diceret, *ne maculetur?* Plautus etiam non dissimiliter,

Quid est hoc? rugat pallium. amictus non sum commodè.

itidem Plautus, *pulveret*, dicit, quod non pulvere impleat, sed quod ipsum pulveris plenum sit:

—— —— *Exi tu Dave,*

Age,

Age, sparge: mundum esse hoc vestibulum volo,
Venus ventura est nostra. non hoc pulveret.

in Asinaria quoque *contemples* dicit, pro *contempleris.*

Mecum caput contemples, si quidem è re consultas
tua.

Cn. Vellius in annalibus: *Postquam tempestas sedavit, Atherbal taurum immolavit.* M. Cato in Originibus, *Eodem convenæ complures ex agro accessitavere. eo res eorum auxit.* Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: *In priore verbo graves prosodiæ, quæ fuerunt, manent. reliquæ mutant. mutant*, inquit elegantissimè, pro, *mutantur.* Potest etiam id quoque ab eodem Varrone in VII Divinarum similiter dictum videri: *Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam & Tulliam, est animum advertere.* Verba autem patiendi pro agentibus, in omnibus fermè veterum scriptis, reperiuntur: ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus. *Muneror te*, pro *munero*: & *significor*, pro *significo*: & *sacrificor*, pro *sacrifico*: & *assentior*, pro, *assentio*: & *feneror*, pro, *fenero*: & *pigneror*, pro, *pignero*: & alia istiusmodi pleraque, proinde ut in legendo fuerint obvia, notabuntur.

CAP. XIII.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus à dialectico quodam sophismatio impudenti.

Saturnalibus Athenis alea quadam festiva & honesta lusitabamus hujuscemodi. Ubi conveneramus complusculi ejusdem studii homines, ad lavandi tempus captiones, quæ sophismata appellantur, mente agitabamus; easque quasi talos aut tesserulas in medium vice sua quisque jaciebamus. captionis solutæ aut parum intellectæ præmium pœnave erat nummus sestertius unus. hoc ære collecto, quasi manuario, cœnula curabatur

batur omnibus, qui eum lusum luseramus. erant autem captiones ad hoc ferè exemplum; tametsi Latina oratione non satis scitè ac pœnè etiam illepidè exponuntur. *quod nix est, hoc grando non est, nix autem alba est. grando igitur alba non est.* Item aliud non dissimile: *quod homo est, hoc non est equus. homo autem animal est. equus igitur animal non est.* Dicere ergo debebat, qui ad sophisma diluendum ac refellendum ritu aleatorio vocatus erat, in qua parte quoque in verbo captio foret: quid dari concedique non oporteret. nisi dixerat; nummo singulo multabatur. ea multa cœnam juuabat. libet autem dicere, quàm facetè Diogenes sophisma id genus, quod suprà dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositum remuneratus sit. nam quum ita rogasset dialecticus: *quod ego sum, id tu non es*, & Diogenes annuisset: atque ille addidisset; *homo autem ego sum*: quum id quoque assensus esset, & contrà dialecticus ita conclusisset; *homo igitur tu non es*: hoc quidem, inquit Diogenes, falsum est, &, si verum id fieri vis, à me incipe.

CAP. XIV.

Quid sit numerus hemiolios, *quid* epitritos: *& quòd vocabula ista non facile nostri ausi sunt vertere in linguam Latinam.*

Figuræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent. sed qui de numeris Latinè scripserunt, Græca ipsa dixerunt. fingere autem nostra, quoniam id absurdè futurum erat, noluerunt. quale enim fieri nomen posset hemiolio numero aut epitrito? est autem *hemiolios*, qui numerum aliquem in sese habet, dimidiumque ejus: ut tres ad duo, quindecim ad decem, triginta ad viginti. *epitritos* est, qui habet totum aliquem numerum

rum & ejuſdem partem tertiam: ut quatuor ad tres, duodecim ad novem, quadraginta ad triginta. hæc autem notare meminiſſéque non eſſe abs re viſum eſt: quoniam, vocabula iſta numerorum niſi intelliguntur, rationes quædam ſubtiliſſimæ in libris philoſophorum ſcriptæ percipi non queunt.

CAP. XV.

Quod M. Varro in herois verſibus obſervaverit rem nimis anxiæ & curioſæ obſervationis.

In longis verſibus, qui hexametri vocantur, item in ſenariis, animadverterunt metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere poſſe ſingulos integras partes orationis, medios haud umquam poſſe: ſed conſtare eos ſemper ex verbis aut diviſis aut mixtis atque confuſis. Marcus etiam Varro, in libris diſcipiinarum, ſcripſit obſervaſſe ſe in verſu hexametro: quòd omni-modo quintus ſemipes verbum finiret: & quòd priores quinque ſemipedes æquè magnam vim haberent in efficiendo verſu, atque alii poſteriores ſeptem: idque ipſum ratione quadam geometrica fieri diſſerit.

LIBER NONUS DECIMUS.

CAPUT I.

Reſponſio cujuſdam philoſophi interrogati quam ob cauſam maris tempeſtate palluerat.

NAVIGABAMUS à Caſſiopeia ad Brundiſium, mare Jonium violentum & vaſtum & jactabundum. Nox deinde, quæ diem primum ſequuta eſt, in ea ferè tota ventus à latere ſæviens navem undis compleverat. tum poſtea com-

complorantibus noſtris omnibus atque in ſentina ſatis agentibus dies quidem tandem illuxit: ſed nihil de periculo, neque de ſævitia amiſſum, quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας vocabant, impendere imminereéque ac depreſſuræ navem videbantur. In eadem fuit philoſophus in diſciplina Stoïca celebratus, quem ego Athenis cognoveram, non parva virum auctoritate, ſatiſque attentè diſcipulos juvenes continentem. Eum tunc in tantis periculis inque illo tumultu cœli mariſque requirebam oculis; ſcire cupiens, quonam ſtatu animi & an interritus intrepiduſque eſſet. atque ibi hominem conſpicimus impavidum & extrilidum ploratus quidem nullos, ſicuti cæteri omnes, nec ullas ejuſmodi voces cientem, ſed coloris & vultus turbatione non multum à cæteris differentem. At ubi cœlum enituit, & deferbuit mare, & ardor ille periculi deflagravit, accedit ad Stoïcum Græcus quiſpiam dives ex Aſia, magno, ut videbamus, cultu paratuque rerum & familiæ, atque ipſe erat multis corporis animique deliciis diffluens. Is quaſi illudens, Quid hoc eſt, inquit, ô philoſophe, quod quum in periculis eſſemus, timuiſti tu & palluiſti? ego neque timui neque pallui. & philoſophus aliquantum cunctatus an reſpondere ei conveniret, Si quid ego, inquit, in tanta violentia tempeſtatum videor paulum pavefactus; non tu iſtius rei ratione audienda dignus es. ſed tibi ſanè Ariſtippus ille pro me reſponderit: qui, in ſimili tempore à ſimilimo tui homine interrogatus, quare philoſophus timeret, quum ille contrà nihil metueret, non eamdem eſſe cauſam ſibi atque illi reſpondit. quoniam is quidem eſſet non magno opere ſollicitus pro anima nequiſſimi nebulonis; ipſum autem pro Ariſtippi anima timere. his tunc verbis Stoïcus divitem illum Aſiaticum à ſeſe amolitus eſt. ſed poſtea quum Brundiſium adventaremus,

mol-

mollitique essent venti maris: percontatus eum sum, quænam illa ratio esset pavoris sui, quam dicere ei supersedisset, à quo fuerat non satis dignè compellatus. atque ille mihi placide & comiter, Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto brevi quidem sed necessario & naturali pavore majores nostri conditores sectæ Stoïcæ senserint; vel potius, inquit, lege: & faciliùs credideris si legas, & memineris magis. atque ibi coram ex sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi quintum διαλέξεων; quas ab Arriano digestas congruere scriptis Zenonis & Chrysippi non dubium est. in eo libro Græca scilicet oratione scriptum ad hanc sententiam legimus: Visa animi, quas φαντασίας philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animũ rei pellitur, non voluntatis sunt neque arbitraria; sed vi quadam sua inferunt sese hominibus. noscitandæ probationes autem quas συγκαταθέσεις vocant, quibus eadem visa noscuntur ac dijudicantur, voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu. propterea quum sonus aliquis formidabilis aut è cœlo aut ex ruina aut repentinus nescius periculi nuncius vel quid aliud ejusmodi factum; sapientis quoque animum paulisper moveri, & contrahi, & pallescere necessum est; non opinione alicujus mali præcepta, sed quibusdam motibus rapidis & inconsultis officium mentis atque rationis prævertentibus. mox tamen ille sapiens ibidem τὰς τοιαύτας φαντασίας, visa isthæc animi sui terrifica non approbat: hoc est, οὐ συγκατατίθεται οὐδὲ προσεπιδοξάζει, sed abjicit respuitque; nec ei metuendum esse in his quicquam videtur. Atque hoc inter insipientis sapientisque animum differre dicunt, quod insipiens, qualia esse primo animi sui pulsu visa sunt sæva & aspera, talia esse vero putat; & eadem incepta, quæ quasi jure metuenda sint, sua quoque assensione approbat, καὶ προσεπιδοξάζει. hoc enim verbo Stoïci, quum super ista re disserunt, utun-

utuntur. ſapiens autem, quum breviter & ſtrictim colore atque vultu motus eſt, οὐ συγκατατίθεται, ſed ſtatum vigoremque ſententiæ ſuæ retinet, quam de hujuſcemodi viſis ſemper habuit ut de minime metuendis, ſed fronte falſa & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum philoſophum ex decretis Stoïcorum ſenſiſſe atque dixiſſe in eo, quo dixi, libro legimus. annotandaque eſſe idcirco exiſtimavimus, ut rebus forte id genus, quibus dixi, obortis, paveſcere ſenſim & quaſi albeſcere, non inſipientis eſſe hominis neque ignavi putemus: & in eo tamen brevi motu naturali magis infirmitati cedamus, quam, quòd eſſe, ea qualia viſa ſunt cenſeamus.

CAP. II.

Ex quinque corporis ſenſibus duos eſſe cum belluis maximè communes.

Quinque ſunt hominum ſenſus, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori quæri videtur, guſtus, tactus, odoratus, viſus, auditus. Ex his omnibus quæ immodicè voluptas capitur, ea turpis atque improba exiſtimatur. ſed enim quæ nimia ex guſtu atque tactu eſt, ea voluptas, ſicuti ſapientes viri cenſuerunt, omnium rerum fœdiſſima eſt; eoſque maximè, qui duabus iſtis belluinis voluptatibus ſeſe dediderunt, graviſſimi vitii vocabulis Græci appellant, vel ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς. nos eos vel incontinentes dicimus, vel intemperantes. ἀκολάστους enim, ſi interpretari coactius velis, nimis id verbum inſolens erit. iſtæ autem voluptates duæ guſtus atque tactus, id eſt, libidines in cibos atque in venerem prodigæ, ſolæ ſunt hominibus communes cum beſtiis, & iccirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quiſquis eſt his ferinis voluptatibus prævinctus. cæteræ ex tribus

bus aliis ſenſibus proficiſcentes, hominum eſſe tantùm propriæ videntur. Verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi adſcripſi; ut vel auctoritas clari atque incluti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret. διὰ τί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις· τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ· ἀπ' ἐνίων δὲ, ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν, οὐκέτι; ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς, κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις· ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ, ἀτιμόταταί εἰσι· διὸ καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδιστοι· ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον, ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει, &c. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus iſtis duabus coëundi atque comedendi, quæ ſunt homini cum ſue atque aſino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines propterea velle vivere, ut ederent & biberent; ſe bibere atque eſſe ut viveret. Hippocrates autem, divina vir ſcientia, de coïtu venereo ita exiſtimabat, partem eſſe quamdam morbi tæterrimi, quem noſtri comitialem dixerunt. namque ipſius verba hæc traduntur, τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

CAP. III.

Quòd turpius eſt frigidè laudari, quàm acerbius vituperari.

Turpius eſſe dicebat Favorinus philoſophus exiguè atque frigidè laudari, quàm inſectanter & graviter vituperari. Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat,

rat, quanto id acerbius facit, tam maxime ille pro inimico & inimico ducitur, & plerumque propterea fidem non capit. ſed qui infecundè atque jejunè laudat, deſtitui à cauſa videtur: & amicus quidem creditur ei quem laudare vult, ſed nihil poſſe reperire quod jure laudet.

CAP. IV.

Quamobrem venter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam laceſſat.

Ariſtotelis libri ſunt, qui problemata phyſica inſcribuntur, lepidiſſimi & elegantiarum omne genus referti. in his quærit, quam ob cauſam eveniat, ut quibus invaſit repentinus rei magnæ timor, plerumque alvo ſtatim cita fiant. item quærit, cur accidat, ut eum, qui propter ignem diutius ſtetit, libido urinæ laceſſat. ac de alvo quidem inter timendum prona atque præcipiti cauſam eſſe dicit, quòd timor omnis ſit algificus, quem ille appellat ψυχροποιὸν, eaque vi frigoris ſanguinem caldoremque omnem de ſumma corporis cute cogat penitus & depellat, faciatque ſimul uti, qui timent, ſanguine ex ore decedente palleſcant: Is autem, inquit, ſanguis & caldor in intima coactus movet plerumque alvum & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, verba hæc poſuit: τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς ὥσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα.

CAP. V.

Ex Ariſtotelis libris ſumtum, quòd nivis aqua potui peſſima ſit, & quòd ex nive cryſtallus concreſcat.

In Tiburte rus conceſſeramus hominis amici divitis, æſtate anni flagrantiſſima, ego & quidam alii æquales & familiares mei, eloquentiæ aut philoſophiæ ſe-

ctato-

ctatores. erat nobiſcum vir bonus ex Peripatetica diſciplina, bene doctus, & Ariſtotelis unice ſtudioſiſſimus. is nos aquam multam ex diluta nive bibentes coërcebat, ſeveriuſque increpabat. adhibebat nobis auctoritates nobilium medicorum; & cumprimis Ariſtotelis philoſophi rei omnis humanæ peritiſſimi: qui aquam nivalem frugibus ſane & arboribus fecundam diceret, ſed hominibus potu nimio inſalubrem eſſe; tabemque & morbos ſenſim atque in diem longam viſceribus inſeminare. hæc quidem ille ad nos prudenter & benivole & aſſidue dictitabat. Sed quum bibendæ nivis pauſa fieret nulla; promit è bibliotheca Tiburti, quæ tunc in Herculis templo ſatis commode inſtructa libris erat, Ariſtotelis librum, eumque ad nos adfert. &, hujus ſaltem, inquit, viri ſapientiſſimi verbis credite; ac definite valetudinem veſtram profligare. In eo libro ſcriptum fuit, deterrimam eſſe potu aquam è nive; itemque ſolidiùs latiúſque concretam eſſe eam, quam κρύσταλλον Græci appellant; cauſaque ibi adſcripta eſt hujuſcemodi: Quoniam, quum aqua frigore aëris duratur & coit, neceſſe eſt fieri vaporationem, & quamdam quaſi auram tenuiſſimam exprimi ex ea & emanare. id autem, inquit, in ea leviſſimum eſt, quod evaporatur, manet autem quod eſt gravius & ſordidius & inſalubrius: atque id pulſu aëris verberatum in modum coloremque ſpumæ candidæ oritur. ſed aliquantum, quod eſt ſalubrius, difflari atque evaporari ex nive, indicium illud eſt, quòd minor fit illa, quæ ante fuerat quàm concreſceret. Verba ipſa Ariſtotelis ex eo libro pauca ſumſi & adſcripſi: Διὰ τί ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν· ἐπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc ubi legimus, placuit honorem doctiſſimo viro haberi Ariſtoteli; atque

ita postea ego bellum & odium nivi indixi; alii inducias cum ea varie factitabant.

CAP. VI.

Quòd pudor sanguinem ad extera diffundit, timor verò contrahit.

In problematis Aristotelis philosophi ita scriptum est: διὰ τί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι ὠχριῶσιν, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων· ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν. τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥστ' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. hoc ego Athenis quum Tauro nostro legissem; percunctatusque essem quid de ratione ista reddita sentiret? Dixit quidem, inquit, probe & vere quid accideret diffuso sanguine aut contracto: sed cur ita fieret non dixit. adhuc enim quæri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat; quum sit pudor species timoris: atque ita definiatur, timor justæ reprehensionis. ita enim philosophi definiunt, αἰσχύνη ἐστὶν φόβος δικαίου ψόγου.

CAP. VII.

Quid sit obesum: *nonnullaque alia prisca vocabula.*

In agro Vaticano Julius Paulus, poëta, vir bonus, & rerum litterarumque veterum impense doctus, herediolum tenue possidebat. eò sæpe nos ad sese vocabat, & olusculis pomisque satis comiter copioseque invitabat. atque ita molli quodam tempestatis autumnæ die ego & Julius Celsinus, quum ad eum cœnassemus & apud mensam ejus audissemus legi Levii Alcestin, redieramusque in urbem, sole jam ferè occiduo; figuras habitusque verborum novè aut insigniter dictorum in Le-

viano

viano illo carmine ruminabamur: &, ut quæque vox indidem digna animadverti subvenerat, qua nos quoque possemus uti, memoriæ mandabamus. erant autem verba, quæ tunc suppetebant, hujuscemodi:

> *Corpore*, inquit, *pectoreque undique obeso*,
> *Ac mente exsensa, tardigenulo senio oppressum.*

obesum hic notavimus propriè magis, quàm usitatè dictum, pro exili atque gracilento. Vulgus enim ἀκύρως vel κατ' ἀντίφρασιν *obesum* pro pingui atque uberi dicit. item notavimus, quòd *oblitteram* gentem, pro *oblitterata* dixit. item quòd hostes qui fœdera frangerent, *fœdifragos*, non *fœderifragos* dixit. item quòd *rubentem auroram*, *pudoricolorem* appellavit, & *Memnonem nocticolorem*. item quod *fortè dubitanter*, & ab eo quod est *sileo*, *silenta* loca dixit, & *pulverulenta*, & *pestilenta*, & *carendum tui est*, pro *te*, quodque *magno impete*, pro *impetu*, item quod *fortescere* posuit, pro *fortem fieri*: quodque *dolentiam* pro *dolore*, & *avens* pro *libens*: item *curis intolerantibus*, pro *intolerandis*: quodque *manciolis*, inquit, *tenellis*, pro *manibus*, & *quis tam siliceo*? item, *fiere*, inquit, *impendio infit*, id est, *impense fieri incipit*, quodque *accipitret* posuit, pro *jaceret*. His nos inter viam verborum Levianorum annotatiunculis oblectabamus. cætera enim, quæ videbantur nimium poëtica, & prosæ orationis usu alieniora, prætermisimus: veluti fuit quod de Nestore ait, *trisæclisenex*, & *dulcioreloquus*: item quod de tumidis magnisque fluctibus inquit, *multigrumis*: & flumina gelu concreta *tegmine* esse *onychino* dixit: & quæ multiplicia ludens composuit; quale illud est quod *vituperones* suos *subducti supercilii carptores* appellavit.

CAP. VIII.

Quæstio an harena, cœlum, triticum, *pluralia inveniantur: atque inibi de* quadrigis, inimicitiis, *nonnullis præterea vocabulis, an singulari numero comperiantur.*

Adolescentulus Romæ, priusquam Athenas concederem, quando erat à magistris auditionibusque obeündis otium, ad Frontonem Cornelium visendi gratia pergebam; sermonibusque ejus purissimis bonarumque doctrinarum plenis fruebar. nec umquam factum est, quotiens eum vidimus loquentemque audivimus, quin rediremus fere cultiores doctioresque, veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, levi quidem de re, sed à Latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. nam quum quispiam familiaris ejus bene eruditus homo, tum poëta illustris, liberatum esse se aquæ intercutis morbo diceret, quòd harenis calentibus esset usus: tum illudens Fronto, Morbo quidem, inquit, cares; sed verbi vitio non cares. Cajus enim Cæsar ille perpetuus dictator Cn. Pompeji socer, à quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, vir ingenii præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi, in libris, quos ad M. Ciceronem de Analogia conscripsit, *harenas* vitiose dici existimat; quòd *harena* numquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neque *cœlum* neque *triticum*; contrà autem *quadrigas*, etiamsi currus unus equorum quatuor junctorum agmen unum sit, plurativo semper numero dicendas putat; sicut *arma* & *mœnia* & *comitia* & *inimicitias*: ni quid contra ea dicis poetarum pulcherrime, quo & te purges & non esse id vitium demonstres. De *cœlo*, inquit ille, & *tritico* non inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint, neque de *armis* & *mœniis* & *comitiis* quin figura multitu-

dinis

dinis perpetua censeantur; videbimus autem post de *inimicitiis* & *quadrigis*. ac fortassean de *quadrigis* veterum auctoritati concessero; *inimicitiam* tamen, sicut *inscientiam* & *impotentiam* & *injuriam*, quæ ratio est quamobrem C. Cæsar vel dictam esse à veteribus vel dicendam à nobis non putat? quando Plautus, linguæ Latinæ decus, *deliciam* quoque ἑνικῶς, dixerit, pro delitiis?

Mea, inquit, *voluptas*, *mea delicia*.

inimicitiam autem Q. Ennius illo memoratissimo libro dixit:

Eo, inquit, *ingenio natus sum: amicitiam*
Atque inimicitiam in fronte promtam gero.

sed enim *harenas* parum Latine dici, quis, oro te, alius aut scripsit aut dixit? ac propterea peto, ut, si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi jubeas: ut, quam confidenter hoc dicat, æstimari à te possit. tunc, prolato libro de analogia primo, verba hæc ex eo pauca memoriæ mandavi. nam quum prædixisset neque *cælum triticumve* neque *harenam* multitudinis significationem pati: *Num tu*, inquit, *harum rerum natura accidere arbitraris, quod unam terram & plures terras & urbem & urbes & imperium & imperia dicamus, neque quadrigas in unam nominis figuram redigere neque harenam in multitudinis appellationem convertere possimus?* his deinde verbis lectis sibi Fronto ad illum poëtam, Videturne tibi, inquit, C. Cæsar de statu verbi contra te satisque aperte satisque constanter pronunciasse? Tum permotus auctoritate libri poëta, Si à Cæsare, inquit, jus provocandi foret, ego nunc ab hoc Cæsaris libro provocassem. sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere supersedit; nos te nunc rogamus, ut dicas quam esse caussam vitii putes, & in *quadriga* dicenda & in *harenis*. Tum Fronto ita respondit, *Quadrigæ* semper, etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamen numero tenentur: quoniam quatuor simul equi juncti *quadrigæ* quasi *qua-*

 drijugæ

drijuga vocantur. neque debet prorſus appellatio equorum plurium includi in ſingularis numeri unitatem. Eamdemque ibi rationem habendam, ſed in ſpecie diſpari; nam quum *harena* ſingulari numero dicta multitudinem tamen & copiam ſignificet minimarum, ex quibus conſtat, partium; indocte & inſcite *harenæ* dici videntur: tamquam id vocabulum indigeat numeri amplitudine, quum ei ſingulariter dici ingenita ſit naturalis ſui multitudo. ſed hæc ego, inquit, non ut hujus ſententiæ legiſque fundus ſubſcriptorque fierem: ſed ut ne Cæſaris viri docti opinionem ἀπαρεγμύθητον deſtituerem. nam quum *cælum* ſemper ἑνικῶς dicatur, *mare* & *terra* non ſemper, & *pulvis*, *ventus*, & *fumus*, non ſemper: cur *inducias* & *cæremonias* ſcriptores veteres nonnumquam ſingulari numero appellaverunt: *ferias* & *nundinas* & *inferias* & *exſequias* numquam, cur *mel* & *vinum* atque id genus cætera, numerum multitudinis capiunt: *lac* non capiat? quæri, inquam, iſta omnia & enucleari & excuti ab hominibus negotioſis in civitate tam occupata non queunt. Quin his quoque ipſis, quæ jam dixi, demoratos vos eſſe video, alicui, opinor, negotio deſtinatos. ite ergo nunc: &, quando forte erit otium, quærite an *quadrigam* & *harenas* dixerit è cohorte illa dumtaxat antiquiore, vel oratorum aliquis vel poëtarum, id eſt, claſſicus aſſiduuſque aliquis ſcriptor, non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos juſſit vocabula: non ea re, opinor, quod ſcripta eſſe in nullis veterum libris exiſtimaret: ſed ut nobis ſtudium lectitandi in quærendis rarioribus verbis exerceret. Quod unum ergo rariſſimum videbatur, invenimus *quadrigam* numero ſingulari dictam in libro ſatirarum M. Varronis, qui inſcriptus eſt, *Exdemetricus*. *harenas* autem πληθυντικῶς dictas minore ſtudio quærimus: quia præter C. Cæſarem, quod equidem meminerim, nemo id doctorum hominum dedit.

CAP.

Cap. IX.

Antonii Juliani in convivio ad quosdam Græcos lepidissima responsio.

Adoleſcens è terra Aſia, de equeſtri loco, lætæ indolis, moribuſque & fortuna bene ornatus, & ad rem muſicam facili ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis ac magiſtris, ſub urbe in ruſculo, celebrandæ lucis annuæ, quam principem ſibi vitæ habuerat. Venerat tum nobiſcum ad eamdem cœnam Antonius Julianus rhetor; docendis publicè juvenibus magiſter, Hiſpano ore, floréntiſque homo facundiæ, & rerum litterarumque veterum peritus. is, ubi eduliis finis & poculis mox, ſermonibuſque tempus fuit, deſideravit exhiberi, quos habere eum adoleſcentem ſciebat, ſcitiſſimos utriuſque ſexus, qui canerent voce & qui pſallerent. ac, poſteaquam introducti pueri puellæque ſunt, jucundum in modum Ἀνακρεόντεια pleraque, & Sapphica, & poëtarum quoque recentium ἐλεγεῖα quædam erotica dulcia & venuſta accinerunt. Oblectati autem ſumus, præter multa alia, verſiculis lepidiſſimis Anacreontis ſenis: quos equidem ſcripſi, ut interea labor hic vigiliarum & inquies ſuavitate pauliſper vocum atque modulorum acquieſceret.

Τὸν ἄργυρον τορεύσας
Ἥφαιστέ μοι ποίησον,
Πανοπλίαν μὲν οὐχί,
(Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;)
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Ὅσον δύνῃ βαθύνον.
Ποίει δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα μήθ' ἁμάξας,
Μὴ στυγνὸν Ὠρίωνα.
(Τί Πλειάδεσσι κἀμοί,

Τί δ' ἄστρασι Βοώτεω;)

Ποίησον ἀμπέλους μοι

Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ

Καὶ χρυσέους πατοῦντας

Ὁμοῦ καλῷ Λυαίῳ

Ἔρωτα καὶ Βάθυλλον.

Tum Græci plusculi, qui in eo convivio erant, homines amœni & nostras quoque litteras haud incuriosè docti, Julianum rhetorem lacessere insectarique adorti sunt tanquam prorsus barbarum & agrestem: qui ortus terra Hispania foret, clamatorque tantùm & facundia rabida jurgiosaque esset: ejusque linguæ exercitationes doceret, quæ nullas voluptates nullamque mulcedinem Veneris atque Musæ haberet: sæpéque eum percontabantur, quid de Anacreonte cæterisque id genus poëtis sentiret, & ecquis nostrorum poëtarum tam fluentes carminum delicias fecisset, nisi Catullus, inquiunt, forte pauca, & Calvus itidem pauca. nam Levius implicata, & Hortensius invenusta, & Cinna illepida, & Memmius dura, ac deinceps omnes rudia fecerunt atque absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus, Cedere equidem, inquit, vobis debui, ut in tali asotia atque nequitia artium vinceretis; & sicut in voluptatibus cultus atque victus, ita in cantilenarum quoque multis anteiretis. sed ne nos, id est, nomen Latinum, tamquam profectò vascos quosdam & insubidos ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi, quæso, operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem fecisse ajunt: & audite ac discite nostros quoque antiquiores ante eos, quos nominastis, poëtas amasios ac Venerios fuisse. tum resupinus, capite convelato, voce admodum quàm suavi versus cecinit Valerii Æditui veteris poëtæ, item

Por-

Porcii Licinii, & Quinti Catulli: quibus mundius, venuſtius, limatius, preſſius, Græcum Latinumve nihil quicquam reperiri puto. verſus Æditui:

Dicere quum conor curam tibi Pamphila cordis:
Quid mî abs te quæram? verba labris abeunt.
Per pectus miſerum manat ſubido mihi ſudor.
Sic tacitus, ſubidus: duplo ideo pereo.

atque item alios verſus ejuſdem addidit, non herclè minus dulces quam priores:

Quid faculam præfers Phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma ſatis.
Iſtam non potis eſt vis ſæva exſtinguere venti:
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, niſi ſi Venus ipſa,
Nulla-ſt quæ poſſit vis alia opprimere.

item dixit verſus Porcii Licinii hoſce,

Cuſtodes ovium teneræque propaginis agnûm
Quæritis ignem? ite huc, quæritis? ignis homo-ſt.
Si digito attigero, incendam ſilvam ſimul omnem:
Omne pecus: flamma-ſt, omnia quæ video.

Q. Catulli verſus illi fuerunt:

Aufugit mihi animus. credo, ut ſolet, ad Theotimum
Devenit. ſic eſt. perfugium illud habet.
Quid ſi non interdixem, ne illunc fugitivum
Mitteret ad ſe intrò, ſed magis ejiceret?
Ibimus quæſitum. verùm ne ipſi teneamur
Formido. quid ago? da Venus conſilium.

CAP. X.

Verba hæc, præter propter, *in uſu vulgi prodita etiam Ennii fuiſſe.*

Memini me quondam & Celſinum Julianum Numidam ad Frontonem Cornelium, pedes tunc graviter ægrum, ire & viſere. atque ibi, qui introducti

cti sumus; offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi, circum undique sedentibus multis doctrina aut genere aut fortuna nobilibus viris. assistebant fabri ædium complures balneis novis moliendis adhibiti: ostendebantque depictas in membranulis varias species balnearum. ex quibus quum elegisset unam formam speciemque veris: interrogavit quantus esset pecuniæ conspectus, ad id ratum opus absolvendum. quumque architectus dixisset necessaria videri esse sestertia ferme trecenta: unus ex amicis Frontonis & præter propter, inquit, alia quinquaginta. tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumtu institerat, adspiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta esse alia opus præter propter, quid hoc verbi esset, *præter propter*, interrogavit. atque ille amicus, Non meum, inquit, hoc verbum est, sed multorum hominum quos loquentes id audias. quid autem id verbum significet, non ex me, sed ex grammatico quærendum est. ac simul digito demonstrat grammaticum, haud incelebri nomine Romæ docentem, sedentem. tum grammaticus usitati pervulgatique verbi obscuritate motus, Quærimus, inquit, quod honore quæstionis minime dignum est. nam nescio quid hoc prænimis plebejum est, & in opificum sermonibus, quàm in hominum doctorum, notius. At enim Fronto, jam voce atque vultu intentiore, Itane, inquit, magister, dehonestum tibi deculpatumque hoc verbum videtur, quo & M. Cato & M. Varro & pleraque ætas superior ut necessario & Latino usi sunt? atque ibi Julius Celsinus admonuit in tragœdia quoque Ennii, quæ Iphigenia inscripta est, id ipsum de quò quærebatur scriptum esse, & à grammaticis contaminari magis solitum, quam enarrari. quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennii jubes. in ejus tragœdiæ choro inscriptos esse hos versus legimus;

Otio qui nescit uti, plus negoti habet

Quam

Quam quum est negotium in negotio.
Nam cui quod agat institutum est; nullo negotio
Id agit. studet ibi. mentem atque animum delectat suum.
Otioso in otio animus nescit quid velit.
Hoc idem est: neque domi nunc nos nec militiæ sumus,
Imus huc; hinc illuc; quum illuc ventum est, ire illinc lubet,
Incertè errat animus. præter propter vitam vivitur.

Hoc ubi lectum est: tum deinde Fronto ad grammaticum jam labentem, Audistine, inquit, magister optime, Ennium tuum dixisse, *præter propter*, & cum sententia quidem tali, quali severissimæ philosophorum esse objurgationes solent? petimus igitur dicas, quoniam de Enniano jam verbo quæritur, qui sit notus hujusce versus sensus:

Incerte errat animus. præter propter vitam vivitur.

Et grammaticus sudans multum ac rubens multum, quum id plerique prolixius riderent, exsurgit: & abiens, Tibi, inquit, Fronto posteà uni dicam, ne inscitiores audiant ac discant. atque ita omnes, relicta ibi quæstione verbi, consurreximus.

CAP. XI.

Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum juvenis lusit, dum tragœdiis contendit.

Celebrantur duo isti Græci versiculi, multorumque doctorum hominum memoria dignantur, quod sint lepidissimi & venustissimæ brevitatis. neque adeo pauci sunt veteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant; quibus ille adolescens luserit, quum tragœdiis quoque eodem tempore faciendis præluderet.

τὴν ψυχὴν, Ἀγάθωνα φιλῶν, ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Hoc

Hoc distichon amicus meus οὐκ ἄμουσος adolescens in pluris versiculos licentiùs liberiusque vertit. qui quoniam mihi quidem visi sunt, non esse memoratu indigni, subdidi.

Dum semihulco savio
Meum puellum savior;
Dulcemque florem spiritus
Duco ex aperto tramite:
Animula ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Rictumque in oris pervium,
Et labra pueri mollia,
Rimata itineri transitus,
Ut transiliret nititur.
Tum si moræ quid plusculæ
Fuisset in cætu osculi:
Amoris igni percita
Transisset, & me linqueret:
Et mira prorsum res foret,
Ut ad me fierem mortuus,
Ad puerum at intus viverem.

CAP. XII.

Dissertatio Herodis Attici super vi & natura doloris, suæque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

HErodem Atticum consularem virum Athenis disserentem audivi Græca oratione: in qua ferè omnis memoriæ nostræ universos gravitate atque copia & elegantia vocum longè præstitit. disseruit autem contra ἀπάθειαν Stoïcorum, lacessitus à quodam Stoïco, tamquam minus sapienter & parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat. In ea dissertione, quan-

quantulum memini, hujuſcemodi ſenſus eſt: quod nullus uſquam homo, qui ſecundùm naturam ſentiret & ſaperet, affectionibus iſtis animi quas πάθη appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, voluptatis, carere & vacare totus poſſet; atque, ſi poſſet etiam obniti ut totis careret; non ex re id melius, quoniam langueret animus & torperet, affectionum quarumdam adminiculis, ut neceſſario plurimum imperio, privatus. dicebat enim ſenſus iſtos motuſque animi, qui quum immoderatiores ſunt vitia fiunt, innexos implicatoſque eſſe vigoribus quibuſdam mentium & alacritatibus. ac propterea, ſi omnino omnis eos imperitius convellamus, periculum eſſe ne eis adhærentes bonas quoque & utiles animi indoles amittamus. moderandos eſſe igitur & ſcite conſideratéque purgandos cenſebat, ut ea tantùm, quæ aliena ſunt, contraque naturam videntur, & cum pernicie agnata ſunt, detrahantur: ne profectò id accidat, quod cuipiam Thraco inſipienti & rudi in agro, quem emerat, procurando veniſſe uſu fabula eſt. Homo Thracus, inquit, ex ultima Barbaria, ruris colendi inſolens, quum in terras cultioris, humanioris vitæ cupidine, commigraſſet; fundum mercatus eſt, oleo atque vino conſtitutum. qui nihil admodum ſuper vite aut arbore colenda ſciret, videt forte vicinum rubos late atque alte obortas excidentem, fraxinos ad ſummum prope verticem deputantem, ſuboles vitium è radicibus caudicum ſuper terram fuſas revellentem, ſtolones in pomis aut in oleis proceros, atque decretos amputantem: acceditque prope, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret percunctatus eſt. & vicinus ita reſpondit; Ut ager, inquit, mundus puruſque fiat, ejus arbor atque vitis fecundior. Diſcedit ille à vicino gratias agens, & lætus tamquam adeptus rei ruſticæ diſciplinam, tum falcem ibi ac ſecurim capit; atque ibi homo miſer imperitus vites ſuas ſibi omnes & oleas detruncat; comaſque

arbo-

arborum lætissimas uberrimosque vitium palmites decidit. & frutecta atque virgulta simul omnia, pomis frugibusque gignendis felicia, cum sentibus & rubis purificandi agri gratia convellit; malà mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos & intrepidos & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioris animi officiis amputatis, in corpore ignavæ & quasi enervatæ vitæ consenescunt.

CAP. XIII.

Quos pumiliones *dicimus, Græcè νάνυς appellari.*

Stabant forte unà in vestibulo palatii fabulantes Fronto Cornelius & Festus Postumius & Apollinaris Sulpicius. atque ego ibi assistens, cum quibusdam aliis, sermones eorum quos de literarum disciplinis habebant, curiosius captabam. tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oto, magister, ut sim certus, an rectè supersederim *nanos* dicere parva nimis statura homines, maluerimque eos *pumiliones* appellare: quoniam hoc scriptum esse in libris veterum memineram: *nanos* autem sordidum esse verbum & barbarum credebam. Est quidem hoc, inquit Apollinaris, in consuetudine imperiti vulgi frequens, sed barbarum non est, censeturque linguæ Græcæ origine: νάνυς enim Græci vocaverunt brevi atque humili corpore homines paulum supra terram extantes. Idque ita dixerunt, adhibita quadam ratione etymologiæ cum sententia vocabuli competente. &, si memoria, inquit, mihi non labat, scriptum hoc est in comœdia Aristophanis, cui nonem est, Ὁλκάδες. Fuisset autem verbum hoc à te civitate donatum aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores, esset-

eſſetque id impendio probabilius, quàm quæ à Laberio ignobilia nimis & ſordentia in uſum linguæ Latinæ intromiſſa ſunt. Tum Feſtus Poſtumius grammatico cuipiam Latino, Frontonis familiari, Docuit, inquit, nos Apollinaris *nanos* verbum Græcum eſſe. tu nos doce, in quo de mulis aut equuleis humilioribus vulgò dicitur, anne Latinum ſit: & apud quem ſcriptum reperiatur. Atque ille grammaticus, homo ſanè perquam in noſcendis veteribus ſcriptis exercitus, ſi piaculum, inquit, non committitur præſente Apollinari quid de voce illa Græca Latinave ſentiam dicere; audeo tibi, Feſte, quærenti reſpondere: eſſe hoc verbum Latinum: ſcriptumque inveniri in poëmatis Helvii Cinnæ non ignobilis neque indocti poëtæ. Verſuſque ejus ipſos dixit; quos, quoniam memoriæ mihi fortè aderant, adſcripſi:

At nunc me geniana per ſalicta
Binis rheda rapit citata nanis.

Cap. XIV.

Contemporaneos fuiſſe Cæſari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium ætatis ſuæ doctiſſimos Romanos, & quod Nigidii commentationes propter earum obſcuritatem ſubtilitatemque in vulgus non exeunt.

AEtas M. Ciceronis & C. Cæſaris præſtanti facundia viros paucos habuit: doctrinarum autem multiformium variarumque artium, quibus humanitas erudita eſt, columina habuit M. Varronem & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac diſciplinarum, quæ per litteras condidit, in propatulo frequentique uſu feruntur. Nigidianæ autem commentationes non proinde in vulgus exeunt: & obſcuritas ſubtilitaſque earum tamquam parum utilis derelicta eſt. ſicuti ſunt quæ paulo ante legimus in commentariis ejus

quos grammaticos inſcripſit. ex quibus quædam ad demonſtrandum ſcripturæ genus exempli gratia ſumſi. nam quum de natura atque ordine litterarum diſſereret, quas grammatici vocales appellant, verba hæc ſcripſit, quæ reliquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem. *A & O ſemper principes ſunt: I & V ſemper ſubditæ. E & ſubit & præit. in Euripo præit; ſubit in AEmilio. ſi quis putat præire V, in his verbis, Valerius, Vennonius, Voluſius; aut I in his, jampridem, jecur, jocum, jucundum; errabit: quod hæ litteræ quum præeunt ne vocales quidem ſunt.* Item ex eodem libro verba hæc ſunt: *Inter litteram N & G eſt alia vis: ut in nomine anguis & angaria & ancoræ & increpat & incurrit & ingenuus. in omnibus enim his non verum N, ſed adulterinum ponitur. Nam, N, non eſſe lingua indicio eſt. nam ſi ea littera eſſet: lingua palatum tangeret.* Alio deinde in loco ita ſcriptum: *Græcos non tantæ inſcitiæ arceſſo, qui Ou ex O & Y ſcripſerunt, quantæ, qui, Ei, ex E & I. Illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re ſubacti.*

LIBER VIGESIMUS.

CAPUT I.

Diſceptatio Sex. Cæcilii jureconſulti & Favorini philoſophi de legibus duodecim tabularum.

SEXTUS Cæcilius, in diſciplina juris atque legibus populi Romani noſcendis interpretandiſque, ſcientia, uſu, auctoritateque illuſtri fuit. ad eum forte in area Palatina, quum ſalutationem Cæſaris opperiremur, philoſophus Favorinus acceſſit; colloquutuſque eſt, nobis multiſque aliis præſentibus. In illis tunc eorum ſermonibus orta mentio eſt legum decemviralium: quas decemviri ejus

rei gratia à populo creati composuerunt, inque duodecim tabulas conscripserunt. Eas leges quum Sex. Cæcilius, inquisitis exploratisque multarum urbium legibus, eleganti atque absoluta brevitate verborum scriptas diceret: Sit hoc, inquit Favorinus, in pleraque earum legum parte, ita uti dicis. non enim minus cupidè tabulas istas XII legi, quam illos decem libros Platonis de legibus, sed quædam istic esse animadvertuntur aut obscurissima, aut dura; aut lenia contrà nimis & remissà; aut nequaquam ita, ut scriptum est, consistentia. Obscuritates, inquit Sex. Cæcilius, non assignemus culpæ scribentium, sed inscientiæ non assequentium. quamquam hi quoque ipsi, qui quæ scripta sunt minus percipiunt, culpa vacant. nam longa ætas verba atque mores veteres oblitteravit, quibus verbis moribusque sententia legum comprehensa est. Trecentesimo quoque anno post Romam conditam tabulæ compositæ scriptæque sunt. à quo tempore, ad hunc diem, anni esse non longè minus septingenti videntur. Durè autem scriptum esse in istis legibus quid existimari potest? nisi duram esse legem putas, quæ judicem arbitrumve jure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse convictus est, capite pœnitur: aut quæ furem manifestum, ei cui furtum factum est, in servitutem tradit: nocturnum autem furem jus occidendi tribuit. dic enim, quæso, dic, vir sapientiæ studiosissime, an aut judicis illius perfidiam contra omnia jura divina atque humana jusjurandum suum pecunia vendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam violentiam non dignam esse capitis pœna existimes? Noli, inquit Favorinus, ex me quærere, quid ego existimem. scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ, quam colo, inquirere potius quàm decernere. sed non levis existimator, neque aspernabilis est populus Romanus; cui delicta quidem isthæc vindicanda, pœ-

næ tamen hujuſcemodi nimis duræ eſſe viſæ ſunt. paſſus enim eſt leges iſtas de tam immodico ſupplicio ſitu atque ſenio emori. ſicut illud quoque, non humaniter ſcriptum, improbavit: quod ſi homo in jus vocatus morbo aut ætate æger ad ingrediendum invalidus eſt, arcera non ſternitur: ſed ipſe aufertur & jumento imponitur, atque ex domo ſua ad prætorem in comitium nova funeris facie effertur. quam enim ob cauſam morbo affectus, & ad reſpondendum pro ſeſe non idoneus, jumento adhærens in jus adverſario deportatur? Quod verò dixi videri quædam eſſe impendio molliora: nonnè tibi quoque videtur nimis eſſe dilutum, quod ita de injuria pœnienda ſcriptum eſt? SI. INJURIAM. FAXIT. ALTERI. VIGINTI. QUINQUE. AERIS. POENAE. SUNTO. quis enim erit tam inops, quem ab injuriæ faciendæ libidine vigintiquinque aſſes deterreant? itaque quum eam legem Q. Labeo quoque veſter in libris, quos ad duodecim tabulas conſcripſit, non probaret, Quidam, inquit, Lucius Veratius fuit, egregiè homo improbus atque immani vecordia. is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus ſuæ palma verberare. eum ſervus ſequebatur crumenam plenam aſſium portitans: &, quemcumque depalmaverat, numerari ſtatim ſecundum duodecim tabulas, quinque & viginti aſſes jubebat. propterea, inquit, prætores poſteà hanc aboleſcere & relinqui cenſuerunt; injuriiſque æſtimandis recuperatores ſe daturos edixerunt. Nonnulla autem in iſtis legibus nec conſiſtere quidem, ſicuti dixi, viſa ſunt, velut illa lex talionis: cujus verba, niſi memoria me fallit, hæc ſunt: SI. MEMBRUM. RUPIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. præter enim ulciſcendi acerbitatem, ne procedere quoque exſequutio juſta talionis poteſt. nam cui membrum ab alio ruptum eſt, ſi ipſi itidem rumpere per talionem velit, quæro an efficere poſſit rumpendi pariter membri æquilibrium. in qua re primum

imum ea difficultas est inexplicabilis. Quid si quis membrum, inquit, alteri imprudens ruperit? quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. ictus quippe fortuitus & consultus non cadunt sub ejusdem talionis similitudinem. quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exsequenda talione non licentiæ jus habet, sed imprudentiæ? sed & si prudens ruperit: nequaquam patietur aut altiùs se lædi, aut latiùs. quod cujusmodi libra atque mensura caveri possit, non reperio. quin etiam si quid plus erit aliterve commissum; res fiet ridiculæ atrocitatis: ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionum. nam de immanitate illa secandi partiendique humani corporis, si unus ob pecuniam debitam judicatus addictusque sit pluribus, non libet meminisse; & piget dicere: quid enim videri potest efferatius? quid ab hominis ingenio diversius, quàm quòd membra & artus inopis debitoris brevissimo laniatu distrahebantur, sicut nunc bona venum distrahuntur? Tum Sex. Cæcilius amplexus utraque manu Favorinum, Tu es, inquit, unus profectò in nostra memoria non Grajæ modo, sed & Romanæ rei peritissimus. quis enim philosophorum disciplinæ suæ leges tam scitè atque doctè callet, quàm leges tu nostras decemvirales percalluisti? Sed, quæso tecum tamen, degrediare paulisper è curriculis istis disputationum vestrarum Academicis, omissoque studio, quicquid lubitum est, arguendi tuendique, consideres graviùs, cuimodi sint ea, quæ reprehendisti. nec ideo contemnas legum istarum antiquitates, quòd plerisque ipsis jam populus Romanus uti desiverit. non enim profectò ignoras legum opportunitates & medelas, pro temporum moribus & pro rerum publicarum generibus ac pro utilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, fervoribus mutari atque flecti: neque uno statu

consistere, quin, ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus varientur. quid salubrius visum est rogatione illa Stolonis jugerûm de numero præfinito? quid utilius plebiscito Voconio, de coërcendis mulierum hæreditatibus? quid tam necessarium existimatum est propulsandæ civium luxuriæ, quàm lex Licinia & Fannia, aliæque item leges sumtuariæ? omnia tamen hæc oblitterata & operta sunt civitatis opulentia quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse visa est inhumana lex omnium, mea quidem sententia, humanissima, quæ jumentum dari jubet ægro aut seni in jus vocato? verba sunt hæc de lege: SI. IN. jus. VOCAT. SI. MORBUS. AEVITAS. VE. VITIUM. ESCIT. QUI. IN. jus. VOCABIT. JUMENTUM. DATO. SI. NOLET. ARCERAM. NE. STERNITO. An tu fortè morbum appellari hic putas ægrotationem gravem cum febri rapida & quercera, jumentumque dici pecus aliquod unicum tergo vehens? ac propterea minus fuisse humanum existimas ægrotum domi suæ cubantem jumento impositum in jus rapi? hoc, mi Favorine, nequaquam ita est. nam morbus in lege ista non febriculosus neque nimis gravis; sed vitium aliquod imbecillitatis atque invalentiæ demonstratur: non periculum vitæ ostenditur. cæteroqui morbum vehementiorem vim graviter nocendi habentem legum istarum scriptores alio in loco, non per se morbum, sed *morbum sonticum* appellant. *jumentum* quoque non id solum significat quod nunc dicitur; sed vectabulum etiam, quod adjunctis pecoribus trahebatur, veteres nostri jumentum à jungendo dixerunt. *Arcera* autem vocabatur plostrum tectum undique & mœnitum: quasi arca quædam magna vestimentis instrata, qua nimis ægri aut senes portari cubantes solebant. Quænam tibi igitur acerbitas esse visa est, quòd in jus vocato pauperrimo homini vel inopi, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi non qui-

ret,

ret, ploſtrum eſſe dandum cenſuerunt? neque inſterni tamen delicatè arceram juſſerunt, quoniam ſatis eſſet invalido cuicuimodi vectabulum. atque id fecerunt, ne cauſatio iſta ægri corporis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus, juriſque actiones declinantibus. Sed enim ipſum vide. injurias factas quinque & viginti aſſibus ſanxerunt. non omnino omnes, mi Favorine, injurias ære iſto pauco diluerunt: tametſi & hæc ipſa paucitas aſſium grave pondus æris fuit. nam librariis aſſibus in ea tempeſtate populus uſus eſt. ſed injurias atrociores, ut de oſſe fracto, non liberis modo, verum etiam ſervis factas impenſiore damno vindicaverunt, quibuſdam autem injuriis talionem quoque oppoſuerunt. quam quidem tu talionem, vir optime, iniquius paulò inſectatus es; ac ne conſiſtere quidem dixiſti, lepida quadam ſollertia verborum; quoniam talioni par non ſit talio: neque rumpi membrum facile poſſit ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. Verum eſt, mi Favorine, talionem rariſſimum fieri difficillimè. ſed decemviri minuere atque exſtinguere volentes hujuſcemodi violentiam pulſandi atque lædendi, eo quoque metu coërcendos eſſe homines putaverunt: neque ejus, qui membrum alteri rupiſſet & paciſci tamen de talione redimenda nollet, tantam eſſe habendam rationem arbitrati ſunt, ut, an prudens imprudenſve rupiſſet, ſpectandum putarent: aut talionem in eo vel ad amuſſim æquipararent, vel in librili perpenderent: ſed potius eumdem animum eumdemque impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eumdem quoque caſum exigi voluerunt, quoniam modus voluntatis præſtari poſſet, caſus ictus non poſſet. quod ſi ita eſt, ut dico, ut & ipſe æquitatis habitus demonſtrat; taliones illæ tuæ reciprocæ argutiores profectò quàm veriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque eſſe hoc genus pœnæ putas: quæ, obſecro te, iſta acerbitas eſt, ſi idem fiat in te quod

tute in alio feceris; præsertim quum habeas facultatem paciscendi: & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris? quod edictum autem prætorium de æstimandis injuriis probabilius esse potest? nolo hoc ignores, hanc quoque ipsam rationem ad æstimationem judicis redigi necessario solitam. nam si reus, qui depacisci noluerat, judici talionem imperanti non parebat, æstimata lite judex hominem pecuniæ damnabat. atque ita, si reo & pactio gravis & acerba talio visa fuerat, severitas legis ad pecuniæ multam redibat. Restat ut ei, quod de sectione partitioneque corporis immanissimum esse tibi visum est, respondeam. Omnibus quidem virtutum generibus exercendis colendisque populus Romanus è parva origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit, sed omnium maximè atque præcipuè fidem coluit, sanctamque habuit tam privatim quàm publice. sic consules clarissimos viros hostibus confirmandæ fidei publicæ causa dedit. sic clientem in fidem acceptum cariorem haberi, quàm propinquos, tuendumque esse contra cognatos censuit. neque pejus ullum facinus existimatum est, quam si cui probaretur clientem derisui habuisse. Hanc autem fidem majores nostri non modò in officiorum vicibus sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt; maximèque in pecuniæ mutuaticæ usu atque commercio. adimi enim putaverunt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis omnium vita indiget, si perfidia debitorum sine gravi pœna eluderet. confessi igitur æris ac debiti judicatis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissolverent: eosque dies decemviri *justos* appellaverunt, velut quoddam justitium, id est, juris inter eos quasi interstitionem quamdam & cessationem. quibus diebus nihil cum his agi jure posset. post deinde, nisi dissolverent, ad prætorem vocabantur; & ab eo, quibus erant judicati, addicebantur. nervo quoque aut compedibus vinciebantur.

tur. sic enim sunt, opinor, verba legis: AERIS. CONFESSI. DEBITI. Q. JURE. JUDICATIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI. SUNTO. POST. DEINDE. MANUS. INJECTIO. ESTO. IN. JUS. DUCITO. NI. JUDICATUM. FACIT. AUT. QUI. ENDO. EM. JURE. VINDICIT. SECUM. DUCITO. VINCITO. AUT. NERVO. AUT. COMPEDIBUS. QUINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AUT. SI. VOLET. MAJORE. VINCITO. SI. VOLET. SUO. VIVITO. NI. SUO. VIVIT. QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT. LIBRAS. FARRIS. IN. DIES. DATO. SI. VOLET. PLUS. DATO. Erat autem jus interea paciscendi; ac, nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. inter eos dies, trinis nundinis continuis, ad prætorem in comitium producebantur, quantæque pecuniæ judicati essent prædicabatur. tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregrè venum ibant. sed eam capitis pœnam sanciendæ, sicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu novisque terroribus metuendam reddiderunt. nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare si vellent atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. & quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes invidiam me istam fortè formidare. TERTIIS, inquit, NUNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profectò immitius, nihil immanius: nisi, ut reipsa apparet, eo consilio tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam umquam perveniretur. addici namque nunc & vinciri multos videmus: quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi neque audivi: quoniam sævitia ista pœnæ contemni non quita est. An putas, Favorine, si non illa etiam ex duodecim tabulis de testimoniis falsis pœna abolevisset: & si nunc quoque, ut antea qui falsum testimonium dixisse convictus esset, è saxo Tarpejo deji-

dejiceretur, mentituros fuiſſe pro teſtimonio tam multos quam videmus? Acerbitas plerumque ulciſcendi maleficii, bene atque cautè vivendi diſciplina eſt. Hiſtoria de Metio Fuſetio Albano nobis quoque, non admodum numero iſtiuſmodi libros lectitantibus, ignota non eſt. qui quoniam pactum atque condictum cum rege populi Romani perfidè ruperat binis quadrigis evinctus in diverſa nitentibus laceratus eſt. novum atque aſperum ſupplicium quis negat? ſed, quid eligantiſſimus poëta dicat, vide:

At tu dictis, Albane, maneres.

Hæc taliaque alia ubi Sex. Cæcilius omnibus qui aderant, ipſo quoque Favorino approbante atque laudante, diſſeruit, nunciatum eſt Cæſarem jam ſalutari: & ſeparati ſumus.

CAP. II.

Vocabulum ſiticinum, *in M. Catonis oratione quid ſignificet.*

Siticines, ſcriptum eſt in oratione M. Catonis, quæ inſcribitur, *Ne imperium ſit veteri ubi novus venerit. Siticines*, inquit, *& liticines & tubicines.* Sed Cæſellius Vindex, in commentariis lectionum antiquarum, ſcire quidem ſe ait *liticines* lituo cantare, & *tubicines* tuba: quid iſtuc autem ſit, quo *ſiticines* cantent, homo ingenuæ veritatis ſcire ſeſe negat. Nos autem in Capitonis Atei conjectaneis invenimus, *ſiticines* appellatos, qui apud ſitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt, vita functos & ſepultos: eoſque habuiſſe proprium genus tubæ, à cæterorum differens.

CAP.

CAP. III.

Quam ob cauſam L. Accius poëta in pragmaticis ſicinniſtas nebuloſo nomine *eſſe dixerit*.

Quos *ſiciniſtas* vulgus dicit, qui rectiùs loquuti ſunt *ſicinniſtas*, littera *n* gemina dixerunt. *ſicinnium* enim genus veteris ſaltationis fuit. ſaltabundi autem canebant, quæ nunc ſtantes canunt. Poſuit hoc verbum L. Accius poëta in Pragmaticis, appellarique *ſicinniſtas* ait *nebuloſo nomine*: credo propterea *nebuloſo*, quòd *ſicinnium* cur diceretur ei obſcurum eſſet.

CAP. IV.

Artificum ſcenicorum ſtudium amoremque, inhoneſtum probroſumque eſſe: & ſuper ea re verba Ariſtotelis philoſophi adſcripta.

Comœdos quiſpiam & tragœdos & tibicines dives adoleſcens Tauri philoſophi diſcipulus liberos homines in deliciis atque in delectamentis habebat. id genus autem artifices Græcè appellantur *οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται*. Eum adoleſcentem Taurus à ſodalitatibus convictuque hominum ſcenicorum abducere volens, miſit ei verba hæc ex Ariſtotelis libro exſcripta, qui *προβλήματα ἐγκύκλια* inſcriptus eſt. juſſitque ut ea quotidie lectitaret: *διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν; ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι. Διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας αὐτῶν τὸ πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι. καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσίν, ὁτὲ δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.*

CAP. V.

Exempla epistolarum Alexandri regis & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita: eaque in linguam Latinam versa.

Commentationum suarum artiumque, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur. alia erant, quæ nominabat ἐξωτερικὰ; alia, quæ appellabat ἀκροαματικά. Ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumque rerum notitiam conducebant. Ἀκροαματικὰ autem vocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorque agitabatur; quæque ad naturæ contemplationes disceptationesve dialecticas pertinebant. huic disciplinæ, quam dixi ἀκροαματικὴν, tempus exercendæ dabat in Lycio matutinum: nec ad eam quemquam temerè mittebat; nisi quorum ante ingenium & eruditionis elementa atque in discendo studium laboremque explorasset. illas verò ἐξωτερικὰς auditiones exercitiumque dicendi eodem in loco vesperi faciebat; easque vulgò juvenibus sine delectu præbebat; atque eum δειλινὸν περίπατον appellabat, illum alterum supra ἑωθινόν. utroque enim tempore ambulans disserebat: librosque suos, earum omnium rerum commentarios, seorsum divisit; ut alii exoterici dicerentur, partim acroamatici. Acroamaticos quum in vulgus ab eo editos rex Alexander cognovisset, atque ea tempestate armis exercitam omnem prope Asiam teneret, regemque ipsum Darium prœliis & victoriis urgeret; in illis tamen tantis negotiis litteras ad Aristotelem misit, non eum rectè fecisse, quod disciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis invulgasset. Nam qua, inquit, alia re præstare cæteris poterimus, si ea, quæ ex te accepimus,

omnium

omnium prorsus fient communia? quippe ego doctrina anteire malim, quam copiis atque opulentiis. Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam: Acroamaticos libros, quos editos quereris, & non proinde ut arcana absconditos, neque editos scito esse, neque non editos. quoniam his solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumque litterarum, sumta ex Andronici philosophi libro, subdidi. amavi autem prorsus in utriusque epistola brevitatis eligantissimæ filum tenuissimum.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοί γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο.

Hoc ego verbum, ξυνετοὶ γάρ εἰσιν, quærens uno itidem verbo dicere, aliud non reperi, quam quod est scriptum à M. Catone in VI origine. *Itaque ego*, inquit, *cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

CAP. VI.

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, habeo curam vestri, *an* vestrum.

Percontabar Apollinarem Sulpicium, quum eum Romæ adolescentulus sectarer, qua ratione diceretur, *habeo curam vestri*, aut *misereor vestri*: & iste casus, *vestri*, eo in loco quem videretur habere casum rectum. Is hic mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me, quod mihi

mihi quoque est jamdiu in perpetua quæstione. videtur enim non *vestri* oportere dici, sed *vestrum*: sicut Græci loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. quo in loco ὑμῶν aptiùs *vestrum* dicitur, quam *vestri*, & habet casum nominandi *vos*: quem tu rectum appellasti. Invenio tamen, inquit, non paucis in locis *nostri* atque *vestri* dictum, non *nostrum* aut *vestrum*. L. Sulla rerum gestarum libro secundo: *Quo si fieri potest, ut etiam nunc nostri vobis in mentem veniat: nosque magis dignos creditis, quibus civibus quam hostibus utamini; quique pro vobis potius quam contra vos pugnemus: neque nostro, neque majorum nostrorum merito nobis id continget.* Terentius in Phormione:

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet.

Afranius in Togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

& Laberius in Necyomantia:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicantur, *nostri oblitus est*, *nostri miseritus est*, quo dicitur, *mei pœnitet*, *mei miseritus est*, *mei oblitus est*. *mei* autem casus interrogandi est, quem genitivum grammatici vocant; & ab eo declinatur, quod est, *ego*, hujus deinde plurativum est, *nos*. *tui* æquè declinatur ab eo, quod est, *tu*. hujus itidem plurativum est, *vos*. sic namque Plautus declinavit in Pseudolo in hisce versibus:

Si ex te tacente fieri possem certior, here,
Quæ miseriæ te tam miserè macerent:
Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi & tui respondendi mihi.

mei enim Plautus, hoc in loco, non ab eo dixit, quod est, *meus*; sed ab eo quod est, *ego*. itaque si dicere velis, *patrem mei*, pro, *patrem meum*; quo Græci modo

τὸ πα-

ἢ πατρὸς μοῦ dicunt, inuſitatè quidem, ſed rectè profecto, eaque ratione dices, qua Plautus dixit, *labori mei*, pro, *labori meo*. hæc autem ipſa ratio eſt in numero plurativo; qua Gracchus, *miſereri veſtrum*, & qua M. Cicero *contentio veſtrum*, & *contentione noſtrum* dixit; quaque item ratione Quadrigarius in annali undeviceſimo verba hæc poſuit: *C. Mari, ecquando te noſtrum & reip. miſerebitur?* cur igitur Terentius, *pœnitet noſtri*, & non, *noſtrum*, & Afranius, *noſtri miſeritus eſt*, non, *noſtrum?* Nihil herclè, inquit, mihi de iſta re in mentem venit; niſi auctoritas quædam vetuſtatis non nimis anxiè neque ſuperſtitiosè loquentis. nam ſicuti multifariam ſcriptum eſt, *veſtrorum*, pro, *veſtrum*; ut in Plauti Muſtellaria in hoc verſu:

Verum illud eſſe maxima pars veſtrorum intelligit:

quum vellet, *maxima pars* dicere *veſtrum*: ita nonnumquam *veſtri* quoque dictum eſt *veſtrum*. ſed proculdubio qui rectiſſimè loqui volet, *veſtrum* potius dixerit, quàm *veſtri*. & iccirco importuniſſimè, inquit, fecerunt qui in pleriſque Salluſtii exemplaribus ſcripturam iſtam ſinceriſſimam corruperunt. nam quum ita in Catilina ſcriptum eſſet: *Sæpe majores veſtrum miſeriti plebis Romanæ: veſtrum* obleverunt, & *veſtri* ſuperſcripſerunt. ex quo in plures libros mendæ iſtius indoles manavit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere: eaque tunc ipſa, ita ut dicta fuerant, notavi.

CAP. VII.

Quàm diverſæ Græcorum ſententiæ ſuper numero Niobæ filiorum.

Mira & propè adeò ridicula diverſitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur ſuper numero Niobæ filiorum. nam Homerus pueros puellaſque ejus bis ſenos dicit fuiſſe, Euripides bis ſeptenos, Sap-

Sappho bis novenos, Bacchylides & Pindarus bis denos, quidam alii ſcriptores tres fuiſſe ſolos dixerunt.

CAP. VIII.

De iis quæ habere συμπάθειαν videntur cum luna augeſcente ac ſeneſcente.

Annianus poëta in fundo ſuo, quem in agro Faliſco poſſidebat, agitare erat ſolitus vindemiam hilarè atque amœniter, ad eos dies me & quoſdam item alios familiaris vocavit. ibi tum cœnantibus nobis, magnus oſtrearum numerus Roma miſſus eſt. quæ quum appoſitæ fuiſſent, & multæ quidem, ſed inuberes macræque eſſent: Luna, inquit Annianus, nunc videlicet ſeneſcit: ea re oſtrea quoque, ſicuti quædam alia, tenuis exſuctaque eſt. quum quæreremus, quæ alia item ſeneſcente luna tabeſcerent: Nonne Lucilium, inquit, noſtrum meminiſtis dicere?

Luna alit oſtrea & implet echinos, muribus fibras
Et pecui addit.

eadem autem ipſa, quæ creſcente luna gliſcunt, deficiente contrà luna defiunt. ælurorum quoque oculi ad eaſdem vices lunæ aut ampliores fiunt aut minores. id etiam, inquit, multo mirandum eſt magis, quod apud Plutarchum in IV in Heſiodum commentario legi; Cæpe tum revireſcit, & congerminat decedente luna, contrà autem inareſcit adoleſcente. eam cauſam eſſe dicunt ſacerdotes Ægyptii, cur Peluſiotæ cæpe non edunt: quia ſolum olerum omnium contra lunæ aucta atque damna vices minuendi & augendi habeat contrarias.

CAP. IX.

Qualibus verbis delectari solitus sit Antonius Julianus positis in mimiambis, quos Cn. Matius scripsit.

Delectari mulcerique aures suas dicebat Antonius Julianus, figmentis verborum novis Cn. Matii, hominis eruditi: qualia hæc quoque essent, quæ scripta ab eo in mimiambis memorabat:

Sinuque amicam reficere frigidam caldo,
Columbatimque labra conserens labris.

item id quoque jucundè lepidèque fictum dictitabat:

Jam tonsiles tapetes ebrii fuco,
Quos concha purpura imbuens venenavit.

item illud:

Dein coquenti vasa cuncta dejectat:
Nequamve scitamenta pipulo poscit.

CAP. X.

Quid vocabulum, ex jure manum consertum, *significet.*

EX. JURE. MANUM. CONSERTUM. verba sunt ex antiquis actionibus. quæ, quum lege agitur & vindictæ contenduntur, dici nunc quoque apud prætorem solent. Rogavi ego Romæ grammaticum celebri hominem fama & multo nomine, quid hæc verba essent. tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. rem enim doceo grammaticam, non jus respondeo. si quid igitur ex Virgilio, Plauto, Ennio quærere habes; quæras licet. Ex Ennio ergo, inquam, est magister quod quæro. Ennius enim verbis hisce usus est. quumque ille demiratus aliena hæc esse à poëtis, & haud usquam inveniri in carminibus Ennii diceret: tum ego hos versus ex octavo annali absentes dixi. nam

fortè eos tamquam insigniter præter alios factos meminẽram:

Pellitur è medio sapientia. vi geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis,
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex jure manum consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solidâ vi.

Quum hos ego versus Ennianos dixissem: Credo, inquit grammaticus, jam tibi. sed tu velim credas mihi, Q. Ennium didicisse hoc non ex poëticæ litteris, sed ex juris aliquo perito. eas igitur tu quoque, inquit, & discas unde Ennius didicit. Usus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem præter monstrantis. itaque id, quod ex Jure consultis ex librisque eorum didici, inserendum his commentariis existimavi. quoniam in medio rerum & hominum vitam qui colunt, ignorare non oportet verba actionum civilium celebriora. *Manum conserere* est, de qua re disceptatur, in re præsenti, *sive ager sive quid aliud est*, cum adversario simul manu prendere, & in ea re omnibus verbis vindicare. vindicia, id est, correptio manus in re atque in loco præsenti, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat, in quibus ita scriptum est. SI. QUI. IN. JURE. MANUM. CONSERUNT, Sed postquam prætores propagatis Italiæ finibus, datis jurisdictionibus, negotiis occupati proficisci vindiciarum dicendarum causa in longinquas res gravabantur; institutum est, contra duodecim tabulas, tacito consensu, ut litigantes non in jure apud prætorem manum consererent, sed ex jure manum consertum vocarent; id est, alter alterum ex jure ad conserendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret: atque profecti simul in agrum, de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in jus in urbem ad prætorem deferrent: & in ea gleba, tam-

tamquam in toto agro, vindicarent. idque Ennius ſignificare volens ait, non, ut ad prætorem ſolitum eſt, agi legitimis actionibus, neque ex jure manum conſertum, ſed bello ferroque & vera vi atque ſolida. quod videtur dixiſſe, conferens vim illam civilem & feſtucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret, cum vi bellica & cruenta.

Cap. XI.

Quid ſit ſculna *verbum poſitum apud M. Varronem.*

P. Lavinii liber eſt non incurioſè factus. is inſcriptus eſt, *de verbis ſordidis.* in eo ſcripſit *ſculnam* vulgo dici, quaſi *ſeculnam: quem qui elegantius*, inquit, *loquuntur*, *ſequeſtrem appellant.* utrumque vocabulum à ſequendo factum eſt: quòd ejus, qui electus ſit, utraque pars fidem ſequatur. *ſculnam* autem ſcriptum eſſe in logiſtorico M. Varronis, qui inſcribitur *Catus*, idem P. Lavinius in eodem libro admonet. Sed quod apud *ſequeſtrem* depoſitum erat, *ſequeſtro* poſitum per adverbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum:

Per deos immortalis, nolite vos ſequeſtro ponere.

INTERPRETATIO
GRAECARUM

Dictionum, quæ à Gellio Græce citatæ, nec ab eo Latinæ factæ sunt.

Quae in Praefatione.

Πέπλον, Peplum.
Κέρας Ἀμαλθείας. Cornucopiæ.
Κηρία. Favos.
Λειμῶνας. Prata.
Ἀνθηρῶν. Floridorum.
Εὑρημάτων. Inventorum.
Λύχνους. Lucernas, vel Faces.
Πανδέκτας. Pandectas.
Ἑλικῶνα. Heliconem.
Προβλήματα. Problemata.
Ἐγχειρίδια. Παραξιφίδας, Pugiones, gladiolos.
Πραγματικά. Negotialia.
Πάρεργα. Parerga.
Διδασκαλικά. Didascalica, vel Doctrinas.
Παντοδαπῆς ἱστορίας. Omnimodæ historiæ.
Πάγκαρπον. Pancarpum vel frugifera.
Τόπων. Locorum.
Πολυμαθίη νόον, &c. Varia eruditio mentem non docet.
Εὐφημεῖν χρή, &c. Lingua favere decet nostrisque choris decedere, quisquis harum imperitus est litterarum, aut mente impura, aut nobilium orgia Musarum, neque didicit unquam neque celebravit.

Quæ in Libro Primo.

Cap. 2. κυριεύοντας, ἡσυχάζοντας & σωρείτας. Dominantes, Quiescentes & Acervos. Sunt sophismatum dia-

dialecticorum vocabula. Sic autem restituit hunc locum Janus Rutgersius, eo verius, quod horum ipsorum cum derise meminit hoc libro capiteque eodem & præcedenti Arrianus.

ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος, &c. Solutus, inviolatus, minimè implicitus, liber, dives, felix.

εἰπέ μοι περὶ, &c.

De bonis cedo & malis, audisne?

Ad Ciconas Troja referens me ventus adegit.

τῶν ὄντων τὰ μὲν, &c. Rerum quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona sanè, virtutes: quæ vitii participant, mala. Indifferentia verò illa, quæ horum intermedia sunt, opes, sanitas, vita, mors, voluptas, labor: unde nosti? inquit. Sic Hellanicus in Ægyptiacis tradit. Quid enim refert, ita dicam, An Diogenes in moralibus, Chrysippusve aut Cleanthes? Hoc itaque exquisivisti decretumque fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatem in navi feras; numquid ejus distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet velum: & exclamantem te si quis male feriatus ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo ajebas, num sit vitium naufragium facere? num particeps vitii sit? an non isti fustem impingas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis.

Si reus ad Cæsarem citeris, memento divisionis hujus. Si quis ingresso tibi ac pallenti dixerit: quid tremis homo? quæ tua res agitur? numquid intus Cæsar virtutem & vitium ingredientibus largitur? Quid & tu meis malis insultas? Tamen, philosophe, dic mihi, quid tremis? nonne mortis aut carceris periculum est aut doloris corporis, aut exilii, aut ignominiæ? Quid verò aliud? numquid in istis vitium est, aut aliqua vitii pars? Quid his de rebus ipse disseruisti? Quid mihi rei tecum est homo? Mala mihi mea sufficiunt. Rectè dicis. Sufficiunt enim tibi tua mala, degener animus, timidi-

miditas, arrogantia, quam in schola præ te fers. Quid alieno splendore gloriabaris? Cur te Stoïcum profitebaris? Id vobis usurpate nomen, quod actiones vestræ demonstrant. Ita invenietis, cujus sectæ sitis. Invenietis autem plerosque vestrum Epicureos esse, paucos Peripateticos, eosque effœminatos.

CAP. 3. εἰ δεῖ βοηθεῖν, &c. Numquid oporteat contra justitiam amico subvenire? & qua fini, & in cujusmodi.

δεῖ με συμπράττειν, &c. Opus est me amicis opitulari, sed usque ad deos.

οὐκ οἶδ᾽ εἴπου, &c. Haud satis novi si quid in hoc genere sit nobilius: & an quæcumque pars ad quantamcumque alterius partem comparata, eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet, portionis cujuslibet æris compatione sit pluris. verum nonnihil discriminis cum numerus tum verò magnitudo efficiet.

ἡ καλουμένη, &c. Quæ gratia apud homines vocatur, hoc quidem est juris diligentioris loco & tempore imminutio.

περὶ ψυχῆς. De anima.

χείλων ὁ παλαιός, &c. Chilo senior, quum quempiam dicentem audisset, nullum se inimicum habere, an nullum etiam amicum haberet, interrogavit: amicitias inimicitiasque invicem consequi conjungique necesse esse arbitratus.

CAP. 5. κόμψη χλανίς, &c. Elegans vestis, & molles tuniculæ.

ἄμουσος, &c. Inelegans, invenustus, illiberalis.

CAP. 7. ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, facturum, futurum, dicturum.

διφωνία. Voculatio,

ἐπιμελεία τῶν λέξεων. Vocabulorum delectui diligentia.

CAP. 8. ὀ παντὸς, &c. Non viri cujusque est Corinthum petere.

μυριάς, &c. Decem drachmarum millia, vel talentum.

οὐκ ὠνοῦμαι, &c. Non emo millibus x drachmarum pœnitentiam.

CAP. 9. ἐφυσιογνωμόνει. Per naturæ indicia pensiculabat.

ἀκουστικοί. Auditores.

ἐχεμυθία. Taciturnitas.

μαθηματικοί. Disciplinis vacantes.

μαθήματα. Disciplinas.

φυσικοί. Naturales.

ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι. A contemplatione, à musis, à geometria penitus alieni.

κοινόβιον. Contubernium.

Cæterum hæc vox non est auctoris, qui scripserat: *quod re atque verbo Romano appellabatur, hercto non cito*: ut ex regio codice docuit Salmasius. Et sic jusseram edi, sed non impetravi ab operis.

CAP. 11. καὶ μετὰ ταῦτα, &c. Post hæc congressum est: Argivi quidem sociique acriter ac cum impetu procedentes; Lacedæmonii contra multis tibiis præcinentibus ad numerum, non religione aliqua, verum ut æquabili numerosoque sensim ingressu convenientes, pugnam capesserent, nec suos ordines distrahi sinerent: quòd semper amplissimas copias agere, ubi congrediendum est, decet.

οἱ δ' ἄρ' ἴσαν, &c. Ast ibant taciti spirantes robur Achivi.

Inque vicem auxilium cupida sibi mente ferebant.

διὰ τί ἐπειδὰν, &c. Quamobrem ubi commissuri prælium sint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus decorè agentes dignoscant.

CAP. 13. καθήκοντα. Officia.

CAP. 15. ἀλλ᾽ ὅτε δὴ, &c.
Aſt ubi jam magnam fudit de pectore vocem.
Dentis clauſtra tui vox qualis, nata, reliquit.
ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον. Loquentem ſine judicio & modo.
ἄκοσμα. Incompta.
ἀμετροεπὴς ἐκολῴα. Supra modum multiloquus conturbabat.
λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. Blaterare optimus, dicere ineptiſſimus.
γλώσσης τοι θησαυρὸς, &c. Optimus eſt homini linguæ theſaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis menſurat ſingula verbis.
οὐ λέγειν, &c. Non idoneus ad dicendum, ſed ad tacendum impos.
ἀχαλίνων στομάτων, &c. Effrænioris & exlegis dementiæ extremum infelicitas occupat.
ἄνθρωπον ἀγριωπὸν, &c. Hominem agreſti ferocia, ore temerario, effrænato, prodigo, petulanti: loquacem, futilem, & fuſum per verborum congeriem ac faſtum.
CAP. 20. ἀπλατής. Longitudo ſine latitudine.
CAP. 22. βιωφελῆ. Vitæ utilia.
ἀκυρωτέρῳ. Minus proprio.
CAP. 25. ἐκεχειρίαν. A manibus temperationem, inducias.
τύπους. Formas.
ὑπογραφάς. Deſcriptiones.
ὁρισμούς. Definitiones.
CAP. 26. περὶ ἀοργησίας. De non iraſcendo, vel de inirafcibilitate.
ἀοργησίαν ἢ, &c. Iniraſcentiam, & indolentiam.
ἀνάλγητον ἢ, &c. Hebetem ac ſtupentem.

Qua

Quæ in libro secundo.

CAP. I. πολλάκις. Sæpenumero.

ἐξ ἡλίου, &c. De sole ad solem erectior stipitibus arborum steterat.

CAP. 3. ἰχθὺν ἱερόν. Piscem pauperem.

CAP. 6. πολλάκι, &c. Sæpe & olitor vir valde opportunum dixit.

ηὔδα μάντις ἀμύμων. Fatus est inculpabilis aruspex.

τὼ δ᾽ οὐκ ἄκοντε πετέσθην. Illi haud inviti volarunt.

ἔνθ᾽ οὐκ ἄν, &c. Tunc neque cernere erat torpentem Agamemnona divum;

Nec pavidum, nec nolentem decernere ferro.

ὅρος τοῦ, &c. Terminus magnitudinis voluptatum, omnis doloris detractio.

κατά. Secundum.

στέρησιν. Privationem.

CAP. 7. ἀδιάφορα. Indifferentia.

μέσα. Media.

ὑγιὲς, &c. Sanum, legitimum, disjunctum.

CAP. 8. ὁ θάνατος, &c. Mors nihil ad nos, nam dissolutum non sentit: quod autem non sentit, nihil ad nos.

ὁ θάνατος, &c. Mors animæ & corporis dissolutio.

ὁ θάνατος ψυχῆς, &c. Mors animæ corporisque est dissolutio: dissolutum autem non sentit, quod verò non sentit, nihil ad nos.

CAP. 9. ὅρος τοῦ, &c. Definitio magnitudinis voluptatum, omnis doloris sublatio.

παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος. Omnis dolentis.

παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ. Omnis rei anxiæ & tristis.

λέξεις τηρεῖ. Voces aucupatur.

CAP. 17. συναιρέσει. Coagmentatione.

CAP. 18. δοῦλος, &c.

Servus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

CAP. 20. παραδείσους. Hortos.

μελισσῶνες. Apiaria, mellariaque.

ἀμπελῶνες. Vineas.

δαφνῶνες. Laureta.

CAP. 22. ἰσονύκτιος. AEquinoctialis.

ἰσημέριος. AEquidialis.

θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναὶ, AEstiva solstitia, & hiberna.

ἐτυμολογικοί. Rationem originis verbi interpretando indagantes.

ἀπὸ τοῦ ἕω ῥέων. Ab oriente sole fluens.

αἰθρηγενέτην. Serenitatem facientem.

ἀπὸ τοῦ βοῆς. A boatu.

σὺν δ' Εὖρος, &c. Quumque Euro incubuit Zephyrusque, Notusque furentes,
Sudificusque simul Boreas mala plurima volvens.

κακὰ ἐφ', &c. Mala ad se attrahens, ut Cæcias nubes.

ἀκρόασις ἐπιδεικτική. Auscultatio sese ostentans.

CAP. 23. ἐπ' ἀμφοτέρων, &c. In aurem utramque, quandoquidem dotata est, cubet.

Re confecta magnifica, & negotio inclyto,
Domo illam exturbet, cui malevoluit maximè:
Ut omnes in Creobulæ faciem oculos converterent.
Tum me cunctis nòtum ut faceret uxor hera,
Meoque demoraretur in vultu, asinus inter simias fierem.
Quod autem hoc dictum? tacere volo.
Noctem mali auctorem plurimi.
Me miserum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cujus superbia
Adeò intolerabilis est. Jovem Olympium,

Et

INTERPRETATIO:

Et Minervam testor, non ancillulam potius officiosam, dicto citius
Præstò hanc quispiam abigat quæso, at illam referat.

ἔχω δ᾽ ἐπίκληρον, &c.

Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi,
Tum verò domus, atque agrorum heram,
Universorumque illius loco, hei quàm miserum & grave!
Difficillimum imò. At omnibus molesta est, non soli mihi,
Filio multò magis, filiæque. provinciam
Inexpugnabilem dicis, certò scio.

ὦ τρὶς κακοδαίμων, &c.

Quàm extremè infelix quisquis in egestate uxorem ducit,
Et quærit liberos! hei quantum est insciens sui!
Quique neque necessarium studium rerum gerit,
Nisi quantum aliquid jugiter in vita deterat:
Neque (licet res cogat) tectum præbere quit sibi
Sed inops domo in ærumna vitam trahit,
Hyemem tolerans malè, miseriæ omnis socius
Bonorumque universorum insors ac carens.
Unum equidem quum opprobrans, cunctos monitos volo.

CAP. 25. ἀναλογίαν. Proportionem.

ἀνωμαλίαν. Inæqualitatem.

ἀνωμαλία. Inæqualitas.

CAP. 26. ξανθὸς δὲ, &c. Flavus autem, & ruber & fulvus, & puniceus.

καὶ νίκην, Et virtute tua facta est victoria nutans.

CAP. 27. ἑώρων δὲ, &c. Videbam etiam ipsum Philippum, quocum certamus pro imperio principatuque, oculo effossum, humero fractum, manu crureque blæsum, omne denique corporis membrum, quod fortuna au-

auferre voluisset, id ultrò offerentem, ut de cætero vitam cum honore & gloria ageret.

πᾶν ὅτι ἄν, &c. Omne denique corporis membrum quod fortuna auferre voluisset, id ultrò offerentem.

CAP. 28. ἐννοσίγαιον καὶ σεισίχθονα. Concussorem terræ & motorem terræ.

CAP. 30. ἔνθα νότος, &c. Auster ubi insanas urget sub saxa procellas,

καὶ βορέης, &c. Sudificusque altos aquilo rotat impete fluctus.

λᾶαν ὤθει. Lapidem propellit.

λᾶαν ἄνω ὤθει. Lapidem sursum propellit.

Quæ in Libro tertio.

CAP. 10. πλειάδας. Pleiadas.

πόλους. Polos.

κρικωτή. Pertusa.

τὴν διὰ, &c. Per quatuor consonantiam.

κριτικοὺς ἢ κρισίμους. Decretorios.

CAP. 11. ἑπτὰ πόλεις, &c. Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Jos, Argos, Athenæ.

CAP. 13. τὴν περὶ, &c. De Oropo causam dicentem.

CAP. 16. περὶ τροφῆς. De alimento.

πόσος ὁ, &c. Quantum sit hominis gestandi in utero tempus.

γυνὴ κύει δεκάμηνος. Mulier decimestris parit.

ἔστι δὲ καὶ, &c. Est autem, & non est octimestris partus.

ἔστι μὲν φαινόμενα, &c. Apparent quidem veluti animalia post abortum, sed nequaquam sunt, quippe quæ statim vita excedant. Itaque esse quidem tantisper fingimus, sed revera non sunt.

ὀδυσσεία. Ulyssea. ὄνοι λύρας. Asini ad lyram.

καὶ Ἀριστοτέλη. Secundùm Ariſtotelem.

χαῖρε νῦν φιλότητι, &c.

Nunc gaude dilecta, aſt quum ſe evolverit annus,
Illuſtres (neque enim ſunt vana cubilia divûm)
Natos nixa dabis.

περιπλομένου ἐνιαυτοῦ. Volvente anno.

γίνεται δὲ, &c. In hiſce vero & plura fiunt, & ex toto, & per partes. Dicimus etiam plura pluribus, & pauciora paucioribus.

CAP. 17. Σίλλος. Sillus.

καὶ σὺ Πλάτων, &c.

Tuque Plato, nam diſcipulum te dira cupido
Abſtulit, exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orſus prædoctus abinde fuiſti.

CAP. 18. ἱπποχύων. Equicatella.

Quæ in Libro quarto.

CAP. 2. περὶ νωδοῦ. De edentulo.

CAP. 3. πάλλαξ. Concubina.

CAP. 5. ἡ δὲ κακὴ, &c. Conſultum malè conſultori peſſima res eſt.

CAP. 11. καὶ κυάμων, &c.

Admiſiſſe fabas (nihil eſt inſuavius illis)
Os ſapidum Samio cum Lucumone veto.

πυθαγόρας δὲ, &c. Pythagoras in leguminibus, fabam præcipuè approbavit: motum enim maximè excitat, & alvum ciet, quamobrem ea maximè utitur.

δειλοὶ, &c. Ah miſeri, à cyamo, miſeri, ſubducitè dextras.

εἰς τὸ κυεῖν, &c. Ad uterum implendum validi cauſæque uteri ferendi.

ἀριστοτέλης δὲ, &c. Ariſtoteles à vulva, corde, & marina urtica, atque id genus quibuſdam aliis abſtinere Pythagoricos dixit, cæterorum autem uſum habuiſſe.

CAP.

CAP. 13. περὶ λοιμῶν, ἢ λοιμικῶν κακῶν. De pestibus, aut pestilentibus malis.

CAP. 15. δυσχερὲς, χαλεπόν. Difficile & arduum.

Quæ in Libro quinto.

CAP. 3. τὸ ἧττω, &c. Causam inferiorem, superiorem efficere.

CAP. 9. ὦ ἄνθρωπε, &c. Heus homo ne occide Crœsum.

CAP. 10. ἀντιστρέφοντα. Reciproca.

CAP. 11. ἤτοι καλὴν ἕξεις, &c. Aut pulchram duces, aut deformem. Si pulchram, habebis communem: sin turpem, habebis furiam: neutrum autem bonum: non est igitur ducenda uxor.

εἰ μὲν καλὴν ἕξω, &c. Si formosam ducam, non habebo furiam: sin deformem, non habebo communem: ducenda igitur uxor.

ἀντιστρέφον. Reciprocum.

πρότασις. Propositio.

ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ, &c. Aut pulchram duces, aut turpem.

κοινή. Communis.

ποινή. Furia.

CAP. 12. στερητικὸν μόριον. Privantem particulam.

CAP. 15. ἀσώματον. Incorporeum.

τὸ δρώμενον, &c. Aut efficiens aut patiens corpus est.

τὸ τριχῆ διαστατόν. Triplici dimensione distans.

οὐχ ἁπλῶς, &c. Non simpliciter plaga aëris vox est, nam digitus qui circa quippiam ducitur aërem quoque percutit: non ita tamen vocem facit, sed quanta percussio, & vehemens; & tanta, ut audibilis fiat,

ῥεῦμα λόγων. Flumen verborum.

CAP. 18. ἐφημερίς. Diarium.

CAP. 20. βάρβαρον. Barbarum.

σόλοικον. Solœcum.

Quæ in Libro sexto.

CAP. I. περὶ προνοίας. De providentia.

εἰ τῶν ἀνθρ. &c. An hominum morbi secundùm naturam proveniant.

κατ' παρακολούθησιν. Per sequelam.

CAP. 2. εἱμαρμένην. Fatum.

φυσικὴν σύνταξιν, &c. Naturalem quendam ordinem omnium rerum, ex æterno aliis ad alia consequentibus, & incommutabili manente ejuscemodi complicatione.

διὸ ὑπὸ, &c.

Quamobrem à Pythagoreis sic dicitur,

Nosces homines spontaneas haurire calamitates.

Quasi detrimenta singulis à seipsis fiant, & suo impetu delinquant, & in incommoda ruant sua & ex sua electione & intentione.

ὢ πόποι, &c.

Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?

Esse ajunt etenim per nos mala, quum tamen ipsis

Vecordi præter fatum sint mente dolores.

CAP. 5. δὶς παῖδες οἱ γέροντες. Bis pueri senes.

CAP. 6. τύνη δ' οἰωνοῖσι, &c.

Me tu præpetibus parere volucribus ipsum

Mandas, quas equidem temnóque, animoque recuso.

CAP. 8. πολυΐστωρ. Multiscius.

CAP. 13. τὴν ἐξαίφνης φύσιν. Repentinam naturam.

τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτον, &c. Repentè enim tale videtur quippiam significare, quod in alterum transeat.

τραγήματα. Bellaria.

CAP. 14. νουθέτησις. Commonitio.

κόλασις. Animadversio scilicet & punitio.

παραίνεσις. Monitio.

τιμωρίαν. Pœnam.

περι-

παράδειγμα. Exemplum.

προσήκει ἢ, &c. Id est autem conveniens, ut qui plectitur ab alio rectè puniente, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris sit, quo videntes alii malè affectum, præ metu reddantur meliores.

CAP. 16. παραιτοῦμαι. Deprecor, excuso.

Quæ in Libro septimo.

CAP. 2. ῥαθυμότερον ῥαφή. Desidiosius junctura.

CAP. 3. ἀναγώγως. Duriter.

εἰ γάρ σε, &c. Nam si te occisurus erat (ut tu ais) maritus, te quoque occisurum esse oportuit, ut quando tempus interponeretur.

CAP. 6. αἴσθησις. Sensus. ὄψιν. Visum.

ἀκοήν. Auditum. γεῦσιν. Gustum.

ἁφήν. Tactum. ὄσφρησιν. Odoratum.

περὶ μνήμης. De memoria.

τὴν ἢ ἁφὴν, &c. Tactum verò & gustum omnia habent præter animantium imperfecta.

CAP. 8. καὶ αὐτὸς, &c. Et quidem nos vidimus apud Puteolos Delphinum amantem mirè puerum, inclamatum à puero acciri. Quinetiam adnatans dorso puerum admittebat, ita ut pinnæ aculeos, velut vagina conderet, ne deditum sibi corpus laceraret, receptumque equitis modo insidentem per magnum æquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisque Italia confluebat, ut piscem amoris causa vectorem pueri spectaret.

CAP. 11. ἄσωτον. Prodigum.

ἢ ἀκόλαστον. Vel libidinosum.

ἢ ἀχρεῖον. Vel inutilem.

ἢ ἄχρηστον. Vel inutilem.

ἢ κακότροπον. Vel improbum.

ἢ μιαρόν. Vel scelestum.

CAP. 12. χειριδωτοῖς. Manicatis.

χειριδωτούς. Manicatas.

CAP.

CAP. 14. χαρακτῆρας. Formas.

ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Sublime, tenue, medium.

CAP. 16. περὶ ἐδεσμάτων. De eduliis.

ἐπεὶ τί δεῖ, &c. Nam quid mortalibus est necessarium, præter duo illa modò, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum satias numquam est: luxus autem sunt cæterarum epularum indagines.

CAP. 20. ἡ δ' ἑτέρη θέρεϊ, &c.

Grandinis ast similis, ruit, æstate altera, vel jam
Prægelidis nivibus, glacieive humore coactæ.

λᾶαν ἄνω, &c. Saxum sursum impellebat ad tumulum.

Quæ in libro octavo.

CAP. 7. περὶ τῆς μνήμης. De memoria ac mente.

Quæ in libro nono.

CAP. 1. ἐμποδὼν ἔχειν. Incurrere aliquid.

ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. Avertere atque depellere.

CAP. 2. εἰς ἄρτους. In panes.

ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. Dignus igitur est argento.

CAP. 4. ἀνήκοος. Qui non audierit.

ἀνθρωποφάγους. Carne humana vescentes.

CAP. 5. στερεὸς, &c. Corporis constantem habitum.

μανείην, &c. Insaniam potius, quàm oblecter.

ἡδονῆς, &c. Voluptatis finis meretricis decretum est. tolle Venerem, nullum meretricis erit decretum.

CAP. 8. τὸ γὰρ μυρίων, &c. Enim vero qui decem millibus, & quinque millibus vestimentorum egeat, is quo minus pluribus indigeat, fieri non potest. Quum enim plus quàm habeam, egeo, detrahens ex iis quæ habeo, acquiesco.

CAP. 9. βάλλει καὶ, &c.

Me petit pomis caprarium Clearistæ filia,

Capras propellentem, suave quid canit, insusurrat.

τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, &c.

Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras.

Et potum ad fonteis age Tityre, sed coleatum

Hunc Afrum, rufumque cave, ne cornua vibret.

οἵη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος, &c.

Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ,

Aut per Taygeti spatiosa juga, aut Erymanthi,

Et nunc gestit apro, nunc cervo diva volucri.

Stant circum nymphæ agrestes Jove cœlite natæ,

Inque agris ludunt, Latonæ pectora gaudent.

Fronte Dea ante omneis cervice prominet alta,

Et pulchras omnes inter clarissima fulget.

Talibus in famulis virgo intemerata decebat.

γέγηθε δὲ, &c. Latonæ pectora gaudent.

ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, &c.

Pulchras omneis inter clarissima fulget.

CAP. 10. παρθενικὴν ζώνην, &c.

Virgineum solvit cestum, legemque cubilis.

καὶ ἔργα φιλοτήσια, Et munus amoris.

τὸν μὲν ἄρ' ἐν τρήτοισι, &c.

Inque toris illi sculptis cepere soporem.

CAP. 15. ἄπορον. Dubium.

Quæ in libro decimo:

CAP. 1. τρίτον, &c. Tertium, & quartum.

CAP. 4. φύσει, &c. Naturane nomina sint an positu.

CAP. 7. τὴν εἴσω θάλασσαν. Internum mare.

CAP. 10. ἀναλογίας. Dilectiones.

CAP. 11 σπεῦδε βραδέως. Festina tarde.

Cap. 12. Ἀρχύτας, &c. Archytas Tarentinus philosophus pariter & mechanicus vir, columbam ligneam fecit volantem, quæ si umquam subsedisset, præterea non exsurgebat· Hactenus enim.

Cap, 16. κατὰ πρόληψιν. Per anticipationem.

Cap. 19. σὺ δὲ μὴ, &c. Verùm ne dicas, sic esse actum sæpenumero, sed hoc fieri sic decere. Non enim si quid aliquando contra leges actum jam est, tuque id sequutus es, propterea jure queas evadere, quinimo eo magis idcirco in te debeat statui. Ut enim si prius in aliquem foret animadversum, tu minime hæc scriberes, ita si ipse in præsentia punieris, nequaquam deinceps alius scribet.

Cap. 22. φιλοσοφία γάρ τοι, &c. Nam philosophia quidem, ô Socrates, gratiosa res est & venusta: si quis illam moderatè in adolescentiaque attingat. Sin autem supra modum tempus in ea contriverit, hominum est corruptela. Quamlibet enim quis bono à natura sit ingenio præditus, tamen si diutius per ætatem jam provectam philosophetur, necessariò omnium rerum imperitus evadet: quarum omnino clarum, bonum, excellentem virum habere peritiam oportet. nam & legum civilium, & verborum quibus in consuetudine cœtuque hominum tam publicè quam privatim uti decet, voluptatum præterea cupiditatumque humanarum, &, ut breviter comprehendam, morum prorsus fiunt ignari. Quocirca quoties ad aliquam rem gerendam vel publicam vel privatam sese conferant, habentur ridiculi, quemadmodum & civiles viri, si in vestras exercitationes disputationesque descendant. Evenit enim illud Euripidis, qua in re clarus quisque est, ad eam properat: & diei partem illi plurimam impartit, ut ipse se superet. Ubi verò inferior sit, inde fugit, illudque vituperat: aliud vero laudat, quadam sui ipsius benevolentia existimans seipsum ita laudare. Verum præstare arbi-

 tror

trior amborum participem fieri, philoſophiæ quidem quatenus diſciplinæ gratia deceat. nec turpe quidem eſt adoleſcenti philoſophari, ſed quum grandior natu philoſophiæ adhuc incumbit, res eſt, Socrates, valde ridicula. Equidem ſimiliter affectus ſum erga illos qui philoſophiæ dant operam, atque illos qui balbutiunt ac ludunt. Quoties enim aſpicio puellum, cui decorum adhuc eſt loqui ita balbutientem ludentemque, delector: feſtivumque & liberale mihi videtur, puerilemque decere ætatem. Quoties vero puellum audio verba expeditius exprimentem, moleſtum quiddam mihi oboritur, aureſque offendit meas: atque ſervile quippiam præ ſe ferre videtur. Cæterum quum virum quis vel audit balbutientem, vel videt ludentem, ridiculum id quidem, à viroque alienum, ac dignum plagis apparet. Idem igitur erga philoſophantes mihi evenit: In adoleſcente enim philoſophiam dum cerno, valde delector, decenſque judico, atque ingenuum eſſe hominem hunc exiſtimo: eum verò qui non philoſophetur, illiberalem, nec umquam præclarum aliquid ac generoſum de ſeipſo præſtiturum. Sed quando grandiorem natu philoſophantem animadverto, neque dum ſtudia ejuſmodi deſerentem: verberibus jam hunc virum, Socrates, indigere cenſeo. Quippe quod, quemadmodum modò dicebam, huic accidat homini ut etiam ſi ingeneæ indolis ſit,tamen ſervilis evadat. fugit enim mediam civitatem, forenſeſque conſuetudines, in quibus poëta inquit viros fieri præſtantiſſimos, abſconditque ſeſe cum tribus vel quatuor pueris, & in angulis ſuſurrando vitam ducit, nihil umquam liberale aut magnificum prolaturus. Itaque idem mihi erga te quod & Zetho erga Amphionem apud Euripidem, cujus modò mentionem feci, accidit. talia enim nunc mihi quædam adverſus te dicere venit in mentem, qualia adverſus fratrem ille dicit. Profectò ea Socrates negligis, quæ curæ eſſe tibi conveniebat, atque adeò

adeò generosæ mentis præstantiam specie quadam puerili conformas, utpote qui nec in judiciis consultationibusque, si usus poscat, verba rectè facere, neque conveniens quicquam probabileque eligere, nec aliis promptè consulere possis. Quare, amice Socrates, ne mihi succenseas. Benevolentia enim erga te mea ad hæc proferenda nunc me adducit. Nonne turpe ducis sic comparatum te esse, quemadmodum arbitror, & te & alios omnes qui philosophiam diutius persequuntur? Nempe si te nunc quis, aut alium è cœtu vestro quempiam comprehendat; inque carcerem trahat, atque te injuriam, quamvis nullam inferas, inferre tamen accuset: certè quid ageres, non haberes, sed vacillares oscitaresque, defensionis tuæ prorsus ignarus. proinde adductus in judicium, vel ab ignavo abjectoque accusatore ultimo supplicio, si modo illi placeret, afficereris. Jam verò quomodo id ad sapientiam spectat, ô Socrates: si qua ars ingenuæ mentis nacta virum, reddit deteriorem; adeò ut nec ipse sibi opem ferre valeat: nec ex gravissimis periculis se, aut alium quemquam servare, sed inimicorum raptorumque exponat injuriis inglorium in civitate degentem? jam verò ejusmodi virum, & si dicto sit agrestius, licet super genam impunè pulsare. Quamobrem, bone vir, me audi, ac jam in vanis versari argutiis desine: decora rerum gerendarum exerce officia, atque ea ex quibus sapere videaris: ista verò arguta, sive deliramenta appellari oportet, sive nugas, unde vacuæ habitandæ tibi domus sunt, aliis relinque. denique imitare non eos qui hæc exigua captant; sed eos quibus victus & gloria, & alia bona adsunt complurima.

CAP. 24. εἰς πετάρτην, &c.

In quartam & in quintam.

Quæ in libro undecimo.

CAP. I. ἰταλοί. Vituli.
κατ' ἀντίφρασιν. Per contrariam dictionem.
CAP. 4. τὸ δ' ἀξίωμα, &c.
Auctoritas verò, etsi malè dicas, tua
Persuadebit: nam ab inhonoratis proficiscens oratio,
Et ab honoratis, eadem haudquaquam tantumdem valet.
ἀντὶ ἀδοξούντων. Pro inhonoratis.
ἀντὶ δοκούντων. Pro honoratis.
ἀδοξοῦσι. Inhonorati sunt.
εὐδοξοῦσι. Honorati sunt.
CAP. 5. σκεπτικοί. Commentantes.
οὐ μᾶλλον, &c. Haud magis sic se hoc quàm illo habet modo, aut quàm neutro.
πυῤῥωνείων τρόπων. Pyrrhoniorum modorum.
σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοί. Commentantes, hæsitantes, ambigentes.
τῶν πρός τι. Eorum quæ ad aliquid.
CAP. 15. παραγωγάς. Deductiones & derivationes.
εὐεπιβόλως. Ingeniose & apte.
CAP. 16. περὶ πολυπραγμοσύνης. De curiositate.
πολυφιλίαν. Multorum amicitiam.
πολυτροπίαν. Multiplices ac varios mores.
πολυσαρκίαν. Corpulentiam.
πολυπραγμοσύνην. Curiositatem.

Quæ in libro duodecimo.

CAP. I. οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ, &c.
Non eques ipse pater fuerat tibi mehercule Peleus.
Non Thetis est genitrix, glaucum te protulit æquor,
Aëris & rupes, ita mens tibi dura feroxque est.

CAP.

CAP. 5. ἀμαθέστερον πῶς εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε. Indoctius rudiusque quodammodo loquere, & apertius ac clarius fare.

τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν. Quæ prima sunt secundùm naturam.

ἀναλγησία Indolentia.

ἀπάθεια. Animus nihil patiens.

CAP. 9. κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Pejus esse injuriam facere, quam pati.

CAP. 11. πρὸς ταῦτα κρύπτε, &c.

Nihil occulta, quando cuncta tuens,

Et cuncta audiens, omnia revelabit dies.

Quæ in libro tertio decimo.

CAP. 1. ἀνθ' ἑνὸς, &c. Pro uno subjecto.

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν, &c. Néve obstante domum fato penetrabis averni.

περὶ στεφάνου. De corona.

ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι, &c. Nam qui parentibus tantum se natum putat, fatalem atque spontis suæ mortem exspectat. Qui verò etiam patriæ ob id, ne in servitutem redactam illam videat, occumbere præoptabit.

τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον.

Fatalem & spontis suæ mortem.

αὐτόματος θάνατος. Spontanea mors.

CAP. 5. ἥδιον ὁ Λέσβιος. Suavius Lesbium.

CAP. 6. προσῳδίας. Accentus.

CAP. 7. ἡ δὲ δὴ λέαινα, &c. Quum autem animalium acerrimum sit leæna & audacissimum, semel omnino in vita & unum parit. Enitendo enim, cum fœtu pariter matricem projicit.

ἐπίκοινον. Promiscuum.

εἰστήκει ὥς τις. &c.

Utque leo in silva stabat, sua pignora circum;
Cui manus occurset catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta virum.

πυκνὰ μάλα, &c.

Crebra gemens nimium, tamquam leo viribus ingens
Faucibus, absenti venator si catulum audax
Abripuit, denso in saltu.

λέων δ' ὅτι μὲν, &c. Leonem aversum coire, urinamque retro reddere, dictum jam est. Coit, & parit, non omni tempore: singulis tamen annis vere parit, & magna ex parte geminos. Sed quum plurimos, sex catulos, nonnumquam etiam unum. Quod de leæna fertur, vulvam cum partu emittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quod rarum genus hoc animalis est: nec rationem, cur ita esset, comperire auctor ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis, sed Europæ totius ea parte solùm, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est. Parit leæna quoque adeo parvos ut vix post secundum mensem incipiant ingredi. Leones terræ Syriæ quinque, post verò subinde pauciores, deinde steriles degunt. Caret leæna juba, maris hæc propria est. Dentes eos tantummodò mutat leo, qui canini vocantur, quatuor: duos superius, totidem inferius, idque sexto mense ætatis fit.

CAP. 9. πανδέκτας. Promiscua & omnimoda continentes.

οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν. Non à suibus.

ὕειν. Pluere.

CAP. 10. ἐτύμῳ. Veriloquio.

CAP. 11. βιωφελῆ. Vitæ utilitatibus conducentia.

πέμμασιν. Placentis.

πέψει. Concoctione.

τραγήματα. Panes secundæ mensæ.

CAP. 17. παροιμιώδης. Proverbio tritus.

πολλὰ μεταξὺ πέλει, &c.

Mul-

Multa cadunt inter calicem ſupremaque labra.

CAP. 18. σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Sapientes tyranni ſunt congreſſu ſapientum.

αἴας ὁ λοκρός. Ajax Locrenſis.

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Senex ſenem ego te ipſum erudiero.

Φιλοκτήτης. Philoctetа.

ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. In ignigero Prometheo.

σιγῶν θ' ὅπου δεῖ &c. Tacentem ubi opus eſt, & opportuna loquentem

σιγᾷν θ' ὅπου, &c. Silere ubi opus eſt, & tuto loqui.

CAP. 20. εὐφωνία. Vocalitas.

ἀέρα βαθεῖαν. Caliginem, & nebulam profundam.

κολοιούς τε ψῆρας τε. Graculoſque, ſturnoſque.

ψηρῶν τε. Sturnorum.

τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν, &c. Horum, ut de ſturnis it nubes, graculiſve.

CAP. 22. κρηπῖδας. Crepidulas.

νηρεΐδας. Nereïdas.

σκιαμαχία. Umbratilis pugna.

κριομαχία. Arietum pugna.

CAP. 24. δὶς ταυτὸν, &c.

Bis idem nobis dixit ſapiens Æſchylus.

Venio enim ad terram, inquit, & accedo poſtliminiò:

Aſt venio idem eſt, quod accedo poſtliminiò.

Ita per Jovem, atque ſi quis vicino dixerit,

Accommoda tu mactram, vel ſi libet, arcam panariam.

μάκτρα καὶ κάρδοπος. Mactra & arca panaria.

ἀπομνημονεύειν. Commemorare.

ἕκτορα δ' ἐκ βελέων, &c.

Hectora de jaculis, de pulvere Juppiter, & de

Cæde virum abduxit, de ſanguine, deque tumultu.

ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ', &c.

Prælia, conflictus, cædes, hominumque necatus.

μηκέτι παῦε, &c.

Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro.
μνηστῆρες δ' ἄρα, &c.
Telemachoque Proci lethum fatumque parabant.
θάνατον καὶ μόρον. Lethum & fatum.
βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε. καὶ, βάσκ' ἴθ' Ἶρι ταχεῖα. Vade i somnium perniciosum : & alibi, Vade, & perge Iri citata.
ἐκ παραλλήλου. Ex geminatione.
CAP. 25. προσῳδίαν. Voculationem.
CAP. 26. γλαύκῳ καὶ, &c.
Glauco, Nereique, atque maris genio Melicertæ.
νεωτεροποιότερος. Audacior & juvenilior.
ταῦρον δ' Ἀλφειῷ, ταῦρον, &c.
Taurum autem Alpheo, Neptuno tum quoque taurum.
CAP. 28. ἐμφατικώτερον. Expressius.
τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. In lente unguentum.
CAP. 29. πρόσωπον Personam.

Quæ in libro quarto decimo.

CAP. I. παχυμερέστερον. Crassius, & pinguiori Minerva.
λογικὰ ζῶα. Rationalia animalia.
νευρόσπαστα. Nervis moventia.
CAP. 3. παιδείας δ' οὐκ, &c. Institutionem autem minimè rectè attigisse.
CAP. 4. περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. De honesto, & voluptate.
Παρθένος ἡ εἶναι, &c. Dicitur virgo esse, indicio eam esse incorruptam, improbis numquam concedere, non orationem suavem, non precationem, non adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res meritò tristis etiam ac contracta fronte pingitur, vultu gravi, aspectu contento & torvo, ut injustis terrorem in-

cutiat, justis fiduciam præbeat: quando hujuscemodi facies justis grata, injustis molesta est.

CAP. 6. σειρῆνες. Sirenes.

εὐρύκλεια. Euryclia.

ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. In interiore mari.

κατ᾽ Ἀρίσταρχον. Juxta Aristarchum.

ἐν τῇ ἔξω κατ᾽ Κράτητα. In exteriore juxta Cratetem.

ἰσόψηφοι. Pares.

παραστιχίς. Continua series.

ἠμαθία. Emathia.

αἱμονία. Hæmonia.

ποσειδώνειον Posidonium.

ὄναιο σου. Bene sit tibi.

ταύτης τῆς πολυμαθίας. Hujus multivagæ disciplinæ gratia.

ὅττι τοι ἐν μεγάροισι, &c.

AEdibus in nostris quæ recta aut prava geruntur.

Quæ in libro quinto decimo;

CAP. 3. αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα, &c.

Prima supinarunt, necuere, & exuta dedere
Pellibus.

CAP. 7. ἀνδραγαθούντων, &c. Fortiter ac viriliter agentibus vobis, atque succedentibus, suscipientibusque stationem meam.

CAP. 10. περὶ ψυχῆς. De anima.

CAP. 14. εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Exegit à me argentum.

CAP. 19. περὶ ἐδεσμάτων. De eduliis.

CAP. 20. ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις. In prioribus thesmophoriazusis.

νῦν οὖν ἅπασι παραινῶ, &c.

Omnes igitur nunc admoneo, & dico
Virum huncce ulcisci multis de causis.

Agro-

Agrestia etenim quædam, matronæ, agit, ut qui
In agrestibus enutritus oleribus sit.
ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου, &c.
At Anaxagoræ alumnus veteris ille,
Durus quidem ad salutandum videtur,
Et ridendi osor, & jocari ne ad vinum quidem
Consuetus. verum quicquid scripserit, id
A melle & Sirenibus profluit.
οὔποτε σὸν μνῆμα, Εὐριπίδης, ὤλετο που.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.
CAP. 25. ἀνανεοῦται. Renovatur.
CAP. 26. λόγος ἐν ᾧ, &c. Oratio, in qua positis quibusdam, aliud quid à positis necessariò consequitur per ea quæ posita sunt.
CAP. 28. κατ' Ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ Τιμοκράτους.
In Androtionem, & in Timocratem.
CAP. 31. πολιορκητής. Urbium expugnator.

Quæ in libro sexto decimo.

CAP. ἐνθυμημάτιον. Commentatiunculam.
ἄν τι πράξῃς καλὸν, &c. Si cum labore honesti quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si cum voluptate turpe feceris quippiam; quod suave est, abit, quod turpe est manet.
CAP. 3. διαιρέσεων. Divisionum.
ἐλογιζόμεθα οὖν, &c. Cogitabamus itaque propter nimiam ventris compressionem summam esse inediam: nam & iì qui sponte abstinent cibo, primis temporibus fame afficiuntur, pòst autem minus.
εἰθισμένοι δέ εἰσι, &c. Scythæ etiam consueverunt, si quando cujuspiam rei causa inediam ferre coguntur, latioribus fasciis ventrem cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autem fere pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne esuriant. Dum autem venter compressus admodum est, caret inanitate.

ἀπο-

ἄπορον ᾗ δὲ, &c. Dubium est indigensque considerationis, tum in hoc, tum in cæteris famelicis, quare in frigoribus magis hujuscemodi casus accidat, quàm serenis temporibus.

CAP. 7. ὐδετέρως. Neutro scilicet.

CAP. 8. εἰσαγωγάς. Introductiones.

περὶ ἀξιωμάτων. Pronuntiatorum.

ἀξίωμα. Pronunciatum.

λεκτὸν αὐτοτελὲς, &c. Dictum per se perfectum declaratum quantum ex semetipso.

ἀξίωμα. Propositum.

συνημμένον ἀξίωμα. Connexum pronunciatum.

συμπεπλεγμένον. Copulatum.

παραδιεζευγμένον. Vitiose disjunctum.

CAP. 9. ἀδιαφορεῖν. Indifferens esse.

CAP. 12. ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. A pereundo.

ἔρρε κακὴ γλήνη. Pereas mala pupilla oculi.

ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Ocius AEolia viventum pessime cedas.

βάσκανον. Invidum.

βασκαίνειν. Invidere.

ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, &c. Ab apparendo ad id, quod melius ac benignius est.

CAP. 18. ὀπτική. Perspectiva.

κανονική. Regularis.

ῥυθμός. Modus, numerus.

μέλος. Modulatio, cantus.

κανονικῆς. Regularis.

μετρική. Dimensiva.

Quæ in libro septimo decimo.

CAP. 2. σόλοικον. Solœcismi vitium.

θεῖναι εἰς μέσον. Ponere in medium.

ἐφόδιον. Viaticum.

τεμένων ἱερά. Templorum ſacra.

CAP. 3. καὶ δὴ δȣ̃ρα, &c. Atque adeò navium ligna putrefacta ſunt, & rudentes fatiſcunt.

ἀπαρτȣ̃ς. Ex agris ſatos.

CAP. 4. κηφισιεὺς ὤν, &c.

Cephiſieus genere ex Diopete patre,

Quinque & centum quum ſcripſiſſet fabulas,

Fato eſt defunctus, annos duos natus & quinquaginta.

τεχνικοί. Artificiales.

ἀμφισβητȣ́μενον, &c. Dubium pro confeſſo & certo.

CAP. 8. μὴ γελᾶτε, &c. Ne ridete, ineſt oleum: verum vos neſcitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit, itaque gelu concretum eſt.

αἴθοπα οἶνον. Calidum vinum.

CAP. 9. σκυτάλη. Lorum quo epiſtolæ involvuntur.

CAP. 10. τῆς ἐρεύγονται, &c. Cujus ex penetralibus eructantur inacceſſi ignis puriſſimi fontes, fluviique ignis interdiu effundunt vorticem fumi ardentem: ſed noctu rutila flamma volutata, ſaxa in profundam defert maris planitiem cum vehementi ſtrepitu. Illud autem Vulcani reptile gurgites valde horrendos ejectat, prodigium quidem admirabile aſpectu, miranda verò res & iis qui audiunt ab illis qui tranſierunt.

ῥόον καπνȣ̃ αἴθωπα. Fluxum fumi calidum.

κρȣνȣ́ς. Fluenta.

ἀκύρως. Impropriè.

τραχεῖα. Dura.

CAP. 11. τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.

Madefacito pulmonem vino, aſtrum enim exoritur.

ἡ κάτω κοιλία. Inferior venter, & alvus.

τραχεῖα ἀρτηρία. Aspera arteria.

ἐπιγλωττίς. Apposita lingula.

τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. Asperam arteriam.

CAP. 12. ἄλλοτε μητρυιή, &c.

Ipsa dies quandoque parens, quandoque noverca est.

μία μητρυιὰ, &c. Una noverca, duæ matres.

CAP. 19. ἄνευ τοῦ πράττειν, &c. Sine ulla actione ad dicendum parati.

ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, &c. Homo ubi jam mittis, considera nunquid purgatum vas sit. Nam si ad inanem opinionem ea invergas, prorsum interierint. Sin computrescant, in urinam aut acetum vertuntur, aut si quid iis ipsis est deterius.

κυνικώτερον. Magis cynicum.

ἀνέχου καὶ ἀπέχου. Sustine, & abstine.

CAP. 20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις, &c. Omnis enim actio sic sese habet. Nam ipsa quantum in semetipsa agitur, neque honesta, neque turpis est: quemadmodum sunt quæ nunc nos ipsi facimus, aut bibere, aut loqui, aut disputare. Non enim est horum honestum per seipsum quicquam, sed in actione, ut quidem est actum, ejusmodi evenit. Nam honestè gestum, & rectè, honestum fit, contrà verò turpe. Eodem pacto & amare ipsum, & amor, non omnis quidem honestus est, neque commendatione dignus: verum is, qui amare honeste nos adhortatur.

ἐνθύμημα. Commentum.

ὁδοῦ πάρεργον. Obiter, extra itineris propositum, quasi ex diverticulo.

CAP. 21. ἀπαίδευτος. Ineruditus.

συγχρονισμούς. Congruentia tempora.

ἀνὴρ ὁ φεύγων, &c. Vir fugiens & denuò pugnabit.

ἀνδρωνῖτιν, γυναικωνῖτιν. Habitationem virorum, habitationem mulierum.

Quæ

Quæ in libro octavo decimo.

CAP. 2. κοινὰς τὰς γυναῖκας. Communes mulieres.

νήπιοι ὐδ' ἴσασιν, &c.

Ignorant stolidi quàm toto sit medium plus.

Ac quanta utilitas in malva atque asphodelo sit.

CAP. 4. μοχθηρὺς καὶ φορτικύς. Improbos atque graves.

CAP. 5. ἀναγνώστην. Lectorem.

CAP. 6. σοφιστείᾳ. Inani sapientia.

CAP. 7. ἐπιμαίνεσθαι. Furere & insanire.

μελαγχολία. Atra bilis.

ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι, &c. Et affectionem fere hanc heroïcam esse.

μήτε καιροῦ, &c. Neque temporis, neque modi.

CAP. 8. ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα. Similiter finientia, & æqualiter desinentia, & comparia, & similiter cadentia.

ἀπειρόκαλοι. Inepti.

CAP. 9. ἄνδρα μοι, &c. Dic mihi Musa virum.

ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. Pandite nunc Musæ mihi.

ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι καὶ εἰπεῖν. Ab eo quod est sequi, & dicere.

CAP. 10. ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός. Si attrectaris venam ejus.

ἀγγεῖον. Vas, & conceptaculum.

σφυγμός. Pulsus.

σφυγμός, ἐστι, &c. Pulsus, est disparatio & contractio indivisibilis arteriæ & cordis.

Quæ

Quæ in libro nono decimo.

CAP. I. διαλέξεων. Disputationum.

συγκαταθέσεις. Assensiones.

τὰς τοιαύτας φαντασίας. Ejusmodi imaginationes.

οὐ συγκατατίθεται, &c. Non consentit, neque consciscit.

καὶ προσεπιδοξάζει. Et confirmat sententia sua.

οὐ συγκατατίθεται. Non approbat.

CAP. 2. αἰσθήσεις. Sensus.

ἀκολάστους. Libidinosos, & intemperantes.

ἀκρατεῖς. Incontinentes.

ἀκολάστους. Incastigatos.

διὰ τί οἱ κατὰ, &c. Cur incontinentes eos appellare solemus, qui voluptate contrectandi aut gustandi exsuperantur? Nam qui immodicè re utuntur venerea, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes vocamus. Ciborum tamen non eadem ratio est, sed partim linguam, partim gulam, sua movent suavitate. Unde Philoxenus gruis collum à diis immortalibus sibi dari optabat. At verò qui in videndo audiendove modum excedunt, non eodem vocabulo significamus? an quoniam voluptates sensibus hisce accommodatas, communes cum cæteris animantibus habemus? Ergo ut communes inhonestissimæ sunt, ideo etiam maxime vel solæ vituperandæ. Itaque hominem iis deditum reprehendimus, & incontinentem intemperantemque appellamus, quod victus à teterrimo voluptatum genere ducitur. Sed quum sentiendi genera quinque sint, cætera animalia duobus tantùm quæ modò dixi, voluptatem sibi acquirunt, cæteris vel nihil omnino delectantur, vel per accidens ita afficiuntur.

τὴν συνουσίαν, &c. Coitum esse parvum morbum comitialem.

CAP. 4. ψυχροποιητικήν. Frigus facientem.

τὸ δὲ πῦρ, &c. Ignis autem concretum resolvit & gelu constrictum, ut nivem sol.

CAP. 5. Διὰ τί τὰ. Cur aquæ ex nive glacieve liquatæ sunt vitiosæ? an quia quum aqua quævis gelu concrescit, pars tenuissima difflatur, & levissima evaporatur? Indicium illud est, quod deliquata fit minor quàm antea fuerit, quàm concresceret. Quum itaque quod salubrius est defuerit, deterius sit quod relinquitur necesse est.

CAP. 6. Διὰ τί οἱ μὲν, &c. Quam ob causam erubescunt quos puduit, pallent qui metuunt, quum istæ affectiones similes inter se sint? An quoniam pudefactis sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut superficiem occupet, metu verò perculsus contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus defiat?

αἰσχύνη ἐστὶ φόβος, &c. Pudor justæ vituperationis est timor.

CAP. 7. ἀκύρως, &c. Impropriè, vel per obloquutionem.

CAP. 8. ἑνικῶς. Singulariter.

ἀπαραμύθητον. Absque consolatione.

πληθυντικῶς. Plurative.

CAP. 9. ἀνακρεόντεια. Anacreontia, & Anacreontis versus.

ἐλεγεῖα. Elegos, hoc est, lugubria carmina.

ἐρωτικά. Amatoria, dulcia, & venusta.

τὸν ἄργυρον, &c. Argentum tornans,
Fabrica Vulcane mihi,
Non hominem armatum:
Quid enim cum bellis mihi?
Sed cavum poculum cude,

Quan-

Quantum vales maximè.
Inque eo neque aſtra,
Neque plauſtra facias.
Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?
Vites fabrica quæſo intus,
Et racemos pariter,
Aureoſque pulchrè calcantis
Comites Lyæi,
Amoremque excude ſimul.

ἀναφροδισίας. Invenuſtatis.

CAP. 11. τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν, &c.

Suavia dans Agathoni animam ipſa in labra tenebam.
AEgra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμουσος. Non inelegans.

CAP. 12. ἀπάθειαν. Tranquillitatem.

πάθη. Paſſiones.

CAP. 13. ἀκλαής. Minimè plorans.

Quæ in libro viceſimo.

οἱ περὶ τ, &c. Liberi patris artifices.

προβλήματα ἐγκύκλια. Quæſtiones circulares.

Διὰ τί οἱ διονυσιακοὶ, &c. Cur genus id hominum, quod Dionyſiacos technitas, id eſt, artifices bacchanales appellamus, improbis eſſe moribus magna ex parte conſueverunt? An quia minimè ſeſe ſtudio ſapientiæ dedunt? eo ſcilicet, quòd in artibus neceſſariis magnam partem ætatis ſuæ conſumunt, vitam plurimum traducunt incontinenter, partim etiam tum inopia, quod quidem utrumque vitia & gignit & auget.

CAP. 5. ἐξωτερικά. Extraria vel extrinſeca.

ἀκροαματικά. Auſcultatoria.

ἀκροαματικήν. Auſcultatoriam.
ἐξωτερικάς. Extrarias.
δειλινὸν περίπατον. Pomeridianam ambulationem.
ἑωθινόν. Dilucularia.
ἐξωτερικοί. Extrarii.
ἀκροαματικοί. Auſcultatorii.
ἀκροαματικάς. Auſcultatorias.
ἀκροαματικούς. Auſcultatorios.
CAP. 5. ἐπιμελοῦμαι. Habeo curam veſtrûm, & conſulo rebus veſtris.
ὑμῶν. Veſtri.
CAP. 8. συμπάθειαν. Conſenſum.

FINIS.

INDEX SCRIPTORUM

Ab

A. GELLIO LAUDATORUM:

Prior numerus librum, posterior capita libri designat.

idem

La-

idem

idem

de

X.

Z.

LEGUM
ET
ALIORUM MONUMENTORUM,
Itemque incertorum scriptorum
INDEX.

FINIS.

Memineris, lector, hoc in indice ita scriptores laudari & vetera monumenta, ut in uno unius libri capite iidem scriptores sæpius reperiantur, item legum XII *tabb. aliarumque plura capita, cujus te monitum volumus.*

INDEX
RERUM & VERBORUM
In A. Gellio memorabilium.

Prior numerus librum, posterior capita libri designat.

Bo-

ver-

Com-

ne-

F.

Fla-

G.

Græ-

Ita-

Lactis

M.

O.

P.

Ple-

Pro-

ne-

Re-

Ru-

Sco-

Ser-

Tra-

 ti

Ver-

X.

Z. Ze-

Z.

INDEX GRAECARUM VOCUM

Quæ his Gellii libris sunt insertæ.

*

χαμ-

συμ-

συμ-

FINIS.

JOANNIS FREDERICI GRONOVII

Notæ & Emendationes

IN

AULUM GELLIUM.

JOANNIS FREDERICI GRONOVII

NOTAE

ET EMENDATIONES

IN AULUM GELLIUM.

IN PRAEFATIONEM.

Atqui jucundiora alia reperiri queunt. ipse autem ad hoc scripsi] Hæc & quæ sequuntur, usque ad summas capitum uniuscujusque libri antehac in fine totius operis adhæserant. At eam præfationem esse demonstrat & locus, quem obtinet in scripto Regio, & res ipsa clamat, ut docuit Salmasius in Prolegomenis ad Solinum. Animadvertit hoc quoque nescio an non prior Erycius Puteanus Apparatus Epistolarum centuria 1 epist. 45. Subscribunt membranæ Rottendorfiæ, idem principium Noctium Atticarum facientes. Uterque autem codex: *Jucundiora alia reperiri queunt. ad hoc ut liberis quoque meis parata* (Reg. *parta*) *istiusmodi remissiones essent.* Salmasius ubi tradit, quemadmodum ex vetusto codice legendum sit, de posterioribus solum *autem* expunxit; credo, quod τὰ *ipse scripsi*, quæ tamen etiam, ut dixi, in ambabus membranis desiderantur, ad sensum implendum necessaria judicaret. Ego vero & in Chartaceo veteri, qui cum vulgatis hæc ad calcem rejecisset, inveni: *Atqui jucundiora alia reperiri queunt. ad hoc ut liberis.* Et sane τὸ *Atqui* ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ omisi, quippe quod interdum & exordium sermonis ornet. Sic Appulejus incipit Milesias: *At ego tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram.* Ubi male mutarunt. Virgilius secundo Æneid. *At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis.* Ovidius tertio Fastorum: *At quam sunt*

ſimiles, at quam formoſus uterque! Et in Epiſtola Medeæ: *At tibi Colchorum, memini, regina vacavi.* Ubi & ὁ πάνυ Nic. Heinſius particulæ iſtius vim animadvertit. Tale principium Hippodromi eſt Sophiſtæ, quod & Megiſtias audiens & narrans Philoſtratus admirati ſunt: Ἀλλ' ἰσχυρόν γε δύναμαι. Hæc autem etiam quaſi indignatio lectoris eſt: cui potuit reſpondiſſe auctor pari brevitate: *Atqui jucundiora alia reperiri queunt. At hæc, ut liberis quoque meis.* Juxta enim commode intelligas in his, *a me reperta ſunt*, atque à principio, *Exſpecto ut lector dicat.* Plautus Ciſtellar. *At pol ille à quadam muliere, ſi eam monſtret, gratiam ineat.* LA. *At ſibi ille quidam volt dari mercedem.* Mercatore: *At ego, ſi velim, jam dantur ſeptem & viginti minæ.* De. *At ego.*

Indiſtinctè atque promiſce] Sic Rot. & in ſequentibus libris *promiſca*, *promiſcam*, *promiſce*, tanto conſenſu membranæ, ut diffidere nequeas. Nimirum pronuntiatio contraxit duas ſyllabas, primum ut quaſi *promiſquus* dicerent, quemadmodum *arquatus* pro *arcuatus*: poſtea & *promiſcus*, ut *cocus*, *præcocis*, *cotidie*. Sic Lucretius *vacefit*, pro *vaquefit*, ex *vacuefit*. Nam *miſcus* ab initio dixiſſe non magis credo quam *mutus* pro *mutuus* à *muto*, *continus* pro *continuus* à *contineo*: etſi ſerior ætas audacius *continari* pro *continuari* fecerit, ut & *vacum* pro *vacuo*: ſed *miſcuus, miſquus, miſcus, miſculus, miſcellus.*

Annotationibus, tractationibus lectionibuſque variis] Satis hoc abſonum atque abhorrens: *annotationes facere annotationibus.* Itaque H. Stephanus *obſervationibus* ſubjicit. Duo optimi Regius & Rottendorfius, *incondite eruditionibus lectionibusque variis.* ſine τῷ *tractationibus.* Atque etſi inſolentior videatur vox *eruditiones*, exſtat tamen & apud Vitruvium lib. 1 cap. 1. *Architectura eſt ſcientia pluribus diſciplinis & variis eruditionibus ornata.* Et ibidem: *Diſciplinis condecorata & abundans eruditionibus variis ac pluribus.* Item: *qui à teneris ætatibus eruditionibus variis inſtruuntur.* Sed nondum ſalva res eſt. Quam enim bele cadit *annotationes facere eruditionibus lectionibuſque?* Si nihil aliud, præpoſitio deſideratur. Denique ſcripſiſſe auctorem cenſeo: *quæ fuit in illis annotationibus priſtinis, quas breviter & indigeſte & incondite ex auditionibus lectionibuſque variis feceramus.* Meminerat enim ſe ſupra dixiſſe; *proinde ut librum quemque in manus ceperam ſeu Græcum ſeu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram.* Ideo nunc repetit *auditiones* & *lectiones.* Lib. 9, 4. *in iſtiuſmodi rerum auditiones.* Lib. 20, 4. ἐξωτερικὰς *auditiones* Lib. 14, 1. Et per omne opus ſatis eſt utraſque agnoſcere.

Ille Κρεῖον, *alius* Κέρας Ἀμαλθείας] Legendum ex regio, ut præcepit Salmaſius: *ille* Πέπλον, *hic* Ἀμαλθείας Κέρας, *alius* Κηρία,

Κηρία, *partim* Λειμῶνας. Habes eoſdem indices in præfatione hiſtoriæ naturalis apud Plinium. Nam *partim* eſt quidam, ut paſſim noſtro. Sic 2, 22. 5, 6. 7, 3. Plinius: *Inſcriptionis apud Græcos mira felicitas.* Κηρίον *inſcripſere, quod volebant intelligi favum. alii* Κέρας Ἀμαλθείας, *quod Copiæ cornu, ut vel lactis gallinacei exſpectare poſſis in volumine hauſtum. Jam Muſæ,* Πανδέκται, Ἐγχειρίδια, Λειμὼν, Πίναξ, Σχέδιον, *inſcriptiones, propter quas vadimonium.* Quibus ad Solinum acquievit Salmaſius, ſed ad Simplicium mavult Καίρια, quia MS. Καιβια.

Atque alius Πινακίδιον, *& item alius* Ἐγχειρίδιον, &c. *de natura humana*] Pro his omnibus regius: *Atque alius* Ἀνθηρῶν, *alius* Εὑρημάτων· *ſunt etiam qui* Λυχνοὺς *inſcripſerunt: ſunt item qui* Στρωματεῖς. *Sunt adeo qui* Πανδέκτας, *&* Ἑλικῶνα, *&* Προβλήματα, *&* Ἐγχειρίδια, *&* Παραξιφίδας.

Eſt qui Memoriales titulos fecerit] Merito his offenſus Stephanus correxit, *Memorialia titulum.* Sed ſufficiebat poſterius, & id Regius confirmat. Cogitabat autem *Memorialia* Maſſurii Sabini, quæ & in Digeſtis juris civilis & apud noſtrum appellantur. Sed Gellio Macrobioque conſtanter ea *Memorabilium* inſcribi, & quod in nuperis A. Gellii editionibus id mutatum eſt, contra ſcriptorum, quos viderit antiquiſſimos, auctoritatem factum contendit Caſaubonus ad Suetonii Julium. Haud dubiè manum dederunt ſummo viro, quos putavit antiquiſſimos. Nam & Regius Rottendorfiuſque lib. 4, 20 *in ſeptimo memoriali* & lib. 5, 6 *in undecimo librorum memorialium*: & ne nuper demum *Memorabilium* in editis mutatum putes, prima omnium editio 1474 Romæ Sueinhemo & Panartio auctoribus lib. 4, 20 *in ſeptimo memorali*: lib. 5, 6 *in XI librorum memoralium*; lib. 6, 7 *in primo memoralium*, exhibent. *Memoriales* autem dixit, ut *Annales*: & plenius *Memoriales libri*, quemadmodum Atejum Capitonem *in libris conjectaneis* advocat Nonius, quæ noſtro & his *Conjectanea*.

Eſt qui Studioſorum & De ridiculis & περὶ ποικίλης ἱστορίης] Ne hæc quidem ἀμύμων ille Regius, ſed loco illorum: *Eſt qui* Στρωματικὰ, *&* Πάρεργα, *&* Διδασκαλικά.

Eſt qui βιβλιοθήκην] Reg. *eſt* Παντοδαπῆς ἱστορίας. Interponendum τὸ *qui*, ut fecit Salmaſius.

Eſt præterea qui Pratum] Quod *Pratum* inter Latinas refert inſcriptiones, puto eſſe interpretationem Græcæ Λειμὼν, inquit Salmaſius.

Eſt item qui Ἐποπτίδων· *eſt qui ſcripſit* Συγγραφήν] Mirifice ſudat in his optimus Stephanus, ſed fruſtra. non ſunt enim Gellii, ſed ex Plinio transſcripta, ut apparet è Regio, qui vicem eorum: *Eſt itidem, qui* Πάγκαρπον, *eſt qui* τὸ Πᾶν *ſcripſit.*

 Unde

Unde Salmasius, *qui* Τόπων. Ad τὸ *scripsit* intellige ex superioribus *titulum*. Sic minuitur quæstio, an *scripsit* pro *inscripsit* dicere potuerit auctor.

Neque item desunt] Uterque cum Chartaceo: *Neque item non sunt*.

Aut Epistolicarum quæstionum] Lipsius, *epistolarum quæstionum*, 2 Elect. 4. sed qui uteretur exemplari, in quo superius habebatur: *de natura humana & epistolicarum quæstionum*. Quæ verba cum jam virtute vett. libb. sublata sint, nihil impedit, quo minus maneat, quod illi hic sanciunt, *Epistolicarum Quæstionum*.

Multasque prorsus concinnitates] Uterque *prorsum*.

Illud Heracliti Ephesii viri summè nobilis] In Regio non apparet nomen Philosophi. Et poterat profecto abesse. Sed Rottend. plane: *illud eracliti*.

Introite, nam & hic dii sunt] Sic suppleverunt ætate avorum nostrorum aut proavorum ex Aristotelis lib. 1 cap. 5 de partibus animalium. nam prima editio pro his verbis habet spatium vacuum; chartaceus nil nisi *G* ut solet, Græca desiderari significans. Laus hujus loci restituti Salmasio debetur, neque ab eo averti potest. Is primus è Regio codice produxit: Πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει· & quidem loco tam illustri, ut mirum sit inventos, qui laureolam in hoc mustaceo. Nisi quod addiderunt apud Julianum τὸν παραβάτην, Diogenem Laërtium, Athenæum, Clementem Alexandrinum id Heracliti dictum quoque exstare. Sed, inquit Crojus 4 Observ. mens Agellii postulat, ut ex Heracliti verbis tollatur negatio, atque ut ita legantur: Πολυμαθίη νόον διδάσκει· Ita ut quod negavit Heraclitus, affirmet Agellius: alioqui quomodo quave ratione testaretur, se in variorum librorum lectione plurimum temporis impendisse? Credo, si stitisset ibi auctor, nec statim subjecisset: *sed modica ex iis eaque sola accepi*, & quæ sequuntur proprie illi dicto respondentia & exponentia id, quod in se agnoscit Heracliti sententiæ simile. Memor illius, multa scire non facere meliores, legi quidem multos, sed non multa ex illis ad me pertinere putavi, dignaque habui, quæ memoria tenere ac scire me postularem. Præterea Heracliti dictum tot auctoribus est ἀριδήλον· quod si invertere & contrarium illi pronuntiare voluisset auctor, non dixisset *cum illud dictum cordi haberem*, sed potius, *cum sentirem secus atque Heraclitus: cum mihi videretur* Πολυμαθίη νόον διδάσκειν *contra atque Heraclitus sensit*. Nam dicere se cordi habere alicujus monitum, & ei contrarium monito facere ipsum mentiri est.

Super augurio jure & pontificio] Sic MSS. & rectè Stephanus edi-

edidit, cum legeretur, *super augurio & jure pontificio.* Quis igitur locus conjecturis, *super augurum jure*, & *augurali jure?* Lib. 6, 6. *cum de jure augurio quæreretur.* Apud Ciceronem quoque de Senectute cap 4. *quæ præcepta? quanta noticia antiquitatis? scientia juris augurii?* libri veteres, ubi vulgo fecerant *augurandi.* Sed Car. Langius distinguit: *scientia juris? augurii?* Adversus quem disputat Gifanius Ind. Luc. in *Clarere.* Lib. 3 famil. 9. *ipsam cognitionem juris augurii consequi cupio.* Sic ediderunt Victorius & ex illo Gruterus: sic ego quoque in optimæ notæ codicibus legi notavi: etsi dissimulet Manutius.

Minutæ istæ admonitiones pauxillulæ] Et Regia & Rottendorfia membranæ, *admonitiones epauxillula.* Nemo non viderit legendum, *& pauxillulæ.*

Vel ad alendum studium inhonestæ] Sic à Carrione opinor Stephanus, qui & alios legere notat *ineptæ.* Prima editio & aliæ superiores *honestæ.* Reg. *vesce.* Rot. plane *vescae.* quæ vera omnino & docta scriptura est. Nam *vescum* aridum, tenue, exsuccum, macilentum, eoque ad alendum minimè idoneum. Sic Virgilius 3 Georg. *vescæ salicum frondes*, Servio *teneras & exiles. nam vescum apud antiquos significabat macrum*, & *quod quasi escam non reciperet.* Sequitur ut nec præbere multum possit. Festus: *Vesculi, male curati & graciles homines.*

Ad oblectandum frigidæ fovendumque animum] Tres codices: *ad oblectandum fovendumque animum frigidæ.*

Aut delectantior motio aut in ludo] Sic edebatur, cum Stephanus fecit, quod & prima habet editio, *delectatior motio*: fatetur tamen neutram sibi vocem satisfacere, seque malle, *delicatior notio.* Philippus Rubenius 2 Elect. 22 *delectantior in otio*: quod ipsum & ab sese & ex cod. Vat. laudat Rutgersius 4 Var. 11. Joh. Isac. Pontanus ad Macrobium, *delectatior in otio.* Chartaceus, *delectatior motio*: Reg. & Rottend. *delectatior in otio atque in.* Scribe: *aut sermo incorruptior, aut delectatio in otio atque in ludo liberalior.* Lib. 3, 15. *in osculis atque in manibus filiorum.*

Sed tractationes rerum] Chartaceus & prima editio *tractiones.* Reg. & Rot. *sed & rationes rerum & auctoritates hominum.* Præclare. Idque conjecerat Antonius Thysius.

Disceptationibusque percunctando scribendo, elimati sunt] Hoc à Carrione. Scripti, ut prima & aliæ editiones: *disceptationibusque elimati sunt, sed intemperiarum negotiorumque pleni sunt, abeant percontando scribendo à noctibus his procul.* Prius *sunt* videtur exterendum. De reliquo possis suspicari alterum verbum excidisse supra, & cum ad marginem relatum esset una cum sequenti proximo verbo, utrumque à succedente librario in locum non suum fuisse additum. Foret enim non male: *qui in*

lectitando, percontando, scribendo, commentando, nunquam voluptates, nunquam labores ceperunt.

Mutuabor ex Aristophanis Choro anapæsta pauca] Egregie sic restituit P. Victorius 17 Var. Lect. 4. cum legeretur *coronopesta*. Et eo ducunt Reg. qui *choronapesta*, & Rot. qui *choroapesta*. Sed ambo cum Chartaceo habent *Aristophane*. Scribe: *ex Aristophani choro*. Sic amat noster *Sophocli*, *Euripidi*, *Empedocli*, *Socrati*, patrio casu. Nisi malumus *Aristophanæ*, ut 14, 1 *Socratæ & Antisthenæ*. & ibid. c. 6 *Hippocratæ*, licet alio ista casu.

Η γνώμη μὴ καθαρεύει] Tres hos versus de conjectura interposuit Victorius; utrum plures apponi debeant, an tribus his contentus fuerit auctor, adfirmare non ausus. Docte simul & modeste. Regius & hos ipsos habet versus, & præterea tres alios juxta opportunos: sed & in utrisque aliquid à vulgatis diversum, quod non temere incidisse videtur. Est enim illic, μὴ καθαρεύει, ut & apud Plutarchum Πόππεροι Ἀθηναῖοι, & μήτ' εἶδεν μήτ' ἐχόρευσε, ubi Plutarchus μήτ' ἦσε μήτ' ἐχόρευσε. Subjiciuntur:

> Τούτοις αὐδῶ, κ' αὖθις ἀπαυδῶ, κ' αὖθις τὸ τρίτον μάλ' ἀπαυδῶ
> Ἐξίστασθαι τοῖσι χοροῖς, ὑμεῖς δ' ἀνεγείρετε μολπὴν
> Καὶ παννυχίδας τὰς ἡμετέρας, αἳ τῇδε πρέπουσιν ἑορτῇ.

Primus versus hic integrior quam apud auctorem suum: desunt enim illic τὸ τρίτον, eoque labant pedes. Sed in secundo versu rectius μύσταισι χοροῖς & ob elegantiam sermonis & propter metrum.

Subseciva & subsecundaria tempora] Suspicari possis posterius *sub* imprudentia librarii repetitum, cum scripsisset auctor: *subseciva & secundaria tempora*.

Quantumque à cura publica & à re familiari] Scripti *cura* isti *publicæ* gratiam faciunt. Chartaceus, *quantumque acuens à re familiari*. Rotten. *quantumque ad venda re familiari*. Regius, *quantumque à tuenda re familiari*, ut beneficio Carrionis edidit Stephanus. Mox Reg. & Rot. *Progredietur ergo*.

Memoriarum disceptatiunculas] Reg. & Rot. *delectatiunculas*.

Neque longiora mihi dari spatia vivendi volo] Rot. nescit *mihi dari*.

Quod quove in libro quæri invenirique possit] Alii, *quid quoque*. Magis antiqui moris, in quod consentiunt MSS. & prima editio: *quid quo in libro*. Atque his verbis subnexuisse auctorem in fronte operis summas capitum quis non intelligit? Crojus tamen hunc indicem non in principio librorum, ut Plinius ac Solinus, sed ad eorum finem adscripsisse eum, quicquid alii sentiant,

tiant, pluribus se probare argumentis ex verbis ipsis Agellii collectis posse gloriatur. Nempe qualibus probavit ex Heracliti verbis inficiationem tollendam. Potissimum ex iis fuit opinor, quod paullo superius legitur, *volumina commentariorum ad hunc diem viginti jam* sibi *facta*. Sed huic jam occurrit Salmasius, absolutis demum commentariis, ut moris est, præfationem scriptam. Demus igitur manum rebus ipsis & optimorum codicum auctoritati.

Ad Lib. I.

CAP. I. *Quem scribit*, ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ διάφυσιν καὶ ἀρετὴν διαφορά] Carrio quæ in Buslid. loco Græcorum hic mere Latina, & quidem longe alio sensu, reperit, exposuit timide 3 Ant. L. 17. Ad Sallustii fragmenta, quum notasset eadem in Parisiensi, confidentior vetuit homines ineptissimos veterem scripturam à se primo assertam irridere. Ut vero in rem præsentem venit, ipsumque auctorem recensuit, non potuit quin labasceret, & licet quatuor scriptis codicibus in summa re consentientibus, ob leviculam varietatem, non auctoris, sed nescio cujus ea vetusti literatoris esse decerneret. Ego quatuor istis addo quatuor, in quorum uno est, *Plutarchus in libro, quem de Herculis, quantum inter homines fuit, animi corporisque ingenio atque virtutibus conscripsit*: in altero: *Plutarchus in libro, quem scribit de Herculis genealogia, quantum inter homines fuit, animi corporisque ingenio*: in tertio, *Plut. in lib. quem de Hercule scribit, quantum inter homines animi corporisque ingenio atque virtutibus interfit conscripsit*, rite: in quarto, *quem scribit G. quantum inter homines*, &c. Non temere est conspirare tot codices, & in his valde bonos. Et quæ varietas est, ea mihi confirmat ab auctore hæc verba, ut sana sunt, profecta esse, & captum librariorum literatorumque ante quadringentos annos excessisse. Sunt autem vel, ut primo loco ex Rottendorfiano ea posui, vel ut in binis apud Carrionem est, *de Herculis quali inter homines fuerit animi corporisque ingenio.* Sermo uterque non publici saporis, & prorsus decens nostrum, tum ista, tum qua parte *animi corporisque ingenio* legis. Alterum est veteris Poëtæ apud Ciceronem 1 de Inventione: *Nam si veretur, quid eum accuses, qui est probus? Sin inverecundum animi ingenium possidet, Quid eum accusas qui id parvi auditu æstimet?* Alterum habet Sallustius in oratione Cottæ: *Atque ego, cujus ætati mors propior est, non deprecor, si quid ex vobis incommodi demitur; neque mox ingenio corporis honestius quam pro vestra salute*

lute finem vitæ fecerim. Quæ Sallustii videtur etiam ob oculos habuisse Appulejus, cum scriberet de dogmate Platonis: *Adhæc ei* (mundo) *attributa est perpetua juventus & inviolata valetudo: eoque nihil præterea extrinsecus est relictum, quod corrumpere posset ejus ingenium.* Ipse hoc libro cap. 9. *conjectatione quadam de oris & vultus ingenio.* Super omnia notandum, ubi vulgo legebatur, *longitudinisque Herculis præstantia,* omnes omnino scriptos, etiam Carrione teste, & primam editionem pro *Herculis* præferre *ejus*; in quo ille multa & inania verba profundit: sed id argumentum certum est in superioribus verbis hujus ipsius capitis, non lemmatis tantùm, factam mentionem Herculis.

Cap. 2. *Longis ambulacris & mollibus*] Sic Plinio lib. 2 epist. 3 *illa mollis & tamen solida gestatio.*

Ædium posticum refrigerantibus] Utrum *ambulacris* an *lavacris?* dein quare *posticam* potius quam alias partes? Ocius scribe ex Fulviano & Rot. *ædium positu refrigeranti.* Ovidius 4 Fastor. *Trinacris à positu nomen adepta loci.* Tacitus 4 ann. *Dalmatiam, quæ positu regionis à tergo illis.* Et alludunt huc Carrionis codicum ludibria, *positicum refrigerantis* & *posticum refrigeranti* & *post refrigerandi.* Lincolniensis quoque ac Schefferi, *refrigeranti.*

Aquis undique caneris atque avibus] Lipsius distinguit, *aquis undique, canoris atque avibus*: & cum sic priscos eam quoque copulam locare solitos monuisset, Notet, inquit, & imitetur juventus 2 Elect. 19. Caveat potius. Omnia enim, quibus id probare se postulat, fucata sunt. Lib. 19, 1 & 9 nullus ita, ut ille voluit, nostrorum codicum. In lege Mamilia: *municipibus iis. in. quorum. agro id. factum erit.* Florus quoque 2, 6 ex melioribus libris restitutus: *quod in bullis singulisque annulis.* Quare autem, *aquis undique canoris atque avibus*, non queat intelligi, ut sit, & aquis & avibus canoris? an unda labunda sonans non potest dici *canora?* Ego tamen, quia satis prædicavit lavacra, malim: *auris undique canoris atque avibus personante.*

Κυριεύοντας, ἡσυχάζοντας, σωρείτας] Felix auxilium, quod nostro tulit Rutgersius 4 Var. 11. Arrianus 2, 18. Κομψὰ σοφισμάτια ἔλυσας πολλῷ κομψότερον τοῦ κυριεύοντος. Et mox: τοῦτο μὲν ἤδη τὸ σόφισμα ὑπὲρ τὸν ψευδόμενον, ὑπὲρ τὸν ἡσυχάζοντα. Et sequenti: Ἀντίπατρος οὐ μόνον ἐν τοῖς περὶ δυνατῶν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἰδίαν ἐν τοῖς περὶ κυριεύοντος. Apud Lucianum βίων πράσει ait Chrysippea Vita: Θάρρει, καὶ ἄλλα γάρ σοι δείξομαι θαυμασιώτερα. Ἀγορ. τὰ ποῖα; Χρυσ. τὸν θερίζοντα, καὶ τὸν κυριεύοντα, καὶ τὸν ἐγκεκαλυμμένον. Ἡσυχάζοντες λόγοι, inventum Chrysippi, quibus acervum soriticum circumscribere & in-

& inhibere tentavit: duosque de illis libros eum scripsisse testis Diogenes Laertius. Cicero 4 Acad. *Placet enim Chrysippo, cum gradatim interrogetur, verbi causa, tria pauca sint anne multa, aliquanto prius quam ad multa perveniat, quiescere. id est, quod ab illis dicitur* ἡσυχάζειν.

Officiaque earum confinitima aut contraria] Sic Carrio ex uno Buslid. Sed neque *officium confinitimum* neque ipsa vox placere potest. Edebatur antea: *officiaque earum confinia aut contra.* Membrana Rottendorfia & Schefferi addunt conjunctionem, *earum & confinia.* Scribe igitur, *officiaque earum & confinia, ut & contra, morbos vitiorumque fraudes.* Sed G. Ranchinus 1 Var. L. 3 trajicit, *vitiorumque labes ac p. animorumque fraudes*: quia sit locutio inaudita *fraudes morborum ac vitiorum.* Imo non est inaudita, si cogites sæpe veteribus *fraudem* idem omnino esse quod malum vel incommodum: ut in illo, *ne cui fraudi sit*, & *incidere in fraudem* & *sine fraude esto*, & similibus.

Nulli esse magis ea omnia explorata] MSS. & vett. edit. *nulli esse ulli magis ea omnia.* Schef. *nulli esse quam illi.* Omissa vox in Stephanica invito Carrione, qui de loquendi ratione se alibi dixisse ait. Censeo Gellium scripsisse: *nulli esse uni magis ea omnia explorata.* Ut *nemo unus* & alii & noster 18, 5. *nemo unus veterum literarum diligens.*

Ut hujus plurimus mos fuit] Sic Carrio è Buslid. Vulgo, *cujus plurimus ei mos fuit*, quod è Pal. refert Gebhardus 1 Antiq. 2. Rot. *ui plurimus ei mos fuit.* Forte; *ut plurimus ei mos fuit.*

Se in theorematibus &c. oblectantes] Sic Carrio ex uno Busl. nisi quod Antiq. 3, 17. *seque in theor.* in Notis *sed se in theor.* Olim erat: *sed theorematibus* &c. *dilatrantes.* Gebhardus *delatrantes.* Fulv. *deblaterantes.* Rottend. *sed theorematis tantum nugalibus* &c. *deblaterantes.* Buslidianus quoque *theorematis*, ut in Antiquis notavit Carrio. Scribe igitur: *neque opera proba, de theorematis tantum nugalibus & puerilium isagogarum commentationibus deblaterantes.* Verbum *Deblaterare* exstat 9, 15. Priscianus auctor est Ciceronem quoque *toreumatis, peripetasmatis, emblematis* in plurativo dixisse. Et noster *poëmatis* 9, 9 & 12.

Ἀνεκβίαστος] Fulvianus: ἀνανάγκαστος Quo verbo & Arrianus utitur 1, 17. προαίρεσιν ἔχεις ἀκώλυτον φύσει καὶ ἀνανάγκαστον. Et mox: τὸ προαιρετικὸν ἔχεις ἀκώλυτον ἀνανάγκαστον, ἀπαραπόδιστον, 2, 19. ἀποτελέσαι ὑμᾶς ἀκωλύτους, ἀναναγκάστους, ἀπαραποδίστους, ἐλευθέρους, εὐροοῦντας, εὐδαιμονοῦντας. Lib. 3, 3. καὶ ἔδωκεν, οἷον εἶχεν αὐτὸς, ἀκώλυτον, ἀνανάγκαστον, ἀπαραπόδιστον.

Λέγε μοι σὺ τοὺς θεοὺς ἀπώλω] Sic quidem & apud Arrianum.

Sed

Sed Regius monstrat aliquid vitii subesse: λέγει μοι τις πεις σε απεgαλω. Scribe: λέγει, μοὶ τοὺς θεοὺς μοὶ, ἃ πρᾶλω ἔλιγας. Eodem spectat, quod ex ex suo notavit Carrio: λεγει μοι τις θεις σια πρωην.

Cap. 3. *Capitali perdendus*] Sic Carrio, cum in libro unico, unde Canterus hanc partem sectionis hujus vulgavit, esset *capitalis*; miratus tamen & ipse genus loquendi, suspicatusque excidisse vocem *sententia*. Alii advocant ut priscam scripturam, *capiti perdendus*: quod si est, quid propius promptiusve, quam *capitis perdendus*, Plautino sermone? Asinar. 1, 2. *Capitis te perdam ego & filiam*. Bacchid. 3, 3. *Egone illam mulierem Capitis non perdam?* Milite. 2, 4. *quem pol ego capitis perdam.*

Præstabilis homo sapientia] Sic ex duobus Carrio: etsi fateatur non suppetere sibi exempla hujus locutionis, *præstabilis aliqua re*; sed & *præstabilior* & *præstabilius* frequenter dixisse veteres, *præstabilis* vix unquam. Quod ne quem sollicitum habeat, Cicero lib. 2 de Oratore: *Sumendæ autem res erunt aut magnitudine præstabiles aut novitate primæ aut genere ipso singulares.*

Et in qualibus & in quibus causis & quemnam adusque modum] Fulv. Reg. Rott. *& in qualibus causis & quemnam ad modum.* Ut & nonnulli apud Carrionem.

Pensim atque enucleate] Et hoc ex uno Buslid. Alii & olim vulgati, *quibus*: cum nostri, *pensiculate atque enucleate*: Et possis putare hæc ὁμοιόπτωτα composuisse, ut paullo ante *strictim atque cursim.*

Quatenus quoque fine] Error operarum Stephanicæ, ut obtestatur Carrio: nam præter unum, quem tamen ille sequendum non putarat, omnes, ut & vulgati, *quaque fini.*

Δεῖ με συμπράττειν] Carrio notat alios dare μέχει βωμῶν. Fulv. & Regius justum faciunt trochaicum: Δεῖ μὲν συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχει τῶν θεῶν.

Theophrastus autem quo dixi libro] Sic ex Buslid. Carrio, cum esset vulgo, *in eo quem dixi libro*. Rottend. *in eo quo dixi*. Suspicor, *Theophrastus in quo dixi libro*. Vide obser. in Ecclesiast. cap. 17 extremo.

Lacuna famæ imminentis partarum amico utilitatum ratione] Quid sibi voluerit Lipsius, cum *laciniam* maluit, quasi durites dicatur *lacuna solidari*, non *lacinia*, 2 Elect. 3, haud exputo. Quin *laciniam solidari* quid sit, Romanum hominem scisse arbitror neminem: at *lacunam solidare*, quis dubitet esse quod Ciceroni & Varroni *lacunam explere*, Palladio *lacunam sarcire*? Plinius lib. 11 cap. 27. *Perfracta* (ossa capitis) *non queunt solidari*. Lib. 24, 16. *boum nervos abscissos vomere solidari ea rursusque jungi*. Ut & lib. 30, 13 loquitur. Lib. 35, 6. *spumam*

maris

inaris esse dicunt solidatam cum limo. Ennodius in vita S. Antonii: *planari ardua, solidari scissa, pendentia non timeri. Minuentis* habet aliquam speciem, & Carrioni etiam in mentem venit. Sed Fulv. Regius, Rottendorf. Lincoln. *lacuna famæ munimentis partarum amico utilitatum solidatur*: nec aliter quintus apud me, nisi quod *lascivia*: omnes sine τῷ *ratione*, quod & Carrio suis in nonnullis quæri annotat. Eam scripturam jam produxit è regio ad Solinum Salmasius. Quid autem τὸ *munimentis?* In hujus vocabuli significatione aliquid novasse noster, aut secutus auctores, qui non exstant, videtur. Satis notum est *munire viam.* Appius apud Ciceronem pro Cœlio: *Ideo viam munivi, ut tu eam alienis viris comitata celebrares?* Suetonius Julio: *viam munire à mari supero per Appenninum dorsum ad Tiberim usque.* Sic Livius *munire rupem* pro perviam facere. Hinc *munimenta* dixit pro impensis, quarum, ut canit Statius, *injectu solidantur* & muniuntur viæ. De quibus idem: *& alto Egestu penitus cavare terras, Mox haustas aliter replere fossas, Et summo gremium parare dorso.* Inde transtulit noster.

Id primum illo, quod honestum nobis est] Quam commodum hic τὸ *primum?* Cogitabam aliquando: *id primum, illoque quod honestum.* At Reg. & Rott. *Id præ illo.* Recte, nam ea particula interdum & comparationis est. Ut cum Plautus in Curcul. *omnium unguentum odor præ tuo nautea est.* Menæch. *Solem vides: Satin ut occæcatus præ hujus corporis candoribus.*

Parva lamina auri] Reg. & Rot. *lamna.* Ut semper optimi libri historiæ naturalis Plinii.

Οὐκ οἶδ' εἴπε τούτῳ τῷ γένει] Fulv. Reg. Schefferi: τὸ γε. Forte, εἴ πε τι τῷ γένει. nisi malis, εἴπε τι τῷ γένει τιμιώτερον. Neque intelligitur satis vulgo. Haud satis novi, inquit, numquid ejus quod in genere ac totum majoris pretii est, si pars definita cum alterius certa parte conferatur, tamen etiam præoptanda sit. Non enim (verbi gratia) ut aurum æri præstat, ita tantillum quoque auri magno æris ponderi compositum plus valebit: sed aliquid momenti ea in æstimatione facient copia & modus.

Tempestivius, laxato paullum permissoque] Carrionis quidam, *tempestive lassato* Fulv. Reg. Rot. *tempestive laxato.* Scribe: *hujusmodi indulgentiam gratiæ tempestivæ.* Statius 2 Thebaid. *& oscula mæstis Tempestiva genis posuit.* Statim legendum, *laxato paullum remissoque*, utcumque libri *permissoque*: nam quod repugnat Carrio, & vocis notionem notare jubet, est in eo errore, quo imbuit complures Cujacius. Vide 4 Obser. 2.

Παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τούτε ἐστὶν] Regius, τοῦτο ἐστὶν. Fulvianus, τοῦτ' ἐστιν. Parum interest. Sic autem distingue: ἡ κολλωμένη

μένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, τελέσιν, ὕφεσις ἀνεγκλησίας ἐν διοικ.

Officiorum existimationes] Lætatur hoc Carrio. Ego quoque alibi hoc vocabulum defendi: sed hic malo cum editis & scriptis nostris *æstimationes*. Equidem *existimatio* interdum est sensus, sententia, judicium, & facultas illa mentis, per quam de re opinamur vel judicamus, & eam vel magni vel parvi facimus: sed pro taxatione, indicatione pretii, compositione rerum, ut intelligatur quid anteferendum, quid posthabendum sit, non puto *existimationem* dixisse veteres. Sic apud Justinum lib. 12, 6. *in iræ locum successit existimatio*, rectè se habet: & ne fero quidem *æstimatio*, quod de Bongarsii consilio subjecerunt. At ubi Cicero ait *æstimationem census*, aut *prædia in æstimationem accepit*, aut *æstimationem litium*, insanum puto de *existimatione* ibi surroganda cogitare.

Causa differendi magis disputandique] Fulv. Reg. Rot. Scheff. *eum discernendi magis disputandique diligentia quam cum decernendi sententia atque fiducia.* Nec τὸ *differendi* patitur, quod mox sequitur *differuit*: etsi pro eo Reg. & Rot. *seruntur*: quod monstri instar: sed tamen majorem partem ejus verbi & in corrupto agnoscimus. *Discernendi*, inquit, id est, separandi & distinguendi, quæ misceri non debent, & vulgo ab indoctis miscentur, ac pro iisdem putantur. Vide 3 Observ. 13.

Causas scientiæ, corporum varietates, disceptationumque differentiam ignorantes] Nihil meo judicio vexatius: & tamen omnes sine offensione transeunt: nisi quod illud pro *dissertationumque ac differentiarum*, cum in scriptis haberet *differentias*, fecit Carrio. Ego vero nec *causæ scientiæ*, nec *corporum varietates* quid hic faciant, hilum video. Unum video *ignorantes* illos auctorem non inculcasse. nam quum de his dici putes aliquid eos *non capere*, hoc *non capere* ille nequaquam de personis, sed de rebus pronuntiavit. Quid enim censes non capi? *præceptum, quod in prima parte tractatus istius desideraverat.* At id præceptum omnino dari non potest: adeo non verendum est, ne, si detur, desit, qui capiat. Est aliquid sensum deprehendisse: verba si tractavero violentius, at occasionem mollius ea tractandi acutioribus præministrabo. Reg. & Rot. habent *varietates discriminumque ac differentiarum.* Hoc voluit dicere: *quoniam profecto causarum, personarum, temporum varietates discriminaque ac differentiæ directum atque perpetuum distinctumque in rebus singulis præceptum, quod ego nos in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt.*

Intra modum tantum coërcuit]. Carrio non male ut & Scheffern

ſeri membrana: *intra modum tamen.* Reg. & Rot. *intra modum cautum coërcuit.*

Hac, inquit, fini ames, tanquam forte fortuna oſurus] Hoc eſt, eouſque ames, ita te des dedaſque amico & in poteſtatem ejus venias, ut latere tecto inde diſcedere ſalvuſque & honeſtus eſſe poſſis, ſi quando te ille amare deſinat: ſic perſequare inimicitias, ut non reddas inexpiabiles, & tuto poſſis cum adverſario in gratiam redire. Exemplum inſigne præbet hic locus, ut ſuperioribus ſeculis, homines, ut tempora ferebant, doctos in emendandis, quæ librarii rudiores in ſcriptis antiquorum peccaſſent, conatus deſtituerit: utque libri veteres ab ipſis, qui eos juvare volebant, mangonizati ſint. Puteani codex apud Carrionem: *Hac, inquit, finiam ex tanquam f. f. o.* Proxime hunc Rottendorfianus: *Hac inquit finiam & tanquam f. f. o.* Vides per indoctos, ſed fidos & quod invenerant ſine dolo imitatos, ſcriptores τὸ *fini ames* male diviſa eſſe, corrupta etiam una litera, ſic ut ex illis fieret *finiam ex* vel *finiam* &: in quibus etiam vides quam leve cenſorium opus foret pudentem cenſorem geſturo. At ecce ſarcinatorem probum & ſuendi centonis gnarum, qui & mutare, & quaſi aliquid deëſſet, ſupplere hæc auſus eſt in Buſlid. hoc modo: *Hunc, inquit, amorem ita finiam, tanquam forte fortuna poſiturus.* Teneo falſum maniſeſtarium. Qui miraretur, quid ſibi vellet, *Hac, inquit, finiam,* neque aut ſciret *hac fini* elegantius eſſe, aut ſuſpicaretur τὸ *am* eſſe partem τοῦ *ames*, interpoſuit (ut fere tum ſolebant addendo & infulciendo curare) *amorem ita*: quorum alterum vocabulum materia, alterum τὸ *tanquam* videbatur petere: priori aptandum fuit *Hunc* pro *Hac*. Idem mango ex *Hac itidem tenus oderis* (quod perpauxillum modo excedit quotidianas loquendi formas, & ideo diſplicuit) fecit *Hoc odium ita ut te nunc oderim*, ſatis affinibus & propinquis literis, ut liquido appareat, qui hæc concepit, ab illis ductibus quantum poſſet minimum recedere voluiſſe. Carrionem, qui primum hæc quaſi apertius elegantiuſque dicta laudaverat, deriſus æmuli tamen ſaniora ſentire compulit. At quam fiſtula paſtoritia dignus, qui mangonium improbum novo mangonio interpolavit expatravitque: *Hunc amorem ita ineam, tanquam forte fortuna oſiturus: hoc odium ita. ut te nunc oderim fortaſſis poſt amaturus.* Et tamen inventus eſt clitellarius, qui carduis hiſce veſci gauderet.

Καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας] In Fulv. & Regio & Schefferi non eſt poſterior copula. Fulv. φιλίᾳ. Forte: νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίαις ἀπεχθείας.

Cap. 4. *Curioſe ſpectabat, aut virtutes*] Hiat indecore oratio.

tio. Quare ſcribe cum Reg. & Rott. *ſpectabat, & aut virtutes.*

Judicium factum examuſſim] Quis non delectaretur vocabulo, ſi certa ratio id auctori aſſereret. Scripti & editi omnes, *ad amuſſim*: quod ex mera Carrionis conjectura mutari anceps & incivile eſt. Varro lib. 2 de re ruſt. 1. *Si, inquam, numerus non eſt ut ſit ad amuſſim, ut non eſt, cum dicimus mille naves iſſe ad Trojam, centumvirale eſſe judicium.* Noſter. 20, 1. *talionem in eo vel ad amuſſim æquiperarent.*

Cap. 5. *Geſtuinque in agendo hiſtrionicum*] Tres, *hiſtrionum.* Forte, *hiſtrionium.*

Demoſthenem tradunt veſtitu ſincero] Reg. Lincol. Rot. *traditum.* quaſi vellent *traditur.* Dein lectum ante Carrionem, *& veſtitu cæteroque cultu corporis.* Quod ex Pal. refert Gebhardus, 1 Ant. Lect. 2, & rogat: Quid eſt *veſtitus ſincerus*? Nempe pluribus id adjunxerunt veteres, quam nunc vulgo ſolemus. *Sincerum purum*, ut Donatus ad Terentium interpretatur, ſine labe, ſine macula. Sic *porci ſinceri* Plauto, qui probatæ poſſint fieri hoſtiæ: eidem *corium opere faciundo optimum & ſinceriſſimum*: Ovidio *corpus ſincerum* ſine vulnere: Lucretio *ſincera membra* illæſa. Quærit etiam an non ſatis ſit *nitidum*? Id vero ad veſtitum non pertinet, ſed ad alium cultum corporis: quod intelligere potuit ex eo ipſo, quem apponit, Ciceronis loco: *pexo capillo nitidos & imberbes aut bene barbatos.* Sic Plauto *nitidiuſculum caput.*

Hinc etiam κομψὴ illa χλανὶς] Rot. *hinc eita.* Reg. *Incerta κομψα.* Lege *Hinc certe κομψὴ illa.*

Parum vir, ore quoque] Et hic copulativa excidit. Reg. & Rottend. *parum vir & ore quoque polluto.*

Compellationibuſque probroſis] Sic & ex antiquis editis & ex omnibus membranis ſe reſtituiſſe ait Carrio, cum legeretur, *appellationibus propoſitis.* Alterum fert Lipſius: de altero, Subſtituunt, inquit, *probroſis*; ego ex ſcripturæ tramite, *propoſitis*, 2 Elect. 3. Nimirum leporem veteris conjecturæ tacitus perdere non potuit: nam, ut Carrio dixerat, noſtri quoque, ut & Romana editio, aut prima aut in primis, plane ac ſine dubio, *compellationibuſque probroſis.*

Αμυσος, ἀγεωργίαιτος, ἀπρόσιτος] Ita eſt, codex Regius: ἄμυσος, ἀναφρόδιτος, ἀπροσδιόνυσος. Medium firmat Vaticanus, nec tertio indubito. Neque tamen præciſe ἀπροσδιόνυσον accipio, qui aliena rei ac tempori & non ἐν καιρῷ loqueretur, quique extra cauſam, quæ agebatur in alienam vitam moreſque inquireret. Id enim ſic faciebant cauſarum patroni omnes, ut quæ in adverſarios, & qui illis aderant, invidiam conflare poſſent,

ſent, arriperent. Tria hæc unum ſignificant ruſticum, inficetum, inelegantem, inhumanum. Nam doctum quis negabit Torquatum fuiſſe? Ἄμουσος tamen, hoc eſt, remotus ab ea ſuavitate morum, quam efficit *didiciſſe fideliter artes*; quam Juſtinus ait Alexandro ingeneratam *Græcorum literis*; qua præditi ſunt οἱ τὰς χάριτας ταῖς Μούσαις ἀναμιγνύντες. Eam hic & Μοῦσαι & Ἀφροδίτη & Διόνυσος ſignificant. Sic transfert τὸ ἄμουσον pro inepto vel ingrato Plutarchus 4 συμποσ. quum ſuem dicit κροκοδείλου καὶ σκληρότερον τὴν ὄψιν οὐκ ἀτοπώτερον, ἢ τὴν φύσει ἀμουσότερον. Ἀναφρόδιτος quoque, non quia viri munia non fungeretur, ſed quia nihil habebat de illis, quas Lesbia Catulli

Omnibus una omnes ſurripuit Veneres:

quia illi deerat ea comitas & facilitas, quam præcipiunt Artis amatoriæ duo libri, & non magis amatorem hominem quam petitorem & ambitioſum, & quem nunc vocant Politicum formant: ut Horatio *Fabula nullius Veneris*. Item ἀπροσδιόνυσος, qui nihil ad Liberum: Liberum proprie ipſum, quem Semeles filium fecerunt, intelligo. Sic Plutarc. 4 συμποσ. Οἱ μὲν γὰρ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν ἀπροσδιόνυσον εἶναι. Quem vero Bacchum? nempe Apollinis prope σύνναον & contubernalem in Parnaſſo, quem Poëtæ invocant ἀοιδῆς ὑποφήτορα, & in cujus tutela ſunt οἱ Διονύσου τεχνῖται κόλακές τε, qui & Μουσοκόλακες. Sic ἄμουσον & ἀπροσδιόνυσον conjunxit & Plutarchus 1 συμποσ. πέμψαι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ταχέως, ἂν ταῦτα δόξῃ μὴ παντελῶς ἄμουσα μηδὲ ἀπροσδιόνυσα εἶναι.

Cap. VI *Ad matrimonia adhortaretur*] Et noſtræ, ut Carrionis membranæ, *hortaretur*.

Non oportuiſſe neque de moleſtia] Turbat orationem τὸ *Neque*: quod ſi retinemus, τὸ *oportuiſſe* etiam ad ſequens membrum ejus pertinet, quo tamen niſi inepte non poteſt referri; ſive nalis, ut edebatur, *neque adhortari magis quam diſſuadere abſterrereque*; ſive ut reddidit Carrio, *neque adhortari id magis eſſe quam diſſuadere abſterrereque*. Priori modo foret, non oportuiſſe Metellum neque confiteri neque adhortari magis quam diſſuadere: cum res exigeret, non oportuiſſe neque confiteri neque diſſuadere magis quam adhortari. Poſteriori modo acciperes, non oportuiſſe neque confiteri neque oportuiſſe id magis eſſe adhortari; quod rurſus ineptum & intolerabile. Ergo ſilenter inducimus eam particulam, & quidem Rott. quoque & Lincoln. ac Regio jubentibus. Qui etiam, *adhortari magis eſſe*, eo ipſo alludentes ad τὸ *magis id eſſe*, quod fuit in duobus apud Carrionem.

Si modo veriſimiles ſunt] Reg. & Rot. *ſi veri modo ſimiles ſunt*.

Destitutum atque impugnatum relinquat] Quid est *impugnatum?* an haud oppugnatum? At non ea vis verbi. Præterea in mala causa magis præcavere tempus quam ulcisci. Lege ex Regio: *destitutum atque inpurgatum.* Cujus verbi si nobis exemplum deest, at non defuisse Gellio certum habeo: adeo non insolens ad aures accidit. *Impurgabile* dicit Ammianus lib. 22 *impurgabile crimen excusari posse existimans.*

Si pergimus errare, suis bonis nos] Plenius hoc quidem uno in Buslidiano, sed antiquius mihi & magis censorium videtur, quod nostri & omnes ante Carrionem: *At parentes si pergunt errare liberi, bonis exhæredant.* Quod etiam ex Pal. laudat Gebhardus 2 Antiq. l. 20.

Nisi errationibus finem faciamus] Ne hoc quidem ex uno codice inductum placet præ altero: *nisi malis rationibus finem faciamus.* Nam & *ratio*, pro eo, quod agitur vel instituitur, & *mala ratio* pro peccato exquisite dicuntur, & non possunt à quoquam subjecta videri. Sic Terentianus Demea: *Vostram nequeo mirari satis rationem*: Et respondet Syrus: *Est hercle inepta.* Idem Demea: *ne nimium modo Bonæ tuæ isti nos rationes, Micio, Et tuus iste animus æquus subvortat.* Et quemadmodum *optimæ & honestæ* sunt *rationes*, quæ appellantur apud Ciceronem, sic etiam sunt *malæ.* Actione prima in Verrem: *quoniam pugnare contra me instituisti ex istius tempore & causa malitiose, necesse est istiusmodi rationi me aliquo consilio obsistere. Tua ratio est, ut secundum binos ludos mihi respondere incipias; mea, ut ante primos ludos comperendinem. Ita fiet, ut tua ista ratio existimetur acuta, meum hoc consilium necessarium.* Cum dicit, *Tua ratio est*, significat, *tu hoc agis*: similiter cum, *Mea ratio est*, vult, *ego autem in hoc sum*: tum, *tua ista ratio*, *id quod tu agis*, *molliris.* Et sic apud Tullium centies, quod tamen perpauci observant, vix quisquam scit imitari. Sic quamvis in alia re, l. 40 pr. D. de Statuliberis: *quam ea, quæ mala ratione reliquatus est, quæ furatus est, reposuerit.* Horat. 2 Sat. 6. *feci ratione mala rem.* Contra Seneca de benef. 4, 17. *Dic enim cuilibet ex istis, qui rapto vivunt, an ad illa, quæ latrociniis & furtis consequuntur, malint ratione bona pervenire?* Asconius Pedianus in Divin. *Quasi ex nulla parte bonam rationem defendendi habeat Hortensius.* Et in lib. 1. *Destitisse cum cœperis, mala ratio: est enim inconstantia & mutatio quædam in deterius.*

Isdem deos propitios esse] Fulv. *His demum.*

Cap. VII. *Ubi neque noti essent quo venerunt*] Rot. & Regius, *noti essetis quo.* Scribe, *neque noti esse iis quo venerunt*: ut legitur apud ipsum Ciceronem 5 in Verrem 65. Tò *ubi* nostri, perinde ut Carrionis, veteres libri ignorant.

Vide-

Videbatur compluribus] Ita MSS. & recte sic editum invito licet Carrione. Mancinellus olim adversus Vallam disputavit *quam plures* Latine dici, usus verbis Ciceronis 5 Tusc. 21, & auctoris ad Herennium 2, 1, & Senecæ epist. 78. quibus omnibus locis nunc è melioribus exemplaribus *complures* habetur. Idem puta factum illis, quæ ex Plauto, Cicerone, Cæsare, Plinio minatur Carrio. Gebhardus quoque 1 Ant. Lec. 6 reducit *quam pluribus*, idque confirmat Sallustiano: *ut illi quam plurimi deberent.* Si Vallam inspexisset, sciret, quid inter ista sit discriminis.

Debuisse enim scribi non futurum] Omnes etiam nostri, non modo Carrionis: *scribi putabant.* Sustulit ille hoc verbum auctoritate vetustissimæ editionis. Potest fieri, ut & aliis videretur pulcrius, quod ipsi: Romana tamen, ut scripti. Qui si sancirent illam non insuavem sermonis brevitatem, primus assentirer: nunc editi unius auctoritas tanta mihi non est, ut innovare quicquam velim.

Mendæ suæ illudebant] Vidit Carrio membranas, in quibus erat, *illudiabant.* Qui de mera conjectura Plautinum *examussim* inculcare ausus est, cum nunc certe tempus erat imitatorem Plauti agnoscere. Pœnulo 5, 4. *At tu hercle alludiato.* Sticho 2, 3. *Quando adbibero, alludiabo.* Hic friget homo bonus, caussatus, plures in istis membranis fuisse mendas, & præcipiens cum magna cautione scriptis utendum. At tu scito in duobus emendatissimis, Regio & Rott. *inludiabant* legi, idque auctoris nostri esse, ut quod optima lege. Lincolniensis quoque *illudiabant.*

Nullum esse in eo verbo neque mendam] Fortassis in hoc conjuraverint Carrionii libri: at nostri *mendum*: neque aliter procedit oratio. Statim Rot. Lincoln. & quintus apud me, *probe ac vetuste.* nec spreverim.

Impromiscuum est] *Impromiscum* ex optimis optimorum librorum exemplaribus fecisse ait Carrio, in quo nostri optimi ei non subscribunt. At quo illi nostri juvant hunc sermonem, mutus Carrio. Ambo enim ablegant τὸ *est.* Et sufficit sane: *sed verbum est indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, neque numeris neque generibus præserviens, sed liberum undique & impromiscuum.*

In centesimo quinquagesimo quoque Quadrigarii annali libro] Hoc ex Buslid. irrepere passus est Carrio, cum legeretur: *In Q. quoque Quadrigarii tertio annali verba.* Sed in Notis monuit Gellium lib. 3 cap. 3 commemorare, eam fortitudinem tribuni Q. Claudio Quadrigario descriptam annali tertio: nec se comperisse tot annales libros eum composuisse: eoque numerum Buslidiani

corruptum jure suspicari, & vulgatum suo loco manere jubere. Regius & Rottendorfianus: *In Cl. quoque Quadrigarii tertio annali libro verba hæc esse dixit.*

Et benefacturum] Notat Carrio in altero Puteani τὸ *bene*, in altero hoc totum deesse. In nostris quoque non comparet τὸ *bene*: & merito: non enim *benefacturum* una composita voce, sed binis simplicibus *bene facturum* dixisse Quadrigarium accepit Gellius: itaque, ut cæterorum exemplorum singula tantum verba, ita hic quoque unum *facturum* repetit.

Neque in tempora distrahitur] Hoc ab Aldo, cum Ro. & Venetiis omisissent tres voces priores, pro quarta dedissent *distribuitur*. Regius confirmat Aldinum. Rot. & Scheff. *neque in personas neque in tempora neque in genera distrahitur*, Verum tamen est modi hujus tempora distingui & ea, de quibus hic agitur, unam tantum habere τοῦ μέλλοντος significationem: quo argumento delenda esse τὰ *neque in tempora* colligit Phil. Rubenius Elect. 2, 17. Immo diu ante illum Petrus Mosellanus.

In ejusdem M. Tullii Ciceronis oratione] Reg. Rott. Lincolniensis, Schefferi conspirant in abolendo cognomine Tullii: neque amplius habent, quam, *in ejusdem M. Tullii oratione.*

Plautus verborum Latinorum elegantissimus] Merito rejiciunt Carrio & Stephanus illum, qui, quasi aliquid deesset, inseruit *conservator*; sed non debebat Stephanus & istis offendi atque conjicere *diligentissimus* aut *eligentissimus*. Nam τὰ *verborum Latinorum* accipienda sunt, ut Cicero Terentiusque solent dicere *cæterarum rerum*, pro eo, quod est, quod ad cæteras res attinet, quemadmodum Hotomannus & alii observarunt. Lib. 7, 17 *Plautus homo lingua atque elegantia in verbis Latinæ princeps.*

Cujus ille in præsenti exemplo usus est] *In præsens* voluit Carrio, idque orationem minus præstat ambiguam. Quemadmodum etiam: *Ut rationem autem istam missam facias & auctoritates.* Denique, ἐμμέλεια τῆς λέξεων *modulamentisque orationis.* Hæc omnia ille sic edi se voluisse scribit in Notis, & omnibus adstipulantur nostri: quæ jam toties ex Stephanica corrupta referunt. Quin & Stephanus in suis Noctibus confectat & *modulamentis*, quasi non diserte alterum in MSS. esse Carrio monuisset. Forte autem & melius sit ἐμμέλεια τῆς λέξεων.

Conspectiusque insuavius hoc imperfectiusque est] Sic Carrio ex editione vetusta, cum vulgares haberent *imperspectiusque*, in Put. autem libro esset *inspectiusque*. Regius & Rottend. *imperpetiusque*. Sed prima vox, de qua nihil Carrio, in utroque codice sic editur, *complectiusque*: quo videtur significari, quod exstat in Fulviano, *completiusque*.

Nu-

Numero verborum sonus clauderetur] Quasi de conjectura Lipsius 1 Elect. 7 *clauderet*: hoc opinor nobilius ratus: sed credibile est ex MS. habuisse, unde & Fruterius Carrioque, quibus Regius Rottendorfianusque faciunt secundas: haud dubie & alii, si libuisset excerptoribus annotare. *Claudeo* & *claudo* vetustis idem quod *claudico*. Vide Addenda ad Livii lib. 22. Ubi ad ea, quæ alii observarunt de hoc verbo, primi addidimus Plinii locum: nunc addemus & Appuleji alterum, qui priores, quod sciam, effugit. De Deo Socratis: *sicubi tamen interfectis sapientiæ officiis, non consilio, sed præsagio indigebat, ut ubi dubitatione clauderet, ibi divinatione consisteret.* Sic Florentinus, ubi vulgo *claudicaret*: ut notavit optimus Elmenhorstius; hoc tantum; neque enim aut probavit, aut cum altero Appuleji loco comparavit. Novi apud eundem *interfectam virginitatem*: hic tamen malim, *defectis sapientiæ officiis.*

Cap. VIII. *Poscebat illa nimium quantum*] Rectè sic Carrio ἀντὶ τ̃ *nimiam quantitatem*. Et tamen tricatur Stephanus, malletque *mirum quantum*, ut magis responderet τῷ θαυμαστὸν ὅσον. Sed hoc est nodum in scirpo. *Nimium quantum* libri veteres, & sic Cicero, Quintilianus, Symmachus, Ammianus loquuntur.

Ictus expavidusque Demosthenes avertit] Colvius ad septimum Appuleji *expavitusque*, à verbo *pavire*: unde *terram pavire* pro ferire apud Ciceronem, & *Depavire* Lucilio Festoque verberare. Accipio *expavitus*, sed τῇ παραληγούσῃ in pronuntiando correpta, ut sit idem quod pavefactus, ab *expavesco*, *expavi*: unde & *pavito pavitansque*. Et *expavitus*, *expavefactus*, ut *expergitus expergefactus*. Omnes autem scripti *avertitur*: unde certatim Fruterius, Gifanius, Carrio, *avertit*. Lib. 4, 18. *Id quum dixisset, avertit & ire in Capitolium cœpit.*

Μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον] Hinc myriadem drachmarum seu talentum, ut ait nummi Romani, denarium dena millia facere nimis supine collegit Chokierius. Aliquid suboluit Carrioni, qui nescire sese ait, τὸ ἢ τάλαντον sintne ipsius Gellii, an recentioris alicujus interpretis. Sane talentum Æginæum decem millium drachmarum Atticarum est. Sed quoties talentum sine alia descriptione nominant, fere sex millium & ipsum Atticum intelligunt. Et video in Vaticano Regioque, qui omnia Græca diligenter & egregie exhibent, tantummodo legi: *At Lais* μυρίας δραχμὰς *poposcit.* Nec secus in Schefferi codice, cui pleraque Græcorum rubrica notavit.

Cap. IX. *Jubebat. quin & certum tempus statuebat, ut tacerent, non in omnes idem*] Quam ineptissimam omnium vulgatorum & plurimarum membranarum scripturam vocat Carrio, reti-

nent mei: & eſt in ea forſan aliquid vitii: ſed lacunam tantam eſſe, & ſic ſolidandam è Buſlidiano, parum conſuadet. *Tum* habent noſtri pro *Eum*. præterea *omnes idem* ſine media præpoſitione & *alius aliud* pro *aliud alius*, unde faciendum *alios aliud*. Sic enim ſcripſit Gellius: *Tum qui exploratus ab eo idoneuſque fuerat, recipi in diſciplinam ſtatim jubebat & certum tempus tacere, non omnes idem, ſed alios aliud pro æſtimato captu ſolertiæ.* Melius *Tum* quam *Eum*. nam oratio hæc, *qui exploratus ab eo idoneuſque fuerat*, habet figuram, per quam ex uno plures intelligi ait Fabius, & perinde ſe habet, ac ſi dixiſſet, *qui explorati*. Sic iiſdem verbis reſpondent, *non omnes idem, ſed alios aliud*, ad intellectum magis quam ad voces relata. *Exiſtimati* Carrionis in eodem errato eſt, quo ſupra *exiſtimationes officiorum*. Vellet etiam Stephanus *idoneuſque inventus* vel *compertus fuerat*. Videtur id ſatis intelligi. Alioqui poſſemus ſcribere: *qui exploratus habituſque idoneus fuerat*.

Propter Alcibiadis comiſſationem] Quod Carrio ex vett. & editis & membranis omnibus notat *Alcibiadæ*, Reg. & Rott. Schefferi confirmant. Sic *Parmenidæ* apud Appulejum de dogmate Platonis.

Quod re atque verbo Romano appellabatur κοινόβιον] Sic Carrio, cum inveniret, *quod in re atque verbo*. Fatetur autem de hoc loco, quid ſtatui debeat, non ſeſe habere quod dicat, quum neque verbum Romanum ſit κοινόβιον, neque juri Romano locus hic ullus. Catanæus delebat τὸ *Romano*, ut refert Fianus Conject. cap. 81: qui tamen excuſat vulgatum, ut cœnobium ſit vox Latina qualis *rhetor*, *helleborum*, *ſycophanta*, *philoſophus*, & ſimilia, quæ Latinus uſus mollivit, ut jam peregrina non videantur. Rottendorf. *quod jure atque verborum ano appellatur ertonocito*. Vides quam prope accedat ad id, quod ex Regio codice divine prorſus eruit Salmaſius: *quod jure atque verbo Romano appellabatur Herctũ non cito*. Servius ad lib. 8 Æneidos ver. 642 *Donatus hoc loco contra metrum ſentit dicens, Cita, diviſa, ut eſt in jure, Erctũ non cito, id eſt, patrimonio vel hæreditate non diviſa.*

Cap. x. *Antiquiſſimi viri noſtri*] Carrio jubet deleri τὸ *viri* de membranarum ſententia: & ſic Schefferi codex. In Fuirano, Reg. Rottend. deeſt τὸ *noſtri*. Sed hoc eodem pertinet, nam τὸ *viri* ἐκ τȢ *noſtri* contracto eſt. Sic infra cap. 11. *ſe noſtros quoque veteres ſupereſſe alias dixiſſe*. 2, 3. *inſerebant enim veteres noſtri pleriſque vocibus*. Et 21. *noſtri quoque veteres à bubus junctis ſeptentriones appellarunt*. Lib. 19, 9. *diſcite noſtros quoque antiquiores amaſios ac Venerios fuiſſe.*

Primi incoluiſſe Italiam] Reg. Rot. Schefferi, *coluiſſe*, ut omnes apud Carrionem.

Tan-

Tanquam scopulum] Schefferi membrana: *tanquam navis scopulum.*

Cap. XI. *De Gracchi fistula concionatoria*] Et hic Regius Schefferique, *concionaria*, & postea Regius cum Rottendorfiano: *Ecce autem per tibicinia* (de hoc jam monuit Lambecius, ubi vulgo *pro tibicina*) *Laconica tibiæ quoque illius concionaria in mentem venit.* Quin & prima editio, Veneta Pincii & Aldina in lemmate *contionaria* vel *concionaria*. Et hoc vocabulum cur alteri cederet, caussa non erat. *Concionarius* à *concione*, ut ab *legione legionarius*. Sed & quemadmodum *stationarius* & *stationalis* à *statione*, sic à *concione concionalis* & *concionarius*.

Neque etiam ut excitarentur] Rott. Regius, Schefferi cum prima Venetaque editionibus: *neque autem ut.* In Aldina jam mutatum est. Male; sic enim Plautus Aulular. prologo: *Illa illum nescit, neque compressam autem pater.* Lucretius lib. 6. *Nec sunt multa parum tactu fugienda, neque autem Aspectu fugienda.* Appulejus in Floridis: *nec revocare illud nec autem mutare nec emendare mihi inde quicquam licet.* Noster 2, 7. *neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera & proba videri potest.* *Exercitarentur* sane scripti: sed rectè primi editores inde fecerunt *excitarentur.* nam *exsertarentur* Gebhardi 1 Antiq. Lect. 15 tam hic ineptum, quam quod apud Quintilianum sibi gaudet inventum in corrupto exemplari: *motus corporis exsertat oratorem.*

Quod tibicinis numeris temperatur] Sic omnes sane libri. Scribendum tamen censeo, *tibicinii numeris comparatur.* id est, efficitur. Cicero pro Quinctio: *Itaque majores nostri raro id accidere voluerunt; prætores, ut considerate fieret comparaverunt.*

Delectabili atque adeo] Has tres voces addi à melioribus membranis, quarum auctoritatem ille flocci facere noluerit, scribit Carrio. Sed nemo eas agnoscit nostrorum, quorum tamen quosdam ausim in melioribus ponere.

Dissipatique proruerent] Aut *ruerent* scripsit Gellius aut *se proruerent.* nam τὸ *proruere* attente locutis ἐνεργητικὸν est, ut ad Livium & Tacitum monuimus.

Καὶ ὀργῇ χωροῦντες] Regius & Schefferi ὁρμῇ, cui patrocinatur Carrio: & quod idem in illo, καὶ ὑπὸ αὐλητῶν, secutum sese ait, quod apud Thucydidem legitur, non quod in nostri exemplaribus, sciendum in Regio quoque sic legi; non καὶ ὑπὸ αὐλοῖς.

Cretenses quoque in prælia] Præpositio nusquam in nostris.

Quid ille vult ardentissimus] Verbum *vult* insiticium censeo. Videtur enim hactenus orationem suspendisse auctor, hoc modo:

do: *Quid ille clamor? contrane institutum fiebat?* Sic autem nostri, non *contra institutum*, ut Carrionii. Neque vero mutandum *tam probabile*: multo minus, *An tum etiam gradu dementi.* Quare enim non appellet illud antiquæ disciplinæ institutum *tam probabile*, quod ipse ratione atque exemplis illustribus approbavit? Quod autem, ubi ad hanc quæstionem respondet, & tum illi veteris disciplinæ instituto, tum mori Romanorum constare rationem, pergit interrogare, quid facit aliud quam Aristoteles in Problematis & Plutarchus in Quæstionibus Romanis? qui solutiones omnium fere quæstionum per modestiam sic quasi deliberando potius quam decernendo expediunt. Memineris autem in illo, *An tum etiam*, tertiam particulam accipi eo sensu, quo vulgo dicunt *adhuc*, vel *etiamnum*: ut sæpe apud Plautum.

Præisse ac præmonstrasse] Fulvianus, Reg. Rottendor. *præministrasse*, ut non male quosdam suos habere ait Carrio. Lib. 10, 3. *magistratibus in provincias euntibus parere ac præministrare.*

Ad deprimendum sedandumque impetum] Et Reg. & Rottend. *reprimendum.*

Ingrediendi ad tibicinum modulos prælii] Lincolniensis, *ad tibicinum prælii*, sine τῷ *modulos.* ut suspicari liceat & hic scripsisse auctorem, *ingrediendi ad tibicinium prælii.*

Aristoteles in libris problematum] Reg. & Rot. quod mirere, *problemato.* Ergo voluere *problematon.* nisi tamen *problematorum.* nam & hoc audebant interdum.

Ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι] Regius, ἐπειδὰν κινδυνεύειν μέλλωσι· cujus illud interpretatio est. Demosthenes: καὶ τοὺς ἐν Μαραθῶνι κινδυνεύσαντας. Xenophon de arte equestri: τῷ μέλλοντι ἐφ' ἵππου κινδυνεύειν. Schefferi MS. alludit exhibendo κοινωνεῖν.

Cap. XII. *Aut XV vir S. F. aut qui VII vir epulonum*] Reg. Rott. Lincoln, Schefferi: *aut quindecemvirûm sacris faciundis aut qui Septemvirûm Epulonum aut Salius est.* Utrumque in aliquot suis repperit Carrio. Et sic haud dubie noster. *Cujus pater est Septemvirûm aut Quindecimvirûm* exquisite dicitur pro eo, qui est è Septemviris Quindecimvirisve, vel qui est Septemvir aut Quindecimvir. Intelligitur enim τὸ τὶς, ut in illo, καὶ σὺ εἶ ἐκείνων. Lib. 13, 12. Festus in Præfectura: *Alterum, in quas solebant ire præfecti vigintisexvirum pro populi suffragio creati*: Sic legendum. nam male Scaliger. Cato apud Festum in Spatiatorem: *In coloniam me hercules scribere nolim, si triumvirum sim, spatiatorem atque fescenninum.*

Populo Romano Quiritibusque] Et nostri quemadmodum omnes

omnes apud Carrionem præter Buslid. *populo Romano quiritibus uti.* Sed ut Cujacianus apud eum, Ursinianus quoque, *populo Romano Quiritium.* Nec secus ergo lib. 10, 24 scribendum censeo, ubi item libri, *populo Romano Quiritibus*: & apud Festum in *Dici mos erat: populo Romano Quiritium, id est, Curensium.*

Eum dicit jus pontificium discere voluisse] Mirifice perturbarunt locum. Quatuor MSS. apud me: *eum dicunt deficere voluisse*: ut & uterque Put. apud Carrionem. Duo optimi: *Tamen dicunt deficere voluisse.* Rectissime: neque apex ullus in his mutandus. Nam de Lusitanis agi quis ignorat? *Tamen* est particula contradictionem proponendi. Quasi diceret: Utcumque hæc ita sese habeant, quemadmodum disputavimus, *tamen*, qui favent Galbæ, putant se rem factam habere, ac devolvere omnem culpam in Lusitanos, cum *dicunt* eos ab societate Romana *deficere voluisse*, eoque præveniendos fuisse.

Si volo augurium optime tenere] Sic quidem editi omnes & scripti. Valde tamen probabilis conjectura Ausonii Popmæ in fragmentis historiarum: *Jus volo augurium optime tenere.* Vide ad Præfationem.

Quæ prima capta est, hoc fuisse nomine] Rott. & Reg. *nomen.* Lege: *quoniam, quæ prima capta, ei hoc fuisse nomen traditum est.*

Cap. XIII. *Quæsitum in philosophia*] Editiones ante Carrionem: *in philosophia est.* Regius: *Quæsitam esse in philosophia.*

Quæ Græce καθήκοντα philosophi appellant] Voculam *Græce* nec antiquissimas editiones nec membranas ullas (præter unas, in quibus *Græci*) agnoscere testis Carrio. Idem adfirmare possum de Regio. Intelligo etiam quemadmodum ea vox irrepserit. nam in Rot. video, *quæ gr. philosophi appellant.* Sic autem semper ille codex, ubi Graja vox occurrit: & τὸ *gr.* ponitur loco τοῦ καθήκοντα, quod transmissum est; non pro vocabulo, quo Gellius usus esset.

Neque timendum exemplum non parendi crediderunt, si rationes hujuscemodi duntaxat non adessent] Carrionis membranæ meliores *non deessent*, quod fortasse rectum ille autumat; si enim hujusmodi rationes adsint, tum non esse culpam imparentiæ timendam: tamen se hoc in medium ponere. At ego, si cætera, ut nunc sunt, maneant, necessario sic legendum esse ajo. Quando enim inexcusabilius, periculosius, formidolosius est solvi vim imperii & jure imperanti non obtemperari, quam quoties id temere ac sine gravissima ratione fit? Sed quum in nostris constanter servetur *non adessent*, suspicari possis αὐτὰ τοῦ *Neque*

auctorem dedisse, *Namque.* Etenim, inquit, censuerunt, non fieri, quod jussum est, nihil habere aut trahere mali, si quid eo fiat melius.

Quod juriſconſultiſſimus] Schefferinus, *quod jureconſultiſſimus.*

Ad magiſtrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium] Locus conclamatus. Gifanius ad Muretum scribit in veteri quodam se codice vidisse, *ad magiſtratum Græcum more Athenienſium*: unde legendum putabat *ad ἀρχιτέκτονα Athenienſium.* Lipsius venditat è quatuor Vatic. *Moleatenſium*: quia penes Stephanum Μῶλις Λιβύοσσα πόλις· τὸ ἐθνικὸν Μωλυάτης. Carrio fatetur in Busl.d. quoque esse, *magiſtrum architectona moleatenſium*: sed miratus merito rem gerenti in Asia procerioris arboris habendæ causa mittendum in Africam fuisse. Quæ & Gifanii conjecturæ obstat ratio. Salmasius primum *ad magiſtrum architectonem Eleatenſium*, sive *Elaitenſium*, sive *Elatenſium.* ab *Elaa*, Ἐλαία, cujus ἐθνικὸν Ἐλαΐτης. Deinde quia in scripto Regio invenit, *ad mag. G. more athenienſium*, ut & postea, *tum mag. G. comperto*, decernit scribendum, *ad magiſtratum Elaatenſium*, &, *tum magiſtratus comperto.* Sed τοὺς Ἐλαΐτας, Latine dici *Eleatenſes, Elaatenſes, Elaitenſes, Elatenſes,* cui probabo? Φωκαία certe Φωκαΐτης, Φωκαϊκός, Latine redduntur *Phocaa, Phocaenſis, Phocaicus*; è Περαία, Περαΐτης Josepho Latinus est *Peraates*: non *Phocaitenſis* aut *Peraitenſis.* Hoc igitur oppidum (& loco, ubi res gerebatur, propinquum erat) si accipimus, legendum, *ad magiſtratum Elaenſium.* Nam & Rott. Schefferi & Lincoln. *ad mag. G. mole* (aut *more*) *athenienſium*: tum, *ma.g. G. comperto.* Quæ nota his membranis perpetua est, quoties Græcam vocem, quam formare non poterat, omisit, & ex alio codice supplendam significavit fidus librarius: ut minus mirer id etiam alicubi factum in Regio, & factum alicubi, ubi fieri non debebat. Excerpta è Fulvii Ursini codice, *mole athenienſium.* Sed post omnia diligenter considerata incertior sum quam dudum. Nec desunt conjecturæ, sed nulla est, cui confidere possim.

Cap. XIV. *Neque pro magnitudine dignitateque lautum paratum eſſe*] Fulv. Reg. Rottend. *pro amplitudine*, ut & quædam apud Carrionem membranæ. Porro non paullo elegantius idem se reddidisse sic putat pro eo, quod erat *lautum paratumque*, ex Buslidiano, quemadmodum *pranſum paratum* dixerunt. Admitto scripturam, cui favent & nostri codices: sed *paratum* accipio intransitive, pro apparatu, quemadmodum sæpe apud Tacitum. Annali tertio: *ut quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus.* Lib. 6. *Abdageſes gazam & paratus regios adjicit.* Noster lib. 17, 2. *Magnum viaticum pro magna facultate & paratu magno*

nore

nove positum est. Lib. 19, 1. *magno cultu paratuque rerum & familiæ*. Pro eo alii *apparatum*. Auctor de corrupta eloquentia: *non ea solum instrui supellectile, qua necessariis usibus sufficiat, sed sit in apparatu ejus & aurum & gemmæ*. Trogus lib. 21. *Dionysius cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus*. Hunc *paratum* Fabricio ait non pro amplitudine ac dignitate ejus *lautum* esse: quemadmodum *lauta supellex* dicitur. Juvenalis Sat. 14. *cupiet lauto cœnare paratu*.

Cap. xv. *Vitium sit plenumque odii*] In superius editis τὰ *plenumque odii* adhæserant lemmati sectionis præcedentis. Recte huc transtulit Carrio: & tamen ei commodiorem locum assignat Regius, in quo, *Quam importunum vitium plenumque odii sit*.

Verbis humidis & lapsantibus] Regius, *ubidis*, unde Salmasius *uvidis*. Rot. tamen *umidis*.

Quo scilicet non ad sonum magis &c. pertineret] Si quid auctor voluerit, video, scribendum est: *quod scilicet non ad sonum magis habitumque vocis quam ad sententiarum penitus conceptarum altitudinem pertinet*.

1. Ἐκ στήθεος ἵει. Τέκνον ἐμὸν, ποῖόν σε] Schefferinus: ἐκ στήθεος ἔτ ποιόν σε. Regius, ἐκ στήθεος IHETEMON ποῖον σε. Ut videtur fuisse: ἐκ στήθεος ἵει. *Et*, ποῖον σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων. Est enim prior ex Iliade, posterior ex Odyssea versus. Itaque debuerunt copula ista separari. De secundo autem sufficit hemistichion, quod posuimus.

2. *Non desint esse laudanda*] Sic irrepsit, opinor, in Stephanicam, & omnes sunt postea secuti. At scripti & editi alii, ut & apud Ciceronem est, *lau laudam*.

Neque inscitiam illius] Et Regius & Rottend. *inscientiam*: quemadmodum & in emendatioribus Ciceronis ipsius exemplaribus jam habetur lib. 3 de Oratore cap. 35, unde hic locus depromptus est. Idem vocabulum Cæsari & Livio restituimus. Frustra igitur hic in Lambinum impetum facit Carrio.

Quod si non conveniant, tamen convocari] Rottend. *Quod si non conveniatis, cum convocari jubet ita cupidus orationis d conducat qui auscultet*: quemadmodum & Regius: nam in eo quoque τὸ *est* & τὸ *ut* desiderantur: quæ tamen necessaria videntur, ut constet oratio. Nisi malis: *Quod si non conveniatis, cum convocari jubet, (ita cupidus orationis est) conducit, qui auscultet*. Nam illa supervacua litera *D* prorsus sic formata est, ut ex nota ∓ *Est* nata videatur.

Verum ei se nemo committit, si æger est] Claudicabit comparatio, si hoc mutabimus. Nam si quis æger agyrtæ isti sese committit, is profecto & auscultat, non tantum audit hominem,

quippe

quippe qui nihil aliud ſequatur, quam ut habeat emungatque imperantes ægrotos. At huic tribuno idem fieri, quod nundinali & circumforaneo pharmacopolæ ait Cato: audiri ambos, non auſcultari; hoc eſt, homines circumſtantes duci & lactari eorum tolutiloquentia, ſed neminem eis credere.

Αμετροεπῆ ἀκριτόμυθον appellat: modo verba illius] Schefferinus, *appellabat verba.* ſine τῷ *modo*, quod vel Carrio vel Stephanus addiderunt, inſuave, cum ſequatur, *ſine modo.* Reg. *ἀμετροεπῆ & ἀκριτόμυθον appellabat, verbaque illius multa & ἄκοσμα.*

Ου λέγειν δεινὸς] Regius: Οὐ λέγειν τύγ' ἐσσὶ δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος. Quod eo magis placet, quia & metro & phraſi ſimile eſt Epicharmio alii, quod exſtat apud Plutarchum: Ὦ φιλάνθρωπος τύγ' ἐσσ' ἔχεις νόσον· χαίρεις διδούς. Alludit Schefferinus, qui Ου λέγειν ὑγιέσι δεινός.

Significantiſſimo vocabulo λάλους appellatos] Fulv. *vocabulo κατάγλωσσοι appellatatur.* Regius, *vocabulo κατάγλωσσοι appellantur.* Forte, *ἀθυρόγλωσσοι appellitantur. Appellitare* 17, 20. *Sic enim me in principio recens in diatribam acceptum appellitabat.* Claudius Germanicus: *montem Cælium occupavit & à duce ſuo Cælo ita appellitavit.*

Cap. XVI. *Quod verba iſtæc Quadrigarii*] Regius, *iſta hæc.* Ut & lib. I, 23 *poſtulatio iſta hæc.*

Varro in XVIII humanarum] *Octavodecimo* meliores apud Carrionem libri, qui tamen etiam notat Macrobium, ſi optimas illius membranas & editiones ſequamur, hæc *ſeptimodecimo humanarum* attribuere. At ſic prorſus & perſpicue Rot. Regiuſque: *XVII humanarum.*

In his atque multis aliis] Reg. & Rott. *in his atque in multis aliis.*

Subcurſor nullus] Et oleum & operam perdidit Carrio in hoc ſuo *ſubcurſore* nobis probando. Nihil planius & verius eo, quod in vulgatis & apud Macrobium Noniumque, *ſuccuſſor*, ſive *ſubcuſſor* malis: cum præſertim ipſe Lucilius alibi, *Succuſſatoris tardi tetrique caballi.* Reg. & Rot. *ſuccuſtior.* Uterque etiam, *Majore in ſpatio.*

Neque cæteros caſus requiri oportere] Id quemadmodum Lucilius oſtendat, merito requiras: & tamen *oportere* accipere nequis ſine τῷ *oſtendit.* Rectius immo Rottend. Regiuſque novam hinc orſi periodon: *Neque cæteros caſus requiri oportet, cum ſint alia pleraque.*

Quæ in nullum declinentur] Hic vulgo erat *inclinentur.* Et meminit Carrio ſic infra, *à verbis inclinata ſunt.* Buſlidianam tamen ſcripturam, *declinentur*, ſe ſervaſſe, &c. Aliam qui velit,

let, sibi habebit. Volumus certe habebimusque, & jubemus Buslidianum cum sua plebeja pulpa plorare. Nostri *inclinentur*, exquisitiusque & Gellianum est. Lib. 2, 6. *Vexare autem quod ex eo inclinatum est.* Item, *Taxare pressius crebriusque est quam tangere, unde inclinatum est.*

Cap. XVII. *Irarumque & molestiarum muliebrium* &c. *satagebat*] Rot. & Regius cum Fulviano *rerumque*. Τὸ *satagebat* ingessit Carrio ex uno Buslid. fassus omnes edit. & membr. alias habere *scatebat*. quod tamen Latinum non esse existimo, neque locutionis illius exempla dari assevero, inquit. Immemor Lucretium cecinisse lib. 5. *ita ad satiatem terra ferarum Nunc etiam scatet, & trepido terrore repleta est.* Quod etiam observavit Vossius de construct. 1, 30.

Cap. XVIII. *Quod M. Varro* &c. περὶ ἐτυμολογίας *differentem falsa reprehenderit*] Sic Carrio, cum haberetur: *Quod M. Varro in libro de ratione vocabulorum XIV L. Lælium magistrum suum* περὶ ἐτυμολογίας *nonnullorum verborum falsa dixisse reprehendit.* Et adfirmat Regius alia, sed postrema sic edit: *magistrum suum & in* ἐτυμολογίᾳ *falsa reprehendit.* Et profecto τὸ *reprehendit*, mutandum non erat. Statim enim: *quodque idem Varro in eodem libro falsum furis* ἔτυμον *dicit.* Hoc ordine Regius. Et sic passim. Illud *falsa* tamen mihi suspectum est. Forte: *L. Ælium magistrum suum* περὶ ἐτυμολογίας *falsum reprehendit.* Schefferi: *magistrum suum G. falsa reprehendendum quodque.*

In quartodecimo humanarum libro] Sic Carrio, qui Ro. & Ven. *In primo de ratione vocabulorum libro*; Aldus & Gryp. *In quartodecimo rerum divinarum libro*; Ascensius, *In quartodecimo de ratione vocabulorum libro.* Aldinam adfirmant Regius, Rott. Lincoln. Schefferi: adfirmat Nonius Marcellus: *Fures significantiam habere à furvo, quod Romani veteres atrum appellaverint, & quod per obscuras atque atras noctes opportuna sit ejus mali effectio, eos dictos fures Varro rerum divinarum libro XIV.* Sic enim ibi è MSS. legendum. In eo autem libro multas vocabulorum origines eruisse Varronem testis ipse noster lib. 3, 16 & 15, 30. Atque inde est, quod mox subjicit: *Hæc Varro in primore libro scripsit de ratione vocabulorum scitissime.* Puta in primore quartodecimo rerum divinarum, in quo per occasionem rationes vocabulorum complurium exsequitur.

Verborum antiquorum Græcorum] Rottend. *nam aliquot verborum Græcorum antiquatorum, proinde atque essent propria nostra, reddidit causas falsas.* Vellem quorum non nisi excerpta video, ipsos mihi codices intueri liceret: vix enim est, ut id non plures sanciant.

Est vocabulum antiquum Græcum] Hæret hic Carrio, & vocabulum

bulum istud Græcum desiderari putat. Sed non magis id huc reponi necesse fuit, quam illa, unde *Græcus* ὁ Ἕλλην & *puteus* τὸ φρέαρ dicuntur. Satis erat Varroni alibi hæc tradidisse. Meliores prodissent de re rustica libri; nullus restaret, inquit, scrupulus. Immo ne sic quidem restat. Verba sunt 3, 12. *L. Ælius putabat ab eo dictum leporem à celeritudine, quod levipes esset. Ego arbitror à Græco vocabulo antiquo, quod eum Æolis Bœtii λέπορειν appellabant.* Est igitur id vocabulum Λέπορις. Sed quia scripti *Æolis & bonum*, possis facere, *Æolis & Bœoti*, vel *Æolis & Iones*. Rursum Varro de L. L. lib. 4. *Lepus, quod è Siculis quidam Græci dicunt λέπορειν· à Roma quod orti Siculi, ut annales nostri veteres dicunt, fortasse hinc illuc tulerunt, & hic reliquerunt id nomen.* At hic, inquit Carrio, sibi repugnat Varro & sentit cum Ælio. Quî, quæso? quia Siculos ait à Romanis oriundos nomen leporis ab illis accepisse, & λέπορειν vocasse: inde in Siciliam transtulisse; neque tamen minus apud Romanos reliquisse. sed Varronis verba, quæ suspecta quidem viri docti habuerint, corrupta esse, neque, ut corrigi queant sese invenire. Mihi aliter videtur. Siculi ante Aborigines tenuerunt loca, in quibus postea Roma condita est. Dionysius: Τὴν ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάσσης ἁπάσης πόλιν, ἣν νῦν κατοικοῦσι Ῥωμαῖοι, παλαιότατοι τῶν μνημονευομένων λέγονται κατασχεῖν βάρβαροι Σικελοί, ἔθνος αὐθιγενές· χρόνῳ δ' ὕστερον Ἀβοριγῖνες αὐτὴν παραλαμβάνουσι πολέμῳ μακρῷ τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι. Quorum Siculorum quia erat λέπορις ἀντὶ τοῦ λαγώς, censet Varro eos id vocabulum, jam tum, quum adhuc in Latio habitarent, in usu habitum, non modo secum abstulisse trans fretum, sed & illic locorum, quæ deserebant, reliquisse.

Utantur, & illorum esse plerique ignorent] Non bene cohæret hæc oratio. Fortasse: *Multa enim vetera illorum ignorantur, quod, pro iis, aliis nunc vocabulis utuntur. Ut illorum esse plerique ignorant Græcum, quod nunc vocant* ἔλλυα.

Cap. XIX. *Mulier nimium immensum poposcit*] Qualia apud Plautum, *Insanum magnum*, & *Nimio plus*, *Nimio multo plus*, *Nimio minus multo*. Nostri tamen *nimium atque immensum*, ut olim vulgabatur. Sic cap. 2. *multa atque immodica disserebat*.

Apposuit & tres libros ex novem deussit, & ecquid] *Deussit* Carrionis est, cum legeretur *deurit*. Rottend. & Fulvianus apud Muretum lib. 2 epist. 6. *tum illa foculum coram cum igni apposuit, tris libros ex novem deurit.* Verba hæc video eadem forma è Regio notata: sed hic præterea: *& si reliquos eodem pretio emere vellet, regem interrogavit.* Notum est τὸ *Si* pro *An* imitatione Græcorum accipi. Martialis: *Callaicum mandas si quid ad Oceanum?*

Cap.

Cap. xx. *Quid Geometræ dicant ſchemata*] Regius, *Quæ Geometræ.*

Triquetra & quadrata, quæ in area fiunt] P. Colvius ad Apuleji Apol. contendit legendum, *quæ in arena fuent*, & de docto abaci pulvere intelligendum. Speciofius quam verius. Vitruvius 1, 2. *Ichnographia eſt circini regulaque modice continens uſus, ex qua capiuntur formarum in ſolis arearum deſcriptiones.* Theorica Geometriæ MS. *Aut enim longitudo aut latitudo aut certe craſſitudo, quæ conſueto nomine altitudo a Geometris vocitatur, metiendo indagatur. Longitudo eſt, ut in lineis aliquam figuræ agrive aream includentibus, ut in itinerum ſpatiis, ut in arborum ædificiorumque ſublimitatibus, ut in fluminum curruum aliarumve rerum lineari in directum poſita uſque ad certum terminum menſuratione: quæ videlicet linearis menſura vocatur. Latitudo ut in areæ ipſius vel planiciæ, quæ linearum certis includitur terminis, quantitate: quæ conſtrata vel plana dicitur menſura & Græce epipeda. Altitudo autem ut in craſſitudine vel ſpiſſitudine quarundam certæ menſuræ ſtructurarum, ſeu capacitate definitæ quantitatis vaſorum; quæ menſura ſolida vocatur. Atque hinc eſt, quod menſuras quaſdam, utpote pedes, nunc lineares, nunc conſtratos, nunc vero ſolidos vocitare ſolemus.*

Quales ferme ſunt metæ trianguli] Gifanius ad Muretum emendat *triangula*, idque in Fulviano ſic legi teſtis Muretus: nec negat in ſuis eſſe quibuſdam Carrio: adſeruntque Regius & Rottendorfianus.

Æqualiter in ſe ſolvitur] Apud Carrionem & calamo exaratus & antiqua editio, *æquabiliter*. Conſentit Vaticanus. Et ſic ſæpe mavult Cicero. Ad Quintum fratrem: *Parvi refert abs te ipſo jus dici æquabiliter & diligenter.*

Qui numerus ternio, qui Græce dicitur] Quatuor apud me, & *numerus*: volueratque etiam ex ſuis Carrio, ut prodidit in Notis.

Cap. xxi. *Inventum eſt: nec eſt aſpernatus auctoritatem*] Unius Buſlidiani germanam hanc lectionem cenſuit Carrio: in qua tamen facile aliquid ſcabri & male connexi apparet. Antea multo rotundius: *ſed in carminibus Lucretii inventum non eſt aſpernatus auctoritate poëtæ ingenio & facundia præcellentis.* Mulcet tamen magis *non aſpernari auctoritatem*, quam *non aſpernari verbum auctoritate*: & in Rot. Schefferique video, *Lucreti inventus eſt non aſpernatus auctoritatem.* Fortaſſe, *inveniens non eſt aſpernatus auctoritatem.*

Cap. xxii. *Supereſſe ſe ei quod defendit*] Sic Carrio, quum eſſet, *ſupereſſe id quod defendit*. Forte etiam legendum: *ſupereſſe ſe ei quem defendit.*

Ut

Ut id quoque videatur non defuisse] Anagnosten audisse veteres inter epulandum notissimum est. Testes Cornelius Nepos in Attico 14, Plinius Paneg. 49, & lib. 3 epist. 1 & 5. lib. 9 epist. 1 & 17. Juvenalis Sat. 11. Noster 2, 22. & 3, 19. In his autem, quæ legerentur, tria requirit Varro, ut essent βιωφιλῆ, ut jucunda potius quam austera, ut ne nimia. Hoc est, *ut id quoque*: quibus significat, talia quoque hactenus, & usque in eum finem, ut lectio omnes numeros convivii liberalis implesse, non aliquid supervacui & propter copiam fastidiendi detrusisse videatur. Recte igitur Carrio, & frustra Barthius 35 advers. 6.

Remque quæ agebatur] Non indocte Barthius, *quæ de agebatur*: sed illud tenent scripti & sollicitandi nulla ratio est.

Ego illi, vir clarissime, supersum] Contra primus, quod sciam, Janus Palmerius Mellerus 4 Spicilegiorum docuit ex Suetonio, Ulpiano, Institutionibus, *superesse* pro præesse aut præsto esse in judicio Latine dici. Tentavit ex Cicerone 1 de Orat. 37 Guilelmius, sed infeliciter, opinor. Arnobium auctorem addidit Stewechius. Qui post hos hoc tanquam de suo, aut sero aut malo more egerunt. Carrio Gellii opinionem contra ineptissimas Spicilegi calumnias in Emendationum libro sexto se defendisse ait. Iracundius quam decebat. non enim sunt hæ calumniæ, nec potest aut debet hac parte Gellius defendi. Itaque in ipsum redundat, quod subjicit: ὃ δεῖ σκοπεῖν ἢ λέγειν ἀμείνονα.

Superfuit, significare videtur, supra fuit & præstitit] Barbarismum esse criminatur Barthius: neminem legendo unquam comperisse dici *supra esse alicui*: ne Afrorum quidem, quod genus aliarum rerum audacissimum sit, ita posuisse. Sed τὸ *alicui* non est apud Gellium: qui *supra fuit* dixit, quemadmodum ter Virgilius: *& toto vertice supra est.*

Græcos περιεῖναι in utramque partem ponere] Sic Carrio, cum esset, *Græcos enim περιεῖναι etiam in utraque parte ponere.* Princeps editio: *Græcos enim περιεῖναι id est vivere adesse vicisse etiam in utraque parte ponere.* Veneta Pincii similiter, nisi quod *tam* pro *etiam*. Facile intelligeres τὸ *id est, vivere adesse vicisse* interpretis esse: itaque in Aldina sublata sunt. Carrio nescio cui veteri editioni attribuit: *Gr. en. περιεῖναι vivere adesse vicisse tam in utraque.* Hoc arripuit vir doctus, & τὸ *vivere adesse* quidem pro expositione delevit, at ex *vicisse tam* conjecit *vicissatim.* Sed contundunt contemnuntque ista Regius & (qui alioqui pauca suis literis Græca expressa habet, quod unum ei ad summam bonitatem deëst) Rottendorfianus exhibendo plane

ac perspicue: *Græcos enim* περισσὸν *in utramque partem ponere.* Mox etiam uterque, *sic nostros quoque veteres.*

Pro superfluenti & supervacuo] Tres nostri: *pro superfluenti & vacuo.* Regius, *pro superfluenti & vacibo.* hoc est, *vacivo.* Utrumque doctius. Nam & *vacuum* pro supervacuo exquisitum, & *vacivus* pro vacuo antiquum & Plautinum est. Tres libri quoque apud Carrionem *vacuo*: sed hæc librariûm σφάλματα sunt, inquit ille. Longe secus sentio. Suetonius Claudio IX. *In vacuum lege prædiatoria venalis pependerit.*

Virgilius ἀκυρωτέρῳ *verbo*] Sic Carrio. Priores, ἀκυρώτερον. Nostri: *hoc enim in loco Virgilius* ἀκυρώτερον *eo verbo usus est.*

Quod quidem divise pronuntiandum est] Binæ membranæ apud Carrionem ut & nostræ primaque & Veneta editio: *quod quia id est divise.* Videri fuisse in autographo, *quod quia idem est*, & factum ex *idem* τὶ *id est* (ut quidem voluisse eum puto. nam expressum est; *idem* ex *id est*) censet Carrio. Ego vero etiam quid hic sit, *quia idem est*, prorsus ignoro: certum autem habeo excidisse vocem Græcam, quæ significet id, quod sive Gellius, sive aliquis interpres reddidit *divise.* Atque id potest fuisse διῃρημένως vel διαιρετικῶς.

M. Ciceronis ad Plancum] Sic Carrio, cum inveniret *ad L. Plancum.* Cnæus enim Plancus vocandus erat, inquit, & id contendit non modo I Emen. XVIII, sed etiam in his notis. Negligentiam satis supinam! Quis enim ignorat L. Munatium Plancum, bis postea consulem censoremque bello Mutinensi, è Gallia, quam proconsule obtinebat, se reipublicæ venditantem? quam post paullo deseruit & trium virorum satelles factus diritatem proscriptionis auxit triumpho de Rætis ducto & in tam gravi crudoque luctu mœrentibus gaudere coactis? *Plancium Cnæum* novimus, non *Plancum.* Asinio verum est *C.* non *M.* prænomen deberi. Sed quid necesse est copulam exigi? quam & servant nostri & studiose ab auctore interpositam puto: ut in illo, *in dies triginta inque denarios centenos.* Si qui acceperunt imperite, ipsi luant; non Gellius, qui recte scripsit: *in libro epistolarum M. Ciceronis ad L. Plancum, & in epistola C. Asinii Pollionis.* Quasi esset, *& quidem in epistola.*

Cap. XXIII. *Cum in senatu res major quapiam consultata*] Valde laborat & in universa hac periodo constituenda & in verbis nonnullis Carrio: parum tamen aut nihil efficit. Nam si compingi unam in periodum oportet, *cum in senatu*, & *Mater Papirii*, ut vulgo distinguitur, necessario *prolata esset*, *placuissetque*, scribendum est. Itaque non sibi constat in eo quod edidit, adoptatque ex veteri editione. *Tunc quidem in senatu;*

 Affert

Affert tamen & ex Put. membranaceo: *Tum cum in senatum res major quæpiam consulta, eaque in diem posterum prolata est.* In quo miror eum non vidisse τὸ *consulta* multo magis Gellianum esse quam *consultata*. Regius quoque & Fulvianus & Scheff. *Tum cum in senatu.* Scribe: *Mos antea senatoribus Romæ fuit in curiam cum prætextatis filiis introire. Tumque in senatu res major quæpiam consulta, eaque in posterum diem prolata est, placuitque, ut hanc rem, super qua tractavissent, ne quis enuntiaret, priusquam decreta esset. Mater Papirii &c. Tumque*, id est, & illo tempore.

Silentium deberi puer affirmans] Suspectus incipit mihi fieri Buslidianus ille ubique supplementis tumens. Quis non videt hoc esse à mala manu? multoque commodius omnes alios libros: *Secretum rei & silentium pueri animum ejus ad inquirendum everberat.* Ille tamen docet etiam nihil magis proprie dictum, & ex promisso debitum sequi, & in jure civili generale verbum *debendi* esse, tum reipublicæ debitores ex reliquatione & pollicitatione fieri. Hoc scilicet deerat. Nesciremus alioqui jurisconsultum fuisse. Pro *everberat* Pricæus *evibrat* ex cap. 11 hujus libri.

Utilius magisque è republica esse] Ex Macrobio hoc inflixit nostro Ludovicus, cum omnes editi scriptique: *utrum videretur utilius exque republica esse.* Quod ego exquisitum & simile ducebam illi apud Senecam de const. Sap. 11. *Ut quisque contemptissimus & ludibrio est, ita solutissimæ linguæ est.* Et apud Livium lib. 1. *eo majore gaudio quo prope metum res fuerat. Utilius exque republica* est magis utile & è republica.

Ne introeant nisi ille unus Papirius] Lincoln. *introeant præter unus ille Papirius.* Rottend. *præter ille unus Papirius hocque puero postea.* Regius: *præter ille unus Papirius, atque puero postea cognomentum honoris gratia inditum Prætextatus.* Nec dubito, quin idem invenerint Carrio & eclogarii mei, sed id tanquam insolens & non ferendum in super habuerunt: perinde ut Macrobius, qui reddidit, *præter illum unum Papirium.* Muretus certe in Fulviano sibi lectum testatur, *ne introeant præter ille unus Papirius.* quod in Excerptis, quæ habeo, prætermissum est. At Gellius bonos auctores secutus est. Trogus Pompejus lib. 13. *epistolas in Græciam scripserat, quibus omnium civitatium exsules, præter cædis damnati restituebantur.* Eodemque libro: *ut nihil hostis victor suarum rerum præter incendii spectaculo frueretur.* Suetonius Claudio 4. *nullo præter auguralis Sacerdotii honore impertitum.* Varro 1 de re rust. 41. *quare ex terra potius in seminariis surculos de ficeto, quam grana de fico expedit obruere, præter si aliter nequeas.* Cicero lib. 5 ad Attic. ep. 3. *nullas cum*

adhuc

adhuc acceperam prater qua mibi bina semel in Trebulano reddita sunt.

In atate pratextata prudentiam] Miror hic mutum Carrionem, cum Reg.& Rottend. *in atate pratexta prudentiam*: quemadmodum & apud Macrobium exstat.

Cap. XXIV. *Itaque postquam est Orchino*) *Orcino* in Notis recte Carrio, ut *Orcini liberti*, *Orcini senatores*, *Orciniana sponda*. Acidalius malit, *ita qui postquam*. Si quid mutandum, potius vellem, *oblita sunt*.

Loquier Latina lingua] Sic Ludovicus, cum esset *Latina lingua loquier*. At quod in unis ejus & illis recentioribus erat membranis, id satis antiquæ & optimæ probant nostræ in Reg. Rottend. Lincoln. *loquier Latina lingua*. Acidalius cur maluerit *loquei*, rationes edat ipse.

Postquam morte datust Plautus] Sic habere meliores codices MSS. notat ad Catalecta Scaliger, atque ita legendum esse decernit. Alciatus, *post quam est morte captus*, vel *catus* pro altero: quod rejicit Gerh. J. Vossius, & veram scripturam esse ait veterum librorum: *postquam est morte datus*. *Morte* pro *morti*, lib. II de arte Gram. cap. XVI. Carrio autem scribit esse qui in veteri nescio quo codice *mortem aptus* exstare monuerint: quam scripturam in nullo exemplari se repperire potuisse. Quid dicas, nisi hac parte infelices fuisse? Ego è regio fida manu exsignatum, in Rott. cummaxime his oculis scriptum video: *postquam est mortem aptus Plautus*. Fatetur tamen Carrio, si hoc MSS. novere verum sit, nihil posse commodius excogitari *Mortem aptus*, ut Nepos Cornelius in Attico: *nactus est morbum, quem initio ipse & medici contempserunt*. Suetonius in Tito: *ad primam statim mansionem febrim nactus*. Et idem forte in vita Virgilii: *cum Megara vicinum oppidum ferventissimo sole cognoscit, languorem nactus est*. Nec dissimile illud Terentii: *More hominum evenit, ut quod sum nactus mali, prius resciсceres tu, quam ego, quod tibi evenit boni.* Higinus Astron. de Ophiucho: *mala plurima perpessus aliquando mortem adeptus.* Quin & secundo Tristium Ovidius: *at nullum crimen adeptus eram.* Suetonius in Domitiano: *quod post destitutionem Nero, in adiscenda morte, manu ejus adjutus existimabatur.* Idem significat Fulvianus, qui *mortem adeptus*. Quod igitur omen suis in Plautum Divinationibus dedit Valens, cum in ipso aditu hoc Plauti elogium tam immisericorditer excarnificabat? Τῶν ἀδυνάτων facit sibi versibus longis vel heroicis usum Plautum. *Mortem aptus* nullo quantumvis insubido scriptore, nedum Plauto dignum pronuntiat: denique senarios expatrat: *Postquam Marcus Attius Plautust demortuus, Deserta scena est & luget comœdia.*

dia. postremum, *Et numeri innumeri simul omnes conlacrumant:* nam tertio fatetur se medicum non esse. Utinam nulli horum esse voluisset!

Uti ad se aspicias] Acidalius: *Uti ad se aspiciens endo quod scriptum est legas.*

Poëtæ Marcei Pacuviei sita] Omnes edd. antiquæ, *Pacuvii Marci.* Scaliger mutavit in Catalectis, & secutus est Carrio, non tamen è codd. Gellianis, sed è quibusdam collectaneis ponens, *Marci Pacuvii*: & addens nihil referre quomodo scribatur. Si nihil refert, cur non relinquitur vetus? nam haud dubie membranæ ejus, ut & nostræ, *Pacuvis Marci* Et de industria sæpe sic ordinem nominum invertisse antiquos ad Livium & Senecas diximus.

Cap. xxv. *Quam plena aut proba esse*] Reg. quoque & Rotten. *plana*, ut omnes Carrionis, præter unas, quas optimas appellat. Lincoln. & Quintus, *planata.* Infra: *magis festive quam aperte atque definite.*

Si induciis in mensum aliquot factis castris concedatur] Sic omnino Rot. *in mensum aliquot*: in Regio, ut & Fulviano, abest præpositio: constabat tamen utrique ut & Schefferino, *mensum*, Ovidio quoque & Senecæ in Tragœdiis usurpatum. Dein reg. & Rot. *factis in oppidi castris concedatur.* Recte, modo literam commutes unam, scribatque *in oppida.* Nam *concedere castris*, ut *vita concedere* Tacito, primo annali: *Ut Agrippa vita concessit.* Et sæpius. Virgilius 10. Æneid. *Jamque dies excesserat.* Silius lib. 3. *Solioque Quirinus Concedet.* Noster 2, 16. *Cum hominum vita discessisset.* Possis etiam legere: *induciis mensum aliquot pactis.*

Significantius consignantiusque] Reg. & Rotten. *consignatiusque*, secus atque Carrioniæ. Sic lib. 2 cap. 1. *Quam lepide designateque dixerit.* Et cap. sequenti: *qui proprie atque signate locuti sunt.*

Exempta una litera sonitus vastioris & subjuncta lenioris] Rot. & reg. *subuita.* Lege, *subdita* vel *subjecta.*

Jam diu est quod quærimus] Fulvianus, Reg. Rott. *jam diu est cum quærimus.* Ut apud Plautum Mer. 3, 1. *Jam biennium est, cum tecum habet rem?* Et, *Nam illi quidem haud sane diu est, cum dentes exciderunt.*

Ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur] Tres eidem: *nihilque incommodetur.* Terentii & Ciceronis verbum. Ille in Andria: *magis id adeo mihi ut incommodet Quam ut obsequatur gnato.* Hic pro Quintio: *cum ipsi nihil alteri scienti incommodarint.*

Quod dicitur dies certus præfinitus) Nihil mali est in hac lectione:

ne: scripti tamen suspicionem movent. Reg. enim & Rott. & Schefferi: *præfinitur*. Ut videantur velle: *Quod igitur certus dies præfinitur, pactumque fit*.

Utrimque utroque alteri ad alterum] Quare hoc maluerit Carrio quam *alteri ad alteros*, quod prius legebatur & exstat in nostris, ignoro: jam enim cessant ejus Notæ, finitæ ad illud *ἐκεχειρίαν dixerunt*. Gebhardus hoc quoque ex Pal. revocavit 2. Ant. Lect. 6. sed quod ille amplius, *utrimque ultro citroque*, non apparet in nostris.

Inde ab eo, inquit nomen &c. quasi initus] Reg. Rot. Var. Schefferi: *Inde adeo, inquit, nomen esse factum videtur, quasi invia, hoc est, initus atque introitus*. Forte *initia*, ut voluit Lambecius.

Cap. XXVI. *Et in ipsis commentariis*] Sic jam in Aldina. At scripti & prima editio, *in ipsius commentariis*.

Non ita esse Plutarchum, ut diceret.] Gebhardus è Pal. *ut deceret: philosophum irasci turpe esse*, 1 Antiq. Lect. 6. Fulvianus *ut deceret philosophum esse*. Reg. & Rot. *non ita esse Plutarchum, ut Philosophum deceret: irasci turpe esse*. Sic & tollitur ambiguitas, & vera opinor lectio datur. Ipsum enim irasci volunt turpe esse, & cuivis; non modo Philosopho. Schefferi *doceret*.

Dum ego atque hic disputamus, hoc tu age] Fulvianus, Reg. & Rot. *tu hoc age*.

Aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam aliorum omnium] Regius: *aliud ἀνάλγητον & ἀναίσθητον, id est hebetem & stupentem*. Rottend. *aliud Gr. 1. ebetem ac stupentem*. Prima quoque editio: *aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον id est hebetem ac stupentem*. Dein uterque calamo exaratus: *nam sicuti aliorum omnium*. Quæ vox omnino desiderabatur.

AD

A. GELLII LIBRUM II.

CAp. I. *Deque ejusdem viri patientia*] Si sic scripsit auctor, ταυτολογεῖ, ubi necesse non est. Scribe: *deque ejusdem viri parcimonia*. Temperantiam ejus in victu frugalitatemque intelligit. Justinus lib. 3. *Parcimoniam omnibus suasit, existimans laborem militiæ assidua frugalitatis consuetudine faciliorem fore*. Noster 2, 23. *Parsimonia & victus atque cœnarum tenuitas*.

Firmamentum id quoque] Cum Regio, Rottend. Fulviano fac habeas: *corporis ad fortuitas patientiæ vices firmandi, id quo-*

que accepimus Socratem facere insuevisse. Livius lib. 27. *Inde cibo corpora firmare jussi, ut si longior esset pugna, viribus sufficerent.* Aurelius Victor de Mithridate: *quia adversum venena multis antea medicaminibus corpus firmarat.*

Inconnivens, immobilis] Sic MSS. Colvius ad 2 Metamorphosin, *inconnivus*, quo Appulejus solet uti.

In bello Peloponnesiaco imprime ipsam Atheniensium] Quis non delectatus est τῷ *imprime?* At ex errore natum & hic duntaxat abolendum est. Iam tamen Romana & Veneta fovent editio, & inde revocavit Carrio cum Aldus & deinceps dedissent *inprimis.* Sed scribendum ex Fulv. Reg. Rott. Lincoln. *in belli Peloponnesiaci principiis Atheniensium civitatem.* Secundo enim ejus anno contigit. Agnosco etiam originem corruptelæ in Rot, in quo est: *belli Peloponnesi ac i pne ipis atheniensium*: & quod ex regio annotatum: *belli Peloponensi acri principis atheniensium.* Mox lege: *iis parcendi moderandique rationibus*, non *is.*

Cap. II. *In discumbendo sedendoque atque in id genus rebus*] Nihil hic intolerandi. Quia tamen regius, *atque in genus*, fortasse satis habuit semel præpositionem posuisse, & scripsit: *atque id genus rebus.*

Patrem Præsidis ut sederet] Rot. *mi sederet.*

Patrum jura cum filiorum, qui in magistratu sunt, potestatibus] Sic MSS. Chr. Colerus Parer. cap. 20 ex Salisberiensi: *qui in magistratu sunt aut potestatibus.* Quod quæ necessitas imperet, non video. Tum satis durum illud, *jura patrum cum filiorum collata.*

Iis honoribus prius quibus domi] Regius: *prius huc usque quibus.* Nunquid *iis honoribus privilegiisque quibus domi quoque vestra te uti priorem decet?*

Neque descendere voluit quod pater erat] His verbis si fides, Fabius non movit sese, quod patrem non oportere submitti consuli filio judicaret. At id falsum: voluit enim descendere, ac sensit hoc fieri oportere, sed contatus est, ut tentaret filium. Quare suspicabar: *Neque descendentem ultro, quod pater erat & quod inter eos sciebant maxima concordia convenire, lictores non ausi sunt descendere jubere.* Quod est, & lictores, cum sponte non descenderet Fabius, veriti sunt animadvertere, memores patrem esse consulis & egregie concordes esse. Lictorum hæc argumentatio tacita erat, non Fabii. *Neque descendentem*, est, & *non descendentem.* de quo genere ad Statium. Sic infra cap. 4 *neque utra*, pro, *& neutra.*

Cap. III. Ἰχθὺν ἱερὸν *multa itidem talia citra morem*] Verterant *piscem pauperem*: quod reprehendit Badius, & *sacrum piscem* facit. Sed MSS. ἰχθὺν & ἱερὸν & *multa itidem talia contra morem.* Ergo ut ἰχθὺν ἀντὶ τοῦ ἰχθὺν, ita ἱερὸν ἀντὶ τοῦ ἱερόν.

Insti-

Inspirantis prima litera] Videtur quæsitus nitor, *inspirans litera*, pro aspirata. Quamquam possis cogitare, *inspirantes primam literam*. Sed nihil ausim mutare.

Fidum Optatum multi nominis] Ita interpolasse Stephanum scribit Barthius 35 adversf. 7, cum legeretur *fidum optatumque*, unde conjicit *fidum opinatumque*. Sed nosse debuit non illum, sed recentiores interpolasse, quod erat in editione prima, idque reduxisse Carrionem. Video etiam in Rotten. *fidum obtatum multi* *Optatos* autem complures exhibent Lapides antiqui. *Optatus* è libertis Claudii præfectus classis, Plinius 9, 17.

Quem ipsius Virgilii fuisse credebat] Reg. & Rot. *credebatur*, Prægnantius; significat enim non unius Optati, sed commune codicem illum noscentium id judicium fuisse.

Accusatio subscriptione in reum] Immo *accusatio subscriptione in reum*, ut scripti editique veteres.

Quoniam divinare quodammodo judicem oporteat] Romana editio, *oportet*. Lincoln. *Judex oportet*. Rot. & Reg. *divinet quodammodo judex oportet*. Fulvianus: *divinet quodammodo judex oportet*. Hoc verum. Cicero primo de Oratore: *ex rerum cognitione efflorescat & redundet oportet oratio*.

Sed videtur eum significare velle] Ex Reg. Rot. Vat. *videtur tamen significare*.

Judex ea quæ dicit] Jam apud Aldum sic depravatum, non in Romana, non Veneta, quæ ambæ, *didicit*, quemadmodum etiam scripti: & conjecit Guil. Ranchinus 1 Var. 3. Non patronus modo, sed & judex caussam discit. Seneca in ludo: *Quo non alius Potuit citius Discere causas, Una tantum Parte audita, Sæpe & neutra.*

Sed alii quidem divinationem] Lege è scriptis, *alii quidam*.

Cap. V. *Atque id commodissime facias*] Reg. Lincoln. & Rot. *commodatissime*. Iidem cum editt. Romana & Veneta: *de elegantia tamen detraxeris*.

Cap. VI. *Debet vis vera atque natura verbi*] Malim, *vera atque nativa verbi*. Sic lib. 9. cap. 9. *nativæ dulcedinis*.

Direpta est, ut non ab hoste] Rottend. & Lincoln. *non ut ab hoste*, quemadmodum & apud ipsum Tullium legitur cap. 55. Ibidem *religionum*, ubi nostra exemplaria *religionem*.

Unum est ejusmodi] Rot. & Lincoln. *ejuscemodi*. Rott. Reg. & Ascens. *hujusmodi*.

Πολλάκι γὰρ καὶ μωρὸς] Miror unde iste μωρὸς invaserit, nisi forte ex Macrobio Saturn. 6, 7. Regius & Pal. teste Gebhardo, & utraque vetus editio: Πολλάκι καὶ κηπωρὸς· vel κηπουρός. Frustra muneris omnium plane antiquissimi injuriam insignem, ut fatuum illud μωρὸς defendat, miseratur Gatakerus Adversf. miscell. 1. 7.

Sic in actionibus autem civilibus laudari id dicitur] Ita transposuerunt τὸ *autem*, cum reperissent in scriptis: *Sic in act. civilibus autem*, & addiderunt τὸ *id*, quod in illis non erat. Verum tenuerunt Macrobiani codices: *sic in actionibus civilibus autem laudari dicitur, quod est nominari.* Hoc voluit & Gifanius ad Muretum & à Carrione Stephanus edidit. At quod sequitur, Reg. & Rot. *Inlaudatus autem est quasi inlaudabilis.* Macrobius: *Illaudatus ergo.*

Templum Dianæ Ephesiæ] MSS. & prima editio, *Ephesi*, vel *Ephesi incenderat.* Quod cur mutarent, caussæ nihil erat. Est enim, ut Græcis ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. Vitruvius lib. 2. *Ephesi in æde simulacrum Dianæ.*

Et hic quidem Poëta locis aliquot] Apud Macrobium, *hic idem*: & præfert Meursius 4. miscell. 9.

Squallere enim dictum est à squamarum] Rott. & Lincoln. τὸ *est* ignorant.

Cap. VII. *Subtilissime dijudicaverunt*] Reg. & Rot. *dijudicarunt.*

Omnibus quæ pater imperat] Fulvianus, Reg. & Rot. *Omnis quæ pater imperat parendum.* Quod genus loquendi doctius & à vulgo remotum hic displicuit; at mox toleraverunt. Est autem contractum eo, quod integrum fuit, *per omnia, quæ pater imperat, ei parendum.*

Quæ sua vi recta aut honesta sunt] Meursius trajiciendum censet: *aut honesta sunt aut turpia sua vi. quæ recta aut honesta*, 4 Miscel. 9. Miscere videtur, quæ separanda sunt. Nam illud propositum, *Omnia quæ in rebus humanis fiunt, ita uti* (sic enim optimi codices) *docti censuerunt, aut honesta sunt aut turpia*, hoc, inquam, propositum sophistarum est. Cui subjicit Gellius, *quæ sua vi recta & honesta*, hoc est, se istud admittere in illis, quæ non nisi recta & honesta sunt, quæque omnino & ubicumque turpia atque iniqua sunt; & priora oportere fieri sive præceperit pater, sive non præceperit; posteriora nec si præceperit. At tertium esse genus μέσων & ἀδιαφόρων, (tum MECaraΔIaΦoPA, regius) quod quia dissimuletur in argutiola illa, ideo illam reprehendit ut imperfectam.

Catilina aliquo aut C. Bibulo] Gifanius ad Muretum & Lipsius 1 Ant. 10 de conjectura, ut ajunt, ille *aut Tubulo*, hic *aut L. Tubulo* correxere. Nos in Rot. plane ac sine ambiguitate vidimus, *aut tubulo.*

Non est ergo integra propositio dicenda] Fulvianus, Reg. & Rott. *dicendum.* Lege *dicentum*, vel *dicentium*, ut voluit & Muretus.

Neque ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον videri potest] Suspectum

hoc

hoc Stephano: cum enim τὸ νόμιμον adjectivum sit, æque atque τὸ ὑγιὲς, particulam connexivam interjici oportere. Acu rem tetigit, nam regius, ὑγιὲς καὶ νόμιμον.

Deest enim disjunctioni isti tertium] Reg. & Rot. *dijunctioni.* Varro lib. 1. de re rust. 2. *Dijungamus igitur, inquit, pastionem à cultura.* Noster lib. 16, 8.

Potest ita concludi, Nonnunquam est igitur] Regius; *non potest ita concludi, Nunquam est igitur parendum.* Satis commode; nam hæc istorum conclusio fuerat. In Rottend. etiam *Nunquam* est pro *Nonnunquam.*

Cap. VIII. *A Plutarcho peracta sit in syllogismi*] Regius, *pacta in syllogismi.* Lege, *facta.* Et omittitur merito τὸ *sit*, nam pro more suo potius τὸ *Est* intellexit auctor.

Sumere debuit: ὁ θάνατος] Regius, τὸ θάνατον εἶναι ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσιν.

Epicurus cuicuimodi homo est] Rottend. *cuimodi*, ut voluit Gifanius: qui de hoc multa congessit in Observationibus L. L. sed adeo non distinguit *cuimodi* & *cuicuimodi*, ut alterum prorsus aboleat. Sed cum utrumque in MSS. & quidem emendatissimis reperiatur, apparet utrumque in usu fuisse: ubi autem utrum commodius, ex sensu potius quam ex librariorum inæquali cura judicandum. Ita autem differre videntur, ut *cuimodi* sit qualis vel quale, *cuicuimodi* qualiscumque vel qualecumque. Veluti apud nostrum 14, 1. *Atque illud etiam cuimodi esset, considerandum putabat.* Id est, quale esset, cujus generis, quam bene conveniens foret. Eodem libro cap. 6. *Cuimodi sint, quæ speciem doctrinarum habeant.* Lib. 21, 1. *Cuimodi sint ea, quæ reprehendisti.* His omnibus locis certum est τὸ *cuicuimodi* non posse poni. At lib. 9, 2 *Demus huic aliquid æris, cuicuimodi est*, & Lipsius in membranis, quas laudat eximie bonas, & nos in binis haudquaquam malis invenimus. Significat, qualiscumque est. Lib. 13, 21. *Ac ne id quidem prætermittendum puto, cuicuimodi est.* Sic in unis & nos; in duabus *cuimodi.* Lib. 18, 3. *eandem illam sententiam diserti viri, cuicuimodi posset, verbis dicere.* Id est, quibus-quibus vel qualibuscumque posset. Lib. 20, 1. *Quoniam satis esset invalido cuicuimodi vectabulum.* Sic recte Carrio: etsi nostræ tantum *cuimodi.* Cicero de finibus 3, 9. *his tamen omnibus eos antepono, cujusmodi sunt, qui summum bonum in animo atque in virtute posuerunt.* Lambinus, *cujuscujusmodi sunt*: Gifanius retinet vulgatum. At in membranis bonæ notæ reperi, *cuimodi sunt:* neque aliud significat ille apud Gruterum mutilus, quem ait habere tantum, *eos ante potuimodi sunt:* elisum enim tantum *No.* Ergo scribe, *cuicuimodi sunt.* Quo Ciceronem pro Sex. Roscio usum testis locuples Priscianus in

tertio

tertiodecimo: quod eidem ad Atticum 3, 22, in fine tertii quartique Tusculanarum, inque secundo de legibus ex certissimæ fidei scriptis restituit Victorius: quem qui falli decrevit & *cuicuimodi* Latinum non esse, parum cavit ipse, ne quid asperius dicam.

Cap. IX. *Ab Epicuro dictum insectatus sit*] *Insectatus est* solet malle noster.

In Epicuro accusando λέξεις τηρεῖ] Ex Fulviano video notatum θηρεῖ. At Regius plane λεξιθηρεῖ. Huic enim debet, quod sic legendum præcipit ad Solinum p. 1467 Salmasius. Λεξιθηρεῖν autem apud Epiphanium dici & λεξιθήρας vocularum aucupes, qui in sacris literis πρὸς λέξιν accipiebant, quæ traherent ad falsorum dogmatum confirmationem, docuit Casaubonus ad Athenæum 3, 19. His obnuntiat Reinesius Var. 1, 6, & deceptum esse Casaubonum dictitat, qui cum in accusandi casu πληθυντικῶς legisset alicubi λεξιθήρας quintæ declinationis eam terminationem esse opinatus sit; eumque aliter sensurum fuisse, si à simplice θήρα, θηράω, θηρεύω deducta & composita introspexisset. Equidem θηρᾶσθαι λέξεις dicit Epiphanius lib. 2 Panarii p. 751. ἔτι δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς Ἄρειος θηρᾶται λέξεις, περιεσπασμένος ἀεὶ τὰ πάντα, καὶ περιεργαζόμενος ἑαυτῷ τὰ μοχθηρά, οὐχ' ὡς ἔχει τὸ θεῖον γράμμα, ἀλλ' ὡς αὐτὸς νοσῶν &c. Suidas: Θηρολέξης ὁ τὰς λέξεις θηρώμενος. Rursus: Θηρατὴς λέξεων, θηρευτὴς ἐστὶ ζώων χερσαίων καὶ ἐναλίων. Sed tamen idem: Θηρῶντες, ἐπιτηροῦντες. Et ipsum si quis Epiphanium diligentius evolverit, facile tantæ negligentiæ crimine Casaubonum liberabit. Quid enim? An non nisi λεξιθήρας accusandi casu alicubi legit, qui legit Panarii libro 2 p. 785. Προσπηδήσαντες τούτῳ οἱ λεξίθηρες εὐθὺς, ὡς πρόφασιν κατ' ἐχθροῦ εὑράμενοι ἐπιφέρουσι λέγοντες. qui pag. 801. περιελείπετο δὲ τοῖς λεξιθήρεσι τὸ τοῦ πνεύματος ἁγίου πρόσωπον. Hæc profecto non nisi quintæ declinationis sunt, nec possunt aliunde quam à λεξίθηρ derivari. Similiter quod invitis illi Musis Gratiisque fictum videtur λεξιθηρεῖν, idem habet Epiphanius lib. 1 p. 149. κἂν τι γὰρ Τατιανὸς ἑαυτῷ εἴποι, οὐκ ἀπὸ τούτου πάντως δίδοται πρόφασις τοῖς λεξιθηροῦσι τὰ εἰς ἑαυτῶν κατασκευὴν καὶ τῶν πειθομένων οὕτως ἔχειν. Eodem pag. 389. Κέχρηνται δὲ οἱ τοιοῦτοι καὶ ἀποκρύφοις πολλοῖς, ὡς ἀκηκόαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐν μέρει ταῖς ῥηταῖς βίβλοις, λεξιθηροῦντες ἐκεῖνα μόνα ἅ τινα καὶ κατὰ τὸν νοῦν αὐτῶν παραπλήσια ὄντες ἑτέρως μεταχειρίζονται. Ubi tamen editur λεξιθηρῶντες. Lib. 2 p. 456. Επαίρονται δὲ πάλιν τῇ διανοίᾳ οἱ αὐτοὶ λεξιθηροῦντες ἀπείρως. Eodemque pag. 771. Ἀλλὰ λοιπὸν λεξιθηροῦντες τὰ καλῶς καὶ ὀρθῶς εἰρημένα ὑπὸ τῆς γραφῆς. Socrates histor. Ecclef. lib. 6, 20.

Καὶ

Καὶ πολλὰ μὲν αὐτῷ βιβλία συγγέγραπται· λεξιθηρεῖ δὲ ἐν αὐτοῖς, καὶ ποιητικὰς παραμίγνυσι λέξεις. Quod ex eodem repetit Suidas in Σισίνιος. Sed repugnat analogia, quæ ὁ λεξιθήρας nominandi casu requirit & λεξιθηρᾶν. Hic ergo nodus ut solvatur, cogitandum erat; non temere pronuntiandum auctore carere, quod certum ac præsentem habet. Quid dicemus igitur? nempe τὸ λεξίθηρ esse ἀποκεκομμένον ex λεξίθηρος vel λεξιθήρας, quemadmodum λίπα pro λιπαρὸν, κάρη pro κάρηνον, δῶ pro δῶμα, ῥᾶ pro ῥᾴδιον· λεξίθηρος & λεξίθηρ placuisse, ut μάρτυρος & μάρτυρ, διάκτορος & διάκτωρ, & similia: & ab hoc esse formatum λεξιθηρεῖν, non à θηρᾶν. Sic τιμάω, at φιλοτιμέομαι à φιλότιμος· sic τολμάω, at ἀτολμέω ab ἄτολμος. Tale est & σκιοθηρεῖν apud Hesychium: Φρέαρ ὀρύττειν, σκιοθηρεῖν· οἱ γὰρ ἐπὶ τῶν μαθημάτων εἰώθασι τὰς μεσημβρινὰς λαμβάνειν καὶ σκιοθηρεῖν ἐκ τῶν φρεάτων.

Cap. x. *Ut pluribus gradibus in eandem*] Reg. Lincoln. Rot. *in eadem.* Lege, *in ædem conscenderetur*, id est in ipsum Capitolium, ut prodidit Salmasius ad Solin. p. 1211.

Quæ in area sub terra essent] Colerus *subterrea* vel *subterna.* Quid opus? Proprie non area magis quam atrium intelligitur nisi locus subdivalis. At poterant cisternæ, cellæ, cryptæ ipsa in æde sub pavimento esse: non erant hæ tales, sed in area ædis sub terra. Nempe area est non modo superficies, sed omne illud, quod à solido emunitum est: cujus partem aliquam necesse est esse superficiariam & conspicuam, partem sub terra tectam.

Quædam religiosa donariis consecratis] Editiones antiquæ: *religiose donariis consecrata.* Rott. *religionise donis consecratis.* Regius, Fulv. Lincoln. *religiose donis consecratis.* Scribe, *religiosa e donis consecratis*, ut præcepit Salmasius.

Æditui Capitolini uterentur ad custodiendum] MSS. *æditui Capitolii uterentur ad custodiendas.* Et posterius quidem antehac vulgo edebatur: neque assequor, quare vel Carrio vel Stephanus mutaverint.

Cap. xi. *Plus quam credi debeat, strenuum*] Reg. *credi queat.*

Populi militaria dona habuit] Nihili sunt illa *militaria dona populi.* Regius & Rot. ignorant τὸ *dona.* Vaticanus *spolia* pro *populi.* Forsan ergo: *Spolia militaria habuit multijuga.* Nec me fugit etiam τὸ *militaria* delere Salmasium. Sed cur non dixerit *spolia militaria* quæ Valerius Maximus *spolia ex hostibus*, Solinus *ex hoste spolia?* Puto tam constare, licet additum non esset, *ex hostibus* ea fuisse spolia, quam constat bellica vel *militaria* fuisse.

fuisse. Spolia etiam sunt, quæ latro abstulit. Quin & justorum spoliorum non unum genus: alia certe *opima*, alia *provocatoria*: ut *militaria* possis accipere tralaticia in eo genere virtutis, quæ vulgo milites, fortes viri, capiunt.

Cap. XII. *Arma caperentur pugnareturque*] Hæc periodos postrema quum verbis legitimis & ex persona legem ferentis terminetur, quam indecorum est eam oratione obliqua & ex persona narrantis incipere? præsertim cum τὸ *inquit* nusquam interponatur, quod hujusmodi transitiones solum excusat. Opportune igitur quatuor codices, *capientur pugnabiturque*: indicio directam omnem & sibi similem orationem fuisse, & quidem hoc modo: *Si ob discordiam dissensionemque seditio atque discessio populi in duas partis fiet, & ob eam causam irritatis animis utrimque arma capientur pugnabiturque.*

Non alterutræ parti sese adjunxerit] Hanc Carrionis esse conjecturam reor: nam & scripti & antehac editi: *alterutra parte.* Quod vereor, ne fuerit olim, *ad alterutram partem*, quemadmodum & paullo post loquitur, & sæpe mavult Cicero. Ut famil. I ep. 8. *ad ejus me rationes adjungo.* ep. 9. *ad eorum causam me adjungerem.*

Tenuit nos gravis quædam in principio admiratio requirendo] Quatuor membranaceis credo auctorem scripsisse, *requirentes.* Sic Justinus 12, 6. *& in locum iræ successit existimatio modo personam occisi, modo causam occidendi considerans, pigere eum facti cœpit.* Regius quoque, *gravis admodum in principio admiratio.*

Usum ac sententiam legis inspexerat] Rot. *introspexerat*. Regius, *introspexerant*, & mox *dicebant*. Satis placet.

Populumque partitum & amentem non deterruerit, ad alterutram partem divisi] Hic late gangræna serpsit. Primum Reg. Lincoln. Rott. *populum*, sine particula copulativa. Dein Reg. & Rott. *percitum*, ut & Palat. apud Elmenhorstium in Appulejano indice, & ante Carrionem editi. Plautus Casina 3, 5. *ne quid in te mali faxit ira percita.* Cicero pro Milone: *sive illud animo irato ac percito fecisset, ut incensus odio trucidaret inimicum.* Ciceroni *percitus & iratus*, qui Plauto *ira percitus*: sic Gellio *percitus & amens*, qui Appulejo *percitus rabie.* Super hæc pro *deterruerint* iidem *deruerint*, quod superest, ni fallor, de *deseruerint.* Post quod verbum excidit adversativa particula. Denique *dividi* tres pro *divisi*, significantes *dividui*: neque enim *dividui*, opinor, ut *promiscui*, dixerunt. *Nam*, inquit, *si boni omnes, qui in principio coercendæ seditionis impares fuerunt, populum percitum & amentem non deseruerint, sed ad alterutram partem dividui sese adjunxerint. Deserunt* enim *populum*, qui sese medios

gerunt,

gerunt, & ab ejus civili pugna procul removent. *Dividui* autem, eligentes alii hanc, alii alteram dissidentium partem. *Fuerunt* etiam, non *fuerint*, Rotteudorfianus.

Eoque partes ab iis] MSS. *aque*, vel *eque*. Scribe, *eaque partes*.

Adversarios servatos magis cupiunt] MSS. *sanates*, ut edidit recte Carrio. Nam quemadmodum seditiosi & qui res novas moliuntur, *insanire* ac *furere*, sic ex pœnitentia *sanati* & *ad sanitatem rediisse* dicuntur. Tabulæ Duodecim: *idem juris sanatibus quod fortibus*. i. ut Festus interpretatur; *qui cum defecissent à Romanis, brevi post redierant in amicitiam quasi sanata mente*. Cæsar 5 Gall. *nihil hunc se absente pro sano facturum arbitrabatur, qui præsentis imperium neglexisset*. Et ibidem. *plebemque ad furorem impellit, ut facinore admisso ad sanitatem reverti pudeat*. Auctor libri 8. *neque ad sanitatem reliquorum deditione esse perductos*. Frontinus Strateg. 1, 9. *L. Sulla, cum legiones civium Romanorum perniciosa seditione furerent, consilio restituit sanitatem efferatis*.

Pleraque, inquit, pars utriusque amici] Conjecturam Carrionis esse censeo. Rot. certe ac reg. ut olim editum: *plerique, inquit, partis utriusque amici*. Mox τὰ *&* *relinquunt* Rottendorfianus ignorat.

Cap. XIII. *Id quoque nos cum in complurium*] Scribe ex Reg. & Rot. *Idque nos cum in complurium*. Alioqui molesta τ *quoque* repetitio est.

Gracchus domo cum proficisceretur] *Proficiscebatur* scripti, atque ex illis sic puto edidisse Anton. Augustinum in Fragmentis veterum historicorum.

Orare cœpit, ut se defenderent] Ant. Augustinus: *Orare quidem cœpit id, ut se defenderent*. Non temere: nam reperit aliquid in MSS. quod sic reddendum esse censeret, quamquam haud attigerit scopum. Reg. & Rot. *Orare cœpit id quidem, ut se def.* Uterque *quid* cum κεραία super τῷ D, ut solent τὸ *quidem* significare. Ne putes, solum *quid*, unde fingi *Quirites* possit, in Regio reperiri. Credibile est autem scripsisse Gellium *orare cœpit, inquit, ut se defenderent liberosque suos*. Neque offendat quemquam, quod τὸ *inquit* supervacuum videtur, quia statim ante præcedit τὸ *scripsit*. Nam sic passim noster. Inter alia lib. 10, 23. & lib. 11, 12. & lib. 13, 12.

Quem virilis sexus tum in eo tempore] Reg. & Rot. *virile secus*. Quæ non modo antiqui moris ac certæ veritatis lectio est, sed etiam nota bonitatis horum exemplarium. non enim nisi præstantissima & ex talibus translata eam scripturam vocabuli hujus servant. Vide ad Livium. Dein Fulvius Ursinus τὰ *in eo tempore*

censet

censet inducenda, credo quod nihil significent aliud quam tum præcedens. Suspicabar: *eumque, quem virile secus unum in eo tempore habebat, produci jussit.* Vel *unum eo tempore.*

Cap. XIV. *Scriptum quidem sic erat*] Nullus hic usus τῷ *quidem.* Transmove igitur auctoribus membranis: *scriptum sic erat, Quid si vadimonium capite obvoluto stitisses? Recte ille quidem stitisses.*

Cap. XV. *Colebantur ad deum prope & parentum vicem: atque in omni*] Haud scio, ubi Carrio ediderit *celebrabantur*, quo delectatur Gebhardus I Antiq. 10. Scripti omnes *colebantur*, & tentandum non est. At iidem *atque omni in loco.*

Seniores à minoribus domum deducebantur] Vat. Reg. Rot. *à junioribus.* Et placet, quia altero jam abusus est.

Major rerum omnium honos majori ætati] Reg. & Rot. *major omnium rerum honos ætati majori.* non sine quodam auctu dignitatis in oratione. Sempronius Asellio infra 5, 18. *Omnium rerum hoc interfuit.* Lib. 17, 18. *quæ duo verba observanda præceperit omnium rerum longe salubria.* Lincol. etiam *major omni rerum.*

Sic capite septimo legis Juliæ] Reg. Rot. Lincoln. *Sicuti Kap. VII. legis Juliæ.*

Sed si par utrique numerus] Quidam manu exaratus. *Quod si par.*

Cap. XVI. *Nam si hic Silvius, ut in omnium*] Fulv. Reg. Rot. *Silvius ita ut in omnium.*

Prænomen ei impositum fuit] Reg. & Rot. *prænomen ei Postumo fuit.* Sic, inquam, non *Posthumo*, uterque; & ut quisque alius, in quo id nomen occurrit, vel fide vel antiquitate præcellit codex: sic nummi & æra: sic marmora, *Postumus* & *Postumus.* Sic & Græci Πόστυμος, non Πόσθυμος. Quamquam explosum jamdudum est ludibrium distinguentium, quasi *postumus* esset ultimus, *posthumus* humato patre natus. Neque aut ratio dari ulla aut analogia ostendi potest compositi ex hujusmodi simplicibus tali significatione provenientis. *Postprincipia*, *postliminium*, *postscenia*, *postterganeus* dixere. Sed quid his & istis simile? Tirones sic habeant. *Posterus*, *posterior*, *posterrumus* antiquis fecit: hoc *posterrumus* duobus modis contraxerunt, *postumus* & *postremus*, velut *extumus* & *extremus*: nec differens ab initio fuit significatio. Deinde usus, cujus est quantumvis generalia vocabula & formulas certis rebus ac materiis adsignare, obtinuit ut *postumi* dicerentur mortuo patre nati. Εὔφημον enim in hanc rem vocabulum habere, in quo neque mortis neque sepulcri fieret mentio: & necessario hi liberorum ultimi erant, neque post eos alii eodem patre liberi creari poterant. Et hæc delectæ

notio

notio adeo prævaluit, ut nativa pœne interiret: nisi quod hic eam Virgilius conservavit, & homines docti sequioris ætatis revocarunt. Vide Cujacium 3 Observ. 4. Guil. Canterum 2 Novar. 10. Vossium 2 de anal. 25. Cum autem κύριον est τὸ *Postumus*, eo differt ἀπὸ τοῦ *Postumius*, quod hoc gentis est, illud antiquissimis prænomen, postea & cognomen fuit. Sic *A. Postumus Albinus*: sic *Postumus Cominius Auruncus*: sic *M. Agrippa Postumus*. Hoc discrimen dumtaxat fuit ante tempora Cæsarum. Nam quod *Postumius* cognomen facit And. Schottus, aut id pertinet ad inferiora tempora, quæ omnia miscuerunt; aut fucum sibi factum in alios propagat. *Actiis* tribuit *Postumiorum* cognomen, auctore scilicet M. Seneca controv. 21. Sed *Actius Postumus* nunc ille in libris vocatur. *Cejeniis* ex Julio Capitolino, qui *Cejonium Postumium* Clodii Albini patrem nuncupat. *Juniis* ob *Junium Postumium* ex triginta tyrannis apud Trebellium Pollionem, ex corruptis opinor libris. Nullus enim in triginta tyrannis neque Junius neque Postumius: sed *M. Cassius Labienus Postumus*, & filius ejus, qui *Postumus Junior* interdum nominatur. *Liviis* ex Nonarum Caprotinarum fabula, in qua commenticius Fidenatium dictator *Livius Postumius* inducitur apud Plutarchum in Romulo & Macrobium: qui tamen si exstitit, nihil ad gentes Romanas nominumque differentiam attinet, quippe sic *Livius Postumius* foret, ut *Octavius Mamilius*, *Pontius Herennius*, *Decius Magius*, de quibus ad Livium diximus. *Pontiis* ob mulierem, quæ Tacito 13 annal. *Pontia*, 4 histor. *Pontia Postumia* appellatur. *Rabiriis* propter illum, quem *C. Rabirium Postumum*, non *Postumium*, repetundarum reum defendit Cicero. *Sejis* ob *Q. Sejum Postumum* (ut Manutius & meliores libri) quem veneno sublatum à P. Clodio, ut ædibus ejus potiretur, suspicio erat, teste Cicerone in oratione pro domo.

Auctorem nullum idoneum nominat] Reg. & Rot. *auctorem idoneum nullum nominat*. Et mox: *ut quis Cæsellium reprehendit*. non *in quibus*.

Cap. XVII. *Indoctus dicimus brevi*] Sic & in Rot. conspicio. At apud Ciceronem ipsum exhibetur *inclitus*.

Composuit, concrepuit, confecit] Et scripti & editi antehac auctius, *composuit, consuevit, concrepuit, confecit*: ut & ipsum apud Tullium legere est. Et merito; duo enim utriusque generis exempla posuit, breviter pronuntiati, *composuit* & *concrepuit*; producte *consuevit* & *confecit*.

Quare cur ita. se dicent juvari] Scripti cum prius vulgatis: *quare cur ita sit? dicent juvare*. At apud Ciceronem datur: *quære, cur? ita se dicent juvari*.

Qua

Quæ prima est in verbo Felix] MSS. cum editis antehac: *in verbo Fecit.*

Non enim salva συναιρέσει] Fulvian. Rot. Reg. *salva id ἀναλογία dicitur à verbo, quod est cogo.*

Cap. XVIII. *Habuisseque in philosophia disciplinis*] Suavius in regio, *aluisseque in philosophia disciplinis.* Ut *ingenium alere.* Sed & *alumni* pro discipulis. Cicero 4 de finib. *Quid ait Aristoteles reliquique Platonis alumni?* Ad Dolabellam: *te florere laudibus quasi alumnum disciplinæ meæ.*

Ex libertate in servitutem venum ierat] Vir summus in Floribus Sparsis ad tit. de jure Personarum, scribit jure Romano neminem directe semetipsum vendere potuisse: quod licuerit apud Græcos, & inde hic Diogenem *ex libertate in servitutem venum isse* dici. Aliter Laërtius Diogenes: Φησὶ δὲ Μένιππος ἐν τῇ Διογένους πράσει, ὡς ἁλοὺς καὶ πωλούμενος ἠρωτήθη τί οἶδε ποιεῖν. Et clarius infra: Καὶ πρᾶσιν ἤνεγκε γενναιότατα· πλέων γὰρ εἰς Αἴγιναν καὶ πειρατῶν ἁλοὺς, ὧν ἦρχε Σκίρπαλος, εἰς Κρήτην ἀπαχθεὶς ἐπιπράσκετο.

Theophrasti Peripatetici servus Pompolus] Non enim *Philostrati*, ut apud Macrobium 1 Saturnal. 11 legitur. Et *Pompylus*, ut olim edi curavimus, non *Pompolos.* Vide Laërtium.

Demiratus emit & manumisit] Rottend. & Regius, *manu emisit.* Sed deest pronomen. Scribe: *Eum Xeniades responsa ejusdem miratus emit & manu emisit.* Sic enim & Rott. ut edebatur olim, non *ejus demiratus.*

Ejus Epicteti etiam de se] Tota hæc περικοπὴ una cum duobus distichis, neque in Regio neque in Rottendorfiano neque in Lincolniensi neque Schefferiano comparet. Itaque Salmasius omnino eam spuriam & ab homine inepto attextam & donatam nostro judicat, in Epictetum & Simplicium. Quod si tamen auctoris est, haud dubie scribendum: *non omnimodo deos exosus esse.* Noverat enim ille veteribus *exosum* esse, qui infestus est, non qui invisus; ut & *perosum*, qui odit, non qui est in odio. Et sic ipsemet utitur lib. 15, 20. *mulieres fere omnes in majorem modum exosus fuisse dicitur.* Editiones superiores, *non omnimodo diis.* Apud Macrobium, *non omnimodo diis:* & sic Gulhelmius 3 verisl. 13. *Omnes omnimodis diis* Carrionis est.

Cap. XIX. *Quibus eadem præpositio Re imponitur*] Rottend. *quibus eadem præpositio præponitur.*

Dicimus; itidem rescire] Reg. & Rott. *neque ut rescribere, relegere, substituere dicimus, itidem dicimus rescire.* In τῷ *substituere*, quod & Lincoln habet, manifestus librariorum error.

Quæ aut occulto consilio latuerint] Rot. & Regius, Romana Venetaque editiones, *consulto consilio.* id est, de industria, studiose

id agentibus ; quorum interest. Paulus 1 Recept. Sent. 9: *Qui sciens prudensque se pro minore obligavit, si id consulto consilio fecit, licet minori succurratur, ipsi tamen non succurretur.* Noster 6, 17. *non sponte neque opera consulta.*

Vel prosperis vel exspectatis] Multis libris abesse se videre verbum *exspectatis*, & pro eo substitutum *insperatis*, injuria & vi, queritur Chr. Colerus Parerg. cap. 20. Ego nullum librum tractavi, cui deesset *exspectatis*: sed post Carrionem ubique desidero *vel insperatis*: quod antea & editiones habebant & confirmant scripti, hoc modo: *vel adversis vel prosperis vel insperatis vel exspectatis.* Nempe τὸ *insperatis* refertur ad τὸ *adversis*, sicut τὸ *exspectatis* ad τὸ *prosperis.*

Nævius in Triphallo] Ita MSS. Sicubi *tiphallo* illusit oculis, inde factum, quod κεραία supra T literam significans R, disparuerat, aut non animadversa est. Romana, Veneta, Aldus, *in tryphalo.* Ascensius *in Ithyphallo*, secutus Baptistæ Pii conjecturam, quæ & Stephano in fragmentis veterum Poetarum placuit. Sed intercedit Tibullus in carmine ad Priapum: *At o Triphale sæpe floribus novis Tuas sine arte deligavimus comas.* Quare suus quoque Varronianæ Satiræ apud Nonium Marcellum relinquendus est index, *Triphallus* ἢ περὶ ἀρρενότητος. Sosipater Charisius lib. 1. *Calamistros Cicero in Oratore masculine dixit, & Varro de scenicis originibus hunc calamistrum: sed idem in Triphallo calamistra.* Et se prodit error Auf. Popmæ, qui legit *Triphalus*, quia φαλὸς sit apex galeæ cui crista innititur, sive conus, argumentum, ut ait, in milite virilis animi & vigoris, unde *Triphalos* sit hæc Satira laudans in viris habitum gravem & severum; contraque mollem & effœminatum vituperans. Τρίφαλος, ut τριόργης. sed vis primæ syllabæ ad significandum, qua in τριχυμία, *trifurcifer*, & similibus. Sic Aristophanes Comœdiam scripsit Τριφάλης Harpocrationi, Athenæo, Polluci, Hesychio, Suidæ memoratam. φάλης idem quì φαλλός.

Si unquam quicquam] Vatic. *Unquam si quicquam.*

Sumpsisse mutuum, Extemplo illo] Recte Fruterius 2 Verisim. 11. *sumpse.* Recte, opinor etiam, *Extempulo*: & videntur confirmare membranæ, habentes L literæ adjunctam notulam, quam in *siml* & *poplo* eadem scriptura mediæ vetustatis ostendere solet, quum significat *simul* & *populo.* Sed quis est ille locus, *ubi non despuitur*? Fruterius jubet videri, an hoc postremum aliquam lucem accipere possit a Festo, cum ait: *Doliola locus in urbe sic vocatur, quia innadentibus Gallis Senonibus urbem sacra in eodem loco defoderunt, ubi spuere alicui non licebat.* Actum agit: nam eodem nos ablegaverat Baptista Pius Annotat. po-

 stet.

ster. II. quanto luculentius, tanto minore specie profectus aut veritatis. Interpretatur enim ad rotam figularem, ut multo ibi labore vexarentur. *Ubi non despuas*, inquit, id est ad Doliola: *dolia* autem significant figulinam. Ego vero simplicissime intelligo, quod servi Plautini nominari nolebant, nisi despuendo detestarentur: ipsum scilicet pistrinum. Ibi despuere non poterant molentes, capistrati propter παυσικάπην. Pollux lib. 7 cap. 4. Τό γε μὴν τοῖς οἰκέταις τοῖς ἔνδον ἐργαζομένοις ὑπὲρ τοῦ μὴ πάττειν τῶν ἀλφίτων περιτιθέμενον, παυσικάπη ὀνομάζεται· τροχοειδὲς μηχάνημα ὄν, τῷ τραχήλῳ περιαρμοζόμενον, ὡς ἀδυνατεῖν τῷ στόματι τὰς χεῖρας προσάγειν.

Cap. XX. *Omnia septa affixa ædificia villæ quæ sunt*] Sic in Stephanica Carrio. Priores cum MSS. *omnia septa ædificia villæ*. Apud Varronem lib. 3 cap. 2. *omnia septa affixa villæ quæ sunt*.

Quæ autem leporaria Varro dicit] Particulam *autem* jam Aldus Badiusque admiserunt; non Romana, non Veneta, quemadmodum nec scripti. Sed majori laborat incommodo locus: non enim videtur facturus] fuisse Gellius, ut vocem, quam non modo usurpaverit Varro, sed & tritavis notam fuisse pronunciarit, in dubium vocaret, eamque apud vetustiores exstare palam negaret. Augent suspicionem membranæ, in quibus specto: *Vivaria a. quæ nunc vulgus quos Græci appellant gr. quæ leporaria Varro dicit, haud usquam m. ap. antiquiores scriptum.* Unde conjicio: *Vivaria autem, quæ nunc vulgus, quos Græci appellant παραδείσους, quæque leporaria Varro, dicis haud usquam memini* &c. Ita in vulgus, quemadmodum inceperat, stringitur hæc censura, non in Varronem.

Cultos & villas expolitissimas] Reg. & Rot. *cultos atque villas*. Deinde, *excelsissimo locorum mu statuere*. Ita prorsus, *non locorum murum*. Putes librarium, quem secuti sunt, qui utrumque exemplar effecerunt, cum per errorem tres posteriores literas vocis *murum* ante tempus scripsisset, reliquas, quas prætermiserat, deinde tamen subjecisse: ut fuerit, *excelsissimo loco murum*, quemadmodum Romæ & Venetiis jam ediderunt. Nisi malis *turrim*, ut speculam significet. Lincoln. *locorum muro statuere*.

Lacus vero & stagna quæ piscibus] Reg. Rot. Lincoln. *Lacus vero aut stagna piscibus*. sine τῷ *quæ*. Forte, *stagna piscibus coercendis clausa*.

Cap. XXI. *Tum quispiam ex iis qui eodem in numero*] Magnum vitium huic loco additum Carrio, dum demere laborat, aggravavit. Tres voculæ, *quispiam ex iis*, etsi exstent omnibus in editis, tamen nec in Regio nec in Rot. nec in Lincoln. sunt conspicuæ. At *ubi non accidant* allevit Carrio, ubi editi habebant

bebant: *cum & quædam alia scite tum ista omnia ac perite differebat.* In quibus & *tum* jam a male curiosa manu est, nec apparet in scriptis. Nunc cognoscas licet, quam levi brachio reddatur auctori suum, qui scripserat: *Tum qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἄμαξα esset &c. quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, tum & quædam alia, scite ista omnia ac perite differebant.* Nihil hic quod non sit membranarum: præterquam quod *cum* in *tum* vertimus, & unicam literam adjecimus, *differebant* pro *differebat* exhibendo. quod qui non animadverterant necessarium esse, totum illud, *quispiam ex iis*, interposuerunt: quasi non sit satis paullo post id legi.

Sed quid hoc totum, quod septemtriones] Vatic. *quid etiam hoc.* Quasi dictet: *sed etiam quid hoc totum.*

Qui se ad literas memoriasque veteres dediderant] Et hoc parum prudenter Carrio. Scripti cum prius editis, *dediderat.* Ex iis puta Romanis quos Opicos vocaverat, nonnemo, qui se dediderat illis studiis.

Quod quinquatrus dicimus] Scripti, ut antea editum, *dicamus.*

Rustico certo vocabulo] Fulvianus, Lincoln. Reg. & Rot. *rustico cætero vocabulo.* Forte *cætera*, vel *cæteroqui*: aut & *cætero* ea significatione, qua ista, accipiendum est.

Stellæ triones appellatæ sint] Regius *appellativæ sint.* Numquid *appellitatæ.* ut cap. sequenti.

Subtilius elegantiusque visum est] Fulv. Reg. Rott. *elegantiusque esse visum.*

Ut ea forma esse triquetra viderentur] Edebatur: *ut ea forma esset, ut triquetra videretur.* Rot. *ut forma esset ut triquetra v.* Regius, *ut forma essent ut triquetra viderentur.* Fortassis, *ut forma esset, quæ triquetra videretur.*

Cap. XXII. *Quæsitum est quis hic ventus*] Scripti, ut editi antea, *quæsitumque est*: neque aut necessitati aut ornatui servit ablata copula.

Exortum, occasum, meridiem, septemtrionem] Fulvianus, Lincoln. Reg. & Rot. *septemtriones.* ut statim & ter capite præcedenti. Sæpenumero enim sic maluisse dicere animadvertas. Cicero lib. 2 de natura deorum: *Inflectes sol cursum tum ad septemtriones tum ad meridiem.*

Qui appellatur ἰσονύκτιος aut ἰσημερινὸς] Regius ignorat τὸ ἰσονύκτιος aut, Et ea certum habeo inculcasse aliquem male ἑλληνίζοντα. Ut enim Græci *æquinoctium* voce non ἀπὸ τῆς νυκτὸς declinata sed ἰσημερίαν appellant, ita & satis habuerunt *æquinoctialem circulum* ἰσημερινὸν κύκλον dicere.

Quæ sunt θεριναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί. Item] Regius: *quæ sunt χειμεριναὶ τροπαὶ item cadit.* sine τοῦ θεριναὶ καί. Unde suspicor

ea vocabula interposuisse istic, qui alia parte excidisse ea non animadverterant; & scripsisse auctorem: *aut solstitialis, quæ θερινὰς, aut brumalis, quæ sunt χειμεριναὶ τροπαί.*

Ut isti ἐτυμολογικοὶ ajunt, ἀπὸ τοῦ ἴω ῥέιν] Reg. Ετυμολόγοι, deinde, ut & Fulvianus: τοῦ ἠοῦς. Scribe: *ut illi ἐτυμολόγοι ἀπὸ τοῦ ἠοῦς ῥέιν.*

Απηλιώτης] Regius, ἀφηλιώτης. & utrovis modo recte scribi volunt.

Tertius ventus, qui ab Oriente hiberno spirat: Vulturnum] Sic & scripti, nisi quod *Volturnum.* ut & mox, *aquilo, volturnus, eurus.*

Is adversus Vulturnum flat] Scripti: *is adversus Volturnum facit.* notissima & Ciceroni quoque usitatissima loquendi suavitate: ut *facere cum aliquo*, vel *facere ab aliquo* dicimus, qui sentit idem, aut stat a partibus iisdem. Horatius: *Et sapit & mecum facit & Iove judicat æquo.* Sic *adversus aliquem facere.*

Unum meridionalem ventum] Rot. quoque *meridialem.* quod ex Regio jam produxit & probavit Salmasius ad Solin. p. 124.

Quas quasi primas nominavimus] Regius, *nominabimus.* Scribe igitur: *quos quasi primos nominabimus*, ut voluit & Salmasius. Nam de ventis loquitur, non de partibus cœli: & illa, *Versus Homeri sunt* cum duobus subjectis versibus includenda sunt parenthesi. Quippe continens oratio est: *qui solos quatuor ventos noverit, eurum, austrum, aquilonem, favonium, a quatuor cœli partibus: quos quasi primos nominabimus, oriente scilicet atque occidente latioribus, non tripertitis.*

Inter hos quatuor in media loca] Verba in vulgatis editionibus corruptissima corrigere sese atque ex vestigiis antiquæ lectionis reponere *tertios quatuor* præfatur ὁ πάνυ ad Solinum p. 124. Recte ille quidem: sed ostentationis minus esse poterat. neque enim opus fuit difficili & moroso examine vestigiorum priscæ lectionis, cum Regius plane atque aperte, ut & Rottend. Fulvianusque, quod jam Mureto indicatum, præferant *tertios*: Lincoln. *faciant ternos quatuor.* Sed quid est *cum meridie septemtriones*? nam hic quidem quo sensu hæc ponantur, haud facile quemquam demonstraturum puto. Hac ergo parte aliquid e vestigiis priscæ scripturæ eruendum est: nam Fulvianus, Reg. Rott. *cur meridie.* Scribe: *Partim autem sunt, qui pro octo duodecim faciant; tertios quatuor in media loca inserentes circa meridiem & septemtriones.* Duos scilicet circa austrum, & duos ab dextro & sinistro aquilonis latere. *Faciant* autem scripti, melius quam *faciunt.*

Locorum vocabulis in quibus colunt, aut ex aliqua] *Pollent*, quod e Pal. refert Gebhardus 1 Antiq. 10, erat vulgatarum ante

Car-

Carrionem: sed scripti meliores adfirmant & *colunt*. At non male Regius: *aut ex alia qua causa*.

Japyga ex ipsius Apuliæ ore proficiscentem eodem & ipsi nomine] Hæc sine dubio contaminatissima sunt. Superiores editiones post & *proficiscentem* additum habebant *quasi finibus*: id sustulit Carrio. Regius *Iapigia ipsius ore proficiscente quasi finibus Apulia eodem quo ipsi sunt nomine*. Neque aliter Rottendorfianus, nisi quod *Iapiga ipsius*. Ex Fulviano *Apuli eodem quo ipsi sunt nomine* produxit & Muretus. Lincoln. *ipsius ore proficiscente apulia eodem quo ipsi*. Salmasius conjectat: *Iapygiæ sinus ore proficiscentem, qui est Garganus, Apuli eodem*: quandoquidem apud Apulejum (ubi propemodum describit hunc locum) legitur in libello de mundo: *Appuli Iapygem vero ex Iapyge sinu, id est, ex ipso Gargano venientem*. Apulejum, quæ Favorino accepta refert, à discipulo ejus mutuatum facile concessero: sed ea sua fecit summas rerum persecutus, verborum liber. Nec vero si Apulejus dicere potuit, *ex Iapyge sinu, id est, ex ipso Gargano*, ideo licuit & Gellio Favorinoque dicere, *ex ore sinus Iapygiæ, qui est Garganus*. Nam illud Madaurense leporem habet, qualem illud Flori, *Senatus, id est, Pompejus*. Vide ad Livii epitomen 87. Per quandam similitudinem significat ex Gargano deferri in sinum, & dominari quidem in sinu, sed præcipitari ex monte. At quam belle sonat *sinus, qui est mons*, vel *os sinus qui est mons*? Quos sic facimus scribere, eos facile postea est reprehendere & pugnis pectere. Sed tamen prodigiosum hoc ulcus est, nec potest a nimium sollicita manu curari. Vide an accipere possis? *Japygiæ pro terræ prætendentem quasi finibus Appuli eodem, quo ipsi sunt, nomine Japygem dicunt*. Illud *quasi* ostendit sermone figurato usum: & *prætendere* verbum e militia petitum satis hic locum tutatur. *Prætendentem*, excubantem quasi in specula & vigilias agentem. Frontinus 2 Strateg. 3. *equites deinde in æquum procedere ac velut prætendere peditibus*.

Et videtur adversus Eurum flare] Regius: *& videtur exadversum eurum flare*. Ut Cornelius Nepos in Themistocle: *Quo factum est, ut ab Artemisio discederent & exadversum Athenas apud Salamina classem constituerent*. Sic & ipsi in MSS. deprehendimus. Noster notat e Terentio lib. 7 cap. 7.

Κακὸς ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων] Regius Ελκων ιφ εαυτον ως κακιας. Scribe: Ελκων ἐφ' αὑτὸν ὡς ὁ Καικίας νέφος. Et sic quoque apud Apulejum & Aristotelem meteorol. 2, 6 scribendum. Quod si placet retineri τὸ κακὸς, is finis erit versus præcedentis. Idem Mureto visum in Fulviano cum legisset: λκων φεαυτον ὡς ο καικιας νεφος. Apud Plutarchum in Πολιτ. Παραγγ. ponitur: εἶτα ἤδη πάντα τὸν ἄλλον βίον Ελκων ἐφ' ἑαυτὸν, ὡς τὸ Καικίας νέφη.

Venti commenticii suæ quisque regionis] Lege cum Regio: *venti commenticii & suæ quisque regionis indigenæ.*

Qui Etesiæ & Prodromi appellantur] Fac ex Reg. & Rottend. *appellitantur.*

Quia plus paullo adbibi effudissem] Reg. *effusissem.* Rot. *effutissem.* Recte Gebhardus *effutiissem*, 1 Antiq. 15. quo verbo noster & lib. 5 cap. 1 utitur.

Ex alia atque alia parte cœli spirant] Nonnemo e scriptis: *perspirant.* Neque enim sine auctore. Apulejus in Apologia: *Ea namque tabes si foras corporis prospiravit.*

Sunt in his regionibus] Reg Rot. Lincoln. *sed* pro *sunt.* An fuit? *Stricturæ in his regionibus ferrariæ.* Id enim verbum ei rei proprium. Vide infra.

Quantum demas, tantum adcrescit] Rott. *adorrescit.* Reg. *adrescit.* Videtur velle *adolescit.* Plinius 6, 32. *arborum ibi proceritatem ad 114 pedes adolescere.* Idem 17, 16. *adolescit in tria cubita triennio.*

Quod supra autem dixi] Non ipse dixerat, sed Favorinus. Numquid igitur? *Quod supra autem dixit etesias ex alia atque alia cœli parte flare, haud scio an secutus opinionem multorum temere dixerit.* An vero, dixi? nempe in persona Favorini.

Etesiæ & austri anniversarii] Lege ex Reg, & Rot. *Et etesiæ & austri.* Quod autem Gellius considerandum ait, quid sit *secundo sole*, quid aliud significat quam ignorantiæ confessionem, inquit Salmasius, & ostendit ita dici, ut *secundo anni defluere*, in Solin. p. 1261. Recte, sed post Ioh. Isacium Pontanum Analect. 1, 10.

Cap. XXIII. *Menandro ac Posidio aut Apollodoro*] Sic Aldus. Ro. & Ven. *Posodio.* Rot. *Posidonio.* Forte, *Posidippo*, quem Comicum nobilem fuisse constat. Et sic habet Badiana.

Atqui cum legimus eas, nihil sane displicent] Lege ex tribus membranaceis: *Neque cum legimus eas nimium sane displicent.* Hoc est, & cum leguntur solæ, non valde displicent, vel, aliquo modo placere possunt. Est enim admiratione Græcorum paullo iniquior Romanis suis, & hoc nomine jam aliquoties forte nec immerito vapulavit. Lincoln. quoque, *neque tamen legimus.*

Quantumque mutare a Menandro] Sic MSS. sic Romana & Veneta. Aldus, Badius, Gryphius exhibendo *nutare* occasionem dederunt Palmerio Mellero illud revocandi in 14 Spicilegiorum. Et notum Catulli: *tantum abhorret ac mutat.* Quin & noster lib. 13, 3. *necessitudinem & necessitatem mutare longeque differre.* Regius tamen *quæcumque.* Itaque non possum quin suspicer edidisse Gellium: *quantum stupere atque frigere, quæcumque m...*

...

tuatur a *Menandro, Cæcilius visus est.* Nempe stupere ac frigere in illis, quę mutuatur.

Diomedis hercle arma & Glauci] Quid sibi volunt, cum in voce notissima tritissimaque vacillant codices? τὸ *arma* nusquam integrum. Regius *herclea merca & Glauci.* Rott. *hercleamerca & Glauci.* Scheff. *hercle amecta & glauci.* Lincoln. *hercle amerta & Gl.* Est præterea qui *hercle armamenta.* Aliquid latet. Cogitabam, *Diomedis hercle ἀμοιβαῖα & Glauci non dispari magis pretio æstimata sunt.* Sic enim, non *existimata.*

Facie non inliberali] Plautus Epidico: *forma lepida & liberali.* Persa 4, 3. *adduxit simul Forma expetenda liberalem mulierem.* Terentius Eunucho: *honesta facie & liberali.* Tamen e quodam veteri libro Lipsius, *inlætabili.* Nostræ aves non addicunt.

Nihil dicam ego, quantum differat versus utriusque eximius.] Non nauci hæc oratio. Quod facile sensit Janus Guilelmius 2 Verisimil. 24, & non incommode subjicit: *quantum differant. Versus utriusque eximios sit satis.* Ἄλλης tamen δρυὸς βαλανιστέον. Primum, *quantum differat* mutari metuit. intelligendum enim, *inter eos.* Cicero act. 1 in Verr. *At vide quid differat inter opinionem meam & tuam.* Lib. 1 de nat. deor. *Si enim nihil inter deum & deum differt.* Deinde Rot. & Regius & Lincoln. *utriusque eximius si & aliis ad judicium faciundum exponi.* Scribes igitur: *Versus utriusque eximi jussi, & aliis ad judicium faciundum exponi.* Loquitur ut solebant veteres in studiis adjutore anagnosta vel librario utentes. Similiter lib 1, 23. *Ea Catonis verba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis, cum hæc dictavi.* lib. 3 cap. 18. *Versum quoque Laberii, in quo id vocabulum positum est, notari jussi.* Horatius lib. 1 Sat. ult. *I puer atque meo citus hæc subscribe libello.*

Ἐπ' ἀμφότερον ἡ ἐπίκληρος] Misere adhuc habiti versus: sed justi sunt jambici senarii & facile in numerum redigendi, nisi ubi valde corrupti sunt. Nihil vetat tentare, quod utcumque cadat, conatus laudabitur:

> Ἐπ' ἀμφότερα νῦν χ' ἡ 'πίκληρος ἡ καλὴ
> Μέλλει καθευδήσειν, κατείργασται μέγα
> Καὶ περιβόητον ἔργον. Ἐκ τῆς οἰκίας
> Ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν ἐβούλετο.
> Ἵν' ἀποβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρωβύλης
> Πρόσωπον· ἡ γ' εὔγνωστος εἶχέ μοι γυνὴ
> Δέσποινα ἐς τὴν ὄψιν, ἣν ἐκτήσατο,
> Ὄνος ἐν πιθήκοις ἐστὶ δὴ τὸ λεγόμενον.
> Τοῦτ' οὐ σιωπᾶν ἐστιν, εἰ καὶ βούλομαι.

Βδελύσσομαι τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν
Ἀρχηγόν· Οἴμοι Κρυσταλλὴν λαβεῖν ἐμέ,
Καὶ δίκαια πάλαισμα. Γυναῖον εἴζα πηχέως
Οἷον 'στὶ τὸ φρύαγμα, πῶς ἀνυπόστατον·
Μά τὸν τ' Ὀλύμπιον κ' Ἀθηνᾶν ἐλδομάς.

Ἐπ' ἀμφοτέραν] Intelligi poteſt ἀκοὴν. Sed parum conſtare sequentia. nam ἦν ἐπίκληρος ᾖ, ſonat, *ut ſit ex aſſe bonorum patriorum hæres*, vel *dotata*, *locuples*. Tum etſi ſignificet, *quandoquidem eſt*, ut tranſtulerunt, id nihil ad rem faceret. non enim Μίχας (ſic enim pro Μίχαν legimus) καθυβρίζει, quia locuples eſt, ſed ipſa locuples ſecura omnes contemnet ob rem ex ſententia geſtam. Νύ χ' eſt Homericum νύ κε.

Ἰν' ἄγνως] Dixerat omnium eam in ſe converſuram oculos. Ab eo lepide deflectit ad formam vituperandam. Et eſt illa uxor domina ſatis conſpecta etiam ob vultum, quem ſortita eſt, (ideo ἣν ἐκλήζατο, non ἄν) Aſinus inter ſimias eſt, ut vulgo dicitur, hoc eſt, deformiſſima inter turpes.

Εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα] Fecimus, Οἷον 'στὶ τὸ φρύαγμα, Muliercula vix cubitum implens ſtatura, qualis eſt faſtu, ut intolerabilis.

Δια τὸν Ὀλύμπιον] Lego, Μά τὸν τ' Ὀλύμπιον.

Ab hoſte captus libere ſervio] Recte Carrio, *Ad hoſtes*, & ſic ſcripti. Propertius: *ad veſtros ſedeam captiva penates.* Sed etiam legendum: *liber ſervio*. Ego, qui liber ſum, ſervio, & id ſalva republica, quæ præſtat libertatem civibus.

Eo privatum vin me ſervatum ?] Nihil hic ſani. Tentabam: *eo privatum it vi me ingratiis.*

Uti eam Venumdarem] Reg. & Rott. *eam uti*.

Quæ veſtrum fuit Integra ætatula quæ hoc itidem] Reg. & Rot. *Quis veſtrarum fuit integra ætatula quæ hoc idem*. Optime. Nam & *Quis* quo genere & numero declinarent, antiqui non obſervabant, ut notat Donatus. Terentius Eunucho 4, 4 introducit ancillam loquentem: *hunc oculis ſuis Noſtrarum nunquam quiſquam vidit, Phædria.* Habes & *veſtrarum* pro *veſtrum* aſſertum. Vetus Poeta apud Varronem: *Quis tu es mulier, quæ me inſueto nuncupaſti nomine ?*

Nequaquam potuit, ne quidem conatus eſt] Sic Carrio, cum ederetur: *& quidem conatus eſt*. Sed male cohæret oratio. Scripti *nequa potuit qui conatus eſt*. Lege: *neque potuit, neque conatus eſt enarrare*.

Et neſcio quæ mimica inculcavit.] Sic jam Romana, ſic Badius. Ven. & Gryphius: *imimicæ*. Guilelmius 2 Veriſ. 24 ait olim lectam,

lectum, *quasi mimica*; unde facit: *nescio quæ ab se mimica*. Illud *quasi* unius est Aldi. Scripsi ut prima editio, utque Carrio restituit.

Οὐκ εἴρηκά σοι. Τοῦτ' ἔχει κυρίαν] Distingue: Ἔχω δ' ἐπίκλησιν, Λαμία. (οὐκ εἴρηκά σοι Τοῦτ', ἔχει) κυρίαν τῆς οἰκίας.

Ἔχομεν δ' ἀφ' ὅλων χαλεπῶν] Vat. ἔχομεν Ἀπόλλων ὡς χαλεπῶν.

Ac sedi, extemplo savium Dat jejuna anima] Guilelmius, *assedi, extemplo savium Datat jejuna anima*. Idem, *Ut evomas*, volt. Et *datat* quidem etiam veteres editiones.

Ea res clam patre fuit] Reg. & Rot. *clam patrem*.

Καὶ παιδοποιεῖ· ὡς ἀλόγιστος] Hoc fragmentum adscivit & Stobæus sub titulo Ὅτι οὐκ ἀγαθὸν τὸ γαμεῖν, inseruitque suo Florilegio H. Grotius, qui corrigit hic παιδοποιήσεται, & ait hoc postulare versum. Vellem, non ita paucis præcidisset. Neque enim hoc oraculum intelligo, & jambos metiri propemodum scio.

Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει] Interpretantur: *Qui necessarias quoque res non custodit*: *Qui neque necessariarum studium rerum gerit*: *Qui neque præsidia in præsens habet*. Tolerabilius hoc postremum: tamen abest aliquid, quod desiderat auctor Græcus; & additum est, quod ille non desiderat. Nam τῶν ἀναγκαίων est ab ὁ ἀναγκαῖος necessarius, amicus. Φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων, *præsidia necessitudinum*, *præsidia ab amicis*. Eaque significat illa Cæciliana *factio* in illo: *Nam opulento famam facile occultat factio*. Quod mihi quidem dictum videtur, ut nihil melius, quicquid fastidiat Gellius noster.

Εἰ μήτε ἀναλίσκει] Scribe cum Stobæo & Grotio: Μήτ' ἂν ἀτυχίζας. Stobæus quoque εἰς τὰ λοιπά. Placet latis εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου. Cicero Lælio: *quæ sunt in usu vitaque communi*. Lib. 1 de oratore: *Aliud est esse artificem cujusdam generis & artis, aliud in communi vita & vulgari hominum consuetudine nec hebetem nec rudem*. Eodem *communium temporum graves casus*. Hoc cum videret ὁ πάνυ, aspernareturque τὰ λοιπά, cur in superiorem versum addidit *in præsens*? Sane cum hoc faceret, nondum videtur τὰ κοινὰ potius habuisse.

Ἐπαμφοτερίζει δυνάμει] Stobæus, Ἐπαμφιάζεται. nec video cur alteri postponatur.

Ἀλλ' ἐν ἀνακαλυπτέῳ] Pessime. Legendum e Stobæo, Ἀλλ' ἐν ἀγκαλύπτῳ. Βίος ἀγκάλυπτος, vita obnoxia vel opportuna Romanis.

Χειμαζόμενος ζηλοῖ μὲν ἀκαιρον δ' ἔχει τὸ μέσον] Ex eodem:

 Χειμα

χειμαζόμενος ζῇ, τὸ μὴ ἀνιαρὸν ἔχων τι μέρος ἀπέδιδον, τοῦτ' ἀγαθόν.

Ἀγαθῶν εἰ δυνάμενος] Suspectum. Numquid *εἰ γελοιάμενος?*

Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλίσων] Hic versus in Stobęo non est. Grotius *ἀλγῶν.*

Fortuna & res est, ut continuo pareat] MSS. *cui fortuna & res ut est continuo patet.* Unde fecerunt in prima ed. *cui fortuna & res est ut continuo pateat.* Videtur autem scribendum fuisse: *cujus fortuna transversis continuo patet.* Hic est ille *βίος ἀνήλυπτος*, quę vox satis ostendit alienum esse Carrionium *pareat.* Cicero Bruto: *cuius in adolescentiam per medias quasi laudes quadrigis vehentem transversa incurrit misera fortuna reipublicæ.* Seneca de vita beata 15. *morbos dico, funera, debilitates, & cætera ex transverso in vitam humanam incurrentia.* Idem epist. 117. *quibus animum labantem studiis firmem; quemadmodum quæ me ex transverso ferunt aguntque, procul a me repellam.*

Cap. 26. *In Capitonis Ateji conjectaneis*] Rom. & Ven. *commentariis.* Aldus, Badius, Gryphius, *collectaneis.* Rottend. plane *conjectaneis*, ut edidit Carrio, & ita legendum monuit Fulvius Ursinus in appendice Triclinii Ciacconiani.

Mutitarent, id est, mutua inter sese dominia agitarent] Sic Romana & Veneta. Aldus, Badius, Gryphius *convivia.* Ea occasio fuit Fulvio, quo dictum est loco, & Lipsio 1 Saturn. 19 restituendi *dominia.* Et sic Rottend. Regius *domina.* Sed ubique *mutitarent*, non *mutuitarent* placitum Turnebo, Fulvio, Stephano, vetantibus & scriptis lib. 18 cap. 2 & Ovidio 4 Fastorum: *Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit, Captant mutatis sedibus omen idem.*

Argenti plus pondo quam libras centum] Scribo, *plus pondo libras centum*, extrito τοῦ *quam.* quod plurimum in tali loco omittere solent ac subaudire malunt; utique non *duis pondo* & *libras* interponere consueverunt.

Ludis Romanis item ludis plebejis & Saturnalibus] Rottendorf. fastidit repetitum *ludis.*

Hanc Lucilius poeta legem signat.] Rot. Lincoln. Reg. *legem significat cum dicit Fanni centussis misellos*, sine copulativa. Nempe s litera more vetustissimorum eliditur. Nam *centusse misello* lusit Janus Dousa, dum vitrea fracta conglutinabat. Pudenter autem Gellius, *hanc legem significat.* Audacius, sed ut excusari possit, Macrobius, *a Lucilio festivitatis suæ more centussis vocatur.* At non ferendus jam Pighius, quum ad annum 595, quam legem, inquit, Lucilius poeta festive *Fannii centussim* appellavit Nam *Fannii centussis miselli* vel *Fannii centussis misellon*, sunt centeni æris, quos lege Fannia impendere permissum.

Nu-

Nuptiis ducenos indulsit] Ex Regio notatum, *nuptus*. Intueor Rott. ibi vero, ne qua sit dubitatio, *nupt9*. Et auctore nostro dignum censeo. *Nuptus* enim idem quod nuptię. Statius Pietate Abascantii: *Illa quidem nuptumque prior, tædasque marito Passa alio*. Aurelius Victor in Hostilio Mancino: *Eo die Numantini forte solemni nuptu filias locabant. Dies nuptûs* est dies nuptiarum. Sic ergo noster: *quæ cum certis diebus, sicuti Fannia, centenos æris impendi permisisset, nuptus ducenos indulsit, cæterisque diebus statuit æris tricenos*. Perinde est, ac si dixisset, *nuptiarum ducenos indulsit*. Intelligimus enim *nuptus diebus* vel ex pręcedenti vel ex subsequenti membro.

Constituerit: si quicquam esset natum] Editiones priores: *sed quicquid*. MSS. *constituit sed quicquid*. Lege: *cumque & carnis aridæ & salsamenti certa pondera in singulos dies constituisset, quicquid esset natum e terra, vite, arbore, promisce atque indefinite largita est*. Macrobius 2, 13 *ne amplius apponeretur quam carnis aridæ pondo tria & salsamentorum pondo libra, & quod ex terra, vite arboreve sit natum*. Festus: *Centenariæ cœnæ dicebantur, in quas lege Licinia non plus centussibus, præter terra nata impendebantur*. In scriptis pro *aridæ* est *autem* vel *a.* quod significat *autem* (numquid *assæ*?) tamen pro *natum*.

Lævius poeta meminit in Erotopægniis] Quęrunt, quis iste *Lævius*, quę Crotopægnia? & tentant *Livius*. Sero: debuissent enim scire ex Scaligeri Ausonianis 2, 27 Lęvium Alcestidem & Erotopęgnia scripsisse.

Hædum, qui ad epulas fuit allatus] Reg. & Rot. *fuerat*.

Pecuniamque suam prandiorum gurgitibus proluissent] Reg. & Rot. *prandiorumque*. Unde Salmasius: *familiam pecuniamque cœnarum prandiorumque*.

Kalendis, Idibus, Nonisque, diebus ludorum] Lincoln. Ro. Ven. Ald. *nonisque diebusque* Reg. & Rot. *Kalendis, Idibus, Nonis, diebusque ludorum*.

Postremo lex Julia ad populum] Reg. & Rot. *Postrema lex Julia*. Omnino melius. Vide Observat.

Et aliis quibusdam festivis trecenti; nuptiis autem & repotiis] Reg. & Rot. *festis* ut censuit olium & Fulvius Ursinus. Dein Rot. *nupt9 autem & repni*. Ex Regio notatum *reponi* Lincoln. *& reponisent milies*. An fuit, *nuptus autem & repotii sestertium mille*. nam verba antiquaria in ipsa formula legum sic concepta fuisse videri possunt.

Adusque duo millia sumptus] Reg. & Rot. *adusque duo SS sumptus*.

Cap. 25. *M. Varronis ad Ciceronem de lingua*] Prępositio *ad* neque in Regio neque in Rot. admissa est. Nec caret gratia vel quod

quod is, ad quem scribitur liber, doceri dicitur, vel inflexa sic & vermiculata oratio.

Itaque in omnibus pœne verbis] Si quinque membranis fides, legendum: *docet, inque omnibus pœne verbis consuetudinem dominari ostendit.*

Et ab adstringor tamen & extergeor & lavor, adstrinxi] Sic Carrio, cum esset, *& adstringor*. Reg. & Rot. *& a destringor tamen & extergeor & lavor destrinxi & extersi & lavi.*

Alii raro dicunt, alii rarenter] Tres membranæ, *alii rariter.*

Cap. 26. *Simplices isti & rufi & virides colores*] MSS. *isti rufus & viridi colores.* Lege: *simplices isti, rufus & viridis, colores.* quod nescio unde acceptum jam prodidit Badius. Ante quem vulgo, *isti rufi & virides.*

Aliter ostrum, aliter crocum] Bene Carrio *crocum* ἀντὶ τοῦ *Crocus*: & Rot. Regiusque confirmant. Sed videtur excidisse, *aliter aurum*, propter verba sequentia, *& croceum & ostrinum & aureum.*

Appellatione, cum tamen ex ipsis rebus vocabula colorum mutuetur] Scripti *mutuatur*, & ignorant τὸ *tamen.* Lege, *has singulas rufi varietates Latina oratio singulis propriisque vocabulis non demonstrat, omniaque ista significat una ruboris appellatione; tantum ex ipsis rebus vocabula colorum mutuatur, & igneum aliquid dicit.*

Nihil a vocabulo rufi differunt, neque proprietates] Salmasius ad Solinum p. 1155 ex veterum librorum auctoritate distinguendum ac legendum ait: *nihil a colore rufi differunt neque p. o. e. d. Ξανθὸς autem & ἐρυθρὸς & πυῤῥὸς & φοίνιξ habere quasdam*: haud dubie properans & memoriæ nimis confisus: qui duo solennes morbi tantum virum sæpenumero peccare jusserunt. Nusquam in vett. lib. *a colore rufi differunt*, sed Reg. & Rot. *a vocabulo rufi dicuntur neque.* Lincoln. *nihil a vocabulo rufi dicunt neque.* Dein regius: *ξανθὸς autem & ἐρυθρὸς & πυῤῥὸς & πυῤῥὸς & φοίνιξ habere quasdam* sine τῷ *sed*: & hoc recte meminerat Salmasius. Rot. quoque licet hic mutilus: *ξανθὸς autem Gr. & φοίνιξ habere quasdam.* Diximus τὸ *Gr.* notam esse Græci vocabuli aut plurium, quæ pingere supra captum librarii hujus esset. Sed ex istis colligimus auctorem scripsisse: *Russus enim color & ruber nihil aliud vocabulo rufi dicunt; ut neque proprietates ejus omnes declarant: ξανθὸς autem & ἐρυθρὸς & πυῤῥὸς & κιῤῥὸς & φοίνιξ habere quasdam distantias coloris rufi videntur.* Illud *aliud vocabulo*, ut Horatius *alium sapiente bonoque*, & *alius Lysippo duceret ære.* Adjecimus κιῤῥὸς, neque enim frustra liber optimus *& πυῤῥὸς & πυῤῥὸς.* Hesychius: κιῤῥὸν πῦῤ, ἐρυθρὸν, ξανθόν. Varinus Favorinus: Κιῤῥὸς, κίτρι-νος,

ν⊙·, Κιῤῥὸν εἶδ⊙· χρώματ⊙·, τὸ κοινῶς κίτρινον. Etiám hinc patet nulla veteris codicis auctoritate defendi illud *a vocabulo rubei*, quod e Gellio adducit vir doctus de lexicis pag. 57.

Lingua Græca, quam tu videre legisse] Quid est *legisse*? utrum ἀναγνωκέναι, an ἑλεῖν? Neutrum profecto commodum. Scribe: *quantum videor legisse*. Sic modeste de semetipso loquitur Fronto. Quantum legendo percipere potui, agnosco Græcam linguam uberiorem esse.

Quibus modo dixisti, designandis] Rotten. quoque *denominandis*, & Fulvianus apud Muretum. Immo & Romana Venetaque editiones. Quod vero apud Macrobium lib. 1. cap. 16. *Dies autem postridianos ad omnia majores nostri cavendos putarunt, quos etiam atros, velut infausta appellatione damnarunt.* hic, inquam non ego *denominarunt*, sed *atrorum* scribi censeo. Nam *damnarunt* est quæsitæ elegantiæ, ut quod ex Lucano Florus: *hunc diem fastis Roma damnavit.* Sic Plinio 18, 12 *faba in cibis Pythagorica sententia damnata.* Potius igitur dixerit Macrobius: *quos etiam atrorum velut infausta appellatione damnarunt.* Ut translatio mollior esset adjecit *velut*, utique propter verbum *damnarunt*.

Quam quæ producta abs te Græca sunt] Carrionis est *producta*: sed MSS. ut editi prius: *quæ dicta abs te.*

Aut acuentes eum quasi incendentes] Lege, *quasique incendentes*: vel, *& quasi incendentes.*

Quem tu Græce φοινικοῦν dixisti] Reg. & Fulvianus: φοίνικα, ut supra Φοῖνιξ pro φοινικοῦς. Quod sequitur, *noster est*, ejurant scripti: mox iidem *exsuperantiam* pro *exuberantiam* (ut lib. 4, 18 *fiduciæ atque exsuperantiæ ingentis.*) & *significant* pro *significat*: denique *spadici* & *phœniceo* pro *spadicis* & *phœnicei*. Præterea *factus Græce noster* nullo sensu dicitur. Quibus omnibus diligenter exactis sedit rescribendum esse: *Nam phœniceus, quem tu Græce φοίνικα dixisti, & rutilus & spadix phœnicei συνώνυμ⊙·, qui factus e Græco noster est, exsuperantiam splendoremque significant ruboris; quales sunt fructus palmæ arboris non admodum sole incocti, unde spadici & phœniceo nomen est.* Septem genera coloris rufi annumeravit, de quibus singulis deinde narrat aliquid proprium: hic de tribus *phœniceo, rutilo, spadice*; eos excellentiam quandam & aliquid splendidum rubens significare, quod antea dixerat acuere & quasi incendere colorem. *E Græco Romanum* ait factum, qui *spadix* appellatur: est enim nulla litera mutata Græce σπάδιξ. Quod quia de phœniceo non dicit, quasi ea vox a Græca idem significante esset remotior, vereor ne *pœniceus*, pro *puniceus*, (ut *Pœnicum bellum* pro *Punico* solet efferre) hic, ubi ea vox occurrit, enuntianda sit. Ad-

de ad

de ad lib. 3 cap. 9. Jam illa, *spadici & pœniceo nomen est*, placuisse ante alia, quibus idem significatur, monuimus ad Livium.

Rufus atrore & nigrore multo mixtus] Gebhardus e Pal. offert *atriore nigrore & multo mixtus*, 1 Antiq. 10. Fulvianus, Lincoln. Reg. & Rot. *Rubidus autem est rufus atrior & nigrore multo ustulus.* Forsan, ut *inustæ maculæ*, *inusta stigmata*. *Panis rubidus*, *ampulla rubida* apud Plautum & Festum.

Luteus contra rufus color est dilucidior] Rot. & Regius, *dilucior.* Nempe *dilutior*, ut Salmasius ad Solin. p. 256. post Gebhardum tamen 1 Antiq. 10. hic quoque post Muretum, qui ex Fulviano id profert. Neqve aliter Lincolniensis. Statim iidem codices tres *unde ei quoque nomen*, non *ejus*. Ut paullo ante *spadici & pœniceo nomen.*

Non ergo, inquit, mi Favorine] Reg. & Rot. *Non igitur, inquit, Favorine.*

Pluribus ab illis, quam a nobis, vocabulis] In Reg. Rot. Lincoln. non apparent *ab illis quam*. Has tres voculas inseruerunt rudi illa emendandi ratione, qui cum haberent *pluribus a nobis*, non viderent τὸ *nobis* corruptum esse ex *vobis*. Sic enim tres illi spectati libri: *Sed ne viridis quidem color pluribus a vobis vocabulis dicitur. A vobis*, id est, a Græcis, quorum tu personam sustines & causam agis.

Nostris autem Latinis veteribus] Ocius dele τὸ *Latinis*, quod mala manus interposuit, neque est in Regio aut Rott. aut Fulviano. Sic solet loqui, *veteres nostri*. Vide ad lib. 1. cap. 10.

Absque te, inquit, uno forsitan lingua profecto] Suspicor scripsisse auctorem: *Absque te, inquit, uno foret, lingua profecto Græca longe anteisset*. Neque enim in hac formula verbum omittunt. Terentius Phormione: *Absque te esset, recte ego mihi vidissem mihi*. Persa: *Absque me foret & meo præsidio, hic faceret te prostibilem propediem.*

Καὶ νίκλου ἐπ' ὄφρύσι] Ex Homero hausit Iliados ψ versu 382.

Καί νυ κεν ἢ παρέλασσ' ἢ ἀμφήριστον ἔθηκεν.

Sed paullulum inflexit scribendo παρέλασσας & ἔθηκας. Prorsus enim sic codex Regius:

Καί νυ κεν ἢ παρέλασσας ἢ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Quod suspicatus etiam fuerat Stephanus. Nam *facis* a Carrione nostri confirmant, nec necesse est *fecisti*.

Flavus color viridi & albo] Reg. & Rot. *colore*. Fac: *Flavus color e viridi & albo mixtus.*

Spumas virentis maris flavo marmore appellavit] Reg. & Rot. *spuma virentis maris flavo marmor appellavit*. Vatic. *flavum marmor.*

mor. Lege: *spumam virentis maris flavum marmor appellavit.*

Cap. 27. *T. Didio imperante.*] Sic & Rot. Lincoln. regiusque. Fulvianus, *imperatore.*

Magno usu bello Marsico] Notum est, *Venatu invigilant.* Quia tamen Rot. & Lincoln. *usi*, suspicor fuisse *magno usui, bello Marsico, paratu militum & armorum fuit.*

Deinde per invidiam scriptorum] Sic quidem libri. Placet tamen Lipsii 4 Epist. Quęst. 4. *per invidiam proscriptorum.* Est enim *invidia* non tantum invidentis, sed etiam illorum, quibus ea conflata est. Sallustius ipse in bello Catilin. *qui invidiam Ciceronis, quæ postea orta est, leniri credebant atrocitate sceleris eorum, qui pœnas dederant*

Quæ eminus facie sua ostentabat] Romana: *Cominus faciem suam ostentabant.* Ven. *Cominus faciem suam ostendebant.* Aldus: *quæ eminus faciem suam ostentabant.* Reg. & Rot. *quæ vivus faciem suam ostentabat.* Lipsius: *Cominus faciem suam ostentabat.*

T. Castritius cum pensitaret] Reg. & Rot. *De utriusque his verbis T. Castritius cum judicaret.*

Cum gaudio efferventiore eventu rerum expetitarum.] Ro. *animi gaudio efferventiore eventu rerum expetitarum.* Aldus addidit τὸ *cum.* Carrio detraxit τὸ *eventu.* Rot. *animi gaudio effervescentiore eventum.* Reg. *animi gaudio efferventior eventum.* Scribe: *Lætitia dicitur exsultatio animi gaudio efferventis ob eventum rerum expetitarum.*

Sincerus & humanis magis rationibus conveniens] Sic Carrio, cum fuisset, *& humanius magisque omnibus conveniens.* Scripti: *sinceriusque & humanis magis communibus conveniens.* Lege: *quanto illud sinceriusque & humanis magis conditionibus conveniens.*

Fortunæ producendos daret] Sic quidem libri, sed id significat haud dubie *prodigendos*, ut Aldus, Badius, Gryphius jam reddiderunt. Juvat Lincoln. qui *prodicendos.*

Quæstu atque compendio gloriarum] Rott. & Reg. *atque compendio atque gloriarum.* Lege *quæstu atque compendio auctuque gloriarum.*

Cap XXVIII. *Oporteat cum terra movet*] Sic fecit Carrio, quod erat satis inepte: *Cum terra movetur viribus.* Accipimus, quod dedit 1 Emend. 11. sed hoc amplius censemus Gellium scripsisse: *cum terra movit.* Sic enim infra ipse hoc capite, & lib. 4, 6. *Ut terram movisse nuntiari solet.* Suetonius Claudio: *observavitque sedulo, ut quoties terra movisset, ferias advocata concione prætor indiceret.*

Quamobrem terræ motus fiant] Reg. & Rot. *terræ mores.* Lege, *terræ tremores*, ut pręcepit Salmasius. Suetonius Nerone cap. 48. *statimque terræ tremore & adverso fulgure pavefactus.* Galba 18. *Urbem quoque & deinde Palatium ingressum excepit terræ tremor & assimilis quidam mugitui sonus.*

Cotte

Compertum non est, sed ne inter] Reg. Lincoln. Rot. ablegant τὸ *non est*: ut sit, *non modo his communibus hominum sensibus opinionibusque compertum, sed ne inter physicas quidem philosophias satis constitit.* Observatum eruditis *non modo* sæpe sufficisse antiquis pro *non modo non*: & restituimus Livio lib. 25, cap. 26. defendimus Senecæ de providentia cap. 1.

Undantium fluctibus pulsibusque] Reg. & Rot. *pulsibusque fluctibusque.* Scribe *pulsibus fluctibusque.*

Neptunum ἐννοσίγαιον & σεισίχθονα] Regius ignorat ἐννοσίγαιον &. Vatic. *unum* ἐνοσίχθονα.

In omnibus aliis vitæ officiis] Scripti, *in omnibus vitæ officiis aliis.*

Piaculoque ob hanc rem opus esset] Lipsii conjectura certa, cum scripti & editi *remotus esset. Si deo, si deæ* non modo scriptorum, sed & Romanæ, Venetæ, Aldinæ, Badianæ editionum est. In Gryphiana, *sive deo, sive deæ*: quod corrigendum monuit Carrio. Cæterum pro *immolabat*, Rot. & Regius *immolabant*. Recte: nam τὸ *si quis* pro collectivo est.

Sed de lunæ motibus solisque defectibus] Quasi lunæ proprii sint *motus*, solis *defectiones*, & non utriusque sideris & *motus* & *defectiones*. Tolle igitur τὸ *motibus*, cui locus hic nullus, & scribe cum Reg. & Rot. *Sed de lunæ solisque defectionibus.*

Incerta tamen & incuriosa super] Reg. & Rot. *incerta tamen & incuriose super ea re opinatus est.* Cap. 31. *si quis non incuriose leg.*

Cap. XXIX. *Non severe non imperiose præcepit*] Reg. & Rot. cum Fulviano: *neque imperiose præcepit.*

Habitat nidulaturque in segetibus] Sic omnes nostri. *Habitat* Schegkii nusquam.

In sementes concesserat tempestiviores] Hic vates Schegkius epist. 4 Præmess. legens *congesserat*.. ex Virgiliano, *aeriæ quo congessere palumbes.*

Frumentis flavescentibus] Reg. *flaventibus.* Ut supra *effervetis.*

Si quid ibi rei novæ fieret] Ita Rot. E Regio notatum, *si quid interea novi fieret.* Neutrum integrum censeo, sed, *si quid interibi rei novæ fieret.* Plautus Captivis: *vos lavate interibi.* Et sæpe. Noster 3, 7.

Hæc ubi ille dixit, discessit. atque ubi rediit] Reg. & Rot. *Hæc ubi ille dixit, & discessit, atque, ubi rediit cassita, pulli trepidare circumstrepere.* Res levis prima fronte, sed non levis culpa inscitiæ, quæ scabiem suam huic loco affricuit. Non enim tantum quid esset *atque*, ipsa non cepit, sed & aliis quamvis eruditis, intellectum ejus abstulit. Quo non minus hic delectatus noster, quam Virgilius, cum caneret, *si brachia forte remisit*,

remisit, Atque illum in præceps. Vide 10, ult. & nos ad Livium 26.

Properet atque alium in locum.] Quinque membranacei: *properet inque alium locum sese asportet.*

Misit qui amicos rogaret] Rott. & Fulvianus *roget.* Loquitur tanquam de re nondum perfecta, sed quæ esset in pendenti.

Jubet eos a metu otiosos esse] Rottendorfianus *a motu*; sed *jubet eos animo otioso esse* Fulvianum Muretus olim, Regiumque habere nuper prodidit Lambecius. Placet admodum, & sumpsit a Terentio Andr. 5, 2. *Animo jam nunc otioso esse impero.* Nihil aliud volunt ambo, nisi quod post paullo dicit noster, *sine metu & sine cura esse.*

Messem ad amicos] Lincoln. *messium.* Rot. *messim.*

Et fit nihil, & amici nulli erant] Plautus Curcul. 5, 3. *Vel ut decem minas dum solvit, omnis mensas transiit. Postquam nihil fit, clamore hominem posco.* Cicero ad Trebatium 7, 18. *An hoc significas, nihil fieri, frigere te?* Cæterum Reg. Lincoln. Rot. *& fit nihil & dies & amici.* Scribimus: *Sol fervit, & fit nihil: it dies & amici nulli erant.* Hoc posterius membrum quasi exegesis est præcedentis. Plautus Pseudolo 1, 2. *It dies, ego mihi cesso. i præ, puere.* Ovidius 1 met. *& euntem multa loquendo Detinuit sermone diem.* Fulvianus quoque: *& fit nihil & dies amici.* Unde Muretus fere, ut nos.

Amici isti, inquit, magnam partem] Editum ante hac, *magnam in partem.* Scripti: *Amici isti magnam partem, inquit, cessatores sunt. quin potius imus & cognatos adfines vicinosque nostros oramus.* Illud *Quam potius* Carrionis. *Quin potius imus*, ut nostri scripti & editi, est, Cur non potius imus? lib. 3, 19. Iidem codd. *temperi.* ut *pigneri.*

Ut ad laborem capessendum nihil evocentur] Sic primus Aldus: neque aliter Vetus Etymologicon in membranis ex hoc nostro, ut & Varrone, Festo, Nonio &c. excerpta continens, bibliothecæ Academicæ. At Reg. & Rot. & Romana cæteræque editiones, *contentur*, vel *cunctentur.* Forte: *ut ad laborem capessendum nihil evocati contentur.*

Operam quam dare mutuam rogati sunt supersedent] Reg. Rot. Fulv. *supersederunt.*

Afferes prima luce falces duas] Regius *primo luci.* Hanc gemmulam ex purissimæ ac penitissimæ antiquitatis armariolis depromptam nostro inviderunt οἱ κακόζηλοι. Terentius Adelph. 5, 3. *cæterum rus crascum filio cum primo luci.* Varro lib. 5. *& ut in campo cum primo luci adsiet.* Idem Synephebo: *Hodie si possumus, quod debemus, populo, in foro medio, luci claro decoquere.* Et hoc ne Cicero quidem refugit.

Cuja est res] Reg. & Rot. *cuja res est*. Quod sequitur, in iisdem est, ut vulgo. Ex Fulviano notavit Muretus: *cuja est res, non aliunde petitur.*

Et propinquorum levi & inani] Rot. quoque, *levi plerumque & inani.* Nec Fulvianus aliter prodente Mureto lib. 2 epist. 6.

Sed quid aliud sanctiores libri Philosophorum monent quam ut in se bis] Omnino pro interrogatione hæc accipienda, nec potest tolli τὸ *quam*, nisi ut oratio omnis ac sententia concidat. Nam si non interrogatur, τὸ *Sed quid aliud*, erit intelligendum, quasi esset, *sed aliquid aliud.* At non esse aliud vult auctor, quod monent graviores libri philosophorum, aliud quod Æsopus ore fabellæ risum movente prudens consilium dat: sed idem utrosque condocefacere. Igitur faciendum erat: *Sed nihil aliud* & tum tamen abesse τὸ *quam* non posset.

Extraque animum nostrum sunt] Hoc quidem etiam monent philosophi, præsertim qui alia quam animi bona non agnoscunt. Sed hæc quæstio non est hujus loci: illa tanguntur, quæ non sunt animi tantum, sed etiam operę manusque, & in quibus licet agere vel non agere. Quare longe pręfero quod est in regio: *quæ extra nos extraque nostrum arbitrium sunt*. Epictetus: Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Et mox. Καὶ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν ἐστι φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀπαραπόδιστα· τὰ δ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀσθενῆ, δοῦλα, κωλυτά, ἀλλότρια. *Extra nostrum arbitrium sunt* τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν & ἀλλότρια. Sic lib. 17, 1 distinguit, quę *de nostra voluntate nostroque consilio* possunt fieri & quorum *nec consilium sit nostrum nec arbitrium.* Lib. 19, 1. *Visa animi non voluntatis sunt neque arbitraria, probationes autem eorum voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu.*

Cap. XXIX. *Undarum motibus qui in mari*] Sic Carrio. Priores, *motibus & quæ in mari.* Regius, *in undarum motibus qui in mari.*

In undarum motu observatum est] Reg. Rot. Lincoln. negant hic novisse τὸ *observatum est*: negant item τὸ *quasve*. Dein Rot. & *eadem* Lincoln. *ex earum.* Admodum igitur diffido integritati hujus loci. Neque erat necesse *aerem fluentem* interponi. Vide an fuerit: *Hoc sæpe numero in undis notatum, quas aquilones venti, quasque ex contraria cœli regione faciunt in mari austri atque africi.*

Maximi & crebrissimi excitantur] Hoc undecumque arripuit Carrio: & subscribit Lincolniensis. Sed Reg. & Rot. *creberrimi.*

Et a vento quidem jamdudum tranquillæ sunt] Gebhardus e Pal. & *a vento quidem jam tranquillæ sunt dudum*, 1 Antiq. 2. Rot.

Reg. & Rot. *jamdudum tranquilla sunt.* Quod valde probo: & perinde est, ac si dixisset, *iamdudum tranquillitas est.* Hoc enim κατ' ἐξοχὴν *tranquillum*, ut ad Livium 28, 27 notavimus.

Ejus rei causa esse conjectatur] Reg. & Rot. *causa esse hac conjectatur.*

Undasque faciunt, non prorsus impulsas, sed vi intus commotas] Lincoln. *sed in intus.* Regius, *sed initus* Rott. haud ambigue *sed imitus commotas.* Quod pari felicitate restituit Lipsius, etsi adhuc non auditus, infra 17, 1. *fontes imitus ignis eructari*

Propelli susum atque rursum subjici] *Sursum prorsum* vel *rursus prorsus*, vel *rursus ac prorsus*, quid sit scio: *sursum* quoque *deorsum* bene habet: sed *sursum* vel *susum atque rursum* Carrionis unius commentum est. Quod tamen etiamsi recte diceretur, rei præsenti non congrueret. Scripti equidem *propelli rursum atque subjici*, quod, credo, illum traxit in errorem: sed illi nihil aliud significant, quam quod antehac publicatum fuit, *propelli sursum atque subjici.* Ille putavit *rursum subjici* esse decidere quod elevatum ac propulsum sursum esset. At *subjici* est id ipsum quod *propelli sursum*, intumescere & altius fieri. Sic Virgilius: *Quatum vere novo viridis se subiicit alnus.* Et alibi: *Parnassia laurus Parva subingenti matris se subjicit umbra.* Vide ad Livium 6, 24

Sicut in alio loco] Rot. & Lincoln. *sicut alio in loco.*

Cum Aristotelis libros problematum præcerpsimus] Lege ex Regio & Rot. *problematorum præcerperemus.* Vide supra, & infra 3, 6. *Præcerpere* dictum, ut *præflorare.* Ipse lib. 14, 1. & Livius Apuleiusque.

AD LIB. III.

CAP. I. *Hieme jam discedente*] Corrige ex MSS. *decedente.* Virgilius ecl. 2. *sol decedens duplicat umbras.* Primo Georg. *Gnossiaque auratæ decedat stella Coronæ.* Et in quarto: *Te veniente die, te decedente canebat.* Horatius lib. 1 epist. 6. *& decedentia certis Tempora momentis.* Curtius lib. 8. *noctem, quæ decederet.*

Apud balneas Sitias.] Sic & prima editio Romana. Rot. *stitias.* Reg. *Sticias.* Lincoln. *Scitias* Alios, *Scicias.* Numquid *Titias*? Martialis lib. 11 epig. 52. *Hic nullo comitante vel molesto Thermis grandibus & suis lavatur. Anguste Titius tamen lavatur.* Onuphrius quoque in augmento Aurelii Victoris sub titulo, Quæ quo loco quave urbis regione reponerentur, non

liquebat, appellat *Balinea Titii, Sophonii Tigellini &c.*

Quid enim istuc sit] Regius *fit.* Forte: *Qui enim istuc fiat.*

Longe jam diu in eo ipso quærendo fui] Rot. *Ego inquam longe diu nec ipse*, sine τοῦ *Et* a principio. Suspicor: *Eo, inquam, longe diu & ipse quærendo fui. Longe diu* est admodum diu vel valde diu. Ut apud Plautum, *Diu & longum, diu & multum.* Vulgaria sunt *longe aliter, longe secus. Fui quærendo*, ut cap. 3. *esse exspectando.*

Periphrasin poëtarum] MSS. *periphrasis.* hoc est periphrases. nam semel id ausi non solent in uno sistere. Et prægnantior hic numerus est.

Et quid haberet] Omnino, *ecquid*, ut olim editum. nam MSS. ubique fere hæc confundunt: eoque non illi, sed ratio in his sequenda est. Rot & Reg. *rogatus eo quid haret.* Vox ultima compendium scribendi est: quod non assecutus sensus librarius audacissime reddidit *horum*, idque transposuit, ut in Lincoln. habetur: *& quid horum super ea re diceret*, quemadmodum Pal. fere apud I. Gebhardum 2 Antiq. lect. 4. Lib. 16, 1. *an quod ita serio judicatoque existimaret, non habeo dicere.* Lib. 17, 20. *habesne nobis dicere in libris rhetorum vestrorum tam apte compositam orationem?*

Quos, inquit, avaritia minuit & corrumpit] Diu quæsiisse ait Gebhardus, quid esset *minui avaritia*, subucitque *movit.* Ego eo verbo haudquaquam offendor. Sed Reg. & Rott. *Quorum inquit.* dein Reg. *avaritia tenuit & corrupit*: Rot, *avaritia minuit & corrupit.* Scribe: *Quorum, inquit, avaritia ingenium corrupit.*

Sese in quærendæ undique pecuniæ] Præpositio neque in MSS. neque in editionibus vetustis Romana, Ven. Aldina, Vascosani, Gryphii conspectui est. Dein Reg. *sese quærunda pecuniæ* sine τοῦ *undique.* Rot. *sese quærunda undique pecunia.* Lege: *qui sese quærundæ unice pecuniæ dediderunt.* Lib. 19, 2. *qui duabus istis belluinis voluptatibus sese dediderunt.*

Negotiis se plerumque] Rot. *Negotiis qu splerumque.* Regius *Negotiis enim se plerumque.*

Sicut & alia in his omnia] Præpositio videtur vacare. Bene autem Carrio vel Stephanus, *relictui sit*, & confirmant scripti ubi vulgo edebatur *relictum sit.* Sicut alia sunt his relicta & insuper habentur, ita & labor.

Eosdem cum corpore esse vegeto & valenti] MSS. *eosdem tamen corpore esse vegeto ac valenti.* Est autem τὸ *tamen* & in superioribus editionibus, neque mutasse operæ pretium est.

Eum teneri necessarium est] Rot. *necesse est.* Reg. *necessum est.* Atque ita reponendum.

Is vere dici potest effaeminato esse] In Rot. video *tum denique id vere.* Neque aliter Regius, sed hic praeterea *effaeminando.* Conjicio: *tum denique id vere dici potest effaeminando esse animo & corpori, qui neque sese neque aliud curet, nisi pecuniam.* Intelligendum, *animo & corpori ejus, qui.* Rot. etiam *esse corpore & animo.* Regius, *curent post pecuniam.* Rot & Linçoln. *curent nisi pecuniam.* Quasi τὸ *qui* plurativo numero velint significare intellectum τὸ *eorum.*

Plus quam potuit eam criminatus est] P. Scriverius malebat, *plus quam oportuit.*

Cap. II. *M. Varro dicat eorum*] In Regio non apparet vox *eorum*: neque opus ea est: sed & saepe illam inculcarunt auctoribus invitis. Similiter ipsum principium: *qui noctis hora tertia quartave sive alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellarique debeat.* Non enim putavit necessario sibi dicendum esse, *dies natalis eorum.*

Qui dies noctem consecutus est] Verbum substantivum non video in Rot. Et sufficit: *is ne quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecutus.*

Qui ex media nocte ad] Olim, *qui media nocte.* Sed e Macrobio, qui totum hoc caput descripsit, addiderunt praepositionem Ex. Reg. Lincoln. Rot. *qui in media* Rot. amplius: *qui in media nocte nascuntur ad proximam mediam noctem in his horis* XXIII *una die nati dicuntur.* De particula nolim contendere, quam Macrobius ex meliori codice, quam nobis sunt, hausisse videtur.

Qui in sex horis noctis posterioribus nascatur] Rot. *qui in posterioribus* VI *horis noctis nascitur.*

Quod quidem, inquit, nimis absurdum est] Iac. Cujacius Observ. 15, 22 legit *minus absurdum.* Et sic editum Gryphio. *Nimis* haud dubie verum est. Absurdum enim eundem duos proprie dictos habere natales. Id autem evenit hac Umbrica diei aestimatione. Qui natus est Calendis matutino vel ante sextam finitam, ejus natalis sunt Calendę. At idem dies post sextam incipit censeri Quartus vel Sextus Nonas. Natus igitur videtur iste & Calendis & quarto vel sexto Nonas. Sed hęc mera cavillatio est. nam quod ait eum diem, qui post Calendas est, etiam videri debere istius natalem, id verum est de die naturali, non civili Umbrorum. Civiles enim Umbrorum Calendae cum sexta exierant. Itaque qui post sextam nascebatur, ejus natalis erat quartus vel sextus Nonas, haudquaquam Calendae.

Et Kalendarum dimidiatus] Reg. & Rot. *dimidiorum.* Tum Rot. *ante horam ejus diei sextam.* Forte: *ante horam ejusdem sextam.*

Partim diurna, partim nocturna] A mala manu est. Noster enim Sallustiani moris æmulus scripserat: *partim diurna, alia nocturna*. Sic Reg. & Rot. & Macrobius.

Quæ inter noctem fiunt] Sic MSS. non *internoctu*, ut frustra Lipsius & idem Livio ingerens Freinshemius. Vide ad Livium 29, 14. & 32, 29

Qui proximus eam noctem illucescit] Sic sane Plautus, Cicero, Livius. Rot. tamen *lucescit*.

Auspicantur & post exortum solem agunt] Sic advocat Lipsius, testatus tamen libros plerosque veteres habere, *& post meridiem sole magno*: unde se corrigere: *& post meridiem solem agunt*. Apud Gryphium invenio illud *post exortum solem*: nam Rom. Ven. Ald. Vascos. *post meridiem sole magno*. At Rot. & Reg. *& post meridiem solem agnum*. Unde quid potest commodius fieri Lipsiano? Quod tamen non satisfacit Er. Puteano in Genialibus sermonibus, qui multo cum honore magistri, fatetur recte restituisse Lipsium, sed errasse vult Gellium, qui dicere debuisset, *post occasum solem agunt*. alioqui licere interpretari Romanos, perinde ut Athenienses, diem a sole occaso ad solem iterum occidentem pro die uno habuisse. Sed cum sol occasus suprema tempestas foret, quid erat, obsecro, quod magistratus publice auspicato post solem occasum agerent? Dein cum pluribus argumentis Gellius utatur, sufficit hoc argumento demonstrari, tempus a media nocte usque post meridiem unius diei æstimationem non excedere: atque ita nec Babyloniorum nec Umbrorum similem Romano morem. Accedunt alia, quę satis aperte & ab Atheniensibus Romanos separent. At Scioppius de stilo historico, memorabilem vocat Lipsii solœcismum *meridiem solem*, & post multa, ut mos hominis erat, acerba dicta impingit nobis, *post meridiem solum agunt*. vel *post meridie* vel denique *post meridiei solem*, omnia nugatoria. Non erat Lipsius tam ridiculus, neque pueriliter sibi persuaserat, τὸ *sol occasus* dici ut *Urbs Roma*: & potius turpissimum est Scioppium nescivisse, *meridiem solem* accepisse Gellium pro meridiano: ut *Pontus Scythes* pro Scythico apud Senecam, *Phryges luci* pro Phrygiis apud Statium, *amor advena* pro peregrino apud Ovidium, *Dialectus Doris* pro Dorica apud Suetonium, *stellæ errones* pro erraticis Nigidio, quod refert noster hoc libro cap. 10.

Post meridiem solem agunt auspicati] Manca & mutila hęc esse clamat Eryc. Puteanus, seque restituere: *cum post mediam noctem & post ex. s. agunt auspicati*. Sed meliores editiones adhibuisse debebat, non enim Stephanus modo, sed & Ro. Aldinaque cum MSS. & Macrobius *auspicatique*.

Egisse ex eodem die dicuntur] Rot. *& eodem*. Sed neutra particula utilis, atque adeo abolenda: prӕterea neque aut Regius aut Macrobius eam agnoscit.

Quos nullum diem abesse Roma licet] Er. Puteanus ex Macrobio supplet, *nullum integrum diem*. Non subscribunt manu exarati. Vide Cujacium 24 Observat. 16, & nostrum 13, 12

Non dicuntur abfuisse unum diem quando] In Rot. conspicor: *non videntur abfuisse unum diem, quoniam*. Ex Regio quoque mihi notarunt *quoniam*.

Partem aliquam illius in urbe Romana sunt] Sic Aldus & Gryphius. Sed Regius, Rott. editionesque Ro. Ven. Steph. *parte aliqua illius in urbe Roma sunt*. Macrobius: *partem aliquam in urbe consumunt*.

Q. quoque Mucium juris consultum] Reg. & Rot. *jureconsultum*. Lib. 4, 2. *propterea quæsiverunt jureconsulti veteres*. Sic & Macrobius.

Dicere solitum legi] MSS. & Macrobius: *dicere solitum, lege*. Suspicari liceat: *Q. quoque Mucium dicere scilicet, Lege non esse usurpatam*. Quod nihil aliud est quam, *Q. quoque Mucius dicit scilicet*. Vide Observ. 3, 9

Non esse usurpatam mulierem] Macrobius, *lege non isse usurpatum mulierem*. Intellige cum effectu. *Lege non isse usurpatum* est non legitimo more firmasse usucapionem, vel usum, quo fiebant justӕ nuptiӕ. Ut constaret matrimonium usu, trinoctium abesse matronam a viro juris erat. Quӕ itaque it usurpatum a. d. IV Calendas Januarias, non implet trinoctium. Prima quidem nox inter quartum & tertium Calendas integra est. Secunda inter tertium & pridie Calendas, item solida est. At tertia non est integra, quia horӕ post meridiem noctis sive post sextam non sunt diei prӕcedentis, qui annum finit, sed Calendarum Januariarum, quӕ novum annum incipiunt. Utrum adamabis, non inepte facies. *Usurpatam esse* nempe a marito: non effecisse, ut usurpata judicaretur, ut usu uxor fieret. quemadmodum in lemmate: *quam maritus non jure usurpavisset*. *Usurpatum isse* si mavis, supinum sumendum est παθητικῶς, nempe abnoctasse, ut a marito usurparetur. quemadmodum mox, *usurpatum esset*, & *usurpandi causa*.

Isthæc autem omnia] Reg. & Rot. *Iste* & in utroque τὸ *Ad* desideratur. Quid si fuerit: *Istas autem omnis de dierum temporibus & finibus observationes, disciplinam antiqui juris continentis, quum in libris veterum inveniremus*.

Cap. III. *Atque contente lectitaverunt*] Rot. *lecticarunt*. Reg. *lectitarant*. Alius & Lincoln. *lectitaverant*. Mox priores duæ, *ambiguæ crediturum*. non *credituros*, Scribe: *qui plerasque Plauti*

Comœdias curiose atque contente lectitarit; non indicibus Ælii &c. super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, crediturum.

Adductus stilo atque facetia] Rot. *philo atque*, ut tamen subjectis punctis τῷ *P* & τῷ *H* supra scribatur eadem manu *F*. Regius *filo*. Recte atque eleganter. Cicero in Lælio; *Nos autem te potius: quamquam etiam ab illis sæpe quæsivi & audivi: sed aliud quoddam filum orationis tuæ*. de Oratore lib. 2. *Omnes etiam tum retinebant illum Pericli succum, sed erant paullo uberiore filo*. Lib. 3 ejusdem operis: *Hæc formanda filo ipso & genere orationis*. Oratore: *si tenues causæ, tum etiam argumentandi tenue filum*. Et in epist ad Dolabellam, *munusculum levidense crasso filo* Noster 16, 19. *Celeri admodum & cohibili oratione vocumque filo tereti & candido*. Sic Symmacho *elaboratam soloci filo cantilenam* restitutum virtute Scioppii, frustra sibi vindicantibus aliis.

Ubi iste monebat esse, nisi cum] Distinguendum & legendum censeo: *Ubi iste monebat, esse, nisi cui nihil erat*. nam *esse* est edebant, vescebantur.

Non est, nisi soli] Ro. Ven. Vascos. *non estur*, quod & sensus & modulatio carminis requirit. Reddidimus idem verbum Militi Plautino. *Epityro, ut apud illum estur insane bene*.

Stratex, scrupedæ, strativolæ] Apud Varronem, *Scrattiæ scrupedæ stritabillæ, tantalæ*. Apud Festum *Scraptæ*. Apud Nonium *Scraptæ scrupedæ strictivillæ sordidæ*. Regius: *Scrattæ scrupedæ strittivillæ sordidæ*. Rott. *stratte scr. strittivillæ sord*. Tertius, *Stracte strupe destrati nilbe sordidæ*. In antiquiss. cod. Nonii. *estrate crupedæ strictibellæ sordidæ*. In quibus omnibus nihil sani. Nos ad Plauti Casinam tentavimus.

Quin & Plauti foret & omnium maxime] Priorem copulativam deleverunt nuperrimi. Reg. & Rot. *quin ea Plauti foret & omnium quidem maxime genuina*. Quidam *gemina*, alius *germana*.

Sed M. Acutici] Scriptus *M. Hatrutici*. Reg. & Rot. *M. Accii Titi*. Lambecius, *M. Aquilii*.

Non tamen dubium est] Reg. & Rot. *Neque tamen*.

Resipiant dictum Plautinum] Cur recesserunt a membranarum *stilum Plautinum*? Ro. & Ve. *recipiant dictum Plautinum*. Aldus, Vascos. Gryphius *Recipiant stilum Plautinum*. Notavit & Juretus ad Symmachi lib. 1. ep. 26.

In mercationibus perdita] Reg. Rot. Lincoln. *in mercatibus*.

Cap. IV. *Barbam & genas radere moris fuit*] Sic Aldus, Vasco. Gryphius. At Ro. Venetaque, *radere patrii moris fuerat*. Regius, *radere mos patrius fuit*.

Neque non candida veste uti] τὸ *Non* videtur abundare. intelligitur enim ex præcedenti *desisse*. Alioqui dicendum fuisset: *neque non candida veste usum*.

Cap.

Cap. V. *Incorruptus tamen & castus & perinteger*] Posteriorem copulativam editiones priscę agnoscunt nullę. Vascos. satis audacter, *& castitatis integræ.* Fulvii codex. *castus & stupro integer.* Reg. & Rot. *tamen & astu perinteger.* Puto utrobique conjunctionem delendam: ut sit: *qui incorruptus tamen, castus, perinteger dicebatur.*

Cap. VI. *Aristoteles in septimo Problematum*] Fulvianus, Reg. & Rot. *problematorum*, ut supra 2, 30. Festus in *Naucum*: *Glossematorum autem scriptores fabæ grani (putamen,) quod hæreat in fabulo.* Sosipater lib. 1. *A litera terminata singularia neutra nulla inveniuntur, nisi peregrina, ut poema, toreuma, emblema. de quibus dubitatur, quem casum genitivum & ablativum habeant pluralem. Legimus enim toreumatum & toreumatorum: item toreumatis & toreumatibus.* Idem eodem: *Poematorum & in secundo & in tertio Varro sæpe dicit, & his poematis, tamquam nominativo hoc poematum sit, & non hoc poema. nam & ad Ciceronem undecimo, horum poematorum & his poematis oportere dici ait. Itaque Cicero pro Gallio poematorum & in Oratore poematis dixit. Sed & Q. Lælius ex principibus Grammaticis librū suum ita inscripsit: De vitiis virtutibusque poematorum. Accius quoque Didascalicorum nono. Nam quam varia sint genera poematorum, Bæbi, quamque longe distincta, ab aliis nosce.*

Supra palmæ, inquit] Reg. & Rot. *inquiunt.* Bene, nam & ad Aristotelem & Plutarchum refertur.

Nec intra flectitur] Salisberiensis, *in terram flectitur*, ut notavit Chr. Colerus Parerg. 20. addito, Nescio quam bene. Et videtur alterum scitius. nam *intra* est in sese.

Cap. VII. *Verbaque ex Originibus M. Catonis*] Reg. *de Originibus.* Et observavi sępius, ubi utrumque opportunum, hoc illo veteres maluisse.

Hostium circumstantia. Maturum censeo] Fulvii margo dubium e scripto, an ab ipsius ingenio: *ostendit exitium de loci importunitate & hostium circumstantia maturum. Censeo, inquit, si rem servare vis, faciundum.* Et sic etiam Scioppius de stilo historico. *Maturum*, propinquum, imminens. Cicero 2 de divin. *Edidit hæc Calchas, quæ jam matura videtis.*

Quadringentos aliquos milites] Hoc Carrionis vel Stephani. sed MSS & superiores editi, *aliquos.* nec fuit mutandum. Plautus Menęchmis 5, 5. *Elleborum potabis faxo aliquos viginti dies.* Ubi perperam Scaliger quoque *aliquot.* Lambinus opportune addidit ex Varrone: *esse oportet brassicam crudam ex aceto, & post aliqua folia quinque.*

Consilium quidem fidum atque] Rot. ignorat τὸ *fidum.* Regius. *Consilium quidem istud æque providens sibi viderier.* quę vera lectio est.

Consul tribuno gratias laudesque egit] Reg. & Rot. *agit.*

Quorsum ire pergant, in exspectando sunt] Præpositio nescitur a Regio. Sic supra hoc libro cap. 1. *Eo, inquam, longe diu & ipse quærendo fui.*

Apparuit ad eandem verrucam] In Reg. & Lincoln. particula deest. Rot. quoque, *apparuit adem verrucam.* Lege, *Sed ubi apparuit ad eam verrucam.*

Peditatum equitatumque illos quos in exercitu] Pronomen illos in primo reperio Aldo. Romana & Veneta cum MSS id hinc arcent. Sed præterea Regius: *peditum equitumque quos.* Sic igitur scribe: *Mittit adversum illos imperator Karthaginiensis peditum equitumque quos in exercitu viros habuit strenuissimos.*

Quadringenti omnes tum una persossi] Io. Pricæus ad 4 Apul. metam. recte judicavit locum esse corruptum, eoque tentat, *omnes ad unum.* Eruditius Reg. & Rot. *omnes cum uno persossi.* Genus est loquendi, qualia notavimus observatorum in Script. Eccles. cap. 3. & Mantissa Pec. vet. cap. 1. *redire cum decimo, cum centesimo aufugere, cum sexagesimo capere.*

Consul interibi dum ea pugna fit] Lincoln. *interibi dum ea pugna se.* Rot. *Consul inter ibi dum ea puga se.* Reg. *Consul interim dum ibi pugnatur se in locos tutos atque editos subducit.*

Verba Catonis] Hæc non sunt in Rot. neque manu prima in Regio, ubi ad marginem posita sunt, unde ab imprudenti librario inserta videntur.

Evenit cum saucius] Reg. & Rot. *Evenit ut cum.* Lege igitur: *evenit, ut cum saucius multifariam ibi factus esset, tum vulnus capiti nullum evenerit.*

Ægreque spirantem] Et hoc a Carrione vel Stephano. nam priores, *atque spirantem.* Scripti etiam *atque*, sed ignorant *spirantem.* Subest haud dubie aliquid gravioris vitii. nam Rot. *defatigatum vulneribus atque quod sanguen defluxerat.* Nec aliter Lincoln. nisi quod *sanguinem.* Regius, *defatigatum vulneribus atque quod sanguineis ejus defluxerat.* Ubi illud, *inter mortuos defatigatum vulneribus atque cognovere*, integrum & Catonis esse censeo quam quod maxime. *Atque* enim idem quod cito, celeriter. de quo ad Livii lib. 26, 39. & noster lib. 10, 29. Qui etiam utitur lib. 17, 20. *Hæc verba ubi lecta sunt, atque ibi Taurus mihi, Heus tu, inquit, rhetorisce.* Sed his interjecta monstrum alunt. Suspicabar, *ut sanguen ore ejus effinxerant.* Etsi enim caput sauciatus non erat, tamen & suo & hostium cruore faciem poterat habere maculatam. *Effingere* autem sic Catonianum verbum, de re rust. cap. 68 *fiscinas spongia effinget.* Nec Ciceroni spretum, pro Sextio: *e foro spongiis effingi sanguinem.* Et fortassis hic quoque Priscus ille: *cumque inter mortuos de-*

fatiga-

fatigatum vulneribus atque, ut sanguen spongia effinxerant, cognovere, eum sustulere. Quando autem Stephanus edidit *defetigatum*, ne hoc quidem silendum puto, in Rot. esse *defetigatum*, sed τῷ A priori subjecto punctulo suprascribi *E.*

Benefactum in quo loco] Aldus, Vascos. Gryphius, *loco in quo ponas.* Regius & Romana: *quo in loco.*

Leonidas Lacedæmonius laudatur qui simile] Neque in Regio neque in Rot. conspicuum est τὸ *laudatur.* Tum uterque, *Leonidas lacu qui simile.* Lego: *Leonidas Laco consimile apud Thermopylas fecit.*

Q. Caditii virtutem] Reg. & Rot. *Q. Caditii tribuni virtutem.*

Nomen fuisse refert, sed Valerio] Reg. & Rot. *fuisse ait sed laucrio.* unde *Laberio* Ro. Ven. Ald. Vasc. Gryphius. nec video quę potior auctoritas fuerit sive Carrioni, sive Stephano, ut supponerent *Valerio.*

Cap. VIII. *C. Fabricii & Æmilii*] Reg. *& q. Æmilii.* Lege, *& Q. Æmilii.*

Et unam atque alteram pugnam] Cur displicuit, quod est in scriptis: *& unam atque alteram pugnas prospere pugnasset.*

Satisque angerentur Romani] Uterque MS. *agerent*, ut olim Lipsius 1 Elect. 12. Lib. 19, 1. *complorantibus nostris omnibus atque in sentina satis agentibus.* Vide quæ scripsimus ad Plauti Bacchides 4, 3.

Pocula in convivio ministrarent] Facile fero. siquis tamen liber antiquus ablegaret τὸ *pocula*, non repugnarem. Justinus lib. 12. *Cassandrum, qui cum fratribus Philippo & Jolla ministrare regi solebat.* hoc est, ut ipse mox explicat, prægustare ac temperare regis potum. Tacitus 1 histor. *Servili deinceps probro respersus est, tanquam scyphum aureum in convivio Claudii furatus. Et Claudius postera die soli omnium Vinio fictilibus ministrari jussit.* Regius: *filius suus pocula in convivio ministraret.*

Quos tum habuerit restituisse & reddidisse] Lincoln. *habuerit nescivisse & reddidisse* Reg. & Rot. *quos tum habuit vestiuiße & reddidisse.* Quod profecto male mutarunt: nam dona hujusmodi, vestimentorum scilicet, & olim, & hodie præcipue in Oriente frequentia. Sacræ literę meminerunt: & Ælianus inter *Δῶρα τὰ ἐκ βασιλέως διδόμενα τοῖς παρ' αὐτὸν ἥκουσι πρεσβευταῖς* refert *στολὴν Μηδικὴν*, lib. 1. *ποικ.* 22. Præterea homines ab hostibus capti detractis spoliis quam culti esse ac nitidi veste soleant, nemo ignorat. Ut igitur gratius rex faceret munus suum, merito hanc eis injurię notam abstersit.

Continuo animo strenui commoti] Reg. & Rot. *animo tenui.* Vir audeo

audeo fateri, quod suspicor, nimirum fuisse: *Nos pro tuis injuriis continuis animotenus commoti inimiciter tecum bellar studemus.* Neque *animotenus* durius quam *pubetenus*, *capitetenus*, *oretenus* & similia. *Animotenus commoti* foret imitus, penitus, toto pectore commoti.

Communis exempli & fidei visum est] Omnes antea editi, ut Reg. & Rot. *communis exempli & fidei ergo visum est*. Fuerit fors aliquis codex, in quo legeretur *fidei gratia*, aut etiam *fidei gratia ergo*: non propterea utrumque amovendum est: ut voluit God. Stewechius ad Arnobii sextum, id quod statim Carrio Stephanusque sunt secuti. Quos non minus peccasse puto, quum τὸ *armis* sustulerunt, ubi MSS & editi, *quem armis vincere possemus*. Africanus apud Justinum lib. 31. captum ab Antiocho *armis se recepturum filium* dixit. Cicero Phil. 3. *in eam urbem rediit armis, e qua excesserat legibus.*

Qui sibi pretium] Rot. & Reg. *præmium*. Quæ est, ubi indifferenter ponantur. Ut in C. Gracchi oratione apud nostrum lib. 11, 10. *neminem nostrum invenietis sine pretio huc prodire.* Et mox: *Hi quoque petunt non a vobis bonam existimationem, verum a Mithridate rei familiaris suæ pretium & præmium.* Est ubi alteri locus, alteri non sit. Vide 2 Observ. 25

Cap. IX. *Magnitudine insitata*] Reg. *invisitata*.

Colore phœniceo] Reg. *pœniceo*. quemadmodum infra quoque & hic & Rot. *pœniceum*. Vetustissima tabula ænea: *quei. eorum. in. ameicitiam. poplei. Romanei. bello. Pœnicio. proxsumo. manserunt.* Muretus in Fulviano fuisse ait *puniceo*. Supra 2, 16

Flava & comanti juba] Rot. *flora & comanti juba*, ut & Regius unde jam Salmasius hunc locum emendavit ad Solinum p. 1330. De vocabulo præclare Servius ad Æneid. 12, 605. *Flavos Lavinia crines*] *Antiqua lectio FLOROS habuit, id est, floruleutos, pulcros: & est Ennianus sermo. Probus sic annotavit: Neotericum erat FLAVOS. ergo bene FLOROS. nam sequitur, ET ROSEAS LACERATA GENAS. Attius in Bacchis Nam flori crines viden ut propexi jacent? In iisdem, Genas lamgo florà nunc demum irrigat.* Pacuvius Antiopa: *cervicum floros dispergit crines.* Ita enim ibi legendum. Adde Colvium ad 8 Met. Apuleji Muretus e Fulviano notat *florea*.

Possideretque, is cum omni domo] Sic quidem & Ro. Ven. Vascos. sive Ascensii. At Aldus Gryphiusque: *ut quisquis haberet eas possideretque, ut is cum omni domo* &c. Et sic MSS. Diximus de hac ejus particulæ iteratione ad Livium lib. 28, 9. Et occurret ea nobis iterum in nostro lib, 6, 10. *Athenienses caverant, ut qui Megaris civis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut ea res homini capitalis esset.* Lib. 14, 1. *ut quoniam ejus oceani* cum

cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicujus, &c. *ut existimemus id negotium quasi habena quadam de cælo vinctum gubernari.*

Emisseque HS centum millibus] Sic Ro. & Veneta. Aldus, Vasco. Gryphius cum MSS. *emisseque eum HS centum millibus.* Nec video causam, cur deleri pronomen meruerit.

Victis Parthis] Hoc in Ven. Ald. & cæteris reperio. At Romana & Vascolani cum Regio: *victis partibus*, idque monere prævertit Lipsius 1 Elect. 7. Gisanium quoque monuerat Muretus sic esse in Fulviano.

Colore exuberantissimo] Reg. & Rot. *exsuperantissimo*, ut conjecit olim Colvius ad Apulejum de dogmate Platonis. Supra 2, 26.

Phœniceum Græce partim] Regius: *quem colorem nos, sicuti dixi, pœniceum dicimus.* Forsan & malis *Græci.*

Cap. X. *Quem Græci ἑβδομάδα appellant*] Reg. & Rot. *ebdomas*, ut dubitare possis, ἑβδομάδα an ἑπτάδα voluerint.

Quas Πλειάδας vocant] Sic Aldus & Vasc. & Gryphius. Ro. & Ven. *quas Græci Πλειάδας vocant.* Regius: *quas Πλειάδας Græci vocant.*

Atqui neque ipse Zodiacus] Lincoln. Ro. & vetustiores editi: *At neque.* Regius, *Ac neque.* Et vix videtur adversativæ locus esse.

Quod ejus virile fœtus futurum est] Lege cum Lipsio, *virile secus.* sic enim plane regius codex. Vide etiam, ni grave est, quæ scripsimus ad Livium lib. 26, 47.

Gravissima quæque fieri adfirmat septenariis] Regius & Lincolniensis *gravissimos quosque, tum septenarios.* Quam ob rem Salmasius in libro de annis climactericis corrigit: *Periculi quoque vitæ fortunarumque hominum quos climacteras Græci appellant.* Sed quid opus facere κλιμακτῆρας *periculi*, cum ipsa pericula sint κλιμακτῆρες, & κλιμακτῆρες pericula, ut ipse ibidem docet. Quid clarius verbis Valentis: Καὶ νόσυς ἐπιτρφαλεῖς ἰδίαςἐ κλιμακτῆρας ἢ κινδυνὺς. Nimirum turbavit illum mutatio generis, cum *gravissimos quosque septenarios* non responderet τῷ *pericula.* Sed hæc nostri elegantia est: quum enim vel ad prius *pericula*, vel ad posterius *climacteras*, posset referre, quod dicendum restabat, posterius elegit, tanquam minus vulgare. Quintilianus lib. 5 Inst. 9. *Unde Sp. Melii Marcique Manlii popularitas signum affectati regni est existimatum.* In Rot. major pars hujus capitis desideratur.

Quasi jam mundo senescente] Non temere est, quod Reg. & Rot. *mundum senescentem.* Vide an abolendum sit bis verbum substantivum, ut habeamus: *nisi, ut Homerus, opinatus est vastiora*

stiora prolixioraque corpora hominum antiquorum, & nunc quasi jam mundum senescere rerum atque hominum decremento.

Qui conficiuntur ex numero septenarii] Reg. *septenario.*

Κρισίμους cuique videri] Vetustæ edd. *cuiquam.* Regius & Lincoln. tantummodo *cui.* Forte: *κρισίμους eu videri.* nempe medicis musicis.

Nec non id etiam est ad vim.] Reg. *Neque non id etiam sumi ad vim facultatesque ejus numeri augendas.* Varro scilicet.

Septem opera in orbe terrarum miranda] Reg. & Lincol. *in orbe terræ miranda.* nam Rot. finit hoc caput in verbis *rerum atque hominum decrementa sunt.*

Ad oppugnandas Thebas duces septem electos] Non invenio in editis ante Gryphium. Omnes enim ut Reg. & Pal. apud Gebhardum 2 Antiq. 4. *delectos.*

Ex quibus aliquantum, quum proscriptus] Ro. Ven. Ald. Vascos. Gryph. *aliquamdiu.* Optime Regius: *aliquammultos.* Cicero lib. 4 in Verr. *Sunt vestrum, judices, aliquammulti, qui Pisonem cognorunt.* Et restituendum id vocabuli quoque censeo Apulejo lib. V. *Sed antequam multum viæ laboranti vestigio pererrasset, inscius quodam tramite delabente accedit quamdam civitatem.* Florentinus: *Sed aliquammultum.* Lege: *Sed cum aliquammultum viæ.*

Cap. XI. *Uter natus sit prior*] Numquid *natu.* Ut mox: *per quæ ostendi putat Hesiodum natu priorem.* Sic enim Reg. & Rot. non solum *ostendit.*

Idque ex epigrammate ostendit] Reg. & Rot. *ostendi*. pendet enim ex superiori, *Varro dicit.*

Nisi ab Hesiodo jam dictum videretur] Rot. & Lincol. *videret.*

Hesiodi carminibus vulgatum esset] Reg. & Rot. *invulgatum.* Verbum, quod nesciremus a Cicerone nostrum accepisse, nisi exstaret ad Atticum lib. 2, 1. *quo die Allobroges involgarunt.* Noster & in præfatione: *non aspernentur, quasi nota invulgataque.* Lib. 4, 9. *reverenda & reformidanda sunt magis quam invulganda.* Lib. 18, 1. *decreti cujuspiam ex philosophia perperam invulgati purgatio.*

Ex insula Io natum] Τὸ *natum* amandant Reg. & Rot. quorum ille *ex insul' cho*: alter, *ex insul'co.* Scribe: *sunt qui Ægyptium dicant fuisse, Aristoteles tradit ex insula Io. M. Varro in libro &c.*

Quod ara Ietæ mortuo] Vett. edd. *Quod ariete.* Reg. *Quod aciete.* Rot. *Quod acietem.* Unde belle Salmasius: *Quod hac Ietæ.* nam & in Rott. primæ literæ τοῦ *acietem* superposita est aspiratio. Stephanus: Ιος, νῆσος τῶν Κυκλάδων ἀπὸ Ἰώνων οἰκησάντων. ὅθεν ἦν ὁ Ὁμήρου μήτηρ. Εκαλεῖτο δὲ καὶ Φοινίκη ἡ Ιος. Εστι καὶ Λυδίας. Ο πολίτης, Ιήτης καὶ Ιέτης.

Επ᾽ ἄλλοι πόλεις διερίζουσι] Ante Aldum *ἐρίζουσι.* Reg. & Rot.

his

his Græcis carent. E Pal. profert Gebhardus 2 Antiq. 23. ἐρίζουσι κλυτοῦ περὶ, conjicit autem ἐρίζουσι. Posset legi ἐριδαίνουσιν· aut, si retines τοῦ κλυτοῦ, quando in editionibus priscis adjecerunt Latine, de stirpe insignis Homeri, placeat, Ἑπτὰ πόλεις ἐρίδουσι κλυτοῦ περὶ ῥίζαν Ὁμήρου. Solent enim τῷ Δ ἀντὶ τοῦ Z abuti.

CAP. XII. *Propemodum absurdo vocabulo*] Regius: *Largum atque avidum bibendi P. Nigidio doctissimo viro nova & prope absurda vocabuli figura bibosum dictum.*

Bibosus dictum etiam nusquam reperi] Rot. *bibosum etiam nondum dictum usquam inveni.* Reg *bibosum dictum nondum etiam usquam inveni.*

Laberius in mimo vel primo] Sic jam Ro. & Veneta. Aldus, Vascos. Gryphius, *in mimo libro primo.* Reg & Rot. *Laberius in mimo, qui Salinator inscriptus est.* Recte igitur Phil. Rubenius ea verba censet adtexta a scriptore hæsitanti *primo* scriberet an *mimo.* Electorum lib. 2, 22.

CAP. XIII. *Compluriusque populos concurrentes*] Hen. Stephanus & Guil. Ranchinus 1 Var. 3. corrigunt, *compluresque e populo concurrentes.*

Percunctatur ejus rei causam] Reg. & Rot. *percontatur.*

Orator in republica fuit.] Reg. *oratorum unus fuit.*

CAP. XIV. *In duas partes disjectus sit*] Lege vel invitis scriptis cum Vascosano, *dissectus.*

Differit ac dividit subtilissime] Reg. & Rot. *disseritque ac dividit subtilissime.* Jungit enim particula hæc verba cum eo, quod præcessit, *dici existimat.*

Pars quæ deest ei vasi] Editiones priscæ & Lincoln. *deest a vase.* Reg. & Rot. *ei vaso.* Recte omnino & antique. Cato apud nostrum 13, 22. *Neque mihi ædificatio, neque vasum, neque vestimentum ullum est manu pretiosum.* Sosipater lib. 1. *Vasi Genitivo singulari I finita nomina genitivo plurali RVM syllabam capiunt vasorum. Et nominativus erit hoc vasum.* Cledonius: *Antiqui rectius dicebant vasum, quomodo scamnum.* Caper de verbis dubiis: *Vas, alii vasum.*

Et horæ Dimidio, tribus] Reg. Lincoln. Rot. *Dimidio & tribus confectis.* Item post paullo, *nam quum obvium esset dicere, Dimidia & tribus confectis*, iidem.

Attente verbum non probum mutavit] Reg. & Rot. *vitavit.* nam unde sciri poterat Lucilium prius verbum non probum posuisse, & deinde correxisse?

Plautus in Bacchidibus] Scripti, *Plautus quoque in Bacchidibus.*

M. Cato

M. Cato in libro quem] Hic iterum scripti: *M. etiam Cato.*

Eo crebro terram insternito dimidiatum digitum. Iam id bene] Quæ nunc tractamus exemplaria Catonis, præferunt. *Eo terram cribro incernito; altum digitum transversum. eam terram tabula aut pedibus complanato*, Cap. 49. Utcumque autem quædam horum non inspecto libro ex memoria fallente facile sic edidisse auctor possit videri, tamen Reg. & Rot. ostendunt eum non mutasse, *Eo cribro terram incernito.*

His verbis secus, quam dixi, usus] Parum interest: sed tamen & Reg. & Rott. *sequius quam.* Plautus Aulular. 3. 2. *qui diximus tibi sequius quam velles.*

Cap. XV. *Polycritam nobilem fœminam*] Fulvianus *Polycritam.*

Ætate jam edita] Sic omnes libri. Lipsius cum fatetur se ignorare an vocis *Edita* vis hæc sit, & subjicit *exita*, passus est aliquid humani. Neque opus τῶν media Scioppii. Est enim *edita*, quæ Ciceroni *acta decursaque, provecta & decrepita, confecta*, eidemque & Livio *exacta.* Sic *edere vitam* pro finire lib. 5. de finibus: *locum ubi Pythagoras vitam ediderat.* Philipp. 12 *libenter extremum vitæ spiritum ediderim.* Pro Sextio: *si tunc a templo Castoris animam, quam vix retinuit, edidisset.* Apuleius de Deo Socratis: *ubi vita edita remeandum est.* Lipsio videtur occasionem corrigendi dedisse Festi: *Ad exitam ætatem, ad ultimam ætatem.*

Eodem Olympiæ die] Commodiori ordine verborum Reg. & Rot. *Vincere coronarique Olympiæ eodem die.* Iidem cum Fulviano & Lincoln. *eos omnes.* non *eosque.*

Ibi in stadio inspectante populo] Quatuor MSS. *ibidem in stadio.*

Sed is nuntius non verus fuit, atque is adolescens] Dele cum Regio posterius *is.*

Cap. XVI. *Postquam mulieris uterus semen conceperit*] Hoc ordine verborum Reg. & Rott. sed uterque præterea, *uterum.* Quod correxerunt, quibus observatum aut in memoria non erat, veteres *Uterum* & *Uterus* dixisse, ut ex Plauto & Turpilio notavit Nonius. Ille Aulularia: *Perii, mea nutrix, obsecro te, uterum dolet.* Hic Philopatro: *Disperii misera, uterum cruciatur mihi.* Posset igitur alicui nasci suspicio apud Arnobium lib. 1. ubi legitur: *Nonne alius hæc utria, alius dicitu hos utero Cœlus & cœlum* &c. olim scriptum fuisse: *hæc utera, alius dicitu hos uteros.*

Nunquam octavo] Jo. Meursius *nonnunquam*, Animad. miscell. 4. 9. Scripti vulgatum confirmant. Eam enim opinionem vulgi scribit noster, quam postea refutat.

Sæpenumero decimo] Reg. Lincoln. Rot. *sæpius numero*, ut Carrio fecit, & Stephanus edidit. Cujus etsi exemplum nunc in mundo non est, non tamen dubitamus, quin ex antiquiore aliquo hanc formam vocabuli hauserit. Mox etiam scripsisse censeo: *eumque esse hominum gignendi summum finem.* Sic enim & alibi loquitur.

Decimo post mense] Reg. & Rot. *Decumo.* Sic & infra Regius. *Nona, Decuma, morta.*

Pol nono, etiam] Reg. Rot. Lincoln. *Pol nonoque, etiam septimo & octavo.*

Tam obscure atque præcise tamque adverse] Reg. & Rot. *tanquam.* Sed id recte mutatum, & illa particula ab hoc loco prorsus aliena est. Causantur tamen non esse Gellii tam male de Hippocrate judicasse, quasi sibimet his in verbis parum constaret. Quasi non æque liberi sit judicii aliquid ab eo, ut præcise atque obscure dictum, accusare. Sed non criminatur Coorum & medicinæ principem noster: tantum de una sententia pronuntiat, quod αἰνιγματώδη verba solummodo consideranti & latentis sub iis sensus ignaro cuivis in mentem veniret. *Est idem & non est*, quis neget obscure atque ἀντιθέτως & inconstanter dictum? At non hac stitisse Gellium, nec reprehensionem illam veram putasse, subjecta Cœlii Sabini enodatio ænigmatis hujus demonstrat.

Nomina Parcis tribus fecisse] Quatuor MSS. *nomina Fatis tribus.* quod Salmasius ad Solinum jam ex regio produxit. Nos eandem vocem restituimus Martiano Capellæ lib. 1. *Hac mox, ut Fata conspexit omnia, quæ gerebantur in Jovis consistorio, subnotare, ad eorum libros & pugillarem paginam cucurrit.* Ita lege, quum edatur, *facta subnotari.* Sed ipse antea dixerat. *Clotho vero, Lachesis Atroposque, quoniam sententias Jovis orthographæ studio veritatis excipiunt, ut pote librariæ superûm archivique custodes, cum senatum curiamque contrahi & ipsum Tonantem exuviis indusiari publice cernerent, magistratus in acta cœlestiumque consultum stilos acuunt, cerasque componunt.* Latinus Pacatus: *An ut illi majestatis tuæ participi Deo feruntur assistere Fata cum tabulis, sic tibi vis aliqua divina subservit, quæ, quicquid dixeris, scribat & suggerat.*

Factumque esse negotium] Videtur auctor scripsisse: *factumque ei negotium propter rationem temporis*, Quitilianus lib. 5 Instit. 12. *quando si negotium innocenti facit, liberet noxia, qui admiserit.*

In decimo mense gigni hominem] MSS. *in decem mensibus*, ut Carrio & Stephanus. Mox noster: *pari eodemque jure esse in decem mensibus natos & in undecim.* Lib. 14, 1. *quum in decem mensibus proximis in lucem ederetur.* L. 29 pr. D. de liberis & post.

Si quis mihi ex eo nepos sive quæ neptis post mortem meam in decem men-sibus proximis natus nata erit. Quare Marcilius ad l. XII Tabb. legit etiam, *non in undecim.* Sed proxime sequitur: D. *Hadrianum, causa cognita, decrevisse in undecimo quoque mense partum edi posse.*

In Satira M. Varronis] Reg. & Rot. *Hodie quoque in satiris forte M. Varronis.* Et habent τὸ *forte* editiones ante Carrionem & Stephanum.

Proxime fini progressa] Sic Ro. Ven. Gryphii. At MSS. Aldus, Vascos. *proxime finem*, ut cap. 2. *proximus eam noctem.* Lib. 15, 16. *quercum vidit proxime viam.* Alia dedimus ad Livium & in Observationibus.

In Ciceronis oratione fuit quam] Rot. *sententiam Cicero in hac quam.* Lincol. *sent. Cicero in hoc fuit.* Reg. *sententiam Cicero in hac fecit.* Fortassis: *Hoc verbum ad hanc sententiam Cicero in hac posuit, quam dixit de provinciis consularibus.* Quis enim non intelligit, τὸ *in hac* requirere *oratione*? Nisi mavis *fecit: nec facere verbum* minus videtur dici posse quam *facere verba.* Cogitabam etiam aliquando: *Cicero adhibuit, quum dixit.*

Καὶ ὅλȣ κατὰ μέρος] Apud Hippocratem exstat: καὶ ὅλον καὶ κατὰ μέρος. Ut eodem libro: ταῦτα καὶ ὅλῳ καὶ μέρει. Et, ὁ μὲν ἐς ζῶον καὶ ὅλȣ καὶ μέρεος. Pro istis autem, καὶ εἴπερ μὲν ἦ καὶ πλείω πλεόνων ἢ ἐλάσσω ἐλασσόνων, illic habetur, ἐν πολλὸν ἦ πλείω καὶ ἐλάσσω.

CAP. XVII. *Quod tres libros Plato*] Carrio & Stephanus locupletius: *Id quoque esse a gravissimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Plato.* Hoc ne quemquam offendat, sciendum sic legi in codice Regio.

Amicum ejus Dionem Syracusanum] Lincol. *Syracusium.* Reg. & Rot. *Syracosium.* Virgilius: *Prima Syracosio.*

Quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuisse] Neque in Regio neque in Rot neque in Lincoln. visuntur, *quem dixeramus.* Quare & illa, *tenui admodum pecunia familiari fuisse* cancellanda existimo, tanquam per imprudentiam librarii, postquam iterum *Platonem Philosophum* scripsisset, oculis in superiorem partem aberrantibus repetita. qui quum litura maculare scriptum suum noluisset, & hæc supervacua reliquisset, ubi inculcaverat, sequutus aliquis audaculus allevit quasi ferrumen illud, *quem dixeramus*, ut viderentur commodius cohærere iis, quæ præcedunt, quæque sequuntur. Nam *impenso pretio* sane Regius *immenso*: sed retinet *impenso* Rottendorfianus: & id impendio elegantius esse quam alterum, neminem præterit.

Nobilem illum dialogum continuasset] *Concinnasset* Reg. Rot. Fulvii codex: & ita conjecit olim Io. Meursius in Cretico Ar-nobi-

nobiano & Miſcellis. Tum

Ενθεν ἀπαρχόμενος τοιαῦτα χάρφη ἐνιδέχθης.

Cap. XVIII. *Senatores nondum majoribus honoribus functos*] Poſtremum vocabulum nec in Regio nec in Rot. compareat. Neque adeo dubito, quin abeſſe poſſit, atque elegantius ſubaudiatur: & *Senatores nondum majoribus honoribus* ſit dictum, ut noſter defendit, *Ipſe Quirinali lituo*, lib. 5, 8. Statim Rot. *in ſatura Menippea.*

In ſenatum lecti erant, ſenatores quidem non erant] Non video cauſam, cur prius illud *erant* Carrio & Stephanus obtrudant nobis, quod neque in MSS. olimque editis exſtat, & manifeſte turbat orationem. Cęterum mirum eſt tantos viros in re, quam quotidie oculis uſurpabant, neque valde ardua & difficili lolio victitaſſe. Vix erat quiſquam, opinor, ſenatorum, qui non aliquando pedibus iviſſet in ſententiam. Numquid igitur omnes *pedarii*? Haudquaquam. Neque enim *pedarii* dicti, quotquot pedibus in ſententiam diſcederent, ſed qui tantum pedibus irent, aut rariſſime aliter; ſive ipſi fiduciam non haberent dicendi, ſive non rogarentur, ut qui eſſent in poſtremis ſcripti. Ut Brutus *accuſator* vocatus, non quod non alii omnes nobiles adoleſcentes idem officium reipublicę aliquando præſtarent, quantumvis invidioſum, ſed quod hic toties & quotidie & nonnunquam inſontibus periculum faceſſeret.

Uſi quidem erant] Tolle τὸ *quidem*, quod item non eſt in MSS. & inepte hic repetitur.

Et quia in poſtremis ſcripti] Lego, *&* *qui in poſtremis*. Duo enim genera ſunt diverſa, curulibus magiſtratibus functi, & in poſtremis ſcripti. hi enim conſequebantur locum per cenſores, illi per magiſtratum a populo mandatum.

Poſitum eſt notari juſſimus] Reg. & Rot. *poſitum & notarius ſumus*. Videntur velle: *Verſum quoque Laberii, in quo id vocabulum poſitum, enotari juſſimus.* Puta per anagnoſten vel librarium noſtrum. Loquitur enim, ut qui dictaſſet opus ſuum. Vide quę ſupra diximus ab lib. 2 cap. 23

In mimo, qui Scriptura inſcriptus eſt] Rot. *'qſ t'e cure inſ. e.* Reg. *Stricturae inſcriptus eſt.* Sunt equidem *Strictura* ferri aut æris. Cæſar lib. 3 Gall. *Cujus rei* (cuniculorum agendorum) *ſunt longe peritiſſimi Aquitani, propterea quod multis locis apud eos æraria ſtricturæ ſunt.* Plinius lib. 34, 14. *Differentia ferri numeroſa &c. Stricturæque vocantur eæ omnes, quod non ſit in aliis metallis, ab ſtringenda acie vocabulo impoſito.* Iſidorus tamen lib. 16 Or. 17. *In notitiam autem formarum metalla ita venerunt. Dum enim*

quacumque causa ardentes silvæ excoquerent terram, ex calefactis venis fudit rivos cujuscumque stricturæ. Sive igitur æs illud fuerat, sive aurum. &c. Harum qualiscumque mentio nomen mimo facere potuit.

CAP. XIX. *Quam ejus vocabuli causam putarit*] Reg. *quam esse ejus vocabuli.*

Servus aßistens mensæ legere inceptabat] Reg. & m. p. Rot. *legere tentabat.* Forte, *legere cœptabat.*

AD LIB. IV.

CAP. I. *Omnis fere ordinum multitudo*] Nimium hoc & quantum turbę ne Cæsareum quidem atrium capiat. Rectius Reg. & Rot. *Omnium fere ordinum multitudo.* Etenim, *omnis ordinum multitudo*, sunt omnes, qui sunt in tot ordinibus: *omnium ordinum multitudo*, est ingens hominum quovis ex ordine numerus. *Ordines* autem multi & varii; quin & plus quam unus *amplissimi.* Quod apud Suetonium viros summos Lipsium & Casaubonum offendere non debuit. Vespasiano cap. 9. *Amplissimos ordines & exhaustos cæde varia & contaminatos veteri negligentia purgavit.* Sic enim & Cicero pro Sulla: *ut inimicus esse amplissimis ordinibus, infestus bonis omnibus, hostis patriæ videretur.* Pro Milone: *si denique unquam locus amplissimorum ordinum delectis viris datus est, ubi sua studia erga fortes & bonos viros, quæ vultu & verbis sæpe significassent, re & sententiis declararent.* De harusp. responsis: *Injecta est fax fœda ac luctuosa reipublicæ: petita est auctoritas vestra & gravitas amplissimorum ordinum, consensio bonorum omnium, totius denique civitatis status.* Quæ si recte atque acute inspicias, facile colligas, præter senatum, qui καθ' ἐξοχὴν *ordo* & *ordo amplissimus*, hunc titulum datum judicibus, in quorum numero & equestris & tribunorum ærariorum decurię, qui non essent de senatu. Sic pro Sextio, *ordinum maximorum homines, quibus patet curia.* Poterant enim venire in senatum non lecti quidam a censoribus senatores. Hinc & pro Milone: Pompejus qui judicarent, *delegit e florentissimis ordinibus ipsa lumina*

Grammaticæ rei doctor] Quędam edd. *doctior.* Reg. & Rot. & Lincoln *ditior.* Lege, *Grammaticæ rei scitior* id est, nonnihil supra vulgum peritus. Plautus Cistel. 4, 2. *Non sum scitior, quæ hos rogem.* Ovidius 9 de Nesso: *membrisque valens scitusque vadorum.* hoc est, gnarus.

Et, jam, bone, inquit, Magister, quicquid est] Reg. cum Rottend. *& ambo inquit magister.* Lincoln. *& amabone inquit.* Forte: *&,*

Aban;

Abunde, inquit, magister, quicquid est nomen tibi, abunde multa docuisti. Suavis enim & ἐμφαλικὴ adverbii repetitio.

Si nemo id non nimis barbare fecerit] Reg & Rott. membranæ, *fecerimus*, ut se scilicet una ibidem trahat. Poterat autem particula negans abesse: ideo Vascosanus expunxit. Sed Græcos secutus est & Plautum, qui in Milite 5, 2. *Jura te non nociturum esse hominum hac de re nemini.* Πεπλεόνακε γὰρ τὸ Οὐ κατὰ Ἀττικὴν συνήθειαν, inquit Scholiastes Homeri.

Indigeo addiscere quid sit penus & quo sensu] Rursus uterque codex cum Fulviano: *indigeo discere.* Sed & duo priores: *& quo fani.* Non temere est. Facile suspicari, quod & Salmasius exemplari suo adscripserat: *& qua fini id vocabulum dicatur.* hoc est, quousque sensu sese extendat & porrigat, quantum rerum complectatur.

Qui in venalibus Latine loqui tentant] Ambo, *captant.* Fere autem venales e Dacia, Cappadocia, Syria, Ægypto, & hujusmodi regionibus remotis advehebantur, eoque Latini sermonis erant ignari.

Et panicum & glans & hordeum penus est] Iidem ambo *glandem.* Lincoln. *glande.* Utrum scripsit *glandes*, an *glandis* nominativo singulari? Certe Nonius: *Glandis est plumbum in modum glandis informatum.*

Quid sit penus. Quot sint penus genera & quas differentias] Sic edebatur, quum Carrio fecit: *Quæ genera & quas differentias.* Scripti, *qui sit penus, quod sint penus & quas differentias.* Lege: *definire genere proposito & differentiis appositis qui sit penus. Quod tu, inquit, genus & quas differentias dicas, non hercle intelligo.* Nam & ubi vulgo τὸ *inquit* ponitur, nempe post *hercle*, in MSS. non apparet.

Rem, inquit Favorinus, plane dicam. postulas quod non est difficillimum] Reg. & Rot. *dictam* sine τελείᾳ ὑποστιγμῇ, merito probante Lambecio. Quod sequitur, Carrio fecit: nam Ro. Ven. Ald. Vasc. Gryp. *quodi difficilius est.* Quatuor calamo exarati: *quod difficillimum est.* Unde extrico, *Rem, inquit Favorinus, plane dictam postulas (quod difficile non est) dici planius.* Cur enim difficillimum sit, quod plane dictum est, alio modo & planius dici? Nisi εἰρωνικῶς locutum velimus. *Planius*, ἀμαθέστερον καὶ σαφέστερον.

Sed si item mihi præmandare] Erasmus Desiderius: *sed si idem me tibi præmandere*, quod secutus Gryphius. Ios. Mercerus, *si id me tibi præmandere.* Neuter sine magna specie. Regius: *sed siste mihi præmandare.* Unde Salmasius: *si ista mihi præmandare.* In Rot. video: *sed si te mihi præmandatate.* Alia excerpta: *si ita mihi præmandare.* Equidem *postulas te mihi præmandare* videtur esse Plautinum. Ut Asinaria 1, 3. *maledictis te meam duc-*

ſtare poſtulas. Caſina 1. *quod te poſtules Guſtare quidquam.* Et ibidem: *Nunc ne tu te mihi reſpondere poſtules.* Ejuſdem verbum *præmandare* Truculento 2, 4. *mater ancillas jubet, Quoniam jam decimus menſis adventat prope, Aliam aliorſum ire, præmandare & quærere Puerum aut puellam, qui ſupponatur mihi.* Sed id verbum hic quam vim habeat, parum aſſequor: vix & in Plauto. Sic quidem MSS. & retinent ſpretis conjecturis *pervenari* & *percontari*: qui explicet, nuſquam. Uno modo videtur tolerari poſſe, ſi accipias poſitum, quaſi ſupra non exſtet τὸ *jubet.* quemadmodum ſolent abrupta interjectis quibuſdam oratione verbum, quod jam adhibuerunt, repetere aut ipſum aut ejus συνώνυμον, de quo ad Senecam & Livium. Sic foret, *mater*, inquam, *ancillas præmandare* (i. præmandat ſive jubet) *aliam aliorſum ire & quærere Puerum aut puellam.* Nam quod ex Cicerone pro Plancio addunt: *Emiſſus aliquis e carcere, & quidem emiſſus (ut cognoſtis) neceſſarii hominis optimique adoleſcentis rogatu: idem poſtea præmandatis requiſitus*; miror eſſe quemquam, qui corruptum & omnis ſenſus expers eſſe non ſtatim animadvertat. Nec melius Manutianum *propere mandatis* aut *per mandata*. Qui ſic conjicere poteſt, eum non miror Turnebi, quod ſolum πίθανον, *prætoris mandato*, vel *mandatu*, rejicere. In Vatinii epiſtola eſt ſine dubio: *ego tamen terra marique ut conquireretur, præmandavi.* Et hoc ſatis aſſequimur. Sed & τὸ *quod ajunt*, proverbio quodam uſum ſignificat. Itaque ſubſcribam Eraſmo & ego legamque: *Sed ſi me tibi præmandere, quod ajunt, poſtulas.* Vidi qui tentaret: *Sed ſi idem εἰπεῖν ἀμαθέστερον, quod ajunt, poſtulas.* At ille nimium ſibi licere voluit.

Honoris tui habendi gratia] Hic idem *moris tui gerendi gratia*. neque enim *honorem habere* dixiſſe, nec voluiſſe Favorinum, ſed *morem gerere* potius. Cur non igitur, *moris tibi gerendi*? nam *alicui morem gerere* dicimus, non *alicuius*. Haud videtur tamen ſine cauſa hic offendiſſe: quamquam vocabulo *honoris* offendi non debebat. Redundat τὸ *habendi*. nam *honoris tui gratia* vel *cauſa* eo ſenſu quo dicimus alias *in tuam gratiam, ut tibi morem geram, ut te demerear*, Plauto, Ciceroni, Livio frequens ſatis.

Ut quid ſit penus dicas] Scripti uterque: *ut qui ſit penus, dicas*, quemadmodum ſupra.

Non ea re literas quoque alias neſcio] Quid voces *ea re* ſibi velint, non videre ſeſe ait vir doctus, & credere legendum *non propterea literas*. At volunt illæ idem quod apud Plautum Aulul. 4, 10. *Ea re repudium remiſit avunculus cauſa mea.* Et Ciceronem 4 Acad. Quæſt.. *Eſt hoc quidem rei illius ſignum aut argumentum, & ea re id ſequor.* Salluſtius 4 hiſtor. *Scio equidem tibi ma-*

magnas opes virium, armorum & auri esse: & ea re à nobis ad societatem, ab illis ad prædam peteris.

Non ex nostra magis est philosophia, quam grammatica tua] Reg. & Rot, *quam ex Grammatica tua.*

Quid Virgilius dixerit penum instruere] Lib. 1 Æneid. *quibus ordine longo Cura penum struere.*

Ut faciam æquiore animo ut sis] Et hic deleverunt genus Plautinæ in loquendo festivitatis. Nam Reg. & Rot. *ut faciam te æquiore animo ut sis*, pro, æquiore animo esse. Aulular. 4, 10. *Quem ego avum feci jam ut esses filiæ nuptiis.* Mostellar. 2, 1. *Si ego advenientem ita patrem faciam tuum, Non modo ut introeat, verum etiam ut fugiat.* Epidic. 4, 2. *Exitiabilem ego illi faciam hunc ut fiat diem.* Persa 5, 1. *ego omnes hilaros, lubentes, lætificantes faciam ut fiant.*

Ad demonstrandum penum] Rot. *ad demonstrandam penu.* Voluit fortasse mutare genus, ut esset aut *ad demonstrandum penu*, aut *ad demonstrandam penum* quemadmodum juris consultis, *De penu legata.*

Quod enim ipsius patrisfamilias] Particula causalis nec in Reg. nec in Ro. nec in Lincol. est. Dein Rot *liberum*, ut plerumque malebant. Rursus Reg. & Rot. *patris familias ejus, quam circum eos.* Nec cerno, quid opus sit, *ejusque familiæ*: quasi religio esset dicere *pater familias ejus quæ*: & τὸ *familias*, quum effertur *paterfamilias*, ita foret tanquam glebæ adscriptum, ut de eo nihil possit prædicari & affirmari, sed tantum de patre. *Familias* utique nihil hic aliud quam *familiæ*. Scribe igitur: *Quod ipsius patrisfamilias aut liberum patrisfamilias ejus, quæ circum eum aut liberos ejus est.*

Et opus non facit] MS. uterque: *& opus eorum facit*: quod ex altero jam laudavit Lambecius. Videntur negandi particulam subjecisse ex l. 3 π. 6 D. de penu legata: *Sed quod diximus usus sui causa paratum, accipiendum erit & amicorum ejus & clientium & universorum, quos circa se habet: non etiam ejus familiæ, quam neque circa se neque circa suos habet; puta, qui sunt in villis deputati: quos Q. Mucius sic definiebat, ut eorum cibaria contineri putet, qui opus non facerent. Sed materiam præbuit Servio notandi, ut textorum & textricum cibaria adjiceret contineri: sed Mucius eos voluit significare, qui circa patremfamilias sunt.* At Mucius verba illa tantum de villaticis facit, qui opus in villis & agris facerent. Eoque respiciunt etiam Basilica. Καὶ ὅπερ εἶπε διὰ τὴν χρῆσιν τῶν φίλων αὐτοῦ ἢ τῶν πρεσβυτέρων καὶ πάντων τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν ὑπηρετούντων αὐτῷ καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ καὶ τῶν ζώων. οὐ μὴν διὰ τὴν ἀγροικικὴν φαμιλίαν οὐδὲ διὰ τὰ ἐν ἀγρῷ ἐργαζόμενα ἢ μισθούμενα ζῷα. Ergo *qui opus eorum* faci-

faciunt, sunt οἱ μὴ μισθούμενοι, qui non locantur.

In promptu sint, sed intus & penitus habeantur, penus dicta sunt] Rot. *ex eo quod non in promptu est, sed intus & penitus habeatur, penus dicta est.* Nec discedere ab hoc Regium & Lincoln. voluisse inde conjicio, quod ex eis excerptum video dumtaxat *in promptu est*. Fac igitur & *habetur*. Illud autem, *ea potius quæ* &c. *contrahuntur & reconduntur, penus dicta est*, elegans & antiquum. Terentius: *Amantium iræ amoris redintegratio est* Ovidius de arte lib. 3. *Vestes, quas geritis, sordida lana fuit.* Seneca de vita beata cap. 21. *seculum illud, in quo censorium crimen erat paucæ argenti laminæ.* Ubi frustra Freinshemius ad Florum corrigit *erant*.

Sermones in genus communes] Scripti *commune*. Sed recte opinor Mercerus: *sermones id genus communes.* Mox uterque: *quo magis utile esset.*

Sejo Ælio placuisse] Ald. *Sejo Helio.* Ro. & Ven. *Saco helio.* Reg. & Rot. *Sato Aelio.* Sed *Sex. Cæcilium* poscit l. 3 D. de penu leg. *Sex. autem Cæcilius etiam thus & cereos in domesticum usum paratos contineri legato scribit.* Et meminit ejusdem lib. 20, 1. Vide Menagium cap. 23 Amœnitatum.

Massurius autem Sabinus in libro juris civilis secundo] Sic Carrio. nam priores editt. cum scriptis: *in juris civilis secundo*: excluso τῷ *libro*. Et cur hoc auctori non permittamus?

Usuaria in locis isdem essent, ea sola esse penoris] Scripti: *Ex his autem, quæ promercalia isdem in locis esse, ea sola penoris putat, quæ satis sunt usui annuo.*

Cap. II *Uti scriptus sit, curato*] Guil. Rauchinus 1 Var. 4. *curanto*. scilicet mangones sive venaliciarii.

Cæcilius Sabinus in libro] Reg. & Rot. & Lincoln. *Cælius Sabinus*, quemadmodum Carrio & Stephanus ante annos LXXX ediderunt. Adde Menagium cap. 22 Amœnitatum.

Veluti phthisis aut febris, partis autem veluti cæcitas] Hæc quoque mutilari necesse non erat. Scripti *veluti sit phthisis*. deni *veluti sit cæcitas*.

Balbus autem, inquit, & atypus] L. 10 π. 5 D. de ædil. edict. *balbus & blæsus & atypus, isque qui tardiùs loquitur.* Glossarium vetus: *Atubus* μογιλάλος, μογγός. Et rursus: *Hatubus* μογιλάλος. Scaliger 2 Auson. Lect. 9 *attubus* facit, & Ausonii epist. 22 legi vult: *Canus, comosus, hispidus, trux, attubus.* Satis placet τὸ ἄτυπος.

Cui morbus est, id etiam vitiosum est] Sic Carrio. Priores, *is etiam vitiosus est.* Lincoln. *id etiam vitiosus est.* Reg. & Rott. *idem etiam vitiosus est.*

Ageretur, nequaquam, inquit, ita diceretur] Lege cum tribus membranis: *Quamobrem, cum de homine morboso agetur, nequaquam, inquit, ita dicetur.*

Quam-

Quanti ob id vitium minoris erit] Non male: ſed quia ſcripti, *quando*, videtur auctor reliquiſſe, *quanto ob id vitium minoris erit*.

Sues autem fœminas ſi ſteriles eſſent] Rot. & Reg. *Sues etiam fœminas*.

Putaſset neceſse non oportere ajunt Trebatium ei edicto appoſuiſse] Locus ſatis vexatus. Romę datum & Gryphio repetitum: *putaßet non oportere Trebatium ex edicto appoſuiſse*. Aldus, *putaſset neceſſe autem Trebatium ex edicto appoſuiſſe*. Vaſcoſanus & Aſcenſius: *putaſſet neceſſe ajunt Trebatium*. Fulvii quoque Urſini codex exſulatū mittit τὸ *non oportere*, & Lincoln. qui *neceſſe autem Trebatium*. Rott. & Reg. *putaſſet neceſſe eſſet Trebatium ex edicto apoſe*. Lege: *Trebatium contra Labeonem reſpondiſſe dicunt. nam cum redhiberi eam Labeo, quaſi minus ſanam, putaſſet, negaviſſe Trebatium ex edicto agi poſſe, ſi ea mulier a principio genitali ſterilitate eſſet*. In illo *negaviſſe* intelligimus ex ſuperioribus *dicunt*: itaque cur interjicerent τὸ *ajunt*, nihil erat cauſę. *Negaviſse* autem, ut mox: *Labeo in cauſa eſſe redhibendi negavit. Ex edicto agi poſſe*, i. redhiberi mulierem poſſe: ut paullo ante: *Sues autem fœminas, ſi ſteriles eſsent & venum iſsent, ex edicto ædilium poſse agi Labeonem ſcripſiſse. G enitali ſterilitate* Reg. Rot. nec non Fulvianus, ſine media prępoſitione *IN*, ut item ſupra: *ſi nativa ſterilitate ſit*.

Et περὶ νωδοῦ quoque diſſenſum] Sic Gryphius. Romæ & Venetiis: *Demum ope περὶ νωδοῦ id eſt de edentulo quoque*. Aldus & Vaſcoſ. omiſerunt τὸ *id eſt edentulo quoque*. Sed in ſcriptis nec τὸ & περὶ νωδοῦ ullum veſtigium eſt. Et ſane quæ ſequuntur, id additamentum ſpernunt ſegregantque: tantummodo enim de myope pronuntiantur: quum ſi junctim nominaſſet ambos & quaſi diviſionem dicendorum feciſſet, de priore ſic loquendum habuiſſet: *myopem vel luſcitioſum alii redhiberi debere*. Homo non indoctus quum ad marginem poſuiſſet exemplaris ſui περὶ νωδοῦ, hoc tanquam auctoris in id, quod parabat, exemplar retulit librarius.

Alii enim redhiberi omnimodis debere] A Carrione: olim enim *omnino*. Ego ut illud haudquaquam improbo, ita ex mera libidine inculcare antiquis incivile cenſeo. Regius, *alii cum*. & hoc quoque argumentum eſt τὰ περὶ νωδοῦ *quoque* ſuppoſita eſſe. Dein Reg. Rott. Lincoln. *omnimodo*.

Morbus cum acceſſu diſceſſuque fit] Ambo ſcripti *deceſſuque*. Cornelius Celſus lib. 3 cap. 3. *Aliæ diem noctemque acceſſione & deceſſione implent, aliæ minus, aliæ plus: aliæ cum decedunt, ſudorem movent, aliæ non movent*.

Qui non longe videt] Reg: Rot. Lincol. *Qui natura longe minus videt*. Scilicet *natura* eſt imbecillitate oculorum, ut ſupra lo-

quitur, nativa; non orta ex valetudine.

CAP. 3. *Quingentis fere annis*] Numero rotundo: ut Florus à Romulo in Cæsarem Augustum septingentos computat. Neque aliter MSS. Cujacius tamen *sexcentis* malit ex Tertulliano de Monogamia & Apologetico, 1. Observ. 39. Lambecius, *quingentis plus fere annis.*

Anno V.C. DXXIII] Scriptus uterque, *quingentesimo vigesimo tertio.* At lib. 17 cap. 21 eum annum edit quingentesimum undevicesimum. ad quem annum vide Stephanum Pighium in annalibus.

Liberum quærendorum gratia] Regius, *quærendum.* Rott. *quærundum.* Ut Ennius Andromeda: *Liberum quæsendum causa matrem suæ.* Cresphonte: *Ducit me uxorem liberum sibi quæsendum gratia.*

Carissimamque morum ejus gratia habuisse] Christ. Colerus *morum ejus gratiam*, Parergorum cap. 20. Non videtur necessarium.

Probrosamque habitam eam quæ) Nec Regius nec Rott. nec Lincoln. τῷ *eam* utuntur.

Pellex asam Junonis] *Aram* Carrio à Festo in Pellices mutuatus est: *asam* fecit ipse, quod antiquissimos hanc pro canina litera tradatur adamasse. Cæterum scripti ambo, ut superiores editi *aedem*: deinde *agnum*, non *armum*, quod L. Fruterius in epist. ad Muretum finxit ex Festi *Arnæ caput.*

CAP. 4. *Qui daturus erat, itidem spondebat daturum*] Non aliter Romana & Veneta. Aldus, Vascos. Gryphius ignorant τὸ *daturum.* Ignorant & Reg. & Rot. qui præterea cum tertio: *cui ducturus erat.* Lego: *cui daturus erat, idem spondebat.* Nam qui collocaret filiam pater aut puellam auctor, stipulabatur à proco ductum iri. Procus id ipsum, nempe ab se domum ductum iri, spondebat & repromittebat. Quod sequitur, mancum & numeris defectum videtur: *Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur aut non ducebatur, qui stipulabatur, ex sponsu agebat.* Nam τὸ *non dabatur* respicit stipulantem, τὸ *non ducebatur* spondentem: non igitur nec stipulationes solas, nec solum qui stipulabatur, commemorari sufficit; verum dicendum erat: *Sed si post eas stipulationes sponsionesque uxor non dabatur aut non ducebatur, qui stipulatus fuerat aut qui spoponderat, ex sponsu agebat.* vel *agebant.* Sic sequitur: *quamobrem data acceptave non fuisset uxor,* nam ita scripti, non *esset.* Item, *quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari.* Denique: *qui spoponderat, quive stipulatus erat.* Sic enim scribo, quia τὸ *aut* in utroque scripto ἀόρατον.

CAP. 5. *Oppositu circum undique aliarum ædium*] Reg. *quem sol oppositu circum montis aliarumque ædium nunquam illustraret.*

CAP. 6.

CAP. 6. *Quid item tempora præcidanea*] Lepidum hoc, sed nusquam lectum. *Subseciva* novimus *tempora*, non *præcidanea.* Nisi putarunt, quia & feriæ temporis rationem habent, ut *feriæ præcidaneæ*, sic & *tempora* dici *præcidanea.* Sed in hoc toto capite nihil de temporibus præcidaneis. Quid lectorem moror? Prima syllaba τοῦ *tempora* repetita est posteriore vocis præcedentis. Gellius autem scripsit: *quid item porca præcidanea.*

Opus esset, Robigus accederet] Possis interpretari, præter Jovem & Martem cæterosque deos, & Robigo, ne rubigo, non solum frumenta & arbores, sed nec hastarum & armorum Romanorum ferrum, corrumperet adederetque, fieri voluisse Patres. Meminit ejusdem lib. 5, 12. Sed Reg. & Rott. *robus succideret*, quod præfert Salmasius ad Solinum pag. 1359. & explicat acute ex Festi, *Robum rubro colore & quæ rufo* (corrigit *quasi ruso*) *significari, ut bovem quoque rustici appellant, manifestum est.* Ubi, ut sæpe nimius & vehemens erat, nihil in his succidaneis vidisse Gellium arguit: à *succedendo* enim eas dici, non à *succidendo.* Atqui utraque opinio subscriptores priscos habuit. Festus: *Succidanea hostia appellabatur, quæ secundo loco cædebatur, quod quasi succideretur, dicta. Quidam à succedendo, non à succidendo dictam putant.* Et quam facile in SC. potest scriptum fuisse, *robus succideretur*? Nec videtur ab alia origine hostia *succidanea* deduci quam *præcidanea*, de qua non dubitant, quin à *præcidendo* dicatur. Festus: *Præcidanea agna, quæ ante alias cædebatur. Item porca quæ* Cereri *mactabatur ab eo, qui mortuo justa non fecisset, id est, glebam non objecisset: quod mos erat eis facere priusquam novas fruges gustarent.* Rursus: *Præcidere, ante cædere, id est, ante immolare.* Nonius Marcellus: *Præcidaneum est præcidendum.* Varro de vita Po. Romani lib. 3. *Quod humatus non sit, hæredi porca præcidanea suscipienda Telluri & Cereri: aliter familia pura non est.* Denique vix est in talibus aliquid pro explorato decernere. At ὁ πάνυ quam intelligenter, quum advocat: *satis habendum censuerunt si quid succidaneis*? nam tria illa prima vocabula non ad hoc membrum, sed ad præcedens pertinent, hoc modo: *uti procurasset, satis habendum censuerunt.* Idque eo sensu, quo apud Livium lib. 22 in sacro vere voto: *Qui faciet, quando volet, quaque lege volet, facito: quoque modo faxit, probe factum esto* &c. Ita sibi cavebant à piaculis.

Ante fruges captas] Festus: *priusquam novas fruges gustassent.* Item, *antequam novam frugem præciderent.* Forsan igitur, *ante fruges carptas.* Virgilius tertio Georg. *Sed frumenta manu carpes sata.*

Dicun-

Dicuntur E litera per morem] Reg. & Rott. *dicuntur aliter per morem.* deinde, *in literam nam quasi*, sine τῷ *commutata*: ut & Lincoln. Forte: *Succidaneæ autem hostiæ videntur A & E literis per morem compositi vocabuli in I literam versis, quasi succaedaneæ appellatæ.*

Id, opinor à vulgo remotum est] Vide ut magni viri oblivisca*n*tur interdum pudoris & gravitatis suæ, dum insultant aliis, & nimis volunt plus scire videri. Scaliger ad locum Festi, cujus meminimus: Si Gellius considerasset *præcidaneum sacrum* dici, nunquam miratus esset *præcidaneas* etiam *ferias* dictas fuisse. At, o bone, ubi miratur Gellius *ferias* fuisse dictas *præcidaneas*? Ille vero non hoc miratur, sed, ut sit satis, vulgo minus notum, non sibi tantummodo credi vult, sed & Atejo Capitoni, atque ita operam dat, ut alii mirari desinant.

Composuit, scripsi. Ibi Coruncanio] Sic in Aldo primo repert. Romæ & Venetiis dederunt: *scripsi Lib. Cornucario*. Reg & Rott. & Lincoln. *scripsit ibi Coruncanio*. Emenda: *propterea verba Ateji Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio jure composuit, adscripsi. Ti. Coruncanio pontifici maximo feriæ præcidaneæ in diem atrum inauguratæ sunt.*

Non habendum religioni] Sic loquitur & M. Tullius 2 de Officiis: *Nec tamen, ut hoc fugiendum est, ita habendum religioni contrarium, nocentem aliquando defendere.* Lib. I de divinat. *ne eam rem habuit religioni, objecto signo, ut peritis videbatur, ne committeret prælium.* Festus: *Salinum cum sale in mensa ponere figulis religioni habetur.* Convenit autem hoc decretum Pontificum cum illo Livii lib. 22. *Si atro die faxit insciens, probe factum esto.*

Cap. VII. *Circumflecteret ut testis est epistola ejus*] Reg. & Rott. & Lincoln. *circumflecteret ut est epistola*, sine vocabulo *testis*. Scribendum est: *ita pronuntiabat, ut penultimam circumflecteret, teste epistola ejus scripta ad Marcellum.*

Circumflexa ponatur, numerus claudus est] Reg. & Rott. *circumflexe promatur*. Lege: *nisi tertia syllaba de Hannibalis nomine circumflexe pronuntietur.* Dein uterque idem liber: *numerus clausurus est*. Rectissime. Sic enim dixit pro *claudicaturus*. Placuisse autem *claudere* & producta media & correpta pro *claudicare* copiose ad Livium disputavimus. Lincoln. eodem alludit exhibendo *clausus est*.

Cap. VIII. *Manu quidem strenuus & bellator bonus*] Regius, *manus quidem strenuus.* quod forte non adspernabile.

Militarisque disciplinæ admodum peritus fuit] Sic Carrio & Stephanus. Priores, *militarique disciplina peritus admodum fuit*

Rott.

Rott. *militarisque disciplina præditus admodum fuit.* Non possum dedignari olim vulgatum, quod & in Regio esse suspicor. Sic enim Suetonius Claudio 42. *Quum utroque, inquit, sermone nostro sis peritus.* Ubi etiam nonnulli infuscare voluerunt, *paratus* fingendo. L. 19 D. de instr. & instrum. *arte fabrica peritus.*

Cui esset inimicissimus] Subjungitur statim, *quem hostiliter oderat*: quorum alterumutrum non potest non esse suspectum. Sed prius MSS. habet auctores: posterius an habuerit, ambiguum reddunt exemplaria, quibus utimur, hic mutila. Regius enim & Rott. *quod hominem avarum, cui esset inimicissimus, creari compilet quam hostis vendat. Hunc Rufinum* &c. Lincoln. *creari complet quam hostino vendat. Hunc Ruf.* Schefferi: *creari cuperet quem hostino dat hunc Rufinum.* Numquid fuit: *crearit consulem; Malo, inquit, me inimicus compilet, quam hostis vendat.*

Quod decem pondo argenti factitaret] *Pondo libras argenti* recte Carrio & Stephanus. Sic enim & Regius Rottendorfianusque ac Lincolniensis: & genus loquendi in Pecunia vetere illustravimus. Sed *factitaret* nihili est, pro quo recte Freinshemius ad Flori 1, 18 *facti haberet.* Quod autem Varronis fragmentum e lib. 2 de vita po. Romani nobis conservavit Nonius: *Nihilo magis propter argenti facti multitudinem miserat furandum, quod propter censoriam severitatem nihil luxuriosum habere licebat*: ei præclare consuluit Ios. Mercerus, scribendo, *iis erat furandum.* Sensus, quem vir doctissimus requirit, hic est. Hodie, quando *Unde habeas, quærit nemo, sed oportet habere*, & nisi exposito argento abacos rumpas, sordidus & μικρόψυχος audis, necessario furandum est viris nobilibus, si bono modo nimias opes invenire non potuerunt. Felicius agebant majores nostri, quibus furandi (hoc est rempublicam depeculandi, privatos aut fraudandi aut concutiendi) nulla erat necessitas: quippe quos luxuriæ instrumentum, propter quod infames divitiæ petuntur, possidere censoria notio atque animadversio non pateretur.

Ita ut in pleraque historia est] Scripti, *uti in pleraque historia scriptum est.* Sed & τὸ *Scriptum* omnes editi ante Stephanum: qua auctoritate vel ipse vel Carrio id delerint, ignoramus.

Quod ejus gratiam dedignatus non esset] Genus loquendi non reprehendimus. Plautus Captiv. 5, 3. *mos est oblivisci hominibus, Neque novisse, cujus nihili sit facienda gratia.* Cicero pro Plancio. *Neque enim ad negligendam meam gratiam debet valere, quod dixit idem vos nec nocentes nec litigiosos esse.* Rursum

ſum Plautus Curcul. 2, 3. *Scires velle gratiam tuam, noluit fruſtrarier.* Livius lib. 6. *quod ex errore gratiam potius ejus ſibi quam ſuam gloriam petiit.* Sed tres ſcripti codices: *quod ejus dedignatus eſſet*: ſine τῶ *gratiam*, ſine adverbio negandi. Lambecius igitur: *quod ejus gratia deſignatus conſul eſſet.* Idem et Fulvii Urſini libro notatum habeo: ſed & hujus conjecturam eſſe ſuſpicor. Prior vox, fateor, aut aliqua idem ſignificans, abeſſe non poteſt: poſterior facile intelligitur, & perinde, ut prior, manum antiquam non habet ſuffragantem. Sit igitur, *quod ejus gratia deſignatus eſſet.* Sive malis, *ejus ſtudio, beneficio, opera.*

Verba Ciceronis hæc ſunt] Horum uſque ad finem capitis in MSS. nullum veſtigium eſt: & dubito, an auctor adſcribenda ea judicarit.

Cap. 9. *Cujus autem id carmen ſit, non ſcribit*] Rott. *non ſcribit.* neque abſurde id verbum repetitum videtur.

Nummoſus ſignat copiam.] Prima vox neque in Reg. neque in Rot. conſpicua eſt: dein uterque, licet parum interſit, *ſignificat.*

Quorum laus immodeſta eſt] Lege cum Reg. & Rott. *quorum laus in modo ſtat.* id eſt, quæ laudantur, ſi modica & pauca ſunt, quorumque cumulus in vituperationem cadit.

In commentariis, quos de indigenis compoſuit] Lipſius mallet *de indigitamentis*, 1 Elect 7.

Cum caſtitate cerimoniaque adeunda] Rott. *adeundem*, ſed penultimam literam *V* ſuperpoſita ſignificans corrigendam. Regius etiam & Lincoln. *adeundum. Quæ adeundum* docte atque antique, ut *pœnas in morte timendum.* Varro de re ruſti. 1, 17. *Præfectos alacriores faciundum præmiis.* Et mox: *de operariis, qui præſtabunt aliqui, communicandum quoque cum iis, quæ facienda ſint, opera.* Eodem lib. cap. 20 de bubus: *quos rudes neque minores trimos neque majores quadrimos parandum.* Adde ſi lubet 1 Obſerv. 7. Dices numquid ergo & *reverendum & reformidandum*, tum *involgandum.* Potuiſſet utique ſic etiam hæc efferre: tamen quia vulgatis hic ſcripti conſentiunt, nihil mutem, & crediderim utroque loquendi genere adhibito ludere auctorem voluiſſe, præſertim cum τὸ *Quæ* ſit ambiguum, & commode ad τὸ *adeundum* caſu quarto, ad ſequentia primo accipi poſſit.

Facta ſua ſpectari oportere, dicta non] Quid opus naturalem ordinem orationis inverti, cum ſcripti *non dicta*?

Quamquam hæc quoque incrementum] Reg. & Rott. & Lincoln. *hæc cum incrementum.* Forte: *Cur, inquam, iſta omnia numquam in*

ad-

culpam, sed in laudem dicuntur, quamquam aque incrementum sui nimium demonstrent?

Verba si perpetua atque infrunita] Et scripti & antehac editi: *perpetua atque infinita.* quod omnino necessarium est. ἀπεραντολογίαν enim significat. Si roges Carrionem, cur *infrunita* maluerit, nihil habebit respondere, quam quia minus vulgare vocabulum est, etsi ad mentem auctoris nihil faciat.

Quanto majora auctioraque sint, etiam tanto] Rott. *sunt m ito etiam tanto.* Reg. *into etiam tanto.* vel *iuito.* Scribe: *sed quanto majora auctioraque sunt, multo etiam tanto laudatiora sunt.* Plautus Menęch. 5, 2. *si ille quid deliquerit, Multo tanto illum accusabo, quam te accusavi amplius.* Sticho 2, 2. *Nimio impertior multo tanta plus quam speres.* Apulejus Apolog. *Accipe aliud pari quidem stulticia, sed multo tanto vanius & nequius excogitatum.*

CAP. 10. *Ex consulari loco sententiam*] Hinc colligit vir οὐ τυχὼν primum sententiam rogatum consularem, qui quod plures consulatus gessisset, primæ sententiæ fuerit, & *Princeps senatus* appellaretur, tum *princeps sententiæ*, teste Cicerone de haruspicum responsis. Atqui non tradit Gellius *principem senatus* dictum, qui plures consulatus gessisset; neque id verum est, sed princeps senatus habebatur, qui primus à censoribus esset in senatum lectus. Rursum Cicero non docet istum talem *principem sententiæ* appellatum: nihilque ibi reperio, quod huc pertineat, nisi senatum aliquid statuisse principe Cn. Pompejo sententiam dicente. Quem tum primum rogatum facile concesserim: sed is adeo non fuit princeps senatus, ut ne senator quidem fuerit. *Principes sententiarum* alicubi nominari memini eos, qui primi aut in primis ut plurimum rogarentur. Neque aliter Cicero 3 de Orat. *ab eo viro quem quærimus auctorem publici consilii & regendæ civitatis ducem & sententiæ atque eloquentiæ principem, in senatu, in populo, in causis publicis esse volumus.* Quemadmodum apud Justinum & alios *princeps Thebanorum* Ismenias, *princeps Eliorum* Hellanicus, id est, unus è primoribus. Sed quemquam unum & solum perpetuo fuisse ac dictum esse *principem sententiæ*, ut erat per quinquennium & appellabatur *princeps senatus*, nusquam ad hoc traditum observavi.

De offitio senatoris] Operarum errorem in Carrionis & Stephani editione censeo, quum & in scriptis & antiquitus impressis sit *senatorio.*

Rem quam consulebatur] Colerus ad Valerium Maximum corrigit, *quam consulebat.* Quid opus? Sed Reg. & Rott. *quæ consulebatur.* Cicero 10 famil. 22. *propter tarditatem sententiarum moramque rerum cum ea, quæ consulebantur, ad exitum non pervenirent.*

nirent. Pro Muræna: *Quæ consuluntur autem, minimo periculo respondentur.*

Ejus rei gratia ducendæ] Colerus expungit τὸ *ducendæ.* Injuria: est enim ut *ducere comitia, ducere bellum, ducere judicium.*

Quicquid vellet alii rei] Jo. Meursius Anim. Misc. 4, 9, tentat *ali rei*, tanquam ab *alis* pro *alius.* Sed scripti plane: *quicquid vellet aliæ rei.* Quod mutandum non fuit. Cælius apud Priscianum lib. 6. *nullius aliæ rei, nisi amicitiæ causa.* Noster 9, 4. *emoriantur repente hæc omnia nulli aliæ causæ obnoxia.*

Prehendi loquentem] Scripti *prendi*

Cap. 11. *De Pythagoræ memoriæ commendavit*] Reg. *memoriæ mandavit.* Et id sufficere puto, ut cap. 13 hujus libri.

Opinio vetus falsa] Reg. *Opinio vetus & falsa.*

Εχιν ἀνιώντον ἰδιῶς] Tentaveram ἀμίαντον· ut esset ἀπέχου ἰδιῶς κυάμων χεῖρας ἀμίαντον. Sed forte melius H. Stephanus, ἶχιν καὶ ἄνεμον ἰδιῶς.

Quod habet inflammationem magnam is cibus] Editiones antehac: *quæ res habet inflationem magnam. is cibus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius.* Ex Ciceronis, quæ nunc exstant, exemplaribus videtur mutationem sumpsisse Carrio: quamvis ibi quoque sit, *tranquillitati mentis quærenti vera.* In scriptis nihil video ab editis olim distans, nisi quod *contrariam* Rot. quoque Reg. & Lincoln. non *contrarius.* Itaque suspicor, si non apud ipsum Tullium, apud Gellium dumtaxat fuisse: *ne faba vescerentur, quæ res habet inflationem magnam, tranquillitatem mentis quærentibus contrariam.* Nam illud, *quæ res*, non est plebejum, sed alibi & ipsius Ciceronis, ut notavimus; Observ. 24. Ad Atticum 4, 10. *Ego hic pascor bibliotheca Fausti. Fortasse tu putabas his rebus Puteolanis & Lucrinensibus. ne ista quidem desunt.* Vix est ut non horum verborum explicatio sit *is cibus.* quo in contextum recepto ab imprudenti librario malus aliquis medicus interjecit & *constat esse*, ac barbare fecit *contrarius* ἀντὶ τοῦ *contrariam.* Quid est autem, cum triumphet Stephanus *inflammatione* pro *inflatione*, quam tenent omnes libri, subjecta? Vide Lud. Nonnium de re cibaria 1, 9

Aristotelis philosophi auditor] Reg. *Aristoteli.* Ut post paullo *carmina Empedocli.* Sic enim etiam hujus terminationis vocabula in casu patrio inclinabant. Et *Sophocli, Euripidi, Oresti*, similiaque noster alibi.

Verba ista Aristoxeni subscripsi] Regius *ipsa.*

Κατοικικόν τι γὰρ εἶναι καὶ ἀλλοτριωτικόν] Gebhardus notavit in Palatino

latino κυλλικόν τι γδ εἶναι· neque aliter Romana & Veneta editiones. Aldus mutavit, &, puto, jure.

Cognovisse ex Xenophilo] Lenius scripti: *e Xenophilo.*

Comœdia quæ Pythagoræ Vita inscribitur] Rot. *pythagoriuua inscribitur*. Reg. & Lincoln. *pythagoræ via.* Cum βίος Πυθαγόρα historicus, non comicus, titulus videatur, & Athenæus lib. 3 laudet Alexin Πυθαγοριζούσῃ, Gellium quoque edidisse, quæ Πυθαγορίζουσα inscribitur, probabiliter censet Th. Reinesius 3 Var. 3.

Qui disciplinas Pythagoræ secutus est] Rutgersius 4 Var. 19 *quo. Secutus* ab Aldo est & firmant scripti. Ro. & Ven. *sectatus.*

Κύαμον *legumentum vulgo dici*] Rot. *cianius*. Lincol. *ciamus.* Dein Rot. *legumentum dicitur.* Lincol. *legumentum a vulgo dicitur.* Regius, *legumentum dicitur a vulgo dicitur.* Nimirum legendum: *Opinati enim sunt plerique* Κυάμους (puta in versu Empedoclis) *legumentum dici, ut a vulgo dicitur.*

Qui diligentius anquisitiusque) Et hoc Carrionis: nam scripti & editi veteres, *diligentius scitiusque.* Alludit Lincoln. qui *satiusque.*

Quia sint. εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν] Rot. *quod sint Gr. & genituræ.* Reg. *quod sint αἴτιοι τοῦ κυεῖν & genituræ humanæ vim præbeant.* illa εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ non agnoscit. Lincoln. *quid sint.*

Iccircoque in Empedocli versu] Hoc ab Aldo est. Ro. Ven. Gry. *Iccircoque Empedoclem.* Scripti, *iccircoque in Empedoclem*, vel *in Empedocle.* Lege: *iccircoque & Empedoclem versu isto, non a fabulo edendo, sed a rei venereæ proluvio voluisse homines deducere.* Nam in minuta scriptura, quoties compendia sectatur, inter præpositionem istam & conjunctionem parum interest.

Piscibus nonnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus] Reg. & Rot. *piscibus mullis*, Lincoln. *piscibus nullis.* dein nomen philosophi Chæronensis nescit hic Rot. atque id sane potest integro sensu abesse. Sed neque de *nonnullis* neque de *mullis* Plutarchus. Locus est 8 συμποσ. ubi legis, ἔτι δὲ μάλιστα τῶν ἰχθύων ἀπείχοντο. Et, ἄλλα μὲν ἐστιν ὅτι μετρίως προσφερομένοις, καὶ νὴ Δία θύουσιν, ἰχθύος δὲ μὴ γεύσασθαι τὸ παράπαν ὑπομένουσιν. Et, ἡ τῶν Πυθαγορικῶν πρὸς τὸν ἰχθὺν ἐχεμυθία. Numquid igitur fuit: *piscibus nullis non*: aut *piscibus μάλιστα abstinere.*

Cui nomen fuerit Alce] Non incommoda vox Ἀλκή, Lincoln. tamen *alio*: Reg. & Rott. *Alco*, quasi fuerit Ἀλκώ, ut Ἀκκώ.

Cap. XIII. *Proditum hoc a plerisque est*] Reg. & Rot. *Creditum.* Melius, nam *proditum* & *memoriæ mandatum* sensu nihil

 diffe-

differunt. Lib. 9, 7 *Vulgo & scriptum & creditum est folia olearum* &c. Ibidem verbum substantivum mihi suspectum.

Ischiaci cum maxime] Liber uterque *ischia cum maxime*. Scribe, *ischiacis, cum maxime.* ut referatur ad τὸ *minui dolores.*

Viperarum morsibus tibicinem] Lincoln. *tibreinum*. Reg. & Rot. *tibicinium scite modulateque adhibitum mederi.* Haud dubie suavius. Apulejus in Floridis: *Marsyas cum in artificio patrissaret tibicinii.* Et de Antigenida: *cum esset in tibicinio apprime nobilis.* Eadem vox forsan restituenda Frontoni apud Sosipatrem in *Duum* lib. 1. *Vestrorum duum principem & gnarum modulorum & tibicinii.* Vulgo *doctum* & *navum* & *tibicinum*. Vsus quoque noster lib. 1 cap. 37.

Refert etiam idem Democriti liber] Τὸ *idem* Carrionis est emblema. nam priores omnes, *Refert & Democriti.* Scripti, *Refert etiam Democriti.* Adjectum illud *idem*, ut sanarent vitium, quod luxando periodos & male distinguendo, verboque *est* interponendo contraxerant. Sic igitur omnia concipe: *Creditum hoc a plerisque & memoriæ mandatum, ischiacis, cum maxime doleant, tum, si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores, ego nuperrime in libro Theophrasti scriptum inveni. Viperarum morsibus tibicinium scite modulateque adhibitum mederi, refert etiam Democriti liber.*

Περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν] In utroque scripto hæc Græca desunt. Ro. Ven. Ald. Vasc. Gryph. ἢ λογικῶν κανόν. Vnde Hier. Magius ἢ λογικῶν κακῶν (quod & Gryphii margines habent) reprehensum Reinesio 2 Var. Lect. 1. Carrio, an Stephanus, fecerunt, quod editur. P. Lambecius e Diogene Laërtio: περὶ λοιμῶν κακῶν α β γ'.

Plurimis hominum morsibus medicinam fuisse] Ab Aldo *morsibus* est: nam Ro. Ven. Vasc. *morbis*, Regius cum Rottendorf *plurimis hominum morbidis.* Recte omnino: affectos intelligit, ægrotos. Varro 3 de re rust. 16. *cum sunt apes morbidæ propter primores vernos pastus.* Plinius lib. 8 cap. 26. *atque ita profluvio sanguinis morbidum alias corpus exonerat.* Sed & utræque membranæ, *medicinæ fuisse*, ut Plinio toties *remedio esse.* Quod cur spernamus, nihil est causæ.

Tanta prorsus est adfinitas corporibus.] Parum refert, sed quæ libido mutandi vetera? Scripti enim hoc ordine verborum: *Tanta prorsus adfinitas est corporibus hominum, mentibusque & propterea vitiis quoque aut medelis animorum & corporum.*

CAP. XIV. *De Hostilio Mancino ædili & Mamilia*] Reg. *Mancino edulium &.* Numquid *ædili, ut & Mamilia.*

Et in hanc sententiam] Rot. Regiusque, *& in hac sententia.* Delenda præpositio, quæ inserta est ab aliquo dubitan-

te,

te, *ET* aut *IN* nota compendii duarum literarum in minutis characteribus significaret.

Diem ad populum dixit, quod de ambulacro] Scripti: *dixit & quod & ambulato*. Lege: *Is Mamiliæ meretrici diem ad populum dixit eo quod de tabulato ejus noctu lapide ictus esset.* Iuvenalis: *tabulata tibi jam tertia fumant.* Noster 15, 1. *insulam quandam occupatam igni, multis arduisque tabulatis editam.* Prævertit hoc monere Salmasius ad Solinum p. 1218. Statim uterque: *vulnusque ex eo lapide ostendebat.* non *ostentabat.*

Eum sibi fas recipere non fuisse in æde sua] Carrionis, opinor, est: nam τὸ *fas* & scriptis & editis prius exsulat. In marginibus Gryphii alii *visum non fuisse*, alii *non voluisse*. P. Scriverius, *Animum sibi recipere non fuisse*. Quæ omnia non intellecto exquisito sermone, de quo diximus 4 Observat. 8. Magis autem foret ex usu loquendi, *in ædes suas.* etsi Rott. *eum sibi recipere non fuisse æde sua*. ubi si possis admittere *ædes suas*, dictum foret, ut *recipere domum*.

Cap. XV. *Verborumque facundia & novandi studium*] Reg. & Rot. *Verborumque findi*. Monstrant, *verborumque fingendi & novandi studium*. id est, verborum fingendorum & novandorum, vel verba fingendi & novandi. Sic enim loquebantur. Plautus Captiv. 4, 2. *Nominandi tibi istorum erit magis quam edundi copia.* Varro 2 de r. rust. 1. *sive enim aliquod fuit principium generandi animalium.* Cicero Phil. 5. *Agitur utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ reipublicæ &c. urbis, agrorum suis latronibus condonandi.* Noster lib. 16, 8. *sui magis admonendi quam aliorum docendi gratia.* Ad rem pertinet, quod Pindarus Ολυμπ. θ΄ optat εἶναι εὑρησιεπὴς ἀναγεῖσθαι προσφορὸς ἐν Μοισᾶν δίφρῳ. Scholiastes, λόγων καινοπρεπῶν εὑρετὴς ἐπὶ τὸ διηγεῖσθαι.

Atque ibi non primum causam sed querelas] Reg. Lincoln. & Rot. *ibi cum primam causam*. Corrupta hæc certum habeo: ut commode instaurentur, ambigo. Nisi forte: *Atque ibi post primam causam pro secunda querelas dicit.*

Eam rem dicendam magis ajunt quam arduam] In scriptis ignoratur particula *magis*, nota veterum elegantia.

Non opinionis alienæ erroribus] Rot. *aliæ*. ut hoc ipso libro restituimus *aliæ rei*. Nec pejore sensu *opinionis aliæ error* dicitur quam *diversæ opinionis error*. Opinio *diversa* & *opinio alia*, est alius opinio, adversantis aut dissentientis sententia.

Quod Græci δυσχερὲς aut χαλεπὸν appellant] Neuter scriptus habet δυσχερὲς aut. Rott. *quod Græci Xalepon appellant*. Vterque autem *intractabile*, ut olim edebatur, non *intrectabile*.

Cap. XVI. *Romani generis disertissimos*] Carrionis & hoc.

Scripti & olim editi *doctissimos*. Hæc laus illis convenientior. Lib. 3, 12. *a P. Nigidio doctissimo viro*. Hoc lib. 4 cap. 9. *Nigidius Figulus, homo, ut ego arbitror, juxta Varronem doctissimus*. Lib. 17, 7. *P. Nigidius civitatis Romanæ doctissimus*.

Non aliter locutos esse & scripsisse] Rott. *elocutos*. Lib. 5, 9. *planeque & articulate elocutus est*.

Causa quæ est mortua] Reg. & Rott. *quæ est emortua*.

Dativus singularis litera finitus I] Rott. *Dativus singularis I litera finitus*.

Cum igitur, inquiunt, in casu] Verbum nescit Rott.

Non victui & anui] Rot. *non victui nec anui*.

In Dolabellam actionis III. Ibi isti] Carrionis fœtus. Romana, *actionis illubuisti*. Aliæ, *actionis illibuisti*. Reg & Rott. *actionis in libusti*. Scribe: *Item in Dolabellam actionis III lib. I. Isti, quorum in ædibus fanisque posita & honori erant & ornatu*. Quemadmodum Ciceronis duæ sunt actiones in Verrem, & posterioris libri quinque.

Cap. XVII. *In hoc quoque prima verbi præpositio*] Carrionis manus. Ante illum: *In hac quoque prima verbi præpositione ob eandem causam producunt*. In quo nihil aliud mutari jubent membranæ quam *producitur* in *producunt* & *prima* in *primi*, Scilicet quod inchoat versum Lucilii. Nam quod de præcedente versu vulgo additur *& jam*, neç in Reg. nec Rot. nec Lincoln. visitur. Intelligimus autem *producunt* literam O: quemadmodum paullo ante, *Objiciebat O litera producta*.

Hinc humilem & sufferctus posteriorem] Scripti *huic*. non *hinc*. Deinde Ro. Ven. Ald. Gryph. *suffercatus posteriorem*. Vascos. & Ascensius *suffectus*. Gryphi margo, *suffractus*. Vulgatum Carrionis est, ut puto, & sequitur Fr. Douza: etsi nihil tinnit sufferti. Reg. & Rott. *suffer citus*. Fortasse: *Subjicit huic humilem & Sufes catus posteriorem*. Exemplum aut historiolam Carthagine petit, & Magistratum Punicum ait prudenter in locum nescio cujus nobilis & contumacis aut ignavi suffecisse hominem humilem & fortunæ inferioris, sed strenuum atque idoneum.

Et præteritum non icit sed jecit] Reg. & Rott. verbo auctiores: *& præteritum non Icit facit, sed Iecit*. Neque aliter Ro. & Veneta. Aldus delevit primus; eum alii secuti.

Sed reddit eam positu longam] Videtur esse, quam alioqui *positione* longam dicunt. Rott. tamen & Lincoln. *pro sim*, quod etiam in Palatino 32. Gebhardus notavit 2 Antiq. l. 4.

Ut quod apud Virgilium] Reg. Rot. Lincoln. ignorant *quod*. An igitur & τὸ *invenimus* delendum?

Metri causa protendat] Iidem tres, *metri gratia*.

Dum

Deum sublimes subices] Festus: *Subices Ennius in Achille pro subjectis posuit, cum dixit: nubes* * *Per ego deum subices humidas Unde oritur imber sonitus aerio spiritu.* Reg. Rottendorfianusque, *sublimas subices humidas*: ut & apud Nonium. Non enim tantum *Sublimis* antiqui dicebant. Attius Phinidis: *Aut sæpe ex humili sede sublima avolant.* Sallust. 3 histor. *sublima nebula cœlum obscurabat.* Idem probarunt & Ios. Mercerus & Ger. Io. Vossius. *Spiritu* e Festo Carrionem sumpsisse puto: nam scripti & ante illum editi: *Sonitu sævo & strepitu.*

Pacuvius item in Anchise] Rott. quoque, *in Chryse.* quod ex Regio jam prompsit & merito laudavit Lambecius. Lincol. *in chise.*

Cap. XVIII. *Quam fuerit altus animo atque magnificus*] Scribe cum Reg. & Rott. *altus animi.* Vt *egregius animi, felix curarum* & similia.

Conscientia nixus pluribus rebus] Ante Carrionem editi cum scriptis: *conscientia subnixus.* Quod male truncatum, quum sit idem quod confidens, elatus; in utramvis partem. Livius lib. 4. *ubi illi patricii spiritus, ubi subnixus & fidens innocentiæ animus.* Silius lib. 4. *Subnixus rapto plebeji muneris ostro.* Dein Rott. *plurimis rebus quæ dixit quæque fecit declaratum est.* Ubi τὸ *rebus quæ* debetur Carrioni, & defenditur iis, quæ notavimus 3 Observ. 2. nam priores, *quas dixit quasque fecit.* Alterum sancit & Regius. Lincoln. *quæ dixerit quæque fecit.*

Quædam item alia crimini daret] Non male. Livius lib. 1. *Crimini maxime dabant in Numitoris agros ab his impetum fieri.* Sed tres scripti *crimina.* Numquid *crimina jaceret?*

Eamus nunc protinus] Reg. & Rot. *hinc.* Forsan tota oratio sic constitit: *Ne igitur simus adversum deos ingrati, censeo relinquamus nebulonem hunc, & eamus hinc Jovi optimo maximo gratulatum.* Habes autem hic verbum *gratulari* ea proprietate, de qua diximus 2 Observ. 19.

Quæ ad sententiam de Scipione dicendam] Superiores cum scriptis: *ad sententiam de Scipione ferendam.* Et hoc magis judiciale verbum, quum alterum senatorium sit. Cicero pro Cluentio: *sua illum sententia, quam palam omnes laturi essent, condemnatum iri.* Lib. 4 in Verrem: *de quo vos sententiam per tabellam feretis.*

Petillius quidam tribunus plebei] Reg. & Rott. *Petillii quidam tribuni*: deinde *comparati ineum atque immissi desiderabant,* ut observavit Salmasius ad Solinum pag. 1222. Sed quod ille *Petillios* dictos vult pro *Petillio*, ut apud Græcum illum, Ἐξήλασεν Ἕκτοράς τε καὶ Σαρπηδόνας. fefellit summum virum memoria. Livius lib. 38. *P. Scipioni Africano, ut Valerius Antias*

auctor est; duo Q. Petillii diem dixerant. Valerius Maximus lib. 3 cap. 7. *Diem ad populum M. Nævius tribunus plebis, aut, ut quidam memorant, duo Petillii dixerant.* Et Livii verbis etiam possis suspicari nostrum scripsisse: *Petillii Quinti tribuni plebei,* pro eo quod est *Petillii quidam.* Lincoln. *petunt quidam tribuni &c. comparati i. e. a. immissi desiderabant*

L. Scipioni Asiatico fratri] Rott. *Asiaco fratri.* Regius, *Asiacum fratri.* Lincoln. *Asiacum fratre.* Prorsus puto Gellium scripsisse: *L. Scipioni Asiageni.* quod cognomen ei & apud T. Livium restituimus.

Allatum, ut palam recitaretur] Et hoc Carrionium. Ro. & cæteræ: *Ille tum ut palam.* Scripti, *illatum.* Repone: *Illi tum* (sc. Petillii tribuni plebei poscere vel desiderare) *ut palam recitaretur & ad ærarium deferretur.*

Cui salus imperii ac reipub. accepta ferri deberet] Veneta, *accepta fieri.* Et hoc malo. Norat enim Gellius auctores, quos ille in scribendo sectabatur *acceptum referre* quam *ferre* dicere maluisse. Vide quæ ad majorem Plinium annotavimus.

Ab eo ratio pecuniæ prædaticiæ posceretur] Scripti ejurant *ita ab eo*, & pro *ratio* habent *ratione.* Recte igitur Carrio: *rationem pecuniæ prædaticiæ posceretur*, nisi *rationes* malis, ut *rationes in eo scriptas esse. Posci aliquid*, ut *doceri aliquid*: quia & *poscere aliquem aliquid*, ut *docere aliquem aliquid*, dicimus. Sic *exigi portorium*, de quo noster alibi.

Cap. XIX. *Advertimusque hinc elici tarditatem*] Rott. *a due ternius que aut eluci tarditatem.* Quod addo, ut agnoscatur fides librarii, quod non intelligebat, corrigere religionem habentis, & ut literas adsequi poterat; reddentis, quamquam discerptis vocibus. Nihil enim aliud vult quam quod e Regio docte collegit Salmasius ad Solinum p. 1180. *hebetari fieri ad veterni usque aut eluci tarditatem.* Festus: *Elucum significat languidum ac semisomnum, vel, ut alii volunt alucinatorem & nugarum amatorem.* Ex Gellio apparet affectum potius quam personam significare, ut sit languor & marcor semisomni. Sic & libro 16, 2 *elucum* interpretatur *tarditatem quamdam animi ac stuporem.* Neque hinc abest Tertulliani de corona: *Liberum apud Ægyptios Osirin Harpocration industria hederatum interpretatur, quod hederæ natura sit cerebrum ab eluco defensare.* Intelligit enim, quam inter ebrietatis incommoda refert Seneca epist. 83, illam *ignorationem sui, vertiginem capitis, tecta ipsa mobilia velut aliquo turbine circumagente totam domum.*

Capys aut de liberis educandis] Iof. Mercerus correxit Carus,

ut

ut apud Nonium persæpe liber hic appellatur, & Gellio ipsi lib. 20, 10. Idem animadvertit Gerh. Io. Vossius in Originibus adversus Ausonium Popmam, qui voluit *Cato*.

Cap. XX. *Inter censorias severitates*] Scriptus uterque *Intercessorum*. Ergo lege: *Inter censorum severitates*.

Censor agebat solenne de uxore] Scripti *acebat*. Legendum; *adigebat* Lib. 7, 18. *Hos, priusquam proficiscerentur, jusjurandum adegit*. Lib. 16, 4. *Cum delectus antiquitus fieret & milites scriberentur, iusjurandum eos tribunus militaris adigebat*. Seneca epist. 96. *deinde facile cætera exiguntur mandanturque jusjurandum adactis*. Sic & Fulvius Vrsinus, immo P. Ciacconius ad Cæsarem lib. 1 de bello civili. Dein scripti, *de uxoribus*, quemadmodum & editi ante Carrionem. Sed & Rott. *Verba erant ita concepta*, cum Aldo & Vascosano: nam Ro. & Ven. *Verba hæc erant ita concepta*.

Et canicula] Probabiliter Lipsius: *& canalicolæ*, 2 Elect. 3. Festus: *Canalicolæ, forenses, homines pauperes dicti, quod circa canales fori consisterent*. Iuvat Plautus in Curculione.

Is locum esse sibi joci dicendi ratus] Lincoln. *joci dici ratus*. Rot. *sibi oci dicunt ratus*. Regius: *joci dicunt iratus*. Palam monstrant, *joci dicundi ratus*.

Censor dixisset, Tu ex animi tui sententia] Sic Carrio. priores *Et tu*, quemadmodus superius quoque. Scripti rursus, *censor dixisset, Ut tu ex animi tui sententia*. Hæc enim particula huic rei propria est. Vide 4 Observ. 14.

Sed non ex animi tui sententia] Quæ vero causa esset censori invidendi matrimonio hominis? Recte scriptus uterque: *Habeo equidem, inquit, uxorem, sed non hercle ex animi mei sententia*. Vbi peccavit etiam vel Carrio vel Stephanus, quum τὸ *hercle*, quod priores editiones salvum habebant, sustulit.

Atque inibi prope, ut plecteretur, fuit] Non putarunt impleri sententiam, nisi *prope* suo inculcato. Tu vero auctoribus membranis id dele, & veterem scripturam non aliter intellige, parum scilicet abfuisse, quin plecteretur.

Vagi animi foret & allucinantis] Reg. & Rot. *alucinantis*, ut id verbum scribendum esse disputavit Salmasius.

Sed cum ille dejerasset] Reg. Rot. Lincoln. *dejurasset*.

Populum adhortaretur] Accessio Carrionia. nam script. & olim editi *hortaretur*.

Massurius in septimo memoriali] Reg. *in septimo memorum memoriali*. Rott. *in septimo memor memoriali*. Neuter *memorabilium*. Lincol. quoque *memoriali*.

Equum Statius meus servus] Reg. & Rott. plane: *Equum Statius*

tius nihil servos. Lege : *quoniam , inquit , ego me curo ; equum Statius nihili servos.* hoc postremum terminatione antiqua pro *servus.* Sic lib. 17, 6. *quod eum servus nihili petendæ pecuniæ causa compellaret.* quem paullo ante dixit *nequam* & *nulli pretii.* Plautus Menæch. 5, 6. *Recordetur* (bonus servus) *id , qui nihili sunt , quid iis pretii Detur ab suis heris.*

AD LIB. V.

CAP. I. *Musonium philosophum solitum dicere accepimus*] Et Reg. & Rottendorfianus & Lincolniensis τῶ *dicere* nuntium remittunt. Aliquid latet. Forte : *Musonium philosophum locutum accepimus.*

Si clamitant etiam si vocum] Et calamo propagati & typis ante Stephanicum : *si clamitant etiam si gestiunt si vocum.* Ubi τὸ *gestiuntsi* induxerunt, quia id verbum paullo post adhibetur. Suspicor pro illo *gestiunt* alterutro loco fuisse *exsiliunt.* Hoc enim quoque faciebant. Quintilianus Instit. 2, 2. *Minime vero permittenda pueris , ut fit apud plerosque assurgendi exsultandique in laudando licentia.* Et mox : *At nunc proni atque succincti ad omnem clausulam non exsurgunt modo , verum etiam excurrunt , & cum indecora exsultatione conclamant.*

Quibusdam quasi frequentamentis] Sic & lib. I cap. 11. *si , ut planipedi saltanti , ita Graccho concionanti numeros & modos & frequentamenta quædam varia tibicen incineret.* Scriptus tamen uterque *fretamentis.* unde Salmasius conjiciebat *irritamentis.*

Scias & qui dicit & qui audit] Alii, *audivit.* Reg. & Rot. *audiunt.* Dicit enim unus, audiunt multi.

Neque illic philosophum loqui] Membranacei ambo : *neque illi philosophum loqui.* Hoc quoque Plautinæ indolis. Amphitruonis prol. *Quæ illi ad legionem facta sunt.* Captivis 2, 2. *Me saturum servire apud te sumptu & vestitu tuo Potius , quam illi , ubi minime honestum est , mendicantem vivere.*

Animus is , inquit , audientis philosophum] Scripti nesciunt pronomen ; nec sane , quid huc faciat , apparet.

Si quæ dicuntur utilia] Conditionalem particulam inseruit Carrio. Scripti & prius editi , *philosophum quæ dicuntur.* Igitur Lipsius 2 Elect. 3 tentat : *quæ dicundo utilia.* Malim : *Animus , inquit , audientis philosophum dicentem , quæ utilia ac salubria sunt.*

Prolixe profuseque laudandi] Sic membranæ utræque. non *profundeque*, quod venditat e Palat. Gebhardus 2 Antiq. lect. 11.

Sueto-

Suetonius Nerone: *A quibusdam ex his rogatus, ut cantaret super cœnam, exceptusque effusius, solos scire audire Græcos ait.* Plinius lib. 6 epist. 26. *Amo quidem effuse, judico tamen.*

Attonitos & quasi obstipidos] Quid voluit Carrio cum suo *obstipidos*? nisi occasio præbenda fuit bono Schegkio, ut *obstitos* juxta in subjiceret. Recte scripti & editiones priscæ, *obstupidos*. Plautus Milite 4, 6. *Quid stas, obstupida? quare non pultas?*

Vocis permanantibus] Regius addit ὡς φα· quod indicium videtur Græca quædam suis attexuisse Gellium, quæ perierunt. Sed facile possunt restitui ex Οδυσ. N principio:

> Ὣς ἔφατ᾽, οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ
> Κηληθμῷ δ᾽ ἔσχοντο κατὰ μέγαρα σκιόεντα.

Cap. II. *Qui Bucephalus appellatus est*] Regius *Bucephalas*. Et mox in ipsa narratione: *& capite & nomine Bucephalas*, non modo Reg. & Rot. sed etiam Ro. Ven. Aldina editiones. Vascosanus mutavit. Et sic in optimis fere libris id vocabulum terminatur: sic Strabo, Curtius, Oppianus. Sic etiam Plinius lib. 8 cap. 42, etsi vulgo id non appareat: *Bucephalan eum vocarunt.* Ita MSS. etiam vulgares.

Æris nostri summa est HS CCCXII] Reg. & Rot. expressis literis: *sestertia trecenta duodecim.*

Ab alio nisi a rege] Reg. *nisi ab rege.*

Vulneribus alte in cervice] Scripti *altis*. Seneca Troadibus: *Alto nefandum vulneri ferrum abdidit.*

Et deinde jam superstitis securus q. cum s. h solatio exspiravit] Scripti, Romana, Veneta; *& domini jam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio, animam exspiravit.* Quæ mens Aldo fuit, ut hoc, quemadmodum fecit, interpolaret? Quæ Carrioni aut Stephano, ut una cum Vascosano & Gryphio interpolanti aurem præberent? τὸ *domini* e Palat. etiam protulit Gebhardus 2 Antiq. Lect. 1. *Animam* autem *exspirare* dixit & lib. 3, 15. *cognito repente insperato gaudio exspirasse animam.*

Atque ob equi honores] Scripti *idque*. Dein *Bucephalon* & illi quidem: vix tamen est, ut non *Bucephalen* scripserit Gellius; quod & Salmasio visum ad Solin. p. 893. etsi sint, qui & isto modo appellant.

Cap. III. *Libro illi suo inclito*] Quis neget operæ pretium fecisse Carrionem & Stephanum, quum sic maluerunt quam cum scriptis editisque ante ipsos, *libro suo illi inclito*? Reg. Rot. Lincoln. *scripsit* pro *inscripsit*.

Quod genus Græci βαστάζοντας vocant] Excogitatum ab aliquo, illi

in cujus exemplari Græca vox deerat. Præclare Regius: *quod genus Græci ἀχθοφόρους vocant.*

In Abdera oppidum] Ternæ membranæ sine præpositione: *rure Abderam oppidum.* Dicebant autem τὰ Ἄβδηρα. Ergo scribendum: *Is de proximo rure Abdera in oppidum, cujus popularis fuit*, &c. *Abdera in oppidum* ut apud Tacitum, *Capreas in insulam se abdidit.* Vide ad Livii librum 28, 42. Auctor bello Africano: *Itaque postquam castris non potuerant potiri, Uticam se in oppidum conjecerunt.* Valerius Maximus lib. 1 cap. 1. *Atque in id Virgines, & sacra imposita omisso cœpto itinere, Cære in oppidum pervexit.* Vbi non agnosco, quod agnoscit ex uno libro Colerus lubens, *Cære oppidum.*

Vincturam posituramque ligni] Carrionis hoc. Plinius 16, 37 de salicis generibus: *aliæ.* (patiunt) *virgas sequacis ad vincturas lenticiæ.* Scripti tamen & superiores editiones, *juncturam.*

CAP. IV. *Et Iulius Paullus vir*] Omnes ante Stephanum: *Paullus poëta vir memoria nostra doctissimus.* Nec secus scripti. Hunc titulum Paullo cur inviderint, ipsi viderint. Certe noster & lib. 16, 10. *Iulium Paullum poëtam memoria nostra doctissimum.* Lib. 19, 7. *Iulius Paullus poëta vir bonus & rerum literarumque veterum impense doctus.*

Doctissimus consederamus] Scriptus uterque, *considerамus.* Et sic interdum malebant. Cicero 3 de Orat. *in silvam venitur, atque ibi magna cum audientis exspectatione considitur.* Lib. 2 de Legib. *sed si videtur, considamus in umbra.*

Fabii annales, bonæ atque sinceræ vetustatis libri] In omnibus exemplaribus sic interpunctum video. At aut tollendum comma post *annales*, aut alterum addendum post *vetustatis*, si mentem auctoris assequi volumus. Non enim ille dicit Fabii annales, qui essent libri bonæ & sinceræ vetustatis, sed libros annales Fabii, qui bonæ & sinceræ vetustatis essent. Et ita gaudet loqui cum Sempronio Asellione, ex quo advocat hoc libro cap. 18. *Annales libri tantummodo, quid factum quoque anno gestumque sit, ea demonstrabant.* Item, *neque segniores ad rem perperam faciundam annales libri commovere quicquam possunt.*

Ni in una nuspiam litera delictum esset] Et scripti & olim editi: *si in una uspiam litera.* Carrio alterum de conjectura fecisse videtur, ex eo, quod Pithæus, Brissonius, alii monuerunt sponsiones fere particula *Ni* conceptas fuisse. Neque immemor hujus formulæ potuit esse noster, qui lib. 7, 11, ex verbis Africani minoris ter repetitum ponit: *ni hoc ita est, qui spondet mille nummum?* Et lib. 14. 2, ex oratione M. Catonis: *ni vir melior esset Gellius quam Titius.* Sed illud *nuspiam* meliori

ætate sermonis Latini nusquam: nec Gellium id dedicare voluisse credibile est. Aut igitur faciamus *unsquam*, aut, *ni in nulla uspiam litera delictum esset*.

Alio quoque loco ita scripsit] Vix est, ut hic non sit aliquid mutili & defecti. nam scripti τὰ *alio quoque loco* ignorant. Præterea hoc ipsum exemplum non Fabii annalibus, sed Varronis humanarum rerum lib. 16 acceptum refert Nonius Marcellus: etsi vulgo ibi *duodevicesimo*, sed *duoetvicesimo* legendum esse jam monuit Iosias Mercerus.

CAP. V. *Cujusmodi joco cavillatus sit Antiochum*] Vetustiores: *sit in Antiochum*. Regius: *joco incavillatus sit Antiochum*.

Ac satis esse credis Romanis] Rott. *credo*. Regius, *credam*. Quod foret, jubesne me confidere? auctorne es, ut credam?

CAP. VI. *Hæ antiquitus e lauru erant*] Rott. *antiquitus laurea*. Forte: *Hæ antiquitus laureæ erant*.

Quod in eo loco generatum esset] Reg. & Rott. *gnatum*. Lib. 7, 11 ex Q. Claudio affert: *qui adprime summo genere gnatus erat*.

E fronde querna, quoniam cibus victusque antiquissimus quernus capi solitus sit] Quatuor scripti *quernea*. Reg. & Rott etiam *cimus* mutatione literæ frequenti librariis: uterque item *fuit*. Tum pro *quernus* Reg. *quercus*: sed neutra vox in Rott. habeturque *antiquis solitus fuit capi*. Possis conjicere: *e fronde quernea, unde cibus victusque antiquis solitus fuit capi*. Aut etiam, *quoniam cibus victusque antiquis e quercu carpi solitus fuit*.

Quod appareret tam iniquo] Olim edebatur, *appareret e tam iniquo*. Scripti Reg. & Rot. *appareret & tam iniquo*. Lincoln. *appareret & tam*.

Ciceronem consulem donari e republica censuit] Vetustiores Carrione, *a republica*: neque aliter scripti. Et sensu non deficitur. Nam *censere*, apud Latinos sæpe sic ponitur, ut ei præsens infinitivi pro gerundio jungatur. Justinus lib. 13. *Perdicca censet Roxanes exspectari partum*. Plinius lib. 23, 1. *his nucleis ad purgationem non censuerim uti*. Sic ergo *censuit a republica donari* est censuit vel pro sententia dixit esse donandum a senatu populoque Romano.

Armatus vi transilivit] Reg. & Rot. *transiluit*.

Ovalis vero corona] Neuter scriptorum codicum habet τὸ *vero*: neuter ut nec Lincoln. mox τὸ *autem*: & sunt hæ particulæ, quibus quasi hiantem orationem connectere se male seduli putabant. Sed & vocabula transposuerunt. Hæc enim manus prisca: *Ovalis corona murtea est. ea utebantur imperatores, qui ovantes urbem introibant, Ovandi ac non triumphandi causa est*.

im-

Impulverea, ut dici solet, victoria] Volunt hoc ipsum scripti exhibendo, *quibus in pulvere aut dici*. Neque inepte tamen Christ. Colerus Parergon cap. 20 suspicatur, *impulvere, ut dici solet, victoria*. Sed juxta bene *impulvereus* formatur τῷ ā *pulvereus*, quam *impulvis* τῷ ā *pulvis*: quemadmodum a *cœnis* fit *incœnis*, a *cœnatus incœnatus*. Nam *invulnerea*, quod homo doctus libro suo adscripserat, ludibrium est.

Nam principio quis vidit] Membranarum ξυμφωνία. *Jam principio*.

Cap. VII. *Collectam coactamque vocem & magis*] Rott. *vocem ciet magis*. Reg. *vocem ciet magisque*. Fiat igitur: *vocem ciet magis, magisque claros*. Sed præterea legendum: *qua non vaga*. nempe via emittendæ vocis. non *quod*, ut vulgo: non *quæ*, ut Carrio licet cum scriptis manu. *Ciet vocem*, movet, rumpit, emittit, incitat.

Cap. VIII. *Nihil deesse animadvertimus*] Reg. & Rott. *animadverterimus*.

Et quasi Roscius histrio] Sic Carrio, quum esset: *atque Roscius histrio*. Sed ex scriptis legendum, *& Q. Roscius histrio*. ut notavit Lambecius.

Statua grandi capite erat] Utraque membrana: *Fatua grandi capite erat*. Quando mentionem fecit Pici, non mirum est addere aliquid de nuru ejus Fauni uxore. Justinus lib. 43. *Fauno uxor fuit nomine Fatua, quæ divino spiritu impleta, velut per furorem futura præcinebat*. Bonam deam putatam scribit eandem Plutarchus in Cæsare.

Ex illo Homerico versu] Scripti quatuor, *Homerico verbo*. Mutatum opinor, quia duo verba sunt & initium versus. Sed *verbum* etiam dictum significat complurium vocum. Suetonius Julio: *Verbum M. Catonis est, unum ex omnibus Cæsarem ad evertendam rempublicam sobrium accessisse*.

Cap. IX. *Cum vero in patrem ejus*] Hic quoque fulcrum labanti orationi se supponere crediderunt per τὸ *vero*, quod neque in Regio est, neque in Rottendorfiano neque in Lincoln. primus etiam caret præpositione *In*. Dicimus autem utrumque *invadere aliquem* & *in aliquem*. Potius erit aliquid demi: nam pro *deducto* legendum videtur *educto*, & verbum substantivum removendum, hoc modo: *Mutus adeo & elinguis diu habitus, quum in patrem ejus, bello magno victum, & urbe, in qua erat, capta, hostis gladio educto, regem esse ignarans, invaderet*. Possemus quoque τὸ *Et* tollere: sed maneat, licet accipiatur pro *Etiam*.

Nomen illi fuit Αἴγλαις] Rott. *fuit etlaoys*. Regius *fuit exaeys*. Forte *nomen ei fuit* Εὐάδι@.

Sese

Sese videre quid faceret] Reg. & Rott. *videre sese quid faceret.*

Cap. X. *Esse vitium videtur eorum quæ*] Quatuor scripti: *longe maximum esse vitium videtur, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt.* sine τῷ *eorum*, quod insulsisse censeo, qui mirabantur nihil esse, quo referrent τὸ *quæ*. At est id ex genere scitamentorum, de quibus diximus ad lib. 4, 1. *ea quæ reconduntur, penus dicta est.*

Controvertique potest in eum, a quo dictum est. & utrumque] Scripti & editi ante Stephanum, *convertique in eum potest.* quorum mutandi unde libido vel ipsi vel Carrioni exstiterit, haud sane intelligo. Melius autem Reg. & Rot. *& utrimque pariter valet.* nempe & à parte actoris in reum aut unde petitur, & hinc adversus illum.

Eloquentiæ discendæ causarumque orandi cupiens] Rectius Saresberiensis *causasque orandi*, inquit Colerus cap. 20 Parergon. Immo pejus. est enim, quale *verborum fingendi*, quod asseruimus lib. 4, 14

Quo primo die causam apud judices orasset & vicisset] Reg. *primum.* Forte: *quo primam die causam.* Apulejus in Floridis: *Aut enim vinco, & judicio dimittor; aut vincor & pacto absolvor, ex quo non debeo mercedem, si hanc primam causam fuero penes judices victus.* Mar. Becichemo puerilis in his verbis error videtur ita corrigendus, *hac prima causa*: & sic ajunt Florentiæ legi. At ego *victus causam* Apulejo dignum hellenismum puto, quam qui maxime: & tam molliter dici *causam vinci* quam *causam vincere, judicium vincere, Olympia vincere, Pythia cantare & certare*: quæ omnia certos auctores habent, Ovidium, Tullium, Ennium, Horatium, Apulejum ipsum. Etenim in omnibus his intelligitur præpositio *Per.* At, quod sequitur, etsi, quod sciam, dissimulent omnes, correctione indiget: *Ita me omnimodo liberat, si vinco, conditio; si vincor, sententia.* Plane contrarium verum est: nam vincentem stringebat conditio, non liberabat; ut & victum sententia cogebat solvere. Scribendum igitur: *si vincor, conditio;* (pactus enim erat, ne daret, ni vicisset) *si vinco, sententia*, scilicet judicum lite secundum me data. Et hoc ex Flor. statim recipere debuerunt.

Petere instituit ex pacto] Sic & Rottendorfianus. Sed Regius cum prius editis, *institit.*

Utroque id modo fore ut reddas] Scriptus uterque cum editionibus ante Stephanum, *uti reddas.* In Regio deest τὸ *id.*

Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti] Sic Rott. non *Opto*, ut Regius adversus auctoris mentem. nam si alio patrono uteretur, id signum esset ipsum sibi diffidere, atque ideo needum

satis

satis didicisse. At illud, *majus mihi in ista victoria prolubium est*, ita prorsus Rott. ut Regius, atque ex eo Lambecius. *Majus* quoque Ro. & Veneta. Aldus primus *magis*.

Utroque modo fieri, ut non reddam, quod petis] Rott. *utroque modo fore*, ut supra.

Magister disciplinæ eloquentiæ inclutus] Regius & Rottendorfianus vocem *disciplinæ* nulli agnoscunt.

Captionis versutæ excogitatu frustratus fuit] Rott. cum editis antiquitus, *versute excogitata*. Colerus Saresberiensis scripturam & hic minime tegendam monet *versute & cogitate*. Stephanus equidem Carriove injuria offensi sunt genere loquendi *frustrari captionis*, quod est, ut Plauti *falli sermonis*. Regius, *versutæ & excogitatæ*. Quod maxime probo. Suetonius Caligula: *Templum etiam numini suo proprium & sacerdotes & excogitatissimas hostias instituit.*

Cap. XI. Ἤτοι καλὴν ἕξεις ἢ αἰσχρὰν] Ab Aldo provenit hoc. Romana Venetaque, Ἤτοι καλὴν ἄξεις & mox: Εἰ μὲν καλὴν ἄξει quæ laudat etiam è Pal. MS. Gebhardus 2 Antiq. Lect. 2;

Neque justum disjunctum esse ait] Reg. *neque justum disjunctivum esse ait*. Rott. *neque justum disjunctivum ait esse*. Statim Reg. & Rot. *quoniam non necessum sit*. Lincoln. *quoniam non est sit*.

Cujus rationem prospectumque Bias non habuit] Regius *perspectumque*. Inde Salmasius conjiciebat *respectumque*.

Media forma quædam est] Hac serie vocum scripti.

Et summo deformitatis odio] Immo *summa*, ut tres membra par.

Cap. XII. *Dijovis & Vejovis*] Non dissimulandum videtur in quatuor calamo exaratis esse, *Dijovis & vedijovis*. neque hic modo, sed & mox, *ædes vedijovis*: tum *vedijovem appellaverunt*. denique, *simulacrum igitur dei vedijovis*. Sane *Vedius* etiam appellatur Martiano Capellæ, & Papiæ in Glossis: *Vedius Pluto vel Orcus, id est malus divus*: ut ad illum notavit H. Grotius.

Eorum nominum rationem] Regius, *Quorum*.

Nam quod est in elisis aut immutatis] Regius explosa præpositione: *Nam quod est elisis aut immutatis quibusdam literis Jupiter*.

Item, Iovis Diespater] Ambo scripti: *itemque Iovis Diespiter*.

Quosdam, ne obessent, placabant] Iidem ambo, ut & olim editi: *quosdam ut ne obessent, placabant*.

Et utroqueversum dicantur; vescum, vehemens] Reg. & Rott. cum Fulviano: *dicantur; veluti vescum, vehemens*.

Quam Græci στοντικὴν μαγεῖον dicunt] Regius: *quam Græci κατὰ σίρηνον dicunt*. Hesychius: Α φιλόμενον σίρηνον δηλοῖ. Etymologi-

logicon magnum in Λαγίς. ὃ τὸ ἀδέργυρον κατὰ στέρησιν. Noſter lib. 2, 6. *nam ſicut inlaudatum* κατὰ *laudis* στέρησιν, *ita inamabilem* κατὰ *amoris* στέρησιν *deteſtatus eſt.*

Sagittas tenet, quæ ſunt videlicet paratæ] Earum inſtar videre eſt in nummis gentis Cæſiæ & Liciniæ

Immolaturque illi ritu humano capra] Τὸ *illi* neque in Regio neque in Rottend neque in Lincoln. conſpectui. Suſpicor autem ſcribendum quod & Ant. Thyſio viſum, *ritu Romano.*

Verſus Virgilii hi ſunt] Reg. Rot. Lincol. τῷ *hi* dant commeatum.

Vti mala a nobis vel a frugibus natis amoveantur] Lege cum Reg. & Rott. *amoliantur.* nempe illi ipſi dii. Petronius: *jamdudum enim cupiebam amoliri cuſtodem moleſtum.* Tacitus 3 hiſtor. *Eaque confeſſione, ſive aptum tempori mendacium fuit, invidiam crimenque agnoviſſe & a partibus Vitellii amolitus videbatur.* Noſter 19, 1. *His tunc verbis Stoicus divitem illum Aſiaticum a ſeſe amolitus eſt.* Cæterum pro *Averruncus* Reg. Rot. Lincol. *Aurungus.*

Cap. XIII. *Alios alii anteferre, non conſtabat*] Regius & Lincoln. *conſtituebat.* Rott. *conſatuebat.* Sed quodcumque horum admiſeris, ſi attendas, apparebit orationem parum conſtare. Quin ego duas illas voces qualeſcumque improba manu inſertas cenſeo, poſtquam *cumque quæreretur*, per errorem ſyllaba repetita, pro *cum quæreretur*, feciſſet antiquus librarius. Quid enim, quæſo, conſummatius hoc ſermone? *diſputatio quædam fuit præſente & audiente me de gradu atque ordine officiorum, cum quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribuſque facere oporteret, ſi neceſſe eſſet in opera danda faciundoque officio alios aliis anteferre.*

Quod majores ſanctius habuere defendi pupillos] Lud. Aurelius ad tertium Taciti annalem tentat: *Quid majores ſanctius habuere, quam defendi pupillos? quam clientem non fallere?*

Adverſus cognatos pro cliente teſtatur] Quis? nempe patronus. ſed id ſic intelligi durum. Malim M. Catonem ſcripſiſſe: *Ad-*

Adversus cognatos pro cliente testamur.

Patrem primum, deinde patronum] Magnum vero ἀνδραγάθημα Carrionis & Stephani, qui *deinde* subjecerunt, ubi priores editiones cum scriptis *postea*. Sic enim illi; *patrem primum, postea patronum*.

De qua causa fœminæ viris potiores sunt habitæ] Verbum substantivum tres expellunt membranæ

Pupillarisque tutela muliebri prælata] Reg. *mulieris lata*. Rottend. *mulieri prælata*. Guilhelmus Ranchinus divinat *pupillarique tutela muliebris prælata*, lib. 1 Var. lect. 4.

Eius filii tutores relicti] Reg. & Rot. *filiis tutores relicti*.

Clarum isti rei testimonium perhibet] Hoc ordine verborum scripti.

Defugere hoc munus Mumi non potui] Sic edebatur. Carrio & Stephanus maluere *M. V. non potui*. Reg. *M. vince non potui*, Rott. *M. unite n. p.* Lincol. & quartus. *M. Vincere*. Num fuit, *M. Vinici*? id certe nomen gentis Romanæ. Visumque idem Ant. Thysio.

Quibus etiam a propinquis nostris opem ferre] Videtur dixisse Cæsar, *ante propinquos nostros*.

Cap. XIV. *Fortasse a vitio studioque ostentationis*] Rot. & Reg. *fortassean vitio*. Quod conjectura olim deprehendit Eustat. Suartius Analect. 3, 3. Habet etiam auctor lib. 7 cap. 3. lib. 11 cap. 9. & restituemus cum Deo volente lib. 17, 5.

Est enim sane quam in prædicandis doctrinis] Hic non ita felix Suartius: causatus enim nescio quid horridum & molestum auribus ordinem sonumque faciens, corrigit: *Est enim sane nequam*. Aliter visum veteribus. M. Cœlius ad Ciceronem lib. 8 famil. ep. 1. *Sane quam eos sermones repressit*. Epist. 5. *Sane quam in quodam incili jam omnia adhæserunt*. Epist. 6. *Appium a Dolabella reum factum, sane quam non ea, qua existimaveram, invidia*. Epist. 10. *Sane quam literis C. Cassii & Deiotari sumus commoti*. Ut alias *mirequam*, *valdequam*, *Nimisquam*, *Oppidoquam* adhibere solent.

Sævientes feræ magnitudine bestiarum excellentes] Lege cum memb. *sævientes feræ, magnitudines bestiarum excellentes*. Sic Cicero lib. 3 de orat. *distributione partium ac separatione magnitudines sunt artium deminutæ*. Et sic legendum conjecit Priceus ad 4 met. Apuleji.

Omniumque insitata aut forma] Utreque *invisitata*, ut & Priceus ibidem advocat, contempta invidia Lusinini, cui moribus sunt invisis, qui ubique pœne *insitata* in *invisitata* permutant.

Terrificoque fremitu ac sonoro] Sic & vett. libri: neque est, cur

eur aspernere. Posset tamen aliquis suspicari fuisse: *terrifico fremitu ac sonore*. Lucretius lib. 1. *quæ belle tangere possunt Aures & lepido quæ sunt fucata sonore*. Sæpiusque idem & alii.

Oculosque omnium in se convertit] Quanto melius hoc eo, quod libido Carrionis immutavit. : *in sese converterat*. Sic scripti, sic ante illum editi.

Maximus populi clamor excitatur. accersitur] Et hic sibi multum Carrio permisit. Romana editio : *maximos populi clamores excitatos dicit arcessitumque à Cæsare Androdum, quæsitum causam, cur ille atrocissimus leonum non parcisset*. Similiter aliæ vulgares, præter quæ ex Aldina *quæsitam* adoptarunt. Nec scripti secus, nisi quod nomen *Androclum* reddunt, de quo monuit Lipsius. *Quæsitum* Regius, *quæsitamque* Rott. ut tamen alteram lectionem, foveat in margine. Potest videri ausum dicere, *quæsitum causam* Androclum, ut *interrogatum sententiam* dicimus. Denique Regius, *leo uni parsißet*; Rott. *leoni parsißet*. Scribe : *cur illi atrocißimus leo uni parsißet*.

Tum sole, inquit, medio] Scriptus uterque : *Tum sole medio, inquit*. Eodemque ordine verborum hæc suis inserit Priscianus lib. 6 Fulvii codex *meridiano*. Parum abest, quin suspicer auctorem nostrum scripsisse, *sole meridie*. Quod sequitur, *& arido & flagranti*, habet Priscianus : unde Lipsius *ardido* 2 Elect. 3. Nostræ membranæ, *rapido & flagranti*. Puto non aliter febrim diei *rapidam* lib. 12, 12. Et igneam significat. Quippe ignis ἐν μάλιστα ἀδεμάντατον καὶ ὀξύτατον, ut ait Maximus Tyrius dissert. 38.

Mitis & mansuetus accessit] Quare hoc maluerunt, quam quod habent binæ membranæ, & sine dubio quicquid est meliorum : *mitis & mansues accessit*. Attius Meleagro : *Nunc si me matrem mansues misericordia capsit*. Varro Ονῳ λύρας. *Non vidisti simulacrum leonis ad Idam eo loco, ubi quondam, eum subito cum vidissent quadrupedem, Galli tympanis adeo fecerunt mansuem, ut tractarent manibus?*

Sole meridiano tosta edebam] Carrionis. Edebatur, quod & boni adfirmant codices : *torrens edebam*.

Scripta circumlataque tabella populo declarat] Vellem : *eaque omnia scriptâ circumlatâque tabellâ populo declarata*. nempe tradit Apion. Ejusmodi tabula est, cujus meminit Suetonius in Claudio : *Quum essedario, pro quo quatuor filii deprecabantur, magno omnium favore indulsisset rudem, tabulam illico misit, admonens populum, quantopere liberos suscipere deberet; quos videret & gladiatori præsidio gratiæque esse*.

Spargi leonem, omnes fere ubique obvios dicere] Lincoln. *leonem, ubique omnes obvios dicere*. Regius, *leonem. Omnes ubi-*

 què

que obvios dicere. Rotten. *leonem. Omnes undique obvios dicere.* Nusquam τὸ *fere.* Olim & copulativam adjecerant.

Cap. XV. *Corpusne sit vox an incorporeum*] Sic & Rott. At Regius *an incorpora.*

Significare volens Lucretius ita scripsit] MSS. Reg. & Rott. *Lucretius poeta ita scripsit.*

Plaga ipsa atque percussio vox est] Tres membranæ auctiores vocula: *sed plaga ipsa atque percussio, id vox est.*

Cap. XVI. *Sed & hic ea quæ diximus imaginandum*] Sic Romana cæteraque, nisi quod Gryphiana omisit τὸ *ea.* Regius & Rott. *Sed hac eaque non diutius muginandum.* Ergo conjecit vir doctus: *sed neque hic diutius immorandum.* Mitius consulere licet scribendo: *sed hæc quoque non diutius muginandum.* De verbo habes apud Festum & Nonium Marcellum. *Est nugari*, inquit ille, *& tarde conari.* Dixit autem, *muginandum est hæc.* ut illa, de quibus ad lib. 4, 9 egimus.

Cap. XVII. *In quarto de Verborum significatione*] Reg. & Rot. *significatu.* ut & capite sequenti editur.

Tanquam inominalem diem] Regius *nominalem.* Vnde Salmasius *ominalem*, hoc est, ominosum, de Climacter. p. 814.

Nihil super ea re scriptum invenimus] Membranæ ambæ: *nihil nos super ea re.* Mox item: *ante diem quartum nonas Sextiles.*

Cap. XVIII. *Verrius Flaccus refert in libro de significatu verborum quarto*] P. Scriverius ad marginem exemplaris sui notaverat: *in libro de significatu verborum VIII.* hoc est, litera H. ubi de Historia tradiderat, etsi nunc de illa nihil sit in fragmentis superstitibus. Singulos autem libros Verrii singulæ constituebant literæ. Inde capite præcedenti: *Verrius Flaccus in quarto de Verborum significatione.* hoc est, Litera D. egit enim ibi de Diebus atris.

Quod factum quoque anno gestum sit, id demonstrabant] Regius *gestumque sit.* Idem cum tribus aliis: *ea demonstrabant.* Hanc mutationem numeri ferre non quiverunt. Atqui quod gestum quoque anno factumque est, non unum est, sed multiplex, sed multa, ut merito eis plurale pronomen respondeat.

Id est eorum quasi qui diarium scribunt] Tres iterum membranæ non tolerant τὸ *eorum.* Quid si deleamus insuper τὸ *qui* & *scribunt?* Longe quidem commodius vulgato videtur: *Id est quasi diarium, quam Græci ἐφημερίδα vocant.*

Ad rempublicam defendendam] Rot. *defundam.* Reg. & Lincoln. *defendundam.* Sed graviore morbo hæc verba laborare videntur. Qui enim cognita facta majorum, vel nuda, nullam vim habent alacrioribus commovendis ad rempublicam de-

defendendam ? habent profecto & quavis in re ἐνδιδόασι καὶ αὐτοὶ συγχωροῦνται. Dein quid est *segniores ad rem perperam faciendam commovere?* ut ne scilicet nimis ad peccandum segnes sint & cunctabundi? At quo quisque ad hoc strenuior & promptior est, eo nequiorem putabam. Voluit, opinor, dicere, simplicem illam narrationem actorum non reddere alacriores, qui per se non sint alacres & ingenerata ignavia marcent ac torpent; nec segniores ad flagitia & scelera facere, quos ab iis insitus non revocat pudor. Hoc quomodo dixerit, videndum.

Et quomodo confectum sit] Regius: *& qua confectum sit.* nempe etiam consule. Aurigatur eodem Rott. in quo est: *& quoquo confectum sit.*

Quis triumphans introierit & quæ eo in bello gesta sint] Sic Carrio, quum propagaretur: *introierit exque eo libro quæ in bello.* Regius & Rott. *introierit ex eo libro quæ in bello.* Emenda: *& quis triumphans introierit ex SC. quæque in bello gesta sint iterare.* Nam τὸ *libro* adjectum, postquam τὸ *ex SC.* degeneravit in *ex eo.* Livius lib. 5. *de Patribus, non de hostibus, consules triumphare velle. nunquam ante de triumpho per populum actum. semper æstimationem arbitriumque ejus honoris penes senatum fuisse.*

Cap. XIX. *Comitia arbitris etiam pontificibus*] Reg. & Rott. omittunt *etiam.* neque in ea particula hic est ἐνέργεια.

Filius sibi siet quam si] Quatuor scripti condemnant τὸ *sibi.* & quid eo est opus, quum dictum sit *L. Titio?*

Uti patri endo filio est] Edebatur antea, *uti pariendo*, quod se putat asserere Ioh. Livinejus ad 1 Propertii eleg. 3. explicando, qui partu editus est: alterum ait esse Fr. Hotomanni. Et est ejus, nec post hanc frugem inventam glans quærenda est. Porro non apice uno plus minusve scripti.

Quæ in parentis potestate non est] Sic utraque membrana: & ex suis, opinor, edidit Carrio: atque ita etiam legendum monuit Hier. Aleander ad Cajum. Ante Carrionem particula negandi aberat.

Si juris ista antiquitas servetur] Lipsius, *juris tantum æquitas*, 1 Elect. 21.

Filium adoptivum tam prodesse] Sic perperam Carrio vel Stephanus pro eo, quod in scriptis & prius editis est *procedere.* Et id quam eleganter dictum sit, monuimus ad Livium lib. 5, 49.

Ut ad censum nemini necesse sit venire] Scripti, *necessum*, quod & supra etsi parum referat, iisdem auctoribus reposuimus.

Cap. XX. *Quod vocabulum Latinum solœcismo fuerit Capitoni*

Sinnio] Sic Carrio. Romana, Veneta, Gryphii *solœcismo fecerit Capito Asinius*. Aldus, *solœcismo fuerit Capitoni Asinio*. Vascosanus: *solœcismus fuerit Capitoni Asinio*. Scribendum: *Quod vocabulum Latinum solœcismo fecerit Capito Sinnius*. Eoque alludit Regius, qui *capit sinnius*.

Solœcismus a Sinnio Capitone] Et hic mutilatum a Carrione an a Stephano, quod habent & scripti & editi superiores: *Solœcismus Latino vocabulo a Sinnio Capitone* (sic scripti: editi *ab Asinio*) *ejusdemque ætatis aliis Imparilitas appellatus*.

Quasi sterobiligo quadam] Membranæ *strobiligo*. Respicit enim τὸ στρόβιλος.

Neque in Græca neque in Latina solœcismus probe dicetur] Sic Stephanus. Priores, *neque in Græco neque in Latino*. Scripti planissime: *neque in Græca neque in Latina Lingua*.

CAP. XXI. *Non barbare dici sed Latine.*] Quod hoc cacoethes omnia in pejus mutandi? Ro. Ven. Ald. Vascos. *non barbare dicere*, ut & Regius. Gryphius apud me primus *dici*: & hoc secutus est Stephanus: deinde inventus, qui *subjiceret dicit*.

Non hercle studio ostentandi] Scripti, Ro. Ven. Ald. Gryphius, *studio ferens ostentandi* Vascos. *studio fervens ostentandi*. Forte, *studio semet ostentandi*.

Cum adortus quemque fuerat] Persuasi mihi Gellium sed tmesi dixisse: *quem adortus cumque fuerat*. Horatius 1 od. 16. *Quem criminosis cumque voles modum Pones Iambis*. Sic in præfatione noster: *in quas res cumque inciderant*.

Neque rationem verbum hoc neque auctoritatem habere] Membranæ Reg. & Rott. *auctoritates*. Ut mox, *Tibi habeas auctoritates istas*. Sic apud Ciceronem fecerant *SC. auctoritas* pro *Senatus consulti auctoritates*.

Absolutum esse sive simplex] Reg. Rot. Lincoln. *absolutum esse & simplex*.

AD LIB. VI.

CAP. I. *Homines fecisse dicatur*] Hic liber non est in Rottendorfiano. contexitur enim fini libri quinti statim initium sexti, usque ad capitis XX locum e Catullo adductum: *Inger mi calices amariores*: reliquum ejus voluminis magno nostro malo periit. In Regio liber hic septimo postponitur. Principium primi capitis ubique deest.

Si non essent ibidem mala] Sic sane MSS. Editiones superio-

res non sine magna specie *itidem*. Vt & in fine hujus sectionis.

Vtraque necessarium est] Angl. & Scheff. *necesse* : Regius, *necessum*.

Et quasi mutuo adverso quæque] Regius *adverso quoque*. Lege, ut jam editum Gryphio : *mutuo adversoque fulta nisu*.

Nullum adeo contrarium sine] Sic Carrio. Priores, *contrarium esse sine*. Reg. Angl. Scheff. *Nullum adeo contrarium est sine contrario altero*.

Quid item fortitudo &c. *quid continentia*] Sic equidem & nostri. Verius tamen olim editum : *qui item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignavia oppositione ? qui continentia* &c. Hæc postulat, quod sequitur *quo modo*.

Consideratque dignumque esse id quæri] Lib. 7, 17. *& affert ea, quæ digna quæri tractarique sunt*. Regius tamen *considerationeque*. Fortasse : *tractat considerationeque dignum & quæsitu putat*.

CAP. II. *Quo itidem modo & vim*] Lege *idem*, nempe Chrysippus.

Esse tamen in nobis consilii judiciique nostri arbitrium] Τὸ *nostri* supervacuum est & inconspicuum in optimo codice.

Græci πεπρωμένην *vel* εἱμαρμένην] Secundum & tertium vocabulum nec Regius nec Schefferi codex agnoscunt.

Volvens semet ipsa sese & implicans] Tolle supervacaneum *sese*.

Εἱμαρμένην *esse dicit* φυσικήν σύνταξιν] Regius & Schefferi : φυσικὴν τινα σύνταξιν. Deinde & posterior : καὶ χρωμένη πολύ.

Non sustentanda neque condicenda] Aldus & Gryph. ut Britannici duo & Schefferi : *non sustentanda neque inducenda*. Sed quid est *sustentanda* ? Priscæ Editiones Ro. Ven. Ascensii, *non subsistenda, neque condicenda* ; cui si faverent calamo exarati, controversiam non referrem : acciperem enim, ut apud Livium *subsistere feras*. Sed Regius, *suscensenda*. Solent autem scripti *suscensere* pro *succensere* exhibere. Videntur autem hæc verba simillima illis, quæ exstant lib. 7 cap. 3 propius finem : *interim autem facta sola censenda dicit atque in judicium vocanda, sed voluntates nudas inanesque neque legibus neque pœnis fieri obnoxias*. Itaque parum abest, quin aut hic quoque scribendum decernam, *delicta non censenda*, aut ibi *facta sola succensenda* : & hoc potius. nam quod ibi dicit *in judicium vocanda*, pro eo hic ponit *condicenda*. Sic in jure *status condictus dies*. Et apud Livium : *Quarum rerum, litium, causarum condixit pater patratus populi Romani Quiritium*.

Vt ratione quadam principali necessario coacta] Sic & Ro. Ven. Vas. nisi quod transpositis voculis *ratione principali quadam*. Aldus

dus & Gryp. *ratione quadam necessaria principali & coacta.* Unde Reg. tollit copulativam. Lincoln. *ut ratione quadam necessario & principali coacta.* Schefferi; *ut necessario ratione quadam & participali coacta.* Numquid, *ut necessaria ratione quadam & participatu coacta atque connexa sint fato omnia.* Capitolinus Vero: *participatu etiam imperatoriæ potestatis indulto.* Spartianus Juliano: *Claudium Pompejanum e Tarracinensi ad participationem evocavit.*

Et in errores ruunt] Regius, *& in erro reserviunt.* Scribe: *in assidua delicta & in errores se ruunt.* Sic enim amant interdum. Plautus Trinum. 4, 1. *Imbres fluctusque atque procellæ frangere malum, Ruere antemas, scindere vela.* Terentius Adelphis: *cæteros ruerem.* Horatius 2 Sat. 5. *Unde Divitias ærisque ruam, dic augur, acervos.* Ovidius lib. 12. *Cedentemque sequens instat turbatque ruitque.*

Necessaria rerum consequentia] Non videtur spernendum, quod eodem sensu, sed exquisitius, Regius: *naturalis illa & necessaria rerum continentia.* ab ea significatione τοῦ *continens*, quæ vicinum, contiguum, applicitum significat. Ut sit idem quod nexus, adhæsus, consequentia, participatus, continuatio. Cicero: *Si omnia antecedentibus causis fiunt, omnia naturali colligatione conserte contexteque fiunt.* Idem: *futura, quorum causas natura ita contineret, ut ea fieri necesse esset.*

Est enim genere ipso quasi fatale & consequens] Suspicor Gellium Ciceronis voce usum scribendo: *quasi confatale & consequens.* De fato: *At si ita fatum sit, Nascetur Oedipus Lajo, non poterit dici, sive fuerit Lajus cum muliere, sive non fuerit: copulata enim res est & confatalis.* Et mox: *Hæc, ut dixi, confatalia ille appellat.* Chrysippus συνειμαρμένα.

Hujus deinde rei exemplo] Reg. Lincoln. Schef. *deinde fieri exemplo.* mox Regius *illepido.* Lego: *Hujus deinde figuræ exemplo, non hercle nimis alieno neque illepido, utitur.*

Spatia terræ prona atque deruta] Meursius in Critico Arnobiano & in Miscellaneis *derupta*, ut & in quibusdam est olim editis, in aliis *dirupta.* Ciceronis est ad Atticum, *deruere de laudibus cumulum.* Itaque non facile moverim. Alioqui simplicius foret *prona atque declivia.* Sed *deruta* quoque sunt complanata, quæ tumuli, verrucæ, colliculi fuerant, deruenda terra declivitatem nacta.

In culpa & in maleficio revicti sunt] Gebhardus ex Pal. mem. *revincti* 2 Ant. Lect. 11. Scio jam olim sic editum, sed Carrio & sensum & meliores libros secutus mutavit. *Revicti* sunt comperti & convicti.

Tanquam in aliquod fati asylum] Hæc scriptura quomodo vel

Car-

Carrioni vel Stephano manum adierit, difficile dictu est. Restitue ocius e prioribus & scriptis; *in aliquod fani asylum.* Ecquis est medioeriter doctus, qui ignoret plerisque templis jus asyli fuisse? Sallustius ad Cæsarem: *quam multi mortales postea ad Pompejum discesserint, eoque per omne tempus belli, quasi sacro atque inspoliato fano, debitores usi.*

Primus autem Homerus] Regius alia parte uberius, alia recisius: *Primus hoc Homerus sapientissimus ille & antiquissimus poetarum dixit hisce versibus.*

Intricatur hoc modo] Lud. Carrio vult aut *id hoc modo* deleri, aut pluribus Ciceronis verbis auctorem usum 1 Emend. 13.

CAP. III. *De serpente inusitatæ longitudinis*] Regius, *invisitatæ magnitudinis.* Neque aliter mox idem: *invisitatæ immanitatis.*

Serpentem illic stabulantem.] Sic Carrio & Stephanus. Nostri scripti cum prius editis, *serpentem in illis locis stabulantem.*

Romam misisse] Nempe Regulum Atilium. Tamen propter interposita, *eumque oppugnatum*, commodius foret *missum.*

CAP. IV. *Quid idem Tubero novæ historiæ*] Edebatur *Tubero in historiis*. Sed illud restituit Carrio. Neque sane aliter Regia & Schefferi membranæ: Regia quoque *memoriæ* pro *literis*. Conjiciebam: *Quid idem Tubero nona historia de Atilio Regulo à Carthaginiensibus capto memoriæ mandaverit.* Genus loquendi notæ suavitatis pro nono historiarum libro.

Grassante sensim veneno cor tabesceret] Muretus ad Tacitum, *contabesceret.* Quemadmodum & Regius. Idem quoque *veneni*, quasi exciderit τῷ *vi.*

CAP. V. *In verbis interpretandis erraverit*] Scripti cum editis antehac *erravit.* Ut passim in his lemmasi Gellius.

Alfenus jurisconsultus] Scripti cum Romana & Aldina *jureconsultus.*

Quotquot annis populo] Sic Aldus jam, Vascosanus, Gryphius. Et habet suam venerem. Varro lib. 4 de L. L. *Ager fundus quod fundat quotquot annis multa.* Eodem: *Ager restibilis qui restituitur ac reseritur quotquot annis.* Nec longe: *Quod in agris quotquot annis rursum facienda eadem, ut rursus capias fructus, appellata rura.* Ubi mens igitur aut memoria Gebhardo, cum turpe hoc mendum & Latino jurisconsulto indignissimum pronuntiaret; & quod Popma laudaverit eum locum ad Catonem tanquam purum, revinci cum mem. Pal. auctoritate, in quibus sit *quotannis* lib. 2 Ant. L. 20. Atqui sic olim Romæ ac Venetiis editum fuerat, neque ab eo Aldus sine membranarum auctoritate abscessit. Et tamen, vel si repugnarent omnes codices, nec turpe nec Latino scriptore indignum vocitandum erat, quod si non meminerat Varro-

nem familiare habuisse, à Popma didicisse poterat.

Quid esset argentum purum putum] Gebhardus notat in Pall. abesse τὸ *argentum*: ut & in Lincoln. & Schefferi membranis.

Purum putum valde purum] Frustra contra nostrum & Budæum semetipse coronat Fr. Lusinus 1 Parerg. 16. Scimus *purum argentum* esse nonnunquam sine signis & emblematis. Sic Juvenalis Sat. 9. *argenti vascula puri*. Et alludit aliud tamen significans Martialis lib. 4 epigr. 39. Sed de eo indubidam est hic cogitare. Nec *purum putum* aliter dictum quam per ἐπεξήγησιν, ut *sacrosanctum*, ut *sartum tectum*, ut *pransus paratus*, ut in arbitrio rei uxoriæ *quæ melius æquius*, in precibus *volens propitius*.

Cap. VI. Et *Cn. Mattium*] Sic recte Scaliger in Conjectaneis. nam libri fere *&* *trimatium*. Versus Homeri Il. [illegible]

Erucio Claro] Sic feliciter Lipsius, ex lib. 14, 16. nam *Lucio Claro* codices. Lapidis exstat titulus à sacro Pæanistarum ordine positi. ΣΕΞΤΩΙ. ΕΡΟΥΚΙΩΙ. ΚΛΑΡΩΙ. Β. ΓΝΕΩΙ. ΚΛΑΥΔΙΩΙ ΣΕΒΗΡΩΙ. ΚΩΣ. quibus annum aperientibus Severum Septimum natum testis Spartianus.

Cap. VII. *Id verbum est ipsius legis Horatiæ*] Sic restituimus Plinio lib. 35, 6. *Non præteribo C. Octavium ob unum Senatusconsulti verbum.*

Cap. IX. *Cn. Flavium Annii F.*] Hoc quoque apud Plinium lib. 33, 1. patris prænomen editur. Sed non sine ratione Pighius, *Cn. F.* ut apud Ciceronem & Livium scribitur. Schef. *Anii.*

Eam in limine apposuit] Potius *opposuit*. Huic verbo iniquior, quem minime vellem; orta tamen à librariis injuria, quorum non tanta fuit hic habenda ratio quam sententiæ ac rei, quæ agitur. Passim enim inculcarunt illi *apponere* & *appositus*, ubi *opponere* & *oppositus* auctoribus placuerant. Nec difficile discrimen, nam ubicumque significatur aliquid objectum, obtentum, adversum, obstans, impediens, obvium, ibi *opponere* & *oppositus* scriptitarunt: ubi vicinum, propinquum, adjacens, additum, ibi *apponere* atque *appositus*. Sic, *Mensibus undoque apposuitque duos*, item *hoc nostris appone libellis*, bene habent. At etiam bene, *Oppositæ frondes velleraque alba tegunt*, & *pridem cunis opposuisse*, & *Partibus o. opposuisse manus*, & *opposita texit sua corpora myrto*, & *opposita velatur janua lauro*, & *opposita lumina veste tegit*, & *foliorum oppositu f. velatus*, & *ante oculos opposuitque manum*: quæ profecto [illegible] quicquid promiscui codices deferebant. Omnia enim hæc objecta, prætenta, obtenta intelligimus.

ut

ut prohibeant videri, quod post ea latet; non tantum juncta vel contigua. Pariter, *in opposita lumina fixus humo*: est enim adversa & objacens oculis. Quemadmodum etiam suavius, *in oppositi nemoris subiere latebras*, opinor, & est obvii, oblati. Nam *feras opponi*, *opposita janua fulta* vel *firma* vel *dura sera*, & *dempseras oppositas insidiosa seras* sine contatione recipio, nec quemquam veterum in his *apponi* vel *appositas* toleravisse censeo: atque id satis evincet in eadem re aut simili frequentata *obex*, *obdere*, *obserare*, *oppilare*, *obturare*, *obstruere*. non enim applicatio nuda & conjunctio exprimenda est, sed adjunctio obstaculi, moræ, impedimenti. Procris etiam meo judicio *oppositas agitato corpore frondes Movit*: non enim tantummodo juxta erant, sed eam quoque operiebant, ut à Cephalo videri non posset nec agnosci. Etiam *oppositis vincitur vitibus ulmus*, quas non tantum junctas habet, sed etiam circumfluentes atque obvolutas. Tale & Nigidii apud auctorem nostrum 7, 9 *Serpens si memordit, gallina deligitur & opponitur*. Plautus Vidularia: *Opposita est clamendix: at ego dicam quid signi siet.* Varro lib. 4 de LL. *Ocrea quod opponebatur ob crus*. Bellum vero & hic nostri *opposuit*, sive januam respicias, quam pro fore obsidens claudebat; sive nobiles adolescentes, quorum adversa imminensque invidos & invitos feriebat oculos.

CAP. X. *Super Euclide Socratico*] Regius *Euclidas*. Videtur ingerere: *super Euclida Socratico*.

Esset, ea res homini] Sic Carrio non modo in editione Stephani sed etiam 1 Emendat. 3. At omnes & editi & scripti: *esset, ut ea res*: idque mutandum non fuisse ad 3, 9, monuimus. Idem ait in membranis extra ordinem correctum se reperisse, *capitali esset*. Quæ vereor, ne fuerint Bussidianæ, unde tales extra ordinem correctiones, interdum non bonas, hominem adscivisse supra notavimus. Sed & ipse vulgatam se non mutare testatur, quum & calamo exarati libri eam defendant nec meminerit usquam legi *eam rem capital esse*. Lincol. *prensus esset ut ea res*.

CAP. XI. *Ad officium gravitatis dignitatisque vitæ decentia*] Reg. & Scheff. *ducentia*. Haud dubie melius.

Cn. Manlium tribunum plebei] Lincol. *C. Mallium*. Scheff. *C. Manlium*, sed *C. Mamilium* legi suadet Pighius in annalibus à V. C. 643.

CAP. XII. *Alterum à sacro diminutum*] Reg. *imminutum*.

CAP. XIII. *Quæ symposiaca vocantur*] Non male, sed mutandum non erat, quod in Regio est & Schefferiano: *sympotica*.

Absurde atque ridicule dixeris] Sic apud me primus Aldus. Romana & Veneta cum Regio & Scheff. *ridiculose*. Hen. Ste-

phanus in Pseudocicerone negaverat *ridiculosius* Latine dici. Quod arguit Lo. Ladislaus apud Scioppium 4 Verisim. 14. nam in Sticho Plautina 2. 2. sc. 1. *Advexit secum parasitos ridiculosissimos.* Imitatus Rufinus histor. Eccles. 10, 17. *Tunc omnes ridiculosus pudor habere cœpit, quod tam facile, tacente reo, falso compositi criminis patuisset.* Sic enim pro docente eo restituit ex M. Gebhardus.

Cap. XIV. *Tantum duarum ex his meminerit*] Auget Regius *meminerit, non trium.*

Cum pœna adhibetur] Ut remedium, curatio, fomenta. Si quis tamen bonæ fidei codex præferret *inhibetur*, non repugnarem. Vide ad Livium.

Cujus exemplo necessariò metu succurrendum sit] Nisi scripsit *occurrendum.* Nam *occurritur exemplo*, quod prævenitur, ac prohibetur, ne fiat. Cicero act. 1. *Nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiæ illorum consilio nostro occurramus.*

Cap. XV. *Cincii & Satyri*] *Sinnii*, opinor, & *Santra* voluerunt docti viri. Recte posterius, & juvant hactenus scripti, ut referant *Satire.* Hujus Santræ *de verborum antiquitate* advocat Nonius Marcellus. Festus quoque sæpius ejus & Sosipater & Scaurus meminere. Sed & Cincius *de verbis priscis* Festo compluries memoratur, & nonnunquam ubi & Sinnii Capitonis meminit. Inventus est tamen, qui Satyros interpretaretur deos nemorum in Latio haud aliter ac Faunos celebratos.

Cap. XVI. *Notatum verbum*] Ante Carrionem, *Notum verbum*, In Regio utraque vox abest: neque illas magnopere requirimus.

Quo signo? quasi non totidem] Sic Jos. Scaliger constituit ex vetustis Gellii exemplaribus, quorum se penes ait esse descriptionem. Prius habebatur: *Cui ego quasi eadem totidem.* Lincoln. & Schef. *Quo signo quas in totidem ea deprecor illam.* Sane *hic quas in* mirum non est pro *quasi non* poni. *Totidem* ea subrepsisse videtur pro *totidem mala.* Ut integrum sit:

> *Quo signo? quasi non totidem mala deprecer illi*
> *Assidue. verum dispeream, nisi amo.*

De verbo sic sentio, Compositum valere pro simplici, & *deprecor* nihil hic aliud esse quam *precor*: ut sæpius apud Iustinum. Est autem & *precor* ambiguum, ut non tantum *bonæ & piæ preces* sunt, sed etiam *malæ, iratæ, Thyesteæ, Oedipodiæ.* Cicero in Pisonem: *Neque vero ego, si unquam vobis mala precarer, quod sæpe feci, in quo dii immortales preces meas audiverunt, morbum aut mortem aut cruciatum precarer. Thyestea illa exsecratio est.* Valerius Maximus lib. 4, 3. *pro monstro eam vocem accepit; continuoque Pyrrho & Samnitibus istam sapientiam*

de-

deprecatus est. At in istis, quæ hinc componit Gellius, est equidem aliquid notatu dignum, non idem tamen, quod apud Catullum. Nam *deprecari vitam*, *deprecari se*, quæ proprie sunt precari, ut vivere, ut impunito esse liceat, efferuntur istic cum effectu pro eis, quæ sunt salvum præstare ratis & admissis precibus, deprecatione auferre atque eripere periculo. Dein audacior fit translatio, ut solo eventus intuitu, etiam sine illa precum via, *deprecari* sit periculo alicujus intercedere, periculum avertere ac depellere: sic *servitutem deprecari* alicui, *letum deprecari*, *invidiam deprecari*, *odium & crimen deprecari*. i. ab his omnibus liberare, securum atque inoffensum reddere. Et hoc eo modo, quo, quæ propria sunt oris & sententiæ, ad factum significandum converti. Sic *negare* pro non cedere, *revocare* pro referre aut revincire, *jubere*, *consulere*, *statuere*, pro facere, *excusare*, pro purgare rebus & facto ac talia plurima. Sic pro excusare & purgare accipit ipse noster 7, 3. *legatosque Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur.* Quod si quis malit *deprecer illam*, ἀ[illegible] vetusta, vel, ut *bene Messalam sua quisque ad pocula dicat*, & *maledic illam versibus*, facile concedam.

Hic vitam à Sulla] Lincoln. Schef. Excerpta bibliothecæ publicæ: *vitam sit à Sulla.* Legendum: *quam multorum hic vitam est à Sulla deprecatus.* ut apud ipsum Ciceronem habetur cap. 26

Propulsabat invidiam] Rom. & Ven. *propulsabat & defendebat invidiam.* Aldus, Vascos. Gryp. *propulsabat & defensabat injuriam*, quod Scheff. & Lincoln. affirmant.

Item pro A. Licinio] Schef. *paulo cēna.* Lincoln. *paulo cenna.* Scribe *pro A. Cæcina.* nam in ea oratione cap. 11 exstant hæc verba.

Quærens veniam quod & malediceret] Schef. *que rès qui & malediceret.* Lincol. *quæ res viam q. & maled.* Demonstrant opinor: *Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quæ Lesbiam, qui & malediceret ei palam &c.*

AD LIB. VII.

CAP. I. *Admiranda quædam de P.*] Regius ignorat *vi quædam.*

Atque in lecto, cum absente marito cubans sola obdormisset] Editi scriptique *in lecto mulieris*; quod cur truncarint Catrio aut Stephanus, ipsi rationem reddant. Dein Reg. & Rot. *sola* con-

condormisset, verbo Plautino & minus vulgato: ideo mutandum fuit. Milite 3, 2. *qui libitum est illi condormiscere?* Rudente 2, 7. *da mihi aliquid, ubi condormiscam, loci. Sc. sine, ubi vis, condormisce.* Mostellaria 2, 2. *Abimus omnes cubitum, condormivimus.* Tum Reg. & Rott. *visum repente esse juxta eum.*

Elapsum evenire nequisse] Scripti editique ante Stephanum, *non quisse*. idque potius interdum visum antiquis monuimus ad Plinium.

Fore ut liberi generentur] Sic Carrio: nec mihi excidit Lucretii, *extra corpus durare genique*. Sed Reg. Rot. & quicquid est nostrum, *gignerentur*.

Mulierem concepisse: concepti fœtus] Reg. & Rot. *mulierem cepisse*. Indicant nimirum: *mulierem cepisse concepti fœtus signa atque sensum pati.* quod nec fugit Lambecium.

Æditumos ejus templi] Reg. & Rott. *æditumosque*. de quo ipse disputat parum accurate 12, 10. Non enim *æditumus* dictus ut *finitimus*, *legitimus*; nec ex *æditumus* κατ' συγκοπὴν extrita litera M factum est *æditus*, ut volunt Etymologicon scriptores, sed quum esset formatum *æditus* ab æde tuenda, *æditumus* postea litera *M* interposita. Id mihi satis probat ipsum Lucretii *ædituentes*.

Id oppidum procul videbatur] Rot. & Reg. *visebatur*.

CAP. II. *Ennium in tertio decimo libro annalium*] Reg. & Rot. *in* XIII *annali cor dixisse*. perinde ut mox in verbis Cæcilii, ubi admisit Carrio.

Versus Ennii duos] Reg. & Rot. *duo*. Recte atque antique. Vide ad Livii lib. 35 cap. 21

Cum pectore dehortatur] Scribendum utrobique *dum pectore de me hortatur*, docuit primus Jacobus Schegkius. Et posteriore loco sic omnino exhibent Regius & Rottendorfianus.

Æqualem cor putat habere me ei] Carrionium est *æqualem*. quasi sensum, quem Cæcellius Ennii esse putavit, non posset exprimere Gellius, nisi & cum Cæcellio solœcismum faceret. Omnes *æquale*. Scribo: *ecquale cor putat habere me? & quam stultum esse credit?* Scribendum esse & pro *ei* vidit & Phil. Rubenius.

Ραθυμότερον ῥαχῆ ista verborum] Sic primus Aldus. MSS. *rathimoteron junctura ista*: alii *rhathimoteron id est junctura ista*. Ro. & Veneta: *ῥαθυμότερον i. desidiosius ῥαχῆ i. junctura ista*. Bene opinor Aldus.

Quasi ad cor referatur] Scribe cum melioribus, *referetur*. Schef. *refertur*.

CAP. III. *Quod Tullius Tiro*] Reg. *Quod Tiro Tullius*. Ut hoc

ipso

ipso capite: *Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus*. Et inferius: *His argumentis Tiro Tullius*. Et amasse sic cognomen interdum nomini præponere notavimus alibi.

Et operum nobilitate] Schef. *notabilitate*. Reg. & Rot. *nobilitatibus*. Nec justius numero sunt offensi quam apud L. Senecam ad Polybium cap. 36.

Ea Rhodiensis civitas] Scio lib. 9, 13. *Ei Manlio cognomentum factum* Reg. & Rot. *Ea civitas*, absque voce media.

Persa tunc Philippi filio] Reg. & Rot. *Persa tamen*. Recte: nam τὸ *cum* interdum ea vi ponitur, qua *Quamvis*, *Etsi*. Cicero lib. 4. in Verr. *Cum omnia illa victoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit*. Lib. 1 famil. ep. 9. *Qui cum illa sentirent in republica, quæ ego, me tamen non satisfacere Pompejo gaudere se ajebant.*

Bellumque eo illis faciendum] Lincol. & Schef. *eos illis*. Reg. & Rot. & *eo* & *eos* aspernantur.

Intenti infestique erant] Reg. Rot. Schef. *infensique*. Forte, *intenti incensique erant*.

Et in quinto Originum libro scripta est] Scheff. & Lincoln. *Originis*. In Rot. versiculus hic deerat. Reg. *& in quinta Originis libro scripta est*. Elegantius. nam ut *prima Origo*, sic & *prima Originis liber* est primus Originum liber.

Quam tum ille reprehendit Catonem] Vetustiores editi, *reprehenderit*. Τὸ *tum* ignorat Schefferianus. Reg. & Rot. *cum ille reprehenderit Catonem*. Recte: nam hæc ipsa causa est, cur impetrabilior apud quosvis venia Gellio sit reprehensi Tironis, quod Tiro Catonem reprehendere non sit veritus.

Rerum gestarum prospere] Reg. & Rot. *rerum prospere gestarum*.

Animum excellere, superbiam atque ferociam] Hoc Carrionis est. Prius, *excellentem atque superbiam*. Rot. & Reg. *animum excellere atque superbiam atque ferociam*.

Quia hæc res tam secunde processit] Antea, *quod hæc res tam secunde processerit*. Reg. Rot. Schef. *quod hæc res tam secunde processit*.

Majore opere edico suadeo] Quid opus τῷ *edico*, cum scripti perinde ut antehac publicati *dico*?

Persa quoque rege victo] Schef. Lincol. Rot. Reg. *Perse*. qua inclinatione utitur sæpius Cato, etsi utraque legitima sit.

Ita uti infra scriptum est] Verbo *est* carent Reg. & Rot.

Non Rhodienses id modo voluere] Reg. & Rot. *noluere*. nempe nos ita depugnare, uti depugnatum est &c.

Quem vereremur & quidquid luberet] Τὸ *&* Carrionis est, scriptis editisque olim ignotum. Scribe: *si nemo esset quem vere-*

reremur, quodque luberet, faceremus. i. & quod luberet, faceremus.

In servitute nostra essent] Rot. *sunt.* Rot. *ne sunt.* Aliquid latet. Forte: *ne sub solo imperio nostro in servitute justa essent.* id est, plena & mera.

Cogitate quanto nos privatim cautius] Hoc Lipsii est. Romana, Veneta, Ald. Gryp. *quanto nos nostri nativi.* Vascos. vel Ascensii: *quanto nos consternati vi cautius.* quæ & Gryphianæ cujusdam margini allinitur. Reg. & Rot. *quanto nos inter nostrivatim.* Ex quo facillime confit: *quanto nos inter nos privatim.*

Nihil ad eos simul periculi vel emolumenti] Quo illud *simul*? Rot. & Reg. *adeo Sil emolumenti.* Τὸ *sil* quod acceperunt pro *simul* (solet enim hoc sic scribi virgula per literam l ducta) leviter corruptum est, & exstitit ἐκ τοῦ *ad eos ut* etiam cum virgula per L ducta, quod significat *vel.* Sic enim scripsit Gellius: *nihil ad eos vel periculi vel emolumenti redundaturum est.*

Propitiandos laudabiliter ac placabiliter] Rot. & Reg. *ut laudabiliter ac* non agnoscunt.

Aut fieri jam cœpto differendum est] Scripti omnes *deferendum.* Sed *occurrendum* auctor edidisse videtur.

Quod cum & utiles illi essent & vellent regi, nihil tamen] Duplex hic peccatum Carrionis; & addidit enim aliquid & detraxit, secus atque oportebat. Adjecit, quod nobis obvium nusquam, τὸ *illi*; detraxit *esse factum*, quod ubique. Sic enim edebatur: *quod cum & utiles essent & vellent regi esse factum.* Adeone igitur longe aut vile Terentianum Adelph. 5, 7. *Dii tibi, Demea, bene faxint, cum te video nostræ familiæ tam ex animo factum velle?* Guidetus ex Donati quibusdam ad hunc locum verbis τὸ *bene* subaudiri ait. Immo, *quicquid* vel *quod optamus.* Hoc est enim *factum alicui velle*, cupere ut eveniant, procedant, rebus & facto contingant, quæ desiderat optatque. Et ominis certioris causa *factum* potius quam *fieri* alicui *velle* dixerunt. Appulejus de Philosophia, ubi de triplici Patonis amore: *Illas vero,* (animas amantium) *facetas & urbanas scilicet animas* (non corpora τῶν ἐρωμένων) *bonorum deamare & studere illis factumque velle; uti quamplurimum potiantur bonis artibus, & meliores præstantioresque reddantur.* Ita legi suadet oratio proxima, cum vulgo sit: *illæ vero facetæ & urbanæ sunt.* Eodem libro infra: *Quare suadendum est fundatoribus rerumpublicarum, ut usque ad id locorum plebes suas taliter augeant, ut ad eundem rectorem noti esse possint, nec sibimet incogniti. sic enim fiet, ut omnes una mente sint invicemque sibi factum velint.* Et hic locus vulgo mire fœdatus, quem sic haberi partim jubent, partim significant scripti. Amat & Symmachus, ad cujus lib. 1 ep. 71 hoc quoque ex Gellio advocat Juretus. Simile

apud

apud Plautum, *Factum volo*, quod est non Comica magis formula, ut ajunt, quam translaticiæ humanitatis. quod est, Cupio tibi fieri, quod vis, & quantum in me est, ut fiat, operam dabo. Asin. 5, 3. *Videbitur. factum volo. redito huc conticinio.* Bacch. 3, 3. *Serva tibi sodalem & mihi filium.* Mn. *Factum volo.* Tam certum hoc tibi jam esse volo ac si factum sit. Vicinum etiam in Andria, *Factum puta.* Subest tamen aliquid vitii, quod leviori φαρμάκῳ curabitur hoc modo: *quod cum id utile esset & vellent regi esse factum, nihil tamen adjuvandi ejus gratia fecerint.* Id puta, ut adjuvarent regem.

A quibus ante nos non caverimus] Supervacuum τὸ *nos* arguunt Reg. & Rott.

Recte, inquit, hoc vitio dat Lucilius Poëtæ Euripidi] Rot. *Recteque, inquit.* Bene omnino. Dein Reg. & Rot. *Euripide.* quasi voluerint *Euripida* prima declinatione. Sed & uterque: *quod ipse ante de nece ejus consilium cepisset, Meropa fratris uxor hisce ad eum verbis eluserit.* quamquam Rot. m. p. *illuserit.*

Εἰ γάρ σε ἤμελεν] Scribendum: Εἰ γάρ σ' ἔμελλεν, ὡς σὺ φῄς. Et sequenti, ὡς χρόνος ἦλθεν πάλαι, duabus vocibus transpositis, ne versus sit vitiosus.

Quam nisi feceris pati possis] Causalis requiri particula videtur, *quod*, vel *quia*, vel *quoniam*, pro *quam.*

Tantum aberat a po. Romano] Male & hunc locum ἐκολόβωσε Carrio: nam meliores cum editis olim: *a populi Romani mansuetudine.*

Ac non viri ejus, qualis fuit] Reg. & Rot. *viri & qui alis fuit.* Fortassis: *ac non viri, si quis alius, gravis, sed vafri, ac fallaciosi & quasi Græcorum sophistarum solertiis.* Infra in contrarium: *Nihil prorsus hac compellatione dici potest neque gravius neque munitius.*

Negavit pæne & ignosci poposcit, quia id non] Editiones: *negavit pæne sed ignosci poposcit quia*: præter Ascensianam, cui est, *non negavit plene sed ignosci poposcit quia.* Lipsius: *nec negavit plene sed ignosci poposcit.* Reg. Rot. Schef. Lincoln. *negavit pene sed ignosci quia.* sine τῷ *poposcit.* Forte: *nec negat & poscit ignosci, quia.* Infra: *interdum, quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat.*

Neque ad veritatem magis quam ad captiones] Scripti *veritatis* aut *veritatei.* & hoc quidem optimi.

Et quis tandem est qui nostrorum] Scripti meliores: *Et quis est tandem qui vestrorum.* tum *attineat.* & omnes sine τῷ *quemquam.* Lege: *Ecquis est tandem vestrorum, qui, quod ad sese attineat, æquum censeat pœnas dari ob eam rem.* Mox: *Ecquæ tandem lex est.* nam vetus scriptura eadem, sive *Et, quis* vel-

lent, sive *Equis*, quæ tamen sensu differunt.

Mille nummis dimidium] MSS. *mille minus*, alii *nummis*. Scribendum: *Mille nummei*, vel, ut olim editum, *Mille nummum, dimidium familiæ, mulcta esto*. Formula in eis adhiberi solita, in quibus, quæ per se peccabat paterfamilias, mille nummis ei luendum erat; si per quem e familia, quinquagenis.

Tantum damni esto] Anglicanus, *tantum damnum esto*. Reg. & Rot. *damna*. Ingerunt scilicet: *tantum damnas esto* SC. apud Frontinum de aquæductibus: *Si quis adversus ea commisisset, in singulas res in dena millia damnas esset*.

Omnia plura habere voluimus] Operarum Stephanicarum errorem credo: nam omnes alii cum scriptis, *Volumus*. quod res postulat.

Rhodiensibus tale erit] Fulvianus, *male erit*. sed non secundant alii. Vir doctus corruptam & mutilam causatus posteriorem hujus ἐπιλόγου partem legendum censuit: *nec Rhodiensibus oberit*. Caute, e vestigiis MS. nam in ipso codice τὸ *nec* non reperitur: est autem, ut & in Rot. *tamen*: *Rhodiensibus aberit* vel *taberit*. Vnde recte fecit *oberit*. Sed negatio addenda non est, cum sit per interrogationem pronunciatum: *Rhodiensibus oberit* &c?

Voluissent, etsi maxime] Reg. Rot. Schef. cum omnibus ante Henricum editis: *&* qui maxime. Scribe: *quod hostes quidem esse populi Romani voluissent, at cummaxime non fuissent*.

Præcavisse justum est magis quam] Carrioni expungenti τὸ *magis* subserviunt omnes scripti: & genus loquendi satis probatum est.

Non nimis frigide neque sane inaniter] Sic quidem scripti. At editi olim, *non minus frigide sane quam inaniter*. Quam ego quidem Gellii mentem esse censeo, sed verba ut propius absint a veteri scriptura, legerem: *non minus frigide atque sane inaniter*.

Quin omnium sententiarum] Reg. & Rot. *omni sententiarum via*. Sic apud Tullium 4 famil. 13. *certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, perveniri posse*. Ad Quintum: *Græci omnes vias pecuniæ norunt*.

De modo agri præfinito] Edebatur *de domino* aut *de dominio*. Scripti meliores *de domo*. Vnde ante 80 annos Carrio & Stephanus *de modo*. Itaque sero venit, qui nuper sic corrigendum pronuntiavit. At idem homo bonus numero in Appulejo: *Annus illi modum reliquerat*. nam *modus agri* quid sit & *modicum relinquere*, est unde discas: sed *modum relinquere* quid est? aut unde noscas?

Eas

Eas res contulit seorsum miscuitque cum eo] Schef. *se usum instituitque*. Reg. & Rot. *sensim miscuitque*. Nihil certius. Paullatim enim molliterque ac tacite oratorem eo devenire significat. Lib. 10, 22. *proinde tamen accipienda sunt, quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus*. ut meminerimus tacito nomine de nobismet ipsis fabulam narrari.

Id solum summa ope nititur] Scripti publicatique antehac, *ex summa*. Et a Plauto sumptum. Milite 3, 1. *Eaque expetere te ex opibus summis mei honoris gratia*. Mercatore 1, 2. *Ex summis opibus viribusque usque experire, annitere*. Symmachus lib. 7 epist. 128. *Amor in te meus ex summis opibus annititur, ut in dies singulos honorum tibi cultus accedat*. ex restitutione Gasp. Scioppii.

Quod mihi a liberis meis dici minime velim] Cur *a liberis* potissimum? Majore vi diceret, *a libertis meis*. nedum scilicet a civibus. Sed Regius & Scheff. & olim editi, *e liberis*: idem Reg. caret τῷ *dici*, quo nec opus est, cum intelligatur *objectari*. Lambecius igitur, *quod mihi & liberis meis minime velim*.

Distincte nimis nimisque compte] Sic Carrio & Stephanus. Priores, *distincte nimis ac compte*, ut & Scheff. Sed Regius & Rott. *distincte nimis atque compte atque modulate*. Τὸ *atque* sic iterare ab ipso Catone didicit. Sic hoc libro cap. 19. *Pulcrum atque liberale atque magnanimum factum Ti. Gracchi*.

Nunc tanquam si innocenter purgaret] Scripti cum prius editis, *purgat*. Lege, *nunc, tanquam sint innocentes, purgat*, ut est omnino in Rot.

Numerosiusque ac comptius fortassean dici potuerunt] Bene Carrio *fortassean*: sic enim & scripti omnes: sed iidem etiam *potuerint*: releganque τὸ *ac comptius*.

Quibus Tullio Tironi respondi modo, existimabit] Reg. & Rot. *respondimus, existimabit*.

Cap. IV. *Sed oculis jam perciperent*] Reg. & Rot. *præciperent*. puta ante legem venditionis expositam.

Coronis inducta venibant] Immo *induta*, ut scripti cum editis. Persius: *& illum Hesterni capite induto subiere Quirites*.

Est autem alia rationis hujus opinio] Nusquam in MSS. τὸ *hujus*. Lege: *Est autem aliæ rationis opinio*. nam & sic solet πλαυτίζειν. Lib. 9, 4. *nulli aliæ causæ obnoxia*.

Quod supra dixi, Cato quoque in libro] Reg. & Rot. addunt prænomen, *M. Cato*.

Cap. V. *Eum luctum cum satis visus est eluxisse*] Reg. & Rot. τὸ *est* inducunt.

Qui per vim extinctus] Horum quatuor vocabulorum nec

vola nec vestigium in scriptis est; sed tantummodo: interitus *ejus existimatur.* Forte: *commisereaturque interitum ejus existimatum.* hoc est, falso creditum.

Dolor accitus est] Operatum mendum in Stephanica putabam: sed video sic exaratum esse & in codice Schefferi. Priores, *actitatus est.* Reg. & Rot. *actus est*, ut conjecit Thysius.

Cap. VI. *Quos Græci ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ὀσφρὴν; ἐπαφὴν appellant*] Sic Stephanus, cum esset: *quos Græci* αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοὴν &c. Scheff. *quos Græci* αἰσθήσεις *appellant*, nihil præterea. Reg. *quas Græci* αἰσθήσεις *appellant.* Rot. *quas Græci aisthesis appellant.* Vbi τὸ *quas* plane pro Gelliano habeo: nam cum utrovis modo loqui liceat, elegantiores tamen consequenti respondere pronomen quam antecedenti malunt.

Inora inauritave] Nonius Marcellus: *Inauditum, quod non audiat, in veteribus prudentibus lectum est: quædam animalia aliud alio carent, & a natura gignuntur aut inodora aut inaudita.* Vbi Iof. Mercerus non dubitat, quin veteres isti prudentes sit ipse Gellius, & in hoc inde restituendum: *aut inodora aut inaudita.* Quod admodum probabile est. Atque adeo etiam *inodora* conjecit Badius Ascensius.

Nullum autem gigni animal] Reg. & Schefferi: *Nullum autem ullum gigni.* Videntur velle: *Nullum autem unum gigni animal.*

Cap. VII. *In Plauti Cistellaria*] Potius *Clitellaria*, ut jam viderunt, qui fragmenta fabularum Plauti amissarum collegerunt.

Aliorum est affatim &c. Me volo] Optimi: *Aliorum affatim est, qui faciant. sane ego Me nolo fortem.* Est enim sermo hominis, qui non metuit timidus vocari.

Sed hanc particulam, ad, cum intentionem] Superiores editi: *sed hanc particulam, ad, semper cum intentionem.* Carrio vel Stephanus omiserunt τὸ *semper.* At scripti hoc retinent, negligunt autem τὸ *ad*: optimi etiam interponunt τὸ *si*, hoc modo: *Sed si hanc particulam semper, cum intentionem significaret, acui putavit; non id perpetuum videtur.*

Ibi denique vir summus] Reg. *ibid'que.* Rot. *ibidemque.* Conabar etiam aliquando *summis*: ut esset, summis proximus vel apud summos longe primus.

Cap. VIII. *Amatores flagrantissimi quidam delphinorum*] Rom. Ven. Gryp. *flagrantissimi delphinorum quidam.* Ascens. *amatores flagrantissimi delphini cogniti.* Etiam Aldus caret τῷ *quidam*, ut & omnes, quibus utimur, scripti. Censeo, reponas: *amatores flagrantissimi delphinorum cogniti compertique sunt.*

Καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδον] Hæc in Schefferi membranis rubrica notata sic sonant: Αὐτὸς δ' οὖν εἶδον περὶ Δικαιαρχείας Ταῦτα-

ιγω-

ἐκαλεῖτο παρ' εἰσπεπλεγμένον δελφῖνα πρὸς παιδικὴν ψυχὴν πλεγόμενος· αὐτὸς πάσι τι ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τῆ ποθουμένῃ χρωτὸς ἀμύξῃ φειδόμενος ἐπιπηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἐξεχεῖτο δὴ οὖν Ῥώμη καὶ πᾶσα Ἰταλία τῆς Ἀφροδίτης ξυνορῶντες νηοχύμενον ἰχθύν. Vbi sunt quædam vulgatis elegantiora & quæ ad rem pertinere videntur; etsi quædam etiam desiderentur. Itaque vide an ex utrisque sic possit instaurari locus: Καὶ αὐτὸς δ' ἐν εἴδει ἐρῶντα παιδὸς (Υάκινθος ἐκαλεῖτο) καὶ ἐξεπληγμένον δελφῖνα πρὸς παιδικὴν φωνήν. Ἀτὰρ οὖν καὶ προσηχόμενος ὁ ἰχθὺς ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων πτερούμενός τε καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων, ἵνα μὴ τοῦ ποθουμένου χρωτὸς ἀμύξειε φειδόμενος, ἐπιπηδὸν ἐπιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. Ἐξεχεῖτο δὴ ἄρα Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία τῆς Ἀφροδίτης ξυνορῶντες νηοχούμενον ἰχθύν. Quis non videt exquisitius esse Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία ξυνορῶντες quam θεάσασθαι? Ælianus de animal. 6, 49. Ὁ δῆμος οὖν μαθόντες ταῦτα. LXX Deut. 21. Καὶ καταλιθοβολήσουσιν ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης δήμαλιν. Cap. 22. Καὶ ἐρῶσιν ἡ γενεὰ ἰσίεχ. Tum melius est, νηοχούμενον *vectorem pueri*, quam νηχόμενον; τῆς ἀφροδίτης (puta ἕνεκα) quam ὑπ' ἔρωτος;

Ad hæc adjicit rem non minus mirandam] Omnes scripti, *Ad hoc.* meliores etiam carent negandi particula, quæ tamen necessaria est. Forte: *Ad hoc adjicit non minus mirandum.* vel *miranda.*

Ille puer delphino amœnus] E Fulviano notant *amatus*. Rot. *delfineromenos*. Reg. *delphineromenos*. ut monere occupavit Salmasius in Addendis ad Solinum. Ἐρώμενος & Ἐρωμένη, deliciæ. Diomedes lib. 1. *Amicus, amicarius*, ἐρωμενοπάρεχος, ἐρωμενοπώλης, ἐρωμενοτροφός. Adelphino similiter lib. 6, cap. 15. A cane, a graculo lib. 1 cap. 6. ab aspide lib. 4, 54 de animal. ab ansere lib. 5, 29 pueros amatos refert Ælianus.

CAP. IX. *Poposci & momordi*] Reg. *Peposci & memordi, pepugi, spepondi & cecurri.* prorsus ut editi ante Stephanum, nisi quod *occecurri*.

Doctiores hujuscemodi verbis utuntur] Omnes scripti *hujusce* sine τῷ *modi*. Lege: *atque ita nunc omnes ferme doctiores hisce verbis utuntur.*

At si me canis memorderit] Non aliter apud Nonium legitur, qui descripsit hæc in *Memordi.* nisi quod ibi membranæ antiquissimæ, *ut si.* Reg. & Rot. *ac si me canis.*

Tribunus plebei perduellionis ei diem dixit] Reg. & Rot. *tribunus plebi perduellionem ei diem dicit.* Scheff. *tr. plebis perduellionem ei dum dicit.* Sed & editi omnes usque ad Stephanum, *perduellionem*, haud dubium argumentum hæc aliquid monstri alere. Quod illud? Suspicor auctori fuisse: *Licinius tribunus plebi perduellionem ei judicavit, & comitiis diem.* Neque enim solus, opinor, Livius dixit lib. 1. *P. Horati, tibi perduellionem judico.* Sed & scripti, *a M. Marcio.*

Libro historiarum XII] Reg. & Rot. *XXII*.

Ratio autem dictionum] Scripti, ut & editi ante Stephanum: *Ratio autem istarum dictionum*.

Aquila ita, uti prædicant] Rursum scripti & editi: *ut hi prædicant*. nempe poetæ.

Cap. X. *Vsuscapio &c. eadem vocabuli forma dictum est*] Scheff. *Vsucapio*. Regius, *dictum esse*. Lego: *Vt usucapio & copulate & recto vocabuli casu dicitur, ita pignoriscapio conjuncte & eadem vocabuli forma dictum esse*. Cur enim *ususcapionem* diceret, quæ est *usucapio*? Et comparatio est in eo, quod utraque vox est composita, utraque recto casu similiter exit. Sed & in principio capitis Regius: *Vt hæc usucapio*.

Iuncta sunt partes & producte dicebatur] Sic Stephanus. Olim, *producta dicebantur*. Scripti nullas hic ferunt *partes*. Forsasse: *ita pignoriscapio juncte A producta dicebatur*. Vt antea, *A littera in eo tractim pronunciata*.

Cap. XI. *Proinde quasi lenitatem*] At *lenitas* in vitio non est. Sed quia leves ait dictos, qui vulgo viles appellantur, credibile est etiam levitati comparasse *vilitatem*, ut censuerunt olim scribendum Chr. Colerus & Guil. Ranchinus.

ἄσωτον ἢ ἀκόλαστον ἢ ἀχρεῖον ἢ ἄχρηστον ἢ κακόσχολον ἢ [illegible] *dicunt*] Scheff. *quod genus Græci fere* ἄσωτον ἀκόλαστον *dicunt*. Regius: *quod genus Græci fere* ἄσωτον *vel* ἀκόλαστον *dicunt*. Nihil amplius.

Ne in libris nimis remotis quærat] Parum interest, sed scripti consensu: *ne in libris nimium remotis*.

Hæc & alia ejusmodi] Optimi, *Hæc aliaque ejusdemmodi*.

Ista dedecora hoc vitio] Possis dubitare, annon scripserit, *hoc convicio*.

Omnem se amorem abjecisse illim] Et hoc Carrionium. Apud Ciceronem editur *illinc*. Scripti omnes Gellii, *illi*. Verum puto, quod ab Romana usque ad Stephanicam obtinuit: *omnem se amorem abjecisse illius*.

Vt ex non & volo nolo fit] Sic habetur & apud Varronem lib. 9 extremo. At quos cummaxime versamus, scripti omnes: *Vt ex non & ex volo nolo fit*.

Instrumentum fundi in censum dedicavisti] Hinc restituendus notabilis locus Varronis lib. 4 de L. L. *Ædes ab aditu, quod plano pede adibant. Itaque ex ædibus efferri indictivo funere præco etiam eos dicit, qui e tabernis efferuntur, & omnes in censu villæ inde dicimus ædes*. Dion. Gothofredus notavit in V. fuisse: *inde dicamus*, uti edidit Gaf. Scioppius. Dionysius asserit; Id est, consecramus, unde dicatio. At tu mihi crede Varronem scripsisse: *& omnes in censu villas dedicamus ædes*. nam τὸ *de*

de quis ibi locus? *Dedicamus* idem quod *deferimus*, de quo in Pecunia Veteri. Cicero pro Flacco: *At hæc prædia etiam in censu dedicavisti.* Sive mavis *in censum.*

Perdidisti atque absumpsisti in flagitiis] In Rot. video, *perdidisti atque sumpsisti in flagitiis.* Nec spernere ausim vel ob Plauti Mil. 3, 1. *In mala uxore atque inimico si quid sumas, sumptus est. In bono hospite atque amico quæstus est, quod sumitur. Et quod in rebus divinis sumas, sapienti lucro est.* Atque adeo quia & superiore membro eædem membranæ, *majorem pecuniam ab insumpsisti*, suspicor & τὸ *ab* & τὸ *in* esse insiticia, & ibi quoque scribendum: *in uno scorto majorem pecuniam sumpsisti.*

Cap. XII. *Vestem longe lateque diffusam decorem*] Sic Stephanica, quam secutæ *decoram* MS. Schefferi Ro. Ven. Vasc. Gryp. editiones, *indecorem.* unde Lud. Aurelius conjecit, *ut decoram.* Rot. *diffusam incedere.* Reg. Lincoln. Aldina *indecere.* Lego: *fœminisque solis vestem longam lateque diffusam decere existimaverunt.* Causa mali nescisse librarios aut non meminisse Plautina in Amphitr. *Ornatum capiam, qui potis decet*: &, *Istuc facinus, quod tu insimulas, nostro generi non decet.* Noster 9, 5. *arrogantius & elatius quam ætati ejus decebat.*

Qui adolescentulus cum amatore] Lego *adolescentulo*, inquit Gonsalius ad Petronium. Immo ipsum Sulpicium Gallum, olim adolescentulum, cum amatore, non opinor adolescentulo, sed cum robusto aliquo pædicone jacuisse, atque ab illa detestabili consuetudine, quamvis grandiorem, exsuere mollitiem non quisse significat.

Cum chiridota tunica inferior accubuerit] Hæc verba vir doctus ad Appuleji Apologiam, ut ipse loquitur, aliquantillum emendans & glossemate expurgans fere ad hanc faciem componenda putat: *qui in conviviis adolescentulus cum amatore in chiridota accubuerit*: & operam neque se neque lectorem hic lusisse sperat deprehensurum, quisquis locum inspexerit. Et opinio & spes hominem mire frustrata est. Thracii enim potius rustici sic grassari, quam boni vinitoris. Si *chiridota* appellata otiosum est addere *tunica*, qui patimur Tullium 2 Catilin. dicere, *manicatis & talaribus tunicis*? quare Plautum, *Manuleatam tunicam habere hominem addecet*? Si *in tunica* melius est quam *cum tunica*, cur Cicero in Bruto: *sacrificium publicum cum læna faceret*? cur auctor ad Herennium: *Venit iste cum sago, gladio succinctus*? Quantum autem demat sententiæ, qui tollit τὸ *inferior*, nulla re alia opus est, quam ut intelligas, quid sit *inferiorem accumbere.* de quo Salmasius ad Solinum p. 1295.

Cap. XIV. *Nominaque eis fecerunt apponi ἄδηλον*] Quis non offendatur hic τῷ *apponi*? Hent. Stephanus conjecit *apposita*,

Regius codex & vulneris occasionem & remedium monstrat. Sic enim scriptum habet: *nominaque his fecerunt apponixnon mecon.* ubi vides desiderari primam vocem Græcam, duas alias partim Latinis literis exaratas; atque τὸ *appon* factum esse pro ipso ἀδὲρν. nam quæ vulgo vocalis ei adhæret, sequentis vocis ἰχνὸν principium est. Tuto igitur refingas licet: *nominaque eis fecerunt* ἄδερν, ἰχνὸν, μίσων. Statim idem Regius: *Nos quoque quem.*

Squallentes & jejuni dicti pro uberibus] Rot. Lincol. Schef. *dici.* Sed potius neutro est opus, & ita dictant membranæ Regiæ: *squallentes & jejuni prouberibus.*

Uti mulctam remitterent quam fecerant propter] Regius, *quam feceratis.* Repone: *quam fecerant iis.* id est, injunxerant. Lib. 11, 1. Cato: *Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum ivit, ei mulctam facit* Et ita se legisse satis indicat, qui subtegit hoc, Macrobius lib. 1 Saturn. 5. *quos Athenienses quondam ad senatum legaverunt impetratum, uti mulctam remitteret, quam civitati eorum fecerat propter Oropi vastationem.*

Interprete usi sunt Cæcilio] C. *Acilio* fecit auctore Plutarcho Lipsius 2 Elect. 3. Et significat Regius exhibendo *Cacilio.*

Ante ipsi seorsum quoque quisque] Τὸ *quoque* nobis in scriptorum nemine apparuit.

Cap. XV. *Furti damnatum esse*] Applaudant alii τῷ *damnatem* Scaligeri. Mihi non videntur hoc ferre, quæ præcedunt, *acria & severa judicia de furtis habita esse. Damnatus* igitur judicio & rebus, qui fecerat; non damnas solum declaratus lege dicitur, si quis faceret.

Cap. XVI. *Grues Melicæ*] Aves *Melicas* Latio Mediam pascere cecinit olim Lutetiæ Fruterius, ut tradit Scioppius 3 Verisim. 8. sed gallinas puto ex Varrone de re rust. 3, 9. Κόρραι ἐκ Μήλου inter τὰ ἀδόκιμα ἰδιώματα refert Pollux 6, 10. Rot. *Mellicæ.* Schef. *Melite.* Et est, qui in fertili ac vicina Cosyræ Melita grues has quærat. An invenerit dubium, rara enim cogitationibus hominis fides.

Scari Cilices] An ex Petronio, ubi *Siculo Scarus æquore mersus*, corrigendus sit Gellius, quærit Pricæus ad Apologiam Appuleii. Parum autem abest, quin ipse sibi responsaret, cum addit ex Archelao σκάρον ἐν πελάγει Καρχηδόνι δὲ μέγαν.

In succos insuetos inquirentis] Gebhardus, qua in MS. deerat τὸ *in*, tentat: *& succos insuetos anquirentis* 1 Ant. Lect. 15. At nostri omnes præpositionem retinent, non omnes τὸ *insuetos.*

Cap. XVII. *Tam linguæ Latinæ ignarus est, qui nesciat*] Scripti omnes, *quin sciat.* Et hoc videtur commodius.

Noceri potest ei, qui habeat] Scribe omnino: *incommodari & noceri potest; & qui habeat aliquem noxæ*, id est, culpæ suæ con-

conscium: quod & vidit Acidalius ad Stichum Plauti.

Et cætera, inquam, vir doctissime & graviora remotioraque] Optimi: *Et quæ cætera, inquam, vir doctissime; remotiora gravioraque si discere & scire debuero.* Nec supervacuum vel *si* vel *quæ*. Perinde est enim ac si dixisset, *& si quæ cætera.*

Quia dixi sæpe Obnoxius & quid dicerem nescivi] Rot. *qui dicerem.*

Vt res est, Plautus homo linguæ] Reg. & Rot. *ut res est, Plautus quoque homo linguæ.*

Videtur vobis pervulgatius esse] Rot. *nobis pervulgatiusque esse.* Significat quod edit Regius: *videtur notius pervulgatiusque esse*, Lambecio jam notatum.

A tua sententia diverse his versibus] Reg. & Rot. *diverse in his versibus.* Vt paullo post quoque loquitur.

Aliæ res obnoxiæ] Acidalius cum conjecit *obnoxiosæ*, acu rem tetigit. Sic enim prorsus in Regio & Rot. legitur. Idem vero *obnoxium* & *obnoxiosum*, ut *ridiculum* & *ridiculosum.*

Significationem quoque ejus varietatemque recensere] Rot. *veritatemque.*

Cap. XVIII. *Argumentum esse potest. Prælio Camensi*] Lincoln. & Scheff. *Cannense.* Reg. & Rot. *prælium Camense.* Probabile igitur voluisse auctorem: *& hoc quod dicemus, ei rei non tenue argumentum est. Post prælium Cannense Hannibal.* quod animadvertit etiam Lambecius.

Dari argenti pondo libram S.] Olim *darent argenti pondo scilicet & selibram.* Stephanus jactat in sua editione particulam *scilicet* librorum veterum auctoritate omissam. Verum hoc deprehendimus. Sed *darent*, ait, retineri potuit. Et debuit nostris quidem auctoribus, in quibus constanter: *darent argenti pondo libram & selibram.* De *libra S.* vix ausim contradicere Carrioni, etsi non faveant illi membranæ. Sunt nummi sexcenti, denarii centum quinquaginta. Lipsius non ultra *pondo libram* vult, tria sequentia vocabula ὑποβολιμαῖα ratus 1 Elect. 25. Ante Cannense prælium *convenerat inter duces Romanum Pœnumque, ut quæ pars plus reciperet, quam daret, argenti pondo bina & selibras in militem præstaret*, teste Livio. Consentit Plutarchus: εἰ δὲ πλείους οἱ ἕτεροι γένοιντο, διδόναι δραχμὰς ὑπὲρ ἑκάστου τῷ κομιζομένῳ πεντήκοντα καὶ διακοσίας. De hac aliquid Hannibalem summa remisisse post victoriam ad Cannas & viliori licuisse, quibus abundabat, captivos mirum non est. Livius tamen auget pretium, qui narrat equiti cum statuisse quingentos, pediti trecentos, servo centum quadrigatos nummos.

Hos priusquam proficiscerentur, jurjurandum adegit] Et hic potuisse retineri *jurejurando adegit* censet Henricus. Potuit, sed

non debuit, quia illud in scriptis, & multo solennius. Nec potuit autem nec debuit substitui, quod ille suspicatur, *ad jusjurandum adegit*, quia vix Latinum est. Sed præterea scripti omnes: *Hoc priusquam proficiscerentur jusjurandum eos adegit.* Quid dicemus? Num *hoc jusjurandum* est hac formula jusjurandum? An faciendum, *Hos*, ut sit pleonasmus, qualium exempla damus 2 Observ. 23 extremo? An denique, *Hoc priusquam proficiscerentur*?

Contempti vulgo dispretique sunt] Exsultat in hac lectione Stephanus. Sed Lipsii conjectura est. Omnes scripti & editi antehac, *discerptique.* quod ille falsum pronuntiat. Certe; si intelligas, manibus: at quid si oratione, sensu, judiciis, famis, sibilis? Falsum, eodem modo si accipias, quod Velleius lib. 2. *tribunus Canutius continua rabie lacerabat Antonium.* Quid cum Cicero pro domo: *uxor mea, quam vexavistis, raptavistis, omni crudelitate laceravistis?* Cælius ad Ciceronem: *Quod dixi Curionem frigere, jam calet: nam ferventissime concerpitur.* Sic in diversam partem *diripi* dicitur, quem omnes appetunt prensantque, ut ad L. Senecam monuimus.

Quod facturos dictitaverant] Priores, *quod se facturos.* Omissum pronomen veterum librorum auctoritate ait Stephanus. Recte: sed præterea Fulv. *pejuraverant.* Rot. *quod facturos degeraverant.* Regius: *quod facturos dejeraverant.* Sic igitur emenda. Lib. 11. 6. *In veteribus scriptis neque mulieres Romanæ per Herculem deierant neque viri per Castorem.*

Cap. XIX. *Omnibus accitis &c. irrogarit prædesque ob eam*] Scripti perinde ut olim editi: *hominibus*, ut in interdicto apud Ciceronem pro Cæcina: *hominibus coactis armatisque.* Dein iidem omnes: *irrogaverit prædesque eum ob eam rem.*

De ea re nostrum sententia omnium data est] Reg. Fulv. Rot. *sententia omnium ea est.*

Prædes non dantem prehendi] Reg. & Rot. *prendi.*

Hostium duces in carcerem conjectaverit] Reg. & Rot. *conjecerit.*

Ob Antiochenam pecuniam] Reg. & Rot. *Antiochiam.* Sic Cicero de Academicis suis quædam vocat Ἀντιόχεια lib. 13 ad Atticum ep. 12. & *Antiochios*, qui sectam Antiochi philosophi sequerentur, 4 Academ.

Cap. XX. *Ad aures sit, quam Nola, Ora*] An non etiam ad aures suavius est, *ad aures sit Ora quam Nola?* Sic enim Reg. & Rot.

Quæ appareat novata esse, non fortuita] Reg. Fulv. Rot. *novata.* id est, consulto & de industria posita.

Cap. XXII. *In tam immodicum luxuriasset exuberassetque*] Sic

Car-

Carrio & Stephanus: sed scripti & editi, *in tam immodicum modum*. Quod tenendum mordicus, quando a Catone Prisco id accepit noster. Sic ille: *ne Romani Perse quoque rege victo, ad superbiam ferociamque & immodicum modum insolescerent. Exuberasset* (si tamen id tentare licet) neque delendum neque *exsuperasset* faciendum, sed forte *extuberasset*. Plinius lib. 19, 2. *nec utique extuberante loco, ubi gignuntur aut rimas agente.* Lib. 21, 16. *Helxine rara visu est, neque in omnibus terris. a radice foliosa, ex sativa media veluti malum extuberat, contectum sua fronde.* Sic membranaceus Vossianus. Lib. 37, 12 de gemmis: *Cavæ aut extuberantes gemmæ viliores videntur æqualibus.* Sed cur mutemus vulgatum, quod a Virgilio sumpsisse auctor videtur lib. 1 Georg. *At si luxuria foliorum exuberat umbra.* Verbis sacris, ἐκαπάρθη, ἐπεχύθη, ἐπλατύνθη, *luxuriavit & uberavit.*

AD LIB. VIII.

CAP. XV. *Ignominiatus tractatusque*] Stephanus conjicit, *Quibus modis ignominiæ tractatus.* vel, *Quam ignominiose tractatus.* Alii, *ignominia notatus & taxatus.* Sed *ignominiatus*, quin ipsius auctoris sit, & quidem ab aliquo vetustiorum, quo caremus, acceptum, nullus dubito. *Tractari* vero eadem significatione defendimus Plauto Milite a. 2 sc. 6. *Meamne hic in via hospitam Tractatam & ludificatam, ingenuam & liberam.*

AD LIB. IX.

CAP. I. *Mittas, hoc interest. nam neutrum*] Non bene videntur jungi τὸ *hoc* & τὸ *nam*. Si prius placet, sufficere videtur: *deorsum an sursum mittas, hoc interest. neutrum potest deorsum versum recte mitti.* Sin posterius, & sit, *deorsum an sursum mittas, interest. nam neutrum potest deorsum versum recte mitti*, nihil requiras.

Hostis defendebant facillime] Regius & Vossianus adjiciunt vocabulum *funditore*. Ex qua scriptura in Badiana Vascosani fecerunt *funditores*. Sed non de his solis Claudius. Forte: *a pinnis hostis defendebant facillime fundis & arcu.*

De omni fere missili telo] Postremam vocem Giselini abfuisse codici notat Lipsius 5 epist. q. 8. At non abest Regio, Petavianis, Vossiano, aliis. Et Virgilius 10 Æneid. *telum quod missile*

ſile libro. Livius lib. 30. *telorum maxime miſſilium vis ingens congeritur.*

Præcipitantia ipſa & pondere] Voſſianus, *præcipitantia lucumque ipſa.* Regius, *præcipitanti aliicunque ipſa.* Forte: *præcipitantia plerumque ipſa & pondere cadentis teli opprimitur.*

Manum & oculos collinees] Ita ſcribendum; non *conlines*, quod nuper invaſit: non *conlimes* aut *conuves*, ut olim vulgo. nam ſcripti meliores *conlinies* aut *collinies*, ut monuit primus Lipſius. Dicitur autem à *linea*. Cicero lib. 3 de finibus. *Ut enim ſi cui ſit propoſitum collineare haſtam aliquo aut ſagittam.* Et, *ſi cere omnia, quæ poſſit, ut collineet.* Ita & Victorius & Manutius e vett. ſcriptis. Lib. 2 de divin. *Quis eſt enim, qui totum diem jaculans non aliquando collineet?* Triplex in his uſus verbi. *Collineare haſtam*, dirigere ac mittere ex deſtinatione & arte. *Collineare*, aliquando ſcopum attingere ac ferire. *Collineare manum & oculos*, intendere ad mittendum certius & felicius. Στοχάζεσθαι σκοποῦ, Græci. Ælianus lib. 8 de animal. 10. αἱ μὲν ἄνθρωποι δίκελλα ἰχθύων λόγχαις ἀκριβῶς στοχαζόμενοι αὐτῶν. Ita legendum. Vulgo λόγχας. Geſnerus, καὶ λόγχας.

Quod autem ait idem] Reg. Petav. Voſſ. Lincol. Schef. exterminant τὸ *autem.*

Significat ἐμποδὼν ἴσχειν alterum] Omnes item noſtri: ἐμποδὼν ἴσχειν, *id eſt, incurrere aliquid & incidere, alterum ἀποδὼν ποιεῖν* (quidam, ποιεῖν) *id eſt, avertere atque depellere*: ut Vict. Galeſini codex apud Lipſium.

CAP. II. *Æs ſibi dari εἰς ἄρτους id eſt, ad panes emendos ſcilicet*] Sic Romana & Veneta. Aldus, & ab eo Vaſcoſ. & Gryph. εἰς ἄρτους *emendos ſcilicet.* Hic quoque duo poſtrema vocabula juſſu codicis ſui delevit Lipſius 3 epiſt. q. 6. Subſcribunt omnes noſtri. Voſſianus, *dari ei capto ic tum Heroder.* Vides illud εἰς ἄρτους Latinis literis deformatum. Cicero in Verrem 3: *Solere ajunt barbaros reges Perſarum ac Syrorum plures uxores habere: his autem mulieribus civitates attribuere hoc modo: Civitas hæc mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum, hæc in crines.* Herodotus lib. 2. Τοῦτον ἡ μὲν Ἄνθυλλα ἐοῦσα λογίμη πόλις εἰς ὑποδήματα ἐξαίρετος δίδοται τοῦ αἰεὶ βασιλεύοντος Αἰγύπτου τῇ γυναικί. Athenæus lib. 1 de eadem: ὡς τὰς ὁδοὺς οἱ τότε βασιλεῖς Αἰγυπτίων τε καὶ Περσῶν ταῖς γαμεταῖς ἐδίδοσαν εἰς ζώνας. Quibus tamen non commoveor, ut quod apud Athenæum eſt lib. 8 cap. 10 dictum Stratonici, τὸν δὲ Μυλασσέων εἰληφέναι τέλος τὰς Ἑλλήνων ἁπάσας, παρ' ὧν ... μισθὸν ἁμαρτίας, corrigere velim cum ingenti viro Caſaubono, tanquam magna lux tenebricoſo loco accedat, ſi ſcribatur εἰληφέναι εἰς τέλος. Contra ut multo ſuavius Latine dicitur accepiſſe Græcos vectigal κατ' ἐπιβολὴν quam in vectigal aut ad vectigal, ita & Græce εἰληφέναι τέλος τὰς Ἑλλήνας quam εἰς τέλος.

Om-

Ovidius: *Ars illi sua census erat.* Ælianus de animal. 9, 7. Καὶ ὁ τῦ Μενάνδρου Θήρων μέγα φρονεῖ, ὅτι ῥινῶν τοὺς ἀνθρώπους φάτνην αὐτοὺς ἐκείνους εἶχε.

Tum Herodes interrogat] Regius, capto *Hic tum Herodes.* Sed illud *Hic* enatum esse ex duabus postremis literis τῦ ἄρτυς, altera corrupta, cum scriberetur ΑΡΤΟΙϹ, potes meminisse Vossiani codicis ex scriptura, quam dedimus. Deinde omnes scripti & editi ante Carrionem: *quisnam esset.*

Interibi quum aliquot &c. dicerent & nullius rei] Quicquid est scriptorum & olim editorum sine τῦ *quum*, item *dicere*, non *dicerent.* Quibuscum profecto & Stephano & Carrione seposito legimus: *Interibi aliquot ex iis, qui cum Herode erant, erraticum esse hominem dicere.* At *nulli rei*, quod primus Lipsius prompsit, Reg. Pet. Voss. Lincol. certatim confirmant. Ut &, *Atque ibi Herodes*, e quibus τὸ *Atque* Carrio & Stephanus male sustulerunt.

Cuiusmodi est] Rad. Fornerius 2 Quotid. rer. 2, recte sibi videri ait legi, *cujuscujusmodi est*: quamquam sit in editione Stephani, *cuicuimodi est.* Tanto vilius istud alterum. Debuit enim scire vir optimus, τὸ *cuicuimodi* non temere inolevisse, sed deberi membranis & veterum auctorisque nostri mori, & Lipsio, cum Reg. Putav. Voss. faciunt secundas.

Animalia spurca atque probra] Sic Rom. Ven. Ald. Gryph. Badiana Vascosani *probrosa*: unde Lipsio alterum revocandi occasio, &, Vide, inquit, ne veteres ita dixerint. Visum aliis *probra* dici hos homines, ut *scelus* Terentius hominem scelestum appellat. Quod facilius tolerarem, si tantum probra dicerentur, nec præponeretur *animalia spurca atque.* Quare suspicor aliquid aliud latere, ac fortasse, *animalia spurca atque inebra.* Id est, inauspicata, mali ominis, quæ obvia viri boni vota & consilium impediant. Festus: *inebræ aves, quæ in auguriis aliquid fieri prohibent: & prorsus omnia inebra appellant, quæ tardant & morantur agentem.* Propius literis foret *proebra* ejusdem originis, si eo significatu valeret: sed id amuletum Varro & Festus interpretantur. Quid si tamen *animalia spurca ac reproba.* Neque enim adeo distat a Tertulliani seculo Gellius, ut qua ille voce utitur, hic uti non potuerit. Is autem dixit in Apologet. *sanguinem reprobi bovis mori optantis*, palam irridens probationem victimarum. Sic *reprobum animal* foret, quod Varroni *rejiculum.*

Cap. III. *Amyntæ filius terræ Macedoniæ rex, cujus virtute industriaque Macedones*] Scaliger Ausonianarum 2, 3, ex veteri scriptura, ut ait, omittit τὸ *filius*, mutatque *terræ Macetiæ*, dein *Macetæ.* Cautior & pudentior Lipsius 3 epist. q. 6,

Scidæ,

Scidæ, inquit, *Macet* : & id tu, Scaliger, nos docuisti. Quasi diceret, quæ ultra molitur ὁ πάνυ, non habere se pro docendis. Et certe vir in omnibus vehemens scalmo reperto navigium se reperisse prætulit. nam *Macetæ* apud me quoque duo Petav. duo Voss. Lincoln. & Regius. omnes *terræ Macedoniæ* & *Amyntæ filius*: etsi aliquid huic postremo simile Tito Livio 28, 12, restituerimus. Sed in his arbitrariis consensui priscarum manuum, non libidini, parendum. Juxta πανικὸν est Hen. Stephani, mirum sibi videri, cur non, sicut *Macedoniæ* illic dixerat, ita etiam *Macedones* hic, aut certe, cur non *terræ Macetidis* illic, sicut hic *Macetæ* dixerit. Nemini facit injuriam, qui jure suo utitur. Nec Ovidium modo, sed omnes utique attentius scribentes excepisse quædam adversus tales judices, in quæ nihil illis liceret, censeo. Ælianus libro 14 de animal. cap. 1. Θηρᾶν ἰχθύας Μακέτας, inquit: & mox: Μακεδόνας ἱππικῶς χαλόνιστ. Miretur etiam, cur non aut prius Μακεδονικὴν aut posterius Μακέτας dixerit.

Concionesque vocificant] Sic Lipsius. nec temere, sed auctoribus membranis, quibus, quicquid est nostrarum, adstipulantur. Ostenditque non sine exemplo doctissimi Quiritium sic nostrum loqui. Abeat igitur, cui οὐκ ἐστιν ὅπως non suspecta vox sit: abeant *notificant* & *vociferant*: abeat omne Forsan.

Victoriisque affectus] Plautus Amphit. *Præda atque agro adoreaque affecit populares suos.*

Ad commovendos parentum animos] Petav. memb. & duo Voss. *commonendos*.

Τῆς τῶν πραγμάτων] Scheff. τὸ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων. Versio auctoris videtur poscere τὸ τούτων τῶν πραγμάτων. *Susceptione* autem cum Lipsiano scripti omnes.

Cap. IV. *Exitiosis fascinationibus*] Reg. Voss. Pet. Schefferi: *effascinationibus*. Plinius lib. 37, 10. *Contra effascinationes auxiliari magi volunt.*

Inauditæ, incredulæ] Si quid mutandum, (de quo tamen dubito) non *incredibiles* faciendum, sed *incredundæ*. Neque enim frustra videtur hoc adamasse Appulejus, aut sibi tantum debere. Lib. 1 met. *historiam magnam & incredendam fabulam*. In Apolog. *Magia duodecim tabulis propter incredundas frugum illecebras interdicta.* In Floridis, *cærimoniarum incredendas potentias.*

Et Polystephanus] Immo *Philostephanus*. Animadversum Jonsio lib. 1 histor. philosop. cap. 2.

Libros plurimos ære pauco emo]. Sic et Cæzrio & quicquid nobis subservit. nam Lipsianus *multos*.

In istiusmodi rerum auditiones reperiatur] Olim *auditionibus*. Sed

Sed Lipsius isto modo ex Giselini codice, & agnoscere se ait phrasin veterem. Scimus, quo digitum intendat. Forsan & putavit, quale lib. 13, 15. *eruditionem institutionemque in bonas artes*. Gebhardus interim 1 Antiq. 15 *rapiatur* legendum conjecit. Sed obsequendum Regio & Vossiano: *inter istiusmodi rerum auditiones reperiatur*.

Singularis velocitatis] Meliores, ut Lipsianus, *singularia*.

Non, ut caeterorum hominum, prospectantia] Reg. & Vossianus: *hominum prosprosium petetantspectantia*. Scribe, *provorsum patentia aut spectantia*. Plautus apud Varronem lib. 6 de LL. *Vt transversus, non proversus, cedit, quasi cancer solet*. Et explicat Varro: *Vt transversus cedit, quasi cancer; non proversus ut homo*. Sive *prorsum* aut, quod habetur in Nigidii verbis lib. 10. cap. 4. *porroversum* malis: eadē enim his omnibus vis. Sic *rursum prorsum meare, rursus, prorsus* reciprocare. Hoc lib. cap. 1. *si vel lapidem vel sagittam sursum versus jacias quam deorsum*. Varro de re rust. 2, 7. *ventre modico, lumbis deorsum versum pressis, scapulis latis*. Lib. 4. de LL. *quod ita flexum, ut redeat sursum versus*. Eodem libro: *Clivus proximus a Florae susus versus Capitolium vetus* (*vocatur*;) *quod ibi sacellum Iovis, Iunonis, Minervae; & id antiquius, quam aedis, quae in Capitolio facta*. Ita legendum. Vulgo, *ad florales usus*. Sed faciendum *susus* pro *sursus* vidit Scaliger & recepit Scioppius, sed male idem *a Flora*. nisi voluit, quod posuimus. Lib. 8. *Omnes enim numeri a Duobus sursum versus multitudinis sunt, neque eorum quisquam habere potest singulare compar*. De re rustica 1, 31. *Vicia dicta a vinciendo, quod item capreolos habet ut vitis, quibuscum sursum vorsum serpit ad scapum lupini*. Et lib. 2, 7. *ventre modico, lumbis deorsum versum pressis*. Quae prodesse possunt Plauto in Amphitr. 5, 1. *Ego cunas recessim rursum vorsum trahere & ducere*. Male corrigunt, sed nec bene tuentur. Non enim *recessim* aliud est quam *rursum* aut *rursum versus*, sed omne hoc, *recessim rursum vorsus*, unum eundemque motum significat. Nec fecit nunc hoc, nunc illud, ut volunt, sed continenter unum fecit inque unam partem, ipsa ut cessim vadens cunas ab imminentibus anguibus se versus loco moveret. *Patentia* idem, quod extenta & porrecta: ut *multum in longitudinem & latitudinem patere*. *Spectantia* debet Horatio.

Qui in pueritia canescant] Lipsius e Victoris libro profert *pueria*. Petav. & alter Voss. *puerta*. Vtrum fuit, *in juventa*, quemadmodum apud Plinium & Solinum, an potius, *qui impuberes canescant*.

Pecudes pastu atque cultu optimas] Omnes quidem & nostri sic, ut Lipsianus, tamen ingratiis librariorum retineo *opimas*.

Qui

Qui monocoli appellantur] Non una modo Veneta *monomeri*, sed ab Romana omnes usque ad Stephanicam. Petav. in charta: *monoruri.* Lincol. *monocruri.* Regius, Voss. major, Schefferi, *monoculi.* Voss. minor *monocoli.* quod primus publicavit Lipsius: οὐδ' ἀπόνητο Δαρτίνης, dum haud dubie decernit emendandum, *monosceli*, ut sit apud Plinium. At nosse poterat nec Græcum sermonem tale vocabulum pati, & in antiquis MSS. Plinii, *qui monocoli vocantur* haberi docuisse jam Turnebum lib. 24. Adver. cap. 42. Quare gravius quoque fecisset atque elegantius vir haudquaquam alienorum indigus, si non jactasset diu esse cum restituerit utrique auctori *monocolos*, quos eorum editores *monosceles* hactenus nominarant: quum ab annis quinque & octoginta sic omnes habuerint Gellii, & eandem lectionem ab annis non multo paucioribus ostentent margines Plinii Dalecampiani.

Neque respuenda neque ridenda sit] Sic Lipsius membro noto auctiorem e membranis se facere scripturam, *quasi* vulgo desit, *neque ridenda.* Addit sic tamen etiam legi in Veneta. Immo & in Romana, Venetaque altera Phil. Pitii & Aldina & Badiana Vascosani, & Gryphianis duabus, ut mirer, quo exemplari usus fuerit.

INDEX

Rerum & Verborum quæ in his notis illustrantur.

A.

B.

C.

Camera

Eadem

O.

P.

Q.

IN-

B. U. G.
Syst-Catal
1938

INDEX

Auctorum, qui in his notis emendantur vel illustrantur.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google